Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii

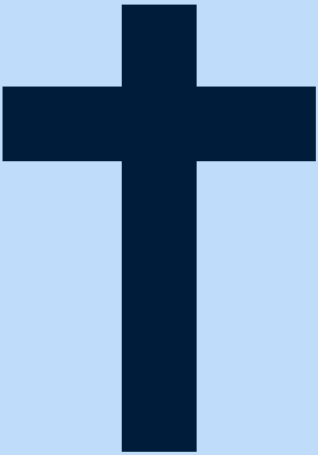

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Noon)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870

Contents

MËCCËE 1
MARKA 59
LÚKKAA 98
SAŊ 158
TUMEENCAA 204
BU-ROOM 258
1 BU-KORENTI 282
2 BU-KORENTI 304
BU-GALAAT 319
BU-EFEES 328
BU-FILIIP 337
BU-KOLOOS 343
1 BU-TESALONÍK 349
2 BU-TESALONÍK 354
1 TÍMOTÉE 357
2 TÍMOTÉE 364
TÍT 369
FÍLEMOŊ 372
YAAWÚU'CAA 374
SAAK 392
1 PEE' 398
2 PEE' 405
1 SAŊ 409
2 SAŊ 415
3 SAŊ 417
YÚUT 419
ÍNOHLUKOH 422

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Mëccëe bínďa Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Wii wërí en Hewhewii Mëccëe bínďa. Mëccëe yërí en juutaa Yéesu ƀayee tummbari tëelíbéeci. Ya bok ga apotaa'caa Yéesu wosee wo''aƀa kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wii na kituuki' kikerceen.

Mëccëe bín ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeďa, iñcaa ya tumee ga ëldúnaďa, iñcaa ya jëgíree ƀuwaaďa, kikaankaagari na kimílískaagari ga ƀuwaa kaaninďa. Yéesu jëgíree ƀuwaa ee yërëméerii wo'eenci; ya yaa wëkí' ďúukoolí'caa, ya yaa kaal raƀcaa ga ƀuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'.

Hewhewii winéwí'wiima Mëccëe bídi'wa yaawúu'caa fodaagari kiteeƀƀa an kayoh-kayohďa Yéesu yërí en Músalkaatii sëldíiga-Koohcaa wo'ee ga looci ga Këyítfaa fisela'í'faa; ee ƀéeƀ iñaa wo'see gari balaa ya hay ëldúnaďa laakka. Yéesu yërí en buuraa jomee kihayďa. Iñaama tah ƀiyewin ƀayeeri "kucaasamunkii Dëwít" ndaga Dëwít yërí enee buuraa yiyaakyaa ƀu-Isarayeel, heetaa Kooh tanukďa. Ee hidaa daa Yéesu teeƀƀa heetaa Isarayeel daa Nguuraa Kooh manďa tóoh, ƀuwaa kuliyuk gaƀaďa, ƀa ga kihafƀa ƀërí sagohsee nari. Ga waa Yéesu kaanndaďa, ƀa kaalla tëelíbéecaagari, hoonohussaƀa ki'aas jaangu-yaawúu'caagaƀa. Ɓaama ga kihafƀa tasaarukohussa daa en ƀéeƀ ga ëldúna, ƀa ƀaa jangat Hewhewii winéwí'wii.

Këyítfii Mëccëe bínďa tíidoh anee:

1 - Caasamuncaa Yéesu na kilímukkaagari (*1: 1–2: 23*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-12*)
3 - Bëtísaa Yéesu, na fíraa Seytaani na Yéesuďa (*3: 13–4: 11*)
4 - Yéesu yaa lëgëy ga gohaa Gëlílée (*4: 12–18: 35*)
5 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*19: 1–20: 34*)
6 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuďa (*21: 1–27: 66*)
7 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*28: 1-20*)

Caasamuncii Yéesu

1 Níilii caasamuncii Yéesu Kiristaa, kucaasamunkii Dëwít, ee Dëwít
yiima en kucaasamun Abarahamďa, wërí wii: 2 Abaraham límmba
Ísaak. Ísaak límmba Yakoop. Yakoop límmba Yúdaa, ya na
ƀikëmëeŋkíci 3 Yúdaa límmba Farees na Sara, eewƀa teeksee Tama'.
Farees límmba Esarom. Esarom límmba Aram. 4 Aram límmba
Amínadap. Amínadap límmba Naason. Naason límmba Salmoon.
5 Salmoon laakka na Rahap Boos. Boos laakka na Rut Yobet. Yobet
límmba Yesee. 6 Yesee límmba buu' Dëwít. Dëwít laakka na ƀeti Úrí'
Salmoon. 7 Salmoon límmba Robowaan. Robowaan límmba Abíyaa.
Abíyaa límmba Asaf. 8 Asaf límmba Yosafat. Yosafat límmba Yoraam.
Yoraam límmba Osiyaas. 9 Osiyaas límmba Yotaam. Yotaam límmba
Akaas. Akaas límmba Esekíyaas. 10 Esekíyaas límmba Manasee.
Manasee límmba Amoos. Amoos límmba Yosiyaas. 11 Yosiyaas límmba

Yekoñaas na ɓikëmëeŋkíci ga jamaanaa ɓu-Isarayeel toolohu na dooli ga kúlkaa Babíloonɗa.
12 Ga waa ɓu-Isarayeel toolu Babíloonɗa, Yekoñaas límmba Salaceel.
Salaceel límmba Sorobabeel. 13 Sorobabeel límmba Abíyút. Abíyút
límmba Elíyakím. Elíyakím límmba Aasoo'. 14 Aasoo' límmba Sadok.
Sadok límmba Akím. Akím límmba Elíyút. 15 Elíyút límmba Eleyasaa'.
Eleyasaa' límmba Matan. Matan límmba Yakoop. 16 Yakoop límmba
Yoseef, yaal Mariyaama, yaa en eew Yéesu yii ɓaysi Kiristaaniiɗa.
17 Iñaa aboh ga Abaraham bi ga buu' Dëwít, laakin kon jamaanu-
ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis; lëehí'ta iñaa aboh ga buu' Dëwít bi ga daa
ɓu-Isarayeel toolohu na dooli ga kúlkaa Babíloonɗa laakin jamaanu-
ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis, ee ɓaawaagaɓa ga kúlkaa Babíloon bi ga
kilímukkaa Kiristaanii, laakin jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis.

Kilímukkaa Yéesu

18 Kilímukkaa Yéesu Kiristaa laakoh anee: Eeci Mariyaama enee
jowu Yoseef. Ee balaa ɓa bok túuyaa, Mariyaama ennda na look ga
tumeenaa Helaa yisela'í'yaa. 19 Yoseef fiilaagari enee ɓo' yijúwí', ee
iñaama tah ya waaréeríiri kiwíiñ ga fíkíi ɓuwaa, ya nammbari kiheel
kifoñ ee ken yéegoo. 20 Lak ya yaa lís kihalaat ga iñaama, dalla kilaak
malaakaaHa'mudii, yaa feeñukki ga ɗuuy heey, wo''ari an:
- Yoseef, kucaasamunkii Dëwít, kaa niik kiɓeɓ Mariyaama ya en
ɓetifu ndaga lookaa ya ɓayɗa meyoh ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa.
21 Ya hay kilaak kowu kiyaal, ee fu teekanka Yéesu, ndaga yërí yah
kimúsal ɓuwiigari ga baakaa'ciigaɓa.
22 Tóoh iñcaama laakka doonaa iñaa Ha'mudii, wo'ee kooroh ga
kúuwkaa sëldíiga-Koohaaɗa mat. 23 Ya wo'ee an:
«Oomaa-jowaa ínohoo yaal hay ki'en na look,
ya laak kowu kiyaal
kaa yah kiteeku Emanuweel.»
Teekaama wërí en “Kooh yii naruu.”
24 Ga waa Yoseef yúudukɗa, ya tummba fodaa daa malaakaa
Ha'mudii nakeerikaɗa: ya haydohha ɓetici Mariyaama kaanci.
25 Wayee ya ínohhiiri bi ga daa Mariyaama laak kowu kiyaalɗa, ya
teekkaka Yéesu*.

2

Ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol hayussa kimalak Yéesu

1 Ga waa Yéesu límu ga teeraa Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, lakanaa
Eroot en buu' daamaɗa, laakka ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol, ɓa
meyoh Peŋku hayussa Yéerúsaleem, 2 ɓa meekisohha an:
- Yada buurii yaawúu'cii han kilímuɗa? Ɗí hotin ku'olkaagari ga
Peŋku ee ɗí hay kijaamukki.
3 Ga waa Eroot buuraa kelohkaɗa, ya jaahli''a lool, ya na ɓu-
Yéerúsaleem ɓéeɓɓa. 4 Ya hídírohha sarahohcaa ɓiyaakɓaa na
jëgíroh-waascaa ɓu-dëkaa. Ya meekissaɓa ɗekataa Kiristaanaa jom
kilímohuɗa. 5 Ɓa taassari an:
- Ya jom kilímohu Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, ndaga iñii yii yërí
sëldíiga-Koohaa bídee:

* **1:25** 1: 25 Yéesu ga ki'Ebërëe, waa' kiwo' «kimúsal, kisom.»

6 «Ee fu, Betlee'em, ga kúlkii Yúudée,
enndii an kay fu wëñ kijutuut ga dëkcii Yúudée,
ndaga ha'-kúlkii yah kiníi' ƀu-Isarayeel, heetiigooɗa, meyohan garaa.»
7 Waa ennda ɗa, Eroot ƀayya ha'-hamhamcaa ga pet, meekissaƀa
wahtaa olaa mey siiyɗa. 8 Lëehí'ta, ya wossaƀa Betlee'em, wo''aƀa an:
- Karat, ɗú meekisoh dijófí' ga loo ku'oomaakaa. Ɓú hotjanaa,
yéegalattoo doonaa mi ƀan mi ka'ja kijaamuknee.
9-10 Ga waa buuraa wo''a naƀa bi lëehí'ta, ƀa ammba waas. Ee ga
waa ƀa en ga waasɗa, ƀa hotissa ku'olkaa ƀa séenee ga Peŋkuɗa.
Daa ƀa hotja hen keeñƀa soossa lool. Ku'olkaa kuliyukka ga fíkíiƀa
bi ga ɗekataa oomaanaa enohɗa, ja tuukka da. 11 Fodaama, ƀa aassa
ɗuuy kaanfaa. Ɓa hotta ku'oomaakaa na eeci, Mariyaama. Ɓa yí''a,
jaamukussa ku'oomaakaa. Lëehí'ta ƀa pëkíssa hëmbúcaagaƀa, ƀa
e'tari cikëñí'caa: enee wúrúus, cúuraay, na míi'*. 12 Waa ennda
ɗa, Kooh yéegallaƀa ga heey an ƀa hanat kiƀoyukoh ga Eroot. Ɓa
ƀoykohha waas wiliis ƀaa yah kúlƀa.

Yéesu núpídohussa kúlkaa Esípti

13 Laakka malaakaaHa'mudii feeñuk Yoseef ga heey, lak ha'-
hamhamcaa karuunun, wo''ari an:
- Kolka, ƀewaa oomaanii na eeci, núpaa kúlkaa Esípti, ndaga buu'
Eroot hay kiraasluk oomaanii ki'aplukki. Tesaa daama bi ga daa mi
wo'sanndaa yen yiliis.
14 Yoseef kolukka ga wek, ƀeƀpa oomaanaa na eeci, ka'neera naƀa
kúlkaa Esípti. 15 Ya tessa daama bi ga daa Eroot kaanɗa. Fodaama iñaa
Ha'mudii wo'ee, koorohha ga kúuwkaa sëldíiga-Koohaaɗa matta. Ya
wo'ee an: «Mi ƀayya kowukaagoo ka meyoh kúlkaa Esípti.»

Buu' Eroot aplukka tu'oomaa ga Betlee'em

16 Eroot ínohha an ƀuwaa ƀilëekí'-hamhamƀaa ga loo olɗa
ɗúkuununndi, ya aylukka lool. Ya dalla ki'ebil ƀisoldaa' Betlee'em
na dëkcaa wíilwaɗa, ƀa ap ƀéeƀ tu'oomaa-yaaltaa laakin tíkíis tanak
aawwa taahay. Ndaga tíkíistaama méeŋngoh na jamaanaa ha'-
hamhamcaama wo'seeriɗa. 17 Fodaama, iñii yii ee Yérémíi sëldíiga-
Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an:
18 «Laakin koonaakaa kelohuk ga teeraa Ramaa,
tikodukoh na tilooyoh timéeskí' taa da.
Rasel yërí en na kikoduk towutaagari,
ee ya waa'tii ken ɗékóhí'ti, ndaga ta lísissii.»†

Yoseef na Mariyaama na Yéesu kúlkohussa Esípti

19 Waama, lak buu' Eroot kaanin. Laakka malaakaa Ha'mudii feeñuk
Yoseef ga heey, ga kúlkaa Esípti, 20 wo''ari an:
- Ɓuwaa heelsee ki'ap oomaaniiɗa kaanuunun. Kolka, ƀewaa
oomaanii na eeci, ƀoykaa kúlkaa Isarayeel.
21 Yoseef kolukka, ƀeƀpa oomaanaa na eeci, ya ƀoyukka kúlkaa
Isarayeel. 22 Ee daa Yoseef kelohee an Arkelawoos yërí lam Eroot,
paamci ga kibuu'kaa kúlkaa Yúudée, ya niikka da kika'. Kooh wo''a
nari ga heey, ya ka'neera gohaa Gëlílée. 23 Ya dëkka ga teeraa wo'u

---

* **2:11** 2: 11 Míi' muluuy kedik mi'éeñí', en fan la'koleñ. † **2:18** 2: 18 Malkat Yérémíi 31: 15 Rasel abu fodii eew yaawúu'cii ee ya yaa ga loy ndaga daa tu'oomaataa en na ki'apuɗa.

Nasareetɗa. Fodaama iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ee ga Kiristaaniiɗa matta. Ɓa wo'ee an: «Ya dakantilohsan ga Nasareet.»✡

3

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 1: 2-8; Lúkkaa 3: 1-18; Tumeen 19: 4; Saŋ 1: 6-8,15-37)

1 Ga jamaanaama, Saŋ-Bëtís hayya ga, ya yaa jangat ga ɗuuy ëgí'-
dúndagaa kúlkaa Yúudée an:
2 - Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!
3 Saŋ yërí en ɓaa Ísayíisëldíiga-Koohaa wo'ee gari an:
«Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ëgí'-dúndagaa an:
“Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!”»
4 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya pëkírukka liiß-on
ga kenohkaa. Ya daanee kiñam pay na kúum. 5 Ɓuwaa ɓaa meyoh
Yéerúsaleem, na ɓéeɓ kúlkaa Yúudée na ɓéeɓ dëkcaa deey húlúwaa
Yúrdeŋɗa, ɓaa hay gari. 6 Ɓa ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ
ee Saŋ yaa bëtísi'ɓa ga húlúwaa Yúrdeŋ. 7 Daa Saŋ hotee ɓiFërísiyeeŋ
na ɓiSaduseyeeŋ ɓiyewin ɓaa hay gari kibëtísi'uk, ya wo''aɓa an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu kirëc ga
aylukaa Kooh yah kihayɗa? 8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú
récukin baakaa'ciigarúu. 9 Ee kaa abat ga hellúu an: “Abaraham en
caasammbíi”. Ndaga mi wo''úu man Kooh mínin kiɓeß atohcii cii,
ya meydoh ga tucaasamun Abaraham! 10 Diima deŋ këkúsaa tíimin
boscaa tediktaa, kigú' níilcaa. Kon kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh,
gúru, jafu ga kiwii. 11 Mi, mi bëtísi''úu ga músú kiteewoh an ɗú
súpítin kipeskiigarúu. Wayee ɓaa en na kihay ga fenoorooɗa yahhúu
kibëtísi' na Helaa yisela'í'yaa na ga kiwii. Yërí wëñnjoo kimat: mi
jutuutin ga kiɗol ñafa'caagari. 12 Kankaa kaa ga yahci ee ya yah kifaa'
yoonaagari, ya ek tohootaagari ga dapaa; wayee feki'faa, ya hayfa
kitëkí' ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.

Bëtísaa Yéesu

13 Waa ennda ɗa, Yéesu kúlkohha Gëlílée hayya kibëtísi'uknee ga
Saŋ ga húlúwaa Yúrdeŋ. 14 Wayee Saŋ tookkii, ya wo''a Yéesu an:
- Mi yërí sooluk kihay garaa fu bëtísi''oo, fu nammba garoo kihay!
15 Wayee Yéesu loffari an:
- Tookaa hen rek, ndaga ɗu jomin kimëtí' iñaa Kooh waa'ɗa.
Waa ennda ɗa, Saŋ tookka. 16 Daa Yéesu bëtísi'see bi lëehí'ta, ya
meyca músúmaa. Ga saasi asamaanaa lëgísukka, ya hotta Helaa Kooh
yaa yoosuk ga ɗookci en fan ho'. 17 Laakka koonaakaa meyoh ɗook
wo''a an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari!

4

Seytaani fí'ta Yéesu

1 Waa ennda ɗa, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari ga ɗekat,
ëgí'-dúndaŋ doonaa Seytaani fí'ti. 2 Ga waa Yéesu oo'ta noh-noh
cidaaŋkaah-nikiis na wekcaagaca, faf kiyaaß ammbari. 3 Waa ennda
ɗa, Seytaani deeyca Yéesu kifí'ti. Ya wo''ari an:

✡ **2:23** 2: 23 Malkat Marka 1: 24; Lúkkaa 2: 39; Saŋ 1: 45.

- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, nakaa atohcii ca súpítuk mbúurú.
4 Wayee Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ, wayee ɓan, na tóoh wo'eenaa meyohin ga kúuw Kooh.»
5 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, teeraa wisela'í'waa, yíppari ga ɗook Kaanfaa Kooh, 6 wo''ari an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, yípukaa kakay, ndaga Këyítfaa wo' an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari,
ɓa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»✡
7 Yéesu loffari an:
- Bíduunun ɓan an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»
8 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayissa Yéesu ga ɗook jaŋjaŋ wihóorí', ya teeɓpari dëkcii ga ëldúnaɗa tóoh na ndamaa nguuraagaca, 9 wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on iñcuma tóohca binaa fu yí' ga fíkíiroo, fu jaamukkoonaa.
10 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Nískaa dii Seytaani! Ndaga Këyítfaa wo' an:
«Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa
ee fu jaamukanndi ya doŋ.»
11 Waa ennda ɗa, Seytaani hannda Yéesu ki'íis kimma, laakka malaakacaa Kooh hayu ga Yéesu ɓa ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla lëgëyaagari ga gohaa Gëlílée
(Marka 1: 14-15; Lúkkaa 4: 14-15)

12 Ga waa Yéesu kelohha an Saŋ-Bëtís abuunun ga kasu, ya ka'ta gohaa Gëlílée. 13 Ya yuŋngii ga Nasareet, ya ka'ta kidëknee ga teeraa Kafarnawom en ga gohaa Sabulon na Neftalíi. Teeraama en ga yahaa giiyaa Gëlílée. 14 Iñaama laakka fodaama doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
15 «Ɗú ɓu-Sabulon, ɗú ɓu-Neftalíi;
Gohcii deey ga giiyii bi ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa;
Fu Gëlílée, kúlkii ɓuwii enussii yaawúu' dëkohɗa!
16 Heetii dëkee ga ñúusɗa, hotin lee'laat wiyaak,
ɓuwaa dëk ga kúlkaa kiñúusí'kaa kikaan enohɗa, lee'laat hayin gaɓa!»
17 Waa ennda ɗa, Yéesu aawwa kijangat an:
- Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!

Yéesu ɓayya tëelíbée ɓinikiis
(Marka 1: 16-20; Lúkkaa 5: 1-11)

18 Yéesu enee na kitíidisuk ga seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya hotta ɓo' ɓanak ɓaa bokoh. Enee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa na Andari këmëeŋkíci. Ɓa ɓaa wees mbaal ga giiyaa Gëlílée. Ɓa enee ɓimbaaloh jën. 19 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'! 20 Ga saasi ɓa foñnja mbaalcaagaɓa, ɓaa taabukki. 21 Ga waa Yéesu ka'ta bi ga fíkíi, ya hotta ɓo' ɓanak ɓiliis ɓaa bokoh. Enee towutaa Sebedee: Saak na këmëeŋkíci Saŋ. Ɓa enee ga ɗuuy gaal-loocaa na Sebedee paamɓa,

✡ **4:6** 4: 6 Malkat Kañcaa 91: 11-12.

ɓaa hëwíraat mbaalcaagaɓa. 22 Yéesu ɓayyaɓa; ga saasi, ɓa foñnja
paamɓa na gaal-loocaa, ɓaa taabukki.

Yéesu yaa jëgíroh ee ya wëkí' ɗúukoolí'caa

23 Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée ɓéeɓwa, yaa jëgíroh ga jaangu-
yaawúu'caa, yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa
ga ɗookɗa, ee ya yaa wëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñcaa
mesik ɓuwaaɗa. 24 Teekaagari síwwa ga ɓéeɓ kúlkaa Síríi. Ya yaa
komu ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool, ee ɗúukoolcaagaɓa na mesiklaatcaagaɓa
bokkii. Ennda ɓuwaa raɓ abee na ɓaa laakee cikeen-keen, na
lafañcaa, ya yaa wëkí'ɓa. 25 Mbooloo wiyaak waa taabukki: ɓuwaa
meyohee gohaa Gëlílée na gohaa Teerucaa Cidaaŋkaahcaa, na teeraa
Yéerúsaleem, na gohaa Yúudée, na gohaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ
gaaɗa.

5

Jangataa Yéesu ga ɗook jaŋjagaa

1 Daa Yéesu hotee mbooloomaa, ya lappa ɗook jaŋjagaa, ya yuŋnga,
tëelíbéecaagari hayussa ga yahaaci. 2 Ya aawwaɓa kijëgí' wo'eencii
cii:

3 - Ɓa yewinin múu', ɓuwii tookuunun ga keeñɓa kinduulkaagaɓa ga
fíkíi Koohɗa, ndaga Nguuraa ga ɗookɗa wuuɓa!

4 Ɓa yewinin múu', ɓuwii en na kikoduk watiɗa, ndaga Kooh hayɓa
kiɗékóhí'!

5 Ɓa yewinin múu', ɓuwii yewinin jamɗa, ndaga ɓërí yah kilam
ëldúna!

6 Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɗíibuk kipes ga iñaa Kooh nakohɗa, ndaga
Kooh hayɓaka kitumi'!

7 Ɓa yewinin múu', ɓuwii laakin yërmaandi ga mooroomɓaɗa, ndaga
Kooh hay kilaak yërmaandi gaɓa!

8 Ɓa yewinin múu', ɓuwii setin keeñɗa, ndaga ɓa hay kihot Kooh!

9 Ɓa yewinin múu', ɓuwii saki jam daa ɓa enoh tóohɗa, ndaga ɓa hay
kiɓayu ɓitowu Kooh!

10 Ɓa yewinin múu', ɓuwii hatalu ga kipesɓa, ndaga kitum iñaa Kooh
nakohɗa; Nguuraa ga ɗookɗa wuuɓa!

11 Ɗú yewinin múu', ɓinaa mi tah ɗú ɓassi, ɗú hatalsi ga kipessúu, ɗú
wo'ɗusi enaama yibóní' yaa en ɓéeɓ ee saboh!

12 Leenaa keeñnjúu soosat, ɗú neɓluki, ndaga neehalaagarúu ga
ɗookɗa hay kiyak. En ki'enaa, sëldíiga-Koohcaa ɗeɓpúu
kihayɗa hatalsee ga kipesɓa fodaama.

Ki'en maraa na lee'laat ga ëldúna
(Marka 9: 50; Lúkkaa 14: 34-35)

13 - Ɗú ɓërí en maraamii ëldúna. Ɓinaa maraa safissiinaa, ma
ɗaanohsan na ya? Ma laaksisoo jeriñ, ma aamsan ga lëedúu, ɓuwaa
togisohma. 14 Ɗú ɓërí en lee'laatii ëldúna. Teeraa tawahu ga ɗook
tëgël mínoo kiɗaakuk. 15 Ken taaloo lampu lí' kanu ga ɗookgaanaa.
Wayee fu líkanwa hen doonaa wa mín kilee' ga ɓéeɓ ɓuwaa enu ga
túuyaaɗa. 16 Kon lee'laatii en garúuɗa jom kimelic fodaama ga fíkíi
ɓuwii. Doonaa ɓa mín kihot tumeencaagarúu cijófí'caa, ee ɓa mín
kikañ Paammbúu yii en ga ɗookɗa.

Yéesu na Waasaa Móyíis

17 - Kaa foogat an mi hay kinís Waasii Móyíis wala iñii sëldíiga-
Koohcii jëgírohɗa. Kinísca haydohhiiroo, wayee mi hayca kimëtí'si'.
18 Mi wo''úuka ee kayoh; en an asamaanii na kakayfii cii lís diinaa,
ku'oc jíinoo wala kufíiskaa wëñ kijutuut ga Bíncii Waasii nískoo ga, bi
ga daa tóoh laakan. 19 Kërí tah, ɓaa fu foñ enaama yíinoo doŋ yaa wëñ
kijutuut ga iñcii nakohu kitumɗa, fu jëgí' ɓuwaa kitum fodaamanaa,
fu tíksan ɓaa wëñ kijutuut ga Nguurii yii ga ɗookɗa. Wayee ɓaa
fu taabukca, fu jëgí' ɓuwaa kitum fodaamanaa, fu tíksan ɓo' yiyaak
ga Nguurii yii ga ɗookɗa. 20 Mi wo''úu man: jëgíroh-waascii na
Fërísiyeeŋcii, binaa ɗú wëñnjiiɓa kitaabuk iñaa Kooh nakohɗanaa,
ɗú aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa.

Ki'aylukoh na kijúwoh

21 - Ɗú kelohin an wo'see caasamuncaa an: «Kaa laŋ kumuun
ɓo'. Ɓaa laŋ kumuun ɓo' ɓéeɓ hay kiɓayu ga waas.» 22 Ee mi
wo''úu man: Ɓaa ayluk mooroomcinaa, gënin gari ya ɓayu waas.
Ɓaa ɓas mooroomci an "Fu enndii dara" ɓéeɓ, gënin gari ya ɓayu
ga fíkíi paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa. Ɓaa wo''i an "Hafiigaraa
líiffii" ɓéeɓ, gënin gari ya jafu ga kiwiikaa safara. 23 Binaa ɓook,
ɓaa fu tuuk ki'e' Kooh sarah ga loteelaa, ee daama fu níindísuk an
mooroomfu amɗinndaa aylookaa, 24 foñaa sarahaa daama ga loteelaa.
Kara, fu júwohnee na mooroomfu paay. Lëehíraa, ɓoyka, fu eroh
sarahaagaraa. 25 Binaa fu laakoh na ɓo', ɗú taam kilayohneenaa,
gaawaa nari kijúwoh ga waasaa. En ɗanaa ya tíkooraa ga yah
atti'ohaa, yaama tíkkaa ga yah ëlkëetaa, fu tëcu ga kasu. 26 Mi
wo''úuka ee kayoh; fu meyohoo daama ee fu fayyii iñaa fu laaki'tiɗa
bi ga fíftínaa mëeñjohɗa.

Kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis

27 - Ɗú kelohin an wo'see an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk
na ɓo' yiliis.» 28 Ee mi, mi wo''úu man: ɓaa fu malak ɓeti mooroomfu
bi helfu tes garinaa, fu ɗúkin ɓetifu, fu faanukka na ɓetifaama ga
helfu. 29 Binaa en lak kuhaskaagaraa ñaabaa tahhaa kitum baakaaraa,
lukitaaja fu jafja di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en kiñak ɓak
wíinoo ga faanfiigaraa loo faanfiigaraa tóohfa jafu ga safara. 30 Ee
en lak yah-ñaabaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa, fu jafwa
di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en kiñak ɓak wíinoo ga faanfiigaraa
loo faanfiigaraa tóohfa jafu ga safara.

Yéesu wo''a ga loo kifasi'

31 - Laakin iñaa wo'see an: «ɓaa fu foñ ɓetifunaa, eraari jikëyítjaa
teewoh an fu fasi'inndi.» 32 Wayee mi wo''úu an: ɓéeɓ ɓaa fu foñ
ɓetifu, ee enndii an ya ɗúkkaa hen faanukka na yaal yiliisaa, fu ekki
ga kifaanuk na ɓo' yiliis. Ee ɓaa fu pañ ɓetifaa fasi'u henaa, iñaa kiɗúk
ɓetifu fu faanuk na ɓeti filiis.

Yéesu wo''a ga loo kiwaatuk

33 - Ɗú kelohin ɓan an wo'see caasamuncaa an: «Kaa waatuk
sooy, wayee iñaa fu waatukin kitum ga fíkíi Ha'mudiinaa, tumaari»;
34 wayee mi, mi wo''úu man: Kaa waatat hen dara. Enndii ga
teekii ɗook-Kooh, ndaga Kooh yuŋ daama kinguuruk. 35 Enndii ga

teekii kakayfii ndaga Kooh tum da ditogaa' kotci. Enndii ga teekii
Yéerúsaleem, ndaga daama en teeraa buurii yiyaakyii. 36 Kaa waatuk
ga hafiigaraa ndaga fu mínoo kiyaanaawi' wala kisúusúusí' kufen
jíinoo ga. 37 Wo'eenndúu en "Eheenaa", enat "Ehee". En ó'óonaa enat
"ó'óo". Iñaa ɓaatuk ga ɓéeɓ, meyoh ga Seytaani.

Iñaa Yéesu jëgíroh ga loo ki'ëldúkɗa

38 - Ɗú kelohin wo'u an: "Kobot baam fayohsi baam"*; 39 wayee
mi, wo''úu an: ɓo' tummbúu iñaa meskinaa, kaa ëldúkat. Binaa
ɓo' múttaa pa' ga ŋaamaagaraa ñaabaanaa, eraari wíinoowaa ɓan.
40 Binaa ɓo' waa'taa kiɓay waas kite' túrkaagaraanaa, íisɗaari ɓan
sibidooraa. 41 Binaa ɓo' gítínndaa kitíin gaaf cijúnninaa, tíidaa nari
cijúnni-kanak. 42 Ɓo' kíimmbaanaa onaari, ee kaa saŋ kilúun ɓaa
hayinndaa kilúuduk.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa

43 - Ɗú kelohin wo'u an: «Waaraa ɓaa en fiiliifu, fu saŋ ɓaa waa'tii
garaa kihot»; 44 wayee mi, mi wo''úu an: Waarat ɓuwii waarussii
garúu kihotɗa ee ɓuwii hatallúu ga kipesɗa, ɗú kíimɗíɓa Kooh. 45 Ɗú
tumkanaa, ɗú hay ki'en towutii Paamudiigarúu en ga ɗookɗa. Ndaga
nohiigari ya oninwa ɓuwii joffii na ɓuwii jofinɗa. Ya towi ga ɗook
ɓuwii júwinɗa na ɓuwii júɓpiiɗa. 46 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii
waa'túuɗa rekaa, neehalii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Iñaama,
bi ga juuticii sah tumsinndi. 47 En lak ɗú këñɗohi na ɓo''úu dogaa, ɗú
tum ya daama yiyëkí'? Iñaama, bi ga yiifa'cii tumsinndi. 48 Kon enat
ɓuwaa matin, fodii dii Paammbúu yii ga ɗook matɗa.

6

Iñaa Yéesu wo' ga loo kisarahohɗa

1 - Binaa ɗú en na kitum iñii Kooh nakohɗanaa, abukat ga kiheel
kihotuk bi tah ɗú tumika ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ. Enndiikanaa, ɗú
laakanndii neehal wíinoo ga Paammbúu yii ga ɗookɗa. 2 Kon
binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa kaa típ han, kiwaa' kiyéeguk,
fodaa daa ɓuwaa ɓíinoo jófjófɗuki tumsi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa
na mbedicaa, kiheel ɓuwaa ndamɓa. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa
laasin neehalaagaɓa kumëeñí'. 3 Wayee fu, binaa fu en na kisarah
ɓaa laakoonaa, yah-segaagaraa hanat ki'ínoh iñaa yah-ñaabaagaraa
tumɗa, 4 doonaa sarahaagaraa ɗaakuk, ee paamfu yii hotin ga iñaa
ɗaakukinɗa, hayyaaka ki'ík.

5 Ee binaa ɗú en na kikíim Koohaa, kaa madat na ɓuwii ɓíinoo
jófjófɗukiɗa. Ɓa waari kituuk ɓa kíimi Kooh ga ɗuuy jaangu-
yaawúu'cii na sal-waascii doonaa ɓéeɓ hotɓa. Mi wo''úuka ee kayoh;
ɓa laasin neehalaagaɓa kumëeñí'. 6 Wayee fu, fu en na kikíim Koohaa,
aasaa túuyaagaraa wëñ kiɗaakuk ga kaanfuɗa, fu laŋ halaa, fu kíim
Paamudiigaraa. Ya yaa da, ga ɗekataa wiɗaakukí'waama. En ɗanaa,
Paamudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

Yéesu yëedí'ta ɓuwaa kikíim Kooh

* **5:38** 5: 38 Yéesu ɓewaat wo'eenaa bídu ga Këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa an: «kuhas na kuhas, sís na sís, yah na yah, kot na kot», ee waa' kiwo' an ki'ëldúk hídat na tooñaa fu tooñuɗa, hanat kiwëñ. Eksoot 21: 24; Léwítík 20: 40; Dëteronom 19: 21.

7 - Binaa ɗú en na kikíim Koohaa kaa madat na yiifa'cii, ɗú am
ga kiwo' rek ɗú ínohoo kilëehí'. Ɓa fooŋ an ɓa yewin tiwo'aa Kooh
tumi'ɓa iñaa ɓa kíimɗa. 8 Kaa ëldúkohatɓa. Iñaa ɗú sooluk, balaa sah
ɗú kíimmbi Kooh, Paamudiigarúunaa, lak ya ínohinndi haat. 9 Kon ɗú
jom kikíim Kooh anee:
«Paammbíi yii ga ɗookɗa,
ɓéeɓ ɓuwii ínohat kisela'kii teekiigaraa,
10 Nguuriigaraa le'at dii,
Iñaa fu waa'ɗa laakat ga kakay,
fodaa ka laak ga ɗookɗa.
11 Onaaríi iñaa ɗí jom kiñam ga besii watiɗa.
12 Bayalaaríi baakaa'cii ɗí tumiɗa,
fodaa ɗí ɓan, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
13 Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani,
wayee músalaaríi ga sépí'í'-ga-nofii,
[ndaga fu yërí laak kinguuruk,
fu yërí laak kimín, fu yërí laak ndam, bi taa'.
Aameen]*.»
14 En ki'enaa, binaa ɗú bayal ɓuwii iñcii ɓa tooñirúuɗanaa,
Paammbúu yii ga ɗookɗa hayyúu kibayal ɓan. 15 Wayee binaa
ɗú bayallii ɓuwiinaa, Paammbúu yii ga ɗookɗa ɓan bayaloorúu
baakaa'ciigarúu.

Yéesu wo' ga loo ki'oo'

16 - Binaa ɗú en na ki'ooraa, kaa súuñɗukat fodii dii ɓuwii jófjófɗuki
tumsiɗa: ɓa api faancaagaɓa kiteeɓ ɓuwaa ɓéeɓ an ɓa oorin. Mi
wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa kumëeñí'. 17 Wayee fu,
binaa fu en na ki'ooraa, sëmúluka bi set, fu la'koleñ hafaagaraa,
18 doonaa fu teewoo ɓuwaa an fu en na ki'oo'. Paamudiigaraa hotin
ga iñaa ɗaakukinɗa doŋ ínohanka. Ee Paamudiigaraa hotin ga iñaa
ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Lúkkaa 12: 33-34)

19 - Kaa nëgírohɗat haffúu alal ga ëldúna. Dii, maasoh na homaak
míninwa kilaas, yasohwa, ee lokcii mínin kihay pook kaan, ɓayuwa.
20 Namat kinëgírohi' haffúu alal ga ɗook, daa maasoh na homaak
mínsoowa kiyasoh ee lokcii mínsoo kihay, pooku kaan, ɓa ɓaywa.
21 En ki'enaa, daa alalfu enoh ɓéeɓ, keeñfu waa da ɓan.

Kuhas, lampu ga faan

22 - Kuhas kërí en lampii faanfii. Kon binaa dara enndii na
kuhasfunaa, faanfaagaraa tóohfa yah ga lee'laat. 23 Wayee binaa
tuhastaagaraa mesikaa, faanfaagaraa ɓéeɓfa en ga ñúus. Kon binaa
lee'laatii en garaaɗa ñúusaa, waama ñúus hídan na kitërúus!

Yéesu nakoh ki'óoluk Kooh

24 - Ken mínoo kisúrga'uk ga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ yíinoo, fu
waa' yaa tesɗa; wala fu taabuk yíinoo, fu foñluk yaa tesɗa. Ɗú mínoo
ki'atukoh kitop Kooh na kitop hëelís.

---

* **6:13** 6: 13 Lóogísohcii ɗeɓɗa laakoo wo'eencii ga ɗuuy hëlí-júɓciiɗa

25 - Iñaama tah mi wo''úu an: kaa ƀítukat ga ñamahaa [wala
anahaa] ɗú laakan sooli kipesoh wala yëerícaa ɗú laak sooli ki'ekuk ga
faanndúuɗa. Ndaga kipes kërí wëñ kilaak solu ñamah ee faan fërí wëñ
yëerí kilaak solu. Enndii ɗee? 26 Malkat ga selii púdiɗa. Ƀa sokoo, ƀa
píikoo, ƀa laakoo dap, ee Paammbúu yii ga ɗookɗa yii ñëmí'ƀa. Enndii
ɗú wëñ selii púdiɗa kilaak solu fúufe? 27 Ƀii yiida garúu mín kiƀaat
iñaa hín na siñdaa jokon ga kipesci, bi ya ƀítuki ga coonucaagari?
28 Kon iñii tahhúu kiƀítuk ya ga iñcaa ɗú ekukan? Malkat ga pëegíi-
nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriiɗa na ga dii fa kolukiɗa: fa lëgëyoo, fa
foliloo. 29 Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari tóoh,
ya ekukkii kúltícaa hín kimo' na wíinoo ga pëegíi-nduhumcii. 30 En
lak Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgírii wati,
ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga kihaffúu,
ya ekoorúu bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii! 31 Kon kaa ƀítukat
rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman, na iñaa ɗú anan, na iñaa ɗú ekukan.
32 Ƀéeƀ iñcuma ƀuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ƀërí tumi lëgëy
kiheelca. Wayee, Paammbúu yii ga ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli
gaca. 33 Namat kiɗeƀ kiheel Nguurii [Kooh] na kitum iñaa ya nakohɗa.
Ee iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh hayyúuri ki'e'. 34 Kuwis hanattúu
kiƀít. Kuwis hay kihëwí' hafwa, ndaga ƀesaa en ƀéeƀ coonufaa gaɗa
dooyin ga.

7

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Lúkkaa 6: 37-38,41-42)

1 - Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. 2 En ki'enaa, Kooh
atti'anndúu fodaa ɗú atti'i ƀimooroommbúuɗa. Ee nataa ɗú natoh
ƀuwiiɗa, wërí ɗú natohohsan. 3 Iñii tah ya fu malaki ƀolaa en
ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu mínoo sah kimalaksukoh dúuñii ga
kuhaskiigaraaɗa. 4 Fu yii fu ƀay dúuñ ga kuhaskiigaraaɗa, fu mín na
kiwo' mooroomfu an: «Ísa mi nísí'taa ƀolii en ga kuhaskiigaraaɗa»?
5 Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkíi ƀuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii ga
kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot dijófí' bi fu mín kinís ƀolaa
ga kuhaskaa mooroomfuɗa.
6 Kaa jafɗat ƀaaycaa iñaa setin ga fíkíi Kooh enndiikanaa ƀa
mínin kimëeñsuk ga ɗookkúu ɗowussúu. Ee ƀan kaa weesat siimii-
pemiciigarúu ga fíkíi mbaamcii, enndiikanaa, ƀa yahca kitogisoh doŋ.

Kíimat, heelat, fëekírat, Kooh hayyúu kitaas
(Lúkkaa 11: 5-13)

7 - Kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, ɗú hay kihot. Fëekírat, ɗú
hay kilëgísɗu. 8 En ki'enaa, ƀaa kíim ƀéeƀ, onu; ƀaa heel ƀéeƀ, hot;
ee ƀaa fëekí' ƀéeƀ, hay kilëgísɗu. 9 Ƀii yiida garúu eran kowukaagari
atoh binaa ka kíimmbi mbúurúnaa? 10 Wala ya e'ka goŋ ƀinaa ka
kíimmbi jënaa? 11 Kon dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ƀërí mín ki'on
towutaagarúu enaama cijófíraa, wëñaa ga Paammbúu yii ga ɗookɗa.
Ƀuwaa kíimmbi enaama cijófí'ɗa, ya onooƀacane?
12 Kon ƀéeƀ iñaa ɗú waa' ƀimooroommbúu tumi'túunaa, ɗú ƀan
tumɗatƀari. Waasii Móyíis na iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'ɗa, nakohu
iñaama.

Halcaa kanakcaa
(Lúkkaa 13: 24)

13 - Aasohat halaa wiyínwaa. En ki'enaa, halaa ëewdoh ɓo' ga
kisaŋku'ɗa agin, ee waasaa aaw gaɗa newin kitaaboh*. Yewinin
ɓuwaa taam ga waasaama. 14 Wayee halaa ëewdoh ɓo' ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa hatin, ee waasaa aaw gaɗa newoo kitaaboh. Yewinndii
ɓuwaa mínwa kihot.

Kedik ínohsohsi ga towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-44)

15 - Watukat haffúu ga ɓuwii tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak
sabohɗa. Ɓa hay garúunaa, ɓa teewoh kiɗooy en fan baal, ee lak ga
ɗuuy keeñcaagaɓa, ɓa iñcaa ɓigumuu ɓisóotí'. 16 Ɗú ínohsohanɓa ga
tumeencaagaɓa. Ɓo' mínan na kiɓeen kowu reseŋ ga pëegíi-ñaawaaɓ
wala kowu een ga ka'ka'? 17 Kedik kijófí'kaa en ɓéeɓ límí towu timórí',
wayee kedikkaa ɗúukoolin límí towutaa moroo. 18 Kedikkaa jofin
mínoo kilím towutaa moroo, ee kedikkaa ɗúukoolin mínoo kilím towu
timórí'. 19 Kedikkaa límmbii towu tijófí' ɓéeɓ, hay kigúru, jafu ga kiwii.
20 Kon fodaama, ɓuwaa tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa, ɗú
ínohsohanɓa ga tumeencaagaɓa.

Ɓuwaa en tëelíbée kayoh-kayohɗa

21 - Enndii an ɓéeɓ ɓuwii ɓayiroo «*Ha'mudii, Ha'mudiiɗa» ɓërí
aasan ga Nguuraa Kooh ga ɗookɗa; ɓii tumi iñii Paammboo yii ga ɗook
waa'ɗa ɓërí yah ki'aas. 22 Besaa Kooh yah ki'atti'oh ɓuwii le' bëríinaa,
hay kiyewin ɓuwaa wo'anndoo an: «Ha'mudii, Ha'mudii, man ɗí
yéegalohee wo'eenaa Kooh ga teekiigaraa. Ɗí kaalla raɓcaa abee
ɓuwaaɗa ga teekiigaraa. Ɗí tummba kíntaan ciyewin ga teekiigaraa!»
23 Wayee mi hayɓa kilof an:
- Mi mosoorúu ki'ínoh, úsaayattoo, ɗú ɓii ɗú meerin kitum iñaa
joffiiɗa.

Kaancaa kanakcaa

24 - Kon ɓéeɓ ɓaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee ya taabukiwa
ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ɓo' yiñëeñí' yaa tawah
kaanci ga atoh. 25 Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalcaa líiffa. Wambalaa
na uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ɓú'tii ndaga fa yípsee ga
atoh. 26 Wayee ɓéeɓ ɓaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee ya
taabukkiiwa ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ɓo' yiñëkí'-hel
yaa tawah kaanci ga ɗook koleñ. 27 Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalcaa
líiffa, wambalaa na uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ɓú'ta, ɓéeɓfa
tassa tasar.
28 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaama, ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga
jëgírohaagari. 29 En ki'enaa, ya madéeríi na jëgíroh-waascaa. Ndaga
ya en kijëgírohaa, ya yërëmoo wo'eenci.

8

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɓay ɗúukool-gaana
(Marka 1: 40-45; Lúkkaa 5: 12-16)

---

* **7:13** 7: 13 Ga Këyítcaa ciɗewaacaa laakin ɓaa bín an: «waasaa ëewdoh ɓo' ga kikaanɗa agin ee newin kitaaboh.»

1 Daa Yéesu yoosukee janjagaa, mbooloo wiyaak taabukkari.
2 Laakka ɓaa ɓay ɗúukool-gaana, ya deeyca gari, yí''a ga fíkíici,
wo''ari an:
- Ha'mudii, fu waa'kanaa, fu mínínndoo kiwëkí'*.
3 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka! Ga saasi, ɓaa wakka ga ɗúukool-gaanaa.
4 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee
haffu ga sarahohaa, ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetki-
igaraaɗa. En ɗanaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin✡.

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Lúkkaa 7: 1-10)

5 Lak Yéesu yaa aas teeraa Kafarnawom, soldaa', yaa kuliyuki ɓo'
ɓitéemée' ga heñ, deeyca gari, kíimmbari 6 an:
- Kiyaakii, súrgaagoo ɗúukoolin bi mínoo kikoluk, yaa faanukka ga
kaan ee sodin lool.
7 Yéesu wo''ari an:
- Mi hay kika', mi wëkí'ti.
8 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, joobinndoo fu aas Kaanndoo, wayee wo'aa wo'een
wíinoo rek, súrgaagoo wak. 9 Mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa
hanohhoo ɗook, ee mi laakin soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa
mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee
binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii yiinaa, ya tummbi.
10 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa
yiyaakyaa. Ya wo''a ɓuwaa taabukeeriɗa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓu-Isarayeel, mi mossii kihot ken ɓaa
laak ngëmaa hín na wii garoo. 11 Ee mi wo''úu an ɓo' ɓiyewin hay
kimeyohu meyaa'-noh na aasaa'-noh, ɓa bok kanu na Abaraham, Ísaak
na Yakoop ga Nguurii yii ga ɗookɗa. 12 Wayee ɓuwaa jomee ki'aas ga
Nguurii yii ga ɗookɗa hay kijafu ga fooh ga ñúusaa, daa kikodukoh
na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
13 Lëehí'ta Yéesu wo''a soldaaraa yiyaakyaa an:
- Tíida fu yee kaanfu, ka laakohat fodum fu gëmkaɗa. Ga wahtaama
siiy, súrgaa soldaaraa wakka peleŋ.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Marka 1: 29-34; Lúkkaa 4: 38-41)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta kaan Pee', ya laak payam Pee' yiɓeti yii
ga ɗook fayaaŋ, ɗúukoolin ee faanfaa tamin jír. 15 Yéesu ammbari ga
yah, tamohlaataa faanfaa dalla kiyím, lëehí'ta ya kolukka, ya aawwa
kitoputu' Yéesu.
16 Ga noh-soosaa, Yéesu haydohɗussa ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa raɓ am.
Ya kaalla raɓcaa na doolaa wo'eenaagari ee ya wëkí'ta ɗúukoolí'caa
ɓéeɓɓa. 17 Fodaama, iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta.
Ya wo'ee an: «Ya ɓewin ga hafci coonuciigaruu, ya koorukin
ɗúukoolciigaruu.»

---

* **8:2** 8: 2 Fu mínndoo kiwëkí': wo'u an: «Fu mínndoo kisétí'». Ɗúukool-gaana ga baahaa yaawúu'caa enee ɗúukoolaa hoonohi ɗúukoolíraa kideey ɓuwaa. Ɓaa wak ganaa man na ya sétí'siru ga yen yisépí'í'. ✡ **8:4** 8: 4 Malkat Léwítík 14: 2-32.

Ɓuwaa waa' kitaabuk Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 57-62)

18 Daa Yéesu hotee mbooloomaa wíilinndi, ya ebilla tëelíbéecaagari an:
- Ɓu paafat ɓakii giiyii hanoh gaaɗa.
19 Laakka jëgíroh-waasaa deey gari, wo''ari an:
- Jëgírohii, daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
20 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
21 Ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi ka' ki'acnee paammboo.
22 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo, fu íis ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Marka 4: 34-41; Lúkkaa 8: 22-25)

23 Lëehí'ta Yéesu aassa ga gaal-loocaa, tëelíbéecaagari taabussa nari. 24 Uuris wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa bi dúuscaa caa yah ki'úul gaal-loocaa. Wiima lak Yéesu yii neeh. 25 Tëelíbéecaa hayussa gari, yúudussari na tifiip an:
- Ha'mudii, somaarii, kikaankii kii hayyuu!
26 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tahhúu ya kiniik hínɗa? Ɓú daal ngëmiigarúu yëgíssii!
Waa ennda ɗa, ya kolukka, gëtta uurisaa na giiyaa, tóoh ennda selew. 27 Ɓa jaahli''a lool, ɓa ɓaa wo' an:
- Moo ɓii yii yëri en ɓa bi uurisii sah na giiyii tumsi ga iñaa ya nakohɗa?✡

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am
(Marka 5: 1-20; Lúkkaa 8: 26-39)

28 Ga waa Yéesu le''a ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaa, ga kúlkaa Gadaraaɗa, ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am, meyohussa ga loycaa†, gú'ɗukohussari. Ɓuwaama namee kisoot hen bi ken kaañéerii kikooroh waasaa waama. 29 Ɓa aawwa kifiip an:
- Fu naríi ya, fu Kowukii Kooh! Kitummbíi iñaa meskin haydohhaa dii ee wahtii le''ii duume?
30 Wiima lak ga disam di'úsaayí' laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru daama. 31 Raɓcaa am ɓuwaaɗa kíimussa Yéesu an:
- En an fu yahhíi kikaal ɗí meyoh ga ɓuwii ɓiinaa, ekaarii ga yop-mbaamaa wúunee!
32 Yéesu wo''aɓa an:
- Tíidat ɗú aas gaɓa!
Raɓcaa meyohussa ga ɓuwaa, aasussa ga mbaamcaa. Ga saasi ɓéeɓ yopaa írkísukohha ɗook janjagaa, wa keennda ga giiyaa, wa muu'ta.
33 Ɓuwaa níi'see yopaaɗa núpussa, aasussa teeraa, ɓa ɓéestí'ta tóoh iñaa laakɗa, na iñaa dal ɓuwaa ɓanakɓaa raɓcaa abeeɗa.
34 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓu-teeraa meyussa kigú'ɗukohnee Yéesu. Daa ɓa hoteeri, ɓa kíimmbari ya mey gohaagaɓa.

✡ **8:27** 8: 27 Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. † **8:28** 8: 28 Loycaa waama, ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

9

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Marka 2: 1-12; Lúkkaa 5: 17-26)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu aassa gaal-loocaa, ya húusissa giiyaa Gëlílée,
ya ɓoyukka teeraa ya dëkohɗa. 2 Daama ya haydohɗussa ɓaa lafañin
ee faanuk ga ɗook gatan. Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, ya
wo''a lafañaa an:
- Yaal, helfu dalat, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
3 Jëgíroh-waascaa ɓaa wo' ga ɗuuyɓa an:
- Ɓii yii ɓasin Kooh!
4 Wayee Yéesu ínohha iñaa en ga helcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcum cibóní'cuma ga helciigarúu? 5 Kon
iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii? Kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa
bayaluununndaanoo», kiwo''i an «Kolka fu tíin»? 6 Wayee bi ɗú ínoh
an ga ëldúna Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa, malkat:
Ya wo''a lafañaa an:
- Kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!
7 Ɓaa kolukka, yaa yah kaanci.
8 Daa ɓuwaa hotee iñaama, ɓa dalla kitíit, ɓa ɓaa ndam Koohyii on
ɓo'-súusúus kimín kitum iñaa hínɗa kiyakɗa.

Yéesu ɓayya Mëccëe
(Mëccëe 2: 13-17; Lúkkaa 5: 27-32)

9 Yéesu meyca, yaa yah. Ya hotta ɓaa teeku Mëccëe, yugin ga daa
ɓuwaa fayohi juutiɗa. Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo!
Mëccëe kolukka yaa taabuk Yéesu. 10 Laakka bes, Yéesu yuŋnga
kiñam ga kaan Mëccëe. Juuti ɓiyewin na ɓiɓo' ɓiliis ɓibóní', hayussa,
bokussa na Yéesu kanu, ya na tëelíbéecaagari. 11 Fërísiyeeŋcaa
hotussa iñaama, wo'ussa tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgírohiirúu bok kiñam na juuticii na ɓuwii ɓibóní'ɓii
ɓii? 12 Wayee Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwii dara gaa naɓaɗa enndii ɓa laak sooli ga payoh, wayee ɓuwii
ɗúukoolɗa ɓërí laak sooli ga. 13 Karat, ɗú heel ki'ínoh iñaa wo'eenii
wii waa' kiwo'ɗa: «yërmaandi wëñnjoo kineɓloh kisarahoh júu'»✡,
ndaga mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii tík hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, wayee
mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Marka 2: 18-22; Lúkkaa 5: 33-39)

14 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ hayussa ga Yéesu, ɓa meekissari
an:
- Iñii tah ya ɗí na Fërísiyeeŋcii ɗí oori ee tëelíbéeciigaraa oo'soo?
15 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa, mínan na ki'en keeñɓa newoo ee lak
ha'-kílookkaa yaa naɓa? Wayee bes waa hay, waa ha'-kílookkaa
hay kiɓewohu ga leelooɓa; le' bëríinaa, tëelíbéeciigoo hay kidalu
ki'oo'. 16 Ken daafoo píis wi'as ga líil-kúltí, ndaga píisaa wi'aswaa hay
kiɓaydoh yen ga líil-kúltaa, wa tum ɗaraa wëñ kiyak. 17 Ee ken tumoo
biiñ* wi'as ga mbúus-oncaa maañin. Enndiikanaa biiñaa lúudaa,

✡ **9:13** 9: 13 Malkat Osee 6: 6. * **9:17** 9: 17 Biiñ wi'as Biiñ enee anahaa yaawúu'caa mee'see ki'an ee meyoh ga kowu reseŋ.

mbúuscaa pook, biiñaa aamuk, mbúuscaa yasukoh. Biiñ wi'as kay tumsi ga mbúus-on ci'as, en ɗanaa ca ɓéeɓca ca mín kimaañ.

Kowu ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa na Ɓetifaa le'ee ga Yéesuɗa.
(Marka 5: 21-43; Lúkkaa 8: 40-56)

18 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa
hayya, yí''a ga fíkíici, wo''ari an:
- Kowuroo kiɓeti han kikaan diima-diima, wayee hay fu tíkki
yahciigaraa ee ka hay kipesis.
19 Yéesu kolukka, yaa yah na ɓaa, ya taammba na tëelíbéecaagari.
20 Laakka ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek iñaa le'in tíkíis
tidaaŋkaah na tanak; fa koorohha fenoo, le''a ga pawaa kúltífaa Yéesu,
21 ndaga fa wo'ee ga helci an: «Binaa mi le' rek ga kúltífaagarinaa,
mi hay kiwak.» 22 Yéesu heelukka, hottari, wo''ari an:
- Jowu, helfu dalat, ndaga ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Ga wah-
taama sii' ɓetifaa wakka.
23 Yéesu le''a kaan ɓaa yaama kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, ya hotta
mbiiwohcaa†, ee lak coowaa ɓan ɗúukin pút ga mbooloomaa, ya
wo''aɓa an:
24 - Meyat fooh! Ku'oomaa-jowukii kaanndii, ja en na kineeh rek.
Daama, ɓuwaa ɓaa ciiɓsukki. 25 Ɓuwaa meydohussa fooh, lëehí'ta
Yéesu aassa túuyaa. Ya ammba yahaa ku'oomaa-jowukaa, ja kolukka.
26 Iñaa hew yaama síwwa ga ɗuuy gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak

27 Yéesu meyohha daama, ya yaa yah. Laakka búumí' ɓanak ɓaa
taabukki ee ɓa ɓaa fiip an:
- Kucaasamunkii Dëwít, yërëmaarii!
28 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, búumí'caa hayussa gari, ya
meekissaɓa an:
- Ɗú gëmin an mi mínin kitum iñii ɗú kíimmbooɗane?
Ɓa taassa an:
- Ee, Ha'mudii, fu míninka.
29 Yéesu dalla kile' ga tuhastaagaɓa, wo''a an:
- Iñii ɗú kíimɗa laakat fodii ɗú gëmkaɗa.
30 Tuhastaagaɓa dalla kilëgísuk, ɓa ɓaa hot. Lëehí'ta Yéesu gëttaɓa,
wo''aɓa an:
- Watukat! Ken hanatka kiyéeŋ!
31 Wayee daa ɓuwaa meyee, ɓa síwi'ta teekaa Yéesu ga gohaama
ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa luuɓ hen
(Lúkkaa 11: 14-15)

32 Ga wahtaa búumí'caama meyu kiyahɗa, Yéesu haydohɗussa ɓaa
raɓ am, luuɓlukohhari. 33 Yéesu kaalla rawaa, luuwaa aawwa kiwo'.
Ɓuwaa waaru''a ga lool, ɓa ɓaa wo' an:
- Iñaa man na yii, ken mosoori kihot ga Isarayeel.
34 Wayee Fërísiyeeŋcaa ɓa wo'ee an:
- Buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii.

---

† **9:23** 9: 23 Mbiiwohcaa ɓa bok ga típohcaa daanee kiɓayu ga hew loy. Ɓa taabi na ɓeti-looyohcaa kihúmbal loycaa.

Yéesu laakka yërmaandi ga mbooloomaa
(Marka 6: 6,34; Lúkkaa 10: 2)

35 Yéesu yaa wíil ɓéeɓ teerucaa na dëk-kawcaa, ya yaa jëgíroh ga
jaangu-yaawúu'caa, ya yaa jangat ga loo Hewhewii winéwí'wii wo' ga
loo Nguuraa Koohɗa. Ya yaa wëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ
iñcaa mesik ɓuwaaɗa.
36 Daa Yéesu hotee mbooloomaa enin nërëm ndaga coonu en fan
baalcaa laaksoo níiroh, ya laakka yërmaandi wiyaak gaɓa. 37 Ya dalla
kiwo' tëelíbéecaagari an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii. 38 Kon kíimat ha'-píikii ya
ɓaat kiwosoh ɓilëgëyoh ga píikiigari.

10

Yéesu ɓayya apotaa'caagari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa, ya onndaɓa dooli kimín kikaal raɓ ga ɓuwaa na kiwëkí'
ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñaa mesik ɓuwaaɗa. 2 Teekcii
apotaa'cii ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii cërí cii: yaa ɗeɓɗa, Simoŋ yaa
ɓaysi Pee'ɗa, na Andari këmëeŋkíci, towutaa Sebedee: Saak* na Saŋ
këmëeŋkíci, 3 Filiip na Bartulëmíi, Toomaa na Mëccëe juutaa, Saak
kowukaa Alfee, na Tadee, 4 Simoŋ selootaa†, na Yúdaa Iskariyot yaa
onan Yéesu bíiŋɗa.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa

5 Ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaama ɓërí Yéesu wosee, ya
dígallaɓa an:
- Kaa karat gohcaa ɓuwaa enussii yaawúu' dëkohɗa ee kaa aasat
teerucaa ga kúlkaa Samaríiɗa. 6 Namat kika' ga ɓuwaa ga heetaa Is-
arayeel múuyuunun fodii ɓibaalɗa. 7 Daa ɗú kooroh ɓéeɓ, yéegalohat
an: «*Nguurii yii ga ɗookɗa deeyin, wii dii!» 8 Wëkɗat ɗúukoolí'caa,
mílísɗat ɓuwaa kaaninɗa, sétírat ɓuwaa gaana'inɗa, kaalat raɓcaa ga
ɓuwaa. Ɓú onuunun ee ɗú meekisohussii dara ga, onohat ɓan ee kaa
meekisohat dara ga. 9 Kaa ɓaydohat dara ga poossúu, enndii wúrúus,
enndii hëelís, enndii përëm. 10 Kaa ɓaydohat dara ga ɓaawaagarúu,
enndii hëmbu, enndii kúltí fisúmíyukaah, enndii ñafa', enndii doo',
ndaga lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kiñam✡.
11 Dëk-teeru wala dëk-kawaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, meekisohat ati
laakin ɓo' yilëekí'-haf yaa mínndúu kitook ga kaanci; ɗú dal ga
kaanfaama bi ga daa ɗú kolukohan da. 12 Ɓú en na ki'aas kaanfaanaa,
këñɗat ɓu-kaanfaa an: «Jam namohat narúu!» 13 Binaa ɓuwaa
dëk ga kaanfaama tookussúunaa, jamaa ɗú kíimɗa yoosukat gaɓa,
wayee ɓa tookkiirúunaa jamaa ɗú kíimɗa ɓoykat garúu. 14 Ee
kaan wala teeraa ɗú aasoh, binaa ɗú tookussii da ee wo'eenndúu
súkúrukussiinaa, meyohat kaanfaama wala teeraama, ɗú pëertuk
pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa.

---

* **10:2** 10: 2 Saak teekaa Yakoobos (Yakoop) wërí enee ga wo'eenaa yaawúu'caa. Malkat ɓan ga gúrís 10: 3. † **10:4** 10: 4 Selootaa wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Tum 1: 13. ✡ **10:10** 10: 10 Malkat 1 Korenti 9: 4; 1 Tímotée 5: 17-18.

15 Mi wo''úuka ee kayoh; besaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa, ɓu-dëkaa
Sodom na Gomoo' ɓërí tani'an ɓu-dëkaawaama atti'.

Coonucaa sek tëelíbéecaa Yéesuɗa
(Marka 13: 7-13; Lúkkaa 21: 12-17)

16 - Súkúrukat, mi yii wossúu fodii ɓibaal ga leeloo ɓigumuu.
Kon taabat na kiteey fodii goŋ ee ɗú lewet fodii ho'. 17 Watukat
haffúu ga ɓo'-súusúus, ndaga ɓa hayyúu kiɓay paancaa ee ɓa hayyúu
kitíp laawoo ga ɗuuy jaangucaagaɓa. 18 Ɗú hay kiɓayu ga fíkíi
gúwernëe'caa na ga fíkíi buu'caa ndaga teekiigoo. En ɗanaa, ɗú en
seedi ga fíkíiɓa na fíkíi ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa. 19 Binaa ɗú ɓayu
paancaanaa, helciigarúu dalat ga daa ɗú wo'anɗa na iñaa ɗú yah
kiwo'ɗa. Iñcaa ɗú yah kiwo'ɗa, ɗú e'sanca ga wahtaama siiy. 20 En
ki'enaa, enndii ɗú ɓërí yah kiwo' wayee Helii meyoh ga Paammbúuɗa
yërí yah kiwo' kooroh túuwtiigarúu.
21 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan. Paamun hay
ki'eroh kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay kiɓeɓku keenu ga ɗook
paamɓa na eewɓa, aplukɓa. 22 Mi hay kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu
kisagu. Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama
fu hay kimúc. 23 Teeraa ɗú ka', ɗú hatalu ga kipessúu daamanaa,
núpat, ɗú ka' teeru wiliis. Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú lëehɗoo kiwíil
teerucii ga Isarayeelɗa ee Kowukii ɓii hayyii.
24 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa ee súrga mínoo kipaaf ha'-
kaanci. 25 Tëelíbée heelat kiman na ɓaa jëgí'tiɗa rek ee súrga heelat
kiman na ha'-kaanci rek. En lak ha'-kaadii yërí ɓa ɓay Belsebulaa‡,
wëñaa ga ɓu-kaanci, ɓa ɓaysan na?

Ɓaa cal kiniikɗa

26 - Kon kaa niikat ken. Ndaga laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo
ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ. 27 Iñaa mi wo''úu ga
wek, ɓéestíratti ga noh taŋ ee iñaa ɗú mëedíru, yéegalohatti ga leeloo
paancaa. 28 Kaa niikat ɓuwaa mínu ki'ap faan ee mínsoo ki'ap fítɗa.
Namat kiniik ɓaa mín kisaŋku' faan na fít ga safaraɗa. 29 Tudiindii'
tanak toonohsirii dërëme? Moona déy, jíinoo gata keenoo kakay ee
neɓpii Paamudiigarúu. 30 Wayee ɗú, bi ga fenfii hafciigarúu sah,
tóohfa kíduunun. 31 Kon kaa niikat dara, ndaga ɗú, ɗú ɓërí wëñ solu
tóoh diindii'cii.

Kitook wala kitaasuk Yéesu

32 - Ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi ɓan mi hayyaa kitook ga fíkíi
Paammboo yii ga ɗookɗa. 33 Wayee ɓaa taasukkoo ga fíkíi ɓuwiinaa,
mi ɓan, mi hayyaa kitaasuk ga fíkíi Paammboo yii ga ɗookɗa.

Yéesu haydohhii jam wayee haydoh kihëgískoh

34 - Kaa foogat an mi haydoh jam ga ëldúna. Mi haydohhii jam
wayee mi haydoh kihëgískoh. 35 Mi haydoh kihëgískoh ga díkaanti
kowu kiyaal na paamci, díkaanti kowu kiɓeti na eeci, díkaanti ɓeti na
payamci yiɓeti. 36 Ɓo', ɓuwaa waaranndii gari kihotɗa, yah ɓu-kaanci.
Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
37 - Ɓaa wëñ kiwaa' paamci wala eeci loo mi, ɓaama joobinndi ya
en tëelíbéeroo. Ɓaa wëñ kiwaa' kowuci kiyaal wala kiɓeti loo mi,

‡ **10:25** 10: 25 Belsebul iñaa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa.

ɓaama joobinndi ya en tëelíbéeroo. 38 Ɓaa koorukkii kuraanaagari§
taabukiroonaa, ɓaama joobinndi ya en tëelíbéeroo. 39 Ɓaa fu waa
kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa mi tahhaa
kiñak kumuunfunaa, fu hayka kilaakis.

Yéesu dígohin enaama cinéwí'

40 - Ɓaa te''úu ga kaancinaa lakanaa te''oo, ee ɓaa te''oo ga
kaancinaa, te' ɓaa wossooɗa. 41 Ɓaa te' sëldíiga-Kooh ga kaanci, ndaga
ki'en sëldíiga-Koohkaa yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa sëldíiga-
Kooh jom kilaasɗa. Ee ɓaa te' ɓo' yijúwí' ga kaanci ndaga kijúɓkaa
yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa ɓaa yijúwí'yaa jom kilaasɗa. 42 Luu
enee kaas-músú wisóosí' wíinoo doŋ, ɓaa fu onwa ɓo' yíinoo ga
tëelíbéeciigoo, yaa ínohoo dara, ndaga dii ya en tëelíbéeroodanaa,
mi wo''úuka ee kayoh, fu hay kilaas neehalaagaraa.

11

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Lúkkaa 7: 18-35)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa iñcaa ya nakɓa kitumɗa, ya kolukohha daama, yaa yah ga
teerucaa ga gohaaɗa kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa.
2 Ga waa Saŋ kelohha ga ɗuuy kasaa iñaa Kiristaa tumɗa, ya wossa
ga tëelíbéecaagari, 3 kimeekis Yéesu an:
- Fu yërí en ɓaa jom kihayɗanoo, ɗí sekan ɓo' yiliis?
4 Yéesu dalla ɓuwaa kitaas an:
- Karat, ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú kelohɗa na iñcii ɗú hotɗa:
5 búumí'cii ɓii hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii sétíru, ɗekcii ɓii
keloh, faraafcii cii mílís, ee nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii.
6 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!
7 Tëelíbéecaa ɓanakɓaa, daa ɓa soofee, Yéesu aawwa ɓuwaa kiwo'
ga loo Saŋ, an:
- Ɓú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa
en na ki'eguk ga uurisaane? 8 Enndiikanaa, ɗú karee ya kimalaknee?
Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre? Ee sah ɓuwii ekuk kúltí cimórí'ɗa ɓii
ga kaancii buu'cii. 9 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-
Koohe? Ee! Mi wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh. 10 Saŋ yërí
en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa,
kiwaayuki'taa waasum.» 11 Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓuwii límukoh
ga ɓetiɗa ɓéeɓɓa, mossii ga kilaak yíinoo yaa wëñ Saŋ-Bëtís kiyak; ee
moona déy, ɓaa wëñ kijutuut ga Nguuraa yii ga ɗookɗa, yërí wëñ Saŋ-
Bëtís kiyak. 12 Iñaa aboh ga jamaanaa Saŋ-Bëtís hayohɗa bi diima,
Nguurii yii ga ɗookɗa wii soogu na dooli* ee ɓuwii meeri ki'ek dooli
ga iñaa en ɓéeɓɗa ɓërí heelwa kite', ɓa laakwa. 13 En ki'enaa, ɓéeɓ
sëldíiga-Koohcaa na Waasii Móyíis yéegalohseera Nguuriima bi ga
daa Saŋ hayoh. 14 En lak ɗú mínka kitookaa mi wo''úu man Saŋ
yaama yërí en Ili, sëldíiga-Koohaa jomee kihayisɗa. 15 Ɓaa fu laakin
nof kikelohaa súkúruka.

§ **10:38** 10: 38 Kuraanaa wërí en kitook kison na kitook ki'eroh kumuunci fodaa Yéesu.
* **11:12** 11: 12 Malkat Lúkkaa 16: 16 na iñaa wo'u gaɗa.

16 Ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa naɓa? Ɓa man na
oomaacaa yugu ga paanaa dëkaa ee ɓa wo' mooroomɓa an: 17 «Ɗí
mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú dayukkii.»
18 En ki'enaa, Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú
wo' an: «Ya laak raɓ». 19 Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɓa wo'
an: «Malkat ɓii yii halaat kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya fiiliimunoh
na juuticii na tumoh-baakaa'cii.» Wayee iñii kiñaañkii Kooh límiɗa,
wërí teewohi an ka júwin.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Lúkkaa 10: 13-15)

20 Waa ennda ɗa, Yéesu keennda ga ɗook teerucaa ya wëñee
kitumoh kíntaan ee ɓuwaa súpítséerii kipeskaagaɓaɗa, ya yaa ña'ɓa
an:
21 - Massa ɗú ɓu-Korasee! Massa ɗú ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii
tumsee ga ɗuuycúuɗa, tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa,
eneenaa kumëeñí' ɓa koorin ga saaku na wet kiteewoh an ɓa récukin
baakaa'ciigaɓa. 22 Ërí tah mi wo''úu an besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓu-
Tíi' na ɓu-Sídoŋ ɓërí tani'anndúu atti'. 23 Ee ɗú, ɓu-teerii Kafarnawom,
ɗú yaakaa' an ɗú hay kiɓëwíru bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú yah
kiyóoskíru bi ga ɓu-baam. En ki'enaa, kíntaancii tumu ga ɗuuycúuɗa,
tumsee ga teeraa Sodomaa eneenaa wa wii lís bi wati. 24 Ërí tah mi
wo''úuka, besaa atti'ohsanɗa le'aa, teeraa Sodom wërí tani'anndúu
atti'.

Yéesu wo''a na ɓuwaa yóoskírin hafɓaɗa
(Lúkkaa 10: 21-22)

25 Ga wahtaama, Yéesu wo''a an:
- Buba, mi yii gërëmmbaa, fu, Ha'mudii ɗook na kakay, ndaga
iñaa fu ɗaak ha'-hamhamcii na ɓuwii jaginɗa, fu teewinwa oomaacii.
26 Kayoh buba, iñaama laakohɗa, ndaga iñaama yërí fu waa' ya
laak. 27 Paammboo tíkin tóoh ga yahhoo. Ken ínohoo Kowukii enndii
Paamudiinaa, ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na ɓuwaa
Kowukii waa'ɓari kiteeɓɗa naa. 28 Hayat garoo ɓéeɓpúu ɗú ɓii
ɗú sodin ee ɗú ɓítukohinɗa, mi onndúu íika'. 29 Koorukat iñii mi
gallúuɗa, ɗú yoon garoo, ndaga mi yewinin jam ee mi yóoskírin
haffoo, en ɗanaa fítciirúu laak íika'. 30 En ki'enaa, iñii mi gallúuɗa
yoowin ee ɗofiigoo mi koo'túuɗa erefin.

12

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Marka 2: 23-28; Lúkkaa 6: 1-5)

1 Ga bescaama, hídukoh ga bes Sabat, Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa
lúudin*. Lakanaa tëelíbéecaagari yaawuunun, ɓa aawwa kiweel ga
boŋcaa✡, ɓa ɓaa ñam towutaa. 2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hot iñaama,
ɓa wo''a Yéesu an:
- Malkaa tëelíbéeciigaraa! Ɓa ɓii tum iñaa Waasii kokohin kitum
ga bes Sabat.
3 Yéesu dallaɓa kilof an:

---

* **12:1** 12: 1 Lëegísoh ciyewin tumu daama «yoon-beli»: boŋcaa beli waa' kiman na boŋ
píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **12:1** 12: 1 Malkat Dëteronom 23: 26.

- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bëríi lak ya yaawin
ya na ɓuwaa taabee nariɗa? 4 Ya aassa taalaa Kooh, ya ñammba
naɓa ga mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa. Moona déy, ya na ɓuwaa
taamsee nariɗa, waas onéeríi yíinoo gaɓa kiñam ga mbúurúcaama,
sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡. 5 Wala book, hanaa ɗú jaŋngii ga
Këyítfaa Waasaa Móyíis an, en ga bes Sabataa sarahohcaa hëyrohu
kilëgëy ga Kaanfaa Koohɗa tumu iñaa hoonohu kitum ga besaamaɗa
ee iñaama enoo tooñ gaɓa. 6 Moona mi wo''úu man laakin dii ɓaa
wëñ Kaanfaa Kooh. 7 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Yërmaandi wëñnjoo
kineɓloh kisarahoh júu'»✡. Binaa ɗú ínohee iñii wo'eenuma waa'
kiwo'ɗanaa, eneenaa ɗú daloo ga ɗook ɓuwaa tummbii dara yibóní'.
8 En ki'enaa, Kowukii ɓii kërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Marka 3: 1-6; Lúkkaa 6: 6-11)

9 Yéesu meyohha daama, aassa jaangu-yaawúuraagaɓa. 10 Wiima
lak laakin daama ɓo' yaa yahaa ɗooykin. Fërísiyeeŋcaa enee
daamaɗa meekisohha Yéesu an:
- Waasiigaruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabate?
Fodaama ɓa waaree iñaa ɓa yabohanndi.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Yiida garúu, binaa ya laak baal yíinoo doŋ, ee baalaa keen ga noŋ
wihóotí' ga bes Sabataa, ya karoori ki'am meydohhi? 12 Ee ɓo' wëñ
baal kilaak solu fúuf. Kon Waasii onohin kitumi' ɓo' iñaa jofin ga bes
Sabat.
13 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓaa yahaa ɗooykinɗa an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa yahaagari, wa wakka, mannda na wíinoowaa.
14 Fërísiyeeŋcaa dalla kimeyu, ɓa hídohha kimalak ga daa ɓa tuman
bi ɓa apluk Yéesu.

Yéesu yërí en súrgaa Kooh tanukɗa

15 Ga waa Yéesu ínohha an Fërísiyeeŋcaa ɓaa heelli ki'ap, ya
kolukohha daama. Mbooloo wiyaak taabukkari ee ya wëkí'ta ɓéeɓ
ɓuwaa ɗúukool gaɗa. 16 Wayee ya ɗíŋngaɓa na wo'een, kihoonohɓa
kiwo' ɓaa ya enɗa.

17 Iñaa laakohhaɗa, doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa
mat, ya wo'ee an: «Kooh wo' an:
18 - Súrgiigoo mi tanukɗa yeema.
Yii mi keeñuk ee yërí soos keeñnjooɗa.
Mi hay kiyóoskí' Heliigoo ga ɗookci,
ee ya hay kiteeɓ heetcii ɓéeɓca iñaa en kijúɓɗa.
19 Ya heelanndii ñaroh na ken,
ee ken kelohanndii koonaaci ga mbedicii.
20 Ya weelanndii pëegíi-përúudúufaa leemukin,
ee ya yímanndii kiwiikaa en na kiɗúuk.
Ya tuman fodaama bi ga daa kijúɓ laakohan ndam ga ɗook ëldúna,
21 ee ɓéeɓ heetcii tíksan yaakaa' gari.»

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Marka 3: 22-30; Lúkkaa 11: 14-20)

✡ **12:4** 12: 4 Malkat Léwítík 24: 9. ✡ **12:7** 12: 7 Malkat 9: 13; Osee 6: 6.

22 Waa ennda ɗa, Yéesu haydohɗussa ɓaa raɓ am, búumí'tari,
luuɓlukohhari, Yéesu wëkí'tari bi ɓaa mínissa kiwo' na kihot.
23 Mbooloomaa waaru''a ee ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii enndii kucaasamunkii Dëwít wo'uɗane?
24 Daa Fërísiyeeŋcaa kelohsee iñaa wo'u yaama, ɓa wo''a an:
- Doolii Belsebul, buurii raɓcii, e' ɓii yiiɗa, wërí onndi kimín kikaali
raɓ ga ɓuwii.
25 Yéesu ínohha iñaa en ga helɓaɗa, ya dallaɓa kiwo' an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ɓéeɓ aaw ga kiɗúm. Teeru wala kaan
hëgískoh ga ɗuuycinaa mínoo kituuk.
26 Kon binaa Seytaani kaal Seytaaninaa, ya hëgískohin ga ɗuuyci.
Haa baanaa nguuraagari mínan na kituuk? 27 Ee en an mi, Belsebul
yërí onndoo dooli kikaal rawaa, haa ɓii on ɓuwiigarúu dooli kikaal raɓ
ɓa? Kon ɓuwumgarúu, ga kihafɓa, ɓërí atti'anndúu. 28 En ki'enaa, en
an mi kaali raɓcii na Helii meyoh ga Koohɗanaa, kon Nguurii Kooh
le'in bi garúu.
29 Wala ɓan, ɓo' mínan na ki'aas kaan ɓaa yaa na doolaagari gík, ya
ɓeɓ iñaa yaama laakɗa ee ya ɗewohhii ga kiɓaŋngi paay, doonaa ya
han kimín kipook kaanfaa? 30 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo, ee ɓaa
nëgírohhii naroonaa, yii tasarsoh. 31 Kërí tah mi wo''úuka, baakaaraa
ɓo' mín kitum tóoh na ɓaseenaa ɓo' mín kiɓas Kooh tóoh, ya míninca
kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
32 Ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu míninka kibayalu,
wayee ɓaa fu ɓas Helii yisela'í'yii ɓéeɓ, fu bayalsooka bi taa': enndii
dii ga ëldúnanii wii, enndii ga waa en na kihayɗa.

Kedik na towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-45)

33 - Abat an kedik jofaa, líman towu tijófí', kedik ɗúukoolaa líman
ɓan towutaa moroo. Kedik ínohohsan ga kowukaa ka límɗa. 34 Túuk
goŋ-saamaancii! Dii ɗú bonɗa moos, ɗú mínan na kiwo' yijófí'?
En ki'enaa, iñaa meyi ga kúuw yërí líif ga keeñ ha'ci. 35 Ɓo' yijófí'
meydohi enaama cijófí' rek ga keeñaagari líif na yijófí'ɗa; ee ɓo'
yibóní' meydohi enaama cibóní' rek ga keeñaagari líif na yibóní'ɗa.
36 Mi wo''úu an: besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓéeɓ ɓuwii hay kituuk
kilayoh na Kooh ga ɓéeɓ wo'eenaa ɓa mosin kiwo' ee laakoo hafɗa.
37 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ, ga wo'eencaagaraa, fu e'san kayoh ga wala
fu tíku saboh.

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-12; Lúkkaa 11: 29-32)

38 Waa ennda ɗa, Laakka ɓijëgíroh-waas na ɓiFërísiyeeŋ ɓaa meekis
Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí waa' kihot fu teeɓpíi kíntaanaa teewoh an fu meyoh
ga Kooh!
39 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee ooruunun Koohɗa, ɓa waa' kihot
kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa enndii waa Sonaas,
sëldíiga-Koohaanaa. 40 En ki'enaa, fodaa daa Sonaas enee noh-noh
kaahay na wek-wek kaahay ga lookaa jënaa yiyaakyaaɗa, fodaama
Kowukii ɓii hay ki'en ga bos kakay noh-noh kaahay na wek-wek
kaahay. 41 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay kituuku

ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa, ndaga ɓu-Níníf súpítseera kipeskaagaɓa ga waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Sonaas. 42 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamɗa hay kituuk ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa ɓuu' Salomon líif na hamhamɗa. Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Lúkkaa 11: 24-26)

43 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa ya heeli daa ya íikarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan, 44 ya wo' ga helci an: «Mi naman kiɓoyuk kaanfaagoo mi meyoheeɗa.» Binaa ya le' danaa nak, ya laak kaanfaa lak ken gaa ga, paruunun bi setin, hëwíruunun bi jekin. 45 Fodaama, ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis ɓaa wëñnji kisoot, ɓa aas ga kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee kuɗewaaɗa, wëñisɗa kiyiis. Ee yah kiman fodaama deŋ ga ɓuwii ɓibóní' ɓii jamaanii wati.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Marka 3: 31-35; Lúkkaa 8: 19-21)

46 Lak Yéesu yaa lís kiwo' na mbooloomaa, eeci na ɓikëmëeŋkíci le'ussa, ɓa eemmba fooh ee ɓa soolukeeri. [47 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:
- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.]
48 Yéesu taassa ɓaa an:
- Ɓii yiida en eewwoo? Ɓuwii ɓiida en ɓikëmëeŋkíroo?
49 Ya noonnda, kiteewoh tëelíbéecaagari, wo''a an:
- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema. 50 Ɓaa tumi iñaa Paammboo yii ga ɗook waa'ɗa, ɓaa yaama yërí en këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti wala eewwoo.

13

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Marka 4: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Ga besaa bërii, Yéesu meyohha kaanfaa ya enoheeɗa, ka'ta yuŋneera* ga seereenaa giiyaa Gëlílée. 2 Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga gaal-looci ga ɗuuy giiyaa, ya yuŋnga ga. Ɓéeɓ mbooloomaa tuukka ga tewisaa. 3 Ya wo''a naɓa enaama ciyewin ga liiwuk fodii liiwukii wii, an:
- Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee. 4 Ga daa ya en na kisokɗa, laakka tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa: selcaa hayussa, ñamussata say. 5 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay. Tesohtaa gaawwa kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii daama. 6 Wayee daa nohaa tamee, iñcaa paleeɗa neewwa, ca súɓpa ndaga níilcaagaca abéerii. 7 Laakka tesoh tiliis taa keen ga yówée-lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka, onndata. 8 Ee laakka tesohtaa keen ga ɗekataa laakin dooli. Ta ɓíríssa boŋ. Cii erohha iñaa

✡ **12:42** 12: 42 Malkat 1 Buu' 10. * **13:1** 13: 1 Waama jëgírohcaa, ɓa daanee kiyuŋ hen ɓa en na kijëgírohaa.

le'in waas citéemée' ga tesohtaa sokseeɗa, cii cidaaŋkaah-yitniinoo, cii cidaaŋkaah-kaahay.
9 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 10-12; Lúkkaa 13: 18-19)
10 Tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya fu wo''a na ɓuwaa ga liiwuk?
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa yii ga ɗookɗa. Wayee ɓa, ɓa erussiika. 12 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí' sëk. Wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah, hay kite'u. 13 Iñii yii yërí tah mi wo'i naɓa ga liiwuk: ɓa malakin ee ɓa hotoo, ɓa súkúrukin ee ɓa kelohoo, ɓa ínohoo. 14 Fodaama iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta gaɓa. Ya wo'ee an:
«Ɗú hay kikeloh dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara.
15 En ki'enaa, heetii wii súwin ga keeñ,
ɓa lagin nofciigaɓa paraas,
ɓa ɗúugin nap,
en ɗanaa hasɓa hotoo,
nofɓa kelohoo,
ee helɓa aboo dara,
bi ɓa súpít kipeskiigaɓanaa, mi wëkí'ɓa.»
16 Wayee ɗú, ɗú ɓërí yewin múu': hasciigarúu hotin ee nofciigarúu kelohin! 17 Mi wo''úuka ee kayoh; yewinin ɓisëldíiga-Kooh na ɓiɓo' ɓijúwí', ɓaa waa'seera lool kihot iñcii ɗú hotɗa ee hotussiica. Ɓa waareera kikeloh iñcii ɗú kelohɗa ee kelohussiica.

Iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa
(Marka 4: 13-20; Lúkkaa 8: 11-15)
18 Yéesu wo''a an:- Kon ɗú, súkúrukat iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa: 19 Ɓuwii kelohin loo Nguurii Kooh ee ínohsooɗa madu na seereenaa waasaa tesohtaa sokohuɗa: sépí'í'-ga-nofaa hayaa nís Wo'eenaa soku ga keeñɓaɗa. 20 Ɓíinoo madu na ɗekataa yewinin atoh pesohpaa sokohuɗa: ɓa keloh Wo'eenii Koohaa, ɓa dallawa kite' na keeñ wisóosí'. 21 Wayee ɓa úsaayoo ga ndaga Wo'eenaa Kooh yíppii níil ga keeñcaagaɓa. Fodaama, binaa ɓa en ga coonu wala ɓa sodalu ga kipesɓa ndaga Wo'eenii Koohaa, ɓa gaaw kigúroh nawa. 22 Ɓíinoo ɓan madu na yówée-lúpaa pesohpaa sokohuɗa: ɓa kelohin Wo'eenii Kooh, wayee halaat ëldúna na kiwaa' kihëpí'kaa aaw ga alal on Wo'eenii Kooh bi wa mínoo kilím yen. 23 Ɓuwii ɓíinoo tesɗa madu na ɗekataa kakayfaa laakin dooli pesohpaa sokohuɗa: ɓa keloh Wo'eenii Koohaa, ɓa ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa. Ɓa límí' Kooh jeriñ, ɓa tum bi pesohpaa meydoh: pii towu titéemée', pii towu tidaaŋkaah-yitniinoo, pii towu tidaaŋkaah-kaahay.

Liiwukaa wo' ga loo pëegíi jëmfaaɗa
24 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man anee: Enee ɓo', ya sokka pesoh pijófí' ga yoonci. 25 Laakka ɓaa waa'tii gari kihot hayya ga wek, lak ɓéeɓ ɓuwaa neehuunun, ya sokka pëegíi-jëm ga yoon-tohoonaa, yaa paaf

kotci. 26 Daa tohootaa kolukee bi ta ɓíríssa, jëmfaa ɓan hannda
kihotuk. 27 Daa súrgacaa hotee pëegíi-jëmfaa, ɓa ka'ta ga ha'-yoonaa,
ɓa wo''ari an: «Kiyaakii, hanaa fu sokéeríi pesoh pijófí' ga yoonfu?
Kon tum na pëegíi-jëmfii en ga ɗuuygii?»
28 Ha'-yoonaa taassaɓa an: «Ɓaa waa'tii garoo kihot yërí tum
iñaama.» Súrgacaa meekisussari an: «Eneenaa ɗí karoo ɗí ɗoffane?»
29 Ha'-yoonaa taassaɓa an: «Ó'óo, mi niik ɗú en na kiɗof jëmfaanaa,
ɗú kiɓaydoh tohootaa ga. 30 Ísatca bi kipíik le'. Kipíik le'aa, mi hay
kiwo' píikohcaa an: ɗewat kiɗof jëmfum, ɗú pokfa ɗof, ɗú tëkí'fa.
Lëehíraa ɗú ɗapi'too tohootum ga dapaagoo.»

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Marka 4: 30-32; Lúkkaa 13: 18-19)

31 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na kowu fúdan, kaa ɓo' ɓeɓ sokkaka ga
yoonci. 32 Kërí wëñ kijutuut ga tesohtii, wayee ka paalaa, kërí wëñ
kiyaak ga tediktii línsi ga dë'ɗa. Ka en kedik bi selcaa hayaa taal ga
toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo moloŋ-kuunɗa
(Lúkkaa 13: 20-21)

33 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na moloŋ-kuunaa kaañohin, ɓeti ɓeɓ,
tumwa ga ɗuuy kanu kuun, íiswa ga bi ga daa kuuncaa ɓéeɓ
kaañohan.

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 33-34)

34 Iñcaama ɓéeɓca Yéesu wo''aca mbooloomaa ga kiliiwuk. Ya
wo'éeríi na ɓuwaa ga iñaa enndii liiwuk. 35 En ɗanaa, iñaa sëldíiga-
Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
«Mi wo'an naɓa ga liiwuk na liiwuk.
Mi hayɓa kiyéegal iñcaa ɗaaku, ga iñaa ëldúna saksee bi wati.»

Iñii liiwukii pëegíi-jëmfii waa' kiwo'ɗa

36 Waa ennda ɗa, Yéesu tagohha na mbooloomaa, ya ɓoyukka kaan.
Daama, tëelíbéecaagari hayussa gari, wo'ussari an:
- Lëegísohɗaaríi liiwukaa wo' ga loo pëegíi-jëmfaa ga yoonaaɗa.
37 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓaa sok pesohpaa pijófí'paaɗa yërí en Kowukii ɓii. 38 Yoonaa
wërí en ëldúna. Pesohpaa pijófí'paa ɓërí en ɓuwii boku ga Nguuraa
Koohɗa. Pëegíi-jëmfaa fërí en ɓuwii taam na sépí'í'-ga-nofiiɗa. 39 Ɓaa
waa'tii kihot ga ha'-yoonaa ee sok pëegíi-jëmfaaɗa, yërí en Seytaani.
Píikaa wërí en túki'aa ëldúna, ee píikohcaa ɓërí en malaakacaa Kooh.
40 Fodaa daa jëmfaa ɗofu, jafussa ga kiwiikaaɗa, ëldúna túki'aa yah
kiman fodaama. 41 Ee ɓëríinaa, Kowukii ɓii hay kiwos malaakacaagari
ɓa meydoh ga Nguuriigari ɓéeɓ ɓuwii eki ɓimooroomɓa ga kitum
baakaa'ɗa na ɓuwii meeruunun kitum iñaa joffiiɗa. 42 Lëehíraa ɓa
jafɓa ga kiwiikaa safara, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
43 Wayee ɓuwii júwinɗa, hay kimelicu fodii nohii ga ɗuuy Nguuraa
Paamɓa. Ɓaa fu laakin noh kikelohaa, súkúruka.

Liiwukaa wo' ga loo alalaa ɗaakseeɗa

44 - Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii ɓo' yaa hot alalaa ɗaaku ga
ɗuuy yoon; ya ɓeɓpawa, ɗaakissawa. Keeñci soossa ga bi, ya ka'ta,
toonneera iñaa ya laak ga alalɗa tóoh, ya lommba yoonaama.

Liiwukaa wo' ga loo pemicaaɗa
Yéesu tíkka ga an:
45 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii toonohaa raas pemi
cimórí'. 46 Daa ya hotee yarak pemi wiséerí', ya ka'ta toonneera iñaa
ya laak ga alalɗa tóoh, ya lommba yarak pemaama.

Liiwukaa wo' ga loo mbaal-jënaaɗa
47 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii mbaal-jënaa weesu ga
giiy, waa am heet jënaa en ɓéeɓ. 48 Binaa mbaalaa líifaa, mbaalohcaa
nookwa tewisaa, ɓa yuŋ, tanu jëncaa: ɓa nëgíroh jëncaa cijófí'caa ga
pañi ee ɓa jaf caa laakoo jeriñɗa. 49 Bëríinaa ëldúna túki'anɗa le'aa,
yah kiman fodaama deŋ: malaakacaa Kooh hay kihayu, ɓa hëgísoh
ɓuwii joffiiɗa ga ɓuwii júwinɗa. 50 Ɓuwii joffiiɗa, ɓa jafu ga kiwiikaa
safara, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
51 Iñcuma tóohca leerin ga hafcumgarúune?
Tëelíbéecaa taassa an:
- Ee, leerin!
52 Yéesu tíkí'taɓa ga an:
- Kërí tah ɓéeɓ jëgíroh-waas, yaa en tëelíbée ga Nguurii yii ga
ɗookɗa, man na ha'-kaadaa meydohi ga ɗaakaa' alalaagari enaama
ci'as na enaama cimëeñí', ya onoh.

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Marka 6: 1-6; Lúkkaa 4: 16-30)
53 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' liiwukcaa caama, ya meyohha
daama, 54 ya ka'ta teeraa ya dëkohɗa†, ya yaa jëgí' ɓuwaa ga jaangu-
yaawúuraa daamaɗa. Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa jaahli'ussa ga lool
bi ɓaa wo' an:
- Ya ɓewohnee hamhamii wii na kíntaancii ya tumiɗa gada?
55 Hanaa enndii kowukii daayoh-haŋngii? Ati enndii Mariyaama
en eeci ee Saak, Yoseef, Simoŋ na Yúdaa enu ɓikëmëeŋkíci? 56 Ee
ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enussii ɓéeɓɓa ga ɗuuycuune? Iñcii ya mín cii
tóohca ya ɓewohca gada?
57 Fodaama ɓa eewwari bi ɓa gëmmbii gari. Yéesu nak wo''aɓa an:
- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ bi tessa dëkaa ya
meyohɗa, na mbokcaagari.
58 Yéesu tummbii kíntaan ciyewin daama ndaga daa ɓa gëmmbii
gariɗa.

14

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Marka 6: 14-29; Lúkkaa 9: 7-9)
1 Waama, Eroot, buuraa gohaa Gëlílée kelohha iñaa wo'u ga
Yéesuɗa. 2 Ya wo''a súrgacaagari an:
- Ɓaa yaama, Saŋ-Bëtís yërí. Ya mílís hen ga ɓuwaa kaaninɗa,
iñaama yërí onndi dooli kimín kitum kíntaan.

---

† **13:54** 13: 54 Teeraa ya dëkohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Marka 6: 1.

3 En ki'enaa, Eroot yërí amlukee Saŋ-Bëtís, ɓaŋlukkari, laŋngari
ga kasu. Ee Erojaas, ɓeti këmëeŋkíci Filiip, yërí tahee Eroot kitum
iñaama. 4 Saŋ nak wo'eeri an:
- Waas onndiiraa kiɓeɓ Erojaas ya en ɓetifu!
5 Eroot waa'ta ki'apluk Saŋ-Bëtís, wayee ya niikka mbooloomaa,
ndaga ɓa tíkee Saŋ sëldíiga-Kooh.
6 Bëríi lak Eroot en na kihúmbal ɓesaa ya límohuɗa. Kowukaa
Erojaas kiɓetikaa hammba ga fíkíi sagaccaa. Hamaa neɓpa Eroot lool
7 bi tahha ya waatta an iñaa oomaanaa kíimmbi ɓéeɓ, ya hayyiri ki'on.
8 Oomaanaa nak, eeci dígallari, ya meekissa buu' Eroot an:
- Haydohɗaaroo hafaa Saŋ-Bëtís dii ga ɗook palaat*!
9 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Wayee waa ya laasinka
kiwo' ga fíkíi ɓuwaa ya nakee hewaaɗa, ee ya waatinkaɗa, ya nakohha
an wa e'sat oomaanaa. 10 Ya wossa ɓo' kasaa kigú'nee hafaa Saŋ.
11 Hafaa Saŋ haydohussa ga palaat, wa erussa oomaanaa, yaama
ɓayneerawa ga eeci. 12 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís hayussa
kiɓeɓ faraaffaagari, acsuneerafa, lëehí'ta ɓa ka'ta, ɓa wo'neera Yéesu
iñaa laakɗa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Marka 6: 30-40; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

13 Daa Yéesu yéegee kaanaa Saŋ-Bëtís, ya kolkohha daama, ya
aassa ga gaal-looci, yaa yah daa wéetin. Ɓuwaa yéeŋngaka. Ɓa
ɓaa meyoh ga dëkcaa ga yahaanaaɗa, ɓa taabohha na seereenaa
giiyaa, ɓaa taabukki na kot. 14 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya
hotta mbooloo wiyaak, ya laakka yërmaandi gaɓa, ya aawwa kiwëkí'
ɗúukoolí'caagaɓa.
15 Ga waa nohaa soossa, tëelíbéecaa deeyussa gari, wo'ussari an:
- Ɗekatii laakoo dara ee Kooh hoowin. Íisaa ɓuwii ɓa aas dëk-kawcii
ɓa lomnee iñaa ɓa ñaman.
16 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Calooɓa kika', eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman!
17 Ɓa wo''ari an:
- Ɗí laak mbúurú ciyëtúus na jën kanak doŋ dii.
Yéesu wo''aɓa an:
18 - Haydohɗattooca gii.
19 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓuwaa ɓa yuŋ kakay ga pëegíifaa. Ya
ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka
ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta
tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa. 20 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa
pút, ee iñaa teseeɗa ɓa líifí'ta ga pañi cidaaŋkaah na kanak. 21 Ɓuwaa
ñameeɗa le'in yaal ɓijúnni-yëtúus ee ɓeticaa na oomaacaa kídussii
ga.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Marka 6: 45-52; Saŋ 6: 15-21)

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk tëelíbéecaa ɓa aas ga
gaal-loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa; hídinaa, ya ga
kihafci ya tagoh na mbooloomaa. 23 Waa ya tagohha na mbooloomaa,
ya lappa ɗook jaŋjagaa, ya wéetta da, yaa kíim Kooh. Wekaa laakki

* **14:8** 14: 8 Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

ya tes haŋci daama. 24 Wahtaama, lak gaal-loocaa tëelíbéecaa úsaayin
ga ɗuuy giiyaa. Wa mínsiséerí ki'aaw fíkíi ndaga dúuscaa giiyaa
tapukee gawaɗa, ee wa jaanohee na uurisaa. 25 Lak leeloo wek paafin
ee Kooh wíissii duum, Yéesu yaa tíin ga ɗook músúmaa giiyaa, yaa
hay gaɓa. 26 Daa tëelíbéecaa hoteeri yaa tíin ga giiyaa, ɓa tíitta lool.
Ɓa ɓaa wo' an:
- Iñii jíni!
Ɓa niikka, ɓa ɓaa fiipoh. 27 Yéesu nak gaawwa naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu. Ɓii mi, kaa niikat!
28 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, en lak fu yërí kayoh-kayohaa, nakaaroo mi tíin ga ɗook
músúmii, mi hay garaa.
29 Yéesu wo''ari an:
- Hay!
Pee' dalla kiyoosuk ga gaal-loocaa, ya yaa tíin ga ɗook músúmaa,
yaa yah ga Yéesu.
30 Wayee daa Pee' hotee doolaa uurisaa, ya niikka. Faf ya yaa muu',
ya fiippa an:
- Ha'mudii, foola!
31 Yéesu gaawwa kilërís yah, ammbari, wo''ari an:
- Ngëmiigaraa daal dooyyii! Iñii tahhaa kilaak hel kanak ya?
32 Lëehí'ta, ɓa aassa ɓa ɓanak ga gaal-loocaa, uurisaa dalla kituuk.
33 Tëelíbéecaa enee ga gaal-loocaaɗa yí'ussa ga fíkíi Yéesu, wo'ussari
an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh kayoh-kayohɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet
(Marka 6: 53-56)

34 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa
na gaal-looci, ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet†. 35 Ɓuwaa dëk daamaɗa
ínohsohussa Yéesu, ɓa yéegalohha hayaagari ga iñaa wíil gohaama
tóohɗa, ee ya haydohɗussa ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa. 36 Ɓa
ɓaa kíimmbi ɓan ya onɓa ɓa mín kile' rek ga pawaa kúltífaagari.
Fodaama, ɓéeɓ ɓuwaa le'seera gariɗa tóoh, wakussa.

15

Yéesu wo''a na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa
(Marka 7: 1-13)

1 Waa ennda ɗa ɓiFërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-waas meyohussa
Yéerúsaleem, hayussa ga Yéesu, meekisohussari an:
2 - Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabuksoo baahcii caasamuncii?
Ndaga ɓa yah kiñamaa ɓa tísoo yahciigaɓa* fodii dii baahcii
nakohkaɗa.
3 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Haa ɗú, iñii tah ya ɗú taabukoo iñii Kooh nakohɗa? Ɓú am ga
baahciigarúu? 4 En ki'enaa, Kooh wo' an: «Kelohɗaa paapu na eefu.»
Na ɓan an: «Ɓaa fu ɓas paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu hen✡.»

---

† **14:34** 14: 34 Kúlkaa Genesareet Ɓekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh. * **15:2** 15: 2 «Kitís yah» ga baahcaa yaawúu'caa enee fodii kisétísiruk ga fíkíi Kooh balaa ɓa ñam, wala balaa ɓa kíim Koohaa. ✡ **15:4** 15: 4 Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9.

5 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an ɓo' mínin kiwo' paamci wala eeci an: «Iñaa
mi jomeerúu kitoputu'ohɗa, mi faanɗinwa Kooh sarah.» 6 Ɓaa tum
iñaamanaa wacin ga iñaa wa'ti ga paamci wala eeciɗa. Ee fodaama
ɗú nís iñaa wo'eenaa Kooh nakohɗa, ɗú taabukka kesi baahciigarúu!
7 Ɗú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ɓuwii. Ísayíi, sëldíiga-Koohaa, hoteerúu
moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya wo' ga teek Kooh an:
8 «Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañiroodɗa eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa dara dara.
9 Ɓa ɓay teekkoo sooy,
ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigoodɗa meyoh ga iñaa ɓo' nakoh»†.

Iñcaa líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Marka 7: 14-23)

10 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya ɓuwaa, wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ee ɗú ínoh iñii yii bi jof. 11 Enndii iñaa aasi ga kúuw
ɓo' yërí tahiri kilíiɓ ga fíkíi Kooh, wayee iñaa meyohi ga kúuwciɗa
yërí tahiri kilíiɓ.
12 Tëelíbéecaa nak deeyussa gari wo'ussari an:
- Iñaa Fërísiyeeŋcaa keloh fu wo' yaama, fu ínohin an neɓpiiɓa ga
keeñe?
13 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓéeɓ kedik, kaa Paammboo yii ga ɗookɗa yíppii, ka hay kiɗofu.
14 Ísatɓa, ɓa ɓibúumí', ɓaa en na kinook ɓibúumí' mooroomɓa. Binaa
búumí' nook búumí' mooroomcinaa, ɓa ɓanak ɓéeɓɓa ɓa hay kikeen
ga noŋ.
15 Pee' wo''a Yéesu an:
- Lëegísohɗaaríi wo'eenaa fu nataal karamɗa.
16 Yéesu wo''a an:
- Ɗú ɓan, bi wati ɗú laakoo hele? 17 Ɗú ínohoo an iñaa aas ga kúuw
ɓéeɓ paafi ga look, lëehíraa wa ka' fenoo kaan? 18 Wayee iñaa mey ga
kúuw ɓo' ɓéeɓ meyoh ga keeñaa ee iñaama yërí tahi ɓo' kilíiɓ ga fíkíi
Kooh. 19 En ki'enaa, halaat cibóní', kilaŋ kumuun ɓo', kiɗúk yaalfu
wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kilok,
kipok kiwo', kiyah teek ɓo', ca meyohi ga keeñ. 20 Iñcuma cërí líiɓɗi
ɓo' ga fíkíi Kooh, wayee kiñam ee fu tíssii yah fodaa daa baahcaa
nakohkaɗa tahoo ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Marka 7: 24-30)

21 Waa ennda ɗa Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa Tíi' na waa
Sídoŋ. 22 Laakka ɓetifaa hay gari. Ɓetifaama bok ga ɓu-Kanaa ee fa
dëk gohaama. Fa faa fiip an:
- Éey Kiyaakii, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo! Kowukaagoo
kiɓetikaa, laak rawaa amka ee sodalinka lool!
23 Wayee Yéesu nammbiiri sah kitaas hen. Tëelíbéecaagari deeyussa
gari, kíimussari an:
- Fu ɓëgíssinaa en na, ya yee? Ya yii taabukkuu, ya fiipi rek!
24 Yéesu taassa an:
- Mi wosu ki'eem ga baalcii Kooh ga ɓu-Isarayeel múuyɗa.
25 Wayee ɓetifaa hayya, yí''a ga fíkíi Yéesu, wo''ari an:

---

† **15:9** 15: 9 Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa.

- Kiyaakii, hay dímalaaroo!
26 Yéesu loffari an:
- Kiƀeƀ ñamah oomaa, fu jafi' tubaaytaa, iñaama moroo.
27 Ƀetifaa wo''ari an:
- Fu wo' kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa mínin kiñam wúunéecaa keeni ga kanukaa ha'muncaagaƀa ñamohiɗa.
28 Ga ɗekataama, Yéesu wo''a ƀetifaa an:
- Ngëmiigaraa yakin, fu ƀetifii fii! Iñum fu waa'ɗa, Kooh tumɗattaari. Ee kowukaagari dalla kiwak ga wahtaama.

Yéesu wëkí'ta ƀo' ƀiyewin
29 Waa ennda ɗa, Yéesu kolkohha ɗekataama ka'ta seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya lappa ga ɗook jaŋjagaa daama, ya yuŋnga da. 30 Ƀiƀo' ƀiyewin hayussa gari, haydohɗussari ƀiƀéedúkí', ƀibúumí', ƀilafañ, ƀiluuƀ na ƀo' ƀiyewin ƀiliis ƀaa ɗúukool hen. Ƀa faanndaƀa kakay ga kotcaa Yéesu, ya wëkí'taƀa. 31 Ƀéeƀ ƀuwaa waaru'ussa ga waa ƀa hot luuƀcaa ƀaa wo', lafañcaa ƀaa tuuk na kotcaagaƀa, ƀéedúkí'caa ƀaa tíin dijófí', búumí'caa ƀaa hot, ee ƀéeƀ aawwa kindam Koohyii ƀu-Isarayeel.

Yéesu ñëmí'ta ƀo' ƀijúnni-nikiis
(Marka 8: 1-10)
32 Waa ennda ɗa, Yéesu ƀayya tëelíbéecaagari, wo''aƀa an:
- Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, bes kaahay cee, caa wëe'taa ga an cii, ƀa ƀii naroo, ee diima deŋ ƀa laakoo iñaa ƀa ñaman. Mi waa'tiiƀa kiwo' ƀa ƀoyuk kaanƀa na kiyaaƀ, mi saŋ ƀa tëhlí ga waas.
33 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ñamahaa yah kikëpí' ƀuwii ƀii, ɗí ƀewohanwa gada, ga ɗekatii wii laakoo daraɗa?
34 Yéesu meekissaƀa an:
- Ɗú laak mbúurú cera dii? Ƀa taassa an:
- Ciyitnakanak na tujëntaa yewinndii.
35 Waa ennda ɗa, ya nakka ƀuwaa ƀa yuŋ kakay. 36 Ya ƀeƀpa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa na jëncaa, ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari, ƀaama warohhaca ƀuwaa. 37 Ƀaa en ƀéeƀ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa teseeɗa ƀa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak caa líifin muut ga mbúurú na jën. 38 Ƀuwaa ñameeɗa enee ƀo' ƀijúnni-nikiis (4.000) ee ƀeticaa na oomaacaa kídussii ga.
39 Lëehí'ta Yéesu tagohha na ƀuwaa, ya aassa gaal-looci, yaa yah ƀak gohaa Magadaan‡.

16

Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-13; Lúkkaa 12: 54-56)
1 Laakka ƀiFërísiyeeŋ na ƀiSaduseyeeŋ ƀaa hay ga Yéesu, kifí'ti. Ƀa meekissari ya tumi'ƀa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.
2 Yéesu loffaƀa an:
- Noh yah ki'aas, ɗú hot asamaanaa setaa, ɗú wo'i an: «Kuwis, Kooh hay kitam noh.» [3 En na kím, ɗú hot asamaanii kúnukaa, ɗú wo'i

‡ **15:39** 15: 39 Magadaan Ken ínohhii bi wati daa gohaama enohɗa.

an: «wati, Kooh hay kitoƀ.» Fodaama ɗú mínin kimalaksukoh dii
asamaanii madiɗa wayee ɗú mínoo kimalaksukoh iñcii Kooh en na
kitum ga wati.] 4 Ɓuwii jamaanii wati ƀibóní'ƀii ee ooruunun Koohɗa,
ƀa waa' kihot kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiƀa,
enndii waa Sonaasaa✡. Lëehí'ta Yéesu foñnjaƀa daama, ya yaa yah.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa
(Marka 8: 14-21; Lúkkaa 12: 1)

5 Tëelíbéecaa Yéesu paafussa giiyaa ƀakaa hanoh gaaɗa, ƀa alukka
kiƀaydoh mbúurú. 6 Yéesu wo''aƀa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Sadusey-
eeŋcaa!
7 Tëelíbéecaa enussa kiwo' ga díkaantiƀa an:
- Dii ɗu ƀaydohhii mbúurúɗa, kërí tah ya wo' iñaama.
8 Yéesu ínohha iñaa ƀa en kiwo' ga díkaantiƀaɗa, wo''aƀa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' ga díkaantirúu an dii ɗú ƀaydohhii mbúurúɗa
tah. Ngëmiigarúu ɗaal dooyyii! 9 Helciirúu hayyii bi watine?
Hanaa ɗú níindísukkii mbúurúcaa ciyëtúuscaa warohsee ƀuwaa
ƀijúnni-yëtúusƀaaɗa (5.000)? Pañi cera cërí ɗú wookee ga iñaa
teseeɗa? 10 Haa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa warohsee ƀuwaa
ƀijúnni-nikiisƀaaɗa (4.000), ɗaba cera cërí ɗú wookee ga iñaa teseeɗa?
11 Tum na ɗú ínohoo an mi wo''iirúu mbúurú kiñam ga wii mi wo''úu
an «Abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa»?
12 Fodaama, tëelíbéecaa ƀaa han ki'ínoh an Yéesu wo''iiƀa ki'abuk
ga lëwíiraa tumsi ga mbúurúɗa, wayee ya wo'ƀa ki'abuk ga iñcaa
Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa jëgírohiɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Marka 8: 27-30; Lúkkaa 9: 18-21)

13 Yéesu ka'ta bi ga ƀak teeraa Sesaree-Filiip*. Daama, ya meekissa
tëelíbéecaagari an:
- Ɓuwii wo'u an mi, Kowukii ƀii, mi yërí en ƀa?
14 Ɓa taassari an:
- Laakin ƀuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en
sëldíiga-Kooh Ili. Ɓíinooƀaa an fu yërí en sëldíiga-Kooh Yérémii wala
yíinoo ga sëldíiga-Koohcii.
15 Yéesu meekissaƀa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ƀa?
16 Simoŋ-Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Koohyii en na kipesɗa.
17 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Fu yewinin múu' Simoŋ, kowu Saŋ, ndaga enndii ƀo'-súusúus
onndaa ki'ínoh iñuma, wayee Paammboo yii ga ɗookɗa yërí. 18 Ee
mi, mi wo''aa man: fu yërí en Pee' -- waa' kiwo' atoh -- ee ga ɗook
atohuma mi tawahan Jaangiigoo ga. Ee kikaan mínanndiiwa kitëhdoh.
19 Mi hayyaa ki'e' tucëwítaa Nguuraa yii ga ɗookɗa: iñaa fu kokoh ga
ëldúna ƀéeƀ, hay kikokohu ga ɗook; ee iñaa fu took ga ëldúna ƀéeƀ,
hay kitooku ga ɗook✡.

✡ **16:4** 16: 4 Kíntaan Malkat 12: 41. * **16:13** 16: 13 Sesaree-Filiip Teeraa Filiip Eroot sakee ee wa enee ga gohaa húlúƀcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas.
✡ **16:19** 16: 19 Mëdírohat na 18: 18; Saŋ 20: 23.

20 Lëehí'ta Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí', an ɓa hanat kiwo'
ken an yërí en Kiristaanii.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Marka 8: 31–9: 1; Lúkkaa 9: 22-27)

21 Kolkohha daama, Yéesu aawwa kiwo' tëelíbéecaagari faŋ an:
- Mi jomin kika' Yéerúsaleem. Daama, ha'-kaancaa na sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa tíkussoo mesiklaat ciyewin. Mi hay
ki'apu ee ɓesaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, mi hay kimílís.
22 Waa ennda ɗa, Pee' nookka Yéesu ga yahaanaa, yaa ña'ti:
- Múk Ha'mudii, iñaama Kooh tumoori!
23 Wayee Yéesu mëeñsukka, gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga
Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'. Fu, fu waa'too kikëfít!

Kitaabuk Yéesu

24 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk
kuraanaagari†, ya taabukkoo. 25 En ki'enaa, ɓaa fu waa' kisom
kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa mi tahhaa kiñak
kumuunfunaa, fu hayka kilaakis. 26 Ee ɓo' enoh kilaak iñcii ga ëldúna
tóohɗa ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa? Ati laakin iñaa ɓo'
mín nawa kilaasoh kipeskaagari? 27 Kowukii ɓii nak hay kihay ga
ndamaa Paamci, ya taam na malaakacaagari. Bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ,
ya hayyi kifay iñaa ya tumɗa. 28 Mi wo''úuka ee kayoh, ɓiɓo' ga ɓuwii
ɓii kaansoo ee ɓa hottii Kowukii ɓii hay ga Nguuraagari.

17

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu

1 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee' na Saak na Saŋ
këmëeŋkí Saak, ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga ɗook jaŋjaŋ wiyaak.
2 Daama, jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa. Fíkíifaagari faa melic en
fan noh, kúltícaagari yaanaawwa ɗer fodii lee'laat. 3 Ga ɗekatcaama,
tëelíbéecaa ɓaahayɓaa hotussa Móyíis na Ili meyussa ga fíkíiɓa, ɓa
ɓaa saawal na Yéesu. 4 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:
- Ha'mudii, dii newin garuu! Fu waa'kanaa, mi yíp taal kaahay dii:
wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
5 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeel wimélící' waa hay,
úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayeelaa, laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari,
súkúrukatti!*
6 Daa tëelíbéecaa kelohsee koonaakaa kaama, ɓa ennda nërëm ga
kakay, ɓa tíitta lool. 7 Wayee Yéesu deeyca, le''a gaɓa, wo''aɓa an:
- Kolkat, kaa tíitat!
8 Waa ennda ɗa, ɓa ɓëwí'ta haf, ɓa hotissii ken enndii Yéesu
haŋcinaa. 9 Daa ɓa enee na kiyoosuk janjagaaɗa, Yéesu: wo''a
tëelíbéecaa kiɗíŋɓa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hot feeñuk garúuɗa, bi ga daa Kowukii
ɓii mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.

---

† **16:24** 16: 24 Kikooruk kuraa kërí en kitaam ga kotcaa Yéesu, ee kipari' kikaan fodaa gari ndaga Hewhewii winéwí'wii. * **17:5** 17: 5 Malkat 3: 17 na iñaa ɓéestíru gaɗa.

10 Lëehí'ta tëelíbéecaa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay✡?
11 Yéesu taassaƀa an:
- Ee kayoh! Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek.
12 Wayee mi wo''úu an Ili hayin kumëeñí' ee ƀuwii ínohsohussiiri,
wayee ƀa tummbari iñaa neƀƀa. Fodaama Kowukii ƀii ƀan, ƀa yahka
ɗa kitum.
13 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ƀaa han ki'ínoh an Saŋ-Bëtís yërí ya
wo'eeƀa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa ƀay cikeen-keen
(Marka 9: 14-29; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Ga waa Yéesu na tëelíbéecaagari yoosuku jaŋjagaa ƀa hayya bi ga
daa mbooloomaa enɗa, laakka ƀaa hay, yí''a ga fíkíi Yéesu, 15 wo''ari
an:
- Kiyaakii, yërëmaa kowukiigoo, ya ƀay cikeen-keen ee mesikin
gari lool. Leekleek ya keen ga kiwii wala ya keen ga músú. 16 Mi
haydohinndi ga tëelíbéeciigaraa wayee ƀa mínndiiri kiwëkí'.
17 Yéesu wo''ari an:
- Cëey, ɗú ƀuwii wati, ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffii.
Mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo
oomaanaa gii.
18 Yéesu gëtta rawaa ya meyoh ga oomaanaa. Rawaa meyca,
oomaanaa dalla kiwak. 19 Lëehí'ta, ga waa ƀa tessa haŋƀaɗa,
tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, meekisussari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínndii kikaal rawaama ga oomaanaa? 20 Yéesu
wo''aƀa an:
- Ga dii ɗú yewinndii ngëmɗa, kërí tah. En ki'enaa, mi wo''úuka
ee kayoh; binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan kijutuutaa,
eneenaa ɗú wo' janjagii wii an Kolkohaa dii fu léeruk dúuneenaa,
wa tumka. Ee eneenaa dara wooñoorúu. [21 Wayee kikíim Kooh na
ki'oo' kërí doŋ mín kiméyí' raƀcaa man ɗa ga ƀo'.]

Yéesu yéegalohissa kikaankaa na kimílískaagari
(Marka 9: 30-32; Lúkkaa 9: 43b-45)

22 Wiima lak tëelíbéecaa Yéesu ƀéeƀƀa ƀaa ga gohaa Gëlílée, Yéesu
wo''aƀa an:
- Kowukii ƀii hay kitíku ga yah ƀuwii. 23 Ɓa hayyi ki'ap wayee ga
besaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, ya hay kimílís.
Tëelíbéecaa nak, keeñcaagaƀa leehha tak ga iñaa ƀa keloh yaama.

Yéesu fayya lempaa meekisohsi ga Kaanfaa Koohɗa

24 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa Kafarnawom. Daa ƀa le'ee,
ƀuwaa fayuki lempaa†Kaanfaa Koohɗa, hayussa ga Pee', meekisohus-
sari an:
- Jëgírohiigarúu fayoo lempaa Kaanfii Koohe?
Pee' taassa an:
25 - Ahaŋ kay, hayaa fayin!
Lëehí'ta Pee' aassa kaanfaa, daa ya le'ee Yéesu ɗëwírukkari
meekissari an:

✡ **17:10** 17: 10 Malkat Malasíi 3: 23. † **17:24** 17: 24 Lempaa Kaanfaa Kooh ƀaa enin yaawúu' ƀéeƀ ee laakin tíkíis tidaaŋkaah-kanak aawwa ɗook jomin ki'eroh ga kíiskaa, kopa' cadam fay noh-noh wíinoo ga lëgëy.

- Ya Simoŋ, fu ínoh ya ga iñii yii? Ɓuwii ɓiida jom kifay buu'cii ga ëldúnaɗa lempu wala juuti? Ɓuwii dëku ga kúlkiiɗanoo ɓii en sagacɗa?
26 Pee' taassa an:
- Hanaa sagaccii.
Yéesu nak wo''a Pee' an:
- Kon ɓuwii dëku ga kúlkiiɗa jomoo dara kifay. 27 Wayee waa ɗu waa'tii kiyëngël keeñcaagaɓa, karaa giiyaa fu wees yoos. Jënaa fu ɗewan ki'amɗa, ŋëegísaa kúuwkaa: fu hay ga kihot hanja'-hëelís wíinoo. Ɓewaawa, fu fayɓa lempiigoo ga na wiigaraa.

18

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Marka 9: 33-37; Lúkkaa 9: 46-48)

1 Ga wahtaama, tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Ɓii yiida wëñ kiyak ga Nguuraa yii ga ɗookɗa?
2 Yéesu ɓayya ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa, 3 ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú súpíttii kipeskaagarúu bi ɗú man na tu'oomaanaa, ɗú aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa taa'. 4 Ɓaa wëñ kiyak ga Nguurii yii ga ɗookɗa yërí en ɓaa yóoskírin hafci bi madin na ku'oomaakii jii. 5 Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanaa fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo mi ga kihaffoo.

Iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Marka 9: 42-48; Lúkkaa 17: 1-2)

6 Yéesu tíkka ga an:
- Ɓéeɓ ɓaa fu baakaa'lukoh yíinoo ga tu'oomaatii tii ee gëmu garooɗanaa, iñaa gën garaaɗa wërí en fu pokɗu atoh wiyaak* ga koonaakaagaraa, fu jafu ga ɗuuy giiyaa. 7 Massa fu ëldúna, ndaga yewinin garaa iñcaa eki ɓo' ga kitum baakaa'. En ki'enaa, mosanndii ga kiñak, wayee massa ɓaa iñcaama koorohan gariɗa!
8 Ɓaa en lak yahaagaraa, wala kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa fu jaf di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah wíinoo wala kot wíinoo, loo kilaak yah kanak wala kot kanak ee fu jafu ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa. 9 Ɓaa kuhaskaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, nísaaja. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kuhas kíinoo loo kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga kiwiikaa safara.
10 Kaa eewat yíinoo ga tu'oomaatii tii. En ki'enaa, mi wo''úuka, malaakacaagaɓa ga ɗookɗa, besaa en ɓéeɓ ɓa hídoh na Paammboo yii ga ɗookɗa. [11 En ki'enaa, Kowukii ɓii hayin ëldúna kimúsal ɓuwii múuyɗa.]

Liiwukaa wo' ga loo baalaa múuyee hotukkaɗa
(Lúkkaa 15: 3-7)

Yéesu tíkka ga an:
12 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Binaa ɓo' laak baal ɓitéemée' ee ya múuyluk ga yíinoonaa, ya foñanndii ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa ga ɗook jaŋjagaa ɓa níirohuɗa, ya yee kiraasnee yaa múuyɗane? 13 Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ya hottinaa,

* **18:6** 18: 6 Atohaa wiyaakwaama wërí seesohsi towu reseŋ

neɓlukaa ya neɓlukan ga yíinoo yaamaɗa, hay kiwëñ kiyak waa ya
laakan ga ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa múuyussiiɗa.
14 Ee Fodaama, Paammbúu yii ga ɗookɗa waa'tii yíinoo múuy ga
tu'oomaatii tii.

Binaa mbokfu kerceen tooñaa

Yéesu tíkka ga an:

15 - Binaa mbokfu kerceen tooñnjaanaa, kara, fu wéet nari ɗú ɓanak
doŋ, fu ña'ti. Binaa ya tookkaa kisúkúrukaa, lak fu laasinndi. 16 Wayee
binaa ya tookkiiraa kisúkúrukaa, taabaa na ɓo' yíinoo wala ɓo' ɓanak,
fu karis gari. Ndaga fodaa daa Këyítfaa wo'ɗa, ga iñaa en ɓéeɓ jomin
kilaak ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa en seedi ga. 17 Wayee binaa ya
tookkii kikeloh iñaa ɓa wo'ɗanaa, wo'aaka ɓu-jaangaa†. Binaa ya saŋ
ɓan kikeloh iñaa ɓu-jaangaa wo'ɗanaa, abohaari fodii yiifa' wala fodii
juuti‡.

Iñaa kokohu na iñaa tooku

18 Yéesu tíkka ga an:

- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓéeɓ iñaa ɗú kokoh ga ëldúna, hay
kikokohu ga ɗook; ee ɓéeɓ iñaa ɗú took ga ëldúna, hay kitooku ga
ɗook ɓan✡.

19 Tíkissa ga, mi wo''úu an binaa ɓo' ɓanak garúu, dii ga ëldúna,
júwohu ga kikíim Kooh ga iñaa mín ki'en ɓéeɓ, Paammboo yii ga
ɗookɗa hayɓari ki'on. 20 En ki'enaa, daa ɓo' ɓanak wala ɓaahay
hídírukoh ga teekiigoo ɓéeɓ, mi yaa ga leelooɓa.

Kibayaloh ga díkaanti ɓo' na mooroomci

21 Waa ennda ɗa, Pee' deeyca ga Yéesu, meekissari an:

- Ha'mudii, mbokkoo yaa dëkkoo kitooñ, mi jommbi kibayal waas
cera? Karat bi en waas ciyitnakanake?

22 Yéesu taassa Pee' an:

- Mi wo''iiraa waas ciyitnakanak doŋ sah, wayee bayalaari waas
cidaaŋkaah-yitnakanak bi en waas ciyitnakanak§.

Liiwukaa wo' ga loo súrgaa tookkii kibayalohɗa

Yéesu tíkissa ga, liiwukkaɓa an:

23 -Ërí tah Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya
waaree súrgacaagari kíndussi alalaagari ya laakɗa. 24 Daa ya dalee
kikín, ya haydohɗussa yíinoo yaa ɓayi'ti cadam fay ɓo' ɓijúnni-
daaŋkaah ga noh-noh wíinoo. 25 Ɓaa yaama mínndii kifay iñaa
ya laaki' buuraaɗa. Buuraa dalla kinakoh ya toonu ñaam ya na
ɓetici na towutaagari na tóoh iñaa ya laakɗa. En ɗanaa kobotkaa
ëlídu. 26 Súrgaa dalla kiyí' kúrúk ga fíkíi buuraa, kíimmbari an:
«Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay tóoh.»

27 Buuraa laakka yërmaandi gari, múuñi'tari kobotkaa, íissari, ya
yaa yah.

---

† **18:17** 18: 17 Ɓu-jaangaa waa' kiwo', dii, mbooloomaa ɓuwaa gëmin ga Kiristaaniiɗa.
‡ **18:17** 18: 17 Yiifa' na juuti enuunun ɓuwaa setussii ndaga ɓa ínohoo Kooh ee ɓa tumi iñaa joffii ga ɓimooroomɓa. ✡ **18:18** 18: 18 Mëdírohat na Mëccëe 16: 19. § **18:22** 18: 22 Kídii kídu diiɗa waa' kiteewoh an kibayaloh leehoo. Ken jomoo kikín daa kibayalohkaagari hín kiyewinɗa.

28 Súrgaa meyca yaa yah. Ya hídohha na húnísci súrga, yaa
laakɗeeri cadam fay ɓo' yíinoo ga noh-noh. Ya ŋooyya yaama ga
koonaa, yaa booy, wo''ari an: «Fayaaroo iñii fu ɓayi'tooɗa.»
29 Húnísmunaa yí''a kúrúk ga kotcaagari, kíimmbari an:
«Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay»; 30 wayee ya saŋnga.
Ya nammbari kiɓay hen, laŋlukkari ga kasu bi ga daa yaama fayanndi
iñaa ya laaki'tiɗa. 31 Daa súrga mooroomuncaagari hotsee iñaa laakee
yaama, keeñɓa leehha ga tak. Ɓa ka'ta, ɓa ɓéestí'ta buuraa tóoh iñaa
hewee yaama. 32 Waa ennda ɗa, buuraa ɓaylukka súrgaama, wo''ari
an: «Fu súrga yisóotí'! Fu yí''ii hen ga fíkíiroo, mi múuñi'taraa
kobotkaagaraa ɓéeɓkane? 33 Fu ɓan, fu mínéeríi kilaak yërmaandi ga
mooroomfu yaama fodaa daa mi laakee yërmaandi garaaɗane?».
34 Keeñaa buuraa tammba lool. Ya laŋnga súrgaa ga kasu, ya
fítísohu bi ga daa ya fayan kobotkaagari ɓéeɓka.
35 Yéesu tíkka ga an:
- Paammboo yii ga ɗookɗa yah narúu kitum fodaama, binaa yaa en
ɓéeɓ garúu bayallii mooroomci na keeñaagari ɓéeɓwanaa.

19

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Marka 10: 1-12)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kijëgíroh iñcaama, ya kolkohha gohaa
Gëlílée, ya yaa yah dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee hanoh húlúwaa
Yúrdeŋ gaaɗa. 2 Mbooloo wiyaak taabukkari daama ee ya yaa wëkí'
ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa.
3 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ɓa meekissari an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ɓetici ga iñaa ɓa mín kilaakoh tóohe?
4 Yéesu meekissaɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa bídu ga Këyítfaa Koohɗa: «Ga dalaaraa yii
sak tóohɗa tummbaɓa yaal na ɓeti», 5 ee Kooh wo''a an: «Kërí tah bi
yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na ɓetici ee ɓa ɓanak, ɓa en
ɓo' yíinoo.» 6 Fodaama ɓa enissii ɓanak, wayee ɓa en yíinoo. Kon ɓo'
hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
7 Fërísiyeeŋcaa meekisohussari an:
- Kon iñii tah ya Móyíis nakoh an binaa ɓo' yah kifoñ ɓeticinaa, ya
onuunun kibín këyít ya e'tija kiteewoh an sëyaa tasin?
8 Yéesu taassaɓa an:
- Móyíis onndarúu kifasi' ɓeticiigarúu ndaga dii ɗú súɓ ga keeñɗa,
wayee enéeríiɗa kuɗewaa. 9 Mi wo''úu an: «Binaa ɓo' kaal ɓetici, pañ
ɓeti yiliis ee lakanaa enndii an ɓetifaagari ɗúkki hen faanukka na yaal
yiliisaa, iñaama kiɗúk ɓetici, ya faanuk na ɓeti filiis.»
10 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Binaa en an iñaama yërí laak ga díkaanti yaal na ɓetinaa, caloo
kipañ.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii an ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí mín ki'ínoh iñii wo'u yii. Ɓuwaa
Kooh onɓakaɗa doŋ ɓërí mínka. 12 En ki'enaa, laakin enaama ciyewin
caa mín ɓo' kihoonoh kipañ, laakin ɓuwaa mínsooka ga ki'oomaaɓa,
ɓíinoo ɓo' tíkɓaka, ɓíinoo ɓan waarussii ndaga ɓa tanuk Nguuraa
Kooh. Jëgíruma ɓaa fu mínwa kitookaa, tooka.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Marka 10: 13-16; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Waa ennda ɗa, ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík
yahcaagari ga ɗookɓa, ya kíimi'ɓa Kooh. Wayee tëelíbéecaa ɓaa ña'
ɓuwaa. 14 Yéesu wo''aɓa an:
- Íisat tu'oomaatii ta hay garoo, kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii yii
ga ɗookɗa wuu ɓuwii man naɓaɗa.
15 Waa ennda ɗa ya tíkkaɓa yahcaagari, lëehí'ta ya kolkohha daama
ya yaa yah.

Oomaa-fiilaa yilëekí'-alalyaa
(Marka 10: 17-31; Lúkkaa 18: 18-30)

16 Laakka ɓo' yaa deey ga Yéesu meekissari an:
- Jëgírohii, mi mín ya kitum yijófí' bi mi laas ga kipeskaa leehoo
taa'ɗa?
17 Yéesu taassari an:
- Iñii tah yah fu meekissoo ga loo yijófí'yaa fu mín kitumɗa? Ɓo'
yíinoo doŋ yërí jof. Fu waa' ki'aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗanaa,
tumaa iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
18 Ɓaa meekissa Yéesu an:
- Iñcii ciida nakohu kitum?
Yéesu taassa an:
- Kaa laŋ kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo'
yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh. 19 Kelohɗaa paamfu na eefu; fu waa'
mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
20 Oomaa-fiilaa wo''a Yéesu an:
- Mi tumin iñcuma tóohca, iñii yiida tessoo kitum?
21 Yéesu wo''ari an:
- Fu waa' kimëtíraa, kara, fu toon iñaa fu laakɗa tóoh, fu waroh
koparaama nduulcii, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook,
lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
22 Daa oomaa-fiilaa kelohee wo'eenaama, keeñci leehha tak, ya yaa
yah, ndaga ya enee ɓaa yewinin alal.
23 Yéesu dalla kiwo' tëelíbéecaa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii yii ga ɗookɗa
daal yooɓpii. 24 Mi wo'issúu ɓan an, geeleem paaf ga noŋ kúucërí
wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
25 Daa tëelíbéecaa kelohee wo'eenaama, ɓa waaru''a lool, ɓa wo''a
an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
26 Yéesu malakkaɓa, wo''aɓa an:
- Iñaama wooñ ɓo' wayee wooñnjii Kooh.
27 Waa ennda ɗa, Pee' dallari kiwo' an:
- Malkaa, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa, kon ɗí yah ya kilaak?
28 Yéesu taassa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; bëríinaa Kooh tuukiran ëldúna wiliis
wi'as bi Kowukii ɓii yuŋ kinguuruk ga ndamaagarinaa, ɗú ɓii ɗú
ɓidaaŋkaah na kanakɓii taabukkooɗa, ɗú hay kiyuŋ ɓan ga baŋ-
buu', ɗú atti' níilcaa Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa. 29 Ee ɓéeɓ
ɓuwaa foñ kaanɓa, na ɓiyaakɓa ɓiyaal na ɓiɓeti, paamɓa, eewɓa,
towutaagaɓa wala yooncaagaɓa ndaga teekiigoonaa, ɓa hay kilaasis
iñaa wëñɗa waas citéemée' ee ɓa hay kilaak kipeskaa leehoo taa'ɗa.

30 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii
mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

20

Liiwukaa wo' ga loo lëgëyohcaa bokussii wahtu kiɓewuɗa

Yéesu liiwukissa an:
1 - Nguurii ga ɗookɗa nak mëdírohu anee: Enee ha'-kaan, ya koluka
ga kímaa teel, ya ɓeɓneera ɓiɓo', ɓaa lëgëyɗanndi ga yoon-biiñaagari.
2 Ya júwohha naɓa ga ki'e'ɓa iñaa faysi ga noh-noh wíinooɗa. Lëehí'ta
ya ebillaɓa yoonaagari. 3 Ya meyissa ga ɓak wahtu yoo'-yoo', ya hotta
ɓiɓo' ɓiliis, ɓaa yugu ga paanaa dëkaa, tumussii dara. 4 Ya wo''aɓa an:
«ɗú ɓan, karat, ɗú lëgëynee ga yoon-biiñaagoo. Mi hayyúu kifay iñaa
wa'.» 5 Ɓaama karussa. Ha'-yoonaa meysissa ga ɓak wahtu cuunoh
na ɓan ga wahtu kigoonaluk, ya tumissa fodaama. 6 Ya meysissa lak
nohaa waa soos, ya hotta ɓiɓo' ɓiliis daama, ga paanaa, ya meekissaɓa
an: «Ɗú yugoh ya dii noh-noh, ɗú tummbii dara?» 7 Ɓa taassari an:
«Ken ɓeɓpiiríi kilëgëy hen.» Ya wo''aɓa an: «Kon ɗú ɓan, karat, ɗú
lëgëynee ga yoonaagoo.»
8 Ga wahtu kiyút, ha'-yoonaa wo''a ɓaa tuukuk lëgëyaaɗa an:
«Ɓayaa lëgëyohcum, fu fayɓa. Dalohaa ga ɓuwum mi mëeñjoh
kiɓeɓɗa, fu lëehíroh ga ɓuwum mi ɗeɓ kiɓeɓɗa.»
9 Waa ennda ɗa, lëgëyohcaa ɓeɓsee lak nohaa soosinɗa, hayussa. Ɓa
fayussa yaa en ɓéeɓ noh-nohaagari wíinoowaa. 10 Lëgëyohcaa ɗeɓsee
kiɓewuɗa nak, daa ɓa hayee kifayuk, ɓa fooŋnga an ɓa hay kilaas
iñaa wëñ. Wayee ɓa ɓan, ɓa fayussa yaa en ɓéeɓ noh-nohaagari.
11 Daa ɓa laasee ga, ɓa aawwa kiña' iñaama ga fíkíi ha'-yoonaa, 12 ɓa
wo''ari an: «Ɓuwii ɓii mëeñjoh kiɓewuɗa lëgëyu wahtu wíinoo doŋ
ee fu hídí'ɓa naríi, ɗí ɓii ɗí kooruk coonufii lëgëyii na taangaayii
noh-nohɗa!» 13 Wayee ha'-yoonaa taassa yíinoo gaɓa an: «Ɓaal, mi
tooñnjiiraa kat. Man ɗu júwohee ga cadam noh-noh wíinoo? 14 Kon
ɓewaa iñii fu laakɗa, fu yee. Mi waa' ki'e' ɓii yii mëeñjoh kiɓewuɗa
ya hídí' naraa.
15 Mi laak alaliigoo, mi mínoo ga kitum iñaa neɓpoone? Wala ati
keeñfu mesik ga dii mi jofɗa hen?»
16 Waa ennda ɗa, Yéesu tíkka ga an:
- Fodaama, ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan, ɓuwii ɗeɓɗa ɓërí
mëeñjohan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari

(Marka 10: 32-34; Lúkkaa 18: 31-34)

17 Waa ennda ɗa, Yéesu enee ga waas Yéerúsaleem, ya na
tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya ɓayyaɓa haŋ, wo''aɓa
an:
18 - Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem ee Kowukii ɓii hay kitíku ga
yah sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa, ee ɓa hayyi ki'atti'
kikaan, 19 ɓa tíkki ga yah yiifa'caa*, ɓaama ñaawalsohhi, ɓa típpi
laawoo, lëehíraa ɓa daayci ga kuraa. Ee ga besaa wukaahaywaa tíkan
gaɗa, ya hay kimílís.

---

* **20:19** 20: 19 Yiifa'cii wo'u diiɗa, ɓu-Room ɓërí.

Iñaa eew towutaa Sebedee kíim Yéesuɗa
(Marka 10: 35-45; Lúkkaa 22: 24-30)

20 Waa ennda ɗa, towutaa Sebedee tanaktaa, eewɓa hayya ga Yéesu,
ya taam na oomaacaagari, ya yí''a ga fíkíici kikíimmbi yen.
21 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya?
Ya taassa an:
- Dígaaroo an binaa fu yuŋ ga Nguuraagaraanaa, oomaciigoo ɓii, yii
yugan ga yahfu ñaam, yíinoo ga yahfu seŋ.
22 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú kíimɗa. Ɗú mínin ki'an kaas-coonii mi yah
ki'anɗane?
Ɓa taassari an:
- Ɗí mínin.
23 Ya wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa, wayee en iñaa
aaw ga kiyuŋ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka
kiwo'. Ɓuwaa Paammboo waayuki' ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
24 Daa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa tesɗa kelohee iñaama, ɓa
aylukka tëelíbéecaa ɓanakɓaa bokohɗa. 25 Waa ennda ɗa, Yéesu
ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin an ɓuwii en ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓa teewi ɓuwii an
ɓa hanoh ɓéeɓ ɗook ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa.
26 Iñaa manɗa yahhiiɗa kilaak ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en
ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en súrgarúu, 27 ee ɓaa waa'
garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaammbúu. 28 Fodaama, kiheel
súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en súrga ɓuwii na
ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak ga teeraa Yéríkóo
(Marka 10: 46-52; Lúkkaa 18: 35-43)

29 Daa Yéesu na tëelíbéecaa meysee teeraa Yéríkóo, mbooloo
wiyaak taabukkari. 30 Lak laakin búumí' ɓanak ɓaa yuŋ ga yahaa
waasaa, ɓaa sarahtuk. Daa ɓa kelohee an Yéesu yërí en na kipaaf, ɓa
aawwa kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaaríi!
31 Ɓuwaa ɓaa ña'ɓa doo ɓa ɗekoh, wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaaríi!
32 Yéesu tuukka, ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
33 Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaríi bi ɗí mín kihotsis.
34 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gaɓa, le''a ga tuhastaagaɓa. Ga
saasi ɓa malakka, ɓa ɓaa taabukki.

21

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak

1 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa bi ɓa deeyca teeraa
Yéerúsaleem, ga yahaa dëkaa Betfasee en ga ɓak tëgëlaa
Ólíwíyéecaaɗa. Daama Yéesu wossa ga tëelíbéecaagari ɓanak,
2 ya wo''aɓa an:

- Karat dëk-kawum en ga fíkíirúuɗa. Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay
kihot baam yileƀ yaa pokuunun, taam na cúmbú', pëkísatƀa, ɗú
haydohi'tooƀa. 3 Ee binaa ƀo' wo' yen ganaa, taasatti an: «*Ha'mudii
laak sooli ga». Ee ga saasi ya hayyúu ki'íis ɗú haydohƀa.
4 Iñaama laakka doonaa iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya
wo'ee an:
5 «Wo'at ƀu-teeraa Síyoŋ an:
- Malkat, buuriigarúu yeema hayi garúu.
Ya, ya tíitarukkii ee ya lap ga baam yileƀ,
na ga ɗook cúmbú', kowu baam.»
6 Tëelíbéecaa ƀanakƀaa karussa, ƀa tummba fodaa daa Yéesu
nakeeƀakaɗa. 7 Ɓa haydohha baamaa yileƀyaa na cúmbúraa. Ɓa la'ta
paltucaagaƀa ga ɗook baamcaa, Yéesu lappa ga ɗookgaa. 8 Ɓo' ƀiyewin
ga mbooloomaa larussa paltucaagaƀa ga waasaa. Ɓuwaa ƀíinoo ƀaa
gú' toytaa tediktaa, ƀaa ƀool tuu'taa, ƀaa la'ta ga waasaa.
9 Ɓuwaa hanohee Yéesu fíkíi na ƀuwaa taamsee ga fenoociɗa,
ƀéeƀƀa ƀaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa!
Ndam aawat ga kucaasamunkii Dëwít!
Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!
Óosaanaa aaw ga ɗookaa-ɗook.
10 Daa Yéesu aasee Yéerúsaleem, tóoh dëkaa yëngëlukka, ƀuwaa
ƀaa meekisoh an:
- Ɓii yii, ya ƀa?
11 Mbooloomaa taassa an:
- Sëldíiga-Kooh Yéesu yërí, yii meyoh Nasareet ga gohaa Gëlíléeɗa.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Marka 11: 15-19; Lúkkaa 19: 45-48; Lúkkaa 20: 1-8)

12 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya kaalla ƀéeƀ ƀuwaa enee na kitoon
na ƀuwaa enee na kilom daamaɗa. Ya yaa ƀúuk taabulcaa weci'oh-
kopa'caa na yugaahcaa toonoh-ho'caa*. 13 Lëehí'ta, ya wo''aƀa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa
kíimohohsan Kooh», wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok✡.
14 Laakka búumí', na ƀéedúkí'caa hay ga Yéesu ga Kaanfaa Kooh, ya
wëkí'taƀa. 15 Sarahohcaa ƀiyaakƀaa na jëgíroh-waascaa aylukussa
ga waa ƀa hot enaamacaa cidóoyí'-waa'caa ya tumɗa, ee ƀa hotta
ƀan oomaacaa ƀaa fiip ga Kaanfaa Kooh an: «Ndam aawat ga
kucaasamunkii Dëwít!»
16 Ɓa dalla Yéesu kiwo' an:
- Fu kelohin iñii oomaacii wo'ɗane?
Yéesu taassaƀa an:
- Ee mi keloh ga. Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñii bídu yii an: «Ga túuwtii
oomaacii na tii lii'cii, fu meydohɗin haffu ga yeek-kañ»?
17 Lëehí'ta Yéesu foñnjaƀa daama, ya meyca teeraa, yaa yah Bétaníi,
ya neehneera daama bi Kooh wíissa.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Marka 11: 12-14,20-24)

---

* **21:12** 21: 12 Weci'oh-kopa'caa waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaƀa ga ƀuwaama, doonaa ƀa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. ✡ **21:13** 21: 13 Malkat Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11.

18 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu enee na kiƀoyuk teeraa ee lak ya yaawin.
19 Ya hotta bos een ga yahaa waasaa, ya ka'ta bi ga bosaa, ee ya hottii
dara ga, enndii tuu'taanaa. Waa ennda ɗa, ya wo''a kedikkaa an:
- Fu límsisoo kowu bi taa'!
Ga saasi, eenaa súƀpa kaw.
20 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ƀa jaahli''a lool, ƀa meekissa Yéesu
an:
- Tum na kedikkii súƀ ga saasi?
21 Yéesu taassaƀa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ɗú laak ngëm ee ɗú laakkii hel kanak
ganaa, ɗú eemoo ga kitum iñii dal kedikkii kiiɗa doŋ, wayee ɗú wo'
sah janjagii wii an: «Kolkaa dii fu jafsunee ga giiyaa!» Iñaama laak.
22 Binaa ɗú kíim Kooh ee taam na ngëmaa, ƀéeƀ iñaa ɗú meekisohaa,
ɗú laakki.

Yéesu meekisohussa ƀaa onndi doolaa ya ƀayɗa
(Marka 11: 27-33; Lúkkaa 20: 1-8)

23 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya yaa jëgíroh. Sarahohcaa ƀiyaakƀaa
na yaakcaa dëkaa hayussa, ƀa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayka gada? Ɓii onndaaca kitumƀa?
24 Yéesu taassaƀa an:
- Mi ƀan, mi yahhúu kimeekis enaama yíinoo doŋ, binaa ɗú taassoo
ganaa, mi wo''úu ƀan iñcii mi tumɗa ati mi ayka gada? 25 Saŋ-Bëtís,
ƀii yiida woseeri kibëtísi' ƀuwaa? Kooh wala ƀo'-súusúus?
Ɓa ƀaa wo' ga díkaantiƀa an: «Binaa ɗu wo' an Kooh yërí
woseerinaa, ya hayyuu kilof an: iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ? 26 Ee
ɗu wo' an ƀuwii ƀërí woseerinaa, ɗu jomin kiniik mbooloomii ga
iñaama ndaga ƀa tookin an Saŋ sëldíiga-Kooh.»
27 Ɓa dalla kitaas Yéesu an:
- Ɗí ínohoo!
Yéesu loffaƀa an:
- Kon baanaa mi ƀan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayka
gada.

Liiwukaa wo' ga loo towutaa tanaktaaɗa

Yéesu tíkka ga an:
28 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Enee ƀo', ya laakee towu tanak. Ya
hayya ga yíinooyaa wo''ari an: «Kowuroo, wati, leenaa kara, fu
lëgëynee ga yoon-biiñaagaruu.» 29 Kowukaa taassari an: «Mi yahhii».
Wayee ennda kiis, ya récukka, ya ka'ta yoon. 30 Paamudaa hayya
ga yukanakyaa ƀan, wo''ari iñaa ya nakee yuɗewaayaaɗa. Kowukaa
kukanakkaa wo''a paamudaa an: «Ee, mi yii yah buba!» Wayee ya
ka'tii.
31 Yéesu meekissaƀa an:
- Yiida ga towutaa tanaktaa tum iñaa paamci waa'ɗa?
Ɓa taassa an:
- Yaa ya ɗewohɗa yërí.
Yéesu dallaƀa kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; juuticii na faankoh-pakaycii ƀërí
ɗewanndúu ki'aas ga Nguuraa Kooh. 32 En ki'enaa, Saŋ hayin garúu.
Ya teeƀparúu waasii wijúwí' wii ee ɗú gëmmbii iñaa ya wo'ɗa. Wayee
juuticii na faankoh-pakaycii gëmussari. Ee ga iñaa ɗú hot yaama
tóoh, tahhii bi ɗú récukka, ɗú gëmmba iñaa ya wo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Marka 12: 1-12; Lúkkaa 20: 9-18)

Yéesu wo''a ɓuwaa an:
33 - Súkúrukat, mi wo''úu liiwuk wiliis: Enee ha'-yoon, ya yíppa
tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca noŋ ga yoonaa daa
towu-reseŋtaa seesohsan. Ya tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tíim
yoonaa malaki ga. Lëehí'ta ya sassa ɓilëgëyoh ga yoonaa, ya yaa yah
kiɓaaɓ. 34 Ga waa wahtu kiɓeen yoonaa le'ɗa, ya wossa súrgacaagari
ga lëgëyohcaa ga yoonaaɗa, ɓa e'ti iñaa ya laak ga iñaa yoonaa
meydohɗa. 35 Wayee lëgëyohcaa abussa súrgacaa, ɓa feekka yii, ɓa
appa yíinooyaa. Yaa tesɗa, ɓa tapisohhari na atoh bi kaannda. 36 Ha'-
yoonaa wosissa súrga ɓiliis, ɓaa wëñ kiyewin ɓaa ya ɗewee kiwosɗa.
Wayee lëgëyohcaa tumussa ɓuwaama fodaa ɓu-ɗewaaɓaa. 37 Ha'-
yoonaa mëeñjohha kiwos kowukaagari ga lëgëyohcaa. Ya abee ga
helci an: «Hanaa ɓa hay ki'on kowukiigoo cée'.» 38 Wayee lëgëyohcaa,
daa ɓa hotee kowukaa ha'-kaadaa, ɓa wo''a ga díkaantiɓa an: «Yii yah
kilamɗa yeema, ɗu apatti, ɗu ɓeɓ iñii ya jomee kilamɗa.» 39 Ɓa dallari
ki'am, ɓa fassari bi meyca yoonaa, ɓa appari daama.

40 Yéesu meekissa ɓuwaa an:
- Binaa ha'-yoonaa hayaa, ya yah lëgëyohcaama na kitum?

41 Ɓa taassari an:
- Ha'-yoonaa hayaa, hay ki'ap lëgëyohcaa ɓisóotí'ɓaa ɓaama, ap
wibóní'. Lëehíraa ya ɓeɓ yoonaa, ya e'wa ɓilëgëyoh ɓiliis, ɓaa, binaa
kiɓeen le'aa, ɓa e'ti iñaa yoonaa meydohanɗa.

42 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñaa bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
Iñaama yërí Ha'mudii tum,
ee enin kíntaan ga hasciiruu.»

43 Yéesu tíkka ga an:
- Këri tah mi wo''úu man: Nguurii Kooh hay kite'u ga yahhúu,
wa tíku ga yah heet wiliis, waa yahwa kilëgëy, meydoh jeriñ ga.
44 [Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ɓaa wa keen
ga ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh].

45 Daa Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa kelohsee liiwukcaa
Yéesu caama, ɓa ínohha an Yéesu wo' naɓa. 46 Ɓa ɓaa heel ki'amluk
Yéesu, wayee ɓa niikka mbooloomaa ndaga ɓéeɓ ɓuwaa tookin an
Yéesu sëldíiga-Kooh.

22

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Lúkkaa 14: 15-24)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:
2 - Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya tíklukka cuunoh
ga sëycaa kowukaagari. 3 Ya wossa súrgacaagari kiɓaynee ɓuwaa
ya nakee sëgílookfaaɗa. Wayee ɓaama waarussii kihay. 4 Buuraa
wosissa súrga ɓiliis ga ɓuwaa ya nakee sëgílookfaaɗa an: «Wo'at
ɓuwaa an: ñamahii tíkuunun, mi apin naalciigoo na júu' ɓidúufí'.
Tóoh sekɓa, ɓa hayat, ɓa ñam!» 5 Wayee ɓuwaa naksee ɓaama
abussii faali ga ɓëytohaa. Yaa en ɓéeɓ yaa yah soolici: yii ga

yoonci, yii ga toonaagari. 6 Ɓaa tesɗa abussa súrgacaa ɓuuraa,
tóróhírussaɓa, apussaɓa. 7 Buuraa kelohhaka, dalla ki'ayluk. Ya ebilla
soldaa'caagari ɓa apnee lagoh-kumuuncaa ɓaama, ɓa tëkí' teeraa ɓa
dëkohɗa. 8 Lëehí'ta ya wo''a súrgacaagari an: «ñamahii sëgílookfii
pari'in, wayee fa joobeera ɓuwaa nakseefaɗa. 9 Kon nak karat ga
mbedicii ga dëkiiɗa, ee ɓaa ɗú hot ɓéeɓ, nakatti ya hay ga sëgílookfii.»
10 Súrgacaa karussa ga mbedicaa. Ɓaa ɓa hotin ɓéeɓ, ennda yijófí'
ennda yibóní', ɓa wo''ari. Ɓa nëgírohhaɓa, bi túuyaa ñamahaa
tofohuɗa líiffa muut na ɓiɓo'.
11 Buuraa aassa túuyaa kihëeɓɗúk ɓuwaa en na kiñamɗa. Ya hotta
daama ɓo', yaa ɓayyii kúltí feet. 12 Ya meekissari an: «Yaal, tum na
fu aassa dii ee fu ɓayyii kúltí hew»? Wayee ɓaa laakkii iñaa ya wo'an.
13 Waa ennda ɗa, buuraa wo''a súrgacaagari an: «Ɓaa yay, ɓagat
yahcaagari na kotcaa, ɗú jaffi ga ñúusaa ga foohɗa: daama kikodukoh
na ki'úñoh sís yah da kilaak✡.»
14 Yéesu tíkka ga an:
- En ki'enaa, ɓuwii ɓayuɗa yewinin, wayee ɓuwii tanuɗa caakkii.

Kifay lempu
(Marka 12: 13-17; Lúkkaa 20: 20-26)

15 Waa ennda ɗa, Fërísiyeeŋcaa karussa kihotoh ga ɗuuyɓa, kimalak
daa ɓa tuman bi ɓa fí' Yéesu ga ɗuuy wo'een. 16 Lëehí'ta, ɓa wossa
ɓiɓo' ga tëelíbéecaagaɓa, ɓa taammba na ɓiɓo' ɓan ga ɓuwaa fa' na
buu' Erootɗa, kimeekis Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo'i kayoh: fu jëgíroh iñaa Kooh nakoh
kayoh-kayohɗa. Fu niikkii ken, ee fu malkirii ɓo' ga daa ya man ga
hascii ɓuwiiɗa. 17 Ërí tah, wo'aarii halaatfu ga iñii yii: Waasii onohin
kifay lempaa Sesaa', buuraa yiyaakyaa ga Roomɗanoo, onohhii ka?
18 Wayee Yéesu ínohha nof-moroonaa ɓa na'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Iñii tah ya ɗú heelloo kifí'?
19 Teewattoo hanja' wíinoo ga koparum fayohsi lempuɗa.
Ɓa haydohi'tari hanja' wíinoo.
20 Yéesu nak meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa na teekii en gaɗa?
21 Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa', buuraa yiyaakyaa.
Daama Yéesu wo''aɓa an:
- Kon erat Sesaa' iñaa en yuu Sesaa' ee erat Kooh iñaa en yuu Kooh.
22 Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu lofɓa yaama, ɓa waaru''a lool, ɓa
foñnjari da, ɓa ɓaa yah.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa
(Marka 12: 18-27; Lúkkaa 20: 27-40)

23 Ga besaa bërii, laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa
gëm an kimílís laakoo. 24 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Jëgírohii, Móyíis wo' an: «Binaa ɓo' kaan ee laakkii kowu na
ɓeticinaa, këmëeŋkíci jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu
ga»✡. 25 Waama, laakee dii garíi yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa bok paamun na
eemun. Yaakkaa pañnja ɓeti, ya kaannda ee laakkii kowu. Ee fodaama
këmëeŋkímunaa lammba ɓetifaa. 26 Ennda ɗa ga yukanakyaa, na

✡ **22:13** 22: 13 Malkat Mëccëe 8: 12; 25: 30; Lúkkaa 13: 28. ✡ **22:24** 22: 24 Malkat Dëteronom 25: 5-6.

yukaahayyaa bi ga yuyitnakanakyaa. 27 Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa,
ɓetifaa ɓan tíkka ga. 28 Diimaɗa wo'aarí bëríinaa ɓuwii mílísan ga
kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa ga ɓiyitnaɓanakɓaa? Ndaga yaa
en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa ɓeweerari ɓeti!
29 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú wo'in kimúuycúu, ndaga ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa
ee ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa. 30 Binaa ɓuwaa kaanɗa
mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu na
malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa. 31 En iñaa aaw ga kimílískaa ɓuwaa
kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ ga Këyítfaa iñaa Kooh wo'eerúu an:
32 «Mi yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop»✡.
Yéesu tíkka ga an:
- Kooh yuu ɓuwaa en na kipesɗa, enndii yuu ɓuwaa kaanɗa.
33 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñcaa ya wo' caama, waaru'ussa ga
jëgírohaagari.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Marka 12: 24-34; Lúkkaa 10: 25-28)

34 Daa Fërísiyeeŋcaa yéegee an Yéesu ɓúlin Saduseyeeŋcaa, ɓa
dalla kihídoh ga ɗekataama. 35 Laakka jëgíroh-waasaa bok gaɓa, ya
waaree kimalaksukoh Yéesu, ya meekissari an:
36 - Jëgírohii, iñii yiida kuliyuk ga iñcii Waasii Móyíis nakohɗa?
37 Yéesu taassari an:
- «Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na
kipeskaagaraa tóoh, na helaagaraa tóohwa.» 38 Wuma wërí wëñ kiyak
ee wërí kuliyuk ga iñcii Kooh nakohɗa. 39 Ee wii wërí en wukanakwii
man nawaɗa: «Fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»
40 Ɓéeɓ Waasaa Móyíis na ɓéeɓ iñcaa sëldíiga-Koohcaa jëgírohɗa
kú'uk ga iñcii kanakcii cii nakohuɗa.

Iñaa Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Marka 12: 35-37; Lúkkaa 20: 41-44)

41 Wiima lak Fërísiyeeŋcaa hídírukohuunun daama, Yéesu
meekissaɓa an:
- Ɗú ínoh ya ga Kiristaanii? Ya kucaasamun ɓa?
42 Ɓa taassa an:
- Ya kucaasamun buu' Dëwít!
43 Yéesu wo''aɓa an:
- Kon tum na Dëwít, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ɓayyari
“Ha'mudii”? En ki'enaa, Dëwít ga kihafci wo'in an: 44 «Kooh, Ha'mudii
wo''a Ha'mudiigoo an: “Yugohaaroo yah-ñaam bi ga daa mi tuman
ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu✡”.» 45 Waa Dëwít ɓay Kiristaanii
“Ha'mudii”, kon tum na bi Kiristaanii mín ki'en kucaasamun Dëwít?
46 Laakkii gaɓa yíinoo yaa mínndi kitaas wo'een wíinoo sah. Ee aboh
ga besaa bëríi, ken kaañissiiri kimeekisohis yen.

23

Yéesu nakoh kiwatuk jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 38-39; Lúkkaa 11: 43,46; 20: 45-46)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa na tëelíbéecaagari an:

✡ **22:32** 22: 32 Malkat Eksoot 3: 6,15. ✡ **22:44** 22: 44 Kañcaa 110: 1.

2 - Jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii ƀërí tuuk ga kotcaa Móyíis,
kijëgíroh na kiteewoh iñii nakohu kitumɗa. 3 Kon nak, ƀéeƀ iñaa ƀa
wo''úunaa, tumatti, ɗú taabukki. Wayee kaa ëldúkohatƀa ga iñcii ƀa
tumiɗa. En ki'enaa, ƀa wo'i hen ee ƀa tumoo. 4 Ɓa poki ɗof ciƀítí' [caa
ken hatinoo]*, ƀa sëfca ga yúukcii ƀuwii ee ƀa ga kihafƀa, ƀa tookoo
jokonƀa yëngëluk ga ki'amɗohƀaca. 5 Iñaa ƀa tum tóoh ƀa heeli ƀuwii
hotƀa. Fodaama, ɗaakaa'-këyítcaa† pokkusi, kiteewoh an ƀa abin
Koohɗa, ƀa tumica ca en ciyaak. Ee símba'caa ga kúltícaagaƀaɗa,
ƀa tumica ca en cihoo'ta. 6 En ga hewaa, ƀa waari kihanoh fíkíi, ee
ga ɗuuy jaanguciiruu, ƀa heeli kiyuŋ ga fíkíi. 7 Ɓa en ga paancaanaa,
ƀa waari kikëñɗu yah kanak ee ƀa waari ƀuwii ƀayiƀa «Jëgírohii».
8 Wayee ɗú, kaa heelat kiƀayu «Jëgírohii.» Ɓú laak jëgíroh yíinoo doŋ
ee ƀéeƀpúu, ɗú ƀimbok. 9 Dii ga ëldúna, kaa ƀayat ken «Paamudii».
Paamudiigarúu ya yíinoo doŋ ee yërí en yii ga ɗookɗa. 10 Ee ƀan
kaa heelat kiƀayu «Ha'-kaadii». Ɓú laak ha'-kaan yíinoo doŋ ee yërí
en Kiristaanii. 11 Yaa wëñ garúu kiyakɗa, enat súrgarúu. 12 Ɓéeƀ ƀaa
ƀëwí' hafcinaa, hay kiyóoskíɗu, ee ƀaa yóoskí' hafcinaa, hay kiƀëwíru.

Yéesu hassa jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 40; Lúkkaa 11: 39-42,44,52; 20: 47)

13 Yéesu wo''a an:
- Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɓú
ƀii laŋ halii Nguurii yii ga ɗookɗa, ɗú hoonoh ƀuwii ki'as. Ɓú ga
kihaffúu, ɗú aasanndii ee ɗú íisanndii ƀuwii waa' ki'aasɗa ƀa aas.
[14 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɓú
te'in iñaa laak ga kaan ƀeticaa yaalcaagaƀa lísussiiɗa ee ɗú taabi ga
na kikíim-Koohkaa ínohoo kileeh, an doonaa ɗú tíku ƀiƀo' ƀijófí'.Ërí
tah atti'aa Kooh yahhúu ki'atti'ɗa wërí wëñan kimesik].

15 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɓú
ƀii wíil daa en tóoh ga ɗook kakay na ɗuuy giiy, kiheel kilaak luu
enee tëelíbée yíinoo, yaa gëm fodii garúu. Ee ɗú laassi kilaakaa, ɗú
tummbi ƀo' safara yaa wëñnjúu kibon waas kanak.

16 Massa ɗú ƀii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búuminɗa! Ɓú wo' an
«Binaa ƀo' waat ga Kaanfaa Koohaa, waatukaama taabukoori, wayee
binaa ya waat ga wúrúusaa en ga Kaanfaa Koohɗanaa, wa taabukki.»
17 Ɓú dofin, ɗú búumin. Iñii wëñ kilaak solu ya? Wúrúusaa en ga
Kaanfaa Koohɗanoo Kaanfaa Kooh tah wúrúusaa kisela'ɗa? 18 Ee ƀan,
ɗú wo' an: «Binaa ƀo' waat ga loteelaa ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗanaa,
waatukaama taabukoori, wayee binaa ya waat ga sarahcaa ga loteelaa
ga Kaanfaa Koohɗanaa, wa taabukki.» 19 Búumí'cii! Iñii wëñ kilaak
solu ya: Sarahcaanoo loteelaa tah sarahaa kisela'ɗa? 20 Ɓaa waat ga
teekaa loteelaanaa, ya waatin ga loteelaa ee ya waatin ƀan ga tóoh
sarahcaa en ga ɗookgaaɗa. 21 Ɓaa waat ga teekaa Kaanfaa Koohaa,
ya waatin ga Kaanfaa Kooh ee ya waatin ƀan ga Kooh yaa dëk daɗa.
22 Ɓaa waat ga teekii asamaaniinaa, ya waatin ga baŋ-buuraa Kooh ee
ya waatin ƀan ga Kooh yaa yuŋ gaɗa.

---

* **23:4** 23: 4 Bíncii ga hëlí-júƀciiɗa hotukkii ga Këyítcaa cíinoo ɗeƀ kibíduɗa. † **23:5** 23: 5 Ɓaakaa'-këyítcaama eni tijutuut. Ɓa bínnda wo'eencaa meyoh ga Këyítfaa Waasaa Móyíisaa, ƀa ekca ga yen, ƀa pokukca ga púk na ga yah-seŋ.

23 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú
meydohɗi Kooh sarah bi ga sah ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga iñcii línsi
fodii naanaa, basaaɓ na saaɓsaaɓ✡, wayee ɗú saganohin iñcii jëgírohu
ee cërí wëñ kilaak solu ga Waasii Móyíisɗa: ennda kijúɓ, kiyewin
yërmaandi na kitaabuk Kooh. Iñcaama cërí ɗú jomee kitum ee iñcaa
cíinoo hanat kisaganohu. 24 Ɗú ɓii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búuminɗa,
ɗú síri capalay ee ɗú oni geeleem.
25 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú
tísi bi ga bíiŋcii kaascii na cii tanutii wayee ga ɗuuygii ɗú líifí'ca
na halaat kilok na halaatciigarúu cibóní'cii. 26 Ɗú Fërísiyeeŋcii
ɓibúumí'ɓii! Ɗewat kitís ɗuuygii kaascii ee fodaama bíiŋcaa hay kiset
ɓan.
27 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa.
Ɗú man na loycaa yaanaawɗu hen. Ca morin ga fooh ee lakanaa
ɗuuygaanaa líif na yoh ɓo' ɓikëení' na nopilaat. 28 Fodaama ɓuwii
hoti garúu ɓiɓo' ɓijúwí' ee lakanaa ga ɗuuy keeñciigarúu, ɗú líif na
kijófjófɗuk na kibon.
29 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa.
Ɗú hayyanaa, ɗú tawahi loycii sëldíiga-Koohcii, ɗú mórí' loycii
ɓuwii ɓijúwí'ɓii, 30 ee ɗú wo'i an: «Ɗí maasohee jamaanaa
ɓicaasammbíinaa, ɗí taaboo naɓa ga daa ɓa ap sëldíiga-Koohcaaɗa.»
31 Ɗú wo' iñaamanaa, kon ɗú tookin an ɗú ɓërí en tucaasamuntii
ɓuwaa apsee sëldíiga-Koohcaaɗa. 32 Kon nak iñcaa ɓicaasammbúu
daleeɗa, ɗíidohatca bi mat. 33 Goŋcii! Heet goŋ-saamaancii! Tum
na ɗú halaat kirëc ga safara? 34 Ërí tah, súkúrukat, mi hay
garúu kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh, ɓiha'-hamham na ɓuwaa ínohuunun
Këyítfii. Ɗú hay ki'ap ɓii, ɗú daay ɓíinoo ga kuraa, ɗú típ ɓíinooɓaa
laawoo ga jaangu-yaawúu'caagarúu, ɗú sodaliɓa teeru bi ga teeru.
35 Fodaama ñífaa ɓuwaa ɓijúwí'ɓaa apseeɗa hay kikípuk ga ɗookkúu,
aboh ga ñífaa Abeel yijúwí'yaa bi ga ñífaa Sakarí kowukaa Barakíi, kaa
ɗú apee ga díkaanti ɗekataa wisela'í'waa na daa sarahcaa tëkí'siɗa✡.
36 Mi wo''úuka ee kayoh; iñaa laakee yaama hay kikípuk ga hafcii
ɓuwii jamaanii wati.

Yéesu hassa Yéerúsaleem
(Marka 13: 34-35)

37 - Éey, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii sëldíiga-
Koohcii, ee ɗú tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii Kooh wos garúuɗa!
Waas cera cërí mi heellúu kinëgíroh fodaa daa pabu nëgírohi
towutaagari ga fíldoo paɓcaagariɗa, ee ɗú tookkiika? 38 Kon nak,
kaanfiigarúu hay ɗa kifoñu ɗúŋ. 39 En ki'enaa, mi wo''úu man aboh
ga diima ɗú hotsisanndiiroo bi ga daa ɗú wo'an an: «Kooh barkeelat
yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!»

24

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓúru
(Marka 13: 1-12; Lúkkaa 21: 5-6)

✡ **23:23** 23: 23 Malkat Léwítík 27: 30; Dëteronom 14: 22. ✡ **23:35** 23: 35 Malkat Sënees 4: 8; 2 Koroník 24: 20-22.

1 Yéesu meyca Kaanfaa Kooh, ee ga daa ya enee na kiyahɗa,
tëelíbéecaagari deeyussa gari kiteeƀpi tawahcaa Kaanfaa Kooh ga daa
ca hín kimo'ɗa. 2 Yéesu wo''aƀa an:
- Man ɗú hotin ga iñciima tóohca! Mi wo''úuka ee kayoh; tesanndii
dii sah atoh wíinoo waa tíkískohan na mooroomwa, tóoh hay kiƀú'.

Iñcii yah kilaak balaa ëldúna túki'aa
(Marka 13: 3-13; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Wiima lak Yéesu yugin ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa,
tëelíbéecaagari hayussa gari ƀa haŋƀa, meekisohussari an:
- Wo'aarí, iñcuma yah kilaak kera, ee mandargii wiida yah
kiteewoh kihayiskaagaraa na kitúkí'kaa ëldúna?
4 Yéesu taassaƀa an:
- Watukat, ken hanattúu kiɗúk. 5 En ki'enaa, ƀo' ƀiyewin hay
kihayohu teekiigoo, ƀa wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii», ee ƀa hay
kiɗúk ƀo' ƀiyewin. 6 Ɗú hay kikeloh yëngël heñ, wala an heñ laakin
ga ɗekat. Leenaa kaa tíitat ndaga iñcaama jomin kilaak, wayee enndii
an ëldúna le'in kitúkí'. 7 En ki'enaa, kúl hay kiƀewuk, keen ga ɗook kúl
mooroomci, ee nguu' hay kiƀewuk, keen ga ɗook nguu' mooroomci; a'
hay kilaak ee kakayfii hay kiyëngëluk ga ɗekat ciyewin. 8 Iñcaama
tóoh yah kiman na dalaaraa mesiklaatcaa ga kimatuk ƀetiɗa.
9 Fodaama ƀiƀo' hayyúu kitík ga yah buu', doonaa ɗú sodalu ga
kipessúu, ee ɗú hay ki'apu. Heetcii ga ëldúnaɗa tóohca hayyúu
kisagu ndaga teekiigoo. 10 Ga jamaanaama, ƀo' ƀiyewin hay kifoñu
ngëmaagaƀa, ƀa toonohi ga díkaantiƀa ee ƀa sagohi. 11 Hay kilaak ƀo'
ƀiyewin ƀaa tíkan hafƀa ƀisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa hay, ƀa ɗúk
ƀo' ƀiyewin. 12 Yibóní' hay kiwëñ kisíw tah bi kiwaaroh nëewísuk ga
keeñ ƀo' ƀiyewin. 13 Wayee ƀaa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa,
fu yaama fu hay kimúc. 14 Hewhewii winéwí'wii wii wo' ga Nguurii
Koohɗa hay kiyéegalohu ga ëldúna tóoh doonaa heetcii ƀéeƀ laasu
ga. Lëehíraa ëldúna han kitúkí'.

Coonucaa ciyaakcaa yah kilaakɗa
(Marka 13: 14-23; Lúkkaa 21: 20-24)

Yéesu tíkka ga an:
15 - Binaa ɗú hot ƀaa Dañeel, sëldíiga-Koohaa yéegalohee ee wo'u
«yi'araamí'yaa pooki kúlɗa»*, ya tuuk ga ɗekataa wisela'í'waa ga
Kaanfaa Koohɗa -- ee ƀaa fu jaŋ iñii yiinaa, ínohaaka ga!-- 16 ƀuwaa
iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa, ƀa núpat, ƀa yee ɗook jaŋjaŋcaa.
17 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taahaagariɗa, hanat
kisek kiyoosuk kiƀeƀ yen ga ɗuuy túuyci. 18 Ee ƀaa iñaama laakanndi
yooncaaɗa, hanat kiƀoyuk kaan kiƀeƀnee kúltífaagari. 19 Massa
ƀeticaa, bescaama laakanƀa na look, na ƀaa ensan na kiƀëpí'ɗa.
20 Kíimat Kooh, ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin wiméeskí'† wala
ga bes Sabat; 21 ndaga meskilaatcaa dalan ƀuwaaɗa hay kiyak yakaa
wëe'taa ga wii, mossii kilaak iñaa manɗa aboh ga waa Kooh sak
ëldúnaɗa bi wati. Ee iñaa madan ɗa laaksisanndii bi taa'. 22 Ee binaa

---

* **24:15** 24: 15 Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. Kaanfaa Kooh te'see hen (Kíis 70), lëehí'ta ƀu-Room na heetcaa aamuksi ga tuu'caagaƀaɗa tumussa ga ɗekataama iñaa neƀƀa. † **24:20** 24: 20 Ñiin wiméeskí' ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa “ñiin soosoos”.

newéeríi Kooh ya nëewís bescaa caamanaa, enaa ken múcoo. Wayee ɓuwii ya tanukɗa tah bi ya hayca kinëewís.
23 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!» wala
«Malkat ya yaa daa!» Kaa gëmat. 24 En ki'enaa, ɓiɓo' hay kikoluk, ɓa
tík hafɓa Kiristaa na ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa tumi kíntaan
na enaama cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee an mínukinaa, ɓuwaa Kooh
tanukɗa. 25 Mi yéegallúu diimaɗa balaa dara hewanaa.
26 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malaknat, Kiristaanaa yaa ga ëgí'-
dúndagaa!» Kaa karat da. Wala «Malkat yeema ɗaakukka!» Kaa
gëmat. 27 En ki'enaa, fodaa melic eni mareet aboh meyaa'-noh bi ga
aasaa'-nohɗa, fodaama kihaykii Kowukii ɓii yahɗa kiman. 28 Daa mídi
enoh, suulcaa hídohsan da.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Marka 13: 24-27; Lúkkaa 21: 25-28)

29 - Coonucaa ga bescaamaɗa paafaa, nohii dal kiñúusí', ñiidii íis
kilee', ee olcii hay kiɗëegískoh ɗook-Kooh ca keen ee iñcaa en ga
asamaanɗa tóoh hícukoh. 30 Fodaama, mandargaa Kowukii ɓii hay
kihotuk ga asamaan, ee ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa kodukohi; ɓa hay
kihot Kowukii ɓii ga ɗuuy yaayeelcii, ka yoosuki, taam na dooli na
ndam wiyaak. 31 Mbiiwaa wiyaakwaa hay kitípu, Kowukii ɓii wos
malaakacaagari ɓa hídíroh ɓuwaagari ya tanuk ee enu ga topaa'cii
ëldúna cinikiisciiɗa.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Marka 13: 28-31; Lúkkaa 21: 29-33)

32 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa kedikkaa ne'
kine' bi, ee tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an lah deeyin. 33 Fodaama
ɓan, binaa ɗú hot iñcaama tóohaa, ínohat an Kowukii ɓii deeyin, ya
le'in halii. 34 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa,
iñcaama tóoh hay kilaak. 35 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee
wo'eenndoo faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa

36 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laakohanɗa, ken
ínohoowa. Enndii malaakacaa ga asamaanɗa, ee enndii sah Kowukii.
Paamudii doŋ ínohwa. 37 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay
kilaakis fodaama ga hayii Kowukii ɓii. 38 Ndaga balaa músúmaa
miyewinmaa Kooh towee, ma úulla ɓuwaa ga jamaanaa Noweeɗa,
ɓuwaa enee ga kiñam na ki'an, ɓa pajohi, ɓa onohi towutaagaɓa kipañ
bi ga besaa Nowee aas gaalaa wiyaakwaaɗa. 39 Ɓuwaa, helɓa mossii ga
kika' bi ga daa Kooh towoh músúmaa miyewinmaa úulee ɓuwaaɗa,
ma ɓayyaɓa ɓéeɓɓa. Fodaama ɓan hayii Kowukii ɓii yahɗa kiman.
40 Le' bëríinaa, yaal ɓanak ɓaa enu ga yooncaa, yíinoo hay kiɓewu,
yíinooyaa foñu.
41 Ɓeti ɓanak ɓaa en na ki'o' ga oraaraa, yíinoo hay kiɓewu,
yíinooyaa foñu.
42 Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa Ha'mudiigarúu yah
kihayɗa. 43 Ínohat iñii yii bi jof: binaa Ha'-kaan ínohee wahtaa lok
yah kihay kaanci ga wekɗanaa, eneenaa ya neehoo, ya íis kaanci fa
pooku. 44 Kërí tah, ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan ga
wahtaa ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaaɗa
(Lúkkaa 12: 41-48)

Yéesu tíkka ga an:

45 - Kon ɓii yiida en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee ya ñaañin? Yërí
en yaa ha'-kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari, doo ya e'ɓa yaa en
ɓéeɓ iñaa ya jom kiñamɗa binaa wahtaa le'aa. 46 Ya yewinin múu',
súrgaama, binaa ha'-kaadaagari ɓoyuk, laakki ga lëgëyaamanaa.
47 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook iñcaa ya
laakɗa tóoh. 48 Wayee binaa súrgaa yibóní'yaama wo' ga helaagari an:
«Ha'-kaanndoo kolukkii kihay», 49 bi tah, ya en ga kifeek ɓimooroomci
súrga, ya en ga kiñam na kilaal rek na anoh-anohcaanaa, 50 ha'-kaadaa
súrgaama hay kihay ga besaa ya foogandii na wahtaa ya ínohanndii.
51 Ha'-kaadaa hayyi kifeek doo' ciméeskí', ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa
jófjófɗukiɗa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.

25

Liiwukaa wo' ga loo oomaa-jowucaa ɓidaaŋkaahɓaaɗa

Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:

1 - Kon Nguurii Kooh ga ɗookɗa yah kimëdírohu anee: enee oomaa-
jowu ɓidaaŋkaah, ɓa ɓeɓpa lampucaagaɓa, ɓa ka'ta kitëebíluknee
ha'-kílookkaa. 2 Ga oomaa-jowucaama, ɓiyëtúusɓaa enussa ɓiɓo'
ɓilóhóyí'-hel, ɓiyëtúusɓaa tesɗa enussa ɓilëekí'-hel. 3 Ɓaa lohoyin
helɗa ɓewussa lampucaagaɓa ee ɓa halaattii kiɓaydoh dúuleen*.
4 Wayee ɓaa laakin helɗa sorussa dúuleen ga bíteel, ɓa ɓaydohha
na lampucaagaɓa. 5 Ha'-kílookkaa hëewí'ta kihay, faf ɓéeɓɓa ɓa
pëní'ukka, ɓa aawwa kineeh.

6 Ga leeloo wek, laakka koonaakaa kelohuk didóolí' an: «Ha'-
kílookkii hayin, meyat ɗú tëebílukki!» 7 Ɓéeɓ oomaa-jowucaama
dalla kiyúuduku, ɓa ɓaa waayuk lampucaagaɓa. 8 Oomaa-jowucaa
ɓilóhóyí'-helɓaa wo'ussa ɓilëekí'-helɓaa an: «Lampuciigarí cii yím,
onattíi ga dúuleeniigarúu.» 9 Ɓilëekí'-helɓaa taasussaɓa an: «Ó'óo,
mínukoo; iñii ɗí ɓayɗa dooyoorí narúu. Namat kika' ga toonohaa,
ɗú lomi'nee haffúu.» 10 Ɓaama nak karussa kilomnee dúuleen, ha'-
kílookkaa hayohhaɓa fenoo. Oomaa-jowucaa pari'eeɗa taabussa na
ha'-kílookkaa, ɓa aassa túuyaa cuuníin sëgílookfaa tofohuɗa, halaa
lagussa. 11 Ennda kiis, oomaa-jowucaa ɓíinooɓaa le'ussa, ɓa ɓaa
ɓëytoh an: «Kiyaakii, kiyaakii, lëgísɗaarí!» 12 Wayee ha'-kílookkaa
taassaɓa an: «Mi wo''úuka ee kayoh; mi ínohoorúu!»

13 Yéesu tíkka ga an:

- Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa ee ɗú ínohoo wahtaa
Kowukii ɓii hayanɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓaahayɓaa foñɗusee kopa'ɗa

Yéesu liiwukissa an:

14 - Ee ɓan Nguurii Kooh yah kimëdírohu na ɓo', yaa enee na kiyah
kiɓaaɓ. Ya ɓayya súrgacaagari, ya díŋkaanndaɓa alalaagari, 15 yaa
en ɓéeɓ iñaa ya hatinɗa: yíinoo ya e'tari hanja'-wúrúus ciyëtúus; yaa
tík gaɗa, kanak; yukaahayyaa, wíinoo. Ya yaa yah kiɓaaɓ.

---

* **25:3** 25: 3 Waama, ɓuwaa soree dúuleen ga lampucaagaɓa, kitaaluk.

16 Yaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa dalla kika', lëgëyya
ga koparaa bi ya laakka hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis. 17 Yaa e'see
kanakcaaɗa, ka'ta, tummba fodaama ya laakka kanak ciliis. 18 Wayee
yaa e'see hanja' wíinoo doŋɗa, ka'ta acca noŋ ga kakay ɗaakka
koparaa ha'-kaanci ga. 19 Tíkka ga iñaa maañ, ha'-kaadaa súrgacaa
meyohha kiƀaaƀ. Ya ƀaylukkaƀa ki'ínoh yaa en ƀéeƀ iñaa ya tum ga
koparaaɗa. 20 Súrgaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa hayya,
deeyca, meydohha hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis, wo''a an: «Kiyaakii,
fu ereeroo hanja'-wúrúus ciyëtúus. Mi lëgëyya ga. Uuna, ciyëtúus
ciliis cee.» 21 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway, fu súrga
yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu
kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineƀluk na ha'-kaanfu.» 22 Súrgaa
e'see hanja'-wúrúus kanakɗa hayya, deeyca meydohha kanak ciliis,
wo''a an: «Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-wúrúus kanak. Mi lëgëyya ga.
Uuna, kanak ciliis cee.» 23 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway
fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e'
fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineƀluk na ha'-kaanfu.» 24 Lëehí'ta
súrgaa e'see hanja'-wúrúus wíinoo doŋɗa hayya, deeyca wo''a an:
«Kiyaakii, mi ínoheera an fu ƀo' yisúwí' ga keeñ: fu píiki daa fu
sokkii ee fu nëgírohi daa fu faa'tii. 25 Mi niikee hen, kërí tah mi acca
ga kakay mi ɗaakka kopariigaraa ga. Uuna, fu laasin yenfu.» 26 Ha'-
kaanci taassari an: «Fu súrga yibóní' ee fu sagoh-coonu. Fu ínoheera
an mi píiki daa mi sokkii ee mi nëgírohi daa mi faa'tii. 27 Fu jomee
kiwútíroh hëelísiigoo hen. Eneenaa mi hayaa, mi laaswa na iñaa wa
límɗa.» 28 Ha'-kaadaa wo''a súrgacaagari an: «Diima, te'at hanja'-
wúrúusumgari ɗú e'wa yum ƀay cidaaŋkaahɗa. 29 En ki'enaa, ƀaa
laakin hay kiƀaatɗu bi ya dóoyí' sëk, wayee ƀaa laakoo, ki'iñkaa ya
ƀayɗa sah hay kite'u. 30 Súrguma laakoo jeriñɗa jafatti ga fooh, ga
ñúusaa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.»

Atti'aa mëeñjohɗa

Yéesu tíkka ga an:

31 - Bëríinaa Kowukii ƀii taaban na malaakacaagari ƀéeƀƀa, ya hay
ga ɗuuy ndamaagarinaa, ya hay kiyuŋ ga baŋ-buuraagari. 32 Ɓéeƀ
heetcii hay kihídírukohu ga fíkíici. Lëehíraa, ya hëgísoh ƀuwii kom
kanak fodaa daa níiroh hëgísohi baal na pe'ɗa. 33 Ɓuwii júwinɗa,
ya hanohi'ƀa yah-ñaabaagari ee ƀii júwussiiɗa ya hanohi'ƀa yah-
segaagari. 34 Fodaama, Buuraa hay kiwo' ƀuwaa hanohhi yah-ñaamɗa
an: «Ɗú ƀii Paammboo barkeelinɗa, hayat ɗú ƀeƀ iñii ɗú jom kilam
ga nguurii waayukɗuseerúu ga iñaa ëldúna saksee bi watiɗa. 35 Mi
yaaweera, ɗú onndaroo mi ñammba. Mi píleera, ɗú onndaroo mi
annda. Mi eneera sagac, ɗú ɗapparoo. 36 Mi teseeɗa dúŋ, ɗú ekkaroo
kúltí. Mi ɗúukooleera, ɗú hayyaroo kihaltuk. Mi laŋseera ga kasu,
ɗú hayyaroo kiwaak.» 37 Fodaama ƀuwaa ƀijúwí'ƀaa hayyi kitaas an:
«*Ha'mudii, ɗí hoteeraa kera lak fu yaawin, ɗí onndaraa fu ñam? Ɗí
hoteeraa kera lak fu pílin, ɗí onndaraa fu an? 38 Ɗí hoteeraa kera lak
fu sagac, ɗí ɗapparaa? Ɗí hoteeraa kera lak fu tesin dúŋ, ɗí ekkaraa
kúltí? 39 Ɗí hoteeraa kera lak fu ɗúukoolin wala fu laguunun ga kasu,
ɗí hayyaraa kiwaak?» 40 Buuraa hayƀa kitaas an: «Mi wo''úuka ee

kayoh; kotaa en ɓéeɓ, waa ɗú moseera kidímal yíinoo ga ɓuwiigoo ɓii
wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú tumɗeeka.»
41 Lëehíraa Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-seŋɗa an:
«Úsaayattoo, ɗú ɓii Kooh cojinɗa. Aawat kiwiikaa yímoo taa' fetɗusee
Seytaani ya na malaakacaagariɗa! 42 Mi yaaweera ee ɗú onndiiroo mi
ñam. Mi píleera ee ɗú onndiiroo mi an. 43 Mi eneera sagac ee ɗú
ɗappiiroo. Mi teseeɗa dúŋ ee ɗú ekkiiroo kúltí. Mi ɗúukooleera,
mi laŋseera ga kasu ee ɗú haltukkiiroo.» 44 Ɓaama ɓan, hayyi kitaas
an: «Ha'mudii, ɗí hoteera kera lak fu yaawin wala lak fu pílin, wala
lak fu sagac, wala lak fu tesɗa dúŋ, wala lak fu ɗúukoolin, wala
lak fu laguunun ga kasu ee ɗí dímalliiraa?» 45 Buuraa hayɓa kitaas
an: «Mi wo''úuka ee kayoh; kotaa en ɓéeɓ, waa ɗú sageera kidímal
yíinoo ga ɓuwii ɓii wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú saŋɗeeka kitumi' ɓan.»
46 Fodaama, ɓuwaa ɓaama hay kiɓayu ga ngee'caa leehoo taa'ɗa, ee
ɓuwaa júwinɗa ɓayu ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.

26

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa kelohɗa, ya
wo''a tëelíbéecaagari an:
2 - Ɗú ínohin an tes ga bes kanak feetii Paakii le', ee Kowukii ɓii hay
kitíku ga yah ɓuwii sagoh nariɗa, ka daayu ga kuraa.
3 Wiima lak Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa
hídírukohuunun ga kaan Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa,
4 ɓa júwohha ga ki'am Yéesu ndaŋ, ee ken yéegoo, ɓa aplukki. 5 Ɓa
wo''a nak an:
- Ɗu hanatka kitum ga ɓesaa feetaa, enndiikanaa iñaama hay
kihaydoh coow wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Marka 14: 3-9; Saŋ 12: 1-8)

6 Daa Yéesu enee ga dëkaa Bétaníi ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa,
7 laakka ɓetifaa hay gari, ɓay kujúlúŋkaa hëwrohu atohaa wo'u
Albataa'* ee ja líifin na la'koleñ wiséerí'. Ɓetifaa íiffa la'koleñaa ga
hafaa Yéesu, lak yaama yaa ñam. 8 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ɓa
aylukka, ɓa ɓaa wo' an:
- Kiyasohkuma jeriñ ya? 9 Ɓo' míneerawa moos kitoon kopa'
wiyewin, wa dímalohu nduulcii!
10 Yéesu ínohha iñaa ɓa wo'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú sodaloh ɓetifii ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin. 11 Nduulcii, ɗú
ɓii naɓa besaa en ɓéeɓ✡, wayee mi, mi yahhii narúu ki'en dii besaa
en ɓéeɓ. 12 Ɓetifii leef la'koleñ ga faanfiigoonaa, ya tumka kiwaayuk
loyaagoo†. 13 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii
mín kiyéegalohu ga ëldúna tóoh, iñii ɓetifii fii tumɗa hay kiɓéestíru,
ee ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

---

* **26:7** 26: 7 Albataa' atoh wiséerí' waa ɓuwaa ɓewee kihëwíroh kaas, tataa na ciliis. Wa newin kilëgëyoh. ✡ **26:11** 26: 11 Malkat Dëteronom 15: 11. † **26:12** 26: 12 Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa ɓuwaa kaaninɗa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu

14 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ee ya teeku
Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa, 15 ya wo''aɓa an:
- Mi tík Yéesu ga yahhúunaa ɗú fayanndoo hín na? Saraho-
hcaa ɓiyaakɓaa kídussa hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay‡, ɓa e'tari.
16 Iñaa aboh ga wahtaama, Yúdaa yaa heel ɓesaa ya jekelukan ɓi ya
mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba cuuníinfaa Paakaa na tëelíbéecaagari
(Marka 14: 12-21; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 21-30)

17 Ga ɓesaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa,
tëelíbéecaa Yéesu hayussa, ɓa meekissari an:
- Fu waa' gada ɗí waayukɗineeraa ñamahii Paakii?
18 Yéesu taassaɓa an:
- Karat teeraa ga díw, ɗú wo''i an: «Jëgírohii wo' an: “Wahtiigoo le'in
ee mi yah kipaakoh§ kaanfu, mi na tëelíbéeciigoo”.» 19 Tëelíbéecaa
tumussa iñaa Yéesu nakeeɓaɗa, ɓa waayukka Paakaa. 20 Ga noh-
soosaa, Yéesu yuŋnga kiñam na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa. 21 Lak ɓa ɓaa ñam, ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu hayyoo kitoon✡.
22 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga tak, ɓa ɓaa meekissi yíinoo yíinoo
an:
- Ha'mudii, mi yëríne?
23 Yéesu taassa an:
- Yii bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí yahhoo kitoon. 24 Kowukii
ɓii kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa wo'ka gariɗa, wayee massa
ɓaa yaama yah kitoon Kowukii ɓiiɗa. Ɓaama límséeríinaa, iñaama
gënee gari.
25 Yúdaa, yii toon Yéesuɗa meekissari an:
- Jëgírohii, mi yëríne?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka!

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Marka 14: 22-26; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25)

26 Yéesu ɓeɓpa mbúurú lak ɓa ɓaa ñam, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta
ya weellawa, e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Ɓewat ɗú ñam, iñii yii faanfiigoo fërí!
27 Lëehí'ta ya ɓeɓpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya e'tawa
tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Anat ga ɗú ɓéeɓpúu, 28 ndaga iñii yii ñífiigoo wërí, ñífii pok
kifiiliimunkiigarúu na Koohɗa✡, ee wa aamɗu ɓo' ɓiyewin doonaa ɓa
bayalu baakaa'caagaɓa.
29 Mi wo''úuka, aboh ga wati, mi ansisoo anahii wii meyoh ga
kedik-biiñɗa bi ga besaa mi anan narúu biiñaa wi'aswaa ga Nguuraa
Paammbooɗa.

---

‡ **26:15** 26: 15 Hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay fërí en cadamfaa Yúdaa toonee Yéesuɗa ee enin koparaa yewinndii dara. Ñaamcaa waama faysee iñaa hínɗa ga ñiin. § **26:18** 26: 18 Paakaama wërí en feetaa yaawúu'caa tumee ga waama mandarga meyaagaɓa ga kúlkaa Esíptiɗa. ✡ **26:21** 26: 21 Malkat Kañcaa 41: 10. ✡ **26:28** 26: 28 Malkat Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34.

30 Waa ennda ɗa, ɓa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ɓa ka'ta tëgëlaa
Ólíwíyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Marka 14: 27-31; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ga wekii wati, ɓéeɓpúu ɗú hay kinúp ɗú foñnjoo. En ki'enaa,
bíduunun ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa yopaa
hay kitasaarukohu.»
32 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
33 Pee' dallari kiwo' an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu foñussa, mi, mi núpoo
mi foñnjaa.
34 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik-pabu kodaa,
fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
35 Wayee Pee' wo''ari an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Tëelíbéecaa ɓéeɓɓa dalla kiwo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Marka 14: 32-42; Lúkkaa 22: 39-46)

36 Wa ennda ɗa, Yéesu na tëelíbéecaagari karussa ɗekataa wo'u
Getsemanee†, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi paaf fíkíi kikíim Kooh.
37 Ya ɓayya Pee' na towutaa Sebedee tanaktaa, ɓa taam nari. Keeñci
dalla kileeh, ya yëecírukka fíw. 38 Ya dallaɓa kiwo' an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii naroo ee kaa neehat.
39 Ya ka'ta bi ga fíkíi, ya yí''a, yíppa púk kakay, yaa kíim Kooh an:
«Buba, en lak mínukinaa, úsaayɗaa kaas-coonii wii garoo. Wayee
hanat ki'en fodaa daa mi waa'ɗa wayee enat fodaa daa fu waa'ɗa.»
40 Ya sooffa ga tëelíbéecaa ɓaahayɓaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya
wo''a Pee' an:
- Kon ɗú mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wíinoo, waa ɗú yugan
naroone? 41 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa
Seytaani. Ɓo' daal, keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.
42 Ya úsaaysissaɓa kotaa kukanakkaa, ya yaa kíim Kooh anee:
«Buba, en lak kaas-coonii wii mínoo kipaaf, ee an mi jomwa ki'an
henaa, kon iñaa fu waa'ɗa laakat.»
43 Ya soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa
abin pëní. 44 Ya foñissaɓa daama, ya úsaayissa daa karam, ee kotaa
kukaahaykaama, ya yaa kíim na wo'eencaa caca. 45 Waa ennda ɗa, ya
soofissa ga tëelíbéecaa, ya wo''aɓa an:
- Ɓú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Wahtii le'in kimma, Kowukii ɓii
kii yah kitíku ga yah tumoh-baakaa'cii. 46 Kolkat, ɗu yee! Malkat yii
yahhoo kitoonɗa yii deey.

Yéesu abussa
(Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

---

* **26:30** 26: 30 Kañcaa 115-118 cërí daanee kiyeeku binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa. † **26:36** 26: 36 Getsemanee waa' kiwo' ga ki'Arameyee «dipooyaa' dúuleen».

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot yaa bok ga tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa dalla kile'. Laakka ɓo' ɓiyewin ɓaa taam
nari, ɓayuunun kalaɓ, na doo'. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
yaawúu'caa ɓërí woseeɓa.
48 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ɓuwaa lëdí' an: «Ɓaa mi yah kifuunɗa
yërí ya, abatti.» 49 Daa Yúdaa le'ee, ya dalla kideey ga Yéesu wo''ari
an:
- Hóowíra Ha'mudii! Ya dalla kifuun Yéesu.
50 Yéesu loffari an:
- Fiilii! Iñii haydohhaaɗa tumaari.
Waa ennda ɗa, ɓuwaa taam na Yúdaaɗa deeyussa, tíkussa yah
ga Yéesu, abussari. 51 Ga ɗekataama, ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa,
yíinoo dalla kiɗol kalaɓfaagari, típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, ɓaydohha nofaa. 52 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Íkaa kalaɓfiigaraa ga huuwii, ndaga ɓaa fu dëk ga kiɓewi' ɓo'
kalaɓ ɓéeɓ kalaɓ apanndaa. 53 Hanaa fu ínohoo an mi mínin kikíim
Paammboo dímal ee ga saasi ya wosohhoo malaakacaa wëñ ɓijúnni-
daaŋkaah-kanak (20.000)‡, ɓa heñohi'toone? 54 Wayee baanaa iñaa
bídu ga Këyítfaaɗa tuman na bi wa mat? En ki'enaa, fa wo'in an tóoh
jomɗa kilaakoh.
55 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na doo'cii, man
na ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele? Mi enee ga Kaanfaa Kooh besaa en
ɓéeɓ, mi jëgírohi ee ɗú mossiiroo ki'am. 56 Wayee iñii yii ɓéeɓ laakin
doonaa iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ee, bídussa ga Këyítfaaɗa, mat.
Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa núp.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi atti'ohaa
(Marka 14: 53-65; Lúkkaa 22: 66-71; Saŋ 12: 13-14,19-24)

57 Ɓuwaa abee Yéesuɗa ɓayussari kaan Kayíf, ha'-kaadaa saraho-
hcaa ɓiyaakɓaa, ga daa jëgíroh-waascaa na yaakcaa hídírukohseeɗa.
58 Pee' yaa taabukki di'úsaayí' bi ga hëtaa kaanfaa sarahohaa
yiyaakyaa kuliyukɗa. Ya aassa bi ga ɗuuy, ya yuŋnga na súrgacaa
ki'ínoh daa iñaama mëeñjohanɗa.
59 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa
wiyaakwaaɗa, ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan Yéesu bi ɓa mínndi
ki'apluk. 60 Wayee ɓa hottii, hídaa daa ɓo' ɓiyewin hayseera daama
kipoki'ti kiwo'ɗa. Ɓo' ɓanak mëeñjohha kihay, 61 wo'ussa an:
- Ɓii yii wo' an: «Mi mínin kipook Kaanfaa Kooh, mi tuukirisfa ga
bes kaahay.»
62 Ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka wo''a Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
63 Wayee Yéesu taassii. Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissari an:
- Ga Kooh yii laak kipesɗa, wo''aarii ati fu yërí en Kiristaanii,
Kowukii Kooh.
64 Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka. Ee sah mi wo''úu an, iñaa aboh diima, ɗú hay kihot
Kowukii ɓii yuŋ, hanoh yah-ñaabaa Kooh yii wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú
hayyi kihot ga ɗuuy yaayeelcii asamaan, ya yoosuki✡.

‡ **26:53** 26: 53 Malaakacaa enee mbooloo malaaka cidaaŋkaah na kanak (12): mbooloomaa en ɓéeɓ le'in ɓo' ɓijúnni-wíinoo bi ga júnni-yitniinoo. ✡ **26:64** 26: 64 Malkat Kañcaa 110: 1; Dañeel 7: 13.

65 Daama, Ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltícaagari ndaga ki'ayluk,
ya wo''a an:
- Ɓasin Kooh! Ɗu enohis seedi ya? Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin
Kooh. 66 Ɗú ínoh ya ga?
Ɓa taassa an:
- Yii kay, jom ki'apu hen!
67 Waa ennda ɗa, ɓa aawwari kitoos ga fíkíi, ɓa ɓaa dúukisohhi,
ɓíinoo ɓaa mútti pa'caa, 68 ɓa ɓaa wo''i an:
- Fu Kiristaanii, líiruka, wo'aarii ɓii feekkaaɗa?

Pee' taasukka Yéesu
(Marka 14: 66-72; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

69 Pee' nak, lak ya yuŋnga ga fooh, ga hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa
sarahohcaa, laakka súrga yiɓeti yaa deey gari, wo''ari an:
- Fu ɓan fu enee na Yéesu, ɓaama dëk Gëlíléeɗa!
70 Wayee Pee' taasukka ga fíkíi ɓéeɓ, wo''a an:
- Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa!
71 Lëehí'ta, ya kolukka yaa yah ɓak hal-kaadaa. Laakka súrga yiliis
yiɓeti yaa hotti, wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an:
- Ɓii yii enee na Yéesu Nasareet!
72 Pee' waatukka, taasukissa an:
- Mi ínohoo ɓaa yaama!
73 Ennda kiis, ɓuwaa enee daamaɗa deeyussa gari, wo'ussari an:
- Fu ɓan, fu joman kibok gaɓa, ndaga dii fu wo'iɗa teewohin ga dii
fu meyohɗa.
74 Daama, Pee' ennda ga kicojuk na kiwaatuk, ya taasuuka an:
- Mi ínohoo ɓaa yaama!
Ga saasi siik-pabaa konnda. 75 Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeri
an: «Bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' dalla
kimey yaa koduk mooncaa leehoo.

27

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Marka 15: 1; Lúkkaa 23: 1-2; Saŋ 18: 28-32)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa,
ɓéeɓɓa hídohussa kimalak daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu. 2 Ɓa
ɓaŋlukkari, ɓa ɓayyari, ɓa tíkkari ga yah Pílaat gúwernëeraa.

Kikaankaa Yúdaa
(Tumeen 1: 18-19)

3 Ga waa Yúdaa, yaa toonee Yéesuɗa, ínohha an Yéesu tíkuunun
kikaan, ya récukka iñaa ya tumeeɗa, ya ka'ta ga sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa ki'íkɓa hanja' hëelíscaa cidaaŋkaah-
kaahaycaa ɓa fayeeriɗa. 4 Ya wo''aɓa an:
- Mi tumin baakaa' ndaga mi erohin ɓaa tummbii dara, ya apunee.
Ɓa taassari an:
- Waassii wíinoo gaa ga! Fu yërí ínoh!
5 Yúdaa jaffa koparaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya meyca, ya ka'ta
kipokuk ní' ga koonaakaa ya harukka. 6 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa
balawussa koparaa, ɓa wo''a an:
- Koparii wii jomoo ki'atukohu na wii Kaanfii Kooh ndaga wa
lomohsee ñíf ɓo'.

7 Ɓa hídohha, ɓa júwohha ga kiɓeɓ koparaa, ɓa lomohwa yoonaa
«hëwíroh-kataanaa.» Ga yoonaama, ɓa enohwa kimín ki'ac ɓuwaa
en sagac ga dëkaaɗa, binaa ɓo' kaan gaɓanaa. 8 Kërí tah bi ga wati
yoonaama ɓaysi “yoonaa ñífaa”. 9 Fodaama iñaa Yérémíi, sëldíiga-
Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Ɓa ɓeɓpa hanja'-hëelíscaa
cidaaŋkaah-kaahaycaa, ee wërí en cadamfaa ɓu-Isarayeel tookee
kifay gariɗa, 10 ɓa ekkaca ga kilom yoonaa “hëwíroh-kataanaa” fodaa
daa Ha'mudii nakeerookaɗa.»

Yéesu ɓayussa ga Pílaat, gúwernëeraa
(Marka 15: 2-5; Lúkkaa 23: 3-5; Saŋ 18: 33-38)

11 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayussa ga fíkíi gúwernëeraa, yaama
meekissari an:
- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka.
12 Wayee ya taassii dara ga iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
yaawúu'caa yabeeriɗa. 13 Pílaat wo''ari an:
- Iñcii fu yabu ɓéeɓcaɗa, fu kelohincane?
14 Wayee Yéesu taassiiri ga wíinoo gaca. Iñaama jaahalla
gúwernëeraa lool.

Yéesu tíkussa kikaan
(Marka 15: 6-15; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

15 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ gúwernëeraa méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga ɓuwaa
abu ga kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa. 16 Waama lak laakin ɓaa
abu ga kasu, ya teeku Barabaas ee ɓéeɓ ínohinndi. 17 Pílaat meekissa
mbooloomaa hídírukohee daamaɗa an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu Barabaasoo Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa?
18 En ki'enaa, Pílaat ínoheera an ki'iñaan tah ɓa haydohha Yéesu
gari.
19 Ɓetici wosohha gari, wiima lak ya yii yuŋnga ga daa atti'ohsiɗa,
kiwo''i an: «Watukaa ki'ek haffu ga loo ɓuyum yijófí'yuma, ndaga
wekama mi heeyin gari ee mi sodeera lool ga heeyaa.»
20 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa sorussa ɓuwaa nof,
ɓa meekis Pílaat ya meydohi'ɓa Barabaas ee ya apluk Yéesu. 21 Wayee
Pílaat meekissa mbooloomaa an:
- Yiida ga ɓuwii ɓanakɓii ɓii yërí ɗú waa' mi méyí'túu?
Ɓa taassa an:
- Barabaas!
22 Pílaat meekissaɓa an:
- Kon Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa mi tumanndi na?
Ɓéeɓɓa taassa an:
- Daayaari ga kuraa!
23 Wayee Pílaat meekisissaɓa an:
- Ya tum ya yibóní'?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
24 Ga waa Pílaat ínoh an ya mínoo dara ga, ndaga coowaa waa wëñ
kiɓaatuk, ya heella músú, ɓuuñukka ga fíkíi mbooloomaa, ya wo''a
an:
- Duuroo wíinoo gaa ga ñífii ɓii yii; ɗú ɓërí ínoh.
25 Ɓéeɓ mbooloomaa taassa an:

- Ee laa wa kípukat ga haffíi na ɗook towutiigaríi.
26 Waa ennda ɗa, Pílaat méyí'taɓa Barabaas, lëehí'ta ya ríplukka
Yéesu, ya erohhari kidaayunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawal Yéesu
(Marka 15: 16-20; Saŋ 19: 2-3)

27 Waa ennda ɗa soldaa'caa gúwernëeraa paafdohha Yéesu ɗuuy
kaanfaa gúwernëeraa, ɓa nëgírohha soldaa'caa fodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa,
ɓa wíillari. 28 Ɓa ɗolla kúltícaagari, ɓa ekkari kúltí filiis fiyo'oh cor*.
29 Ɓa te'ta iñaa man na baanu-buu' ee teru na lúp, ɓa ekkariwa ga
hafaa. Ɓa e'tari doo'-barah ya ammba ga yahaa ñaabaa, lëehí'ta ɓa
yí''a ga fíkíici, ɓaa ñaawalsohhi:
- Pesa buurii yaawúu'cii!
30 Ɓa ɓaa toossi, ɓa te''a doo'-barahaa, ɓa ɓaa feekkiwa ga haf. 31 Ga
waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh, ɓa ɗolla kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa ekissari
kúltícaagari, lëehí'ta ɓa ɓayyari kidaaynee ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Marka 15: 21-32; Lúkkaa 22: 26-43; Saŋ 19: 17-27)

32 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa hídukohha na ɓo' yiyaal yaa dëk
teeraa Síreen ee teeku Simoŋ. Ɓa gítínndari kiníkuk kuraanaa Yéesu
yah kidaayohuɗa. 33 Ɓa ka'ta bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en
«loon-haf». 34 Ɓa e'ta Yéesu biiñaa atukohu na enaama yi'ëeyí' en
fan gít. Daa ya yoohee biiñaa, ya saŋngawa ki'an. 35 Ɓa daaycari ga
kuraa, ɓa yípohha tidoo' kiwaroh kúltícaagari. 36 Lëehí'ta ɓa yuŋnga
daama, ɓa ɓaa watukki. 37 Ɓa daayca kuhaanga tíimmba hafaa Yéesu
kiteewoh iñaa tah ya apuɗa. Ɓa bínnda ga an: «Ɓii yii yërí en Yéesu
buurii yaawúu'cii.» 38 Ɓa daayca ɓan ga yahaaci tumoh-kofeel ɓanak:
yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo ga yah-seŋ.
39 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf, 40 ɓa ɓaa ɓassi
an:
- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa
ga bes kaahayɗa, somaa haffu. En lak fu en Kowukii Koohaa, yoosukaa
ga kuraanii!
41 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa na yaakcaa
yaawúu'caa ɓan, ɓaa ñaawalsohhi, ɓaa wo' an:
42 - Ya somin ɓuwaa ɓíinoo ee ya mínoo hafci kisom. An yërí
en buurii ɓu-Isarayeele? Kon ya yoosukat diima-diima ga kuraanii
ɗí hot, ɗí gëm gari. 43 Ya tíkee yaakaa'ci ga Kooh. En lak Kooh
keeñukinndinaa, ya músalatti diima ndaga yërí wo' an ya Kowu Kooh.
44 Bi ga tumoh-kofeelcaa ɓanakɓaa daaysee ga kuraanaa fodaa
gariɗa ɓaa ɓassi fodaama ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Marka 15: 33-41; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-30)

45 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh
ñúussa kërúus ga kúlkaa tóoh. 46 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa
koonaa kiyaak an:
- Élí, Élí, lema sabaktani? (Wërí en an: «Koohyiigoo, Koohyiigoo,
iñii tah ya fu foñnjoo?»)

* **27:28** 27: 28 Kúltí fiyo'oh cor Iñaa man ɗa kiyo'oh teewoh mandarga buu' na ndamaagari.

47 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa daa ɓa keloheeri, ɓa dalla
kiwo' an:
- Ya yii ɓay Ili!
48 Yíinoo gaɓa dalla kifool, ɓeɓpa epoos, pokkawa ga siñdaa doo',
ñoonndawa ga biniiga', e'ta Yéesu ya ɗuuywa. 49 Ɓuwaa ɓíinoo nak
ɓaa wo' an:
- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kisom ati na!
50 Wayee Yéesu lesissa koonaa kiyaak, ya lëehɗukka.
51 Ga wahtaama, rídóonaa wiyaakwaa poksee ga Kaanfaa Kooh,
kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak, aboh ɗook bi ga
kakay. Kakayfaa faa yëngëluk, atohcaa caa ɓëlgískoh. 52 Loy ciyewin
lëgísukka, faraaf ɓo'-Kooh ciyewin mílíssa ga ɓuwaa kaaninɗa. 53 Ɓa
tessa da bi ga daa Yéesu mílísohɗa, ɓa ɓaa han ki'aas Yéerúsaleem,
teeraa wisela'í'waa, ɓa feeñukka ga ɓo' ɓiyewin. 54 Soldaaraa kuliyuk
ga ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, na ɓuwaa taabee nari kiwatuk Yéesuɗa
hotussa daa kakayfaa yëngëluɗa na iñcaa laak caama, ɓa tíitta lool,
ɓa ɓaa wo' an: «Ƙayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!» 55-56 Ɓeti
ɓiyewin enee daama, ceelussa palah ɓaa malak. Mërí-Malleen, Mërí
eew Saak na Yoseef na eew towutaa Sebedee. Ɓeticaama ɓërí meyohee
na Yéesu gohaa Gëlílée ee ɓa toputu'iri.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Marka 15: 42-47; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

57 Ga noh-soosaa ɓo' yilëekí'-alal, yaa dëk Arímatee ee teeku Yoseef,
hayya. Ya bokee ga tëelíbéecaa Yéesu ɓan. 58 Ya ka'ta ga Pílaat, ya
meekissari faraaffaa Yéesu. Pílaat nakohha ya erufa. 59 Yoseef ɓeɓpa
faraaffaa, múullafa ga píis perkaal wi'as mac. 60 Ya faanneerafa ga
loy wi'as waa ya yotɗee hafci ga atoh, ya pírgínnda atoh wiyaak ga
kúuwkaa loyaa, ya yaa yah. 61 Mërí-Malleen na Mërí yaa yíinooyaa
lak ɓa yugin, jaanohuunun na loyaa.

Ɓaa watukee loyaa Yéesuɗa

62 Ga kooh-wíisfaa tík ga besaa waayukaa Sabatɗa, sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa hayussa ga Pílaat. 63 Ɓa wo''ari an:
- Kiyaakii, ɗí níindísukin an ɓaa yaama wo'oo kayohɗa, wo'eera
lak ya yaa lís kipes an: «Tík ga bes kaahayaa mi hay kimílís»,
64 kon ebilaa ɓiɓo' ɓa watuk loyaa dii bi ga bes kaahay. Enndiikanaa
tëelíbéecaagari mínin kikaru ɓa lok faraaffaa, ɓa wo' ɓuwii an: «Ya
mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa.» Ee baanaa sabohfii tíkan gaɗa wëñan
fiɗewaafaa kiyak.
65 Pílaat taassaɓa an:
- Soldaa'cum ɓooma, ɓayatɓa, ɗú watuki' haffúu loyaa daa ɗú waa'.
66 Ɓa ka'ta kimalak ga daa loyaa manɗa, ɓa tummba lëdí' ga atohaa
laŋwaɗa doonaa ɓaa le' ga tóoh ɓo' ínoh. Ɓa foñnja soldaa'caa daama,
ɓaa watukwa.

28

Yéesu mílíssa ga kikaankaa
(Marka 16: 1-10; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa dímaasaa, lak besaa Sabat paafin, Mërí yaa
dëk Makdalaaɗa na Mërí yaa yíinooyaa, karussa kimalaknee loyaa

Yéesu. 2 Kakayfaa dalla kiyëngëluk didóolí', laakka malaakaa Kooh
yoosukoh asamaan, ya pírgínnda atohaa wiyaakwaa lagohsee loyaaɗa,
ya yuŋnga ga ɗook gaa. 3 Ya mannda na melic kilee', kúltífaagari
yaanaawwa ɗer fan perkaal. 4 Ɓuwaa watukee loyaaɗa, tíitussa bi
ɓaa kaanan. 5 Wayee malaakaa wo''a ɓeticaa an:
- Kaa tíitat, mi ínohin an ɗú raas Yéesu yaa daaysee ga kuraanaaɗa.
6 Ya enissii dii. Ya mílísin fodaa ya wo'eekaɗa. Hayat gii, ɗú malak
dii ya faanseeɗa. 7 Gaawat kika', ɗú wo'nee tëelíbéecaagari an:
Yéesu mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa. Ya ɗëwírukinndúu Gëlílée, ɗú
hotohnanndi daama. Kon iñuma yërí mi yaheerúu kiwo'.
8 Ɓeticaa gaawussa kimey loyaa. Ɓa tíiteera wayee keeñɓa sooseera
lool ɓan. Ɓa ɓaa fool kiyéegal tëelíbéecaa Yéesu iñaa hewɗa. 9 Balaa
ɓa le'anaa, Yéesu hídohha naɓa, wo''aɓa an:
- Mi yii këñí'túu.
Ɓeticaa deeyussa gari, ŋuluucukussa ga kotcaa, ɓaa jaamukki.
10 Waa ennda ɗa Yéesu wo''aɓa an:
- Kaa tíitat! Karat, ɗú wo'nee tëelíbéecaagoo an ɓa karat Gëlílée:
ɓa hotohnanndoo daama.

Ɓéestíraa soldaa'caa

11 Ga wii ɓeticaa en na kiyahuɗa, ga soldaa'caa naksee kiwatuk
loyaa Yéesu acohseeɗa, laakka gaɓa ɓaa ɓoyuk teeraa, ɓa ɓéestí'ta
sarahohcaa ɓiyaakɓaa tóoh iñcaa laakeeɗa. 12 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa
dalla kihídírukohu na yaakcaa yaawúu'caa, ɓa júwohha ga ki'e'
soldaa'caama hëelís wiyewin, 13 ɓa wo''aɓa an:
- Ɗú karaa, wo'at an tëelíbéecaa ɓaa yaama ɓërí hay ga wek,
ɓa lokka faraaffaagari lak ɗí ɓaa neeh. 14 En ɗanaa gúwernëerii
yéeŋkanaa ɗí hay nari kimín kiwo' bi dara hokoorúu ga.
15 Soldaa'caa ɓewussa koparaa, ɓa tummba fodaa daa ɓa wo'seeɗa.
Ƒodaama, ɓéestíraama síwwa ga ɗuuy yaawúu'caa ee bi wati ka kii
lís kiwo'u.

Yéesu wossa tëelíbéecaagari ga heetcii ga ëldúnaɗa tóoh
(Marka 16: 14-18; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

16 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa
karussa Gëlílée, ga janjagaa Yéesu ebileeɓaɗa. 17 Daa ɓa hotee Yéesu,
ɓa yí''a, ɓa ɓaa jaamukki. Wayee laakka gaɓa ɓuwaa laak hel kanak
ga iñaa ɓa hotɗa. 18 Yéesu deeyca gaɓa, wo''aɓa an:
- Ga ɗook na dii ga kakay, Paammboo erinndoo dooli ga tóoh.
19 Kon karat ga ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa, ɗú tumɓa ɓitëelíbéeroo.
Bëtísi'atɓa ga teekii Paamudii, wii Kowukii na wii Helii yisela'í'yii.
20 Yëedíratɓa kitaabuk ɓéeɓ iñcii mi nakkúu kitumɗa. Ee mi, mi yii
narúu besaa en ɓéeɓ, bi ga daa ëldúna túki'an.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Marka
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii Marka bínɗa. Marka nak bokéeríi ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya taabeera na Pool ee ya bokin ɓan kilëgëy na Pee'. En ki'enaa, iñcii ya bín ga këyítfiiɗa ya kelohca ga Pee' ga wii yaama en na kijangat ɓuwaa loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa.

Hewhewii wiima, Marka bídí'wa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kiteeɓɓa an kayoh-kayohɗa Yéesu yërí en Kowukii Kooh. Kooh wo'in ga Këyítfaa fisela'í'faa an hay kilaak ɓaa ya wos kimúsal ɓu-Isarayeel, heetaagari. Ga wii Yéesu hay ëldúnaɗa lak ɓu-Room te'in kúlkaa Isarayeel ɓaa nguuruk ga ɗookɓa. Ɓu-Isarayeel nak foogee an Kiristaanii Kooh dígeeɓaɗa hayaa, ya hay kikaal ɓu-Room. Wayee enéeríi kikaal ɓu-Room tahee Yéesu kihay. Kimúsal ɓuwaa took ki'on Seytaani bíiŋ, ɓa took kirécuk baakaa'caagaɓa, ɓa taabukkiɗa ɓërí tahhi kihay.

Marka bín ga këyítfii fii iñcaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa na caa ya jëgí' ɓuwaa, na ɓan iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaa Yéesu. Yéesu jangatee ɓuwaa ee yërëméeríi wo'eenci; ya yaa wëkí' ɓuwaa ga ɗúukoolcaagaɓa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'. Wayee ya mosoo kiɓëwí' hafci hidaa ga daa ya enee Kowu Koohɗa. Ndaga «Kowukii ɓii» hayéeríi ëldúna ki'am ɓuwii súrga wayee ya hayee kitum hafci súrga ɓuwii, ya erohha kumuunkaagari en ɗanaa ɓiyewin múc (Marka 10: 45).

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussari, ɓa appari. Ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu jomin kon kitook kiday coonucaa en tóoh, ee ya bok kinguuruk nari bes.

Fu yiima fu jaŋ këyítfii fiiɗa, fu hay took an Yéesu ya Kowu Kooh kayoh-kayohɗane, fodaa soldaaraa yiyaakyaa wo'eeka an: «Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!» (15: 39).

Këyítfii Marka bín ga loo Yéesuɗa tíidoh anee:

1 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 1-8*)
2 - Seytaani fí'ta Yéesu (*1: 9-13*)
3 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*1: 14–9: 50*)
4 - Yéesu meyohha gohaa Gëlílée ka'ta Yéerúsaleem (*10: 1-52*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*11: 1–15: 47*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*16: 1-8*)
7 - Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaagari (*16: 9-20*)

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 3: 1-12; Lúkkaa 3: 1-18; Saŋ 1: 6-9,15-30)

1 *Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa, Kowukii Koohɗa, daloh anee:
2 Fodaa daa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bín ga Këyítfaaɗa; Kooh wo' da an:
«Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuk waasumgaraa.

3 Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa an:
Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!»*
4 Ɓaama ennda Saŋ. Ya hayya, yaa bëtísi' ɓuwaa ga ëgí'-dúndagaa.
Ya yaa jangat an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa
baakaa'caagaɓa bayalu.
5 Kúlkaa Yúudée tóoh na ɓuwaa dëk Yéerúsaleemɗa ɓaa mey ɓaa
aaw gari. Ɓa ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ ee Saŋ yaa
bëtísi'ɓa ga húlúwaa Yúrdeŋ.
6 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya pokukka liiß-on
ga kenohkaa✡. Ya daanee kiñam pay na kúum. 7 Ya jangatee an:
- Laakin ɓaa en na kihay ga fenooroo ee yërí wëñnjoo kiyak fúuf.
Mi jutuutin sah ga kiɗaal kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari. 8 Mi, mi
bëtísi'inndúu ga músú; ya nak, ya bëtísi'anndúu ga Helaa yisela'í'yaa.

Saŋ bëtísi''a Yéesu ga músúmaa

9 Waa ennda ɗa, Yéesu meyohha dëkaa Nasareet ga gohaa Gëlílée,
ya hayya, Saŋ bëtísi''ari ga húlúwaa Yúrdeŋ. 10 Ga daa Yéesu en na
kimey ga músúmaaɗa, ya hotta asamaan lëgísukka. Helaa Kooh, fodii
ho', yaa yoosuk ga ɗookci. 11 Laakka koonaakaa meyoh ɗook Kooh,
wo''a an:
- Fu yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa. Keeñnjoo soosin garaa✡.

Fíraa Seytaani na Yéesu
(Mëccë 4: 1-11; Lúkkaa 4: 1-13)

12 Ga saasi, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari ɗekat, ëgí'-
dúndaŋ. Ya ennda da bes cidaaŋkaah-nikiis. 13 Waa ya en daama,
Seytaani íiséeríiri kifí'. Yéesu enee daama na rapcaa ee malaakacaa
ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla kijangat ga gohaa Gëlílée
(Mëccë 4: 12-17; Lúkkaa 4: 14-15)

14 Yéesu ka'ta gohaa Gëlílée, wiima lak Saŋ abuunun ga kasu†. Ya
yaa jangat ga gohaama Hewhewaa winéwí'waa meyoh ga Koohɗa.
15 Ya wo'ee an:
- Wahtii le'in ee Nguuraa Kooh deeyin. Súpítat kipeskiigarúu, ɗú
gëm Hewhewii winéwí'wii!

Yéesu ɓayya mbaaloh ɓinikiis
(Mëccë 4: 18-22; Lúkkaa 5: 1-11; Saŋ 1: 35-43)

16 Daa Yéesu kooree ga seereenaa giiyaa Gëlíléeɗa, ya hotta mbaaloh
ɓanak: Simoŋ na Andari këmëeŋkíci, ɓa ɓaa wees mbaal ga giiyaa.
17 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'.
18 Ga saasi, ɓa foñnja mbaalcaagaɓa, ɓa ɓaa taabukki. 19 Ya ka'ta bi
ga fíkíi, ya hotta towutaa Sebedee: Saak na Saŋ, këmëeŋkíci. Ɓa enee
ga gaal-loocaagaɓa, ɓaa hëwíraat mbaalcaa. 20 Yéesu dallaɓa kiɓay; ɓa
foñnja Sebedee, paamɓa na lëgëyohcaa ga gaal-loocaa, ɓaa taabukki.

---

* **1:3** 1: 3 Malasíi 3: 1; Ísayíi 40: 3 ɓéestíru fodaa daa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **1:6** 1: 6 Malkat 2 Buu' 1: 8. ✡ **1:11** 1: 11 Mëdírohat na Kañcaa 2: 7; Ísayíi 42: 1. † **1:14** 1: 14 Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga húlúwaa Yúrdeŋɗa, yërí wo'u dii.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Lúkkaa 4: 31-37)

21 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa dëkaa Kafarnawom. Ga ƀesaa
Sabat, Yéesu aassa jaangu-yaawúuraa, ya aawwa kijëgíroh. 22 Ɓuwaa
waaru'seera lool ga jëgírohaagari, ndaga ya en na kijëgírohaa, ya
yërëmoo wo'eenci fodaa jëgíroh-waascaa.
23 Bëríi, laakka ɓaa aas jaangu-yaawúuraagaɓa, ee enee ɓaa laak
raɓ. Ya yaa fiip an:
24 - Yéesu Nasareet, fu naríi ya? Fu hayyíi kiɗúbíre? Mi ínohin ɓii
fu enɗa. Fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa!
25 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɗekoha, fu meyoh ga ɓii!
26 Fodaama, rawaa saylukohha ɓaa saylukoh ciméeskí', lessa koonaa
kiyaak, meyohha gari. 27 Ɓuwaa enee daamaɗa ƀéeƀƀa jaahli'ussa ga
iñaama, bi ɓa ɓaa wo' ga díkaantiƀa an:
- Iñii yii man na? Ati jëgíroh wi'as! Ɓii yii wo'i wo'een wíinoo‡, ee
bi ga raƀcii sah tumsi iñaa ya nakohɗa!
28 Meyohha da, teekaa Yéesu dalla kisíw daa en ƀéeƀ ga gohaa
Gëlílée.

Yéesu wëkí'ta ƀayam Pee' na ƀiƀo' ƀiyewin ƀiliis
(Mëccë 8: 14-17; Lúkkaa 4: 38-41; Mëccë 4: 23-25)

29 Waa ɓa meyoh jaangu-yaawúuraa, ɓa ka'ta kaan ƀiSimoŋ na
Andari, taabussa na Saak na Saŋ. 30 Lak ƀayam Simoŋ yiƀeti faanukin,
tamoh hen. Yéesu dallaka kiyéegalu. 31 Daa ya le' bi gari, ya ammba
yahaa, ƀëwí'tari. Ga ɗekataama faanfaa yímmba. Lëehí'ta ya yaa
toputu'ƀa. 32 Ga noh-soosaa lak nohaa aasin§, Yéesu haydohɗussa
ɗúukoolí'caa tóoh na ha'-raƀcaa. 33 Ee ɓu-dëkaa tóoh nëgírukohusee
ga hal-kaanfaama. 34 Ya wëkí'ta ƀo' ƀiyewin ɓaa laakin ɗúukoolcaa
bokkii. Ya kaalla ɓan raɓ ƀiyewin ga ɓuwaa, ee ya onéeríi raƀcaama
kiwo' yen ndaga ɓa ínoheera ɓaa ya enɗa*.

Yéesu wíilla Gëlílée
(Lúkkaa 4: 42-44)

35 Ga kímaa cuut, lak Kooh lís kiñúus, Yéesu kolukka, ya meyca yaa
yah daa wéetin. Daama, yaa kíim Kooh. 36 Simoŋ na ɓuwaa ensee
nariɗa ɓaa raasussi. 37 Daa ɓa hoteeri, ɓa wo''ari an:
- Ɓéeƀ ɓuwii ƀii raassaa.
38 Ya taassaƀa an:
- Ɗu yahat ɗekat wiliis, ga dëkcii ga yahaaniiɗa, doonaa mi mín
kijangatnee ɓuwaa daamaɗa ɓan. Iñaama yërí tahhoo dii kimey.
39 Fodaama, ya wíilla Gëlílée tóoh, yaa jangat ɓuwaa ga jaangu-
yaawúu'caa, ee yaa kaal raƀcaa ga ɓuwaa.

Yéesu wëkí'ta ƀaa ƀay ɗúukool gaana
(Mëccë 8: 1-4; Lúkkaa 5: 12-16; Lúkkaa 17: 12-19)

40 Laakka ƀo' yaa ƀay ɗúukool-gaana hayya ga Yéesu, yí''a ga fíkíici,
yaa kíimmbi an:

---

‡ **1:27** 1: 27 Ga daa bíncaa hëgísohuɗa na topɗa, laakin ɓuwaa bín fodii dii: ati waas wi'as waa mey na dooli! Bi ga raƀcii sah ɓa tumi iñaa ya nakƀaɗa. § **1:32** 1: 32 Besaa Sabat leehi ga lak nohaa aasin bi tu'oltaa ɗewi kimeyɗa hotukin. * **1:34** 1: 34 Yéesu waaréeríi raƀcaa jangat teekaagari ga ɓuwaa.

- Fu waa'kanaa, fu mininndoo kiwëkí'†.
41 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gari. Ya lëríssa yahaagari, le''a
ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka!
42 Ga saasi, ɗúukool-gaanaa meyohha ga ɓaa, ɓaa wakka. 43 Lëehí'ta
Yéesu dallari ki'ebil, ɗíŋngari na wo'een ciyëgísí' 44 an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee
haffu ga sarahohaa ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetkiigaraaɗa.
En ɗanaa iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin✡.
45 Ɓaa nak meyohha daama, ya ennda ga kiɓéestí' na kilíbaacoh
iñaa laakee yaama. Iñaama tahha bi Yéesu mínséeríi ki'aas dëk
wíinoo ga fíkíi ɓéeɓ; ya nammba kites ga fooh, ga ɗekatcaa laakoo
ken, wayee ɓuwaa ɓaa meyoh daa en ɓéeɓ ɓaa hay gari daama.

2

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Lúkkaa 5: 17-26; Saŋ 10: 31-38)

1 Bes cera tíkka ga, Yéesu sooffa Kafarnawom. Ɓuwaa yéeŋnga an
ya yaa ga kaanfaa*. 2 Ɓo' ɓiyewin nëgírukohussa ga ɗuuy kaanfaa,
bi laakissii daa ɓo' tuukan, enndii sah ga fíkíi hal-kaadaa. Ya yaa
yéegalɓa wo'eenaa Kooh. 3 Ɓiɓo' hayussa gari, haydohɗussi ɓaa
lafañin. Yaal ɓinikiis ɓërí teembeelussi. 4 Ga daa ɓa mínndii gari
kideey ndaga mbooloomaa, ɓa nammba kiheel gúl ga cakaraa† túuyaa,
tíimmba Yéesu ga daa ya eneeɗa. Ɓa yóoskí'ta gatanaa lafañaa
faankohɗa ga gúlaama. 5 Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, wo''a
lafañaa an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
6 Wiima lak laakin jëgíroh-waascaa yuŋ daama. Ɓaa halaat an:
7 «Iñii tah ɓii yii kiwo' iñaama ya? Ɓasin Kooh! Ɓii mín kibayal
baakaa' ɓa, enndii Kooh dogaa?»✡
8 Yéesu ínohha haat ga helaagari iñaa ɓuwaama halaatɗa. Ya
wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú halaat iñuma ga helciigarúu? 9 Kon iñii yiida
wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii: kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa bayaluunun-
ndaanoo», kiwo''i an «Koluka fu tíin»? 10 Wayee bi ɗú ínoh an ga
ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa, malkat!
Ya wo''a lafañaa an:
11 - Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!
12 Daama lafañaa dalla kikoluk, ɓeɓpa gatanaagari, yaa mey ga fíkíi
ɓéeɓ. Fodaama ɓuwaa tóoh jaahli'ussa ga iñaama, ɓa ɓaa ndam Kooh
anee:
- Iñaa man na iñii yii, ɗí mosoori kihot!

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Lúkkaa 5: 27-32; Kañcaa 25: 8-9)

---

† **1:40** 1: 40 Malkat Mëccëe 8: 2 na iñaa ɓéestíru gaɗa. ✡ **1:44** 1: 44 Malkat Léwítík 14: 2-32. * **2:1** 2: 1 Mín ki'en kaan ɓiSimoŋ na Andari, malkat 1: 29. † **2:4** 2: 4 Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa. ✡ **2:7** 2: 7 Kiɓas KoohMëdírohat na Léwítík 24: 16.

13 Yéesu meyissa ga ɓak giiyaa Gëlílée, ɓo' ɓiyewin ɓaa hay gari, ya
yaa jëgí'ɓa. 14 Ya enee na kipaaf, ya hotta Léwí, kowu Alfee, yugin ga
ɗekataa fayukohsi juutiɗa. Yéesu wo''ari an:
- Ɓaabukaaroo!
Léwí kolukka, yaa taabukki.
15 Lëehí'ta, Yéesu enee na kiñam ga kaan Léwí, ee juuti ɓiyewin, na
ɓuwaa júwussii boksee nari kiñam ɓan, ya na tëelíbéecaagari. Ga
ɓuwaa taabukussiɗa, yewneera ɓuwaa man ɗa. 16 Ga daa jëgíroh-
waascaa fa' na Fërísiyeeŋcaa hotussi yaa bok kiñam na juuticaa na
ɓuwaa júwussiiɗa ɓan, ɓa meekissa tëelíbéecaagari an:
- Iñii tah ya, ya bok kiñam na juuticii na ɓuwii júwussiiɗa?✡
17 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''aɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɗúukoolí'cii
ɓërí laak sooli ga. Mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii júwinɗa, wayee mi
hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Mëccë 9: 14-17; Lúkkaa 5: 33-39)

18 Laakka bes, tëelíbéecaa Saŋ‡ na ɓaa Fërísiyeeŋcaa ɓaa oo'. Ɓiɓo'
hayya ga Yéesu kimeekissi an:
- Iñii tah ya tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii ɓii oo', ee
tëelíbéeciigaraa oo'soo?
19 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa mínin ki'ooru ee lak ha'-kílookkaa yaa
naɓane? En lakanaa ha'-kílookkaa kaa lís naɓa ki'en, ɓa mínoo ki'oo'.
20 Wayee bes waa hay, waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga leelooɓa,
bëríinaama nak, ɓa hay ki'oo'. 21 Ken ɓewoo píis wi'as daafwa ga líil-
kúltí. Enndiikanaa píisaa wi'aswaa hay kiɓaydoh yen ga líil-kúltaa,
wa tum ɗaraa wëñ kiyak. 22 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as ga mbúus-
oncaa maañin. Enndiikanaa biiñaa lúudaa, pook mbúuscaa: biiñaa
aamuk mbúuscaa yasukoh. Kon biiñ wi'as jom ki'eku ga mbúus-on
ci'as!

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccë 12: 1-8; Lúkkaa 6: 1-5)

23 Enee ga bes Sabat, bëríi Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa lúudin§.
Ga daa ɓa kooroheeɗa tëelíbéecaagari dalussa kiweel ga boŋcaa✡.
24 Laakka Fërísiyeeŋcaa wo'u Yéesu an:
- Malka! Iñii tahɓa kitum ya iñaa Waasii kokohin kitum ga bes
Sabatɗa?✡
25 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bëríi lak ya yaawin ee
ya laakoo iñaa ya ñaman, ya na ɓuwaa taabee nariɗa? 26 Ya aassa
taalaa Kooh, waama lak Abíyataa' yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa, ya
ñammba mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa, ya e'ta ɓuwaa taamsee
nariɗa ga ɓan. Ee mbúurúcaama, sarahohcaa doŋ onuca kiñam*.
27 Yéesu tíki'taɓa ga an:

✡ **2:16** 2: 16 Mëdírohat na 2: 15-16; Lúkkaa 15: 1-2. ‡ **2:18** 2: 18 Saŋ-Bëtís yaa bëtísi'ee ɓuwaaɗa. Malkat Mëccë 6: 16 § **2:23** 2: 23 Yoonaa enee yoon-beli: boŋcaagaca waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **2:23** 2: 23 Malkat Dëteronom 23: 26. ✡ **2:24** 2: 24 Malkat Eksoot 34: 21. * **2:26** 2: 26 Ñammba mbúurúcaa malkat 1 Samiyeel 21: 2-7, Abíyataa': malkat 2 Samiyeel 15: 35, Sarahohcaa doŋ onuca kiñam: malkat Léwítík 24: 9.

- Ɓo' yërí tah bes Sabat kitumu, enndii bes Sabat tah ɓo' kisaku.
28 Iñaama tah kon, bi Kowukii ɓii këri laak bes Sabat ɓan.

3

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Mëccëe 12: 9-14; Lúkkaa 6: 6-11)

1 Laakka bes, Yéesu karissa jaangu-yaawúuraa. Lak laakin ɓaa en
daama, ɓay yahaa ɗooykin. 2 Ɓuwaa ensee daɗa ɓaa malak ga Yéesu,
ati ya hay kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat, doonaa ɓa mínndi kiyam. 3 Yéesu
wo''a ɓaa laak yahaa ɗooykinɗa an:
- Kolka! Hayaa dii ga fíkíi ɓéeɓ!
4 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa ensee daɗa an:
- Iñii onohu kitum ga bes Sabat ya? Iñaa jofin wala iñaa moroo?
Kisom kumuun ɓo' wala kilaŋ kumuun?
Ɓa ennda tii'. 5 Yéesu malakkaɓa ɓéeɓɓa na keeñ-tam, iñaama
mesikkari ga daa ɓa súɓ ga keeñɗa. Ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahii!
Ɓaa lëríssa, yahaa wakka, mannda ga daa wa eneeɗa.
6 Fërísiyeeŋcaa meyussa, ɓa dalla kihídoh na ɓuwaa fa' na buu'
Erootɗa*, kimalak ga daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.

Ɓo' ɓiyewin taabukussa Yéesu
(Mëccëe 12: 15-21; Ísayíi 42: 1-4)

7 Yéesu aawwa ɓak giiyaa Gëlílée na tëelíbéecaagari. Mbooloomaa
waa meyoh gohaa Gëlílée na waa Yúudée, wa waa taabukki. 8 Ɓo'
ɓiyewin ɓiliis, daa ɓa kelohsee iñaa ya tumɗa, ɓa ɓaa hay gari ɓan; ɓa
meyohsee gohaa Yúudée na dëkaa Yéerúsaleem, na gohaa Ídúmée†,
na gohcaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa, na iñaa wíil dëkcaa Tíi' na
Sídoŋ. 9 Ya wo''a tëelíbéecaagari ɓa heeli'ti gaal-looci en ɗanaa ya
míni ga ki'aas, doonaa ɓuwaa ñaakoo ga ɗookci. 10 En ki'enaa, daa ya
enee na kiwëkí' ɓo' ɓiyewinɗa tahha ɓéeɓ ɓaa ɗúukoolin yaa ɓociroh
ki'am gari. 11 Ee daa raɓcaa hotohussi ɓéeɓ, ɓa yí'ɗiri, ɓa fiipi an: «Fu
yërí en Kowukii Kooh.» 12 Wayee Yéesu ɗígiɓa na wo'een ciyëgísí',
kihoonohɓa kiwo' ɓaa ya enɗa.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak
(Mëccëe 10: 1-4; Lúkkaa 6: 12-16; Tumeen 1: 13)

13 Lëehí'ta, Yéesu lappa ga ɗook janjagaa, ya ɓayya ɓuwaa ya
waa'ɗa; ɓa hayya gari. 14 Ya tanukka ɓidaaŋkaah na ɓanak, ɓaa ya
teek apotaa': ɓa tes nari ee ya wosiɓa kijangatnee; 15 ya e'dohhaɓa
dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa. 16 Ɓuwii ɓii ɓërí en ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓii ya falɗa: Simoŋ (yërí ya teek Pee')‡; 17 Saak na këmëeŋkíci
Saŋ, towu Sebedee, (ɓaa ya e' teek Boanergesɗa, wërí en «towu
ínínŋ»)✡; 18 Andari; Filiip; Bartulëmíi; Mëccëe; Toomaa; Saak, kowu
Alfee; Tadee; Simoŋ selootaa, 19 na Yúdaa Iskariyot ennda yaa toonan
Yéesuɗa.

---

* **3:6** 3: 6 Ɓuwaama fa' na Eroot Antípas (límu ga kíis 4 balaa Yéesu, ee kaannda tíkíis 30 ga fenoo Yéesu) waaree kihot ɓaa meyoh ga buu' Eroot yiyaak, ya faluk ga ɗookɓa ga kúlkaa, loo gúwernëeraa meyoh Room. † **3:8** 3: 8 Ídúmée gohaama hanohee gohaa Yúudée kakay, ee dëkaa Eboroŋ bokee gari. ‡ **3:16** 3: 16 Teek Pee' mëdírohat na Mëccëe 16: 16-18; Saŋ 1: 42. ✡ **3:17** 3: 17 Mëdírohat na Lúkkaa 9: 54.

Ɓuwaa poki' Helaa yisela'í'yaa yenɗa
(Mëccëe 12: 22-32; Lúkkaa 11: 14-23)

20 Yéesu ɓoyukka kaan. Ɓo' ɓiyewin nëgírukohissa daama, bi tahha
Yéesu na tëelíbéecaagari mínséerii sah kiñam. 21 Mbokcaa Yéesu
kelohuka hen, ɓa ɓaa hayyi ki'amnee, ndaga ɓa wo'ee an hafaagari
múuyin.
22 Laakka jëgíroh-waascaa meyohsee Yéerúsaleem, ɓaa wo' an:
- Belsebul§, buurii raɓcii yërí nari! Doolii buurii raɓcii e'tiɗa, wërí
tahhi kimín kikaal raɓcii ga ɓuwii!
23 Yéesu ɓayyaɓa, liiwukkaɓa anee:
- Seytaani mín na kikaal Seytaani? 24 Binaa nguu' hëgískoh ga
ɗuuywanaa, nguuraama mínoo kituuk. 25 Ee binaa kaan hëgískoh
ga ɗuuyfanaa, kaanfaama mínoo kituuk. 26 Kon binaa Seytaani
heñoh na hafci, ee ya hëgískohaa, ya mínoo kilís, ya dal kiɗúm.
27 Binaa ɓo' hay ki'aas ga kaan ɓaa yaa na doolaagari gík, ya ɓeɓ iñaa
yaama laakɗanaa, ya jommbi kiɓaŋ hen paay, doonaa ya han kimín
kipook kaanfaa. 28 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓo' mínin kibayalu iñaa en
tóoh: baakaa'caagari na wo'een-ɓaseecaa ya mínin ki'ek Kooh tóoh.
29 Wayee ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsoo
bi taa', fu koorukan baakaaraama bi taa'.
30 Yéesu wo'eeɓa fodaama, ndaga ɓa wo'ee gari an raɓ nari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccëe 12: 46-50; Lúkkaa 8: 19-21)

31 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkíci le'ussa. Ɓa eemmba fooh, ɓa wosohha
kiɓaynee Yéesu. 32 Lak ɓo' ɓiyewin yuguunun daama, wíiluununndi.
Ɓa wo''ari an:
- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.
33 Ya taassa an:
- Ɓii en eewwoo ɓa? Ɓuwii en ɓikëmëeŋkíroodɗa ɓa?
34 Ya weessa has ga ɓuwaa wíilliɗa, ya ennda an:
- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema. 35 Ɓaa tumi iñaa Kooh
waa'ɗa, ɓaama yërí en këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti, wala eewwoo.

4

Liiwukaa wo' ga sokohaaɗa
(Mëccëe 13: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Laakka bes Yéesu enissa ga kijangat ga seereenaa giiyaa Gëlílée.
Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga looci ga ɗuuy
giiyaa, ya yuŋnga ga. Mbooloomaa tessa ga tewisaa. 2 Ya jëgí'taɓa
enaama ciyewin caa taam na liiwuk. Ya wo'eeɓa ga jëgírohaagari an:
3 - Súkúrukat! Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee. 4 Ga daa
ya en na kisokɗa, laakka tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa, selcaa
hayussa, ñamussata. 5 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh,
daa yewinndii kakay. Tesohtaa gaawwa kipaal ndaga lak kakayfaa
yewinndii. 6 Ee daa nohaa koluk ga ɗook hen, tëkí'ta iñcaa paaleeɗa,
ca súɓpa ndaga níilcaagaca abéerii. 7 Laakka tesohtaa keen ga yówée-
lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka, dallata ki'on bi ta mínndii kimeydoh
boŋ. 8 Laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta

§ **3:22** 3: 22 Belsebul wa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa... Malkat Mëccëe 10: 25.

yakka bi ta ɓíríssa, tummba towu: tii haydohha iñaa le'in waas
cidaaŋkaah-kaahay ga tesohtaa sokseeɗa, tii cidaaŋkaah-yitniinoo, tii
citéemée'.
9 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa

10 Daa ya úsaayee mbooloomaa, ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa na ɓuwaa
daansee nari kitaamɗa meekissari ga loo liiwukcaama. 11 Yéesu
taassaɓa an:
- Ɓú ɓërí Kooh eree ki'ínoh kúmpafaa Nguuraagari, ee ɓuwii tes ga
foohɗa, ɓa kelohan ga liiwuk na liiwuk. 12 Doonaa,
«Ɓa mín kimalak bi jof ee ɓa hotoo dara,
ɓa mín kikeloh bi jof ee ɓa ínohoo dara,
en ɗanaa ɓa récukoo baakaa'ciigaɓa bi Kooh bayalɓa!»*
13 Yéesu wo'sissaɓa an:
- Binaa ɗú ínohhii iñii liiwukii wii waa' kiwo'ɗanaa, ɗú mínan na
ki'ínoh iñii liiwukcii tesɗa waa' kiwo'ɗa?
14 Sokohaa sok wo'eenaa Kooh. 15 Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa ga
yahaanaa waasaaɗa, ee sokohaa sok wo'eenaa ga ɗuuyɓa. Bi ɓa laasan
kikeloh wo'eenaanaa, Seytaani hay, nís wo'eenaa ɓa sokɗusee ga
keeñcaagaɓaɗa. 16 Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa sokuunun ee yewinin
atoh. Ɓa keloh wo'eenaa Koohaa, haat ɓa safa' gawa kite'. 17 Wayee ɓa
úsaayoo ga, ndaga wo'eenaa Kooh huuttii ga keeñcaagaɓa. Fodaama,
binaa wo'eenaa Kooh tahɓa ki'en ga iñaa newoo, wala ɓa tumu
iñaa meskinaa, ɓa gaaw nawa kigúroh. 18 Ɓíinoo ɓaa mëdírohu na
yówée-lúpaa sokuunun. Ɓa hay kikeloh wo'eenaa Kooh, 19 wayee
halaat ëldúna na kiwaa' kihëpí'kaa aaw ga alal na waareen ciliis
abuɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi tah wa mínoo kilím yen.
20 Ɓíinoo mëdírohu na kakayfaa laakin dooli, soku. Ɓa keloh wo'eenaa
Koohaa, ɓa te'wa, ee ɓa laaki' Kooh jeriñ. Ɓii haydoh iñaa le'in waas
cidaaŋkaah-kaahay ga iñaa sokseeɗa, ɓii cidaaŋkaah-yitniinoo, ɓii
citéemée'.

Liiwukaa wo' ga loo lampuɗa
(Lúkkaa 8: 16-18; Mëccëe 5: 15-16)

21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓo' haydohin lampu lí' kanu gane? Wala ekwa ga fíldoo fayaage?
Man lampu líksi hen✡. 22 Laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo. Ee
laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ. 23 Ɓaa fu laakin nof
kikelohaa, súkúruka!
24 Ya wo'sissaɓa an:
- Malaksukohat iñcii ɗú kelohiɗa. Nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú
natohohsan ee ɗú ɓaatɗu ga. 25 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu;
wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.

Liiwukaa wo' ga loo tesohtaaɗa
(1 Korenti 3: 6-7)

26 Yéesu tíkissa ga an:
- Nguuraa Kooh man na fodii ɓaa sok yoon. 27 Ya enat ga kineehi,
ya yúuduki, wekoo nohoo, wayee tesohtaa taa paal, taa yak. Ee ya

---

* **4:12** 4: 12 Ísayíi 6: 9-10 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **4:21** 4: 21 Mëdírohat na Mëccëe 5: 15; Lúkkaa 11: 33.

yéegoo dara ga. 28 Kakay fërí yëkɗi iñaa paal gari tóoh. Aboh ga daa
wa paalan, lëehíraa wa ɓírís boŋ, tum towu. 29 Yoonaa súwinaa ya
aasi ga na kupíikaa'kaagari; ndaga lak kipíik le'in✡.

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Mëccëe 13: 31-32,34; Lúkkaa 13: 18-19)

30 Yéesu wo'issa an:
- Iñii ɗu mín kimëdíroh Nguurii Kooh nawaɗa ya? Wala liiwukii
wiida mínwa kiteewoh? 31 Wa man na kowu-kedik fodii kowu-fúdan,
binaa sokunaa, kërí wëñ kijutuut ga tesohtii tóoh en ga ëldúnaɗa.
32 Wayee ka laas kisokunaa, kedik-fúdankaa koluk bi wëñ kiyak iñcii
línsiɗa, ee ka laak toy tiyaak taa wëe'taa ga an tii selcii Kooh mínu
kitaal ga ɗuuy tuu'taagaca.
33 Ya daanee kiyéegaloh wo'eenaa Kooh na liiwuk ciyewin caa
manɗa; hínnda na fodaa daa ɓuwaa mín ki'am ga helcaagaɓaɗa.
34 Ya wo'éerii iñaa enndii liiwuk na ɓuwaa; ee ya wéetta na
tëelíbéecaagarinaa, ya ɓëgísiɓa ga liiwukcaa tóoh.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Mëccëe 8: 23-27; Lúkkaa 8: 22-25)

35 Besaa bërii, lak Kooh yaa hooɓ, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
36 Waa ɓa tagohha na mbooloomaa, ɓa ɓayya Yéesu ga loocaa ya
enoheeɗa. Laakeera ɓan looci ciliis caa taamsee nari. 37 Uuris wiyaak
dalla kiyíp, dúusaa ɓewukka, waa weesuk ga ɗuuy loocaa bi haat waa
líif na músú. 38 Lak Yéesu yaa neeh ga ɓakaa hanoh bosaa loocaaɗa,
tígínkin. Tëelíbéecaagari yúudussari, ɓaa wo''i an:
- Jëgírohii! Tumuuntii ɓuwii ɓíttiiraane?
39 Ya yúudukka, ya gëtta uurisaa, ya wo''a giiyaa an:
- Ɗekoha, fu yeewuk!
Uurisaa tuukka, ɗekataa ennda cel. 40 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Iñii tahhúu kiniik ya? Ɗú gëmmbii garoo bi watine?
41 Ɓa tíitta lool ga iñaama ee ɓa ɓaa meekisoh ga leelooɓa an:
- Kon ɓii yii yërí en ɓa, bi uurisii sah na giiyii tumsi ga iñaa ya
nakohɗa?✡

5

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Lúkkaa 8: 26-39)

1 Ɓa le''a tewisaa giiyaa Gëlílée wíinoowaa, ga kúlkaa Gerasaa*.
2 Yéesu yaa yoosuk ga loocaa, laakka ɓaa raɓ am, meyohha ga ɗuuy
loycaa†, yaa gú'ɗukohhi. 3 Ya dëkee ga loycaa ee ken mínsiséeríiri
kipok, luu enee na ceen. 4 Leekleek ya jëengíseera kotcaa, yahcaa
poku na ceen, wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa. Ken laakéerii
dooli ki'ammbi. 5 Wekoo nohoo, ya enee ga ɗuuy loycaa na ga
janjaŋcaa; ya weleluki, ya gaañi hafci na atoh.

✡ **4:29** 4: 29 Mëdírohat na Soweel 4: 13. ✡ **4:41** 4: 41 Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. * **5:1** 5: 1 Mëdírohat na Mëccëe 8: 28. Marka man na waa' kiwo' dii iñaa hanoh giiyaa Gëlílée meyaa'-nohɗa. † **5:2** 5: 2 Loycaa waama ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

6 Daa ya séenee Yéesu, ya yaa fool, ya yí''a ga fíkíici, 7-8 Yéesu wo''ari an:
- Hel wibóní', meyohaa ga ɓii!
Ɓaa ennda ga kifiip didóolí' an:
- Yéesu, fu naroo ya, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi yii kíimmbaa ga teekii Kooh, kaa tummboo iñaa meskin!
9 Yéesu meekissari an:
- Fu teeku na?
Ɓaa taassa an:
- Mi teeku coogeel, ndaga ɗí yewinin.
10 Helaa wibóní'waa kíimee Yéesu doonaa ya meydohoori ga kúlkaa.
11 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki‡ wiyaak waa na kiníiru ga ɓak jaŋjagaa. 12 Raɓcaa kíimmba Yéesu an:
- Ëewdohaaríi ga mbaamcii, fu ekkíi gaɓa!
13 Ya onndaɓa iñaama. Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa; yopaa írkísukka tëgël-tëgëlaa, keennda ga giiyaa: mbaamcaa le'in ɓijúnni-kanak, muurussa ga giiyaa.
14 Níirohcaagaɓa núpussa, ɓa wo'neera iñaa hewɗa ga teeraa na dëkcaa cíinoo. Ɓuwaa ɓaa hay kimalak iñaa hewɗa. 15 Ɓa hayya bi ga Yéesu, ɓa hotta ha'-rawaa ɓayee coogeelaaɗa yugin, ekkin kúltí, taammba na sagaagari. Ɓa dalla kiniik. 16 Ɓuwaa maasohsee iñaa dalee ha'-rawaa na mbaamcaaɗa, ɓéestírussaɓa iñaa laakeeɗa. 17 Waa ennda ɗa, ɓuwaa dalla kikíim Yéesu ya meyoh gohaagaɓa.
18 Daa Yéesu en na ki'aas loocaa, ɓaa raɓcaa abeeɗa kíimmbari ya onndi kites nari. 19 Yéesu onndiirika, wayee wo''ari an:
- Ɓoykaa kaanfu, ga ɓu-kaanfu, fu ɓéestí'ɓa tóoh iñii Ha'mudii tumi'taa ga yërmaandii ya laak garaaɗa!
20 Ɓaa ka'ta, dalla kiyéegaloh ga gohaa «Teerucaa cidaaŋkaahcaa§» iñaa Yéesu tumɗeeri tóohɗa; ee ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísi'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Lúkkaa 8: 40-56)

21 Daa Yéesu soofisee na looci ga tewisaa wíinoowaa, mbooloo wiyaak nëgírukohha ga yahaaci, ga daa ya enee ga tewisaaɗa. 22 Laakka ɓo', bok ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraa, ee teeku Yayros; daa ya hot Yéesu hen, ya yí''a ga kotcaagari. 23 Ya yaa kíimmbi an:
- Kowukaagoo kiɓetikaa kiyínkaa kaa yah kilëehɗuk; hay tíkaari yahciigaraa doonaa ya wak ee ya pes!
24 Yéesu yaa yah nari. Ee ɓo' ɓiyewin ɓaa taabukki, ɓaa ñaak ga ɗookci.
25 Daama nak, laakeera ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek, iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tanak. 26 Ya sodeera lool ga yah payoh ɓiyewin ee iñaa ya laakeeɗa tóoh eemmba ga, wayee onndiiri kitani; hanaa kay ya ɓaatee kikeen. 27 Daa ya kelohee loo Yéesu, ya aassa ga mbooloomaa, ga fenooci, ya le''a ga kúltífaagari, 28 Ndaga ya wo'ee ga ɗuuyci an: «Binaa mi mínee kile' rek ga kúltíciigarinaa, mi hay kiwak.» 29 Ga

‡ **5:11** 5: 11 Ga iñaa Léwítík 11: 7 wo'ɗa na Dëteronom 14: 8, yaawúu'caa tíksee mbaam-parki iñaa araamin, kon kokohseera kiñam. Iñaama teewohin ɓan an ɗekataama enndii ga kúl yaawúu'. § **5:20** 5: 20 Teeru cidaaŋkaah enee ga ɓakaa hanoh giiyaa Gëlílée kakay, aawwa ɓak meyaa'-nohɗa.

ɗekataama ñífaa íissa kimey gari, ee ya yéeŋnga ga faanci an ya
wakin. 30 Yéesu dalla kiyéeŋ ga hafci an laakin doolaa meyoh gari.
Ya móoñsúkka ga leeloo mbooloomaa, meekisohha an:
- Ɓii le' ga kúltíciigoo ɓa?
31 Tëelíbéecaagari wo'ussari an:
- Fu hot ga dii mbooloomii ñaak ga ɗookfuɗa, an fu wo' an: Ɓii le'
garoo ɓa?
32 Wayee Yéesu yaa malak iñaa wíilliɗa, kihot ɓaa tumee iñaamaɗa.
33 Ɓetifaa tíitta bi yaa saak, ndaga ya ínohin iñaa daleeriɗa. Ya hayya,
keennda ga kotcaa Yéesu, wo''ari kayohfaa tóoh. 34 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Karaa na jam ee wakaa ga iñum
mesikkaaɗa.
35 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓiɓo' meyohussa kaan ɓaa
kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, kiwo''i an:
- Kowukaagaraa kaanin. Iñii fu yah Jëgírohii kisonlukohis gaɗa ya?
36 Daa Yéesu kelohee wo'eenaagaɓa, wo''a ɓaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek!
37 Ya tookkii ken taam nari, enndii Pee', na Saak na Saŋ,
këmëeŋkícinaa. 38 Ɓa le' kaan Yayros hen, Yéesu hotta an coowaa
yakin, ee ɓuwaa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh didóolí'. 39 Ya aassa, wo''aɓa
an:
- Coowiigarúu wa yak na ɗa? Ɗú looyoh ya? Oomaanii kaanndii, en
na kineeh.
40 Ɓa ɓaa ciiɓsukki. Waa ennda ɗa, ya méyí'taɓa tóoh ga fooh, ee ya
ɓayya paam oomaanaa na eeci na ɓuwaa ɓenseeriɗa. Ya aassa ga daa
oomaanaa enoheeɗa. 41 Ya ammba oomaanaa ga yahaa, ya wo''a an:
- Talita kúm! (Wërí en: «Ku'oomaa-jowu, mi wo''aa, kolka!»)
42 Ku'oomaa-jowukaa dalla kikoluk, ja laakee tíkíis tidaaŋkaah na
tanak. Ja jaa tíin. Ɓuwaa jaahli'ussa lool ga iñaama. 43 Yéesu
ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken jomooka kiyéeŋ. Lëehí'ta ya
wo''a an ku'oomaakaa onsat ñamah.

6

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Mëccëe 13: 53-58; Lúkkaa 4: 16-30)

1 Yéesu meyohha daama ka'ta teeraa ya dëkohɗa*. Tëelíbéecaagari
taabukussari. 2 Bes Sabat hayya, ya yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúuraa.
Ɓo' ɓiyewin daa ɓa súkúrukeeri, jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' an:
- Ya ɓewohnee iñcii cii gada? Hamhamii ya ɓay wii, wa man na?
Ee tum na kíntaancaa man na cii mín kimeyoh gari? 3 Hanaa enndii
daayoh haangii, kowukii Mariyaama, yaak ɓiSaak, Yosee, Yúdaa na
Simoŋ? Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enu dii ga ɗuuycuune?
Fodaama keeñcaagaɓa caa tak gari. 4 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ, bi tessa dëkaa ya
meyohɗa, na mbokcaagari, na ɓu-kaanci✡.

---

* **6:1** 6: 1 Teeraa ya meyohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Mëccëe 13: 54 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **6:4** 6: 4 Mëdírohat na Lúkkaa 4: 24; Saŋ 4: 44.

5 Ya mínndii kitum daama kíntaan wíinoo enndii rek ɓiɗúukooli'
ɓaa ya tík yah, ee ɓa wakkaɗanaa. 6 Ya jaahli''a ga daa ɓa tookkii
kigëmɗa.
Lëehí'ta Yéesu yaa wíil ga dëkcaa deey daamaɗa, ya yaa jëgíroh.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
(Mëccëe 10: 5-15; Lúkkaa 9: 1-6; Lúkkaa 10: 1-20)

7 Waa ennda ɗa, ya ɓayya apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya
yaa wosɓa, ɓa taam ɓanak ɓanak. Ya e'taɓa dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa.
8 Ya kokohhaɓa an ɓa hanat kiɓaydoh dara ga ɓaawaa, enndii doo'
rekaa. Ya wo'eeɓa an:
- Kaa ɓayat dara: enndii mbúurú, enndii hëmbu, ee kaa loyukat
kopa' ga kenohhúu. 9 Wayee ekkat ñafa' ee kaa ɓayat kúltí kanak.
10 Lëehí'ta ya wo'issaɓa an:
- Daa ɗú le' ɓéeɓ, tesat ga kaanfaa ɗú eksanɗa bi ga daa ɗú kolkohan
ɗekataama. 11 Ee ga ɗekataa ɗú le' ɓéeɓ, binaa ɓuwaa tookkiirúu
ga kaanɓa ee ɓa saŋngúu kisúkúrukaa, leenaa përtukat pëndëlaa
en ga kotcaagarúuɗa† ɗú meyoh daama: iñaama hay kiteewoh
kimúuykaagaɓa.
12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa karussa, ɓa ɓaa jangat an ɓuwaa
súpítat kipeskaagaɓa. 13 Ɓa ɓaa kaal raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa ee ɓa
ɓaa leef dúuleen✡ ga hafcaa ɗúukoolí' ɓiyewin ee ɓa ɓaa wëkí'ɓa.

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 14: 1-12; Lúkkaa 9: 7-9; 3: 19-20)

14 Eroot‡ buuraa kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa, ndaga lak teekaagari
síwin daa en ɓéeɓ. Ɓuwaa wo'ee an:
- Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga músúɗa yërí mílís ga ɓuwaa kaaninɗa.
Iñaama yërí onndi dooli kimín kitum kíntaan.
15 Ɓíinoo wo'see an:
- Ɓaa Ili.
Ee ɓíinooɓaa an:
- Ɓaa, iñaa sëldíiga-Kooh fodii sëldíigacaa múus.
16 Wayee Eroot, daa ya keloheeka, wo''a an:
- Saŋ-Bëtís yaa mi gú'lukee hafaaɗa yërí mílís! 17 Eroot yaama,
ga kihafci, yërí nakohee ki'amluk Saŋ-Bëtís, ya ɓaŋlukkari, laŋngari
ga kasu. Erojaas, ɓeti këmëeŋkíci Filiip§, yaa ya te' ya pañnjariɗa,
yërí tahee Eroot kitum iñaama. 18 Lak Saŋ-Bëtís wo'ee Eroot an:
«Waas onndiiraa kifaan ɓeti këmëeŋkífu ya en ɓetifu!»✡ 19 Kërí
tah Erojaas ammba Saŋ-Bëtís ayluk, waa'tari ki'apluk. Wayee ya
míneeríika, 20 ndaga Eroot niikeera Saŋ-Bëtís, lak ya ínohin an Saŋ-
Bëtís enin ɓaa júwin ee sela'in. Kërí tah ya somiri ee besaa ya keloh
wo'eenaagari ɓéeɓ, helaagari yëngëluk ee kokohhii ɓan bi hayaa ya
safa' ga kisúkúrukki.
21 Erojaas laakka besci, bëríi lak Eroot en na kihúmbal besaa ya
límohuɗa. Eroot nakka ɓuwaa ɓiyaakɓaa en nari ga jalaaɗa, ɓuwaa

---

† **6:11** 6: 11 Mëdírohat na Tumeen 13: 51; 18: 6. Kiyëekí' pëndël ga kot: waa' kiwo' kigúroh na yen wala na ɓo'. Ɓaama laakissii sooli na ɓuwaa ya ka' gaɓaɗa, enndii sah pëndëlaa mín kiñaak ga kotcaagari ee bok ga dëkaagaɓaɗa. ✡ **6:13** 6: 13 Mëdírohat na Saak 5: 14.

‡ **6:14** 6: 14 Erootyii yii yërí en Eroot Antípas yaa nguurukee ga Gëlíléeɗa. § **6:17** 6: 17 Filiip waa' kiwo' Eroot Filiip, ee dëkee Room, ee ɓan bokkii na Filiip yiliis fodii yaa nguurukee ga Sesaree-Filiip (ga 8: 27). ✡ **6:18** 6: 18 Malkat Léwítík 18: 16; 20: 21.

kuliyuk ga soldaa'caagariɗa na lamancaa ga Gëlíléeɗa. 22 Kowukaa
kiƀetikaa Erojaas aassa kaa ham; hamaa neƀpa Eroot lool, na ƀuwaa
ya nakee hewaaɗa. Buuraa wo''a oomaa-jowaa an:
- Meekisohaaroo iñaa neƀpaa, mi hayyaari ki'e'.
23 Ya waatta ga fíkíici an:
- Iñaa fu meekisohoo ƀéeƀ mi e'taari, luu enee kiɗa' kúlkiigoo ga
le'nii mi e'taa ƀakii wíinoowii.
24 Oomaanaa meyca, meekisneera eeci an:
- Mi kíimanndi ya?
Yaama taassari an:
- Hafaa Saŋ-Bëtís.
25 Ya gaawwa kisoof ga buuraa kiwo''i an:
- Eraaroo diima-diima hafaa Saŋ-Bëtís ga ɗook palaat*.
26 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Ya mínndii oomaanaaka
kisagi', ndaga daa ya wo'eeka ga fíkíi ƀuwaa ya nakee hewaaɗa, ee
na daa ya laasinka kiwaatɗa. 27 Ya dalla kiwos soldaa' yíinoo, nakkari
kihaydoh hafaa Saŋ-Bëtís. Soldaaraa ka'ta, gú'neera hafaa Saŋ-Bëtís
ga kasaa, 28 ya haydohi'tariwa ga palaat. Ya e'tawa oomaa-jowaa ee
oomaa-jowaa e'neerawa eeci. 29 Daa tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís kelohsee
iñaama, ƀa hayya kiƀeƀ faraaffaagari, acsuneerafa ga loycaa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccëe 14: 13-21; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

30 Apotaa'caa Yéesu nëgírukohussa ga yahaaci, ƀaa ƀéestí'ti iñaa ƀa
tumeeɗa na iñcaa ƀa jëgíroheeɗa tóoh. 31 Yéesu wo''aƀa an:
- Hayat gii ɗu yee daa wéetin, ɗú íikaruk jutuut.
Yéesu wo'eeɗa ndaga lak ƀuwaa yewneera kika' na kihay gaƀa
bi sah ƀa laakéeríi jot kiñam. 32 Ɓa aassa kon ga gaal-loocaa ƀa
haŋƀa, kika' daa wéetin. 33 Ɓo' ƀiyewin hotuƀa daa ƀa na kiyahɗa,
ínohsohussaƀa. Ee ƀuwaa ƀaa meyoh ga dëkcaa tóoh, ƀaa fool na kot
kiɗëwírukƀa ga daa ƀa aawɗa.
34 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo wiyaak, ya
laakka yërmaandi gaƀa ndaga ƀa madee na baalcaa laakoo níiroh✡. Ya
ennda ga kijëgí'ƀa enaama ciyewin. 35 Tëelíbéecaa hayussa ga Yéesu
lak nohaa waa soos, kiwo''i an:
- Ɗekatii laakoo dara ee nohii wii soos, 36 Íisaa ƀuwii ƀa aas yopcii
na dëk-kawcii ga yahaaniiɗa, ƀa lomnee iñaa ƀa ñaman.
37 Yéesu taassaƀa an:
- Eratƀa na kihaffúu iñaa ƀa ñaman.
Wayee ƀa wo''ari an:
- Ɗí karat kilomnee mbúurú iñaa le' denariyon† citéemée'-kanak, ee
ɗí e'ƀa ƀa ñame?
38 Yéesu meekissaƀa an:
- Ɗú ƀay mbúurú cera? Malaknat!
Ɓa laakka iñaa lee'ƀa ga, ƀa hayya, ƀa wo''ari an:
- Mbúurú ciyëtúus na jën kanak cërí ɗí laak.
39 Fodaama, ya nakkaƀa kiyugi' mbooloomaa kakay ga pëegíifaa
fihiiliifaa; ƀa nëgírukoh kom kom. 40 Ɓa yuŋnga, ƀa warukohha waa',

* **6:25** 6: 25 Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.
✡ **6:34** 6: 34 Mëdírohat na Kídaa 27: 17. † **6:37** 6: 37 Denariyon Iñaa heet kopa' ƀu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ƀo' yíinoo.

cii ɓo' ɓitéemée', cii ɓo' ɓidaaŋkaah-yëtúus. 41 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa
ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba
Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh
ɓuwaa. Fodaama ɓan ya warohha jëncaa kanakcaa ga ɓuwaa tóoh.
42 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút, 43 ee pañi cidaaŋkaah na
kanak líifɗussa ga na iñaa tesee ga mbúurú na jëndɗa✡. 44 Ga ɓuwaa
bokee kiñam mbúurúcaaɗa laakeera yaal ɓijúnni-yëtúus.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccëe 14: 22-33; Saŋ 6: 16-21)

45 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk tëelíbéecaagari ɓa
aas ga gaal-loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa giiyaa hanoh gaa, ga ɓak dëkaa
Betsaydaa; hídinaa, ya ga kihafci ya tagoh na mbooloomaa. 46 Waa
ya tagohha naɓa bi lëehí'ta, ya lappa ɗook tëgëlaa, yaa kíim Kooh.
47 Ga waa wekaa le''a, lak loocaa tëelíbéecaa waa ga leeloo giiyaa,
Yéesu tesee haŋci doŋ ga tewisaa. 48 Yéesu hotta an tëelíbéecaa
laakseera coonu kitíidi' loocaa ndaga ɓa jaanohee na uurisaa. Waa
Kooh wíisanaa, ya kolukka yaa yah gaɓa, tíin hen ga ɗook giiyaa. Ya
ka'ta bi ya yaa waa'ɓa kipaaf. 49 Daa ɓa hotti yaa tíin ga ɗook giiyaa,
ɓa fooŋnga an iñaa enndii ɓo'. Ɓa ɓaa fiipoh. 50 Ɓéeɓɓa hotsee gari
ee ɓa tíitta lool. Ga ɗekataama, Yéesu dalla naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu, ɓii mi, kaa niikat.
51 Lëehí'ta ya yaa yah gaɓa, aassa gaɓa ga loocaa. Uurisaa tuukka.
Ɓa, ga kihafɓa waaru'ussa lool ga iñaama, 52 ndaga en ki'enaa ɓa
mínéerii ki'ínoh iñaa kíntaanaa ga mbúurúcaa waa' kiwo'ɗa, ndaga
daa ɓa yëgísí' keeñcaagaɓaɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet
(Mëccëe 14: 34-36)

53 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa
na gaal-looci, ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet‡; daama ɓa yóoskí'ta
loocaa. 54 Ɓa ɓaa mey ga loocaa rek ɓuwaa ɓaa ínohsoh Yéesu;
55 ɓuwaa wíilla gohaama tóoh ee ga ɗekataa ɓa keloh an ya yaa da
ɓéeɓ, ɓa ennda ga kiɓeɓ ɗúukoolí'caa ga gatancaa, kiɓay daama.
56 Ga daa ya aasoh ɓéeɓ, ennda ga dëkcaa ga kawaa, ga teeraa
wala ga tukaantaa en ga ëgíraaɗa, ɓuwaa faansi ɗúukoolí'caa ga
paancaagaɓa. Ee ɓaa kíimmbi ya onɓa ɓa mín kile' rek ga pawaa
kúltífaagari. Fodaama ɓuwaa le'ee gariɗa tóoh, wakussa.

7

Yéesu wo' na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa
(Mëccëe 15: 1-9; Lúkkaa 11: 37-41)

1 Fërísiyeeŋcaa na ɓijëgíroh-waas, ɓaa meyoh Yéerúsaleem, ɓa
hídírukohha ga yahaa Yéesu. 2 Ɓa hotta ga tëelíbéecaagari ɓaa
en na kiñam na yahcaa settii, waa' kiwo' an ɓa tísukkii fodaa daa
baahcaagaɓa nakohkaɗa.
3 Waama Fërísiyeeŋcaa na iñaa enin yaawúu' ɓéeɓ, ɓa ñamoo ee
ɓa tíssii yahcaa bi jof✡, fodaama ɓa taabukee baahcaa caasamuncaa.

✡ **6:43** 6: 43 Mëdírohat na 2 Buu' 4: 42-44. ‡ **6:53** 6: 53 Kúlkaa Genesareet Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh. ✡ **7:3** 7: 3 Mëdírohat na Mëccëe 15: 2; Lúkkaa 11: 38.

4 Ee binaa ɓa meyoh toonaaraanaa, ɓa ñamoo ee ɓa tísukkii paay. Ɓa
laakin ɓan baah ciliis caa ɓa taabuk fodii tísaa kaascaa, na tataataa,
na këwdíi'caa.
5 Fodaama, Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa meekisohussari an:
- Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabukussii baahcii caasamuncii, ɓa
ñami na yahcaa settii?
6 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ɓuwii! Ísayíi, sëldíiga-Koohaa hoteerúu
moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya bín ga teek Kooh an:
«Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañiroodɗa, eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa.
7 Ɓa ɓay teekkoo sooy
ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigoodɗa meyoh ga iñaa ɓo' nakoh.»*
8 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:
- Ɗú íisin kitum iñaa Kooh nakoh, ɗú taabuk baah ɓo'!
9 Ya enissa an:
- Ɗú laakin hel ga kikoom day iñaa Kooh nakoh ee ɗú taabuki
baahciigarúu. 10 Ndaga Móyíis wo'ee an: «Kelohɗaa paapu na eefu.»
Ya tíkka ga an: «Ɓaa fu ɓas paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu hen✡.»
11 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an binaa ɓo' wo' paamci wala eeci an «Iñaa
mi jomeerúu kitoputu'ohɗa enin Korban†» (wërí en an wa sarahuunun
Kooh), 12 ɗú nak ɓaama kitumɗoo paamci dara, wala eeci. 13 Fodaama,
baahciigarúu ɗú lamɗa cërí nislukohhúu wo'eenaa Kooh. Ee yewinin
iñcaa ɗú tumi man fodaama.

Iñii líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 15: 10-20)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓaysissa ɓuwaa, ya wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ɓéeɓpúu, ee ɗú ínoh iñii yii bi jof: 15 laakkii iñaa
kúlkoh fooh, aas ga ɓo', bi tah ya líiɓ ga fíkíi Kooh, wayee iñaa meyoh
ga keeñci yërí líiɓɗi ɓo'. [16 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!]
17 Ya foñnja ɓuwaa, ya aassa kaan. Tëelíbéecaagari meekisohussari
ya lëegísohɓa wo'eenaa ya nataal waama. 18 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓan, ɗú laakoo hel hene? Ɗú ínohoo an laakkii iñaa kúlkoh
fooh, aas ga ɓo', bi tah ya líiɓ ga fíkíi Kooh? 19 Ndaga fu ñam
yenaa iñaama aasirii ga keeñaagaraa, wayee aawi ɗuuy lookaagaraa,
lëehíraa, wa ka' fenoo kaan.
(Fodaama, Yéesu teewohee an ñamahaa en ɓéeɓ onohuunun
kiñam.)✡
20 Ya wo'issa an:
- Iñaa meyoh ga keeñ yërí tah ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh. 21 Halaatcii
cibóní'cii meyoh ɗuuy, ga keeñ ɓo': cërí haydoh kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ, kilok, ki'ap ɓo', 22 kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na
ɓo' yiliis, kiwaa' kihëpí', kiɓay nof-moroo, kiñaañukoh mooroomfu,
kiŋalaañuk, ki'iñaan, kiɗooɓ ɓo', kimaruk na kidófdófɗuk. 23 Iñcii
cimoroocii ciima tóoh kúlkoh ɗuuy ɓo', ee cërí tah ɓo' kilíiɓ ga fíkíi
Kooh.

---

* **7:7** 7: 7 Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **7:10** 7: 10 Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9. † **7:11** 7: 11 Korban iñaa wo'een ki'Arameyee. ✡ **7:19** 7: 19 Mëdírohat na Tumeen 10: 9-16.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Mëccëe 15: 21-28)

24 Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa Tíi'. Ya ennda ga
kaan fíinoo daama, ee ya waaréerii ɓo' yéeŋka. Wayee ya mínéerii
kiɗaakuk iñaa maañ. 25 Laakka ɓo' yiɓeti, kowukaagari kiɓetikaa
laakee raɓ. Daa ya kelohha ɓuwaa ɓaa wo' ga loo Yéesu, ya yaa hay, ya
le''a, keennda ga kotcaagari. 26 Ɓetifaa faama enee Gerek, ɓaahkohee
Fenísii ga Síríi. Ya kíimmba Yéesu ya meydoh rawaa ga kowukaagari.
27 Yéesu wo''ari:
- Íisa paay bi oomaacaa kapu. Kiɓeɓ ñamah oomaa, fu jafi'
tubaaytaa,iñaama moroo.
28 Ɓetifaa taassari an:
- Iñaama kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa ga yahaa kankaaɗa, ɓa
ñam wúunée-mbúurúcaa oomaacaa ɓúukɗa.
29 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''ari an:
- Wo'eenum fu wo' wuma tahin bi, kara, rawaa meyohin ga
kowukaagaraa.
30 Ee ga waa ya le''a kaanci, ya laakka oomaanaa leemukin ga ɗook
fayaaŋfaa, rawaa meyohin gari.

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɗekin, luuwin
(Mëccëe 15: 29-31)

31 Yéesu kolkohha ɓak dëkaa Tíi', meyca dëkaa Sídoŋ. Ya koorohha
ga ɗuuy gohaa teerucaa cidaaŋkaahcaa, ya sooffa ɓak giiyaa Gëlílée.
32 Ya haydohɗussa ɓaa ɗekin ee luuwin. Ɓuwaa kíimmbari ya
tíkki yahcaagari. 33 Ya wéetneera nari, úsaayya ɓuwaa, ya ekka
tujokontaagari ga ɗuuy nofcaa ɓaa, ya toossa, tumi'tari mitoosmaa
ga perimpaa. 34 Lëehí'ta ya taaginukka ɗook, ya údí'ta yen ga kakay,
ya wo''a an:
- Effata!‡ (wërí en: «Lëgíska!»)
35 Haat nofcaa ɓaa lëgísukka, perimpaa lógískohha, ya yaa wo'
dijófí'. 36 Yéesu ɗíŋnga ɓuwaa an ɓa hanatka kiɓéestíroh. Wayee
ya wëñi ɓuwaa kiɗígaa, ɓuwaa wëñi ɗa kiyéegaloh. 37 Ɓuwaa
waaru'seera bi hëppa ee ɓaa wo' an:
- Iñaa ya tum ɓéeɓ jekin, ee ya onin sah ɗekcii kikeloh na luuɓcii,
ɓa wo'!

8

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Mëccëe 15: 32-39)

1 Waama ɓo' ɓiyewin nëgírukohisee daama ee ɓa laakéerii iñaa ɓa
ñaman. Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
2 - Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, ɓes
kaahay cee, caa wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo, ee diima deŋ ɓa laakoo
iñaa ɓa ñaman. 3 Binaa mi wo'ɓa ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaawaa, ɓa
mínin kitëehlí' ga waas, ndaga ɓíinoo, dii ɓa meyohɗa úsaayin.
4 Tëelíbéecaagari taasussari an:
- Mbúurúcaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii meyohan gada, ga ɗekatii wii
laakoo daraɗa?
5 Yéesu meekissaɓa an:

‡ **7:34** 7: 34 Effata: wo'een ki'Arameyee.

- Ɗú laak mbúurú cera?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak.
6 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa kiyuŋ kakay. Ya ɓeɓpa
mbúurúcaa ciyitnakanakcaa. Ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta
tëelíbéecaagari ɓa warohca ɓuwaa. Ɓa warohhaca ɓuwaa tóoh. 7 Ɓa
laakeera ɓan tujën. Ya gërëmmba Kooh gaca, lëehí'ta ya nakohhaca
kiwaroh ɓan. 8 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa
teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak ga mbúurú na jën.
9 Ɓuwaa le'seera ɓijúnni-nikiis (4.000). Ga waa iñaama leehha, Yéesu
tagohha naɓa. 10 Ya dalla ki'aas ga loocaa na tëelíbéecaagari, ɓa ɓaa
yah ɓak gohaa Dalmanutaa*.

Fërísiyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccëe 16: 1-4)

11 Fërísiyeeŋcaa le'ussa, ɓa ɓaa coowoh na Yéesu. Ɓa eneeri na
kifí'. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga
Kooh. 12 Yéesu íikka hëes, wo''a an:
- Iñii tah ya ɓuwii wati waaru kihot kíntaan? Mi wo''úuka ee kayoh;
ɓuwii wati, ken teewooɓa kíntaan.
13 Lëehí'ta Yéesu tagohha naɓa, yaa yah. Ya aasissa loocaa kipaaf
ɓakaa giiyaa wíinoowaa.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Eroot
(Mëccëe 16: 5-12)

14 Tëelíbéecaa Yéesu alussa kiɓaydohu mbúurú. Ɓa laakee mbúurú
wíinoo doŋ naɓa, ga loocaa. 15 Yéesu ɗíŋngaɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na caa ɓuwaa fa' na
Erootɗa!
16 Tëelíbéecaa enussa ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu laakoo mbúurúɗa kërí tah ya wo' iñaama.
17 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' an: dii ɗú laakoo mbúurúɗa kërí tah? Bi wati
helciirúu hayyiine? Helciirúu aboo darane? Ɗú yëgísí' keeñciirúu ya?
18 Man ɗú laakin has, ati ɗú hotoo? Ɗú laakin nof, ati ɗú kelohoo?✡ Ee
hanaa ɗú níindísukoo: 19 ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaa
mbúurúcaa ciyëtúuscaaɗa, ɗú wookee pañi cera, caa ɗú líifɗee na
mbúurúcaa teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Cidaaŋkaah na kanak✡.
20 Yéesu meekisissaɓa an:
- Haa ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-nikiisɓaa (4.000) mbúurúcaa
ciyitnakanakcaaɗa, ɗú wookee ɗaba cera, caa ɗú líifɗee na
mbúurúcaa teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak✡.
21 Ya wo''aɓa an:
- Ee helciirúu hayyii bi watine?

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Betsaydaa
(Marka 10: 46-52; Saŋ 9: 1-11)

---

* **8:10** 8: 10 Dalmanutaa Ken ínohoo daa ɗekataama enohɗa. ✡ **8:18** 8: 18 Mëdírohat na Yérémíi 5: 21; Esekíyeel 12: 2. ✡ **8:19** 8: 19 Malkat 6: 35-44. ✡ **8:20** 8: 20 Malkat 8: 1-9.

22 Yéesu na tëelíbéecaagari karussa Betsaydaa. Ɓuwaa haydohha
búumí' ga Yéesu, ɓa kíimmbari kile' ga ɓaa. 23 Yéesu ammba
búumíraa ga yahaa, ya meyca dëkaa nari. Lëehí'ta ya tumi'tari mitoos
ga hascaa, ya tíkkari yahcaagari, ya meekissari an:
- Fu yii hot yene?
24 Ɓaa malakka hascaa, wo''a an:
- Mi hot ɓiɓo'; iñcii man na tedik, ee cii tíin.
25 Yéesu le'issa yahaagari ga hascaa ɓaa. Búumíraa malakka yiic, ya
wakka, ya yaa hot wecen. 26 Waa ennda ɗa, Yéesu ebilla ɓaa kaanci,
ya wo''ari an:
- Kaa aas sah dëkii.

Pee' wo''a an Yéesu en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-20; Lúkkaa 9: 18-21; Saŋ 6: 67-71)

27 Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari ga dëkcaa wíil teeraa Sesaree-
Filiipɗa†. Ga waasaa, ya meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
28 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en
sëldíiga Ili. Ɓíinooɓaa an fu ɓok ga sëldíiga-Koohcii .
29 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassari an:
- Fu yërí en Kiristaanii .
30 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ɓa hanat kiwo' na ken ga
loo iñaa aaw gari.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccëe 16: 21-28; Lúkkaa 9: 22-27)

31 Lëehí'ta Yéesu yaa ínohlukohɓa an:
- Kowukii ɓii jom kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa,
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii kihotu gari.
Ya hay ki'apu ee bes kaahay tík ganaa, ya hay kimílís.
32 Iñaama Yéesu wo'eeri fan, ɗaakéerí dara ga. Pee' nak nookka
Yéesu ga yahaanaa, ya yaa ña'ti. 33 Wayee Yéesu mëeñsukka, malakka
tëelíbéecaagari, gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga
Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'.

Kitaabuk Yéesu
(Lúkkaa 14: 25-33; Mëccëe 16: 24-28; Lúkkaa 12: 8-9)

34 Lëehí'ta, Yéesu ɓayya mbooloomaa na tëelíbéecaagari, wo''aɓa
an:
- Ɓaa waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya tíkat hafci ku-
raanaagari, ya taabukkoo. 35 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa,
fu hayka kiñak, wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfu ga ëldúna, mi
na Hewhewii winéwí'wiinaa, fu hay kipes bi taa'. 36 Ɓo' enoh kilaak
iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa? 37 Ati
laakin iñaa ɓo' mín nawa kilaasoh kipeskaagari? 38 Ɓuwii wati dëku
ga ki'oo' Kooh na kitum baakaa'. Ga ɗuuyɓa, ɓaa mi enndaa kaci ga,

---

† **8:27** 8: 27 Sesaree-Filiip Teeraama Filiip Eroot sakeewa, ee wa enee ga gohaa húlúɓcaa
ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas.

mi na wo'eenndoonaa, fu hay ki'en kaci ɓan ga Kowukii ɓii, ɓesaa ya hayan bërii ga ndamaa Paamci, ya na malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.

9

1 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Nguuraa Kooh yoosuk, taam na doolaagari.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-13; Lúkkaa 9: 28-36; 2 Pee' 1: 16-18)

2 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee', Saak na Saŋ, ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga ɗook jaŋjaŋ wiyaak. Daama jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa. 3 Kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic, yaanaawlaataa wëe'taa ga an wii laakkii naawohaa en ga ëldúna mín ɗa kisétí' kúltí✡. 4 Tëelíbéecaa hotussa Ili na Móyíis meyussa ga fíkíiɓa, ɓa ɓaa saawal na Yéesu. 5 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Eneenaa ɗí hëwí' mbaa' kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis, ee wíinoo wuu Ili.
6 Pee' ínohéerii sah iñaa ya wo'anɗa ndaga kitíit kihëpí', ya na tëelíbéecaa tesɗa. 7 Laakka yaayeelaa hay, úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayeelaama, laakka koonaakaa koluk an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, súkúrukatti!*
8 Ga saasi, ga daa tëelíbéecaa malaku iñaa wíilɓaɗa, ɓa hotsissii ken naɓa, enndii Yéesu dogaa.
9 Daa ɓa enee na kiyoosuk ga jaŋjagaaɗa, Yéesu ɗíŋnga tëelíbéecaa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hotɗa, bi ga daa Kowukii ɓii mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.
10 Tëelíɓéecaa abussa wo'eenaama, ee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Iñii ya waa' kiwo' ga «kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa» ya?
11 Lëehí'ta ɓa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay?✡
12 Ya taassaɓa an:
- Ee, Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek. Wayee iñii tah ya, Këyítfaa Kooh wo' ɓan an Kowukii ɓii hay kikooroh ga mesiklaat ciyewin, ee ya hay kisagu?✡ 13 Mi nak, mi wo''úu man Ili hayin kumëeñí'. Ɓuwii tumuununndi iñaa neɓɓaɗa, fodaa daa Këyítfaa Kooh bín ga iñaa aaw gariɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-21; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Waa ɓiYéesu soofussa ga tëelíbéecaa ɓíinoo, ɓa hotta ɓiɓo' ɓiyewin wíiluununɓa ee jëgíroh-waascaa ɓaa coowoh naɓa. 15 Daa mbooloomaa hotee Yéesu, iñaama bettaɓa. Ɓa ɓaa fool gari kikëñí'ti.
16 Ya meekissaɓa an:
- Ɓú en na kiwo' ya naɓa?
17 Laakka ɓo' yiyaal meyca ga ɓuwaa, wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, mi haydohɗeeraa kowuroo kiyaal, raɓ nari. Rawii luuɓlukohi hen. 18 Ga daa oomaanaa mín ki'enoh tóoh, ya mínndi

---

✡ **9:3** 9: 3 Mëdírohat na 2 Pee' 1: 16-18. * **9:7** 9: 7 Malkat 1: 11 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **9:11** 9: 11 Mëdírohat na Malasíi 3: 23. ✡ **9:12** 9: 12 Malkat Ísayíi 53: 3; Kañcaa 22: 1-18.

da kiƀúuk. Ya fetalli kakay dal, kúuwkaa oomaanaa kúuwi, ya úñohi
síscaa, ya súwoh kas. Mi kíimin tëelíbéeciigaraa ƀa kaal rawii ga
oomaanii ee ƀa mínndiika.
19 Yéesu wo''aƀa an:
- Cëey, ɗú ƀuwii wati ee ɗú laakoo ngëmɗa, mi enan narúu ƀi kera?
Mi múuñɗanndúu ƀi kera? Haydohɗattoo oomaanaa.
Ya haydohɗussari.
20 Oomaanaa yaa hot Yéesu rek, rawaa ga ɗuuyciɗa yaa saylukohhi
didóolí', oomaanaa dalla kikeen, yaa pírgínuk ga kakayfaa, kúuwkaa
kaa kúuw. 21 Yéesu meekissa paamunaa an:
- Iñii yii ammbi kera?
Paamunaa taassa an:
- Ammbi ga waa ya en oomaaɗa ƀi wati. 22 Ee leekleek rawum
ƀúukki ga ɗuuy kiwii na ga ɗuuy músú, ya waariri ki'ap. Wayee en
lak fu mínin yen ganaa, yërëmaaríi, fu amɗohhíi!
23 Yéesu taassari an:
- An fu wo' an «En lak fu míninaa?» Iñaa en ƀéeƀ mínukin ga ƀaa
fu gëm ga Kooh.
24 Ga saasi paam oomaanaa dalla kiwo' didóolí' an:
- Mi gëmin! Amɗohaaroo ga dii ngëmiigoo dooyyiiɗa.
25 Yéesu hotta ga daa ƀuwaa ƀaa fool kihay kilaayɗa, ya gëtta rawaa
an:
- Fu rawii, fu yii fu haydoh kiɗek na kiluuƀɗa, mi nakkaa, meyohaa
ga oomaanii ee kaa le'is gari ƀi taa'!
26 Rawaa meyca ga oomaanaa na tiweeleeluk, ya yaa saylukohhi
didóolí'. Oomaanaa mannda na ƀaa kaan hen, ƀi ƀo' ƀiyewin daama
ƀaa wo' an: «Kaanin». 27 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, koluki'tari,
oomaanaa tuukka.
28 Lëehí'ta Yéesu aassa kaan. Lak tëelíbéecaagari doŋ enu nari, ƀa
meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínéeríi kikaal rawaama ga oomaanaa?
29 Yéesu taassaƀa an:
- Kikíim Kooh kërí doŋ mín kiméyí' raƀcaa manɗa ga ƀo'.

Yéesu yéegalohsissa an ya hay kikaan ee ya hay kimílís
(Mëccëe 17: 22-23; Lúkkaa 9: 43b-45; Marka 8: 31-33)

30 Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa daama, ƀa koorohha ɗuuy
gohaa Gëlílée. Yéesu waaréeríi ƀo' yéeŋ daa ya enohɗa, 31 ndaga ya
enee na kijëgí' tëelíbéecaagari. Ya wo'eeƀa an:
- Kowukii ƀii hay kitíku ga yah ƀuwii. Ɓa hayyi ki'ap wayee ya kaan
ƀi tík ga bes kaahayaa, ya hay kimílís.
32 Wayee tëelíbéecaa ínohséeríi iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ee
ƀa kaañéeríirika kimeekisoh.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 18: 1-5; Lúkkaa 9: 46-48; Marka 10: 35-45; Filiip 2: 5-11)

33 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Kafarnawom. Ga ɗuuy kaanfaa,
Yéesu meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓú nookohee ya ga waasii?
34 Ɓa ɗekka, ndaga ga waasaa, ƀa enee na kinookoh an yaa wëñ
kiyak gaƀaɗa, ƀa? 35 Waa ennda ɗa, Yéesu yuŋnga, ya ƀayya
ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa, ya wo''aƀa an:

- Binaa ɓo', fu waa' kikuliyuk ga yenaa, fu jom ki'en ga fenoo ɓéeɓ,
fu en súrga ɓuwaa tóoh.
36 Lëehí'ta ya ɓeɓpa ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa. Ya ɓeɓpaja,
yugi'taja ga kotcaagari, ya wo''a an:
37 - Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanii fodii yii ndaga teekiigoonaa,
lakanaa fu te''oo, mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu te''oonaa, fu te''iiroo mi
yii yii rek, wayee fu te' ɓan ɓaa wossooɗa.

Ɓaa kaalee raɓ ga teekaa Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 49-50)

38 Saŋ wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí hotin ɓaa en na kikaal raɓ ga ɓuwaa ee ga teekfu. Ɗí
waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
39 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga laakkii ɓaa mín kitum kíntaan ga teekkoo,
ee ga saasi ya aaw kiwo' iñaa moroo garoo. 40 Ɓaa lebirohhii naruu, fa'
naruu. 41 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓéeɓ ɓaa onndúu kaas-músú ki'an ga
teekiigoo ndaga dii ɗú en ɓuuroo mi Kiristaaniiɗanaa, ɓaama ñakoo
fayaagari.

Kitagoh na iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Mëccëe 18: 6-9; Lúkkaa 17: 1-2; 1 Korenti 8: 9-13; 9: 24-27)

Yéesu wo'issa an:
42 - Wayee ɓaa baakaa'lukoh tu'oomaatii tii gëmu garooɗanaa, iñaa
gën ga ɓaamaɗa wërí en ya pokɗu atoh wiyaak ga koonaakaa, ya
jafu ga ɗuuy giiyaa. 43 Ɓaa en lak yahaagaraa wërí tahhaa kitum
baakaaraa, gúraawa. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa na yah wíinoo, loo kilaak yah kanak ee fu ka' safara, ga
kiwiikaa yímooɗa.
[44]†
45 Ɓaa en lak kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa.
Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kot
wíinoo loo kilaak kot kanak ee fu jafu ga safara. [46]‡ 47 Ee binaa ɓaa
en lak kuhaskaagaraa kërí tahhaa kitum baakaaraa, nísaaja. Iñaa gën
garaaɗa wërí en fu aas ga Nguuraa Kooh na kuhas kíinoo loo kilaak
tuhas tanak ee fu jafu ga safara. 48 Daama «cëgíncaa ñamsi faanɗa
kaansoo ee kiwiikaa yímoo taa'.»✡ 49 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ hay
kiɗaanu na kiwii§.
50 Maraa jofin, wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya?
Madat na maraa ga ɓimooroommbúu*. Laakat jam ga díkaantirúu.

10

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Mëccëe 19: 1-12; Lúkkaa 16: 18; Room 7: 1-3; 1 Korenti 7: 10-16)

---

† **9:44** 9: 44 Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ‡ **9:46** 9: 46 Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ✡ **9:48** 9: 48 Mëdírohat na Ísayíi 66: 24. § **9:49** 9: 49 Mëdírohat na Léwítík 2: 13. Ɓaa en ɓéeɓ hay ki'eku ga kiwiikaa setɗanndi ga fíkíi Kooh fodaa daa sarahcaa waama eksee ga maraa balaa ca tëkírunaa. * **9:50** 9: 50 Iñaama waa' kiwo' jeriñaa maraa ga kitík wala kitëkí' yen (Mëdírohat na baahaa manɗa ga dëkaa Paleestín); maraamaa safissiinaa ma lofiru mi'as. Jeriñaama wërí mëdírohu na ga daa ɓo' jom kiman ga mooroomciɗa.

1 Yéesu meyohha daama, aawwa dëkcaa ƀok ga gohaa Yúudée
ee hanoh húlúwaa Yúrdeŋɗa gaaɗa. Ɓuwaa ƀiyewin haysissa,
nëgírukohussa ga yahaaci. Ee ya enissaƀa kijëgí' fodaa ya meereeka
kitumɗa.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ƀa meekissari an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ƀeticine?
3 Yéesu meekissaƀa ƀan an:
- Móyíis nakeerúu ya kitum?
4 Ɓa taassa an:
- Móyíis oneera yaal kibín këyít kiteewoh an sëyaa tasin ee ya foñ
ƀetici.✡
5 Yéesu nak wo''aƀa an:
- Móyíis bínɗinndúu iñaa ya nakkúu yaama ndaga dii ɗú súƀ ga
keeñɗa. 6 Wayee ga kiɗewaa, ga waa Kooh sak ëldúnaɗa «Ya tummba
ƀo', yaal na ƀeti✡. 7 Kërí tah bi yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh
na ƀetici, 8 ee ƀa ƀanak, ƀa en ƀo' yíinoo»✡. Fodaama ƀa enissii ƀanak,
wayee ƀa en yíinoo. 9 Kon ƀo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
10 Waa ƀa le''a kaan, tëelíbéecaa meekisussa Yéesu iñaa aaw ga
iñaama. 11 Ya taassaƀa an:
- Binaa ƀo' kaal ƀetici, pañ ƀeti yiliisaa, ya ɗúkin ƀetifaagari
fiɗewaafaa, ya faanukka na ƀeti filiis. 12 Fodaama ƀan, binaa ƀeti
foñ yaalci, pajuk ga yaal yiliisaa, ya ɗúkin yaalaagari yiɗewaayaa,
ya faanukka na yaal yiliis.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccëe 19: 13-15; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Ɓiƀo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookƀa.
Wayee tëelíbéecaa ƀaa ña' ƀuwaama. 14 Daa Yéesu hotee iñaama,
keeñci tammba ga, ya wo''a tëelíbéecaa an:
- Íisat tu'oomaatii, ta hay garoo! Kaa hoonohatƀa ndaga Nguurii
Kooh wuu ƀuwii man naƀaɗa. 15 Mi wo''úuka ee kayoh; ƀaa fu tookkii
Nguurii Kooh fodii ku'oomaanaa, fu aasoo ga.
16 Lëehí'ta ya ƀeƀpa oomaacaa, ya tíkka yaa en ƀéeƀ yah, bar-
keellaƀa.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Lúkkaa 18: 18-30)

17 Daa Yéesu enee na kimey kiyahɗa, laakka ƀo' yiyaal yaa hay gari
na jaa', ya yí''a ga fíkíici, meekissari an:
- Jëgírohii yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ƀakkoo ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa?
18 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh rekaa. 19 Fu
ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa laŋ kumuun ƀo'; kaa
ɗúk ƀetifu wala yaalfu, fu faanuk na ƀo' yiliis; kaa lok; kaa seedi'
saboh; kaa tooñ mooroomfu; kelohɗaa paamfu na eefu.»*
20 Ɓaa taassari an:
- Jëgírohii, mi taabukin iñciima tóoh ga ki'oomaaroo bi wati.
21 Yéesu malakka ƀaa, waa'tari. Ya wo''ari an:

✡ **10:4** 10: 4 Malkat Dëteronom 24: 1. ✡ **10:6** 10: 6 Malkat Sënees 1: 27; 5: 2. ✡ **10:8** 10: 8 Malkat Sënees 2: 24. * **10:19** 10: 19 Malkat Eksoot 20: 12-16; Dëteronom 5: 16-20. Kaa tooñ ƀo': wo'eencuma ƀokkii ga iñcaa cidaaŋkaahcaa Móyíis nakohee kitumɗa. Ee ƀan ca hotukkii ga wo'eencaa taaboh naca Mëccëe ƀín na Lúkkaaɗa.

- Laakin iñaa tesohhaa kitum: kara, toonnaa iñaa fu laakɗa tóoh, fu onwa nduulcii. Fodaama fu hay kilaak alal ga ɗook. Lëehíraa haya, fu taabukkoo.
22 Ɓaa nak enee ɓo' yiyéwíní' alal, ee daa ya kelohee wo'eenaama, ya súuñɗukka lool, keeñci leehha ga tak, ya yaa yah.
23 Yéesu malakka ɓuwaa wíilliɗa, wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh daal, yoowanndii!
24 Tëelíbéecaa Yéesu waaru'ussa lool ga wo'eencaagari. Ee ya tíkissa ga an:
- Ɓiyaay, ki'aas ga Nguurii Kooh daal yooɓpii! 25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc, kërí wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
26 Tëelíbéecaa wëñussa kiwaaru'u. Ɓa ɓaa meekisoh ga díkaantiɓa an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
27 Yéesu malakkaɓa, wo''a an:
- Iñaama wooñ ɓo', wayee wooñnjii Kooh, ndaga iñaa en ɓéeɓ mínkin ga Kooh.
28 Pee' nak dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu taassari an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa mi tahhaa kifoñ, mi na Hewhewii winéwí'wii, kaan wala ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti, wala ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti, eemun wala paamun wala towu, wala yoon, 30 fu hay kilaak dii, iñaa wëñ iñcaama bes citéemée': kaan ciyewin, na ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti na ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti, ɓi'eemun, towu na yoon ciyewin. Iñcaama taaban na kihatalu ga ngëm; ee fayuraa fu laak kipeskaa leehoo taa'ɗa. 31 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccëe 20: 17-19; Lúkkaa 18: 31-34)
32 Waa ennda ɗa, ɓa ammba waasaa aaw Yéerúsaleemɗa. Yéesu hanohee fíkíi. Tëelíbéecaagari, helcaagaɓa daléerii dara ee ɓuwaa ɓíinoo taamsee ga fenoociɗa niikussa. Yéesu ɓaysissa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa haŋ, ya yaa wo'ɓa iñaa yahanndi kidalɗa. 33 Ya wo'eeɓa an:
- Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ee Kowukii ɓii hay kitíku ga yah sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa. Ɓa hayyi ki'atti' kikaan, ɓa tíkki ga yah yiifa'caa. 34 Ɓaama hayyi kiñaawalsoh, ɓa toossohhi, ɓa típpi laawoo, ɓa appi. Lëehíraa, bes kaahay tík ganaa ya mílís.

Yéesu taassa Saak na Saŋ
(Mëccëe 20: 20-28)
35 Saak na Saŋ, towutaa Sebedee, deeyussa ga Yéesu, wo'ussari an:
- Jëgírohii, ɗí waa' fu tumi'tíi iñii ɗí yahhaa kikíimɗa.
36 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
37 Ɓa taassa an:
- Binaa fu en ga ndamaagaraanaa, onaarii ɗí mín kiyuŋ ga yahaafu, yii hanoh yahfu ñaam, yíinoo hanoh yahfu seŋ.
38 Yéesu wo''aɓa an:

- Ɗú ínohoo iñii ɗú meekisohɗa. Ɗú mínin ki'an ga kaas-coonii mi yah ki'anɗane, wala kibëtísi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah kibëtísi'ukɗane?
39 Ɓa taassa an:
- Ee ɗí míninka.
Yéesu wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa ee ɗú hay kibëtísi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah ga kibëtísi'ukɗa.✡ 40 Wayee en iñaa aaw ga kiyuŋ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Kooh waayuki' ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
41 Daa tëelíbéecaa tesɗa kelohsee iñaama, ɓa dalla ki'ayluk Saak na Saŋ. 42 Yéesu dallaɓa kiɓay, wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin an, ɓuwii tíku ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓërí teewi ɓuwii an ɓa hanoh ɓéeɓ ɗook , ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa. 43 Iñaa manɗa hanat ɗa kilaak ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en súrgarúu, 44 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaam ɓuwaa tóohɓa. 45 En ki'enaa, kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en súrga ɓuwii, na ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.✡

Yéesu wëkí'ta búumíraa teeku Bartímée
(Mëccëe 20: 29-34; Lúkkaa 18: 35-43)

46 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéríkóo. Waa ɓa meyoh ga teeraama na ɓiɓo' ɓicaakí', laakka búumíraa teeku Bartímée, kowu Tímée, yugin ga yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk. 47 Daa ya kelohee an Yéesu Nasareet yaa hay, ya yaa fiip an:
- Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
48 Ɓuwaa ɓaa ña'ti, an doo ya ɗekoh. Wayee ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
49 Yéesu tuukka, wo''a an:
- Ɓayatti.
Ɓuwaa ɓayya búumíraa, ɓa ɓaa wo''i an:
- Dëlɗaa heliigaraa, kolka, ya yii ɓayyaa.
50 Búumíraa dalla kijaf paltaagari, ya kolukka bërít, yaa hay ga Yéesu.
51 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Jëgírohii, tumɗaaroo bi mi mín kihot.
52 Yéesu wo''ari an:
- Tíida, ngëmiigaraa wëkɗinndaa.
Ga saasi búumíraa mínnda kihot, lëehí'ta ya yaa taabuk Yéesu ga waasaa ya am kiyahɗa.

11

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40; Saŋ 12: 12-19)

1 Waa Yéesu na tëelíbéecaagari deeyussa Yéerúsaleem, ɓa enee ga yahaa dëkaa Betfasee na waa Bétaníi, en ga ɓak tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, Yéesu wossa ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari, 2 wo''aɓa an:

✡ **10:39** 10: 39 Mëdírohat na Tumeen 12: 2. ✡ **10:45** 10: 45 Mëdírohat na 14: 24; 1 Tímotée 2: 6.

- Karat dëkum en ga fíkíirúuɗa. Ɗú aasi danaa, ɗú hoti cúmbú'-baamaa ɓo' lappii duum, pokuunun daama. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii. 3 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Iñum ɗú tum yuma ya?», Taasatti an: «*Ha'mudii yërí laak sooli ga. Ee ya hayyi kiwosoh dii diima-diima.»
4 Tëelíbéecaa karussa, ɓa laakka cúmbú'-baam ga mbedaa, pokuu-nun ga fooh ga yahaa hal-kaan daama. Ɓa pëkíssari. 5 Ɓiɓo' ga ɓuwaa ensee daamaɗa wo'ussa tëelíbéecaa an:
- Ɗú tum ya yuma? Iñii tah ya ɗú pëkís cúmbúrii?
6 Ɓa taassa ɓuwaa fodaa daa Yéesu nakeeɓaɗa. Ɓuwaa íisussaɓa, ɓa ɓaa hay. 7 Ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa tíkka paltucaagaɓa ga ɗookgaa, Yéesu lappa✡. 8 Ɓiɓo' ɓiyewin ɓewussa paltucaagaɓa, larussaca ga ɗook waasaa. Ɓíinoo, ɓaa gú' toy ga tediktaa ga yooncaaɗa, ɓa ɓaa ɓool tuu'taa, ɓaa la'ta ga waasaa*. 9 Ɓuwaa hanohsee Yéesu fíkíi na ɓuwaa taamsee ga fenoociɗa, ɓéeɓɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa! 10 Kooh barkeelat Nguurii en na kihayɗa, Nguurii caasammbíi Dëwít! Óosaanaa ✡ aaw ga ɗookaa-ɗook✡!
11 Yéesu le''a Yéerúsaleem, ya aassa Kaanfaa Kooh. Ga waa ya malakka bi jof, tóoh iñaa laak daamaɗa, ya yaa yah Bétaníi na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, lak Kooh yaa hooɓ.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Mëccë 21: 18-19)

12 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu na tëelíbéecaa meyohussa Bétaníi, laak Yéesu yaawin. 13 Ya séennda di'úsaayí' eenaa kífin. Ya ka'ta kimalak ati ya hay kihot towu ga. Wayee waa ya deeyca kedikkaa, ya hottii dara ga, enndii tuu'taanaa. Waama lak ñiidaa een laaki towuɗa le''ii.
14 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a kedikkaa an:
- Ken ñamsisoo kowukaa meyoh garaa, bi taa'!
Tëelíbéecaa kelohussa ga iñaama.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccë 21: 12-17; Lúkkaa 19: 45-48; Saŋ 2: 13-22)

15 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéerúsaleem. Daa Yéesu aasee Kaanfaa Kooh, ya yaa kaal ɓuwaa ensee na kitoon na ɓuwaa ensee na kilom daamaɗa. Ya yaa ɓúuk taabulcaa weci'oh-kopa'caa, na yugaahcaa toonoh-ho'caa†. 16 Ee ya íiséeríi ken kiɓay yen na kikooroh nawa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh. 17 Lëehí'ta ya yaa jëgí'ɓa fodii dii:
- Bíduunun ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo teeksan kaanfaa heetcii tóoh kíimohohsan Kooh»? Wayee ɗú, ɗú tumwa ɗaakkaa' lok!✡
18 Daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa yéeŋsee iñaa laakee yaama, ɓa niikkari ndaga lak ɓuwaa tóoh waaru'uunun ga jëgírohaagari. Fodaama, ɓa ɓaa heel daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.

✡ **11:7** 11: 7 Mëdírohat na Sakarí 9: 9. * **11:8** 11: 8 Man na fodii ga 2 Buu' 9: 13. Iñaama en kilari' ɓo' úuf, doo ya le'oo kakay. ✡ **11:10** 11: 9,10 Óosaanaa Malkat Mëccë 21: 9.
✡ **11:10** 11: 10 Mëdírohat na Kañcaa 118: 25-26. † **11:15** 11: 15 Weci'oh-kopa'caa waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaɓa ga ɓuwaama doonaa ɓa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. Malkat Mëccë 21: 12. ✡ **11:17** 11: 17 Mëdírohat na Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11.

19 Ga waa nohaa soossa, Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa teeraa.

Kedikkaa coñseeɗa súɓpa
(Mëccëe 21: 20-22; Saak 2: 16-18; 1 Saŋ 5: 14-15)

20 Ga daa Yéesu na tëelíbéecaagari koorohsee ga kímaa cuutɗa, ɓa hotta eenaa Yéesu cojeeɗa súwin kaw bi ga níilcaa. 21 Pee' níindísukka iñaa laakeeɗa, ya wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, malka, eenii fu cojeeɗa súwin.
22 Yéesu wo''aɓa an:
- Gëmat ga Kooh. 23 Mi wo''úuka ee kayoh; Binaa ɓo' wo' jaŋjagii wii an: «Kolkohaa dii, fu jafuk ga ɗuuy giiy», ya hay kitookɗu iñaama, binaa ya laakkii hel kanak ga, ee ya gëm an iñaa ya wo'ɗa hay kilaakaa. 24 Kërí tah mi wo''úu man: Ɗú en ga kikíim Kooh ya onndúu yenaa, gëmat an ɗú laasin ga, en ɗanaa ɗú hay kitookɗu iñaa ɗú kíimɗa. 25 Ee bëríinaa ɗú tuuk kikíim Kooh ɓéeɓ, en lak ɗú abin mooroommbúu aylukaa, bayalatti, doonaa Paammbúu yii ga ɗookɗa bayallúu ɓan tooñciigarúu. [26]‡

Yéesu meekisohussa ɓa onndi doolaa ya ɓayɗa
(Mëccëe 21: 23-27; Lúkkaa 20: 1-8)

27 Yéesu na tëelíbéecaa soofussa Yéerúsaleem. Ee ga daa Yéesu enee na kitíidisuk ga Kaanfaa Koohɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na yaakcaa hayussa gari. 28 Ɓa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaa dooli kimínca kitum ɓa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Mi hayyúu kimeekisoh enaama yíinoo ɓan. Ɗú taassoo ganaa, mi wo''úu iñcii mi tumɗa ati mi ayca ga ɓa? 30 Ɓii yiida wosee Saŋ kibëtísi' ɓuwaa✡? Kooh wala ɓo'-súusúus? Taasattoo?
31 Wayee ɓa ennda ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an Kooh yërí woseerinaa, ya hay kiwo' an «Iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ?» 32 Ee binaa ɗu wo' an ɓuwii ɓërí woseerinaa...
Ɓa niikeera mbooloomaa ndaga ɓéeɓɓa tíksee Saŋ sëldíigaa Kooh.
33 Waa ennda ɗa, ɓa taassa Yéesu an:
- Ɗí ínohoo.
Yéesu wo''aɓa an:
- Haa, mi ɓan, mi wo'oorúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayca ga ɓa?

12

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaaɗa
(Mëccëe 21: 33-46; Lúkkaa 20: 9-19; Ísayíi 5: 1-7)

1 Lëehí'ta Yéesu yaa liiwukɓa an:
- Enee ɓo', ya yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca nogaa towu-reseŋtaa seesohsan. Ya tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tíim yoonaa, malaki ga✡. Lëehí'ta ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy ga yoonaa, ya yaa yah kiɓaaɓ. 2 Ga waa kiɓeen le''a, ya wossa súrga ga línohcaa ga yoonaaɗa, ɓa kommbi ɓakci ga iñaa ɓa ɓeenɗa. 3 Wayee ɓa ammba súrgaa, ɓa feekkari, ɓa kaallari yah ɓuucuuc. 4 Ha'-yoonaa

‡ **11:26** 11: 26 Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Mëccëe 6: 15. ✡ **11:30** 11: 30 Malkat 1: 4-5. ✡ **12:1** 12: 1 Mëdírohat na Ísayíi 5: 1-2.

wosissa súrga yiliis gaɓa. Ɓa feekkari ga haf, ɓa ɓaa ɓassohhi. 5 Ha'-
yoonaa wossissa yukaahay, ɓa appari, ee ɓa tummba fodaama súrga
ɓiyewin ɓiliis: ɓa feekka ɓii, ɓa appa ɓii. 6 Ha'-yoonaa tesoheeri
kowuci kíinoo, kaa ya waarin lool. Ya mëeñdohhari kiwos gaɓa, ee ya
halaatta an: «Hanaa ɓa hay ki'on kowuroo cée'.» 7 Wayee línohcaama
ɓaa wo' ga leelooɓa an: «Yii yah kilamɗa yeema, hayat ɗu appi ee ɗu
lam yoonii.» 8 Ɓa ammba kowukaa, ɓa appaka, ɓa jaffa faraaffaa ga
fenoo yoon-biiñaa.

9 Yéesu meekissa ɓuwaa an:

- Haa ha'-yoonaa tuman na? Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo'
ɓiliis ga yoonaa. 10 Man ɗú jagin wo'eenaa Kooh bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
11 Iñaama yërí Ha'mudii tum ee enin kíntaan ga hasciiruu!»✡

12 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am Yéesu ndaga ɓa
ínohha an Yéesu liiwukeeɓa ga wo'eenaama. Wayee ɓa kaañéeríi
mbooloomaa; ɓa íissari, ɓaa yah.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccë 22: 15-22; Lúkkaa 20: 20-26)

13 Laakka Fërísiyeeŋcaa ebilu na ɓuwaa fa' na Erootɗa* ga Yéesu,
kifí'ti ga ɗuuy wo'een. 14 Ɓa hayyari kiwo' an:

- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo' kayoh, ee fu niikkii ken, ndaga
fu malkirii ɓo' ga jëmmaagari, wayee fu jëgíroh Waas-Kooh kayoh-
kayohɗa. Wo'aarí, waasii onohin kifay buu' Sesaa'† lempune? Ɓí
jomin kifay wala ɗí jomoo kifay?

15 Wayee Yéesu ínohha helaagaɓa ɓa ɗaakɗa, ya wo''aɓa an:

- Iñii tah ya ɗú waa'too kifí'? Haydohɗattoo hëelís denariyon
wíinoo, mi malak.

16 Ɓa haydohha ga wíinoo. Yéesu meekissaɓa an:

- Nataalii wii wuu ɓa, na teekii en gaɗa?

Ɓa taassa an:

- Cuu Sesaa'.

17 Daama, Yéesu wo''aɓa an:

- Kon erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.

Ɓa waaru''a lool ga iñaa Yéesu taasɓa yaama.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa
(Mëccë 22: 23-33; Lúkkaa 20: 27-40)

18 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa wo' an kimílís
laakoo ga ɓuwaa kaanɗa✡. Ɓa meekissa Yéesu anee:

19 - Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaakci
kaan ee lak foñnjii ɓetici na kowaa, ya jomin kilam ɓetifaama ee
ya laaki' yaakci kowu ga.»✡ 20 Waama, laakee yaal ɓiyitnaɓanak
ɓaa bok paamun na eemun. Yaakkaa pañnja, kaannda ee ya laakkii
kowu. 21 Yukanakyaa pañnja ɓetifaa ee laakkii nari kowu, ya kaannda.
Yukaahayyaa ennda ɗa. 22 Ee ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa faanussari ɓeti
ee laakkii ken gaɓa yaa foñ kowu nari. Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa,

---

✡ **12:11** 12: 11 Malkat Kañcaa 118: 22-23. * **12:13** 12: 13 Ɓuwaa fa' na Erootɗa malkat 3: 6 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. † **12:14** 12: 14 Teekaa buu'caa ɓiyaakɓaa ga kúlkaa Roomɗa. ✡ **12:18** 12: 18 Mëdírohat na Tumeen 23: 8. ✡ **12:19** 12: 19 Malkat Dëteronom 25: 5-6.

ɓetifaa ɓan tíkka ga. 23 Diimaɗa wo'aarii, bëríinaa ɓuwii mílísan
ga kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa? Ndaga yaa en ga ɓéeɓ ga
ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
24 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú wo'in kimúuycúu ee iñaa tahkaɗa, dii ɗú ínohoo iñaa bídu ga
Këyítfaaɗa ee ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa. 25 Binaa ɓuwaa
kaanɗa mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu
na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa. 26 En iñaa aaw ga kimílískaa
ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ këyítfaa Móyíis bín ga daa
ya wo' ga loo bos-dútúkaa abee kiwiiɗa? Kooh wo' Móyíis an: «Mi yërí
en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop»✡. Yéesu tíkka
ga an: 27 Kooh enndii yuu ɓuwaa yah kikaanɗa wayee yuu ɓuwaa yah
kipesɗa. Ɗú ɓii ga kimúuy kiyaak.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Mëccëe 22: 34-40; Lúkkaa 10: 25-28; Room 13: 8-10)

28 Laakka jëgíroh-waasaa keloh ga daa ɓa en na kiwo'ɗa, ya hotta an
taasaa Yéesu taas Saduseyeeŋcaaɗa júwin, ya deeyca gari, meekissari
an:
- Iñii yiida kuliyuk ga iñcii nakohu kitumɗa?
29 Yéesu taassari an:
- Wii wërí ɗeɓ: «*Bu-Isarayeelóo súkúrukat! Ha'mudii, Koohyi-
igaruu, yërí rek en Ha'mudii. 30 Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa
na keeñaagaraa tóoh, na kipeskaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh, ee
na doolaagaraa tóoh.»✡ 31 Ee wii wërí en wukanakwii. «Fu waaran
mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»✡ Laakoo iñaa nakohu, ee
wëñ kanakcuma kiyak.
32 Jëgíroh-waasaa wo''a Yéesu an:
- Jofin, Jëgírohii! Iñii fu wo'ɗa, kayoh: Ha'mudii yërí rek en Kooh, ee
laakoo Kooh yiliis enndiirinaa✡. 33 Kiwaa' Kooh na keeñaagaraa tóoh
na helaagaraa tóoh na doolaagaraa tóoh, ee ɓan kiwaa' mooroomfu
fodaa daa fu waa' haffuɗa, wërí wëñ kiyak júuraa hoosu, tëkí'ɗu Kooh,
na kitumi' Kooh sarahaa mín ki'en ɓéeɓ.✡
34 Yéesu hotta an ɓaa taasohin na hel, ya wo''ari an:
- Fu úsaayyii ga Nguurii Kooh.
Waa ennda ɗa, ken kaañissiiri kimeekisis yen.

Iñii Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Lúkkaa 20: 41-44)

35 Ga daa Yéesu jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗa, ya meekisohee
an:
- Jëgíroh-waascii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít?
36 Ndaga Dëwít ga kihafci, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ya
wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu»✡.
37 Dëwít, ga kihafci, ɓay ɓaama «Ha'mudii»: Kon tum na bi
Kiristaanii mín ki'en kucaasamun rek ga Dëwít?

✡ **12:26** 12: 26 Malkat Eksoot 3: 2,6. ✡ **12:30** 12: 30 Malkat Dëteronom 6: 4-5. ✡ **12:31** 12: 31 Malkat Léwítík 19: 18. ✡ **12:32** 12: 32 Mëdírohat na Dëteronom 4: 35. ✡ **12:33** 12: 33 Mëdírohat na Osee 6: 6. ✡ **12:36** 12: 36 Malkat Kañcaa 110: 1.

Kaa tumat fodii jëgíroh-waascii
(Mëccëe 23: 17-36; Lúkkaa 20: 45-47)

Mbooloo wiyaak waa súkúruk Yéesu ee iñaama neƀpaƀa ga keeñ.
38 Yéesu jëgíreeƀa an:
- Abukat ga kitum fodii jëgíroh-waascii. Ɓa waari kitíidisuk na kúltí ciyaak. Ɓa en ga paancaanaa, ƀa waari kikëñɗu yah kanak. 39 Ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa, ƀa heeli kiyuŋ ga fíkíi; ee en ga hewaa, ƀa waari kihanoh fíkíi. 40 Ɓa te'i iñaa laak ga kaan ƀeticaa yaalcaagaƀa lísussiiɗa; ee ƀa maañi ga kikíim Kooh, an doo ƀuwaa fooŋ an ƀa júwin. Atti'aa Kooh atti'anƀaɗa wërí wëñan kimesik.

Sarahaa ƀetifaa laakoo daraɗa
(Lúkkaa 21: 1-4)

41 Lëehí'ta Yéesu yuŋnga, ëewrukohha na iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa. Ya malakee ga daa ƀuwaa enee na kiƀúuk kopa'caa ga ɗuuygaaɗa. Ha'-alal ƀiyewin ƀaa ƀúuk da kopa' ciyewin.
42 Laakka ƀan ƀetifaa hay, laakoo dara ee yaalci kaanin. Ya ekka daama tuhanja'-ëelís tanak, taa le'oo dërëm‡. 43 Yéesu ƀayya tëelíbéecaagari, wo''aƀa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ƀetifii laakoo dara fii erohin iñaa ken ƀúukkiiri ga te'aa'-sarahii. 44 Ndaga ƀéeƀƀa onoh ga iñaa ƀa wëñí'ɗa, wayee ya, ga kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya laakeeɗa, tóoh iñaa ya jomee kipesohɗa.

13

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiƀú'
(Mëccëe 24: 1-2; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu enee na kimey Kaanfaa Koohɗa, laakka ga tëelíbéecaagari yaa wo''i an:
- Jëgírohii, malkaa dii atohcii mo'ɗa, na dii tawahcii yakɗa!
2 Yéesu taassari an:
- Fu hotin ga tawahcii ciyaakcii ciine? Tesohanndii dii sah atoh wíinoo waa tíkiskohan na mooroomwa, tóoh hay kiƀú'.

Iñii yah kihew balaa ëldúna túki'aa
(Mëccëe 24: 3-14; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Yéesu yuŋnga ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa, óowrúkohha na Kaanfaa Kooh. Ga daa ƀa wéetee nari daamaɗa, Pee', Saak, Saŋ na Andari meekisohussari an:
4 - Wo'aarii, iñaama laakan kera, ee mandargii wiida teewohan an iñcii cii ƀéeƀca jomin kilaak?
5 Yéesu kon yaa wo'ƀa an:
- Tumat ndaŋ doo ken ɗúkoorúu. 6 Ɓiƀo' ƀiyewin hay kikoorohu teekkoo, ƀa wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii!» Ee ƀa hay kiɗúk ƀo' ƀiyewin. 7 Binaa ɗú keloh yëngël heñ wala an heñ laakin ga ɗekataa, kaa tíitat, ndaga iñcaama jomin kilaak, wayee lak ëldúna le''ii kitúkí' duum. 8 En ki'enaa, kúl hay kiƀewuk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu' hay kiƀewuk, keen ga ɗook nguu' mooroomci; kakayfii hay

‡ **12:42** 12: 42 Këyítfaa ɗeƀɗa wo' dii «Lepta kanak», enndaëelísaa wëñ kijutuut ga ëelíscaa waama.

kiyëngëluk ga ɗekat ciyewin ee a' hay kilaak. Iñaama yah kiman na
dalaaraa mesiklaatcaa ga kimatuk ɓetiɗa.
9 Wayee ɗú, tumat ndaŋ ga haffúu. Ɗú hay kiɓayu paancaa
yaawúu'caa, ɗú hay kirípu na ngee' ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa. Mi
hay kitah bi ɗú hay kituukɗu ga fíkíi ha'-nguu'cii na ga fíkíi buu'cii,
doonaa ɗú tuukuk Hewhewii winéwí'wii ga fíkíiɓa. 10 Hewhewii
winéwí'wii jomin kiyéegalohu paay ga heetcii tóoh. 11 Binaa ɗú abu
kiɓayunaa, helciirúu dalat ga iñaa ɗú joman kiwo'ɗa, ee wo'at rek
iñaa Kooh onanndúu kiwo' ga wahtaama sii'ɗa, ndaga enndii ɗú yah
kiwo', wayee Helaa yisela'í'yaa. 12 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci
ya tíku kikaan. Paamun hay ki'eroh kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa
hay kiɓeɓku, keenu ga ɗook paamɓa na eewɓa, aplukɓa✡. 13 Mi hay
kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu kisagu. Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi ga
daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc.

Ɓo' hay kison bi hëp
(Mëccëe 24: 15-28; Lúkkaa 21: 20-24)

14 - Bëríinaa ɗú hotan ɓaa wo'u "yi'araamí'yaa pooki kúlɗa" aas
ga daa ya jomoo ki'aasɗanaa✡ -- ee ɓaa fu jaŋ iñii yiinaa, tumaa
ndaŋ!-- Ɓuwaa iñaama laakan Yúudéeɗa, ɓa núpat ɓa aaw janjaŋcaa.
15 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taahaagariɗa, hanat
kisek kiyoosuk kiɓeɓ yen ga ɗuuy túuyci, 16 ee ɓaa iñaama laakan
yooncaaɗa, hanat kiɓoyuk kaan kiɓeɓnee kúltífaagari. 17 Massa
ɓeticaa bescaama laakanɓa na look, na ɓaa ensan na kiɓëpí'ɗa!
18 Kíimat Kooh ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin wiméeskí'*.
19 Ndaga ga bescaama, mesiklaatcaa dalan ɓuwaaɗa hay kiyak yakaa
wëe'taa ga an wii, mossii kilaak iñaa man ɗa, aboh ga waa Kooh
ɗeɓ kisak ëldúnaɗa bi wati, ee iñaa madan ɗa laakisanndii bi taa'✡.
20 Ee binaa newéeríi Ha'mudii ya nëewís bescaamanaa, eneenaa ken
múcoo, wayee ɓuwaa ya tanɗa tahha bi ya nëewíssaca. 21 Kon binaa
ɓo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!» wala «Malkat, ya yaa
daa!» Kaa gëmat. 22 En ki'enaa, ɓiɓo' hay kikoluk, ɓa tík hafɓa Kiristaa
na ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa tumi kíntaan na enaama cidóoyí'-
waa' kiɗúk sah, enee an mínukinaa, ɓuwaa Kooh tanukɗa. 23 Watukat
haffúu, mi yéegalinndúu tóoh balaa dara hewanaa.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Lúkkaa 21: 25-28)

24 - Wayee ga bescaama, lak coonucaa ɓuwaa dayanɗa paafin, nohii
dal kiñúusí', ñiidii íis kilee', 25 tu'oltaa hay ɗëegískoh asamaan ta keen,
ee tóoh iñcii en ga asamaaniiɗa hícukoh✡. 26 Fodaama Kowukii ɓii hay
kihotu ga ɗuuy yaayeelcii, ka yoosuki ee ka taam na dooli wiyaak na
ndam✡. 27 Ya hay kiwos malaakacaa ɓa nëgíroh ɓuwaa ya tan, enu ga
ɓakcii cinikiiscii ga ëldúnaɗa, aboh ga dii kakayfii dalohɗa bi ga daa
fa eemoh✡.

✡ **13:12** 13: 12 Mëdírohat na Mísee 7: 6. ✡ **13:14** 13: 14 Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. * **13:18** 13: 18 Ñiin wiméeskí' ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa "ñiin soosoos". Malkat Mëccëe 24: 21. ✡ **13:19** 13: 19 Mëdírohat na Dañeel 12: 1. ✡ **13:25** 13: 25 Mëdírohat na 13: 24-25; Ísayíi 13: 10; 34: 4; Esekíyeel 32: 7; Soweel 2: 10; 3: 4. ✡ **13:26** 13: 26 Dañeel 7: 13. ✡ **13:27** 13: 27 Mëdírohat na Dëteronom 30: 4; Sakarí 2: 10; Nehemíi 1: 9.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Lúkkaa 21: 29-33)

28 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa kedikkaa ne'
kine' bi, ee tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an lah deeyin. 29 Fodaama
ɓan, binaa ɗú hot iñcaama ca laakaa, ínohat an Kowukii ɓii deeyin, ya
le'in halii. 30 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa,
iñcaama tóoh hay kilaak. 31 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee
wo'eenndoo faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa
(Mëccëe 24: 36-44)

32 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laakohanɗa, ken
ínohoowa. Enndii malaakacaa ga asamaanɗa, ee enndii sah Kowukii.
Paamudii doŋ ínohwa. 33 Watukat, kaa neehat ndaga ɗú ínohoo
wahtaa Kowukii ɓii yah kihayɗa. 34 Iñaama madan na fodii ɓo' yaa
en na kiyah kiɓaaɓ: Ya mey kaanci, ya tíkfa ga yah súrgacaagari.
Ya e' yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kilëgëyɗa. Ya nak ɓaa yah kituuk ga
hal-kaadaaɗa kineeh kiwatuk. 35 Kon kaa neehat ndaga ɗú ínohoo ati
ha'-kaanfii hayan kera. Ati yah lak Kooh hoowin, ati ga leeloo wek,
ati lak siikaa kodin, ati ga kím. 36 Binaa ya en jalañ ga fíkíirúunaa, ya
hanattúu kibet lak ɗú ɓii neeh. 37 Iñii mi wo''úu yii, mi wo'ka ɓaa en
ɓéeɓ, kaa neehat!

14

Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa pokoh Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-5; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Bes kanak tesee ga, balaa feetaa Paak* le' na feetaa ɓuwaa ñami
mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa†. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-
waascaa ɓaa heel daa ɓa tuman bi ɓa am Yéesu ndaŋ ee ken yéegoo,
ɓa aplukki; 2 ndaga ɓa wo'ee an:
- Ɗu hanatka kitum ga besaa feetaa, enndiikanaa hay kihaydoh coow
wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Mëccëe 26: 6-13; Saŋ 12: 1-8; Lúkkaa 7: 36-50)

3 Daa Yéesu enee ga Bétaníi, ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa, laakka
ɓetifaa aas gaɓa, lak ɓaa ñam. Ɓetifaa ɓayee kujúlúŋkaa hëwrohu
na atohaa wo'u albataa'. Kujúlúŋkaa tum la'koleñ wiséerí', waa
koocussii ee hëwrohu na kedikkaa wo'u naa'. Daa ya pookee kúuwkaa
kujúlúŋkaa, ya aammba la'koleñaa ga hafaa Yéesu. 4 Ga ɓuwaa en
daamaɗa, laakka ɓuwaa ayluk ga iñaama, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa
an:

---

* **14:1** 14: 1 Wërí en besaa yaawúu'caa laaku hafɓaɗa. Mandarga besaa malaakaa Kooh ɓaawee Kúlkaa Esípti ki'ap saawaa límuunun ga dëkaamaɗa tóoh. Ya këldúkka kaancaa yaawúu'caa, lak Kooh nakinɓa ki'ap kubaal, ɓa leef ñífaa ga ɗook hëltúuyaa en ɓéeɓ. Daa laakin ñíf ɓéeɓ, ɓuwaama múcussa ga kikaankaa. Malkat Eksoot 12. † **14:1** 14: 1 Malkat Eksoot 12: 1-27. Feetaama tumi bes ciyitnakanak ee enee wuu línohcaa. Binaa le' kipíikaa, ɓa tum feetaa wëe'taa ga an wii ɓa ñaman mbúuraa tumsoo lëwíi'. Ka'ta bi feetaama na Paak atukohussa ga bes wíinoo.

- Laak ya jeriñ kiyasoh la'koleñii wii foduma? 5 Ɓo' míneerawa kitoon iñaa wëñ denariyon‡ citéemée'-kaahay, ee kopa'caama eru nduulcii!
Ɓa ɓaa coow ga ɗook ɓetifaa. 6 Wayee Yéesu wo''a an:
- Íisatti yas. Ɗú sodalohhi ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin. 7 Ndaga nduulcii, ɗú ɓii naɓa besaa en ɓéeɓ✡, ee ɗú mínɓa kitumi' iñaa jekin wahtaa ɗú waa'ka ɓéeɓ, wayee mi yahhii narúu ki'en dii besaa en ɓéeɓ. 8 Ɓetifii tumin iñaa ya mínɗa: Ya ɗëwírukin kileef la'koleñ ga faanfiigoo, en waayukaa loyaagoo§. 9 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii mín kiyéegalohu ɓéeɓ, ga ëldúna, iñii ɓetifii yii tumɗa hay kiɓéestíru ee ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Lúkkaa 22: 3-6)

10 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa kiwo'ɓa kitoon Yéesu. 11 Daa ɓa kelohee iñaa ya wo'ɗa, keeñcaagaɓa soossa ga, bi ɓa díŋngari hëelís. Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan bi ya mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba feetaa Paak na tëelíbéecaa
(Mëccëe 26: 17-25; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 1-30)

12 Ga besaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa ee bërii tubaaltaa hoossi fodii sarah Paakɗa, tëelíbéecaa Yéesu meekisohussari an:
- Fu waa' gada ɗí ka'taa kiwaayuki' ñamahii Paak?
13 Yéesu ɓayya ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari, wossaɓa an:
- Karat teeraa, ɗú hay kihídoh na ɓaa koorukin kujataa músú, laa taabukatti, 14 ee daa ya yah ki'aasohɗa, wo'at ha'-kaanfaa an: «*Ha'mudii meekisoh an: Túuyii mi yah kiñamoh Paakɗa wada, mi na tëelíbéeciigoo?» 15 Ee ya hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh ɗook, waa hëwruunun bi tóoh jekin. Ɗú waayukan ñamahcaa ɗu ñamanɗa ga ɗekataama.
16 Tëelíbéecaa karussa, le'ussa teeraa, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa. Ɓa hëwí'ta ñamahaa Paak.
17 Ga noh-soosaa, Yéesu le''a na ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa. 18 Daa ɓa yugee daama ɓaa ñamɗa, Yéesu wo''a an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu ee yii ñam naroo, hayyoo kitoon✡.
19 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga iñaama ee ɓa ɓaa meekissi yíinoo yíinoo an:
- Mi yëríne?
20 Yéesu taassaɓa an:
- Yíinoo garúu ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii, ee bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí ya. 21 En ki'enaa, Kowukii ɓii, kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa wo'ka gariɗa✡, wayee massa ɓaa yaama yah kitoon Kowukii ɓiiɗa! Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari!

---

‡ **14:5** 14: 5 Denariyon malkat 6: 37 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **14:7** 14: 7 Mëdírohat na Dëteronom 15: 11. § **14:8** 14: 8 Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo. ✡ **14:18** 14: 18 Mëdírohat na Kañcaa 41: 10. ✡ **14:21** 14: 21 Malkat Kañcaa 22: 2-19; Ísayíi 53.

Cuunúinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariďa
(Mëccë 26: 26-30; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25; 1 Korenti 10: 16-17)

22 Lakanaa ƀaa ñam, Yéesu ƀeƀpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh,
lëehí'ta ya weellawa, ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aƀa an:
- Uunat, faanfiigoo fërí fa.
23 Lëehí'ta ya ƀeƀpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya
e'taƀawa, ƀéeƀƀa annda ga. 24 Ya wo''aƀa an:
- Ñífiigoo wërí wa, ñífii pok kifiiliimuukiigarúu na Kooh✡, ee wa
aamďu ƀo' ƀiyewinďa. 25 Mi wo''úuka ee kayoh; mi yahissii múk
ki'anis anahaa meyoh ga kedik-reseŋ bi ga besaa mi anan biiñaa
wi'aswaa ga Nguuraa Kooh. 26 Waa ennda ďa, ƀa yeekka yeek-
Kañcaa*, lëehí'ta ƀa ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccë 26: 31-35; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

27 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ƀéeƀpúu, ďú hay kinúp ďú foñnjoo, ndaga bíduunun ga Këyítfaa
an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa tasarsukohu.»✡
28 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiďëwíruk Gëlílée.
29 Pee' wo''ari an:
- Luu enee an ƀuwii tesďa tóoh hay kinúpu, foñussaa, mi, mi núpoo
mi foñnjaa.
30 Yéesu taassari an:
- Fu, mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik pabu kon
bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
31 Wayee Pee' ƀewissa didóolí' an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Ee tëelíbéecaa ƀéeƀƀa ƀaa wo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Mëccë 26: 36-46; Lúkkaa 22: 40-46)

32 Lëehí'ta Yéesu na tëelíbéecaa karussa ďekataa wo'u Getsemanee†,
ee ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi ka' kikíim Kooh.
33 Ya ƀayya Pee', Saak na Saŋ, ƀa taam nari. Faanfaagari faa dal
kinúp, ya yëecírukka, 34 ya wo''aƀa an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii ee kaa neehat.
35 Ya ka'ta bi ga ƀak fíkíi, ya le''a kakay, yaa kíim an wahtaama
úsaayyi, enee an mínkinaa. 36 Ya wo'ee an:
- Abaa‡ Buba, iñaa en ƀéeƀ mínkin garaa, úsaayďaa kaas-coonii wii
garoo! Wayee hanat ki'en iñaa mi waa' wayee iñaa fu waa'ďa laakat.
37 Ya sooffa ga tëelíbéecaa, ya laakkaƀa ƀaa neeh, ya wo''a Pee' an:
- Simoŋ, fu yii neehe? Fu mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu
wíinoone? 38 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ďú keenoo ga fíraa
Seytaani. Ƀo' daal keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.

✡ **14:24** 14: 24 Mëdírohat na Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34. * **14:26** 14: 26 Kañcaa 115-118 cërí yeeksee binaa cuunúinfaa tumsi ga Paakďa leeh kiñamunaa. ✡ **14:27** 14: 27 Sakarí 13: 7. † **14:32** 14: 32 Malkat Mëccë 26: 36 na iñaa ƀéestíru ga kakayďa. ‡ **14:36** 14: 36 Abaa Buba Wo'een ki'Arameyeekaa «Abaa» hotuk ga bíncaa múus, ee wërí en teekaa kowu ƀayohi paamciďa.

39 Ya úsaaysissaɓa daa karam, yaa kíim na wo'eencaa caca. 40 Ya
soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa abin pëní.
Ee ɓa ínohéeríi iñaa ɓa wo'anndi.
41 Ga waa ya soofis ga waasaa wukaahaywaaɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Dooyin! Wahtii le'in. Malkat,
Kowukii ɓii kii yah kitíku ga yah ɓuwii waa'tii Koohɗa. 42 Kolkat, ɗu
yee! Malkat, yii yahhoo kitoonɗa, yii deey.

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

43 Ga saasi, lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot, yaa bok
ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa le''a. Laakka ɓuwaa taabu nari,
ɓayuunun kalaɓ na doo'. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na
yaakcaa yaawúu'caa ɓërí woseeɓa. 44 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ɓuwaa
lëdí' mandarga an: «Ɓaa mi yah kifuunɗa, yërí ya. Abatti, ɗú ɓayyi
ee ɗú watukki bi jof.» 45 Daa Yúdaa le' hen, ya deeyca ga Yéesu, wo''a
an:
- Jëgírohii!
Lëehí'ta ya fuunnda Yéesu. 46 Fodaama, ɓuwaa ɓíinoo tíkussa yah
ga Yéesu, abussari. 47 Ɓo' ga ɓuwaa enee daamaɗa ɗolla kalaɓfaagari,
típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa.✡ 48 Yéesu wo''aɓa
an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na doo'cii, man
na ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele? 49 Mi enee ga ɗuuycúu besaa en
ɓéeɓ, mi jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee ɗú mossiiroo ki'am.
Wayee iñii yii laak, doonaa iñaa Këyítfaa wo'eeɗa mat.
50 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa núp✡.
51 Laakka oomaa-fiilaa taabukki, ɓayee úuf rek ga faanci. Ɓuwaa
ɓaa heelli ki'am, 52 ya foñnja úufaa naɓa, ya yaa saan faan ɓuucuuc.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccëe 26: 57-68; Lúkkaa 22: 54-55,63-71; Saŋ 18: 13-14,19-24)

53 Ɓuwaa ɓayya Yéesu ga ha'-kaadaa sarahohcaa, ga daa sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, ha'-kaancaa na jëgíroh-waascaa hídohseeɗa. 54 Pee' yaa
taabukki di'úsaayí' bi ga ɗuuy hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa.
Daama, ya yuŋnga na súrgacaa, yaa yoonuk.
55 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa
wiyaakwaaɗa tóoh ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan Yéesu bi ɓa mínndi
ki'apluk wayee ɓa hottii.
56 En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin pokɗuseerari wo'een, wayee iñcaa ɓa
wo'eeɗa taabéeríi✡. 57 Laakka ɓuwaa koluk kipoki'ti iñii wii:
58 - Ɗí kelohin yaa wo' an: «Mi hay kipook Kaanfii Kooh, fii hëwrohu
na yah ɓo'ɗa, ee mi tawah filiis ga bes kaahay, faa hëwrohsanndii na
yah ɓo'.»✡
59 Wayee ga iñaama sah wo'eencaagaɓa taabéeríi.
60 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka ga fíkíi ɓéeɓ,
meekissa Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
61 Wayee Yéesu taassii, ɗekohha cel. Ha'-kaadaa sarahohcaa
meekisissari an:

✡ **14:47** 14: 47 Mëdírohat na Saŋ 18: 26. ✡ **14:50** 14: 50 Mëdírohat na 14: 27. ✡ **14:56** 14: 56 Mëdírohat na Kañcaa 27: 12; 35: 11. ✡ **14:58** 14: 58 Malkat Saŋ 2: 19.

- Fu yërí en Kiristaaniine, Kowukii Kooh yii laak ndamɗane?
62 Yéesu taassa an:
- Ee, mi yërí ya, ee ɗú hay kihot Kowukii ɓii yuŋ, hanoh yah-ñaabaa Kooh yii wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú hayyi kihot ya taam na yaayeelcii asamaan ya yoosuki§.
63 Daama, ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltífaagari ndaga ki'ayluk, ya wo''a an:
- Ɗu laakis ya sooli ga wo'een seedi? 64 Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin Kooh. Ɗú ínoh ya ga?
Ɓuwaa ɓéeɓ tíkussa Yéesu saboh ee ɓa wo''a an ya jomin ki'apu.✡
65 Laakka ɓuwaa dalu kitoos ga ɗook Yéesu, ɓa kúnnda fíkíifaanaa, ɓa dúukiri ee ɓa wo'iri an:
- Líiruka, wo'aa ɓii feekkaaɗa?
Ee súrgacaa abussari, ɓaa mútisohhi na pa'caa.✡

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 69-75; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

66 Daa Pee' enee ga hëtaa ga kakayɗa, laakka mbíndaanaa hay, bok ga ɓuwaa lëgëyi' ha'-kaadaa sarahohcaaɗa. 67 Ya hotta Pee' yaa yoonuk, ya malakkari, wo''a an:
- Fu ɓan, fu enee na Yéesu Nasareet .
68 Wayee Pee' taasukka an:
- Fu wo' ya? Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa.
Lëehí'ta ya kolukka, meyohha hëtaa, yaa aaw ɓak halaa. Siik-pabu konnda.*
69 Wayee mbíndaanaa hottari, dalissa kiwo' ɓuwaa enee daamaɗa an:
- Ɓii yii bok gaɓa!
70 Pee' taasukissa. Ga fíkíi jutuut, ɓuwaa enee daamaɗa wo'sissa Pee' an:
- Fu jom kibok gaɓa, ndaga fu ɓan, fu kúlkoh Gëlílée.
71 Daama Pee' yaa en ga kicojuk na kiwaat an:
- Mi ínohoo ɓaa ɗú wo''oo yaama.
72 Ga ɗekataama, siik-pabu konnda kodaa wukanakwaa.
Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeriɗa, an: «Balaa siik pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' ennda ga kikoduk†.

15

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Lúkkaa 23: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, yaakcaa yaawúu'caa, jëgíroh-waascaa na ɓuwaa tes boku ga paanaa yaawúu'caa wiyaak-waaɗa, hídohussa kituuki' yen ga iñaa aaw ga Yéesu. Ɓa poklukkari, ɓa ɓayyari, tíkussari ga yah Pílaat. 2 Pílaat meekissa Yéesu an:
- Fu Yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka.

---

§ **14:62** 14: 62 Malkat iñaa ɓéestíru ga Mëccëe 26: 64. ✡ **14:64** 14: 64 Malkat Léwítík 24: 16. ✡ **14:65** 14: 65 Mëdírohat na Ísayíi 50: 6. * **14:68** 14: 68 Laakin ga këyítcaa ciɗewaacaa caa laakoo «Siik-pabaa konnda». † **14:72** 14: 72 Malkat 14: 30. Laakin ɓuwaa bín an «Ya foolla, meyca, yaa koduk» wala «ya halaat ga iñaama hen, yaa koduk» wala ɓan «ya kúnnda hafaa, ya yaa koduk.»

3 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa yabussa Yéesu ga enaama ciyewin. 4 Pílaat
meekisissa Yéesu an:
- Fu taasoone? Man fu keloh ga iñcii ɓa yammbaaɗa!
5 Wayee Yéesu taasissii, iñaama jaahalla Pílaat.

Yéesu tíkussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-26; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

6 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ, Pílaat méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu
ga kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa. 7 Waama, lak laakin ɓaa en
ga kasu, teeku Barabaas, ya na ɓuwaa taabee nariɗa. Ɓa apee ɓo'
ga heñaagaɓa na nguuraa Roomɗa. 8 Mbooloomaa lappa bi ga kaan
Pílaat, ɓa meekissari ya tumi'ɓa iñaa ya meereeɓa kitumi'ɗa. 9 Pílaat
meekissaɓa an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu ƀuurum yaawúu'ciine?
10 Ya wo'ee iñaama ndaga ya ínoheera an kisootukoh Yéesu tahee
bi sarahohcaa ɓiyaakɓaa tíkussari ga yahci. 11 Wayee sarahohcaa
ɓiyaakɓaa ɓaa obis ɓuwaa ɓa wo' Pílaat ya nami'ɓa kiméyí' Barabaas.
12 Pílaat ɓeɓsissa daa karam an:
- Kon mi tuman na, na ɓii ɗú teek ƀuurii yaawúu'ciiɗa?
13 Ɓa ɓaa fiipis an:
- Daayaari ga kuraa!
14 Pílaat meekissaɓa an:
- Iñii yibóní'yii ya tumɗa ya?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
15 Pílaat waaree kisóosí' keeñcaa ɓuwaa, ya méyí'taɓa Barabaas;
lëehí'ta ya feeklukka Yéesu na karawaas, ya erohhari kidaaysunee ga
kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawalsoh Yéesu
(Mëccëe 27: 27-31; Saŋ 19: 2-3)

16 Soldaa'caa ɓayussa Yéesu ga ɗuuy kaanfaa ha'-kúlkaa (wërí en ga
Peretuwaaraa*), ɓa nëgírohha soldaa'caa fodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa. 17 Ɓa
ekka Yéesu kúltí fiyo'oh† cor, ee ɓa tíkí'tari ga hafaa iñaa fodii baanu-
buu', terohu na lúp, wíillawa. 18 Lëehí'ta ɓa ɓaa këñí'ti an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
19 Ee ɓa feekiri ga haf na doo', ɓa toosi ga ɗookci, ee ɓa yí'i ga
fíkíici fodii ɓaa ɓa e' cée'. 20 Waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh fodaama,
ɓa nísí'tari kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa ekissari kúltícaagari. Lëehí'ta ɓa
ɓayyari fooh, kidaayneeri ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccëe 27: 32-44; Lúkkaa 23: 26-43; Saŋ 19: 17-27; Galaat 3: 13)

21 Soldaa'caa gítínussa ɓaa wo'u Simoŋ ee dëk Síreen, paam
ɓi'Ëlíksaan na Rufus✡, kiníkuk kuraanaa Yéesu. Lak ya en na
kipaaf, ya meyoh yooncaa. 22 Ɓa ɓayya Yéesu bi ga ɗekataa wo'u
Golgotaa, wërí en «Loon-haf». 23 Ɓa e'tari biiñaa atukohu na mëkín

---

* **15:16** 15: 16 Peretuwaa' wërí en ga daa gúwernëe' wala ɓuwaa kuliyuk soldaa'caa dëkɗa. En ga Roomaa, peretuwaa' jomin ki'en kaanfaa buuraa fiyaakfaa. Malkat Mëccëe 27: 27; Saŋ 18: 28; Tumeen 23: 35. † **15:17** 15: 17 Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk. ✡ **15:21** 15: 21 Mëdírohat na Room 16: 13.

kedikkaa wo'u míi'ɗa‡, wayee ya saŋnga. 24 Ɓa daaycari ga kuraanaa,
ɓa warohha kúltícaagari, ɓa yípee tukiisii ki'ínoh iñaa ɓaa en
ɓéeɓ laakanɗa.✡ 25 Enee ga wahtu yoo'-yoo' ga waa ɓa daayci ga
kuraanaaɗa. 26 Iñaa bínsee ga ɗook kuraanaa ee ɓéestí' iñaa tahhi
ki'apuɗa enee: «Buurii yaawúu'cii». 27 Ɓa daayca ga kuraa fodaagari
tumoh-kofeel ɓanak, yii ga yahci ñaam, yíinoo ga yahci seŋ. [28]§
29 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf, ɓaa ɓassi an:
- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa
ga bes kaahayɗa✡, 30 somaa haffu, fu yoosuk ga kuraanii!
31 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓan na jëgíroh-waascaa, ga ɗuuyɓa, ɓaa
ñaawalsoh Yéesu an:
- Ya músalin ɓuwii ɓíinoo ee ya mínoo hafci kimúsal! 32 Ya
Kiristaanii, buurii ɓu-Isarayeel, ya yoosukat kimma ga kuraanii ati ɗí
mín kihot ee ɗí gëm!
Ɓuwaa daaysee ga kuraa fodaa Yéesuɗa, ɓaa ɓassi ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-37)

33 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh
ñúussa kërúus ga kúlkaa tóoh. 34 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa
koonaa didóolí' an:
- Élóyí, Élóyí, lema sabaktani? (Wërí en: «Koohyiigoo, Koohyiigoo,
iñii tah ya fu foñnjoo?»*)
35 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa, daa ɓa keloheeri ɓa dalla
kiwo' an:
- Súkúrukat, yii ɓay Ili!
36 Yíinoo gaɓa foolla, ɓeɓpa epoos, ñoonndawa ga biniiga', ya
pokkawa ga siñdaa doo', lëehí'ta ya noonndawa Yéesu ya ɗuuywa✡,
ee yaa wo' an:
- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kiyóosí' ati na!
37 Wayee Yéesu lessa koonaa kiyaak, lëehɗukka.
38 Rídóonaa wiyaakwaa✡ poksee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, kún
ɗekataa wëñ kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak, aboh ga ɗook bi ga
kakay.
39 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa ee tuukee
ga fíkíi Yéesuɗa, daa ya hotee ga kaanaa Yéesu waama, wo''a an:
- Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!
40 Laakeera ɓan ɓeticaa ensee di'úsaayí', ɓaa malak ga. Mërí-
Malleen bokee gaɓa, na Salomee na Mërí eew ɓiSaak yijutuut na Yosee.
41 Ɓeticaama ɓërí taamsee na Yéesu ee ɓaa toputu'ussi ga waa ya en
ga Gëlíléeɗa. Laakeera daama ɓan ɓeti ɓiyewin ɓiliis ɓaa taamsee
nari Yéerúsaleem.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

---

‡ **15:23** 15: 23 Anahaagari lëeldĩn ɓo'. Ɓa ereewa Yéesu, an en ɗanaa ya yéegoo mesiklaatcaa. ✡ **15:24** 15: 24 Malkat Kañcaa 22: 19. § **15:28** 15: 28 (Fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta, an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelcaa.») Wo'eencuma hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Lúkkaa 22: 37; na Ísayíi 53: 12. ✡ **15:29** 15: 29 Malkat Kañcaa 22: 8; Marka 14: 58; Saŋ 2: 19. * **15:34** 15: 34 Kañcaa 22: 2 ee wo'u ga ki'Arameyee. ✡ **15:36** 15: 36 Mëdírohat na Kañcaa 69: 22. ✡ **15:38** 15: 38 Malkat Eksoot 26: 31-33.

42 Ga besaa waayukaa feetaa, ennda goonataa besaa Sabat, lak Kooh
yaa hooƀ, 43 Yoseef ee dëk teeraa Arímatee†, hayya. Iñaa ƀo' yiyaak ga
ƀuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa. Ee ya ƀan ya sekee
Nguuraa Kooh. Ya laakka fít kika' ga Pílaat kimeekisohhi faraaffaa
Yéesu. 44 Kiteel kikaankaa Yéesu betta Pílaat. Ya ƀaylukka kon
soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ƀo' ƀitéemée' ga heñɗa, kimeekissi ati
Yéesu maañin kikaan. 45 Daa soldaaraa taaseeri ga iñaama, ya onnda
Yoseef kiƀeƀ faraaffaa. 46 Yoseef lommba píis fodii mëlíkaan, yóoskí'ta
Yéesu ga kuraanaa, múullari ga píisaa, lëehí'ta faanneerari ga noŋ-
loyaa yotu ga atoh. Lëehí'ta ya pírgínnda atoh wiyaak, laŋnga halaa
loyaa. 47 Mërí-Malleen na Mërí eew ƀiYoosee ƀaa malak ga daa Yéesu
ekohuɗa.

16

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10; Kañcaa 16: 8-11; Tumeen 2: 23-32; 1 Korenti 15: 1-28)

1 Ga waa besaa Sabat paaffa, Mërí-Malleen, Salomee na Mërí eew
Saak lomussa la'koleñ ki'éeñí'nee faraaffaa Yéesu. 2 Cuut ga kímaa
besaa ɗeƀ ga siminaaɗa, lak nohaa waa mey, ƀa ƀaa yah loycaa. 3 Ɓa
ƀaa wo' ga díkaantiƀa an:
- Ati ƀii yahhuu kipírgíni' atohaa ga halaa loyaa, bi úsaayɗa ƀa?
4 Wayee daa ƀa malak hen, ƀa hotta an atohaa enee wiyaakaa-yaak
waama, pírgínuunun bi hanohin yahaa. 5 Ɓa aassa loyaa Yéesu. Ɓa
hotta oomaa-fiilaa ekuk kúltí fihoo'ta ee fiyaanaaw ɗer, yugin ga ƀakaa
hanoh yah-ñaamɗa. Ɓa tíitta. 6 Wayee oomaa-fiilaa wo''aƀa an:
- Kaa tíitat. Ɗú heel Yéesu Nasareet, ƀaa daaysee ga kuraanaaɗa.
Mílísin! Ya gaa dii. Malkat, ɗekatii ya faanohseeɗa weema. 7 Wayee
karat, ɗú wo'nee Pee' na tëelíbéecaa tesɗa an ya ɗëwírukinndúu
Gëlílée, ɗú hotnanndi daama, fodaa daa ya wo'eerúukaɗa✡.
8 Ɓeticaa meyca loyaa, ƀaa núp. Ɓaa saak ndaga kitíit. Ee ƀa wo''ii
ken dara ndaga kiniik.

Yéesu teewukohha ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Saŋ 20: 11-18; Lúkkaa 24: 9-45)

[9 Waa Yéesu mílíssa ga kímaa besaa ɗeƀ ga siminaaɗa, ya
ɗeƀpa kiteewukoh ga Mërí-Malleen yaa ya nísee gari raƀcaa
ƀiyitnaƀanakƀaaɗa. 10 Mërí-Malleen yaama ka'taka kiƀéestí' ƀuwaa
enee nariɗa, ya laakkaƀa ƀaa feekoh haf, ƀa ƀaa looyoh. 11 Waa
ƀuwaama kelohu an Yéesu yaa pes ee Mërí-Malleen hotinndiɗa, ƀa
gëmmbiiri.

Yéesu teewukohha ga tëelíbée ƀanak
(Lúkkaa 24: 13-35)

12 Tíkíssa ga, Yéesu teewukohha ga ƀo' ƀanak ga tëelíbéecaa, na
jëmma wiliis, lak ƀa meyin dëkaa ƀaa yah. 13 Ɓa ƀoyukka kiyéegalka
tëelíbéecaa tesɗa, wayee ƀa gëmmbiiƀa ƀan.

---

† **15:43** 15: 43 Arímatee ɗekataa hanoh Yéerúsaleem ga iñaa aaw aasaa'-noh ee díkaantiƀa tumin kíloomeet 35. Malkat ƀan Mëccëe 27: 57. ✡ **16:7** 16: 7 Malkat 14: 28.

Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa
(Mëccëe 28: 16-20; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

14 Yéesu mëeñdohha kiteewukoh ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na
yíinooyaa, lak ɓa en na kiñam. Yéesu ña'taɓa ga daa ɓa gëmmbiiɗa,
na daa ɓa yëgís ga keeñ bi ɓa tookkii kigëm wo'eencaa ɓuwaa hotti,
lak ya mílísinɗa. 15 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Wíilat ëldúna tóoh, ɗú jangatnee Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwii
ɓéeɓɓa.✡ 16 Ɓaa gëm garoo ee ya bëtísi'unaa, hay kimúc, wayee ɓaa
gëmmbiinaa hay ki'atti'u kikaan. 17 Ee kíntaancii cii cërí taabukan
ɓuwii gëmanɗa: ga teekkoo, ɓa hay kikaal raɓcaa ga ɓuwaa, ɓa hay
kiwo' lak ci'as. 18 Luu ɓa abee goŋ ga yahcaagaɓa, ɓa an ndom, dara
dalooɓa. Ɓa hay kitík yahcaagaɓa ga ɗúukoolí'caa, ee ɓaama hay
kiwak.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Lúkkaa 24: 50-53; Tumeen 1: 9-11)

19 Waa Yéesu, Ha'mudii, lëehí'ta kiwo' naɓa fodaama, ya
ɓëwírussa, aawwa asamaan, ee ya yugohneera Kooh ga yah-
ñaabaagari✡. 20 Tëelíbéecaa karussa daa en ɓéeɓ kijangatnee
Hewhewaa winéwí'waa. Ha'mudii yaa lëgëy naɓa ee teewohha na
kíntaancaa taam gaɗa, an wo'eenaa Kooh kayoh. Aameen.]

✡ **16:15** 16: 15 Mëdírohat na Tumeen 1: 8. ✡ **16:19** 16: 19 Mëdírohat na Tumeen 1: 9-11.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Lúkkaa
bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Wii wërí en Hewhewii winéwí'wii Lúkkaa bínďa. Lúkkaa bokéerii ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya enee na ƀuwaa taabee na Yéesuďa, kimeekisƀa bi lee' daa kipeskaa Yéesu madeeďa. Waa ennda ďa, ya bínnda këyítfii fii, ya wosohhafa fiiliici Tewoofíil. Lúkkaa enee doktoo' ee ya taabin waas ciyewin na Pool yaa Yéesu tanukee ga waas Damaas tummbari apotaa'ďa. Ga ƀéeƀ ƀuwii bín ga loo Hewhewii winéwí'wiiďa, ya doŋ yërí enndii yaawúu' ga. Ya yewinnda kiƀéestí' ga daa baahcaa yaawúu'caa manďa, doonaa ƀuwaa fodaa gari mín ki'ínoh dijófí' ƀaa en Yéesuďa.

Lúkkaa wo'ee an yaawúu'caa enee na kiseku ƀuuraa yahƀa kimúsalďa. Buuraama yërí en Músalkaataa sëldíiga-Koohcaa yéegalohee ga Këyítfaa fisela'í'faa an Kooh hayyi kiwos ëldúnaďa. Kooh ínoheera an Músalkaataama laakkiinaa, ƀéeƀ ƀuwii hay kisaŋku'. Iñaama tah ya wosohha Kowukaagari ya laakka ka doŋďa, kimúsal ƀuwaa gëman gakaďa, heetoo heet. Yéesu Kiristaa yërí en Kowukaama.

Lúkkaa bídin ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeďa, na iñaa Yéesu tum ga ëldúnaďa, iñaa ya jëgí' ƀuwaaďa, iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu jëgíree ƀuwaa ee ya yërëméerii wo'eenci; ya yaa wëkí' ďúukoolí'caa, yaa kaal raƀcaa ga ƀuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'.

Lúkkaa bídin ƀan këyít filiis, faa teeku "Tumeencaa apotaa'caa". Ya ƀéestí' ga këyítfaama iñaa dalee apotaa'caa aboh ga waa Yéesu ƀëwíru asamaanďa, na daa kikerceen kooroh bi le"a daa en ƀéeƀ ga ëldúna.

Këyítfii Lúkkaa bínďa mínin kimëdírohu lool na iñaa Mëccë bínďa, na Marka ƀan, ee wa tíidoh anee:

1 - Iñii tah Lúkkaa kibín këyítfiiďa (*1: 1-4*)
2 - Kilímukkaa Saŋ-Bëtís na kilímukkaa Yéesu (*1: 5–2: 52*)
3 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-20*)
4 - Saŋ bëtísi"a Yéesu, Seytaani fí'ta Yéesu (*3: 21–4: 1-13*)
5 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*4: 14–9: 50*)
6 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*9: 51–19: 27*)
7 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuďa (*19: 28–23: 56*)
8 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*24: 1-12*)
9 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari; Yéesu ƀoyukka ga ďook (*24: 13-53*)

Iñii tah Lúkkaa kibínďa

1 Fiilii Tewoofíil,
Ƀo' ƀiyewin daluunun kibín tóoh iñaa laakee dii ga ďuuycíiďa.
2 Ƀa ƀéestí'ka fodaa daa ƀuwaa maasohsee iñaama wo'seeka na
kúuwƀaďa, ga waa iñaama dal, ee ƀa enee yéegalohcaa wo'eenaa
Kooh. 3 Ërí tah, Kiyaakii, mi ƀan waa mi heella bi jof wëe'wëeraa ga
iñaa laakeeďa tóoh, aboh ga dalaaraa, helloo ka'ta ga kiƀéestí'taaca

ga ƀín wíinoo wíinoo. 4 Fodaama fu ínoh bi jof an iñii fu jëgíruɗa,
kayoh fiyaak.

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Saŋ

5 Waama lak Eroot en buu' ga kúlkaa Yúudée. Laakka sarahohaa
teeku Sakarí, ƀokee ga lagaa sarahohcaa ensee na Abíyaaɗa. Ɓetici
teeksee Ilisabeet ee ƀokee ga gíiraa Aaron. 6 Sakarí na ƀetici Ilisabeet
júƀseera ƀéeƀƀa ga fíkíi Kooh, ƀa taabuki ga daa gënɗa Waas-Kooh na
iñaa ya nakohɗa. 7 Wayee ƀa laakéeríi kowu ndaga Ilisabeet mínéeríi
kilaak, ee ƀa ƀanak, ƀa ensee yaak.

8 Laakka bes, Sakarí enee na kitum lëgëy-sarahohaagari ga fíkíi
Kooh, lak ƀuwaa ya bok naƀaɗa, ƀërí hëyrohee kitum bëríi. 9 Ga
baahaa sarahohcaa, ƀa daani kiyíp tudoo' ki'ínoh ƀaa iñaama hídan
gariɗa. Iñaa hínnda ga Sakarí, ya jommba ki'aas ɗuuy Kaanfaa Kooh
ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, kitëkí' cúuraayaa. 10 Ɓiƀo' ƀiyewin enussa
ga fooh, ƀaa kíim Kooh daama ga wahtaa cúuraayaa taaluɗa. 11 Waa
ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey ga fíkíi Sakarí, tuukohha iñaa
hanoh yah ñaabaa ɗekataa tëkírohsi cúuraayɗa. 12 Daa Sakarí hoteeri
hen, fítaagari tuukka tek, ya tíitta tír. 13 Wayee malaakaa wo''ari an:

- Kaa niik dara Sakarí, iñaa fu kíimɗa Kooh tookɗinndaari: Ɓetifu
Ilisabeet hayyaa kilaaki' kowu kiyaal, ee fu teekanka Saŋ. 14 Keeñfu
hay kisoos gari lool, ee ƀo' ƀiyewin hay kineƀluku ga kilímukkaagari.
15 Ndaga ya hay ki'en ƀo' yiyaak ga fíkíi Ha'mudii. Ya yahhii anoh,
enndii biiñ enndii anahaa laallukohi ƀo', ee aboh ga daa ya enan sah
ga lookaa eeciɗa, ya hay kilíif na doolaa Helaa yisela'í'yaa. 16 Ya hay
kitah bi ƀu-Isarayeel ƀiyewin gëmaatu ga Ha'mudii en Koohyiigaƀaɗa.
17 Ya hay kitíin ga fíkíi Kooh, líif na hel na doolaa sëldíiga Ili ƀayeeɗa.
Ya júwohí' paamuncaa na towutaa, ya haydoh keeñ sagoh-taycii ga
halaat cijúwí'; fodaama ya waayuki' Ha'mudii ƀuwaa sekanndiɗa✡.

18 Sakarí loffa malaakaa an:

- Mi ínohan iñaama na? Ndaga mi gu'gi, ee ƀetiroo ƀan yakakin.

19 Malaakaa taassari an:

- Mi yërí en Gëbíríyeel. Mi en ga fíkíi Kooh, kitum iñaa ya
nakohɗa. Ya woseeroo kiwo''aa na kiyéegallaa Hewhewii winéwí'wii
wii. 20 Diima fu hay kiluuƀ, fu mínanndii kiwo' bi ga daa iñii
mi wo'ɗa laakan, ndaga fu gëmmbii wo'eeniigoo yah kilaakoh ga
wahtaagawaɗa.

21 Waama, lak ƀuwaa ensee na kikíim Kooh ga foohɗa ƀaa sek Sakarí
daama. Ɓa jaahli''a ga daa ya tes iñaa maañin ga ɗekataa wisela'í'waa
ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗa. 22 Ga waa ya meyca, ya mínndii naƀa kiwo'
ee ƀa ínohha an ya hot yen ga ɗekataa wisela'í'waa. Ya tessa luuƀ, ee
ya wo'i naƀa na yahcaa.

23 Waa bescaa Sakarí jomee kihëyroh ga Kaanfaa Koohɗa leehha, ya
ƀoyukka kaanci. 24 Bes cera tíkka ga, ƀetici Ilisabeet ennda na look. Ya
ɗaakukka ñiin ciyëtúus ga kaanci. Ya wo'ee ga ɗuuyci an: 25 «Iñii yii,
Kooh tumi'toori: Ya malkinndoo bi ya nísinndoo ga iñaa enee kaciroo
ga ɗuuy ƀuwiiɗa.»

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Yéesu

✡ **1:17** 1: 17 Malkat Malasíi 3: 23-24.

26 Waa lookaa Ilisabeet laak ñiin ciyitniinooɗa, Kooh wossa malaaka
Gëbíríyeel ga teeraa Nasareet, ga gohaa Gëlílée. 27 Ya wossari ga
oomaa-jowaa onohu kipañ ga oomaa-fiilaa teeku Yoseef, kucaasamun
Dëwít. Oomaa-jowaa teeku Mariyaama. 28 Malaakaa aassa kaan
Mariyaama, wo''ari an:
- Jam namohat naraa, fu yii Ha'mudii teeƀ kijofkiigariɗa! Ya yii
naraa.
29 Daa Mariyaama kelohee iñaa malaakaa wo' yaama, fítaagari
tuukka tek. Ya yaa wo' ga helaagari an: «Këñɗohuma waa' yee
kiwo'e?» 30 Malaakaa wo''ari an:
- Mariyaama, kaa niik, fu newin Kooh. 31 Diima, fu hay ki'en na look,
fu laak kowu kiyaal, fu teekka Yéesu. 32 Ya hay kiyak ga fíkíi ƀuwii ee
ya teeksan Kowukii yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Ha'mudii en Koohɗa hayyi
kitum buu' fodaa caasamci Dëwít. 33 Ya yah ƀuurii ƀu-kaan Yakoop bi
taa' ee nguuraagari leehoo taa'.
34 Mariyaama loffa malaakaa an:
- Iñaama mínan na ki'en? Mi ínohoo yaal.
35 Malaakaa taassari an:
- Helii yisela'í'yii hay kiyoosuk ga ɗookfu ee ɗoolaa meyoh ga Kooh
yii ga ɗookaa-ɗookɗa úullaa fodii sëegúu. Kërí tah oomaanii yah
kilímuɗa yah kiƀayu yisela'í'yii, Kowukii Kooh. 36 Malka, mbokfu
Ilisabeet, ya ƀan, yaa na look, kowu kiyaal, ga kiya'ƀuci. Ɓaa wo'see
an mínoo kilaak kowuɗa, yaa ga ñiin ciyitniinoo wati. 37 Ndaga dara
wooñnjii Kooh.
38 Mariyaama wo''a an:
- Mi en ñaamii Ha'mudii. Iñii fu wo' garooɗa, laakohat ɗa.
Malaakaa tagohha nari, yaa yah.

Mariyaama ka'ta kiƀaaƀ Ilisabeet

39 Ga wahtaama, Mariyaama ƀewukka, yaa gaaw kiyah ga ƀak
gohaa Yúudée wiyéwní' jaŋjaŋwaa, ga teeru wíinoo daama. 40 Ya
aassa kaan Sakarí, ya këñí'ta Ilisabeet. 41 Kowukaa ga lookaa
Ilisabeetɗa yëngëlukka ga ɗuuyci ga wahtaa Ilisabeet keloh këñɗohaa
Mariyaama. Ilisabeet líiffa na Helaa yisela'í'yaa. 42 Ee ya yaa wo'
didóolí' an:
- Kooh wëñnjaa kibarkeel ga ƀeticii ƀéeƀƀa ee ya barkeelin kowukii
fu yah kilaakɗa! 43 Mi yërí en ƀa, bi eew Ha'mudiigoo, hay kaanndoo?
44 Ndaga malka, daa mi kelohee këñɗohiigaraa hen rek, kowukii dalla
kiyëngëluk ga lookiigoo ndaga kisafa'. 45 Fu yewinin múu', fu yii fu
gëmin an iñaa yéegalohu ga teekaa Ha'mudiiɗa, hay ɗa kilaakoh.

Mariyaama yeekka Kooh

46 Mariyaama dalla kiwo' an:
- Fítiigoo ƀéeƀwa wii kañ kiyakkii Ha'mudii,
47 ee keeñnjoo soosin ga Kooh, Músalkaatiigoo.
48 Ndaga ya malkinndoo, mi ñaamiigari ee mi enndii daraɗa.
Aboh ga diima, ƀuwii wati na ƀaa hayanɗa, bi taa' wo'san garoo ƀaa
yewinin múu'.
49 Ndaga Kooh yii laak dooliɗa tumɗinndoo enaama yiyaak. Teekiigari
sela'in.
50 Ee ya hay kiyërëm ƀuwaa niikussi fodii Koohɗa, bi taa'.

51 Ya tumin enaama ciyaak na dooli yahci: ya aañin ɓuwaa tíku hafɓa
ga ɗookɗa.
52 Ya kaalin buu'caa ga nguuraa ɓa enohɗa, ee ya ɓëwí'ta ɓuwaa
enussii daraɗa.
53 Ya erin ɓuwaa yaaɓɗa enaama cinéwí' bi dooyin, ee ya ɓoykidohin
ha'-alalcaa yah ɓuucuuc.
54-55 Ya hayin ki'amɗoh ɓu-Isarayeel, súrgaciigari:
ya allii múk kiteewoh yërmaandaagari ga Abaraham na ɓuwaa meyoh
gariɗa bi taa'a fodaa daa ya dígeeka caasamuncaagaruuɗa.
56 Mariyaama tessa na Ilisabeet iñaa le'in ñiin kaahay, lëehí'ta ya
ɓoyukka kaanci.

Kilímukkaa Saŋ-Bëtís

57 Wahtaa Ilisabeet jomee kilaakoh kowuɗa le''a, ya laakka kowu
kiyaal. 58 Ɓuwaa dëk nariɗa na mbokcaagari yéegussa an Ha'mudii,
teewinndi yërmaandi wiyaak, ee ɓéeɓɓa ɓaa neɓluk ga iñaama nari.
59 Waa ku'oomaakaa límukka bi laakka bes ciyitnakaahay, ɓuwaa
hayyaja kigú'*. Ɓa waareeja ki'e' teekaa paamci, Sakarí. 60 Wayee
eemunaa loffa an:
- Ó'óo, ja teeksan Saŋ.
61 Ɓa wo''ari an:
- Man laakoo mbokfu yaa ɓay teekuma!
62 Ɓuwaa meekisohha paamunaa na yahcaagaɓa, ya wo'ɓa daa ya
waa' kiteek kowukaagariɗa. 63 Sakarí nakka ɓuwaa, ɓa haydohi'ti
haanga wibídaah, ya bínnda an: «Teeku Saŋ.» Ɓuwaa ɓéeɓɓa
jaahli'ussa ga iñaama. 64 Ga ɗekataama, perimpaa Sakarí lógísukka,
ya mínnda kiwo' fodaa múus, ya yaa kañ Kooh. 65 Ɓuwaa dëk nari
ga dëkaaɗa tíitussa ga iñaama, ee ɓuwaa ɓaa ɓéestíroh iñaa laakee
yaama ga ɗuuy jaŋjaŋcaa ga gohaa Yúudée tóohɗa. 66 Ɓaa iñaama
aasin nofci ɓéeɓ, ammbaka ga helci ee ya yaa wo' an:
- Ku'oomaakii jii yah ɓee?
En ki'enaa, doolaa Ha'mudii, enee nari.

Sakarí yeekka Kooh

67 Sakarí, paam ku'oomaakaa líiffa na Helaa yisela'í'yaa. Ya yaa
jangat fodii sëldíiga-Kooh an:
68 - Ha'mudii, Koohyii ɓu-Isarayeel, kañsat, ndaga ya hayin kiɓaaɓ na
kilaassuu, ɗu ɓuwiigari.
69 Ya wosinnduu Músalkaat yiyaak, yaa bok ga níilaa buu' Dëwít,
súrgaagari.
70 Ya yéegaloheera iñaama kimëeñí', koorohhawa ga túuwtaa
sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaa ensee waamaɗa:
71 Ya dígohee an ya hayyuu kimúsal ga ɓuwii sagoh naruuɗa na ga
yah ɓuwii waarussii garuu kihotɗa.
72 Fodaama ya teeɓ caasamuncaaruu yërmaandaagari,
ee ya allii kifiiliimunkaagari kisela'í'kaa na ɓuunciɗa.
73 Kooh dígee caasammbuu Abaraham, 74 an ya hayyuu kimeydoh ga
yah ɓuwii enu naruu kilebirohɗa, doonaa ɗu mínndi kijaamuk
fodaama, na fít wiyëgísí'.

---

* **1:59** 1: 59 Ga baahaa yaawúu'caa, oomaa yiyaalyaa límu ɓéeɓ, jom kigúruk ga ɓesaa wu-yitnakanakwaa ya límohuɗa. Malkat Léwítík 12: 3

75 Doonaa ɗu sela' ee ɗu júƀ ga fíkíici besaa Kooh onnduu kipes ƀéeƀ.
76 Fu nak, kowuroo, fu yah sëldíigii Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa, ndaga
fu yah kiɗëwíruk Ha'mudii, fu waayuki'ti waasiigari ya yah
kihayohɗa,
77 na ki'ínohlukoh ƀuwiigari an waasaa yahƀa kimúsalɗa kooroh ga
kibayalkaa ƀa bayalsan baakaa'caagaƀaɗa.
78 Koohyiiruu yewinin yërmaandi, kërí tah bi ya hay kiyóoskí' ga
ɗookkuu lee'laataa meyoh ɗook man na lee'laataa nohaa en na
kimey.
79 En ɗanaa ya léerí' ƀuwaa tesu ga ñúusii ee ƀa dëk ga kinúp
kikaanɗa, ya níi' kotcaagaƀa, ëewdohca ga waas jam.
80 Oomaanaa yaa yak ga faan na hel. Ya tessa ga ɗekat, ga ëgíraa,
bi ga daa ya mey, ya teewukohha ga fíkíi ƀu-Isarayeel.

2

Kilímukkaa Yéesu ga Betlee'em
(Mëccëe 1: 18-25)

1 Ga waama, buuraa yiyaakyaa wo'u Ógís nakohha an ƀuwaa en
ga kúlkaagari tóohɗa, ƀa bídukat bi ya ínoh ga daa ƀa hínɗa.
2 Bídukaama wërí ɗeƀ kilaak ee wa enee ga waa Kíríñús nguurukee
ga gohaa Síríiɗa. 3 Ɓaa en ƀéeƀ yaa yah kibíduknee ga teeraa ya
meyohɗa.
4 Yoseef ƀan ƀeƀkohha ga teeraa Nasareet ga gohaa Gëlílée, ya
yaa yah Betlee'em, teeraa buu' Dëwít límohuɗa, ga gohaa Yúudée.
Iñaa tahkaɗa, ya Yoseef, ya bok ga níilaa buu' Dëwít. 5 Ya ka'ta
daama kibíduknee, ya taammba na jowujaagari, Mariyaama, lak
na look. 6 Wahtaa Mariyaama jomee kilaak kowuɗa le''a lak ƀa
ƀaa ga Betlee'em. 7 Ya laakka kowu kiyaal, ennda saawaagari. Ya
múulla kulii'kaa, faanndaja ga ɗuuy mbalka ndaga lak ga daa ƀuwaa
yuŋɗusee ga kaancaaɗa líifin, ee ƀa laakéeríi daa ƀa enan.

Malaakaa yéegalla níirohcaa

8 Ga ëgíraama, laakeera níirohcaa neehsee ga yopcaa. 9 Laakka
malaakaa Kooh mey gaƀa. Ndamaa Kooh yoosukka ga ɗookƀa, ennda
fodii melic, wíillaƀa. Ɓa tíitta tír. 10 Wayee malaakaa wo''aƀa an:
- Kaa niikat, ndaga mi haydohi'túu Hewhew wijófí' waa yah ki'en
neƀlaat ga ƀuwii ƀéeƀƀa: 11 wati*, ga teeraa buu' Dëwít límohuɗa,
laakin Músalkaataa límuki'túu, yërí en Kiristaanii, Ha'mudii. 12 Ee
ɗú ínohsohanndi ga mandargii wii: ɗú hay kilaak daama kulii'kaa
múuluunun, faanu ga ɗuuy mbalka.
13 Ga ɗekataama, laakka malaaka ƀiyewin ƀaa meyoh ɗook hayussa
ga yaama, ƀa taammba ƀéeƀƀa, ƀaa kañ Kooh anee:
14 «Ndam aawat ga Kooh ga ɗookaa-ɗook, ee ga kakay jamaagari enat
na ƀuwaa ya tanɗa!»

Níirohcaa karussa Betlee'em

15 Waa ennda ɗa, malaakacaa tagohussa na níirohcaa, ƀaa ƀoyuk
ɗook-Kooh. Níirohcaa ƀaa wo' ga díkaantiƀa an:

* **2:11** 2: 11 Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

- Ɗu yahat kon bi ga Betlee'em, ɗu hot iñaa laak daama ee Ha'mudii,
hayeeruuka kiyéegalɗa.
16 Ɓa gaawwa da kika', laakussa Mariyaama na Yoseef daama
ee kulii'kaa faanuunun ga mbalkaa. 17 Waa ɓa hottaja, ɓa
hannda kiɓéestí' iñaa malaakaa wo'eeɓa aaw ga ku'oomaakaaɗa.
18 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñaa níirohcaa ɓéestí'seeɗa, jaahli'ussa ga.
19 Mariyaama nak ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee ya yaa halaat
ga. 20 Lëehí'ta níirohcaa ɓoykussa yopcaa, ɓaa ndam Kooh, ɓaa kañnji
ndaga iñaa ɓa kelohɗa, na iñaa ɓa hotɗa. Iñcaama tóoh laakee fodaa
daa malaakaa wo'eeɓakaɗa.

Yéesu ɓayussa ga teekaagari

21 Waa ku'oomaakaa límussa bi laakka bes ciyitnakaahay, ja
gúrussa, ɓa e'tari teekaa Yéesu. Teekaa waama wërí malaakaa erohee
lak Mariyaama enndii na look duum.

Yéesu teewohsuneera ga Kaanfaa Kooh

22 Besaa kisétí'sirukkaa† Mariyaama le''a fodaa daa Waasaa Móyíis
nakohkaɗa, Yoseef nari ɓayussa ku'oomaakaa teeraa Yéerúsaleem
ga Kaanfaa Kooh, kiteewohhi ga Ha'mudii; 23 ndaga bídu ga Waasaa
Ha'mudii, an: «Kowu kisaaw kiyaal kaa límu ɓéeɓ faanɗusat Kooh.»
24 Ɓa tummba sarah ɓaŋ fodaa iñaa Waasaama nakohɗa: «Ho'-
mbarfat ɓanak wala ho'-húul ɓanak ɓiyín.»
25 Laakeera waama ga Yéerúsaleem, ɓaa teeku Simewoŋ. Ɓaa
yaama júweera ee kelohɗeera Kooh ee ya sekee ɓaa yah kihay
kinaas coonucaa ɓu-Isarayeelɗa. Helaa yisela'í'yaa taabee nari 26 ee
ya ínohlukoheerari ga heey an ya kaanoo ee ya hottii Kiristaanaa
Ha'mudii, wosohɗa. 27 Helaa yisela'í'yaa ɓayyari bi ga Kaanfaa Kooh,
hídohha lak paam Yéesu na eeci haydohuununndi daama kitum iñaa
Waasaa nakoh gariɗa. 28 Simewoŋ ɓeɓpari ga yahcaagari, ya yaa kañ
Kooh an:
29 - Cic Kooh, diima iñaa fu dígoheeɗa laakin. Fu mínin ki'íis
súrgiigaraa ya kaan na jam.
30 Ndaga mi hotin na tuhastiigoo kimúckii meyoh garaaɗa,
31 ee kimúckiima, fu waayukka ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓba:
32 Kërí en lee'laataa tahanndaa ki'ínohuk ga ɓuwii ga ëldúnaɗa tóoh,
ee kërí onan ndam ɓu-kaanfu, Isarayeel.
33 Paam Yéesu na eew Yéesu jaahli'ussa ga iñaa Simewoŋ wo'ee ga
oomaanaaɗa. 34 Simewoŋ barkeellaɓa, wo''a Mariyaama eew Yéesu
an:
- Malka, ɓii yii hay kitah ɓiɓo' ɓiyewin ga Isarayeel sooyu ga fíkíi
Kooh ee ɓo' ɓiyewin hay kimúcu. Ya hay ki'en mandargaa Kooh
teewoh ee ya hay kisagu ga ɗuuy ɓuwii. 35 Ee fodaama, ya hay kiméyí'
halaatcaa ɗaakuk ga keeñcaa ɓiɓo' ɓiyewin. Fu nak, Mariyaama, fu
hay kilaak mesiklaat ciyaak ga keeñfu bi man na jípíl maaŋngaa.
36 Laakeera ɓan sëldíiga-Kooh yiɓeti, yaa teeku Aana. Paamci
teeksee Fanuwel ee bok ga níilaa ɓu-kaan Asee'. Ya ya'ɓu'eera lool.
Ya enin tíkíis tiyitnatanak na yaalaa ya pajukee gari ga ki'oomaa-
jowuciɗa. 37 Lëehí'ta, waa yaalaa kaannda, ya pajukissii. Ya tessa ɗa

† **2:22** 2: 22 Malkat Léwítík 12: 3-6. Ɓeti han kilaak kowaa ee ka bëtísi'unaa, ya hay kites bes ciyewin (bes cidaaŋkaah kaahay, en kowu kiyaalaa, bes cidaaŋkaah-yitniinoo na ciyitniinoo, en ɓetinaa) balaa ya setaa

bi ga tíkíistaa tidaaŋkaah-yitnataahay na tinikiistaa ya laakɗa. Aana tagohéerii Kaanfaa Kooh. Wekoo nohoo, ya enee ga kijaamuk Kooh: ya oori, ya kíimi Kooh. 38 Daa ya hídukohee ga iñaama, ya yaa gërëm Kooh ga ku'oomaakaa. Ee ya yaa ɓéestírukoh ku'oomaakaa ga ɓéeɓ ɓuwaa seku daa Kooh laasohan ɓu-Yéerúsaleemɗa.

Paam Yéesu na eeci ɓoykussa Nasareet

39 Paam Yéesu na eew Yéesu mëtírussa kitum iñcaa Waasaa Ha'mudii, nakohɗa, lëehí'ta ɓa sooffa Nasareet, teeraa ɓa dëkohɗa ga gohaa Gëlílée. 40 Ku'oomaakaa nak, jaa yak, jaa wëñ kilaak hel, ja jaa yewin hamham ee jaa neɓloh Kooh.

Yéesu han ki'aas Kaanfaa Kooh

41 Kíiskaa en ɓéeɓ, paam Yéesu na eew Yéesu daansee kikaru Yéerúsaleem ga feetaa Paak. 42 Ga waa Yéesu laakka tíkíis tidaaŋkaah na tanak, ɓa ka'ta nari feetaa fodaa daa baahaa nakohkaɗa. 43 Ga waa feetaa leehha, ɓa ɓaa ɓoyuk, wayee Yéesu, ku'oomaa-yaalkaa, tessa ga Yéerúsaleem ee paamci na eeci ínohussii dara ga. 44 Ɓa tíinnda iñaa hín na noh-noh wíinoo ee ɓa fooŋnga rek an Yéesu yii ga ɗuuy ɓuwii ɓa taam naɓaɗa. Lëehí'ta ɓa ɓaa en ga kiraassi ga ɗuuy ɓuwaa bokoh naɓaɗa na ɓuwaa ɓa ínohɗa. 45 Wayee ɓa hottiiri. Ɓa ɓoyukka kon kiraassi bi ga Yéerúsaleem. 46 Ga ɓesaa wukaahaywaa, ɓa hottari ga ɗuuy Kaanfaa Kooh: ya yugin ga leeloo jëgíroh yaawúu'caa, ya yaa súkúrukɓa ee ya yaa meekisɓa. 47 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukseeriɗa ëyseera ga kiñaañkaagari na iñcaa ya taaseeɓaɗa. 48 Paamci na eeci hotussi hen, ɓa waaru''a; eeci meekissari an:

- Kowuroo, iñii tah ya fu tummbíi iñii yii? Mi na paapu ɗí jaahli'eera lool ga dii ɗí eneeraa na kiraasɗa.

49 Ya loffaɓa an:

- Ɗú raaseeroo doo ya? Ɗú ínohéeríi an mi jom ki'en ga kaanfii Paammboo hene?

50 Wayee ɓa ínohhii iñaa ya waareeɓa kiwo'ɗa. 51 Lëehí'ta Yéesu sooffa naɓa Nasareet ee ya yaa kelohi'ɓa. Eeci ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee ya yaa halaat ga. 52 Yéesu nak yaa en yaak, hamhamaagari waa ɓaatuk, ee ya yaa wëñ kineɓloh Kooh na ɓuwaa.

3

Jangataa Saŋ-Bëtís

(Mëccëe 3: 1-12; Marka 1: 1-8; Saŋ 1: 19-28)

1 Iñii yii laakee ga kíiskaa kudaaŋkaah na kuyëtúuskaa ga nguuraa buuraa yiyaakyaa teeku Tíbee'ɗa. Lak Poos-Pílaat yaa nguuruk ga kúlkaa Yúudée, ee Eroot nguurukee ga gohaa Gëlílée, ee këmëeŋkíci Filiip nguurukee ga gohaa Ítúrée na waa Tarakonit, Lisañas nguurukee ga Abíleen. 2 Ee ɓan lak Aan na Kayíf ɓërí kuliyukee ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa. Waama Kooh wo''a na Saŋ, kowukaa Sakarí, ga ɗuuy ëgíraa. 3 Waa ennda ɗa, Saŋ ka'ta ga dëkcaa wíil húlúwaa Yúrdeŋɗa tóohca. Ya yaa jangat an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa baakaa'caagaɓa bayalu.

4 Fodaama, iñaa bínsee ga këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohɗa laakka, ndaga ya wo'ee an:

«Laakin koonaa-ɓo' kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa an:

Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!
5 Cúl-cúl hay ki'úubu,
janjaŋ na tëgël hay kihídírohu;
waascii ɗeegiskohɗa hay kiyólóhɗu,
waascii na yëltí-yëltíciiɗa hay kileeñu.
6 En ɗanaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kihot kimúckaa meyoh ga Koohɗa.»
7 Ɓuwaa ɓaa hay ga Saŋ doo ya bëtísi'ɓa. Ya yaa wo'ɓa an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu kirëc ga aylukaa Kooh yah kihayɗa? 8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin baakaa'ciigarúu, ee kaa dalat kiwo' an:
«*Abaraham en caasammbíi.» Ndaga mi wo''úu man Kooh mínin kiɓeɓ atohcii cii ya meydoh ga tucaasamun Abaraham! 9 Diima deŋ ɓan këkúsaa tíimin boscaa tediktaa, kigú' níilcaa. Kon kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu ga kiwii.
10 Mbooloomaa meekissari an:
- Kon ɗí jom ya kitum?
11 Ya loffaɓa an:
- Ɓaa fu laak kúltí kanakaa, laa warohaa na ɓaa laakoo, ee ɓaa fu laak iñaa fu ñamanaa, tumaa fodaama.
12 Juuticaa hayussa ɓan kibëtísi'u, ɓa meekissa Saŋ an:
- Jëgírohii, ɗí jom ya kitum?
13 Ya loffaɓa an:
- Kaa meekisohat ɓuwii iñaa wëñ iñaa nguuraa nakohɗa.
14 Laakka ɓan soldaa'caa meekissi an:
- Ɗí ɓan, ɗí jom ya kitum?
Ya wo''aɓa an:
- Kaa te'at ëelís ken na dooli wala ga poki' ɓo' iñcaa laakkii, wayee eemat ga fayaagarúu.
15 Ɓuwaa ɓaa sek ga Saŋ, ndaga ɓaa en ɓéeɓ foogee an heyna Saŋ yërí en Kiristaanii. 16 Wayee Saŋ wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee ɓaa wëñnjoo kiyak fúuf yaa hay: mi jutuutin sah ga kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari. Ya bëtísi'anndúu ga Helaa yisela'í'yaa na ga kiwii. 17 Kankaa kaa ga yahci, kifaa' yoonaagari, ya ek tohootaa ga dapaagari; wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.
18 Fodaama, na jëgíroh ciyewin ciliis caa manɗa, Saŋ yaa yéegal ɓuwaa Hewhewaa winéwí'waa. 19 Wayee Eroot buuraa Gëlílée, ga waa ya te' Erojaas ɓeti këmëeŋkíci, ya pokkariɗa, Saŋ ña'tari ga na enaama cibóní' ciyewin ciliis caa buuraa tumee. 20 Wayee Eroot ɓaatissa kitum iñaa wëñ kisepi': ya amlukka Saŋ ga kasu.

Saŋ bëtísi''a Yéesu
(Mëccëe 3: 13-17; Marka 1: 9-11)
21 Ga waa ɓuwaa ɓéeɓɓa ñoodussa ga músúmaa, Yéesu ñoodussa ga ɓan. Waa ya ñoodussa bi ya meyca, ya yaa kíim Kooh. Ga wahtaama, ɗook-Kooh lëgísukka.
22 Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɗookci fodii iñaa man na ho'. Laakka koonaakaa kelohuk, meyoh ɗook-Kooh an: «Fu yërí en kowuroo ee mi waarinndaa. Keeñnjoo soosin garaa.»

Níilaa ɓiYéesu
(Mëccëe 1: 1-17)

23 Ga waa Yéesu dal kimey ga fíkíi ɓuwaa, ya laakeera tíkíistaa
le' tidaaŋkaah-kaahay. Ɓuwaa abee an yërí en kowu Yoseef yaa
enee kowu Helíɗa. 24 Helí ennda kowu Mataat, Mataat kowu Léwí,
Léwí kowu Melki, Melki kowu Yanay, Yanay kowu Yoseef, 25 Yoseef
kowu Matacas, Matacas kowu Amoos, Amoos kowu Nahum, Nahum
kowu Esli, Esli kowu Nagay, 26 Nagay kowu Maat, Maat kowu Matacas,
Matacas kowu Simi', Simi' kowu Yooseek, Yooseek kowu Yoodaa,
27 Yoodaa kowu Yohanan, Yohanan kowu Resa, Resa kowu Sorobabeel,
Sorobabeel kowu Salceel, Salceel kowu Nérí, 28 Nérí kowu Melki,
Melki kowu Adi, Adi kowu Kosam, Kosam kowu Elmadam, Elmadam
kowu Ee', 29 Ee' kowu Yéesu, Yéesu kowu Eliyesee', Eliyesee' kowu
Yoorim, Yoorim kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, 30 Léwí kowu
Simewoŋ, Simewoŋ kowu Yúdaa, Yúdaa kowu Yoseef, Yoseef kowu
Yonam, Yonam kowu Elíyakím, 31 Elíyakím kowu Meleyaa, Meleyaa
kowu Menna, Menna kowu Matata, Matata kowu Natan, Natan kowu
Dëwít, 32 Dëwít kowu Yesee, Yesee kowu Yobet, Yobet kowu Boas, Boas
kowu Sala, Sala kowu Naason, 33 Naason kowu Amínadap, Amínadap
kowu Atmin, Atmin kowu Arni, Arni kowu Esarom, Esarom kowu
Peres, Peres kowu Yúdaa, 34 Yúdaa kowu Yakoop, Yakoop kowu Ísaak,
Ísaak kowu Abaraham, Abaraham kowu Tera, Tera kowu Nakoo',
35 Nakoo' kowu Sérúk, Sérúk kowu Rewu, Rewu kowu Pelek, Pelek
kowu Ebee', Ebee' kowu Sala, 36 Sala kowu Kaynam, Kaynam kowu
Arapaksat, Arapaksat kowu Seem, Seem kowu Nowee, Nowee kowu
Lamek, 37 Lamek kowu Metusela, Metusela kowu Henok, Henok kowu
Yaret, Yaret kowu Mahalaleel, Mahalaleel kowu Kaynam, 38 Kaynam
kowu Enos, Enos kowu Set, Set kowu Aadama, Aadama kowu Kooh.

4

Seytaani fí'ta Yéesu
(Mëccë 4: 1-11; Marka 1: 12-13)

1 Ga waa Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ya meyohha húlúwaa
Yúrdeŋ. Helaa yisela'í'yaa wooccari, ɓayyari ga ɗekat, ëgí'-dúndaŋ.
2 Daama ya ennda da bes cidaaŋkaah-nikiis, caa wëe'taa ga an cii,
Seytaani yaa fí'ti. Ya ñammbii dara ga ɗuuy bescaama. Ga waa
bescaama paaffa, kiyaaɓ ammbari. 3 Waa ennda ɗa, Seytaani wo''ari
an:
- En lak fu en Kowukii Koohaa, nakaa atohii wii wa súpítuk mbúurú,
fu ñam.
4 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ.»
5 Seytaani ɓayyari ga ɗekat wikërí' ɗook, ya teeɓpari ga saasi dëkcii
ga ëldúnaɗa tóoh. 6 Lëehí'ta ya wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on kinguuruk ga ɗook dëkciima tóoh na kilaak
ndamaa nguuraagaca: mi eruunun iñaama tóoh ee mi míninwa ki'e'
ɓaa neɓpoo. 7 Kon fu, binaa fu yí' ga fíkíiroonaa, iñaama tóoh fu hayyi
kilaak.
8 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa, ee fu
jaamukanndi ya doŋ.»
9 Lëehí'ta Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, yíppari ga ɗook Kaanfaa
Kooh, ya wo''ari an:

- En lak fu en Kowukii Koohaa yípukaa kakay; 10 ndaga Këyítfaa wo'
an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari, ɓa sommbaa.» 11 Ee ɓan:
«Malaakacaa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga
atoh.»
12 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»
13 Ga waa Seytaani lëehí'ta kifí' Yéesu ga ɓakaa en ɓéeɓ, ya úsaayya
Yéesu, ya yaa sek bes wiliis.

Yéesu ɓoyukka Gëlílée
(Mëccëe 4: 12-17; Marka 1: 14-15)

14 Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ɓoyukka Gëlílée. Teekaagari
síwwa ga gohaama tóohwa. 15 Ya yaa jëgíroh ga ɗuuy jaangu-
yaawúu'caa daamaɗa ee ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa kañnji.

Yéesu kaalussa ga jaangu-yaawúu' ga Nasareet
(Mëccëe 13: 53-58; Marka 6: 1-6)

16 Yéesu ka'ta Nasareet, teeraa ya yakohɗa. Ga besaa Sabat, ya aassa
jaangu-yaawúuraa fodaa daa ya meereeka kitumɗa. Ya kolukka kijaŋ
Këyítfaa Kooh. 17 Ya erussa Këyítfaa sëldíiga Ísayíi. Ya lëríssafa, ya
le''a bi ga ɗekataa bídu an:
18 «Helii meyoh ga Ha'mudiiɗa, wii ga ɗookkoo
ndaga ya tanukinndoo kihaydoh Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwii
laakooɗa.
Ya wosinndoo kiyéegal ɓuwii abuɗa an ɓa hay kirëc
na kiwo' ɓuwii hascii búumɗa an ɓa hay kihotis,
ɓuwii en na kitogisohuɗa an ɓa hay kilaak hafɓa; 19 Ya nakinndoo
kiyéegaloh kíiskii Ha'mudii
yah kiteewoh an ɓuwaa neɓlohinndi.»
20 Lëehí'ta Yéesu ponnda Këyítfaa, ya íkkafa ɓaa ɗaakifaɗa, ya
yuŋnga. Ɓuwaa enee ga jaangaaɗa ɓéeɓɓa yípussari hascaa.
21 Daama, ya yaa wo'ɓa an:
- Wati, wo'eenii ga Këyítfii ɗú han kikelohɗa laakohin ga dii wa
wo'ɗa.
22 Ɓaa en ɓéeɓ yaa wo' iñaa morin ga Yéesu, ee ɓa jaahli''a ga
wo'eencaa cinéwí'caa ya meydoh ga kúuwkaagariɗa. Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii enndii kowu Yoseefe?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Wóorinndoo an ɗú hayyoo kicah an: «Payohii, wëkíraa haffu!»
Ɗú hayyoo kiwo' ɓan an: «Ɗí yéegin iñcaa fu tum ga Kafarnawomɗa
tóohca; tumaa caa manɗa dii ga dëkii fu meyohɗa.»
24 Lëehí'ta, ya ɓaatta ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; laakkii sëldíiga-Kooh yaa te'u ga dëkaa ya
meyohɗa. 25 Ee mi yii wo'issúu ɓan kayoh-kayohɗa: níindískat iñaa
laakee waama ga jamaanaa sëldíiga Ili, lak Kooh enin karaŋ iñaa le'in
tíkíis taahay na caban ee a' wiyaak laakka ga kúlkaa tóoh, mi wo''úuka
laakka waama ga kúlkaa Isarayeel ɓeti ɓiyewin ɓaa yaalcaagaɓa
kaanin; 26 wayee Kooh ebillii Ili ga yíinoo gaɓa, ya dímalɓa. Ya
nammbari ki'ebil ga yíinoo yaa enndii yaawúu' ee dëk teeraa Sareptaa
ga gohaa Sídoŋɗa.

27 Ga Isarayeel ɓan, ga jamaanaa sëldíiga Ilisee, laakeera gaana
ɓiyewin, wayee yíinoo gaɓa wëkɗuséerí, enndii Naamaan yaama dëk
Síríiɗanaa. Ya enndii yaawúu'.
28 Ɓuwaa enee ga ɗuuy jaangaaɗa ɓéeɓɓa, daa ɓa kelohee
wo'eencaama, keeñcaagaɓa tammba lool. 29 Ɓa kolukka, ɓa
meydohhari teeraa, ɓa jíitallari bi ga ɗook jaŋjagaa, ga daa teeraa
Nasareet yípohseeɗa, doo ɓa ye''i ga írkísaa, ya keen kakay. 30 Wayee
Yéesu koo'ta ga leelooɓa, ya yaa paaf.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Marka 1: 21-28)

31 Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom ga gohaa Gëlílée. Ga bes Sabat ya
yaa jëgí' ɓuwaa. 32 Ɓuwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari ndaga
ya yërëméerí wo'eenci. 33 Ga ɗuuy jaangu-yaawúuraa, laakeera ɓaa
raɓ yisóotí' am enee daama, ya yaa les koonaa kiyaak an:
34 - Éey! Yéesu-Nasareet, fu naríi ya? Kiɗúmí'tíiërí haydohhane?
Mi ínohin ɓii fu enɗa: fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
35 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɓekoha, fu meyoh ga ɓii.
Daama, rawaa ɓúukka ɓaa kakay, ga leeloo ɓuwaa ɓéeɓɓa, ya
meyca gari ee tummbiiri dara iñaa meskin. 36 Ɓuwaa ɓéeɓɓa
jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Cii wo'een ca yee? Ɓii
laakin dooli kinak raɓcii ɓa meyoh ga ɓuwaa ee na wo'een wíinoo rek
ɓa mey.»
37 Fodaama teekaa Yéesu waa síw ga gohaama tóohwa.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiliis
(Mëccëe 8: 14-17; Marka 1: 29-34)

38 Yéesu kolkohha jaangu-yaawúuraa, ya ka'ta kaan Simoŋ. Lak
payam Simoŋ yiɓeti ɗúukoolin bi faanfaa tamin jír. Ɓa kíimmba Yéesu
ya dímalɓa ga. 39 Ya híilla ga ɗookci, ya gëtta tamohlaataa faanfaa;
tamohlaataa meyca, ga saasi ya kolukka, ya aawwaɓa kitoputu'.
40 Ga waa nohaa aassa, ɓaa laakin ɗúukoolí' ɓéeɓ ee ga daa ya mín
kiman tóoh, haydohhari ga Yéesu. Ya tíkka yahcaagari ga ɗook yaa
en ɓéeɓ gaɓa, ee ya wëkí'taɓa. 41 Raɓcaa ɓan ɓaa meyoh ga ɗúukoolí'
ɓiyewin na tifiip an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh.
Wayee yaa gëtɓa, ya hoonohhaɓa kiwo' iñaa aaw gari, ndaga lak ɓa
ínoheera an yërí en Kiristaanii.

Yéesu yaa jangat ga kúlkaa Yúudée
(Marka 1: 35-39)

42 Kooh yaa wíis, Yéesu yaa mey teeraa Kafarnawom yaa yah ga
daa wéetin. Mbooloomaa waa raassi. Waa ɓa le''a bi gari, ɓa waa'tari
kitëhdoh doo ya tagohoo naɓa. 43 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Mi jomin kiyéegaloh ɓan ga teerucii cíinoo Hewhewii winéwí'wii
Nguurii Kooh, ndaga iñaama yërí tah Kooh wossaroo ga ëldúna.
44 Fodaama, Yéesu ennda ga kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ga
ɗuuy jaangu-yaawúu'caa en ga kúlkaa Yúudéeɗa.

5

Yéesu ɓayya tëelíbéecaa ya ɗeɓ kitanukɗa.
(Mëccëe 4: 18-22; Marka 1: 16-20)

1 Laakka bes lak Yéesu yaa ga seereenaa giiyaa Senesareet,
mbooloomaa wíillari bi wa waa ñaak ga ɗookci ndaga kisúkúruk
wo'eenaa Kooh. 2 Ya hotta ga seereenaa giiyaa gaal-looci kanak; laakka
mbaalohcaa yoosukoh gaca, ɓa ɓaa tís mbaalcaagaɓa. 3 Ya aassa ga
gaal-loocaa wíinoowaa en wuu Simoŋɗa; Yéesu wo''ari kiɓay gaal-
loocaa wa úsaay seereenaa giiyaa jutuut. Yéesu yuŋnga ga loocaa ya
yaa jëgí' mbooloomaa.
4 Ga waa ya lëehí'ta kijëgíroh, ya wo''a Simoŋ an:
- Ɓayaa loocii bi ga ɗekataa músúmaa huutin, ɗú wees mbaalii, ɗú
aaw kimbaal.
5 Simoŋ taassari an:
- Kiyaakii, ɗí lëgëyin wekii ɓéeɓwa ee ɗí ammbii dara, wayee ga
wo'eenfu mi haywa kiwees.
6 Ɓa weessa mbaalaa, ɓa ammba jën ciyewin bi mbaalaa waa ɗa'.
7 Waa ennda ɗa, ɓa ɓaa kalay ɓuwaa taam naɓa ee ɓa enee ga loocaa
wíinoowaaɗa, ɓa hayɓa kidímal. Ɓaama hayussa, ɓa líifí'ta loocicaa
kanakcaa na jën bi ca caa waa' kinuu'. 8 Daa Simoŋ-Pee'* hotee
iñaama, ya yí''a ga fíkíi Yéesu, ya wo''a an:
- Ha'mudii, meyaa garoo ndaga mi iñii ha'-baakaa'.
9 Simoŋ wo'ee fodaama ndaga ya na ɓuwaa taabee nariɗa
jaahli'seera lool ga jëncaa ciyewincaa ɓa amɗa. 10 Bi ga Saak na Saŋ,
towutaa Sebedee boku na Simoŋ lëgëyaaɗa jaahli'seera ga ɓan. Wayee
Yéesu wo''a Simoŋ an:
- Kaa niik dara. Kimma, ɓiɓo' ɓërí fu mbaalan.
11 Waa ennda ɗa, ɓa soofdohha gaal-loocicaagaɓa tewisaa, ɓa foñnja
tóoh, ɓa ɓaa taabuk Yéesu.

Yéesu wëkí'ta ɓaa gaana'in
(Mëccëe 8: 1-4; Marka 1: 40-45)

12 Laakka bes lak Yéesu yaa ga teeru wíinoo ga gohaa Gëlílée, ɓaa
gaana'in bi faanfaa gomin hayya. Daa ya hotee Yéesu, ya lí'ukka ga
fíkíici, ya kíimmbari an:
- Kiyaakii, fu waa'kanaa fu míninndoo kiwëkí'.
13 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka.
Ga saasi ɗúukool-gaanaa nísukka ga ɓaa. 14 Lëehí'ta Yéesu
hoonohhari kiwo' ɓo' iñaa aaw gari. Ee ya wo''ari an:
- Kara, fu teewukohnee ga sarahohaa, fu tum sarah ga kisetkiigaraa
fodaa daa Móyíis nakohkaɗa, en ɗanaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an
fu setin.
15 Wayee iñaama kokohhii bi teekaa Yéesu waa wëñ kisíw. Ɓiɓo'
ɓiyewin ɓaa nëgírukoh ga yahaaci, kisúkúruk wo'eencaagari ee ya
wëkí'ɓa ga ɗúukoolcaagaɓa. 16 Ee Yéesu ka'ta daa wéetinaa, ya kíimi
Kooh da.

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Marka 2: 1-12)

---

* **5:8** 5: 8 Simoŋ, yaa Yéesu teekan Pee'ɗa. Teekaa Pee' hayan ga Lúkkaa 6: 14

17 Laakka bes, Yéesu enee na kijëgíroh. ƁiFërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-
waas ee meyohu dëk-kawcaa ga gohaa Gëlílée, na ga gohaa Yúudée
na teeraa Yéerúsaleem ensee daama, yuguunun ga yahaaci. Doolaa
Kooh, Ha'mudii, taabee na Yéesuɗa, waa onndi kiwëkí' ɗúukoolí'caa.
18 Ɓiɓo' le''a, haydohu ga ɗook gatan ɓaa lafañin, ee ɓa ɓaa heelli
ki'ek ga ɗuuy kaanfaa bi Yéesu hotti. 19 Wayee ɓa hottii ga daa ɓa
paafdohanndi ndaga mbooloomaa wiyewinwaa. Ɓa lappa nari ga
ɗook túuyaa, ɓa heella gúl ga cakaraa†, ɓa yóoskí'tari na gatanaagari
ga leeloo ɓuwaa ga fíkíi Yéesu. 20 Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa
waama, ya wo''a lafañaa an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
21 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa halaat ga ɗuuyɓa, ɓaa wo'
an: «Ɓii yii ya ɓa, ya ɓasi Kooh? Ɓii mín kibaal baakaa' ɓa, enndii
Koohaa?» 22 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcuma ga helciigarúu? 23 Kon iñii yiida
wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii: kiwo''i «Baakaa'cumgaraa bayaluunun-
ndaanoo», kiwo' an: «Koluka, fu tíin»? 24 Wayee bi ɗú ínoh an ga
ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa -- ya wo''a lafañaa
an: -- Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa fu yee kaanfu!
25 Ga saasi lafañaa kolukka ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa, ɓeɓpa gatanaa
ya faankoheeɗa, yaa ndam Kooh, ya yaa yah kaanci. 26 Ɓéeɓ ɓuwaa
waaru'ussa, ɓaa ndam Kooh, ɓa jaahli''a bi ɓaa wo' an: «Dí hotin wati
iñaa mosoo kilaak ga fen.»

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Marka 2: 13-17)

27 Lëehí'ta, Yéesu meyca, ya hotta juuti, yaa teeku Léwí, yugin ga
ɗekataa fayohsi juutiɗa. Ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
28 Léwí íissa tóoh, kolukka yaa taabukki.
29 Léwí tíkɗee Yéesu ñamah cijófí' ga kaanci. Juuti ɓiyewin na ɓiɓo'
ɓiliis bokussa naɓa kanu. 30 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa fa'
naɓaɗa ɓaa ña'sukoh, ɓa wo''a tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya ɗú bok kiñam na ki'an na juuticii na ɓuwii júwussiiɗa?
31 Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɓuwaa
ɗúukoolin ɓërí laak sooli ga. 32 Mi hayyii ga ëldúna kiɓay ɓuwii
júwinɗa wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii doo ɓa súpít kipeskiigaɓa.

Yéesu wo''a ga ooreenaa
(Mëccëe 9: 14-17; Marka 2: 18-22)

33 Ɓiɓo' wo'ussa Yéesu an:
- Tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii oo'si leekleek ee ɓa kíimi Kooh,
wayee ɓiigaraa ñami hen, ɓa ani.
34 Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú mínin ki'oo'lukoh ɓedohcii ha'-kílookkii lakanaa ha'-kílookkii
yii naɓane? 35 Wayee bes hay kihay, ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga
díkaantiɓa, bescaama nak ɓa hay ki'oo'.
36 Yéesu liiwukkaɓa ɓan:

---

† **5:19** 5: 19 Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa.

- Ken ɗaroo píis ga kúltí fi'as, daafwa ga líil-kúltí. Fu tumkanaa, fu hay kiɗa' kúltífaa fi'asfaa ee píisaa wi'aswaa nísohu gafaɗa taabohanndii na líil-kúltífaa. 37 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as, waa dal kilúun, ga mbúus-oncaa maañin. Fu tumkanaa, biiñaa pook mbúus-oncaa: biiñaa aamuk, ee mbúuscaa yasukoh. 38 Kon biiñ wi'as jom kitumu ga mbúus-on ci'as! 39 Ee ken waaroo ki'an biiñ wi'as binaa ya meyoh ki'an ga wimëeñí'waanaa; ndaga ya wo'i an wimëeñí'waa wërí wëñ kineƀ.

6

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccëe 12: 1-8; Marka 2: 23-28)

1 Laakka bes Sabat, Yéesu koorohee ga ɗuuy yoonaa lúudin. Tëelíbéecaagari ƀaa weel ga boŋcaa✡, ƀaa ƀoliñ towutaa ga yah-caagaƀa, ƀaa ñam. 2 Laakka Fërísiyeeŋcaa wo'uƀa an:
- Iñii tah ya ɗú tum iñii Waasii kokohin kitum ga bes Sabat?
3 Yéesu loffaƀa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa Dëwít tumee ga waa ya yaaƀ, ya na ƀuwaa taabee nariɗa? 4 Ya aassa ga taalaa Kooh, ya ƀeƀpa ga mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa, ya ñammba ga, ya e'ta ƀuwaa taamsee nariɗa ga. Ee mbúurúcaama sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡.
5 Lëehí'ta Yéesu wo'issaƀa an:
- Kowukii ƀiiërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ƀaa yahaa ɗooykin
(Mëccëe 12: 9-14; Marka 3: 1-6)

6 Laakissa bes Sabat, Yéesu ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa jëgíroh. Laakka daama ƀo', yaa yahaa ñaabaa ɗooykin. 7 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ƀaa malak ga Yéesu, ati ƀa hayyi kihot ya wëkí' ƀo' ga bes Sabat, doonaa ƀa laak iñaa ƀa yabohanndi. 8 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaƀa, ya wo''a ƀaa yahaa ɗooykinɗa an:
- Kolka, fu tuuk dii ga fíkíi ƀéeƀ!
Ɓaa kolukka, tuukka.
9 Lëehí'ta, Yéesu wo''a ƀuwaa an:
- Mi meekissúu ati ga bes Sabat Waas onoh kitum iñaa jofin wala iñaa moroo, kisom kumuun ƀo' wala kilaŋ kumuun?
10 Ya malakka ƀéeƀ ƀuwaa wíilliɗa, ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa, yahaa dalla kiwak, mannda ga daa wa eneeɗa.
11 Wayee ƀuwaa ƀíinoo ensee daɗa líifussa muut na tam-keeñ, ƀa ƀaa malak ga díkaantiƀa iñaa ƀa tuman Yéesu.

Yéesu tanukka ƀo' ƀidaaŋkaah na ƀanak ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 10: 1-4; Marka 3: 13-19)

12 Ga bescaama, Yéesu ka'ta jaŋjaŋcaa kikíim Kooh, ya tessa wekaa ƀéeƀwa kikíim Kooh. 13 Ga waa Kooh wíissa, ya ƀayya tëelíbéecaagari, ya tanukka ga ƀo' ƀidaaŋkaah na ƀanak, ya teekkaƀa ƀi'apotaa': 14 Simoŋ (yaa ya teek Pee'ɗa) na këmëeŋkíci Andari, Saak na Saŋ, Filiip na Bartulëmíi, 15 Mëccëe na Toomaa, Saak kowu Alfee

✡ **6:1** 6: 1 Malkat Dëteronom 23: 25. ✡ **6:4** 6: 4 Malkat Léwítík 24: 9.

na Simoŋ selootaa*, 16 Yúdaa kowu Saak na Yúdaa Iskariyot, yaa onan
Yéesu bíiŋɗa.

Yéesu yaa jëgí' mbooloomaa ee yaa wëkí' ɗúukoolí'caa
(Mëccëe 4: 23-25)

17 Yéesu yoosukka jaŋjagaa na apotaa'caagari bi ga ndëneeraa, ga
daa ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaagari enoheeɗa. Laakeera daama ɓan
mbooloo wiyaak waa meyohee kúlkaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem,
na gohcaa ɓopukoh na giiyaaɗa: Tíi' na Sídoŋ. 18 Ɓa hayeeri
kisúkúruk, ee ya wëkí'ɓa ga ɗúukoolcaagaɓa. Ɓuwaa raɓ amɗa
wëkɗussa. 19 Ɓaa en ɓéeɓ yaa heel kile' gari, ndaga dooli meyohi
gari, wa wëkɗiɓa ɓéeɓɓa.

Yéesu wo''a ga ɓuwaa en ga mesiklaat na ɓuwaa en ga neɓlaatɗa
(Mëccëe 5: 1-12)

20 Lëehí'ta Yéesu malakka tëelíbéecaagari, ya wo''a an:
- Ɓú yewinin múu', ɗú nduulcii ndaga Nguuraa Kooh wuurúu.
21 Ɓú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú yaaɓ watiɗa ndaga ɗú hay kikap.
Ɓú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú koduk watiɗa ndaga ɗú hay kiyen.
22 Ɓú yewinin múu' moos, binaa Kowukii ɓii tah bi ɓuwii sagussúu,
ɓa kaallúu ga ɗuuyɓa ɓa ɓassúu, ɓa taasuk teekcaagarúu.
23 Iñaama laakaa, laa neɓlukat, ɗú koltuki, ɗú hami ndaga neehal
wiyaak waa sekkúu ga ɗook-Kooh. Ɓicaasamɓa sodalsee
sëldíiga-Koohcaa fodaama.
24 Wayee nak, massa ɗú, ha'-alalcii ndaga ɗú laasin ɓakkúu.
25 Massa ɗú ɓii ɗú kapin watiɗa ndaga ɗú hay kiyaaɓ.
Massa ɗú ɓii ɗú yen watiɗa, ndaga ɗú hay ki'en ga coonu ee ɗú hay
kikoduk.
26 Massa way, binaa ɓuwii wo' garúu iñaa jofinaa, ndaga ɓicaasamɓa
tumsee fodaama na ɓuwaa tíkee hafɓa ɓisëldíiga-Koohɗa ee lak
sabohɗa.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa
(Mëccëe 5: 38-48; 7: 12a)

27 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee ɗú ɓii ɗú súkúrukkooɗa, mi wo''úu an: waarat ɓuwii
heñohsirúuɗa, tumɗat ɓuwii saŋngúuɗa iñaa jofin. 28 Kíimat Kooh
ya barkeel ɓuwii cojirúuɗa ee kíimɗat ɓuwii sodalirúuɗa. 29 Binaa
ɓo' feekkaa ga ŋaamaa, eraari wíinoowaa ɓan. Binaa ɓo' te'
sabadooraagaraanaa, kaa sagi'ti túrkaa ɓan. 30 Ɓaa kíimmbaa yen
ɓéeɓ, laa onaari; ee ɓaa te' iñaa en yuufunaa, kaa te'siswa. 31 Fodaa
daa ɗú waa' ɓimooroommbúu tumi'túuɗa, laa tumɗatɓa iñaa manɗa.
32 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa rekaa, ndamii wiida wërí
ɗú laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah waa'sin ɓuwaa
waa'ɓaɗa. 33 Ee binaa en lak ɓuwii tumɗirúu yijófí'ɗa ɓërí rek ɗú
íki' iñaa jofinaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Bi ga
ɓuwii júwussiiɗa sah tumsinka. 34 Ee binaa en lak ɓuwaa ɗú yaakaa'
an ɓa hayyúu kifayɗa ɓërí rek ɗú wútíranaa, ndamii wiida wërí ɗú
laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah wútí'sin ɓuwaa man
naɓaɗa, lëehíraa ɓa laas iñaa hín na iñaa ɓa wútírohɗa. 35 Kon
waarat ɓuwii saŋngúuɗa, tumɗatɓa yijófí', erohat ee kaa séentukat

* **6:15** 6: 15 Simoŋ yaama ɓokee ga ɓuwaa waa'see kilaak hafɓaɗa.

dara ga, en ɗanaa neehalaagarúu hay kiyak ee ɗú yah towutii Kooh
yii ga ɗookaa-ɗookɗa, ndaga Kooh jofin ga ɓuwii tookkiiri kigërëm ga
iñcaa ya tumi'ɓaɗa. 36 Líifat na yërmaandi fodii dii Paammbúu Kooh
líif na yërmaandiɗa.

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Mëccëe 7: 1-5)

37 Yéesu tíkka ga an:

- Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. Kaa tamat ken, en ɗanaa
Kooh tamoorúu. Bayalat ɓimooroommbúu en ɗanaa Kooh hayyúu
kibayal. 38 Onohat en ɗanaa Kooh hayyúu ki'on: ɗú hay kinatɗu yen,
ɗú go'ɗu yewin, yëngëlu bi ɗeguk, líif bi aamuki, ndaga nataa ɗú
natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan.

39 Lëehí'ta, Yéesu liiwukkaɓa anee ɓan:

- Búumí' mín kinook búumí' mooroomcine? Baanaa ɓéeɓɓa ɓa
ɓanak, ɓa keenanndii ga noge? 40 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa,
wayee tëelíbéenaa mat ga jagaagarinaa hay kile' ga jëgírohaagari.

41 Iñii tah ya fu malaki ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu
mínoo sah kimalaksukoh dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa? 42 Fu yii fu
hottii dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, fu mínan na kiwo' mooroomfu an:
«Fiilii, íisa mi nísí'taa ɓolii en ga kuhaskiigaraa»? Fu yii fu jófjófɗuki
ga fíkíi ɓuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa
fu hay kihot dijófí' bi fu mín kinís ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfuɗa.

Yéesu jëgírohha ga kedik na towutaa ka límɗa
(Mëccëe 7: 16-20; 12: 33-35)

43 Yéesu tíkka ga an:

- Kedik kijófí' límoo kowukaa moroo ee kedikkaa ɗúukoolin límoo
kowukaa morin. 44 Kedikkaa en ɓéeɓ ínohohsan ga towutaa ya laakɗa:
ken ɓeenoo towu een ga ka'ka' ee ken ɓeenoo towu reseŋ ga pëegíi-
ñaawaaɓ. 45 Ɓo' yijófí' tumi iñaa jofin, ndaga iñaama rek yërí ya ɗaak
ga keeñaagari. Ɓo' yibóní' tumi iñaa bonin ndaga iñaama rek yërí ya
ɗaak ga keeñaagari. Ee ɓo', iñaa ya meydohi ga kúuwciɗa, wërí líif
ga keeñci.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kaancaa kanakcaaɗa
(Mëccëe 7: 24-27)

46 Yéesu tíkka ga an:

- Ɗú ɓayohhoo ya «*Ha'mudii, Ha'mudii» ee iñii mi nakirúuɗa ɗú
tumoori? 47 Ɓaa hay garoo ɓéeɓ ee ya súkúruki wo'eenciigoo ee ya
taabukica ga tumeenaagari, mi hayyúu kiwo' ɓaa ya mëdírohu nariɗa:
48 Ɓaa yaama mëdírohu na ɓaa enee na kitawah kaan; ya acca bi
huutta, ya daɓpa atoh, ya yíppa kaanfaa ga ɗookgaa. Toɓ wiyewin
keennda bi ɓaalaa líiffa, wambalaa tapukka ga kaanfaa ee mínndiifa
kiɓúuk ndaga tawahaa kaanfaa yëgíseera.

49 Wayee ɓaa keloh ee taabukkii wo'eenciigoo ga tumeenaagari, ɓaa
yaama mëdírohu na ɓaa tawah kaan, yíppafa ga ɗook kakay ee accii
dara. Waa wambalaa tapukka ga kaanfaa faama, ga saasi, fa ɓú'ta ee
kaanfaa ɓéeɓ yasukohha.

7

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Mëccëe 8: 5-13)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa kelohɗa,
ya ka'ta teeraa Kafarnawom. 2 Daama laakeera soldaaraa yiyaakyaa
kuliyuki ga heñɗa. Ɓaa yaama laakeera súrga, yaa ya keeñukin,
lakanaa súrgaa ɗúukoolin bi yaa yah kilëehɗuk. 3 Ga daa sol-
daaraama kelohee iñaa wo'u ga loo Yéesuɗa, ya wossa ga yaakcaa
yaawúu'caa kikíimmbi ya hay kiwëkí' súrgaagari. 4 Ɓuwaa wosseeɗa
hayussa ga Yéesu, ɓa tuukki'tari tek, ɓa wo''ari an:
- Ɓii wossíi garaaɗa, calin kidímal, 5 ndaga ya waarin ɓu-dëkiigaríi,
ee yërí tawah jaangu-yaawúuraagaríi.
6 Waa ennda ɗa Yéesu yaa yah naɓa. Ga waa ɓa deeyca kaanfaa,
soldaaraa yiyaakyaa wosissa ga fiiliimuncaagari, ɓa wo' Yéesu an:
- Kiyaakii, kaa sodal haffu, ndaga joobinndoo fu aas kaanndoo,
7 iñaama yërí tah bi mi wo' an joobinndoo mi hay na kihaffoo
kihídohnee naraa. Wayee wo'aa wo'een wíinoo rek, súrgiigoo wak.
8 Ndaga mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook ee mi laakin
soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi
wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa
iñii yiinaa, ya tummbi.
9 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa
yiyaakyaa. Ya mëeñsukka ga mbooloomaa taabukeeriɗa, ya wo''a
ɓuwaa an:
- Mi wo''úu man, bi ga ɗuuy Isarayeel sah mi mossii kihot ɓaa
laak ngëmaa hín na wii garoo. 10 Lëehí'ta ɓuwaa soldaaraa woseeɗa
ɓoyukussa kaanfaa. Ɓa laakka súrgaa ɗúukooleeɗa wakin peleŋ.

Yéesu mílísi'ta kowukaa ɓaa yaalaa kaanin

11 Lëehí'ta Yéesu ka'ta teeraa wo'si Nayinɗa. Tëelíbéecaagari na
ɓo' ɓiyewin taamsee nari. 12 Ga waa ɓa deeyca aasaaraa dëkaa, ya
hotta ɓuwaa ɓaa yah ki'acnee faraaf. Ɓaa kaanɗa, enee kowu kíinoo
ga eeci; ee eemunaa, yaalaa kaanin. Laakeera ɓo' ɓiyewin ga dëkaa,
ɓaa taam na ɓetifaa ga waas acaa'caa. 13 Daa Yéesu Ha'mudii hotee
eemunaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ya wo''ari an:
- Kaa koduk!
14 Lëehí'ta, Yéesu deeyca, le''a ga ñoyaa ɓuwaa abohɗa, ɓa tuukka.
Yéesu wo''a an:
- Oomaa-fiilii, mi nakkaa, kolka!
15 Ɓaa kaaneeɗa kolukka, yuŋnga yaa aaw kiwo'. Yéesu íkkari
eemunaa. 16 Ɓuwaa ɓéeƀƀa tíitussa ga iñaama ee ɓa ɓaa kañ Kooh,
ɓa ɓaa wo' an:
- Sëldíiga-Kooh yiyaak hotukin ga ɗuuycuu, ee Kooh hayin kiƀaaƀ
ɓu-kaanci.
17 Iñaa aaw ga Yéesu yaa ɓéestírukohu ga kúlkaa Yúudée ɓéeƀ na
iñaa wíilwaɗa.

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Mëccëe 11: 2-19)

18 Tëelíbéecaa Saŋ ɓéestírussari iñcaa Yéesu tumeeɗa tóohca. Ya
ɓayya ɓanak gaɓa, 19 ya wossaɓa ga Yéesu, Ha'mudii, kimeekissi an:
«Fu yërí en ɓaa jom kihayɗanoo ɗí sekan ɓo' yiliis?»

20 Ga waa ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa wo''ari an:
- Saŋ-Bëtís yërí wossíi garaa kimeekissaa ati fu yërí en ɓaa jom kihayɗa wala ɗí sekan ɓo' yiliis.
21 Ga wahtaama sii', Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ga ɗúukoolcaagaɓa, na ga iñaa mesikɓaɗa, ya kaalla raɓcaa ga ɓuwaa ee búumí' ɓiyewin, ya onndaɓa kihot. 22 Ya dalla ɓuwaa kitaas an:
- Karat ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú hotɗa, na iñcii ɗú kelohɗa: búumí'cii ɓii hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii sétíru, ɗekcii ɓii keloh, faraafcii cii mílís, nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii. 23 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!

Iñaa Yéesu wo' ga Saŋɗa

24 Ga waa ɓuwaa Saŋ woseeɗa karussa, Yéesu aawwa kiwo' mbooloomaa iñaa aaw ga Saŋ, an:
- Ɗú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa en na ki'eguk ga uurisaane? 25 Enndiikanaa ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre?
En ki'enaa, ɓuwii ekuk kúltí cimórí' ee dëku ga iñaa newinɗa, ɓii ga kaancii buu'cii. 26 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-Koohe? Ee! Mi wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh. 27 Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»
28 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka, ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa ɓéeɓɓa, laakkii ga yaa wëñ Saŋ kiyak, wayee ɓaa wëñ kijutuut ga Nguuraa Koohɗa yërí wëñ Saŋ kiyak.
29 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa, bi ga juuticaa tookussa an Kooh júwin, ee Saŋ bëtísi''aɓa. 30 Wayee Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa sagussa Saŋ bëtísi'ɓa, fodaama ɓa teewohee an ɓa faali''ii iñaa Kooh waari'ɓaɗa. 31 Yéesu tíkka ga an:
- Kon ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa na ɓa? Ɓa man na ɓa? 32 Ɓa man na oomaacaa yugu ga paanaa dëkaa, ɓíinoo ɓaa wo' ɓimooroomɓa an: «Ɗí mbiiɓɗìnndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú kodukkii!» 33 Ndaga Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú wo' an: «Ya laak raɓ». 34 Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɗú wo' an: «Malkat ɓii yii halaat kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.» 35 Wayee ɓéeɓ ɓuwii took kiñaañkii Koohɗa ínohuunun an ka júwin.

Yéesu bayalla ɓetifaa júɓpii ga kaan Simoŋ Fërísiyeegaa

36 Laakka Fërísiyeegaa ɓay Yéesu kiñamnee nari. Yéesu ka'ta kaanfaa Fërísiyeegaa, ya yuŋnga kiñam. 37 Lak laakin ga teeraa ɓeti, yaa júɓpii. Daa ya yéegee an Yéesu yaa ñam ga kaanfaa Fërísiyeegaa, ya haydohha kujúlúŋkaa líifin na la'koleñ, jaa hëwrohu na atohaa wo'u albataa'*. 38 Ya tuukohha Yéesu fenoo, ga kotcaagari. Ya yaa koduk bi yaa tóoyí' kotcaa Yéesu na mooncaagari. Lëehí'ta, ya yaa moos kotcaa na fenfaagari, ya yaa fuunca, ee ya yaa leefca la'koleñ. 39 Daa Fërísiyeegaa ɓayee Yéesu kiñamɗa hotee iñaama, ya yaa wo'

* **7:37** 7: 37 Malkat Mëccëe 26: 7. Albataa': iñaa heet atohaa pessi hen, hëwíru bi wa mín kitum la'koleñ.

ga helci an: «Ɓii yii enee sëldíiga-Koohaa, eneenaa ya hay ki'ínoh ɓii
en ɓetifii le' gariɗa ati ya ɓa: eneenaa ya hay ki'ínoh an ɓii yii ɓetifaa
júɓpii.» 40 Yéesu taassa wo''a Fërísiyeegaa an:
- Simoŋ, laakin iñaa mi waa'taa kiwo'.
Simoŋ taassa an:
- Jëgírohii, wo'a!
41 Yéesu wo''a an:
- Enee ɓo' ɓanak, ɓaa laaki' ɓo' kobot: yíinoo ɓayɗeeri denariyon†
citéemée'-yëtúus, yíinooyaa cidaaŋkaah-yëtúus. 42 Ya múuñí'taɓa
ɓéeɓɓa ɓanakɓaa ndaga lak ɓa mínéeríiri kifay. Kon yiida wëñanndi
kiwaa' ga ɓuwaa ɓanakɓaama?
43 Simoŋ taassa an:
- Mi fooŋ man yaa múuñɗu kobotfaa wëñ kiyakɗa, yërí.
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo'in kayoh.
44 Lëehí'ta Yéesu mëeñsukka ga ɓetifaa, wo''a Simoŋ an:
- Fu hotin ɓetifii fiine? Ya tísɗinndoo kotciigoo na moonciigari,
ya moosɗinndooca na fenfiigari. Wayee fu, mi aasin kaanfu ee
fu e'tiiroo músú kitís kotciigoo. 45 Fu gatanukkiiroo fu fuunndoo,
wayee iñaa mi aasee dii, ya íissii kifuun kotciigoo. 46 Fu leeffii sah
dúuleen wi'éeñí' ga hafiigoo, wayee ya, ya leefin la'koleñ ga kotciigoo.
47 Ërí tah mi wo''aa man kiwaa'kii kiyaakkii en gariɗaërí teewoh
an baakaa'ciigari ciyewincii bayaluunun. Wayee ɓo', kiwaa'kaagari
jutuutaa, lakanaa bayalu jutuut.
48 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Baakaa'cumgaraa bayaluunun.
49 Ɓuwaa boksee nari kanuɗa ɓaa wo' ga helcaagaɓa an: «Ɓii yii ya
ɓa, bi ya bayalli sah baakaa'?»
50 Wayee Yéesu wo'issa ɓetifaa an:
- Ngëmumgaraa músalinndaa, karaa na jam.

8

Ɓeticaa taamsee na Yéesuɗa

1 Lëehí'ta, Yéesu yaa ka' ga dëk-teerucaa na dëk-kawcaa, yaa
jangat ee yaa yéegaloh Hewhewaa winéwí'waa Nguuraa Kooh.
Tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa taamsee nari, 2 na ɓiɓeti,
ɓaa wëkɗusee ga raɓ na ɗúukool ciliis: eneeËrí ee ɓaysiËrí
Makdalaa*, yaa raɓ ɓiyitnaɓanak meydohsee gariɗa; 3 Saan, ɓeti
Húusas tuukkoh-alalaa buu' Eroot; Súsaan na ɓeti ɓiyewin ɓiliis ɓaa
dímalsee Yéesu na tëelíbéecaagari ga iñaa ɓa laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Mëccë 13: 1-9; Marka 4: 1-9)

4 Mbooloo wiyaak hídírukohha ee ga dëk-teeraa en ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa
meyoh ga kihay ga Yéesu, ya wo''a liiwukii wii:
5 - Enee línoh, ya ka'ta kisoknee tesohtaagari. Ga daa ya en na
kisokɗa laakka tesohtaa keen ga ɗook waasaa, kotcaa togisohhata,
selcaa ñammbata. 6 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh,

† **7:41** 7: 41 Denariyon Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo.
* **8:2** 8: 2 Ërí yaa dëk teeraa Makdalaa. Yërí wo'uËrí-Malleen.

ta taa paal, ta súßpa ndaga ta laakéerii tooylaat. 7 Laakka tesoh tiliis
taa keen ga ɗook yówée-lúp, ta paaldohha na lúpcaa, lúpcaa onndata.
8 Ee laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta yakka,
ta meydohha boŋ. Bogaa en ɓéeɓ towu titéemée'.
Waa ya lëehí'ta kiliiwuk fodaama, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñii tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Mëccëe 13: 10-17; Marka 4: 10-12)

9 Tëelíbéecaa Yéesu meekissari iñaa liiwukaama waa' kiwo'ɗa. 10 Ya
taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa Kooh. Wayee ɓuwii tesɗa
ɓa kelohan ga liiwuk na liiwuk, doonaa «ɓa mín kimalak ee ɓa hotoo
dara, ɓa mín kikeloh ee ɓa ínohoo dara.»

Yéesu ɓéestí'ta iñaa liiwukaa waa' kiwo'ɗa.
(Mëccëe 13: 18-23; Marka 4: 13-20)

11 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii yii yërí liiwukii waa' kiwo': pesohpaaërí en wo'eenaa
Kooh. 12 Ɓuwii ɓíinoo madu na ɗookgaanaa waasaa tesohtaa
keenohɗa. Ɓa kelohin wo'eenii Kooh, wayee Seytaani hayinaa, nísiwa
ga keeñcaagaɓa doo ɓa gëmoo bi ɓa mín kimúc. 13 Ɓíinoo madu na
ɗekataa yewinin atohɗa, ɓërí en ɓuwaa, binaa ɓa keloh wo'eenaa
Koohaa, ɓa safa' gawa kite', wayee ɓa íisoo wo'eenaa yíp níil ga
keeñcaagaɓa; ngëmaagaɓa maañoo, ee Seytaani jéematukiɓanaa, ɓa
tagohi nawa. 14 Tesohtaa keen ga yówée-lúpcaaɗa, teewoh ɓuwaa
kelohsin wo'eenaa Kooh, wayee halaat na alal na neɓlaat ëldúna
abuɓa ga kipesɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi ɓa mínoo kimat
fodii pohoopaa ɓay bogaa lúudin. 15 Tesohtaa keen ga kakayfaa laakin
dooliɗa, teewoh ɓuwaa keloh wo'eenaa Kooh ee ɓa amwa na keeñ
wijófí', wijúwí' ee ɓa yëgís ga bi ɓa tumi fodaa pohoopaa ɓay boŋ
wijófí'.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampuɗa
(Marka 4: 21-25)

16 Yéesu wo''a an:
- Ken taaloo lampu, lí' kanu ga, wala tofwa ga fíldoo fayaaŋ, wayee
fu líkanwa hen doonaa ɓuwaa aas túuyaaɗa, hot lee'laataa. 17 Iñaa
ɗaakuk ɓéeɓ hay kihotuk ee iñaa apoh kúmpa ɓéeɓ hay ki'ínohu ee
hay kimeydohu faŋ. 18 Malaksukohat book ga dum ɗú súkúrukiɗa,
ndaga ɓaa laakin hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo, iñaa ya fooŋ an ya
laakinɗa sah hay kite'u gari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccëe 12: 46-50; Marka 3: 31-35)

19 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu hayussari kimalaknee. Wayee ɓa
mínndii kile' bi gari ndaga mbooloomaa. 20 Laakka ɓaa yéegal Yéesu
an:
- Eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day, ga fooh, ɓa waa'taa kihot.
21 Wayee Yéesu taassaɓa ɓéeɓɓa an:
- Eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓërí en ɓuwaa súkúruki wo'eenii Kooh
ee ɓa taabukiwa ga tumeencaagaɓa.

Yéesu tuukí'ta uuris wiyaak
(Mëccëe 8: 23-27; Marka 4: 35-41)

22 Laakka bes Yéesu aassa na tëelíbéecaagari ga gaal-looci, ya
wo''aɓa an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
Ɓa ɓaa yah. 23 Yéesu neehha lak ɓa ɓaa yah ga ɗuuy giiyaa. Uuris
wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa, músúmaa maa soruk ga loocaa bi waa
waa' kilíif ee tumuuntaagaɓa taa waa' ga ki'eem. 24 Ɓa deeyca ga
Yéesu, ɓa yúunndari an:
- Jëgírohii, Jëgírohii, kikaankii kii hayyuu!
Yéesu yúudukka, gëtta uurisaa na dúuscaa, ca seemmba, ɗekataa
ennda cel.
25 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ngëmumgarúu naroo ɗa wada?
Wayee ɓa tíitta, ɓa waaru''a lool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Moo, ɓii yii ya ɓa? Ya ebili sah uurisii na músúmii ee ca kelohɗiri!

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccë 8: 28-34; Marka 5: 1-20)

26 Yéesu na tëelíbéecaagari teerussa ga gohaa Gerasaa ëewrukoh
na gohaa Gëlíléeɗa. 27 Yéesu yaa yoosuk ga gaal-loocaa, laak ɓo' yaa
dëk-teeraa, yaa gú'ɗukohhi. Ɓaama enee ha'-raɓ. Iñaa ya gëy ki'ekuk
kúltí maañin lool ee ya dëkéeríi ga kaan, ya dëkee ga loycaa. 28 Daa
ya hotee Yéesu hen, ya fiippa, ya jafukka ga kotcaa Yéesu, ya wo''a
didóolí' an:
- Fu naroo ya, Yéesu, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi
kíimmbaa hen, kaa tummboo iñaa meskin.
29 Iñaama, ɓaa wo'eeri ndaga Yéesu ebilee rawaa kimeyoh gari.
Rawaama yewneerari kiɓúuki, en ɗanaa ɓuwaa tëhdohiri, yahcaa
poku na ceen, ɓa jëengí kotcaa. Wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa
ee rawaa ëewdohiri ëgíraa. 30 Yéesu meekissari an:
- Fu teeku na?
Ya taassa an:
- Mi teeku coogeel.
Ya wo'ee iñaama ndaga raɓ ɓiyewin ɓërí abeeri. 31 Raɓcaa ɓaa kíim
Yéesu an ya hanatɓa kiye' ga ɓu-baam†.
32 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru
daama ga janjagaa. Raɓcaa kíimussa Yéesu ya onɓa ki'aas ga
mbaamcaama. Ya onndaɓa iñaama. 33 Raɓcaa meyussa ga ɓaa,
aasussa ga mbaamcaa. Yop-mbaamaa írkísukohha janjagaa, keennda
ga giiyaa, wa muu'ta.
34 Daa níirohcaa hotee iñaa laak yaama, ɓa núppa, ɓaa ɓéestí' iñaa
hewɗa ga teeraa na dëk-kawcaa. 35 Ɓuwaa karussa kimalaknee iñaa
hewɗa. Ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa laak ɓaa raɓcaa meyoh gariɗa yugin
kakay ga kotcaa Yéesu, ekukin kúltí, taabin na sagaagari. Ɓa dalla
kiniik. 36 Ɓuwaa hotee iñaa laakɗa ɓaa ɓéestí'ɓa ga daa ha'-rawaa
wëkɗuseeɗa. 37 Waa ennda ɗa ɓéeɓ ɓuwaa en ga gohaa Gerasaaɗa
kíimussa Yéesu ya úsaayɓa ndaga lak ɓa tíitin lool. Yéesu aasissa
ga gaal-loocaa kiyah. 38 Ɓaa raɓcaa meyohee gariɗa kíimmba Yéesu
ki'íissi ya taam nari. Wayee Yéesu onndiirika, ya wo''ari an:

---

† **8:31** 8: 31 Ɓu-baam Ɗekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki ɓesaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

- Ɓoykaa kaanfu ee fu ɓéestí' tóoh iñaa Kooh tumi'taaɗa. 39 Ɓaa
ka'ta ga ɗuuy teeraa tóoh kiyéegalohnee iñaa Yéesu tumi'tiɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísí'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Marka 5: 21-43)

40 Yéesu ɓoyukka tewisaa wíinoo, mbooloomaa tëebílukkari, ndaga
ɓéeɓ sekeeri. 41 Daama, laakka ɓaa hay gari. Ya teeku Yayros ee
kuliyukee ga jaangu-yaawúu'caa. Ya yí''a ga kotcaa Yéesu, ya kíimmba
Yéesu ya hay kaanci, 42 ndaga kowukaagari kiɓetikaa ka kíinoo doŋ ya
laakɗa kaa yah kilëehɗuk. Ka jom kilaak tíkíis tidaaŋkaah na tanak.
Ga daa Yéesu enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa ñuupuk gari bi ya yaa
yah kipa'. 43 Laakeera daama ɓetifaa meydohee ñíf iñaa le'in tíkíis
tidaaŋkaah na tanak. Iñaa ya laakeeɗa tóoh leehha ga payohcaa ee
yíinoo gaɓa mínndiiri kiwëkí'. 44 Ya koorohha fenoo, le''a ga pawaa
kúltífaa Yéesu: Ga saasi ñífaa aamki gariɗa gú'ta. 45 Daama Yéesu
meekisohha an:
- Ɓii le' garoo ɓa?
Waa ɓaa en ɓéeɓ yaa taasuk, Pee' wo''ari an:
- Jëgírohii, man ɓuwii wíiluununndaa ee ɓii ñuupuk garaa!
46 Wayee Yéesu tíkka ga an:
- Ɓo' le'in garoo kay, ndaga mi yéegin an laakin doolaa meyohee
garoo.
47 Ga waa ɓetifaa ínohha an ya mínsiséeríi kiɗaakuk, ya yaa saak,
yaa hay. Ya jafukneera ga kotcaa Yéesu. Ya ɓéestí'ta ga fíkíi ɓuwaa
ɓéeɓɓa iñaa tahee bi ya le''a ga kúltífaa Yéesuɗa na daa ya wak ga
saasiɗa. 48 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa músalinndaa. Karaa na jam.
49 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, laakka ɓaa meyoh kaanfaa
Yayros, wo''a yaama an:
- Kowukaagaraa kiɓetikaa kaanin, calissiiraa kisonlukohis Jëgírohii
ga.
50 Wayee Yéesu, daa ya kelohee iñaama, wo''a Yayros an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek ee ka hay kipes.
51 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, enndii Pee', Saŋ, Saak, eew
ku'oomaakaa na paamunaanaa, ya tookkii ɓo' yiliis aas nari. 52 Ɓuwaa
ɓéeɓɓa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh didóolí' ndaga ku'oomaakaa. Yéesu nak
wo''aɓa an:
- Íisat kodukeenii, oomaanii kaanndii wayee ya en na kineeh.
53 Daama ɓuwaa ɓaa ciiɓsukki ndaga ɓa ínoheera an oomaanaa
kaanin. 54 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, lëehí'ta ya wo''a didóolí'
an:
- Oomaanii, koluka!
55 Fodaama fítaa ku'oomaakaa íkukka ga, ya kolukka ga saasi.
Lëehí'ta, Yéesu nakohha oomaanaa eru ñamah. 56 Paam ku'oomaakaa
na eeci waaru'ussa lool, wayee Yéesu ɗíŋngaɓa an ken hanat ɓo' kiwo'
iñaa laakee yaama.

9

Yéesu wossa apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
(Mëccëe 10: 5-15; Marka 6: 7-13)

1 Yéesu nëgírohha tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya
e'taɓa dooli na kimín kikaal raɓcaa ɓéeɓɓa ga ɓuwaa, na kiwëkí'

ɗúukoolí'caa. 2 Lëehí'ta ya wossaƀa kiyéegaloh Nguuraa Kooh na
kiwëkí' ɗúukoolí'caa. 3 Ya wo''aƀa an:
- Ɗú en na kiyahaa, kaa ƀaydohat dara; hanat ki'en doo' wala
hëmbu, wala ñamah, wala kopa'. Ee kaa ƀayat yaa en ƀéeƀ kúltí
kanak. 4 Túuyaa ɗú aasoh ƀéeƀ, tesat da bi ga daa ɗú kolkohan
daama. 5 Ee binaa ƀuwaa sagussúu kitook ga kaancaagaƀanaa, meyat
dëkaa waama, yëekírukat pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa. Iñaama hay
kiteewoh kimúuykaagaƀa.
6 Tëelíbéecaa karussa, ƀa koo'ta ga dëk na dëk, ƀa ƀaa yéegaloh
Hewhewaa winéwí'waa ee ƀaa wëkí' ɗúukoolí'caa ga daa en ƀéeƀ.

Eroot jaahli''a ga iñaa wo'u ga Yéesuɗa
(Mëccëe 14: 1-12; Marka 6: 14-29)

7 Eroot, buuraa gohaa Gëlílée, yéeŋnga iñaa heweeɗa tóoh. Ya
jaahli''a ga ndaga laakeera ƀuwaa wo'ee an:
- Saŋ yërí mílís ga ƀuwaa kaanɗa.
8 Ɓíinoo an:
- Ili yërí hay.
Ɓíinooƀaa an:
- Yíinoo ga sëldíiga-Koohcaa waama yërí mílís.
9 Wayee Eroot wo''a an:
- Saŋ, mi gú'lukka hafaa. Kon ƀii mi keloh ya wo'ɗu iñcuma
ƀéeƀcaɗa ya ƀa?
Ga iñaama ya aawwa kiheel kihot Yéesu.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccëe 14: 13-21; Marka 6: 30-44; Saŋ 6: 1-14)

10 Apotaa'caa ƀoykussa, ƀa ƀéestí'ta Yéesu tóoh iñcaa ƀa tumeeɗa.
Ya wo''aƀa ƀa taam nari, ya ka'ta naƀa daa wéetin, ga ƀak teeraa wo'u
Betsaydaa. 11 Daa ƀuwaa yéegeeka, ƀa taabukkari. Yéesu íissaƀa ƀa
hay, lëehí'ta ya yaa wo'ƀa ga iñaa aaw ga Nguuraa Kooh, ee ya yaa
wëkí' ƀuwaa sooluk kipayuɗa.
12 Tëelíbéecaa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa deeyussa ga Yéesu lak Kooh
yaa hooƀ, wo'ussari an:
- Íisaa ƀuwii ƀa aas dëk-kawcii na yopcii ga yahaaniiɗa, ƀa heelnee
daa ƀa neehan na iñaa ƀa ñaman ndaga ɗekatii ɗu enohɗa laakoo
dara.
13 Wayee Yéesu loffaƀa an:
- Eratƀa na kihaffúu iñaa ƀa ñaman.
Wayee ƀa taassa an:
- Ɗí laakkii iñaa wëñ mbúurú ciyëtúus na jën kanak. Hanaa ɗí ka'
kilomnee ñamahcaa kap ƀuwii ƀii ƀéeƀƀa.
14 En ki'enaa, laakeera daama iñaa le' yaal ƀijúnni-yëtúus. Yéesu
wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yuŋɗatƀa, ƀa nëgírukoh kom kom, ƀuwaa le' ƀidaaŋkaah-yëtúus.
15 Ɓa tummba fodaama. Ɓa yugi'taƀa ƀéeƀƀa. 16 Yéesu ƀeƀpa
mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya
gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ƀa
waroh ƀuwaa. 17 Ɓuwaa ƀéeƀƀa ñammba bi ƀa kappa pút, ee pañi
cidaaŋkaah na kanak wookussa ga iñaa teseeɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-19; Marka 8: 27-29)

18 Laakka bes, lak Yéesu enee na kikíim Kooh haŋci ee
tëelíbéecaagari ensee nari daama. Ya meekissaɓa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
19 Ɓa taassa an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís, ɓíinoo an fu yërí en Ili,
ɓíinooɓaa ɓan an fu sëldíigaa mílís hen ee bok ga sëldíiga-Koohcaa
waama.
20 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii Kooh wosɗa.

Yéesu yéegalohha an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 16: 20-28; Marka 8: 30–9: 1)

21 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken hanat kiwo' iñaa aaw
ga. 22 Doo ya hanndaɓa kiwo' an:
- Kowukii ɓii jomin kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa,
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii gari kihot, ya
hay ki'apu ee besaa wukaahaywaa tíkan ga kikaankaagariɗa, ya hay
kimílís.

Kitaabuk Yéesu

23 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk
kuraanaagari besaa en ɓéeɓ, ya taabukkoo. 24 Ndaga ɓaa fu waa'
kisom kumuunfunaa fu hayka kiñak bi taa'; wayee ɓaa mi tahhaa
kiñak kumuunfunaa, fu hay kipes bi taa'. 25 Ee kilaak iñcii ga ëldúnaɗa
tóoh jeriñan ɓo' ya, en lak ya ñak hafcinaa wala ya saŋku'aa? 26 Ndaga
ɓaa mi enndaa kaci mi na wo'eeniigoonaa, fu hay ki'en kaci ga
Kowukii ɓii bëríinaa ya hayan ga ndamaagari na waa paamci na waa
malaakacaa ɓisela'í'ɓaa. 27 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii
kaansoo ee ɓa hottii Nguurii Kooh.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-8; Marka 9: 2-8)

28 Ga waa Yéesu wo''a wo'eencaama bi tíkka ga iñaa le' bes
ciyitnakaahay, ya wo''a Pee', Saŋ na Saak ɓa taam nari, ya lappa naɓa
ga ɗook jaŋjagaa kikíim Kooh. 29 Ga daa Yéesu enee na kikíim Koohɗa,
fíkíifaagari ennda filiis ee kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic.
30 Ga ɗekataama, laakka ɓo' ɓanak ɓaa mey ga ɗuuy ndamaa Kooh
ee ɓa ɓaa saawal nari: enee Móyíis na Ili. 31 Ɓa ɓaa saawal nari
ga iñaa aaw ga kikaankaagari yah kilaak ga Yéerúsaleemɗa. 32 Lak
Pee' na ɓuwaa ya taam naɓaɗa ɓaa ga pëní fiyaak. Wayee ga waa
ɓa yúudukɗa, ɓa hotta ndamaa Yéesu na ɓuwaa ɓanakɓaa tuuksee
nariɗa. 33 Ga wahtaa ɓuwaama enu na kitagohu na Yéesuɗa, Pee'
wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Ɗu yípat dii taal kaahay: wíinoo wuufu,
wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
Pee' ínohéerii iñcaa ya wo'ɗa.

34 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeelaa hay, úullaɓa.
Tëelíbéecaa tíitussa ga waa ɓa en na ki'aas ga ɗuuy yaayeelaaɗa.
35 Ee ga ɗuuy yaayeelaa laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi tanukɗa. Súkúrukatti.
36 Ga waa koonaakaa lëehí' kiwo'ɗa, tëelíbéecaa hotsee Yéesu rek
daama. Ɓa ɗekohussa na iñaama, ee ga wahtaama ɓa ɓéestí'tii ken
iñaa ɓa hoteeɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-18; Marka 9: 14-27)

37 Ga besaa tík gaɗa, Yéesu na tëelíbéecaa yoosukussa ga janjagaa,
mbooloo wiyaak hayyari kitëebíluknee. 38 Ga ɗuuy mbooloomaa
laakka ɓaa en na kifiip an:
- Kiyaakii, mi kíimmbaa, malakɗaaroo kowukiigoo ndaga mi laakka
doŋ! 39 Leekleek raɓ ɓúukki, ya aawi kifiip. Rawii saylukohiri,
kúuwkaa kúuwi; ya sodalli lool ee ya gaawoori ki'íis. 40 Mi kíimin
tëelíbéeciigaraa ɓa kaal rawii wayee ɓa mínndii.
41 Yéesu taassa an:
- Ɓú, ɓuwii wati, ɗú ɓii ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffiiɗa,
mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohaa
kowukiigaraa dii.
42 Daa oomaanaa deeyee, rawaa fetallari kakay, yaa saylukohhi
didóolí'. Wayee Yéesu gëtta rawaa, wëkí'ta oomaanaa. Lëehí'ta ya
íkkari paamci. 43 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga yaklaataa doolaa Kooh.

Yéesu yéegalohissa an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 17: 22-23; Marka 9: 30-32)

Ɓuwaa ɓéeɓ waaru'ussa ga tóoh iñcaa Yéesu tumeeɗa, ya wo''a
tëelíbéecaagari an:
44 - Súkúrukat dijófí' iñii mi yahhúu kiwo' yii: Kowukii ɓii hay kitíku
ga yah ɓuwii.
45 Wayee ɓa ínohhii iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ndaga
wo'eenaa man na cah gaɓa, bi ɓa mínndii ki'ínoh iñaa wa waa'
kiwo'ɗa ee ɓa kaañnjiiri kimeekisoh iñaa aaw ga wo'eenaama.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 18: 1-5; Marka 9: 33-37)

46 Tëelíbéecaa Yéesu enussa ga kinookoh ga ɗuuyɓa ki'ínoh ɓaa wëñ
kiyak gaɓaɗa. 47 Yéesu ínohha iñaa ɓa halaatɗa, ya ɓeɓpa ku'oomaa,
tuuki'taja ga yahaaci. 48 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ɓaa fu te' oomaanii yii ga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo, mi ga
kihaffoo; ee ɓaa fu te''oonaa, fu te' ɓaa wossooɗa ɓan; ndaga ɓaa wëñ
garúu kijutuut ɓéeɓpúuɗa yërí en yaa wëñ kiyakɗa.
49 Saŋ ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Kiyaakii, ɗí hotin ɓaa enee na kikaal raɓ ga ɓuwii ga teekiigaraa
ee ɗí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
50 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga ɓaa lebirohhii naruunaa, fa' naruu.

Ɓu-Samaríi sagussa Yéesu aas dëkaagaɓa

51 Ga waa wahtaa Yéesu jomee kikolkoh ëldúna, ya lap ɗook-Kooh
le''a, ya tuukka tek ga kika' Yéerúsaleem. 52 Ya wossa ɓiɓo' ɓa
ɗëwírukki. Ga waa ɓuwaa karussa, ɓa aassa dëk-kaw ga gohaa

Samarí*i*, kiheeli' Yéesu ga daa ya dalan. 53 Wayee ɓu-dëkaa sagussa
Yéesu aas da, ndaga ya aawee Yéerúsaleem. 54 Daa tëelíbéecaa Yéesu,
Saak na Saŋ hotee iñaama ɓa wo''a an:
- Ha'mudii, fu waarin ɗí nak kiwii, ka yoosuk asamaan, ka
ɗúbí'ɓane?
55 Wayee Yéesu mëeñsukka gaɓa, yaa ña'ɓa*. 56 Lëehí'ta ɓa ɓaa yah
dëk-kaw wiliis.

Ɓaa waa' kitaabuk Yéesunaa
(Mëccëe 8: 19-22)

57 Yéesu na tëelíbéecaagari ensee ga waas, laakka ɓaa wo''i an:
- Daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
58 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee
Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
59 Yéesu wo''a ɓo' yiliis an:
- Taabukaaroo.
Yaama taassari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi acnee paammboo.
60 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Íisaa ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa, ee fu, tíida fu
yéegalohnee Nguuraa Kooh.
61 Ɓo' yiliis wo'issari an:
- Ha'mudii, mi hayyaa kitaabuk, wayee onaaroo paay mi taŋkohnee
na ɓu-kaanndoo.
62 Yéesu loffari an:
- Ɓaa en na kilín, am mësíin, heeluki fenoocinaa, ɓaa yaama mínoo
kilëgëy ga Nguuraa Kooh.

10

Yéesu wossa tëelíbée ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanak

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu tannda ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak
na ɓanak ɓiliis ee ya wossaɓa ɓanak ɓanak, ɓa kuliyukki ga teerucaa
ɓéeɓca na ɗekatcaa ya jomee kika' na kihafciɗa tóohca.
2 Ya wo''aɓa an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii. Kon, kíimat ha'-píikii ya ɓaat
kiwosoh ɓilëgëyoh ga píikiigari. 3 Tíidat! Mi yii wossúu fodii tupe' ga
ɗuuy ɓigumuu. 4 Kaa ɓaydohat kopa', hëmbu wala ñafa' ee kikëñɗoh
hanattúu kifaan ga waas. 5 Kaanfaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, këñɗohat
paay an: «Jam namohat narúu!». 6 Binaa ɓo' jam en daamanaa, jamaa
ɗú kíimi'tiɗa hay kiyoosuk gari; ee ɓo' jam enndii danaa, jamaa aaw
garúu. 7 Yugat ga kaanfaa faama, ɗú ñami ɗú ani iñcaa ɗú e'sanɗa
ndaga lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kifayu. Kaa taabat kaan na kaan.
8 Teeraa ɗú aasoh ɓéeɓ ee ɓuwaa tookussúu danaa, ñamat iñcaa ɗú
teeɓsanɗa. 9 Wëkírat ɗúukoolí'caa enu ga teeraamaɗa, ɗú wo' ɓu-
dëkaa an: «*Nguurii Kooh deeyinndúu». 10 Wayee teeraa ɗú aasoh ee
ɗú tookussii danaa, meyat ga mbedicaa ɗú wo' an: 11 «Ɗí ɓii pëertuk
sah ki'íkkúu pëndëlii dëkiigarúu ñaak ga kotciigaríiɗa, wayee ínohat
gaka an Nguurii Kooh deeyinndúu.» 12 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:

* **9:55** 9: 55 Laakin ga këyítcaa ɗeɓɗa, caa ɓaat ga an: «ya wo''aɓa an: ɗú ínohoo helii ɗú en nawaɗa. Kowukii ɓii hayyii dii kisaŋku' tumuuntii ɓuwii wayee ya hayta kimúsal.»

Mi wo''úuka, ƀesaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa, ƀu-Sodom ƀërí tani'an ƀu-dëkaa waama.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Mëccë 11: 20-24)

13 - Massa ɗú, ƀu-Korasee! Massa ɗú, ƀu-Betsaydaa! Ndaga
kíntaancii tumsee ga ɗuuycúuɗa tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa
Sídoŋaa eneenaa kumëeñí' ƀa ekukin saaku, ƀa yuŋ ga wet kiteewoh
an ƀa récukin baakaa'ciigaƀa. 14 Ërí tah ƀesaa atti'ohsanɗa le'aa,
ƀu-Tíi' na ƀu-Sídoŋ ƀërí tani'anndúu atti'. 15 Ɗú, ƀu-Kafarnawom,
ɗú yaakaa' an ɗú hay kiƀëwíru bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú yah
kiyóoskíɗu bi ga ƀu-baam.

16 Ya wo'issa tëelíbéecaagari an:

- Ɓaa súkúrukkúunaa lak súkúrukkoo ee ƀaa saŋngúu kite'aa
lakanaa saŋngoo kite'. Ee ƀaa saŋngoo kite'aa lakanaa saŋ kite' ƀaa
wossooɗa.

Tëelíbéecaa Yéesu woseeɗa ƀoykussa

17 Tëelíbéecaa ƀidaaŋkaah-yitnaƀanak na ƀanakƀaa ƀoykussa lak
keeñƀa soosin seƀ, ƀa wo''a an:

- Ha'mudii, ga teekiigaraa, bi ga raƀcaa tookɗuununndíi!

18 Yéesu wo''aƀa an:

- Mi hotee ga Seytaani ga waa ya ɗëegískoh ɗook en fan melicɗa.
19 Malkat! Mi oninndúu dooli kikoo' ga ɗook goŋcii na dagalcii, na
kinapañsoh dooli Seytaani ee dara mínoo yen garúu. 20 Ga iñaama
kaa neƀlukat ga dii raƀcii tookɗuununndúuɗa wayee neƀlukat ga dii
teekciigarúu bíduunun ga ɗook-Koohɗa.

Yéesu ndammba Kooh paamci
(Mëccë 11: 25-27; 13: 16-17)

21 Ga saasi, ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, Yéesu líiffa na keeñ
wisóosí', ya ndammba Kooh Paamci an:

- Buba, Ha'mudii ɗook na kakay, mi yii gërëmmbaa ga dii fu teewin
ƀuwii ínohsoo daraɗa iñaa fu ɗaak ha'-hamhamcii na ƀuwii jaginɗa.
Ee, Buba, iñaama laakohɗa ndaga neƀpaa hen fu waa'taka.

22 Paammboo erinndoo iñaa en ƀéeƀ. Ken ínohoo Kowukii enndii
Paamudiinaa; ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na ƀuwaa
Kowukii waa'ƀari kiteewaa.

23 Lëehí'ta ya mëeñsukka ga tëelíbéecaagari ya wo''aƀa haŋƀa doŋ
an:

- Ɓa yewinin múu' ƀuwii hasciigaƀa hot iñcii ɗú hotɗa, 24 ndaga mi
wo''úu man sëldíiga-Kooh na buu' ƀiyewin waaruunun kihot iñcii ɗú
hotɗa na kikeloh iñcii ɗú kelohɗa wayee ƀa hottiica ee ƀa kelohhiica.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo ƀaa dëkee Samaríiɗa

25 Laakka jëgíroh-waas yaa waaree kimalaksukoh Yéesu, ya
kolukka, meekissari an:

- Jëgírohii, iñii yiida mi jom kitum bi mi laas ƀakkoo ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa?

26 Yéesu loffari an:

- Iñii yiida bídu ga Waasiiruu? Fu am ya ga iñaa fu jaŋ gaɗa?

27 Ɓaa taassa an:

- Fu waaran Ha'mudii Koohyiigaraa, na keeñaagaraa tóoh na kipeskaagaraa tóoh na doolaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh ee ɓan fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
28 Yéesu wo''ari nak an:
- Ee, iñum fu taasɗa júwin. Tumaa iñaama, fu pes bi taa'.
29 Wayee jëgíroh-waasaa waaree kilaak kayoh, ya dalla kimeekis Yéesu an:
- Ɓii yiida en mooroommboo?
30 Daama Yéesu loffari an:
- Laakee yaalaa meyohee teeraa Yéerúsaleem, yaa yah teeraa Yéríkóo. Ya hídukohha ga ɓigúroh-waas. Ɓa te''a iñaa ya ɓayeeɗa tóoh, ɓa feekkari bi yaa yah kikaan, ɓa foñnjari ɗa, ɓaa yah.
31 Laakka sarahohaa kooroh waasaama. Daa ya hotee ɓaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci. 32 Laakka ɓan ɓo', ee iñaa Léwít, le''a daama.
Daa ya hotee ɓaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci. 33 Wayee laakka ɓaa dëk kúlkaa Samaríi, yaa enee ga waas kiɓaaɓ, ya hayya bi ga yahaa ɓaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ga waa ya hottiɗa.
34 Ya ɓaatta kideey ga ɓaa, tummba dúuleen na biiñ ga gaañcaa, ya múullaca. Ya tíkkari ga ɓaamaagari ya lapeeɗa, ɓayyari ga ɗekataa sagac daliɗa ee ya toputu''ari dijófí'. 35 Ga kooh-wíisfaa, ya meydohha hëelís denariyon kanak, e'ta ha'-ɗekataa, wo''ari an:
- Mi yii yah ee toputu'aari dijófí'. Binaa fu tum gari iñaa wëñɗanaa, mi yërí yahhaawa ki'ík mi ɓoykoh diinaa.
36 Yéesu meekissa jëgíroh-waasaa an:
- Ga ɓuwaa ɓaahayɓaa ɓaama, yiida gaɓa teewoh ki'en mooroom ɓaa gúroh-waascaa feekeeɗa?
37 Jëgíroh-waasaa taassa an:
- Yaa teewoh kilaak yërmaandi gariɗa, yërí.
Yéesu nak wo''ari an:
- Tíida, ee fu ɓan, tumaa fodaama.

Yéesu aassa kaan ɓiMarta na Mërí

38 Lak Yéesu yaa ga waas na tëelíbéecaagari, ya aassa dëk-kaw. Daama, laakka ɓetifaa teeku Marta, ɓayya Yéesu kaanci. 39 Marta laakeera këmëeŋkímun, yaa teeku Mërí. Yaama yugee ga kotcaa Ha'mudii, yaa súkúruk jëgírohaagari. 40 Marta nak, lak lëgëycaa ɗuuy waañaa hëpin gari, ya hayya ga Yéesu, wo''ari an:
- Ha'mudii, dii Mërí foñnjoo na lëgëyii tóohɗa, enndiiraa darane? Wo'aari kay ya amɗohhoo!
41 Ha'mudii taassari an:
- Wari fu ɓan Marta, fu ɓítukin lool ga enaama ciyewin. 42 Wayee yen yíinoo doŋ yërí laak solu. Mërí tanukin ɓakaa gënɗa ee ken te'oowa gari.

11

Yéesu yëedírohha kikíim Kooh
(Mëccë 6: 9-13; 7: 7-11)

1 Laakka bes, Yéesu enee na kikíim Kooh ga ɗekat. Ga waa ya lëehí'ta, yíinoo ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, yëedíraarii kikíim Kooh fodaa Saŋ yëedíreeka tëelíbéecaagariɗa.
2 Yéesu wo''aɓa an:

- Binaa ɗú en na kikíimaa, wo'at anee:
«Buba, ɓéeɓ ínohat kisela'kii teekiigaraa;
Nguuriigaraa le'at dii.
3 Onaaríi besaa en ɓéeɓ iñaa ɗí jom kiñamɗa.
4 Bayalaaríi baakaa'ciigaríi,
ndaga ɗí, ga kihaffíi, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani.»
5 Yéesu wo'issaɓa an:
- Enee an yíinoo garúu laak fiiliimun, ya ka' gari ga leeloo wek kiwo''i an: «Fiilii, lúudaaroo mbúurú kaahay. 6 Laak fiiliiroo yíinoo yaa hay kiɓaaɓ ga kaanndoo ee mi laakoo dara iñaa mi eranndi.» 7 Ee yaama taassi ga ɗuuy túuyaagari an: «Kaa tangalloo! Diima deŋ ɗí tëckin ee mi na ɓu-kaanndoo ɗí faanukin. Mi mínissii kikoluk ki'e'taa mbúurú.»
8 Mi wo''úu man, luu enee an ya kolukkii e'ti mbúurú ndaga daa ɓa en ɓifíiliimunɗa, ennaa ya hay kikoluk e'ti iñaa ya soolukɗa tóoh ndaga daa yaama ɗuucuk ga kikíimkaaɗa. 9 Mi nak, mi wo''úu an: kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, ɗú hay kihot. Fëekírat, ɗú hay kilëgísɗu.
10 En ki'enaa, ɓaa kíim ɓéeɓ, onu; ɓaa heel ɓéeɓ, hot; ee ɓaa fëekí' ɓéeɓ, hay kilëgísɗu. 11 Paamudii yiida garúu eran kowuci goŋ binaa ka kíimmbi jënaa? 12 Wala ya e'ka dagal binaa ka kíimmbi wakaa?
13 Kon ga dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ɓërí mín ki'on towutaagarúu enaama cijófíraa, wëñaa ga Paamudii ga ɗookɗa. Ɓuwaa kíimmbi Helaa yisela'í'yaaɗa, ya onooɓayane?

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Mëccëe 12: 22-30; Marka 3: 22-27)

14 Laakka bes, Yéesu enee na kimeydoh ga ɓo' rawaa luuɓlukohhi. Daa rawaa meyee, luuwaa aawwa kiwo' ee ɓuwaa waaru'ussa.
15 Wayee laakka gaɓa ɓuwaa wo' an:
- Belsebul, buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii.
16 Laakka ɓo' ɓiliis ɓaa waareeri kimalaksukoh. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh. 17 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa ya wo''aɓa an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ɓéeɓ, aaw ga kifaay. Túuycaa ɓú'sukoh waa en ɓéeɓ ga ɗook mooroomci. 18 Kon binaa Seytaani hëgískoh ga ɗuuycinaa, nguuraagari tuman na bi wa lísi kituuk? Ndaga ɗú wo' an Belsebul yërí onndoo dooli kikaal raɓ ga ɓuwii.
19 En lak an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal rawaa, haa ɓii on ɓuwiigarúu dooli kikaal raɓ ɓa? Kon ɓuwumgarúu, ga kihafɓa, ɓërí atti'anndúu. 20 En ki'enaa, en an mi kaali raɓcii na doolii Koohaa, kon Nguurii Kooh le'in bi garúu.
21 Binaa ɓaa laakin dooli ee ɓayin ganaay watuk kaancinaa, lak alalaagari ɓéeɓ lewin. 22 Wayee ɓaa wëñnji kilaak dooli hayaa, sooŋngi, mínndi, te' ganaaycaa ya yaakaa'lukeeɗa tóoh, waroh iñcaa ya ɓewoh gariɗa.
23 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo; ee ɓaa nëgírohhii naroonaa, yii tasarsoh.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Mëccëe 12: 43-45)

24 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa, ya heeli daa ya íikarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan, ya wo' ga helci an: «Mi

naman kiɓoyuk kaanfaagoo mi meyoheeɗa.» 25 Binaa ya le' danaa nak
ya laak kaanfaa paruunun bi setin, hëwíruunun bi jekin. 26 Fodaama
ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis ɓaa wëñnji kisoot; ɓa aas ga
kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee kuɗewaaɗa,
wëñisɗa kiyiis.

Iñaa wëñ kineɓ ga kipesɗa

27 Laak Yéesu yaa wo' fodaama, laakka ga ɗuuy mbooloomaa ɓetifaa
wo' ga ɗook an:
- Ɓetifaa ɓayeeraa ga lookaagari, ɓëpí'taraa ga ɓíiɓcaagariɗa
yewinin múu'!
28 Wayee Yéesu taassari an:
- Wo'aa kay an ɓuwaa súkúruki wo'eenaa Kooh ee ɓa taabukiwaɗa,
ɓërí yewin múu'!

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccëe 12: 38-42)

29 Lak ɓo' ɓiyewin nëgírukohuunun ga yahaa Yéesu, ya aawwa
kiwo' an:
- Ɓuwii jamaanii wati, ɓiɓo' ɓibóní'. Ɓa waa' kihot kíntaan, wayee
kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa, enndii waa Sonaasaa. 30 Ndaga
fodaa daa Sonaas enee mandarga ga ɓu-Nínífɗa, fodaama ɓan Kowukii
ɓii yah mandarga ga ɓuwii wati. 31 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa,
buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamɗa hay kituuk
ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa
ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa buu' Salomon líif
na hamhamɗa. Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon! 32 Besaa
atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay kituuku ga fíkíi ɓuwii
jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa ndaga ɓu-Níníf súpítseera kipeskaagaɓa ga
waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat laakin dii ɓaa wëñ Sonaas.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampu na kuhasɗa
(Mëccëe 5: 15; 6: 22-23)

33 Yéesu liiwukka anee:
- Ken taaloo lampu, faanwa ga daa ɗaakukin, [wala lí' kanu ga
ɗookgaa]*, wayee fu líkanwa ga ɗook doonaa ɓuwaa aasɗa hotu
lee'laataa. 34 Kuhaskiigaraa kërí en lampii faanfiigaraa. Binaa dara
enndii na kuhasfunaa, faanfaagaraa tóohfa eni ga lee'laat. Wayee
binaa kuhasfu wakkiinaa, faanfaagaraa eni ga ñúus ɓan. 35 Kon
watukaa lee'laatum en ga ɗuuyfuɗa, wa ñúusí'. 36 Kon binaa faanfu
tóohfa en ga lee'laat ee laakkii ɓak wíinoo waa en ga ñúusaa, ɓéeɓfa
yah ki'en ga lee'laat, man na fodaa daa lampu lée'ɗíraa lañɗa.

Yéesu hassa Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa
(Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

37 Ga waa Yéesu wo''a bi lëehí'ta, laakka Fërísiyeegaa ɓayyi
kicuunohuk ga kaanci. Yéesu aassa, yuŋnga kiñam. 38 Fërísiyeegaa
waaru''a ga waa ya hot Yéesu yuŋnga kiñam ee tísukkii paayɗa.
39 Wayee Yéesu Ha'mudii wo''ari an:

✡ **11:31** 11: 31 Malkat 1 Buu' 10: 1-13. * **11:33** 11: 33 Ga këyítcaa ɗeɓɗa, laakin caa ɓayyii wo'eencii fodii: wala lí' kanu ga ɗookgaa. Malkat ga Marka 4: 21.

- Ɖú, Fërísiyeeŋcii, ɗú man anee, ɗú tísi bi ga bíiŋcaa kaascii na tanutii, wayee ɗuuycúu líif na halaat kilok na halaat cibóní'. 40 Ɖú ɓërí lohoy hel! Kooh yaa hëwí' iñaa hanoh foohɗa, enndii ya hëwí' iñaa hanoh ɗuuyɗa ɓane? 41 Sarahohat iñaa en ga keeñnjúuɗa, en ɗanaa iñaa en ɓéeɓ hay garúu kiset.

42 Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ɖú tumi sah sarah fodii ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga naana na nduu', ee ɓan ga iñcii tóoh línsi ga dë'ɗa, wayee ɗu saganohin kijúɓ na kiwaa' Kooh: iñiima yërí ɗú jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat kisaganohu✡.

43 Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ndaga ɗú waari kiyuŋ ga fíkíi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa ee ɗú waari kikëñɗu yah kanak ga paancaa. 44 Massa ɗú! Ndaga ɗú man na loyaa ken tummbii mandarga ga, ɓuwaa tíinsi ga ɗook gaa, ee ínohsoo gaka bi tahɓa kilíiɓ ga fíkíi Kooh!

45 Laakka jëgíroh-waas yíinoo yaa wo''i an:

- Jëgírohii, binaa fu wo' ɗanaa, fu ɓassíi ɓan!

46 Yéesu loffari an:

- Massa ɗú, jëgíroh-waascii! Ɖú ɓan, ɗú koori ɓuwii ɗofcaa ɓa hatinoo, ee ɗú tookoo jokonndúu jíinoo le' ga. 47 Massa ɗú! Ɖú hayaa ɗú mó'ɗi loycii sëldíiga-Koohcii, ee ɓipaammbúu apeeɓa. 48 Fodaama ɗú teewohin an ɗú taabin ga iñcaa ɓicaasammbúu tumeeɗa, ndaga ɓa apin sëldíiga-Koohcaa, ee ɗú ɓii mórí' loyciigaɓa! 49 Kërí tah Kooh ga hamhamaagari, wo''a an: «Mi hay gaɓa kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh na ɓiyéegaloh; ɓa hay ki'ap ɓíinoo, ɓa hatal ɓíinooɓaa ga kipesɓa.» 50 Iñaama yërí tahan bi ñífaa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓ aamsee ga waa ëldúna saku bi watiɗa hay kikípuk ga hafcii ɓuwii wati, 51 aboh ga ñífaa Abeel† bi ga ñífaa Sakarí yaa apsee ga díkaanti daa sarahcaa tëkí'siɗa na ɗekataa wisela'í'waa‡. Ee mi yërí wo''úuka, iñaa laakee yaama hay kikípuk ga hafcii ɓuwii wati!

52 Massa ɗú, jëgíroh-waascii, ɗú nísin kucëwíikaa lëgísi halaa tahi ɓo' ki'ínohɗa: ɗú, ga kihaffúu, ɗú aasoo ee ɓaa waa' ki'aas ɓéeɓ ɗú kokohhi.

53 Ga waa Yéesu meyoh daamaɗa, jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa tamoh ga ɗookci ee ɓa ɓaa meekissi iñaa en tóoh: 54 ɓa ɓaa heelli kifí' doonaa ya ëldoh bi ɓa balaɓ yen ga wo'eenaagari.

12

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kijófjófɗuk fodii Fërísiyeeŋcaa (Mëccëe 10: 26-27)

1 Lak waama, ɓuwaa nëgírukohsee iñaa le'in ɓo' ɓijúnni ciyewin bi ɓíinoo ɓaa toŋ ga ɓimooroomɓa. Yéesu wo''a paay na tëelíbéecaagari an:

- Abukat ga jíkii Fërísiyeeŋcii en kijófjófɗuk en fan kuuncaa kaañohinɗa. 2 Laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ. 3 Kërí tah iñaa ɗú mín kiwo' na wek ɓéeɓ, hay kikelohuk ga noh taŋ, ee iñaa ɗú mín kimëedíroh ga ɗuuy túuyaa ɗaakukin ɓéeɓ, hay kiyéegalohu ga leeloo paancaa.

✡ **11:42** 11: 42 Malkat Dëteronom 14: 22-23. † **11:51** 11: 51 Malkat ga Sënees 4: 11: waama Kayeeŋ apee këmëeŋkíci Abeel ndaga ki'iñaan. ‡ **11:51** 11: 51 Malkat Koroník 24: 20-22, mbooloomaa appa Sëldíiga Sakarí ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.

Ɓaa cal kiniikɗa
(Mëccëe 10: 28-31)

4 Yéesu wo'issa an:
- Mi wo' narúu, ɗú ɓii ɗú en fiiliimunciigooɗa: kaa niikat ɓuwii api
faanfii ee paaf iñaamanaa, ɓa mínsoo kitumis dara yiliis. 5 Mi hayyúu
kiwo' ɓaa ɗú jom kiniikɗa: niikat ɓaa wëe'taa ga an yii, ap bi lëehíraa,
mín kijaf ga safara. Ee, mi wo''úuka ɓaa yaama yërí ɗú jom kiniik!
6 «Tudiindii' tiyëtúus toonohsirii dërëm kanake? Moona déy, Kooh
alukkii jíinoo gata. 7 Bi ga fenfii ga hafciigarúuɗa sah, tóohfa
kíduunun. Kon kaa niikat dara, ndaga ɗú wëñ solu tóoh diindii'cii.

Iñaa Yéesu wo' ga loo ɓuwaa tookki na ɓuwaa taasukkiɗa
(Mëccëe 10: 32-33; 12: 32; 10: 19-20)

8 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka: ɓéeɓ ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi Kowukii
ɓii, mi hayyaa kitook ga fíkíi malaakacaa Kooh. 9 Wayee ɓaa fu
taasukkoonaa, fu hay kitaasku ga fíkíi malaakacaa Kooh.
10 Ɓéeɓ ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu hay kibayalu,
wayee ɓaa fu ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
11 Binaa ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa wala ga fíkíi
atti'ohcaa na ga fíkíi ɓuwaa kuliyuki ga nguuraaɗanaa, helciigarúu
dalat ga daa ɗú taasan ga iñaa ɗú yabuɗa na iñaa ɗú wo'anɗa.
12 Ndaga Helaa yisela'í'yaa, ga wahtaama, hay ki'ek garúu iñaa ɗú
joman kiwo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ha'-alalaa taabuk kilaak doŋɗa

13 Laakka ga mbooloomaa ɓaa wo' Yéesu an:
- Jëgírohii, wo'aa yaakkoo ya waroh naroo iñaa ɗí lamɗa.
14 Yéesu taassari an:
- Moo yaalii yii, ɓii yiida falloo ki'atti''úu wala kiwarohhúu
alalaagarúu?
15 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Watukat ee abukat ga kiwaa' kilaak, ndaga kilaak alal ɓayyii kipes
ɓo' luu alalaa yewin yewin.
16 Ya wo''aɓa kon liiwukii wii:
- Enee ɓo' yaa laakin alal, ya laakka yoon ee yooncaa laaɓpa lool.
17 Ya yaa halaat ga helaagari an: «Mi tuman na ee mi laakoo daa
mi ɗapan iñcii mi píikɗa?» 18 Lëehí'ta ya wo''a an: «Iñii yii yërí mi
tuman: mi ɓúran dapciigoo henaa, mi tawah ciliis, caa wëñ kiyak,
en ɗanaa mi nëgíroh tohootiigoo ga tóoh na iñcii mi laakɗa tóohca.
19 Lëehíraa, mi wo' haffoo an: Mbë', fu laakin alal wiyewin waa
míninndaa kiɓay tíkíis tiyewin. Íikaraa faanfiigaraa, fu ñami, fu ani,
fu mbúumbaayuki.» 20 Wayee Kooh wo''ari an: «Fu yërí lohoy hel! Ga
wekii wati sah sah kipesfu hay kileeh. Kon iñcii fu waayukɗee haffuɗa
tóohca, ɓii yahca kilaak ɓa?»
21 Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama yërí dalan ɓaa fu nëgírohi' haffu alal ee Kooh hottii kilaak-
alalfu.

Tëelíbéecaa Yéesu jomu kiyaakaaru ga Kooh
(Mëccëe 6: 25-34)

22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

- Iñaama tah mi wo''úu an: Kaa halaatat ga ñamahaa ɗú laakan
sooli ga kipesohɗa wala yëerícaa ɗú laak sooli ki'ekuk ga faanndúuɗa.
23 Ndaga kipesërí wëñ kilaak solu ñamah ee faan fërí wëñ kilaak
solu yëerí. 24 Malkat ga hëekërúucii, ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo
dap-kaan, ɓa laakoo dap fenoo kaan wayee Kooh yaa ñëmí'ɓa. Ee ɗú
wëñ selii solu fúuf! 25 Ɓii yiida garúu mín kiɓaat iñaa hín na siñdaa
jokon ga kipesci bi ya ɓítuki ga coonucaagari? 26 En lakanaa iñaama
doŋ ɗú mínoo kitum dara ganaa, ɗú yah ya kihalaat ga iñcaa cíinoo?
27 Malkat ga pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriiɗa: fa lëgëyoo ee fa
foliloo. Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari tóoh
ekukkii kúltícaa hín kimo' na wíinoo ga pëegíi nduhumcii. 28 En
lakanaa Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgírii
wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga
kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii! 29 Kaa
halaatat rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman na iñaa ɗú anan. 30 Iñciima
tóohca ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ɓërí tumi lëgëy kiheelca,
wayee ɗú, Paammbúu yii ga ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli ga.
31 Namat kiheel Nguuraa Kooh, iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh
hayyúuri ki'e'.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Mëccëe 6: 19-21)

32 Yéesu wo'issa an:
- Ɗú, yopiigoo wiyínwii, kaa niikat ndaga newin Paammbúu ya
bokdohhúu ga Nguuraagari . 33 Toonat iñum ɗú laakɗa, ɗú erohwa
sarah. Heelɗat haffúu nafa'caa magatoo, alalaa leehoo taa' ga ɗook-
Kooh: daama lok mínoo gaca kilaas ee maasoh mínooca kiyasoh.
34 Ndaga daa alallúu enoh ɓéeɓ, keeñnjúu waa da ɓan.

Súrgacaa Yéesu jom kineehu kimalak

35 Yéesu tíkíssa ga an:
- Pëkírukat bi yëgís ɗíŋ, ɗú taal lampucumgarúu, ɗú seki. 36 Ee
madat na súrgacaa en na kiseku ha'-kaanɓa, yaa yah kimeyoh
cikílook, bi ɓa mínndi kilëgísi', ya le'i ee fëekíri halaanaa. 37 Ɓa
yewinin múu' súrgacaama, binaa ha'-kaanfaagaɓa hayaa, laakanɓa
lak ɓaa lís kineeh kimalak! Mi wo''úuka ee kayoh; ya hay kipëkíruk,
ya yugi'ɓa kiñam ee ya taam gaɓa ya nori'ɓa ɓa ñam. 38 Luu ya hayee
ga leeloo wek wala iñaa paafɗa sah, binaa ya laakɓa lak neehussii
ɓéeɓ, ɓa yewinin múu'. 39 Ínohat iñii yii bi jof: binaa ha'-kaan
ínohee wahtaa lokaa hayanɗanaa, eneenaa ya hay kiwatuk ee íisoo
kaanfaagari fa pooku. 40 Ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan
ga wahtaa ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaa
(Mëccëe 24: 45-51)

41 Pee' dalla kimeekis Yéesu an:
- Ha'mudii, fu wo' naríi ga liiwukumanoo, fu wo' na ɓuwii ɓéeɓɓa
ɓan?
42 Ha'mudii taassari an:
- Kon ɓii yiida yërí en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee teeyin? Yërí
en yaa ha'-kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari, doo ya e'ɓa yaa en
ɓéeɓ iñaa ya jom kiñamɗa, binaa wahtaa le'aa. 43 Ya yewinin múu',

súrgaama, binaa ha'-kaadaagari ɓoyuk, laakki ga lëgëyaamanaa.
44 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook iñcaa ya
laakɗa tóoh. 45 Wayee binaa súrgaama wo' ga helaagari an: «Ha'-
kaanndoo kolukkii kihay», bi tah ya en ga kifeek súrgacaa ɓiyaalɓaa
na ɓiɓetiɓaa, ya en ga kiñam na ki'an na kilaal rek, 46 ha'-kaadaa
súrgaama hay kihay ga besaa ya fooganndii na wahtaa ya ínohanndii:
ya hayyi kifeek doo' ciméeskí', ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa saŋ kigëmu
Koohɗa.
47 Súrgaa ínohin iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee ya saŋ kipari', ya tum
iñaa ya nakuɗanaa, ya hay kirípu ngee' ciyewin. 48 Wayee súrgaa
ínohoo iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee tumi iñaa tahanndi kifeeku, yaama
súrga feeksan ngee' cijutuut. Ɓaa onu yewin ɓéeɓ hay kimeekisohu
yewin, ee ɓaa eru kiɗaak iñaa yewinin ɓéeɓ hay kimeekisohu iñaa
yewinin.

Yéesu tahin ɓuwaa kihëgískoh
(Mëccëe 10: 34-36)

49 Yéesu tíkka ga an:
- Kiwii kërí mi hayee kihaydoh ga ëldúna, ee dii mi waaree ka
am kimëeñí'ɗa! 50 Wayee mi jomin kiñooduk ga mesiklaat, ee ka
ɓítinndoo moos bi ga daa iñaama laakohanɗa! 51 Ati ɗú fooŋ an mi
haydoh jam ga ëldúna? Ó'óo, mi wo''úuka, mi haydoh kihëgískoh.
52 Diima deŋ ɓo' ɓiyëtúus ɓaa bok hal hay kihëgískohu, ɓaahayɓaa
keenu ga ɗook ɓanakɓaa tesɗa ee ɓanakɓaama keenu ga ɗook
ɓaahayɓaa. 53 Ɓuwaa hay kihëgískohu: paamun keen ga ɗook kowuci
kiyaal ee kowukaagari kiyaalkaa keen ga ɗookci, eemun keen ga ɗook
kowuci kiɓeti ee kowukaagari kiɓetikaa keen ga ɗookci, payamun
yiɓeti keen ga ɗook ɓeti kowuci ee ɓetifaa kowukaagari keen ga
ɗookci✡.

Kimalaksukoh iñcii en na kilaak watiɗa
(Mëccëe 16: 2-3)

54 Yéesu wo'ee mbooloomaa ɓan an:
- Binaa ɗú hot húy kolukoh aasaa'-nohaa, ɗú aawi kiwo' an: «Kooh
hay kitoɓ», ee iñaama laak. 55 Ee binaa ɗú yéeŋ uuris wëpoh ɓakii
hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗanaa, ɗú aawi kiwo' an: «wati Kooh hay
kitam noh», ee kërí laaki. 56 Ɓú, ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Ɓú
mínin kimalaksukoh iñcii meyi ga asamaan na ga kakayɗanaa; haa
tum na ɗú mínoo kimalaksukoh iñii hew watiɗa?

Heelaa kijúwoh na ɓaa fu coowoh nari
(Mëccëe 5: 25-26)

57 Yéesu wo'issa an:
- Iñii tah ya ɓan ɗú malaksukohoo na kihaffúu iñaa júwin? 58 Binaa
fu laakoh na ɓo' bi ɗú taam kiyee ga buuraa, leenaa gaawaa nari
kiɓëgískoh ga waasaa, fodaama ya le'noo naraa ga atti'ohaa, yaama
tíkkaa ga yah ëlkëetaa ee ëlkëetaa tëccaa ga kasu. 59 Mi yéegallaa
man, fu meyohoo daama ee fu fayyii iñaa fu laaki'tiɗa tóoh, bi ga
fíftínaa mëeñdohɗa.

13

Súpítat kipeskiigarúu wala ɗú saŋku'

✡ **12:53** 12: 53 Malkat Mísee 7: 6.

1 Ga wahtaama, laakka ɓuwaa hay ga Yéesu kiɓéestí'ti ɓuwaa Pílaat
aplukee ee boksee ga ɓu-Gëlílée, lak ɓa en na kitumi' Kooh sarahɗa.
2 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú fooŋ an binaa ɓuwaa bok ga Gëlílée ɓaama apu fodaamanaa,
iñaama waa' kiteewoh an ɓa enee ha'-baakaa'caa wëñ kiyak ga ɓu-
Gëlíléeɗa tóohe? 3 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee binaa ɗú súpíttii
kipeskiigarúunaa, ɗú hay kisaŋku' ɓéeɓpúu fodaama. 4 Haa ɓuwaa
ɓidaaŋkaah na ɓiyitnaɓaahayɓaa tawahaa wihoo'tawaa ga Sílowee*
keenee ga ɗookɓa, appaɓaɗa; ɗú fooŋ an ɓërí wëñee kitum baakaa'
ga ɓu-Yéerúsaleem ɓéeɓɓane? 5 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee, binaa
ɗú súpíttii kipeskiigarúunaa, ɓéeɓpúu ɗú hay kisaŋku' fodaama.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo eenaa laakoo towuɗa

6 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa liiwukii wii:
- Enee ɓo', yaa laakee ɓos een ga ɗuuy yoonci. Ya ka'ta kiɓeennee
ga towutaa, wayee ya hottii dara ga. 7 Ya wo''a súrgaagari an: «Tíkíis
taahay tee, taa mi hayi kiheel towu ga eenii wii, ee mi hotoo dara ga.
Súraawa! Iñii tahan ya wa ñami kakayfii sooy?» 8 Wayee súrgaa
wo''ari an: «Kiyaakii, íissisaawa kíiskii wíis bi mi ac bosii bi wíil,
lëehíraa mi tum kotol ga. 9 Heyna fayuuraa wa hay kitum towu.
Límmbiinaa, fu gú'lukwa.»

Yéesu wëkí'ta ɓetifaa túurukin ga bes Sabat

10 Ga bes Sabat, Yéesu enee na kijëgíroh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'.
11 Laakeera daama ɓetifaa raɓ am, ekkari ɗúukool iñaa le' tíkíis
tidaaŋkaah na tiyitnataahay; ya ñogukka ee mínissii kiyoloh. 12 Daa
Yéesu hotee ɓetifaa, ya ɓayyari, wo''ari an:
- Ɓetifii, fu múcin ga ɗúukooliigaraa.
13 Lëehí'ta, Yéesu tíkka ɓetifaa yahcaagari; ga saasi ɓetifaa yolohha,
ee ya ennda ga kikañ Kooh. 14 Wayee, ɓaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa, keeñci tammba lool ga daa Yéesu wëkíree ɓo' ga bes
Sabatɗa, ya dalla ɓuwaa kiwo' an:
- Bes ciyitniinoo cii ga, caa ɓo' jom ga kilëgëy. Hayat kon kiwëkɗu
ga bescaama wayee hanat ki'en ga bes Sabat!
15 Ha'mudii loffari an:
- Ɗú jófjófɗuki hen ga fíkíi ɓuwii! Ɓii yiida garúu, en ga bes Sabataa,
pëkísoo enohfaagari wala baamaagari ga daa ya sawoheeriɗa, ya
ɓayyi ki'ëní'nee? 16 Haa ɓetifii fii bok ga níilaa Abaraham ee Seytaani
ɓageeri iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tiyitnataahayɗa, ya joméerii
kiɓëgísu ga bes Sabat hene?
17 Daa Yéesu wo'ee fodaama, ɓuwaa eneeri na kiheñohɗa líifussa na
kaci. Wayee mbooloomaa ɓéeɓwa neɓlukka lool ga tumeencaa Yéesu
laakoo ga fenɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Mëccëe 13: 31-32; Marka 4: 30-32)

18 Yéesu wo''a an:
- Iñii Nguurii Kooh man nawaɗa ya? Iñii mi mín nawa kimëdírohɗa
ya? 19 Wa man na kowu-fúdankaa ɓo' ɓeɓ, sokka ga dëraagari; ka
paalla, ka ennda kedik kiyaak bi selcaa taalussa ga toytaa ka laakɗa.

* **13:4** 13: 4 Sílowee enndii dëk ga kihafwa, wayee wa en ɗekat ga teeraa Yéerúsaleem

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kuuncaa kaañohinɗa
(Mëccë 13: 33)

20 Yéesu wo'issaƀa an:
- Iñii mi mëdírohan Nguurii Kooh nawaɗa ya? 21 Wa man na moloŋ-
kuunaa ƀeti ƀeƀ, tumwa ga ɗuuy kanu kuun, íiswa ga bi ga daa
kuuncaa ƀéeƀ kaañohan.

Kuhalkaa jiyínjaa jërí aaw ga Nguuraa Kooh
(Mëccë 7: 13-14,21-23)

22 Yéesu kooree ga dëk-teerucaa na ga dëk-kawcaa, ya jëgírohi, lak
ya aawee ƀak Yéerúsaleem. 23 Laakka ƀaa meekissi an:
- Kiyaakii, ƀo' ƀijutuut rek ƀërí yah kimúc ga ƀuwiine?
Yéesu taassari an:
24 - Guu'guulukat, ɗú aasoh halaa wiyínwaa, ndaga mi wo''úuka,
ƀiƀo' ƀiyewin hay kiheelu ki'aas ee mínsanndiika. 25 Bëríinaa
ha'-kaanfii kolukan, ya laŋ halaagari ee ɗú en ga fooh, ɗú aaw
kifëekí' halaa na kiwo' an: «Kiyaakii, lëgísɗaarii.» Ya hayyúu
kitaas an: «Mi ínohoo dii ɗú meyohɗa!» 26 Daama, ɗú hayyi kiwo'
an: «Ɗí bokin naraa kiñam na ki'an ee fu jëgírohin ga mbedicaa
teerucaagarii.» 27 Wayee ya hayyúu kiwo'is an: «Mi ínohoo dii
ɗú meyohɗa. Úsaayattoo ƀéeƀpúu, ɗú ƀii, ɗú meerin kitum iñaa
joffiiɗa!» 28 Daama kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaak. Ɗú hot
Abaraham na Ísaak na Yakoop na sëldíiga-Koohcaa ƀéeƀƀa ga ɗuuy
Nguuraa Kooh, ee lak ɗú faanuunun ga fooh. 29 Ɓiƀo' hay kimeyohu
ga ƀakcii ga ëldúnaɗa tóoh, ƀa bok kanu ga Nguuraa Kooh. 30 Ee
fodaama, ƀíinoo ga ƀuwii mëeñdohu watiɗa, yahu ga fíkíi ee ƀuwii
ƀíinoo kuliyuku watiɗa, yahu ga fenoo.

Yéesu yéegalohha kipookkaa Yéerúsaleem
(Mëccë 23: 37-39)

31 Ga wahtaama, laakkaËrísiyeeŋcaa hayu ga Yéesu wo'ussari an:
- Kolkohaa dii fu yee ɗekat wiliis ndaga buu' Eroot waa'taa ki'apluk.
32 Ya taassaƀa an:
- Tíidat, ɗú wo' ƀaama ñaañ bi fan ƀodaaɗa an: «Mi yii ga
kikaal raƀ ga ƀuwii na kiwëkí' ɗúukoolí' wati na kuwis ee besaa
wukaahaywaanaa, mi hay kilëehí'.» 33 Wayee mi jomin kitíin
waasiigoo wati, kuwis na paaf-kuwis, ndaga sëldíiga-Kooh jomoo
ki'apu ga daa enndii Yéerúsaleem.
34 - Éey, ɗú ƀu-Yéerúsaleem, ɗú ƀii ɗú lagi tumuuntii sëldíiga-
Koohcii, ee ɗú tapisohi na atoh bi ɗú ap ƀuwii Kooh wos garúuɗa!
Waas cera cërí mi heellúu kinëgíroh fodaa daa pabu nëgírohi
towutaagari ga fíldoo paƀcaagariɗa, ee ɗú tookkiika? 35 Kon nak, Kooh
hay kifoñluk dëkumgarúu. Ee mi wo''úu man ɗú hotsisanndiiroo
bi ga besaa bërii ɗú wo'an: «Fu yii fu hay ga teekii Ha'mudiiɗa, fu
barkeelin.»

14

Yéesu wëkí'ta ɗúukoolí' ga bes Sabat

1 Ga bes Sabat, bërii Yéesu karee kiñam ga kaan ƀo' yíinoo ga
ƀuwaa kuliyuk gaËrísiyeeŋcaaɗa. Ɓuwaa ensee daamaɗa enussa

yëŋ gari. 2 Laakka ɓaa tuuk ga fíkíici ɓay ɗúukool soonuk. 3 Yéesu
dalla kimeekis jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa an:
- Waasiiruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat wala onohhiika?
4 Ɓuwaa ɗekohussa cel. Yéesu dalla kile' ga ɓaa, wëkí'tari. Lëehí'ta
Yéesu íissari yaa yah. 5 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:
- Yiida garúu, binaa kowuci wala enohci keen ga ɗuuy ne'aa, ya
gaawoori kimeydoh, luu enee ga bes Sabat?
6 Ɓa laakkii iñaa ɓa lofanndi ga wo'eenaama.

Kihanoh fíkíi ga hew na kinakoh hew

7 Yéesu malaksukohha ga daa sagaccaa heelsee rek kihanoh fíkíiɗa,
ya liiwukkaɓa an:
8 - Binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kaa ka' fu yugohnee fíkíi. Ndaga
mín ki'en ɓaa wëñnjaa teek ɓayuunun da. 9 Ee ɓaa ɓayyúu kiñam,
ɗú ɓanakɗa, mínin kihay wo''aa an: «Íisɗaari ɗekatum.» Fodaama, fu
hay kika' na kaci, fu yugohnee fenoo. 10 Wayee binaa fu ɓayu kiñam ga
hewaa, kara, fu yugohnee fenoo doonaa ɓaa nakkaa hewaaɗa hayaa,
wo''aa an: «Fiilii, yugohaa fíkíi.» En ɗanaa iñaama hay ki'en ndam
ga fíkíi ɓéeɓ ɓuwaa fu bok naɓa kiñamɗa. 11 Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu
ɓëwí' haffunaa, fu hay kiyóoskíɗu, ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay
kiɓëwíru.
12 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa ɓayeeri kiñamɗa ɓan an:
- Binaa fu ɓëytoh cuunoh wala cuuníinaa, kaa ɓay fiiliimuncaagaraa
wala ɓikëmëeŋkífu wala ɓuunfu, wala ɓuwaa dëk naraa ee laakuunun
alalɗa; enndiikanaa, ɓa ga kihafɓa, ɓa mínndaa kiɓay kiñam ɓan, ee
fodaama fu ëlídu iñaa fu tumee gaɓaɗa. 13 Wayee binaa fu ɓëytoh
kiñam jamaa, namaa kiɓay nduulcaa na ɓuwaa Kooh nëeɓsinɗa
na lafañcaa na búumí'caa. 14 Fu tumkanaa keeñfu hay ga kisoos,
ndaga iñaama, ɓa mínooraari ki'ëlín. Kooh hayyaari ki'ëlín bëríinaa
kimílískaa ɓuwii júwinɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Mëccëe 22: 1-10)

15 Laakka yíinoo ga sagaccaa ensee daamaɗa, ga waa ya kelohha
wo'eencaa caama, ya wo''a Yéesu an:
- Ɓaa yaama yah kibok kiñam ga Nguuraa Koohɗa, yewinin múu'!
16 Yéesu liiwukkari an:
- Enee ɓo', ya tíklukka cuunoh fiyaak, ɓaylukka ɓiɓo' ɓiyewin ɓa hay
kiñam. 17 Ga waa cuunohfaa pari'ɗa, ya wossa súrgaagari kiɓaynee
ɓuwaa nakseeɗa an: «Hayat gii, cuunohfaa pari'in diima.» 18 Wayee
yaa en ɓéeɓ yaa tok sooli fodaa mooroomci. Yaa súrgaa ɗewohɗa
wo''a an: «Mi lom yoon ee mi jominwa kimalaknee. Mi kíimmbaa hen
fu bayalloo ga.» 19 Yaa tík gaɗa wo'issari an: «Mi lom naal ɓidaaŋkaah
ee mi jominɓa kitagatnee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.» 20 Yiliis
ɓan wo'issari an: «Mi han kipañ ɓeti, kërí tah mi mínanndii kihay.»
21 Súrgaa ɓoyukka, wo''a ha'-kaanci iñaa ya taasuɗa. Ha'-kaanfaa
aylukka, wo''a súrgaa an: «Karaa diima-diima ga paancii na mbedicii
ga teeriiɗa fu haydoh nduulcii na ɓuwaa Kooh nëewísinɗa, búumí'cii
na lafañcii.» 22 Ennda kiis, súrgaa hayya, wo''ari an: «Kiyaakii, iñaa
fu nakoheeɗa tumuunun wayee daa ɓo' mín kiyuŋ lís kilaak.» 23 Ha'-
kaanfaa wo'sissa súrgaa an: «Meyaa dëkii, fu ka' ga waascii, na ga

ɗíŋ-ɗíŋcii, fu gagal ɓuwaa ɓa hay doo kaanndoo líif.» 24 Mi wo''úuka,
yíinoo ga ɓuwaa mi ɗewee kiɓay kiñamɗa yoohoo ga cuunohfiigoo!

Iñaa ɓo' jom kitum binaa ya waa' ki'en tëelíbée Yéesunaa
(Mëccëe 10: 37-38)

25 Mbooloo wiyaak taabee na Yéesu. Yéesu mëeñsukka ga ɓuwaa,
wo''aɓa an:
26 - Binaa ɓo' hay garoo ee mi gënëlliiri paamci wala eeci, ɓetici
wala towutaagari, ɓiyaakci na ɓikëmëeŋkíci ɓiyaal wala ɓiɓeti, wala
hafci sahaa, ɓaa yaama mínoo ki'en tëelíbéeroo. 27 Ɓaa fu koorukkii
kuraanaagaraa, fu taabukkoonaa, fu mínoo ki'en tëelíbéeroo. 28 En
ki'enaa, yiida garúu, binaa ya waa' kihëwí' tawah wihoo'tanaa, ɗewoo
kiyuŋ paay, ya malak iñaa jom kika' ga tawahaaɗa tóoh, doo ya
ínoh ati iñaa ya laakɗa hay kidooy kimëtí' lëgëyaa? 29 Enndiikanaa,
binaa ya dal kiyíp tawah ee ya mínndiiwa kilëestíraa, ɓéeɓ ɓuwaa
hotanwaɗa hay ki'enu ga kiñaawalli 30 an: «Malkat ɓii yii dalin
kitawah ee mínndiiwa kilëestí'.» 31 Ee ɓan buurii yiida, binaa ya yah
kiheñohnee na buu' yiliisaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya malak ati ya hay
kimín, na ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah, kileŋkoh na buuraa taam na ɓiɓo'
ɓijúnni-daaŋkaah-kanak? 32 Ya mínndiinaa, ya wos ɓo' ga buuraama,
en lak ya lís nari ki'úsaayohaa, kimeekissi iñaa ya tuman bi ɓa mín
kijúwohɗa. 33 Fodaama deŋ, ɓaa en ɓéeɓ garúu, fu mínndii kifoñ tóoh
iñaa fu laakɗa fu taabukkoonaa, fu yaama, fu mínoo ki'en tëelíbéeroo.

Maraamaa laakoo saflaat
(Mëccëe 5: 13; Marka 9: 50)

34 Yéesu tíkka ga an:
- Maraa jofin. Wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya?
35 Ma laaksisoo jeriñ ga kakayfii, ma mínoo ki'en kotol. Ma jafsan ga
lëedúu. Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

15

Baalaa múuyee ee hotukkaɗa
(Mëccëe 18: 12-14)

1 Juuticaa na ɓuwaa ɓíinoo júwussiiɗa deeyussa ɓéeɓɓa ga Yéesu
kisúkúrukki. 2 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa ɓaa jambat ga
díkaantiɓa an:
- Ɓii yii tookin kiyuŋ na ɓuwii júwussiiɗa ee ya ñami naɓa!
3 Ga ɗekataama, Yéesu liiwukkaɓa an:
4 - Yiida garúu binaa ya laak baal ɓitéemée', ee ya múuyluk
yíinoo ganaa, ya foñoo ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa,
ɓa tes ga ëgíraa? Lëehíraa ya ka' kitëebí'nee yaa múuyɗa, bi ga
daa ya hotanndine. 5 Ee binaa ya hottinaa, ya túŋkulukki na keeñ
wisóosí'. 6 Ee ya le' kaancinaa, ya ɓay fiiliimuncaagari na ɓuwaa dëk
nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo, ndaga mi hotin baalaagoo,
yaa múuyeeɗa.» 7 Fodaama, mi wo''úuka, binaa ha'-baakaa' yíinoo
récuk baakaa'caagarinaa, ga iñaama, ɗook-Kooh hay kiwëñ ki'en ga
húmbal loo ɓiɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee
laakussii sooli ga kirécuk baakaa'caagaɓa. Mi wo''úuka, malaakacaa
Kooh hay kiwëñ kineɓluku binaa ha'-baakaa' yíinoo rek récuk

baakaa'caagarinaa loo ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laaksoo sooli ga kirécuk baakaa'.

Koparaa múuyee ee hotukkaɗa

8 Yéesu tíkka ga an:

- Wala ɓetifii fiida ɓan, binaa ya laak hëelís* cidaaŋkaah ee múuyluk wíinoo ganaa, taaloo lampu, ya paruki, raasi dijófí' bi ga daa ya hotanwa? 9 Binaa ya hotwanaa, ya ɓay húnísmuncaagari na ɓeticaa dëku nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo ndaga mi hotin hëelísaagoo múuyeeroodɓa.» 10 En fodaamanaa mi wo''úuka man, malaakacaa Kooh hay kineɓluku ga daa ha'-baakaa' yíinoo rek récukin baakaa'caagariɗa.

Kowukaa múuyee ee hotukkaɗa

11 Yéesu wo'issa an:

- Enee ɓo' yaa laak towu tanak tiyaal. 12 Yaa wëñ ki'en oomaaɗa wo''a paamci an: «Buba, eraaroo iñii mi joman kilaak ga alali-igaraaɗa.» Waa ennda ɗa, paamudaa warohha towutaa tanaktaa alalaagari. 13 Tíkka ga bes cera, kowukaa kiyínkaa toonnda iñcaa ya e'seeɗa tóohca, yaa yah kúl ki'úsaayí'. Daama ya enukohha ga iñaa neɓpi bi ya yasohha hëelísaa tóohwa. 14 Ga waa ya yasohha iñaa ya laakeeɗa tóohwa, a' wiyaak laakka ga kúlkaa kaama, ee kibúŋ kiméeskí' daɓpari. 15 Ya ka'ta kisúrga'uk ga ɓo' ga gohaama. Yaama nakkari kiníi' mbaam-parki ga yooncaa. 16 Helci eneera ga kiñam ga yiikcaa mbaamcaa e'siɗa wayee ken onéeríiri ga. 17 Daama, ya malakka helci, ya wo''a an: «Bilëgëyoh ɓera ɓërí enu ga kaan paammboo, ɓa ñami bi ɓa tésɗí', ee mi en dii, mi kaani na a'! 18 Mi hay kikoluk, mi ɓoyuk ga buba, mi wo''i an: Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa. 19 Mi jomissii kiɓayu kowufu. Kon abohaaroo fodii yaa en ɓéeɓ ga lëgëyohciigaraa.» 20 Ya kolukka, yaa ɓoyuk kaan paamci.

Ga daa ya enee na kihay di'úsaayí'ɗa, paamudaa séenndari, laakka yërmaandi wiyaak gari, ya yaa fool kihídohnee nari, gatawukkari, fuunndari. 21 Kowukaa dallari kiwo' an: «Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa, mi jomissii kiɓayu kowufu.» 22 Wayee paamudaa wo''a súrgacaagari an: «Gaawat kihaydoh sibidooraa wëñ kimo'ɗa, ɗú ekkiwa, ekatti kipii ga jokon na ñafa' ga kotcii. 23 Haydohat ɗoonaa ɗú yafaleeɗa, ɗú appi, ɗu aaw kiñam na kimbúumbaayuk, 24 ndaga kowukiigoo ɗú hot kii kaaneera ee soof-sin ga kipes, ka múuyeera ee ka hotukin.» Fodaama, ɓa dalla kimbúumbaayuk.

25 Waama lak kowukaa ɓaa kisaawkaa kaa ga yooncaa. Daa ka hayee bi ka deeyca kaanfaa, ka kelohha típcaa na tiyeektaa. 26 Ka ɓayya yíinoo ga súrgacaa, meekissari iñaa hewɗa. 27 Yaama wo''ari an: «këmëeŋkífu yërí hay, ee paapu apɗinndi ɗoonaa yafalseeɗa, ndaga daa ya hotsinndi na jamɗa.» 28 Kowukaa kisaawkaa dalla ki'ayluk, saŋnga ki'aas kaanfaa. Paamci meyca, kíimmbari ya aas. 29 Wayee kowukaa wo''a paamci an: «Malka, tíkíis tiyewin tee, taa mi lëgëyi'taa, mi mosoo kikëldúk wo'eenfu ee fu mosooroo sah ki'on kupe', mi

* **15:8** 15: 8 Hëelísaama teeku Darahma ga kiGerek ee hín na Denariyon wíinoo dooli

mbúumbaayuk na fiiliimunciigoo. 30 Wayee kowukiigaraa kii, ga wii
ka hayɗa, ya yii ya yasohin alalaagaraa na cagacaaɗa, fu apɗinndi
ɗoonaa yafalseeɗa.» 31 Paamudaa dalla kitaas an: «Kowuroo, fu yii
naroo besaa en ɓéeɓ, ee iñaa mi laak tóoh yuufu. 32 Wayee ɗí jomee
kimbúumbaayuk hen na kineɓluk ndaga këmëeŋkífu yii yii kaaneera
ee soofsin ga kipes, ya múuyeera ee ya hotukin.»

16

Enee tuukukoh-alal

1 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Enee ha'-alalaa laakee ɓaa tuukɗiri ga iñaa ya laakɗa. Tuukuko-
haama ëpírohussa ga ha'-alalaa an ya yaa yasoh alalaagari. 2 Ha'-
alalaa ɓaylukka tuukkohaagari, wo''ari an: «Iñii mi keloh wo'u
garaaɗa ya ya? Teewaaroo iñum fu tum ga lëgëyiigaraaɗa, ndaga
diimaɗa, fu yahissii kituukuk alaliigoo.» 3 Tuukukohaa wo''a ga
helci an: «Mi tuman na ga dii kiyaakii yahhoo kinís ga kituukuk
alaliigariɗa? Hanaa kilín kakayfii, wayee mi laakoo doolaa gawa,
ee kisarahtuk, mi rúusinka. 4 Mi ínohin iñaa mi yah kitum bi
laak ɓuwaa ɓewussoo ga kaanɓa, binaa mi kaalu ga lëgëyiigoonaa!»
5 Waa ennda ɗa, ya ɓaylukka yíinoo yíinoo, ɓéeɓ ɓuwaa ɓayɗee ha'-
kaanci kobotɗa. Ya wo''a yaa ɗeɓɗa an: «Fu laaki' ha'-kaanndoo
hín na?» 6 Yaama taassa an: «Hëndíraan dúuleen citéemée'.» Ya
wo''ari an: «Bewaa këyít-kobotfiigaraa, fu gaaw kiyuŋ, fu bín
cidaaŋkaah-yëtúus.» 7 Lëehí'ta ya wo''a yaa tík gaɗa an: «Haa
fu, fu laaki' ha'-kaanndoo hín na?» Yaama taassa an: «Saaku
citéemée' ga beli.» Tuukukohaa wo''ari an: «Këyít-kobotfiigaraa fee,
bídaa cidaaŋkaah-yitnakaahay.» 8 Ha'-alalaa kañnja tuukukohaagari
júɓpiiɗa ndaga kiñaañkaa ya tumɗa. Ndaga ɓuwii waa' ëldúna doŋɗa
wëñ kiyúuduku ga iñcaa ɓa tumi ga díkaantiɓaɗa loo ɓuwii boku ga
lee'laataa meyoh ga Kooh.
9 Yéesu tíkka ga an:
- Ee mi, mi wo''úu an: pokat kifiiliimun na alal ëldúna, en ɗanaa,
bëríinaa ɗú laakissii daranaa, ɗú ɗapu ga kaancaa dëkohsan bi taa'ɗa.
10 Baa fu en go' ga enaama cijutuut, fu hay ki'en go' ɓan ga enaama
ciyewin; ee ɓaa fu júɓpii ga enaama cijutuut, fu júwoo ɓan ga enaama
ciyewin. 11 Kon binaa ɗú júɓpii ga kituukuk alal ëldúnanaa, ɓii
díŋkaananndúu alalaa wiwóorí'waa ɓa? 12 Ee binaa ɗú enndii go'
ga iñaa enndii yuurúunaa, ɓii yahhúu ki'e' iñaa en yuurúu ɓa?
13 Ken mínoo ki'en súrga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ yíinoo, fu waa'
yaa tesɗa; fu taabuk yíinoo, fu foñluk yaa tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh
kitop Kooh na kitopëelís.

Yéesu taassa Fërísiyeeŋcaa ga loo Waasaa Móyíis
(Mëccëe 23: 23-28; 5: 17-20)

14 Fërísiyeeŋcaa, na waareenëelísaagaɓa, súkúrukussa tóoh
iñcaa Yéesu wo'ɗa, ee ɓa ɓaa yensirukohhi. 15 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú ɓërí en ɓuwii tíksi hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga hascii ɓuwiiɗa, wayee
Kooh ínohin iñii en ga keeñciigarúuɗa. Ndaga iñcii ɓuwii tík fodii
iñaa yakinɗa, sepi'in ga fíkíi Kooh.
16 Móyíis na këyítcaa sëldíiga-Koohcaa bínseeɗa cërí teewohee
Waasaa Kooh bi ga jamaanaa Saŋ hayohɗa. Iñaa aboh ga hayaa

Saŋ waama, Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguurii Koohɗa
yéegalohuunun, ee ɓaa en ɓéeɓ yaa tum doolici ga kiheel ki'aas ga
Nguuraa Kooh. 17 Ee kiɓewoh dii asamaanii na kakayfii wëñ kiyooɓ
kinís kufíis jíinoo rek ga Bíncii Waasii.
18 Ɓéeɓ ɓaa fu kaal ɓetifu, fu pañ ɓeti filiisaa, fu ɗeegin waas fu
yaa faanuk na ɓeti filiis, ee ɓaa fu pañ ɓetifaa yaalaa kaalli henaa, fu
ɗeegin waas fu yaa faanuk na ɓeti mooroomfu.

Ha'-alalaa na nduulaa teeku Lasaa'ɗa

19 Enee ɓo' yilëekí'-alal, yaa daanee ki'ekuk kúltí cimórí' caa seerin,
ee besaa en ɓéeɓ ya tumi ga kaanci mbúumbaay ciyaak. 20 Laakeera
ɓo', enee nduul ee teeksee Lasaa', ya daanee kifaanuk ga hal-kaadaa
ha'-alalaa, faanfaagari tóoh líifee na puus. 21 Helci teseera lool ga
kiñam iñcaa wúunee ga kankaa ha'-alalaa ñamoheeɗa; ee wëñaa ga
baaycaa hayunaa ɗeewsi puuscaagari. 22 Ga waa nduulaa kaannda,
malaakacaa Kooh ɓayussari ga yahaa Abaraham. Ha'-alalaa ɓan
kaannda, acussa. 23 Ha'-alalaa enee ga coonu ciyaak ga ɗekataa ɓuwaa
kaanin ɗaakuɗa. Ya ɓëwí'ta hascaagari, ya hotta Abaraham di'úsaayí'
na Lasaa' ga yahaaci. 24 Ya yaa ɓayyi didóolí' an: «Cica Abaraham,
yërëmaaroo, fu wos Lasaa' ya ñoon siñdaa jokonjiigari ga músú ee
ya tóoyíri'too perimpiigoo ndaga mi yii kaanan ga kiwiikii.» 25 Wayee
Abaraham taassari an: «Kowuroo, níindískaa an fu laasin neɓlaatfu
ga kipeskaagaraa ga ëldúnaɗa ee Lasaa' enee ga iñaa meskin ɓan.
Diimaɗa nak, ya yii dii kilaas jamiigari, wayee fu, fu yii ga coonu. 26 Ee
ɓaatta ga, ga díkaantirii narúu laakin noŋ wiyaak, doonaa fodaama,
ɓuwaa waaran kikolkoh dii karu garúu mínsanndiika ee ɓan ken
mínoo kikolkoh garúu hay dii.» 27 Ha'-alalaa wo''ari an: «Kon, mi
kíimmbaa, cica Abaraham, fu wos Lasaa' kaan paammboo, 28 ndaga
mi laakin këmëeŋkímun ɓiyëtúus. Eneenaa ya karaa, ya wo'ɓa an
ɓa hanat kiman ga daa mi madeeɗa, en ɗanaa ɓa ɓan, ɓa hayoo ga
ɗekatii wii líif na coonuɗa.» 29 Abaraham taassari an: «wo'eencaa
Móyíis na caa sëldíiga-Koohcaa caa na këmëeŋkímuncaagaraa, ɓa
súkúrukatca!» 30 Ha'-alalaa wo''ari an: «Iñaama dooyoo, cica
Abaraham. Wayee binaa enee an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka' gaɓanaa,
eneenaa ɓa hay kisúpít kipeskaagaɓa.» 31 Wayee Abaraham loffari
an: «Binaa ɓa súkúrukkii Móyíis na sëldíiga-Koohcaanaa, luu enee
an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka' gaɓa, tahoo bi ɓa took iñaa yaama
wo'anɓaɗa.»

17

Yéesu nakoh kibayaloh baakaa' na kigëm
(Mëccëe 18: 21-22; Marka 9: 42)

1 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñaa ekan ɓo' ga kitum baakaa' ñakanndii, wayee massa ɓaa
iñaama koorohan gariɗa! 2 Kipoku atoh wiyaak ga koonaa ya jafu
ga giiyaa, kërí gën gari loo ya tah bi jíinoo ga tu'oomaatii tii keen ga
baakaa'. 3 Kon watukat haffúu!
Binaa mbokfu tooñaa, ñaraari ee binaa ya récukkanaa, bayalaari.
4 Binaa ya tooñnjaa waas ciyitnakanak ga bes wíinoo ee kotaa en ɓéeɓ
ya hayyaa kiwo' an: «Mi récukinka», leenaa bayalaari.
5 Apotaa'caa Yéesu wo'ussa Ha'mudii an:

- Ɓaataaríi ngëm.
6 Ha'mudii wo''a an:
- Binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan dogaa, eneenaa ɗú hay kimín kiwo' kedikkii kii an: «Ɗofuka, fu yípuknee ga giiyaa!» ee eneenaa ka tum iñaa ɗú wo'ɗa.

Iñaa súrga jom kitumɗa

7 Yéesu wo'sissa an:
- Ɓii yiida garúu, binaa ya laak súrgaa líndɗiri wala yaa níi'ɗiri, ee súrgaa meyoh yooncaanaa ya wo''i an: «Deeya, fu yuŋ kiñam»? 8 Man ya namiri kiwo' an: «Tíkɗaaroo cuuníin, fu pëkíruk, fu tumi'too mi ñam, mi an, bi mi lëehíraa fu ga kihaffu, fu han kiñam, fu an.» 9 Ha'-kaadaa laakɗin súrgaagari gërëm ndaga daa ya tum iñaa en lëgëyciɗane? 10 Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa en lëgëyyúuɗanaa, leenaa wo'at an: «Ɗí ɓisúrga doŋ, ɗí tum iñaa ɗí jomee kitumɗa.»

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in

11 Lakanaa Yéesu enee na kiyah Yéerúsaleem, ya koorohha díkaanti gohaa Samaríi na waa Gëlílée. 12 Daa ya enee na ki'aas ga dëk-kaw wíinoo daamaɗa, laakka ɓo' ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in, hayussa ga fíkíici. Ɓa ceella palah✡. 13 Ɓa ɓaa wo''i didóolí' an:
- Yéesu, kiyaakii, yërëmaaríi!
14 Daa Yéesu hoteeɓa, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú teewohnee haffúu ga sarahohcaa✡.
Ga wii ɓa en na kiyahɗa, ɓa wakka ga waas. 15 Yíinoo gaɓa, daa ya hotee an ya wakin, ya yaa ɓoyuk ga kotcaagari, yaa ndam Kooh didóolí'. 16 Ya keennda ga kotcaa Yéesu, yíppa púkaa kakay, yaa gërëm Yéesu. Ɓaa yaama dëkee kúlkaa Samaríi. 17 Yéesu wo''ari an:
- Enndii ɓidaaŋkaahɓaa ɓéeɓɓa ɓërí wak hanaa? Haa ɓiyitnanikiisɓaa ɓíinoo ɓada? 18 Ɗal ɓii yii ee enndii yaawúu'ɗanaa, laakkii yíinoo gaɓa yaa ɓoyuk kigërëm Kooh!
19 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa an:
- Kolka fu yee, ngëmumgaraa músalinndaa.

Iñii laakan binaa Kowukii ɓii haysisaa
(Mëccëe 24: 23-28,36-41)

20 Fërísiyeeŋcaa meekissa Yéesu besaa Nguurii Kooh yah kihayɗa. Yéesu taassaɓa an:
- Nguurii Kooh yahhii kihay fodii iñaa ɓaa en ɓéeɓ hotan wa hayi, bi le'. 21 Ken wo'anndii an: «Malkat, weema!» wala «Wa wúunee!» ndaga ínohat an Nguurii Kooh wii ga leeloorúu.
22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Bes hay kihay, ɗú hay kiwaa' kimaasoh luu enan bes wíinoo ga bescaa hayaa Kowukii ɓii, wayee ɗú maasohanndiiwa. 23 Ee ɗú hay kiwo'u an: «Ya yaa dúunee wala ya yii dii!». Kaa karat ee kaa foolat da. 24 Ndaga fodii dii melic eni tareet, léerí' asamaan, aboh ɓakii wii, top ga ɓakaa wíinoowaaɗa, Kowukii ɓii madan ɗa bëríinaa ya haysanaa. 25 Wayee Kowukii ɓii jom kiɗeɓ kison hen paay, ee ya sagu ga ɓuwii wati. 26 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaaksis fodaama ga jamaanii hayii Kowukii ɓii. 27 Ɓuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kipañ na kipajuk bi ga besaa bëríi Nowee aasoh ga gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa:

✡ **17:12** 17: 12 Malkat Léwítík 13: 45-46. ✡ **17:14** 17: 14 Malkat Léwítík 14: 2-3.

Kooh hannda kitoƀ músú miyewin, ma taakka ga kakayfii tóoh bi
onnda ƀéeƀ. 28 Fodaama ƀan, yah kiman na iñaa hewee ga jamaanaa
Lotɗa: ƀuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kilom na kitoon, kilín na
kitawah. 29 Wayee besaa bëríi Lot mey dëkaa Sodomɗa, Kooh toƀpa
kiwii na atohcaa tamin ga ɗook dëkaa, tëkí'taƀa ƀéeƀƀa. 30 Iñaa
manɗa yërí laakan bëríinaa Kowukii ƀii teewukohsisan ga ƀuwiiɗa.
31 Besaa bëríi, ƀaa fu en ga ɗook cakaraa* túuyaagaraa ee fu laak
yen ga ɗuuy túuyaanaa, kaa yoosuk kiƀeƀneeca. Fodaama ƀan ƀaa
fu en na kilëgëy ga yooncaanaa, kaa ƀoyuk kaan. 32 Níindísukat iñaa
dalee ƀeti Lotɗa✡! 33 Ɓaa fu heel kisom kipesfunaa, fu hayka kiñak,
wayee ƀaa fu ñakkanaa, fu hayka kilaas. 34 Mi wo''úuka, wekaa bëríi,
ƀo' ƀanak ƀaa bok fayaaŋ: yíinoo hay kiƀewu, yíinooyaa foñu. 35 En
ƀeti ƀanak ƀaa bok ki'o': yíinoo hay kiƀewu, yíinooyaa foñu. [36]†
37 Tëelíbéecaa meekissari an:
- Ha'mudii, iñaama yah gada kilaakoh?
Yéesu taassaƀa an:
- Daa mídi enoh, daama ƀan suulcaa hídohsan da.

18

Liiwukaa wo' ga loo atti'ohaa na ƀetifaaɗa

1 Yéesu wo'issaƀa liiwukii wii, kiteeƀƀa an ƀa jom kidëk ga kikíim
Kooh ee ƀa hanat kisoof fenoo ga:
2 - Enee atti'oh ga dëk-teeru, yaa niikéeríi Kooh ee ya yéegéeríi
ken. 3 Laakeera ƀan ga dëk-teeraama ƀetifaa yaalci kaanin. Fa
hayee leekleek ga atti'ohaa kiwo''i an: «Eraaroo kayoh ga ɗook ƀii
tooñnjooɗa.» 4 Atti'ohaa saŋnga iñaa maañ. Lëehí'ta ya wo''a ga helci
an: «Luu enee an mi niikkii Kooh ee mi yéeŋngii ƀo', 5 ga dii ƀetifii fii
onndiiroo jamɗa, mi namanndi ki'e' kayoh. Enndiikanaa, ya hay kilísi
kihay bi faf mi kap ga.»
6 Ha'mudii tíkka ga an:
- Ɗú kelohin iñaa atti'ohaa yibóní'yaa wo' yaamaɗa! 7 Haa Kooh
eranndii ƀuwaa ya tanukɗa kayoh, ƀa ƀaa ƀa fiipi dímal gari wekoo
nohooɗane? Ya hayƀa kiseklukohe?* 8 Mi wo''úuka, ya hayƀa kigaaw
ki'e' kayoh. Wayee binaa Kowukii ƀii hayisaa, ya hay kilaak ga ëldúna
ƀuwaa gëm garine?

Liiwukaa wo' ga loo Fërísiyeegaa na juutaaɗa

9 Yéesu wo'issa liiwukii wii, ëewdohhawa ga ƀuwaa tíksee hafƀa
ƀiƀo' ƀijúwí' ga fíkíi Kooh ee ƀa tíkkii ken ƀo':
10 - Enee ƀo' ƀanak, ƀa ka'ta Kaanfaa Kooh kikíimnee Kooh; yíinoo
enee Fërísiyeeŋ, yíinooyaa enee juuti. 11 Fërísiyeegaa tuukka, yaa
kíim Kooh ga ɗuuyci anee: «Fu Kooh, mi gërëminndaa ga dii fu
tummbiiroo mi man na ƀuwii ƀíinoo loksi, tumsi iñaa júƀpii, faanuksi
na ƀeti jaambuu', wala ƀan fodii juutii yii. 12 Siminaa en ƀéeƀ, mi
oori ga bes kanak, ee iñaa mi laak ƀéeƀ, ƀakaa wudaaŋkaahwaa mi

---

* **17:31** 17: 31 Malkat iñaa wo'u ga Lúkkaa 5: 19 ✡ **17:32** 17: 32 Malkat Sënees 19: 26.
† **17:36** 17: 36 «Ɓaal ƀanak hay kiboku ki'en ga yoon wíinoo: yíinoo hay kiƀewu, yíinooyaa foñu»: Wo'eencuma hotukkii ga ciyewin ga këyítcaa ɗeƀɗa. * **18:7** 18: 7 Lëegísoh wiliis laakin fodii: Luu enee an ya gaawwiiƀa kitaase? 8 Mi wo''úuka, ga wahtaagari, ya hayƀa ki'e' kayoh ga iñaa wëñ kigaaw.

tumwa sarah.» 13 Juutaa nak ceella palah ee kaañéeríi sah kihíilsuk
kimalak ɗook-Kooh, wayee ya yaa típ keeñaa ndaga kirécuk, ee yaa
wo' an: «Cëy Kooh, yërëmaaroo, mi ha'-ƀaakaa'.» Yéesu tíkka ga an:
14 - Mi wo''úuka, ga waa ƀaa yaama soof kaanciɗa, Kooh tookeera
an ya júwin, wayee Kooh tookkii Fërísiyeegaa. Ndaga ƀéeƀ ƀaa fu
ƀëwí' haffunaa, fu hay kiyóoskíru; ee ƀaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay
kiƀëwíru.

Yéesu ƀarkeella tu'oomaataa
(Mëccëe 19: 13-15; Marka 10: 13-16)

15 Ɓiƀo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookta.
Daa tëelíƀéecaa hotsee iñaama, ƀa ƀaa ña' ƀuwaa. 16 Wayee Yéesu
haydohlukka tu'oomaataa, wo''a an:
- Íisat oomaacii ƀa hay garoo! Kaa hoonohatƀa ndaga Nguurii Kooh
wuu ƀuwii man naƀaɗa. 17 Mi wo''úuka ee kayoh; ƀaa fu tookkii
Nguuraa Kooh fodii ku'oomaanaa, fu aasoo ga.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Marka 10: 17-31)

18 Laakka ƀo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa, meekissa Yéesu an:
Jëgírohii yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ƀakkoo ga kipeskaa leehoo
taa'ɗa?
19 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh rekaa.
20 Fu ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa ɗúk ƀetifu wala
yaalfu, fu faanuk na ƀo' yiliis, kaa laŋ kumuun ƀo', kaa lok, kaa seedi'
saboh, kelohɗaa paamfu na eefu.»
21 Ɓaa taassari an:
- Mi taabukin iñcuma tóoh, ga ki'oomaaroo bi wati.
22 Ga waa Yéesu kelohha iñaama, ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa. Toonaa iñcaa fu laakɗa tóoh, fu waroh
nduulcii koparaama, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook-
Kooh, lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
23 Daa ƀaa kelohee wo'eencaama, keeñci leehha lool ndaga ya enee
ha'-alal yiyaak. 24 Yéesu hottari ya safarissii dara, wo''a an:
- Ki'aas ha'-alal ga Nguuraa Kooh daal yooƀpii. 25 Geeleem paaf ga
noŋ kúuc kërí wëñ kiyooƀ ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh.
26 Ɓuwaa súkúrukeeriɗa wo'ussa an:
- Kon baanaa ƀii mín kimúc ƀa?
27 Yéesu wo''aƀa an:
- Iñaa wooñ ƀo' wooñnjii Kooh.
28 Pee' dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, iñaa ɗí laakeeɗa, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu loffaƀa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ƀaa Nguurii Kooh tahhaa kifoñ kaanfu,
ƀetifu, ƀikëmëeŋkífu wala ƀiyaakfu, eefu wala paapu wala towutaa-
garaanaa, 30 fu hay kilaak yewin ga ëldúnaanii wati ee kuwisaa fu laak
kipeskaa leehoo taa'ɗa.

Waasaa wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagariɗa.
(Mëccëe 20: 17-19; Marka 10: 32-34)

31 Yéesu ƀayya tëelíƀéecaa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa haŋ, wo''aƀa
an:

- Malkat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ga daa wëe'taa ga dii tóoh iñaa
sëldíiga-Koohcii bínsee ga loo Kowukii ɓiiɗa laakohan. 32 Ndaga ya
hay kitíku ga yah yiifa'caa gëmussii ga Koohɗa, ɓa ñaawalsohiri, ɓa
ɓasiri, ɓa toossohiri. 33 Ɓa hayyi kitíp laawoo, ɓa lëehíraa, ɓa appi.
Ee bes kaahay tík ganaa, ya mílís.
34 Wayee tëelíbéecaa ínohussii dara ga iñaama, ndaga iñaa
wo'eencaagari waaree kiwo'ɗa ɗaakkee gaɓa hen, ee ɓa ínohéeríi iñaa
Yéesu enee na kiwo'ɗa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Yéríkóo
(Mëccëe 20: 29-34; Marka 10: 46-52)

35 Daa Yéesu hayee bi deeyca Yéríkóo, laakka búumíraa yuŋ ga
yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk. 36 Ya kelohha coowaa mbooloomaa
enee na kipaafɗa, ya meekisohha iñaa hewɗa. 37 Ya yéegalussa an
Yéesu Nasareet yërí en na kipaaf. 38 Daama, ya yaa fiip an:
- Éey Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
39 Ɓuwaa hanohsee fíkíi mbooloomaaɗa ɓaa ña'ti, wayee ya yaa wëñ
kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
40 Yéesu tuukka, nakohha an ya haydohɗussi. Ga waa búumíraa
hayya bi gari, 41 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaroo bi mi mín kihotsis.
42 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Mínsisaa kihot! Ngëmiigaraa músalinndaa.
43 Ga saasi, búumíraa mínnda kihot, ee ya yaa taabuk Yéesu, ya yaa
ndam Kooh. Daa ɓuwaa hotee iñaama, ɓéeɓba ɓaa ndam Kooh ɓan.

19

Yéesu aassa kaan Sakee

1 Yéesu aassa Yéríkóo, ya koorohha ɗuuy teeraa yaa yah. 2 Laakeera
daama ɓaa teeku Sakee, yërí kuliyukee ga juuticaa, ee ya laakeera
alal wiyewin. 3 Ya heella kihot ɓaa en Yéesuɗa, ya mínndiika
ga mbooloomaa ndaga ya enee ɓo' yilohoy. 4 Fodaama ya foolla,
kuliyukka ga fíkíi, lappa ga kedik kiyaak, en ɗanaa ya hot Yéesu ndaga
ya jomee kikooroh daama. 5 Ga waa Yéesu hayya bi le''a daama, ya
taaginukka, wo''ari an:
- Sakee, yoosuka gaaw, ndaga wati mi yah kidal ga kaanfu.
6 Sakee gaawwa kiyoosuk, safa'ta lool ga ki'ek Yéesu kaanci. 7 Wayee
ɓéeɓ ɓuwaa hotee iñaamaɗa ɓaa jambat an:
- Malkat, Yéesu ka' kisagacuknee ga kaan ɓaa júɓpii!
8 Sakee nak kolukka, wo''a Ha'mudii an:
- Ha'mudii, malka, mi hay kiwaroh nduulcii ɓakii alaliigoo
wíinoowii, ee en lakanaa mi ɗúkeera ɓo' mi ñammba hëelíscinaa,
mi hayyi ki'ík iñaa hín ɗa waas cinikiis.
9 Yéesu wo''a gari an:
- Ɓu-kaanfii fii músaluunun wati, ndaga ɓii yii ɓan kucaasamun
Abaraham. 10 En ki'enaa, Kowukii ɓii hay dii kiɓay na kimúsal ɓuwii
múuyɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa buuraa foñɗee kopa'ɗa
(Mëccëe 25: 14-30)

11 Yéesu wo'issa na ɓuwaa súkúrukee wo'eencaamaɗa. Lak ya
deeyin Yéerúsaleem ee ɓaa en ɓéeɓ foogee an Nguuraa Kooh yah
kiyoosuk ga wahtaamaa. 12 Yéesu liiwukkaɓa, dallaɓa kiwo' an:
- Enee ɓo' yilëekí'-teek, ya enee na kiyah kiɓaaɓ ga kúl ki'úsaayí',
kifalu buu' daama. Lëehíraa, ya ɓoyuk kúlɓa. 13 Balaa ya karaa,
ya ɓayya ga súrgacaagari ɓidaaŋkaah, ya warohhaɓa hanja'-wúrúus
cidaaŋkaah, yaa en ɓéeɓ wíinoo, ya wo''aɓa an: «Lëgëyat ga
koparum bi ga daa mi hayan.» 14 Wayee ɓu-kúlkaagari waa'séerí
gari kihot, ɓa wossa ɓiɓo' ga fenooci, kiwo' an: «Ɗí waa'tii ɓuum
yuma buu'.» 15 Wayee ya falussa buu', ya ɓoyukka kúlɓa. Ya
ɓaylukka súrgacaa ya foñɗee kopa'ɗa, ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya
laakɗa. 16 Yaa ɗeɓ kihayɗa wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusaa fu
ereerooɗa, límin cidaaŋkaah ciliis.» 17 Buuraa wo''ari an: «Waaw
guureway, waa fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu
kuliyuk ga teeru cidaaŋkaah.» 18 Lëehí'ta yukanakyaa hayya, wo''a
an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusaa fu ereerooɗa límin ciyëtúus.» Buuraa
wo''a yaama an: 19 «Fu ɓan mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru
ciyëtúus.» 20 Lëehí'ta, súrga yiliis hayya, wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-
wúrúusiigaraa wee, mi loyeewa hen ga líil, mi ɗaakka. 21 Mi niikeeraa
hen ndaga fu ɓo' yisúwí' ga keeñ, fu ɓewi iñaa fu faanndii ee fu
píiki iñaa fu sokkii.» 22 Buuraa wo''ari an: «Súrgii yibóní'yii, mi
hayyaa ki'atti' ga wo'eenciigaraa. Fu ínoheera an mi súwin ga
keeñ, mi ɓewi iñaa mi faanndii, mi píiki iñaa mi sokkii. 23 Kon
iñii tah ya fu wútírohi'tiiroo ëelísiigoo? Eneenaa mi ɓoyukaa,
mi mínwa kilaas na iñaa wa límɗa.» 24 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa
enee daamaɗa an: «Te'at hanja'-wúrúusumgari, ɗú e'wa yum ɓay
cidaaŋkaahcumɗa.» 25 Ɓuwaa wo''ari an: «Kiyaakii, man ya yii na
hanja'-wúrúus cidaaŋkaah.» 26 Ya taassa an: «Mi wo''úuka, ɓaa
laakin hay kiɓaatɗu, wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay
kite'u. 27 Ee nak ɓuwii sagohee naroo ee waa'séerí mi en buu'ɓaɗa,
haydohatɓa dii, ɗú apɓa ga fíkíiroo.»

Yéesu aassa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Saŋ 12: 12-19)

28 Ga waa Yéesu wo''a fodaama, ya kuliyukka ga fíkíi mbooloomaa
kiyah Yéerúsaleem. 29 Ga waa ya deeyca dëkaa Betfasee na waa
Bétaníi ga ɓak tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ya wossa ɓanak
ga tëelíbéecaagari, ya wo''aɓa an:
30 - Karat dëk-kawum ga fíkíirúuɗa.
Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay da kilaak
cúmbú'-baamaa pokuunun, ee ken
mosoori kilap. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii.
31 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Ɗú
pëkísohhi ya?» Taasatti an: «Ha'mudii
yërí laak sooli ga.»
32 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, ɓa laakka da tóoh fodaa daa Yéesu
wo'eeɓakaɗa. 33 Lakanaa ɓa ɓaa pëkís cúmbú'-baamaa, ha'muncaa
wo'ussaɓa an:
- Ɗú pëkísoh cúmbúrii ya?

34 Ɓa taassa an:
- Ha'mudii laak sooli ga.
35 Waa ennda ɗa, ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa la'ta paltu-
caagaɓa ga ɗook cúmbúraa, ɓa lëpí'ta Yéesu ga. 36 Ga daa ya enee na
kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa la' paltucaagaɓa ga ɗook waasaa. 37 Ga wii ɓa
yoosuk írkísaa tëgëlaa Ólíwíyéecaa bi ɓa ɓaa deey Yéerúsaleemɗa,
iñaa en tëelíbée tóoh yaa kañ Kooh didóolí', na keeñ wisóosí' ndaga
tóoh kíntaancaa ɓa hot Yéesu tumɗa. 38 Ɓa ɓaa wo' an: «Ha'mudii
barkeelat buurii hay ga teekiigariɗa! Jam laakat ga ɗook-Kooh ee
ndam aawat ga Yaa ga ɗookaa-ɗookɗa!»
39 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee ga mbooloomaa, wo'ussa Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗekohɗaa tëelíbéeciigaraa.
40 Yéesu taassaɓa an:
- Mi wo''úuka, binaa ɓa ɗekohaa, atohcii cërí yah kitum coow!

Yéesu yaa koduki' ɓu-Yéerúsaleem

41 Ga waa Yéesu hayya bi deeyca teeraa Yéerúsaleem, ee ya tíkka
kuhasci gawa, ya yaa koduki' ɓu-dëkaa 42 an:
- Ɗú ɓan, enee an sah ɗú ínohee wati iñii mínndúu ki'on jamɗanaa!
Wayee diima deŋ, iñaama ɗaakukin ga hasciigarúu, ɗú mínoori kihot.
43 Ndaga bessúu waa hay, waa ɓuwii sagoh narúuɗa gúranndúu,
ɓa gekkúu, ɓa sooŋngúu ga ɓakaa en ɓéeɓ. 44 Ɓa hayyúu kiɗúbí',
ɗú na dëkumgarúu, ɓa foñɗoorúu sah atoh wíinoo waa tíkuk ga
mooroomwa, ndaga jamaanii Kooh hayyúu kiɓaaɓɗa, ɗú ínohhiiwa!

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-17; Marka 11: 15-19; Saŋ 2: 13-22)

45 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh ee ya yaa kaal toonohcaa en daamaɗa,
46 ya wo''aɓa an:
- Bídu ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa
kíimohohsan Kooh.» Wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok.
47 Yéesu enee ga kijëgíroh besaa en ɓéeɓ ga Kaanfaa Kooh. Ɓuwaa
kuliyuk ga sarahohcaaɗa, jëgíroh-waascaa, bi ga ɓuwaa ɓiyaakɓaa
ga dëkaaɗa heelseeri ki'ap. 48 Wayee ɓa hotéeríi daa ɓa tuman, ndaga
daa ɓuwaa ɓéeɓ líksee helɓa ga Yéesu, ɓa ɓaa súkúrukkiɗa.

20

Yéesu meekisohussa ɓaa onndi sañsañɗa
(Mëccëe 21: 23-37; Marka 11: 27-33)

1 Laakka bes, ga daa Yéesu enee na kijëgí' ɓuwaa ga ɗuuy
Kaanfaa Kooh, na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waaɗa, sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa, na yaakcaa hayussa, 2 ɓa meekissari
an:
- Wo'aarii iñcum fu tumɗa fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaaca kitum ɓa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Mi ɓan, mi hayyúu kimeekis yen yíinoo. Wo'attoo: 4 Bëtísaa Saŋ
tumeeɗa, meyohee ga Kooh wala ga ɓo'-súusúus?
5 Wayee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an: «Meyohee ga Koohaa», ya hayyuu kilof an:
«Iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ?» 6 Ee ɗu wo' an: «Meyohee ga ɓo'-
súusúusaa», ɓuwii ɓéeɓɓa hayyuu kitapisoh na atoh bi ɗu kaan ndaga
wóorinɓa an Saŋ enee sëldíiga-Kooh. 7 Ɓa taassari an:

- Ɗí ínohoo ɓaa wa meyohee gariɗa.
8 Yéesu loffaɓa an:
- Kon baanaa, mi ɓan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumɗa ati mi ayca gaɓa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Mëccëe 21: 33-46; Marka 12: 1-12)

9 Lëehí'ta, Yéesu yaa liiwuk ɓuwaa anee:
- Enee ɓo', yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy yoonaa. Ya ka'ta kiɓaaɓ iñaa maañin ga ín. 10 Ga waa yoonaa lúunɗa, ya wossa súrga ga línohcaa ɓa e'ti ɓakci ga iñaa yoonaa meydohɗa. Wayee línohcaa feekussa súrgaa, kaalussari yah ɓuucuuc. 11 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis. Yaama ɓan, línohcaa feekussari, ɓasussari, kaalussari yah ɓuucuuc. 12 Ya wossissa súrga yukaahay; yaama ɓan, ɓa gaañsohhari, jafussari ga fooh. 13 Ha'-yoonaa wo''a ga helci an: «Moo, mi tuman na? Hanaa mi wosan kowukiigoo mi keeñukɗa, heyna ɓa hayyi ki'on cée'.» 14 Wayee ga waa línohcaa hotussa kowukaa kaa hay, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Yii jom kilamɗa yeema hayi; ɗu apatti, en ɗanaa ɗu lam yoonaa.» 15 Ɓa meydohhari yoonaa, ɓa appari.
Yéesu meekissaɓa an:
- Haa ha'-yoonaa tuman ɓuwaama na? 16 Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo' ɓiliis ga yoonaa.
Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaa Yéesu caama, ɓa wo''a an:
- Taris! Iñaama hanat kilaak múk!
17 Wayee Yéesu yíppaɓa has, wo''aɓa an:
- Kon wo'eenii wii bídu ga Këyítfaa Koohɗa, wa waa' ya kiwo':
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaa waama, enin atoh-koñ!»
18 Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ɓaa wa keen ga ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccëe 22: 15-22; Marka 12: 13-17)

19 Ga wahtaama, jëgíroh-waascaa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa heel kitík yah ga Yéesu, ndaga ɓa ínoheera an ya wo'ee naɓa ga liiwukaagari, wayee ɓa niikka ndaga ɓuwaa. 20 Waa ennda ɗa, ɓa ɓeɓpa ɓiɓo', ebilussaɓa ga Yéesu ee ɓa ɓaa malak gari. Ɓuwaama tumussa hafɓa fodii ɓuwaa júwin doonaa ɓa mín kifí' Yéesu ga wo'een, fodaama ɓa on ɓuwaa wosseeɓaɗa iñaa ɓa ɓayohan Yéesu ga waas, buu' tík yah gari. 21 Ɓuwaama wo'ussa Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an iñcii fu wo'ɗa na iñcii fu jëgírohɗa júwin, ee fu fa'tii na ken wayee fu jëgíroh kayoh ga iñaa Waas-Kooh nakohɗa. 22 Wo'aarii, ɗí jomin kifay Sesaa', buuraa yiyaakyaa lempu wala ɗí jomoo?
23 Wayee Yéesu ínohha iñaa ɓa heelɗa, wo''aɓa an:
24 - Teewattoo hëelís denariyon wíinoo, Nataalii wii na teekii en gaɗa cuuɓa?
Ɓa taassari an:
- Cuu buu' Sesaa'.
25 Daama Yéesu taassaɓa an:
- Kon en ɗanaa, erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.

26 Ɓa mínndiiri kifí' ga wo'een ga fíkíi ɓuwaa. Hanaa kay lofaa Yéesu
lofɓaɗa nammbaɓa kibet, ɓa ennda tii'.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa
(Mëccëe 22: 23-33; Marka 12: 18-27)

27 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa ɓaa, ɓa sagin an laakin
kimílís ga ɓuwaa kaanɗa. Ɓa meekissari 28 an:
- Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaa
pajin ee laakin këmëeŋkímun, kaan ee lak foñnjii ɓetici na kowaa,
këmëeŋkímunaa jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga.»
29 Waama laakee yaal ɓiyitnaɓanak, ɓaa bokee paamun na eemun.
Yaakkaa pañnja ɓeti, kaannda ee laakkii kowu. 30 Yukanakyaa
pañnja ɓetifaa, 31 lëehí'ta, yukaahayyaa tíkka ga. Ennda ɗa ga
ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa. Ɓa kaannda ee ken foñnjii kowu. 32 Ga
waa ɓéeɓɓa leehha, ɓetifaa kaannda ɓan. 33 Kon bëríinaa ɓuwii
mílísan ga kikaanaa ɓetifaama yah yuu ɓa? Ndaga yaa en ɓéeɓ ga
ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii ga jamaanii watiɗa pañsin ee pajuksin. 35 Wayee ɓuwaa
joommbiiɓa kibok ga ɓuwaa yah kimílísɗa, na kipes ga jamaanii
hayanɗa pañsoo ee pajuksoo. 36 Ɓa mínsisanndii kikaan ee ɓa pesan
madu na malaakacaa, ɓa ɓitowu Kooh ndaga ɓa límuk ga kikaan.
37 Móyíis ga kihafci teewohin an ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu. Ga
jangataa wo' ga loo pëegíifaa abee kiwiiɗa ya ɓay Ha'mudii «Koohyii
Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop✡». Yéesu tíkka ga an:
38 Kon nak Kooh enndii yuu ɓuwaa kaanɗa wayee yuu ɓuwaa pesɗa,
ndaga ga Kooh kipeskaa kaa ga ɓaa en ɓéeɓ.
39 Waa ennda ɗa, laakka jëgíroh-waascaa wo' Yéesu an:
- En ki'enaa, Jëgírohii, iñii fu wo'ɗa kayoh.
40 Ɓa wo'ee iñaama ndaga ɓa kaañsiséeríiri kimeekisohis dara.

Iñaa Yéesu wo' ga loo díkaantici na Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Marka 12: 35-37)

41 Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓuwii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít? 42 Ndaga
Dëwít ga kihafci wo'in ga Këyítfaa Kañcaa an:
«Kooh wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
43 bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu.»✡
44 Fodaama Dëwít ɓayyi «Ha'mudii». Kon Kiristaanii mín na ki'en ɓan
kucaasamun Dëwít?

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kitum fodaa jëgíroh-waascaa
(Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

45 Lak ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa súkúruk Yéesu, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
46 - Abukat ga kiman na jëgíroh-waascii safaru ga kitíidisuk na kúltí
ciyaak, na kikëñɗu yah kanak ga paancaa; ɓa heeli kiyugoh fíkíi ga
ɗuuy jaangu-yaawúu'caa, na kiyugoh fíkíi en ga hewaa. 47 Ɓa ɗúuri
alalcaa ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa, ee ɓa kíimi kíim-Koohaa
ínohoo kileeh, doo ɓuwaa fooŋ an ɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Atti'aagaɓa wëñan
kimesik!

✡ **20:37** 20: 37 Malkat Eksoot 3: 2-6; Mëccëe 22: 32. ✡ **20:43** 20: 43 Malkat Kañcaa 110: 1.

21

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Marka 12: 41-44)

1 Yéesu ɓëwí' hascaagari hen, ya hotta ha'-alalcaa ɓaa ek sarah-
caagaɓa ga iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa. 2 Ya hotta ɓan
ɓetifaa laakoo ee yaalci kaanin, yaa ek ga ɗuuygaa tudërëm tanak.
3 Yéesu dalla kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; en ki'enaa ɓetifii laakoo fii ee yaalci
kaaninɗa ekin iñaa wëñ iñii ɓuwiima ɓéeɓɓa ekɗa. 4 Ndaga ɓuwiima
ɓéeɓɓa tumu sarah ga iñaa ɓa wëñí'ɗa, wayee ɓetifii fii ga kinduulci,
ya erohin tóoh iñaa ya jomee kipesohɗa.

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccëe 24: 1-2; Marka 13: 1-2)

5 Laakka ɓiɓo' ɓaa enee na kiwo' ga loo Kaanfaa Kooh. Ɓa wo'ee an
fa morin lool, na atohcaagari cimórí'caa, na mo'laatcaa tumɗu Kooh
daɗa. Wayee Yéesu wo''a an:
6 - Bes waa hay, iñii ɗú niiruk yii tesanndii atoh wíinoo waa tíkískoh
na mooroomwa; tóoh hay kiɓú'.

Iñcii yah kihew balaa ëldúna túki'aa

7 Ɓuwaa meekisussa Yéesu an:
- Jëgírohii, iñcaama yah kilaak kera? Mandargii wiida teewohan an
iñcii cii jomin kilaak?
8 Yéesu loffaɓa an:
- Watukat kiɗúku ndaga ɓo' ɓiyewin hay kihayohu teekkoo, ɓa wo'i
an: «Mi yërí en Kiristaanii na: «Wahtii deeyin» wayee kaa taabukatɓa.
9 Binaa ɗú keloh yëngël heñ wala an ɓiɓo' ɓaa heñoh kilaak hafɓanaa,
kaa tíitat. Ndaga iñcaama jomin kilaak paay, wayee enndii an ëldúna
yah kitúkí' ga saasi-saasi.
10 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Kúl hay kikoluk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu' hay
kiɓewuk keen ga ɗook nguu' mooroomci. 11 Kakayfii hay kiyëngëluk,
yëngël wiyaak ee ga ɗekat ciyewin, a' na ɗúukoolcaa karohin hay
kilaak. Ee ɓan yen ciyewin caa tíitalohin hay kilaak, mandarga
cidóoyí'-waa' hay kimeyoh ga ɗook asamaan. 12 Wayee balaa iñcaama
tóoh laakaa, ɓuwii hay kitíku yah garúu, ɗú hatalu ga kipessúu,
ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa, ee ɗú hay kitëcu ga kasu.
Ɗú hay kiɓayu ga fíkíi ɓuu'caa na ɓuwaa laak nguuraaɗa ndaga
teekiigoo. 13 Iñaama hayyúu kimín ki'on kituukukkoo. 14 Tumat ga
helciirúu an ɗú jomoo kihalaat ga iñaa ɗú wo'an ga fíkíi ɓuwaa
yabussúuɗa, 15 ndaga mi hayyúu ki'e' kiñaañ na wo'eencaa wëe'taa
ga an cii yíinoo ga ɓuwaa heñohussúuɗa mínanndii yen ga, wala ɓa
mín kisaŋ iñcaa ɗú wo'anɗa. 16 Bi ga ɓuwaa límmbúuɗa, na ɓuwaa ɗú
bok naɓa eemun na paamunɗa, mbokcaagarúu na fiiliimuncaagarúu
hayyúu kitoonu ga buuraa, ee ɓíinoo garúu hay kitíku kikaan. 17 Ɓéeɓ
ɓuwii waa'sanndii garúu kihot ndaga teekiigoo. 18 Wayee kufen jíinoo
ɓooyukanndii ga hafciigarúu. 19 Kiguu'guuluk kërí tahanndúu kipes.

Yéesu yéegalohha kitaskaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 24: 15-21; Marka 13: 14-19)

20 - Binaa ɗu hot ɓisoldaa' wíil Yéerúsaleem kúrkúndúlaa, ɗu hay
ki'ínoh an waa yah kipookisohu. 21 Le' bëríinaa, ɓuwaa iñaama
laakan gohaa Yúudéeɗa, ɓa núpat ɓa yee ɓak janjaŋcaa; ɓuwaa
iñaama laakan ɗuuy Yéerúsaleemɗa, ɓa úsaayat daama, ee ɓuwaa
iñaama laakan dëk-kawcaaɗa ɓa hanat ki'aas teeraa. 22 Ndaga bescaa
ciméeskí'caa caama cërí Kooh yah kikoroh ɓu-Isarayeel doonaa tóoh
iñcaa bínsee ga Këyítfaaɗa laak. 23 Massa ɓeticaa bescaama laakanɓa
na look, na ɓaa ensan na kiɓëpí'ɗa, ndaga ɓu-dëkaama hay ki'enu ga
coonu fiyaak ee aylukaa Kooh hay kiyoosuk ga ɗook ɓuwaama. 24 Ɓa
hay ki'apu na kalaɓ, ɓa abu ñaam ga leeloo heetcii ga ëldúnaɗa tóoh,
ee yiifa'caa hay kimókí' Yéerúsaleem bi daa nguuraagaɓa daamaɗa
leehan.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Marka 13: 24-27)

25 Yéesu tíkka ga an:
- Hay kilaak mandargacaa hotuk ga nohii, ga ñiidii, na ga olcii.
Ga kakayfii, ɓuwii hay kilëyu lool ndaga kitíit ga yëngëlaa giiyii na
dúusciigari. 26 Ɓiɓo' hay kikaanu na kitíit ndaga kihalaat ga iñaa
yah kidal ëldúnaɗa, ndaga iñcii laak ga ɗook asamaanɗa tóohca hay
kihíciskoh. 27 Fodaama, Kowukii ɓii hay kihotu, ka yoosuki ga ɗuuy
yaayeelcii ee ka taam na dooli na ndam wiyaak. 28 Binaa iñcuma
dal kilaakaa, leenaa yolohat, ɗú taaginuk ɗook, ndaga lak ɗú hayin
kimúsalu.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Marka 13: 28-31)

29 Yéesu liiwukissa ɓuwaa anee:
Malkat ga een na tediktii tíinoo: 30 Binaa ɗú hot ca dal kitapisaa, ɗú
ga kihaffúu, ɗú ínoh an lahum deeyin. 31 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot
iñcaama ca laakaa, ínohat an Nguurii Kooh deeyin. 32 Mi wo''úuka
ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa, iñcaama tóoh hay kilaak.
33 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Yéesu nakoh kiwatuk

34 - Watukat haffúu; kaa líkat helciigarúu ga kiñam na ki'an kihëpí'
na halaat ëldúna, enndiikanaa besaa bërii hayyúu kibet lool, 35 fodii
mbëp; wa hayan ɗa ga ɗook ɓuwii tóoh enu ga ëldúnaɗa. 36 Kon kaa
neehat, ɗú kíimi Kooh wahtaa en ɓéeɓ, doonaa ɗú laak dooli kisaan
ga iñcaa yah kihay caama, ee ɗú mín kituuk ga fíkíi Kowukii ɓii.
37 En na nohaa, Yéesu jëgírohi ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, wayee wekaa
le'aa ya yee kineehnee ga tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaa. 38 Ee ga
kím cuut ɓuwaa ɓéeɓ hayya gari ga Kaanfaa Kooh kisúkúrukki.

22

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-15; Marka 14: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Lak feetaa Paak ee ñamohsi mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa deeyin.
2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa heel daa ɓa tuman
bi ɓa apluk Yéesu ee ken yéegoo ndaga ɓa kaañéeríi ɓuwaa.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Marka 14: 10-11)

3 Fodaama Seytaani aassa Yúdaa, yaa ɓaysi Iskariyotɗa ee bokee ga
tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa. 4 Yúdaa ka'ta, hotohneera na
sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga pokkoh-liiɓcaa ga Kaanfaa
Koohɗa, ga daa ya tuman bi ya tík Yéesu ga yahɓaɗa. 5 Keeñɓa soossa
ga bi ɓa díŋngari kopa'. 6 Yúdaa tookka, yaa heel besaa ya jekalukan,
ya tík Yéesu ga yahɓa ee mbooloomaa yéegooka.

Yéesu nakohha kiwaayukɗu ñamahaa Paakaa
(Mëccëe 26: 17-25; Marka 14: 12-21; Saŋ 13: 21-30)

7 Besaa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa ee tubaaltaa apsi ga kitík
cuuníinfaa ñamsi ga Paakɗa le''a, 8 Yéesu wossa Pee' na Saŋ, wo''aɓa
an:
- Karat, ɗú waayukɗinee haffuu cuuníinfii Paak.
9 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Fu waa' ɗí waayukneefa gada?
10 Yéesu taassaɓa an:
- Súkúrukat, binaa ɗú aas teeraanaa, hay kilaak yaalaa hídukoh
narúu, kooruk kujataa músú. Taabukatti bi ga ɗuuy kaanfaa ya
aasanɗa, 11 ee ɗú wo' ha'-kaanfaama an: Jëgírohii meekisoh an túuyaa
ya ñamohan Paak, ya na tëelíbéecaagariɗa wada? 12 Fodaama, ya
hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh ɗook ee hëwíruunun bi jekin;
ɗú waayukan ñamahcaa ga ɗekataama.
13 Ɓa ka'ta, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa, ɓa aawwa
kon kiwaayuk ñamahaa Paak.

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Marka 14: 22-26; 1 Korenti 11: 23-25)

14 Waa wahtaa le''a, Yéesu yuŋnga kiñam na apotaa'caa. 15 Ya
wo''aɓa an:
- Helloo teseera lool ga kibok narúu kiñam cuuníinfii Paakii wii
balaa mi sodalunaa! 16 Ndaga mi wo''úuka; mi yahissiifa múk
kiñamis bi ga daa iñaa fa waa' kiwo'ɗa matan bëríinaa Kooh tuukiran
Nguuraagariɗa.
17 Waa ennda ɗa, ya ɓeɓpa kaas-biiñ, gërëmmba Kooh ga, lëehí'ta
ya wo''a an:
- Uunat, ɗú warohwa, 18 ndaga mi wo''úuka, aboh ga wati mi ansisoo
anahaa meyoh ga kowu reseŋ bi ga daa Kooh tuukiran Nguuraagari.
19 Lëehí'ta ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga, ya weelso-
hhawa, ya e'taɓawa an:
- Iñii yii faanfiigoo, mi eroh ndaga ɗú. Tumat iñii yii, ɗú
níindísukohiroo.
20 Waa ɓa lëehí'ta kiñamɗa ya ɓeɓpa kaas-biiñ, tummba fodaama
an:
- Iñii yii, kifiiliimunkii ki'askii Kooh narúu ee poku na ñífiigoo
aamɗussúuɗa. 21 Wayee malkat ɓii yahhoo kitoonɗa yii ekoh naroo
yah dii. 22 En ki'enaa, Kowukii ɓii hay kikaan fodaa daa Kooh na'
gakaɗa, wayee massa ɓaa toonndi yaama!
23 Waa ennda ɗa, apotaa'caa ɓaa heel ki'ínoh ga ɗuuyɓa, ɓaa yah
kitum iñaamaɗa.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyakɗa

24 Laakka daama nookoh ga díkaanti apotaa'caa ki'ínoh yaa ɓa
halaat an yërí wëñ kiyak gaɓaɗa. 25 Yéesu wo''a an:

- Buu'cii ga ëldúnaɗa nguuruksi ga ɗook ɓuwaa ɓa laakɗa, ee ɓuwaa
tíki yah ga ɗook ɓuwaamaɗa waa'si kiɓayu «ɓuwaa tumsi yijófí' rek.»
26 Wayee iñaama enndii ɗa garúu. Hanaa kay yaa wëñ ki'en yaak
garúuɗa joman kiman na yërí wëñ ki'en oomaa; ee yaa en ga fíkíinaa
joman kiman na súrga. 27 En ki'enaa, yaa yuŋ ga kankaa kiñamɗa,
na yaa enndi na kinori'ɗa; ɓanakɓaama, yiida wëñ ga kiyak? Man
yaa yuŋ ga kankaa kiñamɗa yërí ya, enndii ɗane? Mi nak, mi yii
ga díkaantirúu fodii súrga. 28 Ɗú, ɗú ɓërí en ɓuwaa dëkee kitaam
naroo ga coonucii mi dayeeɗa. 29 Ee fodaa daa paammboo onndoo
kinguurukɗa, mi oninndúu kinguuruk naroo fodaama. 30 Fodaama ɗú
bokan naroo kiñam na ki'an ga daa mi yah kinguurukɗa ee ɗú yugan
ga paancaa ki'atti' níilcaa ɓu-Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccëe 26: 31-35; Marka 14: 27-31; Saŋ 13: 36-38)

31 Yéesu wo''a an:
- Simoŋ, Simoŋ! Malka: Seytaani kíim an ɗú onussi ya lassúu fodii
ɓaa las tohoo. 32 Wayee mi kíimɗinndaa Kooh doonaa ngëmum fu laak
garooɗa leehoo. Ee binaa fu ɓoykis garoonaa, leenaa ɓaataa dooli
ɓuwaa fu bok naɓa ngëmɗa.
33 Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, mi pari'in ki'en naraa bi ga kitëcu ga kasu wala ki'apu.
34 Yéesu taassari an:
- Pee', mi wo''aa an bi siik-pabu kon watinaa* fu hay kitaasuk
ki'ínohhoo bi en waas kaahay.

Iñcaa Yéesu wo' tëelíbéecaagari an ɓa jomin kikoluk gacaɗa

35 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa an:
- Ga waa mi wossúu ee ɗú ɓaydohhii kopa', hëmbu wala ñafa'ɗa,
ɗú ñakeera yene?
Ɓa taassa an:
- Ɗí ñakéerii dara.
36 Ya wo'issa an:
- Diimaɗa nak, ɓéeɓ ɓaa fu laakin hëelísaa, ɓewaawa, ee ɓaa
fu laakin hëmbaa ɓewaawa ɓan; ee ɓaa fu laakoo kalawaa, toonaa
paltufaagaraa fu lom kalaɓ. 37 Ndaga mi wo''úuka, iñaa wo'u ga
Këyítfaa an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelciiɗa» hay kilaak garoo.
Ee iñaa wo'u aaw garoo yaama yii yah kilaak.
38 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ha'mudii, kalaɓ kanak cee.
Ya loffaɓa an:
- Dooyin ɗa.

Yéesu yaa kíim Kooh ga tëgëlaa Ólíwíyéecaa
(Mëccëe 26: 36-46; Marka 14: 32-42)

39 Yéesu meyca teeraa, ya ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa, fodaa daa ya
meereeka kitumɗa.
Tëelíbéecaagari taabussa nari. 40 Ga waa ya le''a ɗekataa, ya
wo''aɓa an:
- Kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani.
41 Lëehí'ta ya úsaayya iñaa hín na wéesée-atoh, ya yí''a, yaa kíim
Kooh 42 an:

---

* **22:34** 22: 34 Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

- Buba, en lak fu waarinkanaa, úsaayɗaa kaas-coonufii fii garoo. Wayee hanat ki'en iñaa mi waa'ɗa wayee iñaa fu waa'ɗa laakat.
[43 Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey gari, ɓaattari dooli. 44 Hídaa ga daa keeñci leehɗa tóoh, Yéesu yaa ɓaat kiwëñ kikíim Kooh. Anagaagari mannda na ñífaa en na kisíit kakay.]†
45 Waa ya kíimmba Kooh bi ya lëehí'taɗa, ya kolukka, ya ɓoyukka ga tëelíbéecaagari. Ya laakɓa ɓaa neeh ndaga lak keeñɓa neɓpii. 46 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú neeh ya? Kolkat, ɗú aaw kikíim Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani.

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Saŋ 18: 3-11)
47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', ɓo' ɓiyewin meyca jalañ. Yúdaa yaa bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa, hanohee fíkíi. Ya hayya ga Yéesu kifuunndi. 48 Daama, Yéesu wo''ari an:
- Yúdaa, fu toon Kowukii ɓii na kifuunndine?
49 Ga waa ɓuwaa taabee na Yéesuɗa hotussa iñaa yah kilaakɗa, ɓa meekissari an:
- Ha'mudii, ɗí yoɓsohatɓa na kalawe?
50 Yíinoo gaɓa meydohha kalaɓfaagari, yoɓpa súrgaa ɓaa kuliyukee ga sarahohcaa ɓiyaakɓaaɗa, gú'ta nofaa ñaabaa. 51 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Íisat, dooyin.
Ya le''a ga nofaa ɓaa, wa íkukka ga daa wa eneeɗa. 52 Lëehí'ta Yéesu wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na ɓuwaa kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na yaakcaa yaawúu'caa hayseeri ki'amɗa an:
- Mateerarúu kihay na kalaɓ na doo' fodii ɓuwaa dawuk tumohkofeele? 53 Mi enéeríi narúu ɓesaa en ɓéeɓ ga ɗuuy Kaanfaa Koohe? Ee ɗú tíkkii yah garoo. Wayee wahtii wii wuurúu, ɗú na doolii laak wekɗa.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 57-58,69-75; Marka 14: 53-54,66-72; Saŋ 18: 12-18,25-27)
54 Ɓa ammba Yéesu, ɓa ɓayyari kaanfaa sarahohaa kuliyuk ga sarahohcaa ɓiyaakɓaaɗa. Pee' yaa taabukɓa di'úsaayí'. 55 Kiwii taalseera ga leeloo hëtaa kaanfaa, Pee' hayya, yuŋnga ga ɗuuy ɓuwaa wíilkaɗa. 56 Laakka súrga yiɓeti yaa hot Pee' ga lee'laataa kiwiikaa. Ya yíppari hascaa, wo''a an:
- Ɓii yii ɓan enee nari!
57 Wayee Pee' taasukka an:
- Mi ínohoori de, ɓetifii fii!
58 Ennda kiis, laakka ɓo' yiliis yaa hotti, wo''ari an:
- Fu ɓan fu bok gaɓa!
Wayee Pee' taassa ɓaama an:
- Mi bokkii gaɓa de, yaalii yii!
59 Tíkka ga iñaa le' wahtu, ɓo' yiliis yëgíssa ga wo'eenaagari an:
- Wóorin an ɓii yii enee nari, ndaga ya kúlkoh Gëlílée.
60 Wayee Pee' loffari an:

---

† **22:44** 22: 44 Laakin ga Këyítcaa ɗeɓɗa, caa laakoo bíncaa aboh ga 43 bi ga 44.

- Mi ínohoo iñum fu waa' kiwo'ɗa, yaalii yii.
Ga ɗekataama, wii ya lëehɗan kiwo'aa, siik-pabu konnda.
61 Ha'mudii heelukka, yíppa Pee' hascaa. Pee' níindísukka iñaa
Ha'mudii wo'eeriɗa an: «Bi siik-pabu kon watinaa, fu hayyoo kitaasuk
waas kaahay.»✡
62 Ya meyca kaanfaa, yaa koduk mooncaa leehoo.

Yéesu ñaawalussa, feekussa
(Mëccëe 26: 67-68; Marka 14: 65)
63 Waa ennda ɗa, ɓuwaa ensee na kiwatuk Yéesuɗa, ɓaa ñaawalli,
ɓaa feekki. 64 Ɓa pokka hascaagarinaa, ɓa meekisiri an:
- Líiruka, ɓii feekkaaɗa ɓa?
65 Ɓa ɓaa íifi wo'een ciliis cisépí'í'.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccëe 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Saŋ 18: 19-24)
66 Ga waa Kooh wíisɗa, yaakcaa yaawúu'caa na sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa hídohussa. Ɓa ɓaylukka Yéesu ga fíkíi
paanaa wiyaakwaama. 67 Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en Músalkaatiine? Wo'aaríi!
Yéesu loffaɓa an:
- Binaa mi wo''úukanaa, ɗú gëmanndiiroo, 68 ee binaa mi meekissúu
yenaa, ɗú taasanndiiroo ga. 69 Wayee iñaa aboh diima, Kowukii ɓii
yah kiyuŋ ga yah-ñaabaa Kooh yaa wëñ ɓéeɓ dooliɗa.
70 Ɓuwaa ɓéeɓ meekisohussari an:
- Kon fu yërí en Kowukii Koohe?
Ya taassaɓa an:
- Ɓú wo'inka an mi yërí.
71 Ɓa dalla kiwo' an:
- Ɓu laakis ya sooli ga wo'een seedi? Ɓu kelohin ga kúuwci na
kihaffuu!

23

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Saŋ 18: 28-38)
1 Waa ennda ɗa, ɓu-paanaa ɓéeɓɓa kolukussa, ɓayussa Yéesu ga
Pílaat. 2 Daama, ɓa ennda ga kipoki'ti wo'eencaa an:
- Ɓí laak ɓii yii, yii hícísoh kúlkii: ya hoonohi ɓuwii kifay buu' Sesaa'
lempu, ee ya wo' an ya en Kiristaa, buu'.
3 Pílaat meekissa Yéesu an:
- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka.
4 Pílaat wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa na mbooloomaa an:
- Mi hottii iñaa ɓii yii tum bi cal buu' tík yah gari.
5 Wayee ɓa wëñnja kiyëgís ga wo'eenaagaɓa an:
- Ya yii yëngël ɓu-dëkii na iñcii ya en na kijëgírohɗa ga ɗuuy kúlkii
Yúudée. Ya dalohnee gohaa Gëlílée, ya hayin bi dii.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Eroot
6 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meekisohha an:
- Ɓii yii dëk Gëlíléene?

✡ **22:61** 22: 61 Malkat 22: 34.

7 Ee waa ya ínohha an Yéesu meyoh gohaa Eroot en ƀuu' gaɗa,
ya ebilohha kiƀay Yéesu ga Eroot, lak Eroot yaa ga Yéerúsaleem ga
bescaama. 8 Daa Eroot hotee Yéesu, ya safa'ta lool; ndaga ya waareera
kihot Yéesu kimëeñí' ndaga iñcaa ya kelohee ƀuwaa wo'ee ga Yéesuɗa,
ee ya waareera kihot Yéesu tum kíntaan. 9 Ya meekissari yen ciyewin,
wayee Yéesu taassiiri. 10 Sarahohcaa ƀiyaakƀaa na jëgíroh-waascaa
ensee daama, ƀaa poki' Yéesu kiwo' ga daa ƀa wëñ kimín. 11 Eroot na
soldaa'caagari tíkussii Yéesu ƀo', ee ƀaa ñaawalsohhi, lëehí'ta Eroot
nakohha ki'ek Yéesu kúltí fimórí', ya ebilohha kiƀoyukidoh Yéesu ga
Pílaat. 12 Eroot na Pílaat ga daa ƀa sagoheeɗa tóoh, enussa ƀifiiliimun
bëríi.

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccë 27: 15-30; Marka 15: 6-19; Saŋ 18: 39–19: 16)

13 Pílaat hídírohha sarahohcaa ƀiyaakƀaa, na ƀuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caaɗa, na iñaa en yaawúu' tóoh, 14 ya wo''aƀa an:
- Ɗú ƀërí haydoh ƀii yii garoo, ɗú wo' an ya en na kihícisoh kúlkii.
Mi meekisinndi ga fíkíirúu ee mi hottii gari yen yíinoo ga iñcii ɗú
yammbiɗa. 15 Ee Eroot ƀan hottii dara gari, ndaga ya íkinnduuri. Kon
ƀii yii tummbii yen yíinoo yaa cal ya tíku kikaan. 16 Mi hay kitëmóhí'
faanci, mi íissi ya yee. [17]* 18 Wayee ƀuwaa ƀéeƀƀa bokussa kifiip
an:
- Apaa ƀuum yuma, ee fu lëgísi'tíi Barabaas!
19 Barabaas tëcsee ga kasu ndaga ya bokee ga heñaa na nguuraa
Room laakee ga teeraaɗa ee ya apee ƀo'. 20 Pílaat ƀaatta kiwo'is na
ƀuwaa ndaga ya waaree ki'íis Yéesu. 21 Wayee ƀaa fiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
22 Pílaat wo'issa naƀa kotaa kukaahaykaa an:
- Ɓii yii tum ya yibóní'? Mi hottii dara gari iñaa tahan kumuunci hín
ga. Kon mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee!
23 Wayee ƀa súƀpa ga rek, ƀa ƀaa fiip ga daa ƀa wëñ kimín an Yéesu
daaysat ga kuraa. Tifiiptaa ƀuwaa wëñnja dooli: 24 Pílaat dalla kiwo'
an ya hayƀa kitumi' iñaa ƀa meekisohɗa. 25 Ya méyí'taƀa ƀaa ƀa
meekisohee ee tëcsee ga kasu ndaga kiheñoh nguuraa Room na ki'ap
ƀo'ɗa. Lëehí'ta, ya tíkka Yéesu ga yahƀa, ƀa tum gari iñaa ƀa waa'.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccë 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Saŋ 19: 17-27)

26 Ga daa ƀa enee na kiƀay Yéesuɗa, ƀa hídohha na ƀo' yiyaal yaa
meyoh yooncaa, teeku Simoŋ ee dëk Síreen. Ɓa ammbari, ƀa tíkkari
kuraanaa, ya taam ga fenoo Yéesu.
27 Mbooloo wiyaak ga ƀu-dëkaa taabussa ga fenoo Yéesu, na ƀan
ƀiƀeti ƀaa ensee ga kilooyoh, ƀaa fiipoh ndaga Yéesu. 28 Yéesu
mëeñsukka gaƀa wo''aƀa an:
- Ɗú, ƀeticii ƀu-Yéerúsaleem, kaa kodukattoo! Kodukat haffúu na
towutiigarúu! 29 Ndaga bes waa hay, waa ƀuwii wo'an an: «Ɓeticii
mínsoo kilaak kowu na ƀii mosoo ki'en na look ee mosoo kiƀëpí'ɗa
déy, yewinuunun múu'!». 30 Le' bëríinaa, ƀuwii hay kiwo' jaŋjaŋcaa

* **23:17** 23: 17 «Ga feetaa Paak en ƀéeƀ, Pílaat jomeeƀa kiméyí' ƀo' yíinoo ga ƀuwaa abu ga kasuɗa.» Wo'eencii ciima laakoo ga Këyítcaa ɗeƀ kiɗeƀɗa.

an: «Búrat ga ɗookkíi!» ɓa wo' tëgëlcaa an: «Úubattíi!» 31 Kon, en
lak kedik ki'iilii kërí tumu aneenaa, haa kisúwí'kaa yah na kitumu?
32 Ɓa ɓaydoheera tumoh-kofeel ɓanak ɓaa jomee kidaayu ga kuraa
fodaa Yéesu. 33 Ga waa ɓa le''a bi ga ɗekataa teeku «Loon-hafɗa†»,
ɓa daayca Yéesu ga kuraa daama, ɓa daayca ɓan tumoh-kofeelcaa
ɓanakɓaa, yaa en ɓéeɓ ga kuraa; yii hanohha Yéesu yah-ñaam, yíinoo
hanohhari yah-seŋ. 34 Yéesu wo''a an:
- Buba, bayalaaɓa ga ndaga ɓa ínohoo iñii ɓa tumɗa.
Ɓa yípohha tudoo' kiwaroh kúltícaa Yéesu. 35 Mbooloomaa tuukka
waa malak. Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa ñaawalsoh Yéesu
an:
- Ya músalin ɓiɓo', kon ya músalat hafci en lakanaa yërí en
Músalkaatii, yii Kooh tanɗanaa!
36 Soldaa'caa ɓan ɓaa ñaawalsohhi; ɓa deeyca gari, ɓa e'tari biiñ
wipiriiki', 37 ɓa wo''ari an:
- En lak fu yërí en buurii yaawúu'ciinaa, somaa haffu!
38 Laakka ɓan iñaa bídu ga kuraanaa, tíimmba hafaa Yéesu an: «Ɓii
yii yërí en buurii yaawúu'cii.»
39 Yíinoo ga tumoh-kofeelcaa daayu ga kuraanaaɗa, yaa ɓas Yéesu,
yaa wo''i an:
- Hanaa enndii fu en Kiristaanii? Somaa haffu, fu sommbíi ɓan!
40 Wayee yíinooyaa, yaa ña'ti, yaa wo''i an:
- Hanaa fu niikkii Kooh, fu yii fu tíku kikaankii ya tíkuɗa?
41 Kikaankii ɗu tíkuɗa koo' ga waas, ndaga ɗu fayu iñcaa cibóní'caa
ɗu tumeeɗa, wayee ya, ya tummbii dara iñaa bonin. 42 Lëehí'ta ya
wo''a Yéesu an:
- Yéesu, leenaa níindísukaaroo, bëríinaa fu hayan ga nguuri-
igaraanaa.
43 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh: wati fu yah ki'en naroo ga aljana.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Marka 15: 33-41; Saŋ 19: 28-30)

44-45 Ga ɓak mídí, nohaa ɗaakukka, ñúus wiyaak laakka ga ɗuuy
kúlkaa ɓéeɓ, abohha ga wahtaama bi ga wahtu kigoonaluk. Ɓídóonaa
ɗaak ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa, ɗa'ta ga le'naa.
46 Yéesu fiippa didóolí' an:
- Buba, mi yii tík fítiigoo ga yahfu.
Daa Yéesu wo'ee wo'eencaama, ya lëehɗukka. 47 Soldaaraa
yiyaakyaa kuliyuki ga heñɗa hotta iñcaa heweeɗa, yaa kañ Kooh an:
- Wóorin an ɓii yii enee ɓo' yijúwí'.
48 Ɓéeɓ ɓuwaa hayee ga mbooloo wiyaak kilaay ga iñaa heweeɗa,
ga waa ɓa hotta iñaa laakɗa, keeñɓa leehha ga, ɓa ɓaa típ keeñcaa,
ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa. 49 Fiiliimuncaa Yéesu, na ɓeticaa meyohee nari
gohaa Gëlílée bi daamaɗa, ceelussa palah, ɓaa malak ga iñaa hewɗa.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Marka 15: 42-47; Saŋ 19: 38-42)

50-51 Laakeera daama ɓaa teeku Yoseef, ya dëkee Arímatee, teeru
yaawúu'. Ɓaa yaama enee ɓo' yijófí', ɓo' yijúwí' ee ya abeera yaakaa'

† **23:33** 23: 33 Loon-hafɗa wërí lëegísoh ga kiGerek wo'eenaa «Golgotaa» ga ki'Arameyee.

lool ga kihaykaa Nguuraa Kooh. Ya bokee ga paanaa atti'ohcaa
wiyaakwaa, wayee ya júwohéerí na atti'ohcaa ga iñcaa ɓa abee kitum
na iñcaa ɓa tumeeɗa. 52 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa
Yéesu. 53 Fodaama, ya yóoskí'ta faraaffaa ga kuraanaa, ya múullafa
ga píis fodii mëlíkaan, lëehí'ta ya faanndafa ga noŋ-loyaa yotu ga atoh
wiyaak, daa ken mossii ga kifaanu. 54 Iñaama enee ga ƀesaa waayukaa
feetaa, lak Sabat waa yah kidal.
55 Ɓeticaa daansee kitaam na Yéesu, iñaa aboh ga gohaa Gëlílée
bi daamaɗa, taabukussa Yoseef; ɓa malakka loyaa, na daa faraaffaa
Yéesu faanu gaɗa. 56 Lëehí'ta ɓa sooffa kihëwí'nee cúuraaycaa na
la'koleñcaa tumsan ga faraaffaa Yéesuɗa.
Ga ɗuuy ƀesaa Sabat, ɓa íikarukka fodaa daa Móyíis nakohkaɗa.

24

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-10; Marka 16: 1-8; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa besaa tík ga besaa Sabatɗa, ɓeticaa karussa loycaa,
ɓa ɓaydohha cúuraaycaa na la'koleñcaa ɓa hëwíreeɗa. 2 Ɓa laak
atohaa lagohsee loyaaɗa pírgínuunun di'úsaayí'. 3 Ɓa aassa ɗuuy
loyaa wayee ɓa laakkii faraaffaa Yéesu, Ha'mudii, daama. 4 Ga dii
ɓa enee daama na kijaahli'ɓaɗa, laakka yaal ɓanak ɓaa ekuk kúltí
cimélící', meyussa gaƀa jalañ. 5 Ɓeticaa tíitussa lool, híilussa kakay.
Ɓuwaa ɓanak ɓaa wo'ussaƀa an:
- Ɓú raas ɓaa en na kipes ya ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa? 6 Ya gaa
dii; mílísin. Níindísukat iñaa ya wo'eerúu lak ya lís ga Gëlíléeɗa. 7 Ya
wo'eerarúu an: «*Kowukii ɓii, jomin tíku ga yah ha'-ƀaakaa'caa, ya
daayu ga kuraa, ya kaan, ya mílís ga besaa wukaahaywaa✡.»
8 Daama, ɓa níindísukka wo'eencaa Yéesu. 9 Ɓa kolkohha loycaa,
ɓa ɓéestí'neera tóoh iñaama tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa,
na ɓéeƀ ɓuwaa tesɗa. 10 Ɓeticaa ensee Mërí yaa dëk Makdalaaɗa,
Saan na Mërí eew Saak. Ɓeticaa ƀíinoo taamsee naƀaɗa ƀéestírussa
apotaa'caa fodaama ɓan. 11 Wayee ɓa ammba wo'eencaama fodii
wo'een heeyoh, ee ɓa saŋnga kigëm iñaa ɓeticaa wo'ɗa. 12 Pee' nak,
kolukka yaa fool bi ga loyaa; ga waa ya le''a, ya hëeƀɗukka, ya hotta
daama lëmíicaa múulsee ga faraaffaaɗa. Ya jaahli''a ga iñaa laakee
yaama, ya yaa ɓoyuk kaanci.

Yéesu feeñukka ga tëelíbée ɓanak ga waas Emayus
(Marka 16: 12-13)

13 Ga besaa bërí, laakka ƀo' ɓanak ga tëelíbéecaa Yéesu ɓaa enee
na kiyah dëk-kawaa teeku Emayus. Wa úsaayohin na Yéerúsaleem
iñaa hín na wahtu kanak ga kitíin. 14 Ɓa ɓaa saawal ga loo ƀéeƀ iñcaa
laakee ga bescaamaɗa. 15 Ee ga dii ɓa enee na kiwo', na kisaawalɗa,
Yéesu sah-sah daƀpaƀa, taammba naƀa. 16 Wayee ɓa ínohsohhiiri
ndaga lak man na hascaagaƀa kúnuk hen. 17 Yéesu meekissaƀa an:
- Ɓú en na kisaawalukoh ya ga waasii?
Daama ɓa tuukka, keeñƀa leehha tak. 18 Yíinoo gaƀa ee teeku
Kelewopaas, loffari an:

✡ **24:7** 24: 7 Malkat 9: 22; 17: 25; 18: 32-33.

- Hanaa fu doŋ fu dëk Yéerúsaleem ee fu yéeŋngii iñcii hewee ga
bescii ciiɗa!
19 Yéesu meekissaƀa an:
- Iñii hewee ya?
Ƀa taassari an:
- Hanaa iñaa aaw ga Yéesu Nasareet! Ya enee sëldíiga-Kooh yiyaak
ga fíkíi Kooh na ga fíkíi ƀuwii ƀéeƀƀa: tumeencaagari yakeera ee
wo'eencaagari laakeera dooli. 20 Wayee sarahohciigaríi ƀiyaakƀii
na ƀuwii kuliyuk garíiɗa ƀayussari waas doo ya atti'u kikaan, ee
ƀa daayinndi ga kuraa. 21 Ɗí yaakaareera an yërí en ƀaa yah
kilaas ƀu-Isarayeelɗa. Wayee ƀaatta ga iñaama, wati wërí en besii
wukaahaywii, iñaa iñcaama laakee bi wati. 22 En ki'enaa, laakin
ƀeticaa boku garíi, ee ƀa tahin hafciigaríi kikúnuk. Ga kím cuut, ƀa
karin bi ga loyaa 23 ee ƀa hottii faraaffaa Yéesu daama. Ƀa ƀoyukka,
kiwo''íi an ƀa hotin sah malaakacaa feeñukƀa, wo'ussaƀa an Yéesu
yaa pes✡. 24 Laakka ƀiƀo' ga ƀuwaa ensee naríiɗa ƀaa ka' bi ga loyaa,
ƀa laakka tóoh fodaa daa ƀeticaa wo'eekaɗa, wayee Yéesu ga kihafci,
ƀa hottiiri.
25 Yéesu dallaƀa kiwo' an:
- Ɗú daal, ɗú ƀërí lohoy hel ee ɗú ƀërí yéeh ga kigëm iñcaa sëldíiga-
Koohcaa yéegaloheeɗa! 26 Hanaa Kiristaanii joméeríiɗa kison, balaa
ya aas ga ndamaagarine?
27 Lëehí'ta, Yéesu lëegísohi'taƀa iñaa wo'see gari ga Këyítfaaɗa
tóoh, daloh ga këyítcaa Móyíis bídeeɗa bi ga caa sëldíiga-Koohcaa
ƀéeƀƀa.
28 Ga waa ƀa hayya bi ƀa deeyca dëkaa ƀa yahoheeɗa, Yéesu
tummba en fan ƀaa yah kipaaf fíkíi. 29 Wayee ƀa tëhdohhari, ƀa
wo''ari an:
- Tesaa naríi ndaga nohii soosin ee wekii wii hay.
Ya aassa kon, ya tessa naƀa. 30 Ya yuŋnga naƀa kiñam, ya ƀeƀpa
mbúuraa, ya gërëmmba Kooh ga; lëehí'ta, ya weellawa, e'taƀawa.
31 Waa ennda ɗa, hascaagaƀa kúnísukka, ƀa hanndari ki'ínohsoh;
wayee ga saasi, Yéesu ennda meles ga fíkíiƀa, ƀa hotissiiri. 32 Ƀa ƀaa
wo' kon ga díkaantiƀa an:
- Laakéeríi fodii keeñ-soos wiyaak ga ɗuuycuu, ga wii ya en na
kiwo' naruu ga waasaaɗa, ee ya yaa lëegísohi'tuu iñcaa bídu ga
Këyítfaaɗane?
33 Ƀa dalla kikoluk, ƀaa soof Yéerúsaleem. Ƀa laakka daama
tëelíbéecaa ƀidaaŋkaahƀaa na yíinooyaa, lakanaa hídírukohuunun
na ƀuwaa ƀíinoo taamsee naƀaɗa, ƀaa wo'ƀa an:
34 - Ha'mudii mílísin kayoh-kayohɗa! Simoŋ hotinndi!
35 Ee tëelíbéecaa ƀanakƀaa ƀaa ƀéestí' ƀuwaa iñaa hewee ga
waasaaɗa na daa ƀa ínohsohee Yéesu ga waa ya weel mbúuraa
kiñamɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 28: 16-20; Marka 16: 14-18; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

36 Lak ƀa ƀaa lís kiwo', Yéesu ga kihafci meyca jalañ ga leelooƀa,
këñí'taƀa an:
- Jam enat narúu.

✡ **24:23** 24: 23 Malkat 24: 1-11.

37 Ɓa yëecírukka, tíitussa lool ndaga ɓa foogee an ɓa hot raɓ.
38 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tah hafciirúu kimúuy ya bi ɗú laaki hel kanak ga iñii ɗú hotɗa?
39 Malkat yahciigoo na kotciigoo: ɓii mi sah-sah! Le'at garoo ɗú malak,
ndaga raɓ ɓayoo faan ɓayoo yoh fodii dii ɗú hot mi ɓayɗa.
40 Ga waa ya wo''a iñaama, ya teeɓpaɓa kotcaagari na yahcaa.
41 Wayee ga daa keeñɓa sooseeɗa ee ɓa jaahli'aɗa ammbaɓa bi ɓa
mínndii kigëm bi wati. Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laakin iñaa ɓo' ñaman diine?
42 Ɓa e'tari jën wi'útu 43 Ya ɓeɓpawa, ñammbawa ga fíkíiɓa.
44 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ga wii mi en narúuɗa, mi wo'eerúu an ɓéeɓ iñaa wo'uunun
garoo ee bíduunun ga këyítfaa Waasaa Móyíis, na këyítfaa sëldíiga-
Koohcaa, na këyítfaa Kañcaa jomeera kilaak.
45 Waa ennda ɗa, Yéesu lëgísi'taɓa helcaagaɓa doonaa ɓa ínoh iñaa
bídu ga Këyítfaaɗa, 46 ya wo''a ɓa an:
- Iñii yii yërí bídu: Kiristaanii hay ki'en ga coonu, lëehíraa ya
mílís ga ɓuwaa kaanɗa, ga besaa wukaahaywaa, 47 ee daloh ga
Yéerúsaleem, ɓuwii ga ëldúnaɗa tóoh jomin kijangatu, bi ɓa súpít
kipeskaagaɓa, ɓa bayalu baakaa'caagaɓa ga teekii Kiristaanii. 48 Ɗú
ɓërí en seedi ga iñcuma ɓéeɓca. 49 Ee mi, mi hay kiwosoh garúu iñaa
Paammboo dígoheeɗa; wayee ɗú, tesat ga dëkii bi ga daa ɗú úulsan
na doolaa meyoh ɗook-Koohɗa.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Marka 16: 19-20; Tumeen 1: 9-11)

50 Lëehí'ta Yéesu meydohha tëelíbéecaagari teeraa, ɓa ka'ta bi ga
ɓak dëkaa Bétaníi. Daama, ya ɓëwí'ta yahcaagari, ya barkeellaɓa.
51 Ee ga dii ya enee naɓa kibarkeelɗa, ya yaa tagoh naɓa, ya ɓëwírussa
aawwa ɗook-Kooh. 52 Tëelíbéecaa nak, yí'ussa ga fíkíici ɓaa gërëm
Kooh, lëehí'ta ɓa ɓoyukka Yéerúsaleem na keeñ wisóosí'. 53 Ee besaa
en ɓéeɓ, ɓa eni ga Kaanfaa Kooh, ɓa kañi Kooh.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa. Ya bín iñaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa, iñcaa ya jëgíree ƀuwaaɗa, na ga loo kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu ɗaanee ƀuwaa kijëgí' ee ya yërëméerí wo'eenci; ya yaa wëkí' ɗúukoolí'caa, ya yaa kaal raƀcaa ga ƀuwaa, ya tumeera ƀan enaama ciliis cidóoyí'-waa'.

Këyítfii Saŋ bínɗa manndii siiy na faa Mëccëe, faa Marka na faa Lúkkaa bín ga loo Yéesuɗa. Laakin iñcaa Saŋ haŋci yërí ƀéestí'ca, ennda fodii sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa (2: 1-12), saawalaa Yéesu na ƀetifaa dëkee Samaríiɗa (4: 1-12), lafañaa Yéesu wëkíree dëk Betsaydaaɗa (5: 1-18), yaalaa Yéesu wëkíree límu na kibúumɗa (9: 1-41). Ɓaa fu malak këyítfii Saŋ na cíinoociinaa, fa ƀéestí'tii yewin ga loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa, fa wëñ kiwo' ga loo iñaa Yéesu jëgírohɗa.

Ga dalaarii këyítfii, Saŋ wo' ƀuwaa ƀaa en Yéesuɗa. Ya wo' an Yéesu yërí en Wo'eenaa Kooh wo'ee, wa ennda ƀo', wa hayya ëldúnaɗa. Yéesu tummba enaama cidóoyí'-waa', en ɗanaa ƀuwii gëm an ya yërí en buuraa Kooh tanukee kumëeñí' ya wo'ee an yërí yah ƀuwii kimúsalɗa.

Ga jamaanaa Yéesu, ƀuwaa hëgískohee hen: ƀii gëmmba gari ndaga lak wóorinƀa an ya yërí en Kowukii Kooh, ƀíinoo sagussari ee ƀa wo'ee an ya ƀo'-Seytaani, ya ƀasi Kooh hen ee ya jom ki'apu.

Saŋ wo' an «Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.» Saŋ 20: 31

Këyítfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna (*1: 1-18*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 19-34*)
3 - Tëelíbéecaa Yéesu ɗeƀ kilaakɗa (*1: 35-51*)
4 - Iñcaa Yéesu tum paafin ƀuwaaɗa (*2: 1–12: 50*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*12: 1–19: 42*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*20: 1-10*)
7 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari (*20: 11–21: 25*)

Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna

1 Ga dalaaraa ëldúna, Wo'eenaa eneera; ee ƀaa en Wo'eenaaɗa enee
na Kooh ee ya en Kooh. 2 Ya enee na Kooh ga dalaaraa. 3 Iñaa Kooh
tum tóoh, kooroh gari. Laakkii iñaa en ee koorohhii gari. 4 Kipes
meyoh gari ee kipeskaaërí enee lee'laatii ƀuwii. 5 Lee'laataa melicin
ga ɗuuy ñúusii, ee ñúusii te''iiwa.

6 Laakka ƀaa Kooh wos, ya teeksee Saŋ. 7 Ya hayya fodii seedi, kiwo'
iñaa ya ínoh ga lee'laataaɗa, en ɗanaa ya tah ƀéeƀ kigëm. 8 Ɓaa
yaama enndii yërí en lee'laatii wayee ya jomee kiseedi' lee'laatii.

9 Lee'laataama wërí en lee'laatii wikayohwii, wa hay ëldúna kiléerí'
ɓaa en ɓéeɓ.
10 Ɓaa en Wo'eeniiɗa enee ga ëldúna; ee Kooh hëwí'ta ëldúna
koorohha gari; wayee ɓu-ëldúna ínohsohhiiri. 11 Ya hayin ga ɓuunci,
wayee ɓa tookkiiri.
12 Wayee ɓuwii tookkiɗa, ɓii gëm ga teekiigariɗa, ya oninɓa ki'en
ɓitowu Kooh. 13 Ɓa enin ɓitowu Kooh, enndii fodii ɓaa límuk ga ɓo',
wayee Kooh yërí onɓa kipeskaa ki'askaama.
14 Wo'eenaa ennda ɓo', ya hayya dëkka naruu, líiffa na ndam na
kayoh. Ɗu hotin ndamiigari, ee ndamaama wërí en ndamaa, ya, Kowu
kíinoo ga Paamudii, ya ɓewoh ga paamciɗa.
15 Saŋ seedi''ari, yéegalohha iñii yii didóolí' an:
- Yërí mi wo'eerúu ga waa mi wo' an: «ga fenooroo laakin ɓaa en na
kihay ee yërí wëñnjoo kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak ya enin.»
16 Ɓéeɓpúu ɗú laasin ga yërmaandiigari leehooɗa, ɗú ɓii barkeeluk
ga rek. 17 Iñcii Kooh nakoh kitumɗa, koorohca ga Móyíis, wayee
yërmaandii na kayohfiigari, Yéesu Kiristaa haydohca. 18 Ken mosoo
kihot Kooh, wayee Kowukii Kooh laak doŋ ee en Kooh, ee en ga yahaa
Paamudiiɗa, teewinnduuri.

Jangataa Saŋ-Bëtís

19 Yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa wosussa ɓisarahoh na ɓiLéwít
kimeekis Saŋ-Bëtís an:
- Fu yërí en ɓa?
Iñii yii yërí Saŋ seedi'.
20 Ya wo''a faŋ ee ɗaakkii dara ga, ya wo''a ga fíkíi ɓéeɓ an:
- Mi enndii Kiristaanii .
21 Ɓa meekissari an:
- Kon fu yërí en ɓa? Fu yërí en Ili, sëldíiga-Koohaane?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo, mi enndiiri.
Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en sëldíiga-Koohii jom kihayɗane✡?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo.
22 Waa ennda ɗa, ɓa wo''ari an:
- Kon wo'aarí ɓii fu enɗa, ndaga ɓuwaa wossíiɗa, ɗí jomin kilaak
iñaa ɗí wo'anɓa. Fu wo' ya ga haffu?
23 Saŋ taassaɓa an:
- Mi yërí en koonaakii ɓii en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagii
an:
Yólóhɗat waasii Ha'mudii yah kikoorohɗa!
Iñaama yërí Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'ee.
24 Laakeera ɓiFërísiyeeŋ ga ɓuwaa wossee ga Saŋɗa*. 25 Ɓa
meekissari an:
- Waa fu enndii Kiristaanii, fu enndii Ili, fu enndii sëldíiga-Koohii
jom kihayɗa, kon iñii tah ya fu bëtísi'i ɓuwii?
26 Saŋ taassaɓa an:

✡ **1:21** 1: 21 Malkat Dëteronom 18: 15,18. * **1:24** 1: 24 Laakin lëegísohcaa wo' an: «Ɓuwaa wossee ga Saŋɗa ensee ɓiFërísiyeeŋ.»

- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee laakin ɓaa en ga ɗuuycúu, yaa ɗú ínohoo. 27 Ya hay ga fenooroo ee joobinndoo sah kipëkís liiwaa
ñafaraagari.
28 Iñii laak yii hewee ga dëk-kawaa Bétaníi hanoh húlúwaa Yúrdeŋ
gaa, ga ɗekataa Saŋ bëtísi'ohee ɓuwaaɗa.

Yéesu yërí en Kubaalkii Kooh

29 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ hotta Yéesu yaa hay gari, ya wo''a ɓuwaa
an:
- Kubaalkii Kooh jee, yii hay kinís baakaa'cii ɓuwii ga ëldúnaɗa.
30 Yërí en ɓaa mi wo'eeɗa. Mi wo'ee gari an: «Ga fenooroo, laakin
ɓaa en na kihay ee yërí wëñnjoo kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak
ya enin. 31 Mi ga kihaffoo, mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee mi hayin
ëldúna kibëtísi' ga músú doonaa ya ínohuk ga ɓu-Isarayeel .»
32 Ga iñaama, Saŋ seedi''a an:
- Mi hotin Helaa yisela'í'yaa yoosukohha asamaan en fan ho',
yammba ga ɗookci.
33 Mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee Kooh yaa wossoo kibëtísi' ga
músúɗa, yërí wo'eeroo an: «Fu hay kihot Helaa yisela'í'yaa yoosukoh
asamaan yam ga ɗook ɓo'. Ɓaa yaama yërí yah kibëtísi' ga Helaa
yisela'í'yaa.»
34 Saŋ tíkka ga an:
- Iñaama mi hotinndi, ee mi seedi' an ɓii yii yërí en Kowukii Kooh.

Tëelíbéeɕaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa

35 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ enissa daama, ya na tëelíbée ɓanak ga
ɓaagari. 36 Daa ya hotee Yéesu yaa paaf, ya malakkari bi maañnja,
ya wo''a an:
- Malkat, yii en Kubaalkii Koohɗa, yeema!
37 Tëelíbéecaa Saŋ ɓanakɓaa kelohussa wo'eenaama, ɓa taabukka
Yéesu. 38 Yéesu heelukka, ya hotta an ɓa ɓaa taabukki, ya meekissaɓa
an:
- Ɗú heel ya?
Ɓa wo''ari an:
- Rabí, fu dëk gada?
«Rabí» wërí en «Jëgírohii».
39 Yéesu taassaɓa an:
- Hayat, ɗú hot.
Waa ennda ɗa, ɓa ka'ta, ɓa hotta daa ya dëkɗa. Enee ga ɓak wahtu
kilaagis na noh-soos. Ɓa ennda nari iñaa tes ga ɓesaa bëríiɗa†.
40 Yíinoo ga ɓuwaa ɓanakɓaa kelohsee wo'eenaa Saŋ, taabukussa
Yéesuɗa, enee Andari, këmëeŋkí Simoŋ-Pee'. 41 Andari ɗeɓpa kika'
ga Simoŋ, yaakci sah-sah, wo''ari an:
- Ɗí hotin Mesíinii‡.
«Mesíi» wërí en «Músalkaataa Kooh falɗa»: Kiristaanii .
42 Waa ennda ɗa, ya ɓayya Simoŋ ga Yéesu. Yéesu malakka Simoŋ
bi maañnja, wo''ari an:
- Fu en Simoŋ, kowu Saŋ. Fu teeksan Kefaas§.

---

† **1:39** 1: 39 Ga wo'eenaa yaawúu'caa, wahtaama wo'si wahtaa wudaaŋkaahwaa. Bescaagaɓa dali na noh-soos, lak nohaa waa aas bi ga daa wahtaama haysan, ennda wahtucaa hëgísohu kom cidaaŋkaah na kanak (12). ‡ **1:41** 1: 41 Mesíinii Wo'een ga ki'Ebërëe, wërí en Kiristaanii ga kiGerek. § **1:42** 1: 42 Kefaas Wo'een ga ki'Arameyee, wërí en Pee'.

«Kefaas» ga ki'Arameyee wërí en «Pee'-atoh».

Yéesu ɓayya Filiip na Natanayeel

43 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu ɓewukka kiyah gohaa Gëlílée, ya hotta
Filiip, ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
44 (Filiip kúlkohee Betsaydaa, dëkaa Andari na Pee' dëkohɗa.)
45 Lëehí'ta, Filiip ka'ta ga Natanayeel, wo''ari an:
- Ɗí hotin ɓaa wo'see ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa, yaa sëldíiga-
Koohcaa yéegaloheeɗa. Yéesu yërí, kowu Yoseef, ga teeraa Nasareet.
46 Natanayeel wo''ari an:
- Nasareete? Enaama yijófí' mínin daama kimeyohe?
Filiip wo''ari an:
- Haya, fu hot.
47 Yéesu hotta Natanayeel yaa hay gari, ya dalla kiwo' gari an:
- Kowu Isarayeel kayoh-kayohɗa yeema! Ya laakoo caahan.
48 Natanayeel meekissari an:
- Fu ínohohhoo gada?
Yéesu taassari an:
- Balaa Filiip ɓayyaanaa, mi hotee garaa lak fu yaa ga bosaa eenaa.
49 Natanayeel wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, fu yërí en Kowukii Kooh, fu yërí en buurii ɓu-Isarayeel.
50 Yéesu loffari an:
- Dii mi wo''aa an mi hotee garaa ga bosaa eenaaɗa tahhaa kigëme?
Fu hay kihot enaama ciliis caa wëñ kiyak!
51 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka. Ɗú hay kihot asamaanii lëgísuk,
malaakacaa Kooh lapi ɗook asamaan ee ɓa yoosuki kakay ga Kowukii
ɓii*.

2

Sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa

1 Bes kanak tíkka ga hewhewcaama, sëgílook laakka ga teeraa
Kanaa, ga gohaa Gëlílée. Eew Yéesu enee daama. 2 Yéesu ɓan
nakseera sëgílookfaa, ya na tëelíbéecaagari. 3 Ga ɗuuy hewaa, biiñaa
leehha, eeci wo''ari an:
- Ɓa laakissii biiñ!
4 Yéesu taassari an:
- Ya'ɓu, mi naraa ga ya, ee wahtiigoo le''ii duum?
5 Eew Yéesu wo''a súrgacaa ga kaanfaaɗa an:
- Iñaa ya wo''úunaa, tumatti!
6 Laakeera daama tataa-atoh tiyitniinoo tiyaak, taa yaawúu'caa
tumee músú ga, kisétí'sirukoh* ga fíkíi Kooh. Ee kaa en ɓéeɓ míneera
kitum iñaa le' líita' citéemée' ga músú. 7 Yéesu wo''a súrgacaa an:
- Ne'at músú ga tataatii bi ta líif!
Ɓa ne''ata bi ta líiffa muut. 8 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:
- Diimaɗa, hafat ɗú ɓayi' ɓaa tuukuk sëgílookfiiɗa.

---

* **1:51** 1: 51 Yakoop hotee iñaama ga heey. Sënees 28: 12-13. * **2:6** 2: 6 «Kisétí'sirukoh ga fíkíi Kooh» waa' kiwo': ɓu-Isarayeel tíssee kotcaa na yahcaagaɓa hen balaa ɓa ñam wala ɓa lëehí' kiñamaa. Malkaa Mëccë 15: 2

Ɓa ɓayi'tari ga. 9 Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa yoohha músúmaa
súpítu biiñɗa. Ya ínohéeríi daa biiñaa meyohɗa, wayee súrgacaa
hafee músúmaaɗa ínohseera iñaa laakɗa. Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa
ɓayya ha'-sëgílookfaa, 10 wo''ari an:
- Ɓuwii ɗewi kihafoh biiñii wineɓlaatwii, binaa ɓuwaa an bi faancaa
tamohaa, ɓa mëeñdoh kihafoh waa tesohin kineɓɗa. Fu nak, fu
ɗaakin biiñii wëñ kineɓɗa bi ga wahtii wii.
11 Kíntaanaama wërí Yéesu ɗeɓ kitum, ee enee ga Kanaa ga gohaa
Gëlílée. Ƒodaama ya teewohha ndamaagari ee tëelíbéecaa gëmussa
gari.
12 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom, ya na eeci na
këmëeŋkímuncaagari ɓiyaalɓaa na tëelíbéecaagari. Ɓa tessa daama
bi sammba kimaañ.

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-13; Marka 11: 15-17; Lúkkaa 19: 45-46)

13 Lakanaa Paakaa yaawúu'caa deeyin, Yéesu ka'ta Yéerúsaleem.
14 Ya laakka ga ɗuuy Kaanfaa Kooh ɓuwaa enu na kitoon enoh, kitoon
baal na kitoon ho'. Ya laakka weci'oh-kopa'caa daama ɓan, laruunun.
15 Ya ɓeɓpa ní', ya hëwí'ta leraw ga, ya kaallaɓa ɓéeɓɓa ɓa mey
Kaanfaa Kooh, ɓa na baalcaagaɓa na enohcaagaɓa. Ya tasarsohha
koparaa weci'ohcaa, ya petisohha la'caagaɓa. 16 Ya wo''a toonoh
ho'caa an:
- Meydohat iñcii cii dii! Kaa tumat kaanfii Paammboo ditoonaa'!
17 Tëelíbéecaagari dalla kiníindísuku iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Éey Kooh, waarii mi waa' kaanfiigaraaɗa. Ee kiwaa'kiima kii ëbí'too
fodii kiwii.»✡
18 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa wo'ussari an:
- Tumaa Kíntaan, fu teeɓpíi an fu ga kayoh ga iñii fu tum yii!
19 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓúrat Kaanfii Kooh, tík ga bes kaahayaa mi ɓëwí'fa.
20 Yaawúu'caa wo'ussari an:
- Kitawah Kaanfii Kooh fii tumin tíkíis tidaaŋkaah-nikiis na tiyitni-
inoo ee fu, an fu yahfa kiɓëwíris ga bes kaahaye?
21 Wayee nak Kaanfaa Kooh Yéesu wo'eeɗa, faanfaagari fërí.
22 Kërí tah ga waa Yéesu mílíssa ga ɓuwaa kaanɗa, tëelíbéecaagari
níindísukussa an ya wo'eera iñaa yaama. Ɓa gëmmba kon iñaa bídu
ga Këyítfaaɗa na wo'eencaa Yéesu wo'eeɓaɗa.

Yéesu ínohin ɓéeɓ iñaa en ga keeñ ɓo'ɗa

23 Ga feetaa Paakaa Yaawúu'caa, Yéesu enee ga Yéerúsaleem.
Daa ɓiɓo' ɓiyewin hotsee kíntaancaa ya tumeeɗa, ɓa gëmmba
gari. 24 Wayee Yéesu, ya ga kihafci, óolukéeríiɓa ndaga ɓéeɓɓa ya
ínoheeraɓa dijófí'. 25 En ki'enaa, Yéesu soolukéeríi ɓo' wo''i yen ga
ɓo'-súusúus, ndaga ya ga kihafci, ya ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en
ɓéeɓ.

3

Yéesu saawalla na Níkodeem

✡ **2:17** 2: 17 Kañcaa 69: 10.

1 Laakeera ɓo' yaa bokee ga Fërísiyeeŋcaa. Ya teeksee Níkodeem ee
ya bokee ga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. 2 Ya hayya ga Yéesu ga
wek, ya wo''ari an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an Kooh yërí wossaa kijëgí'tíi. En ki'enaa, ken
mínoo kitum kíntaancii fu tumiɗa enndii an Kooh taam narinaa.
3 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: Ken mínoo kihot Nguurii Kooh enndii
an ya límukis* henaa. 4 Níkodeem meekissari an:
- Ɓaa kasohin límukisan na? Ya mínan na kiɓoyukis lookaa eeci, ya
límukis?
5 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɓaa fu límukkii ga músú na Helaa
Koohaa, fu mínoo ki'aas ga Nguuraa Kooh. 6 Iñaa límuk ga ɓo', iñaa
ɓo' ee iñaa límuk ga Helaa Kooh iñaa hel. 7 Kaa jaahli' ga dii mi wo''aa
an «Ɗú jomin kilímukisɗa». 8 Uurisii, daa neɓwanaa wa wëp ëewruk
da. Fu kelohi gawa ee fu ínohoo daa wa meyoh, fu ínohoo daa wa
aaw. Man fodaama ga ɓéeɓ ɓaa límuk ga Helaa Kooh.
9 Waa ennda ɗa, Níkodeem meekissari an:
- Iñaama mín na ki'en?
10 Yéesu taassari an:
- Fu, fu jëgíroh yiyaak ga ɗuuy heetii Isarayeel ee fu ínohoo
iñcumane? 11 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɗí wo' iñaa ɗí ínoh ee
ɗí ɓéestí' iñaa ɗí hotin, wayee ɗú, ɗú gëmmbii iñii ɗí seedi'ɗa. 12 Mi
wo' narúu ga iñaa aaw ga ëldúna, ɗú gëmmbiiroonaa, binaa mi wo'
narúu ga iñaa aaw ga Koohaa ɗú mínanndoo na kigëm?
13 Ken mosoo kikolkoh ëldúna ya lap asamaan, enndii Kowukii ɓii
yoosukoh asamaanɗanaa. 14 Fodaa daa Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa†
ga ëgí'-dúndagaa doonaa ɓaa en ɓéeɓ hotwaɗa, fodaama ɓan mi,
Kowukii ɓii, mi ɓëwí'san ɗa. 15 En ɗanaa ɓaa gëm garoo ɓéeɓ laas
ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. 16 Ndaga Kooh waa' ɓu-ëldúna hen bi, ya
erohha Kowukiigari ya laak doŋɗa, doonaa ɓéeɓ ɓaa fu gëm gakanaa,
fu saŋku'oo, wayee fu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. 17 En ki'enaa,
Kooh wossii Kowukiigari ga ëldúna ki'atti' ɓu-ëldúna, wayee ya woska
ka músal ɓu-ëldúna. 18 Ɓaa gëm ga Kowukii, atti'soo. Wayee ɓaa
gëmmbii gakanaa, yaama atti'uunun kumëeñí' ndaga ya gëmmbii ga
teekii Kowukii Kooh, kii ya laak doŋɗa. 19 Ee ya yah ki'atti'u ga iñii yii:
Lee'laatii hayin ëldúna, wayee ɓuwii, ñúusii gënëlɓa lee'laatii, ndaga
ɓa tumi yibóní'. 20 Ɓaa tumi yibóní', waa'tii kihot ga lee'laatii ee ya
deeyoo ga, ndaga ya niik tumeencaagari cibóní'caa wíiñuk. 21 Wayee
ɓaa tumi iñaa en kayoh, deeyi ga lee'laatii. En ɗanaa, lee' ga fíkíi ɓéeɓ
an iñcaa ya tumɗa, ya taam ga na Kooh.

Saŋ wo''a an Yéesu yërí wëñnji kiyak

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari gohaa
Yúudée. Ya ennda naɓa daama bi sammba kimaañ, ya yaa bëtísi'
ɓuwaa. 23 Saŋ-Bëtís ɓan bëtísi'ee ga Aynoŋ, ga yahaa teeraa Salím.

---

* **3:3** 3: 3 Kilímukis wo'eeniima ga kiGerek waa' kiwo' ɓan «ga ɗook asamaan». † **3:14** 3: 14 Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa ga ëgí'-dúndagaa. Malkat ga Kídaa 21: 8- 9: Ɓéeɓ ɓaa goŋ ɗoweera, ya yíp hascaagari ga goŋ-përëmaamanaa, ya dal kiwak. Fodaama Yéesu ɓëwírussa ga kuraanaa ee ɓéeɓ ɓaa fu yíp hasciigaraa gari taam na ngëmaa, fu hay kimúc.

Ɗekataama yewineera músú ee ɓuwaa ɓaa hay gari daama, ya yaa bëtísi'ɓa. 24 Waama, lak Saŋ lagussii ga kasu duum.
25 Iñaama haydohha nookoh-wo'een ga díkaanti tëelíbéecaa Saŋ na yaawúu' yíinoo, ga loo baah kisétí'siruk ga fíkíi Kooh. 26 Ɓa ka'ta ga Saŋ, ɓa wo''ari an:
- Jëgírohii, ɓaa yaama enee naraa ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa, ee fu seedi'eera yen gariɗa, diima nak ya yaa bëtísi' ee ɓéeɓ ɓuwii ɓii yah gari.
27 Saŋ taassaɓa an:
- Ken mínoo kilaak dara, enndii an Kooh yërí onndirinaa. 28 Ɗú ga kihaffúu, ɗú míninndoo kiseedi' an mi wo'eera an: «Mi enndii Kiristaanii wayee mi wosu kiɗëwírukki.» 29 Kílook kuu ha'-kílook. Fiiliimunii ha'-kílookkii, yii deeyi ga yahaaci súkúrukiriɗa, keeñci soosin lool ga kikeloh koonaakiigari. Keeñnjoo hín ɗa kisoos, ee diimaɗa wa soosin bi matin sëk. 30 Ya, ga kihafci, teekiigari jom kiwëñ kisíw ee wiigoo aaw kiyím.

Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook

31 Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook. Ɓaa meyoh ëldúna, bok ga ɓu-ëldúna ee ya wo'i wo'een ëldúna. Ɓaa meyoh ɗook ga Kooh yërí hanoh ɓéeɓ ɗook. 32 Ya wo' iñaa ya hotɗa na iñaa ya kelohɗa ee ken gëmmbii iñii ya seedi'ɗa. 33 Ɓaa gëm iñii ya seedi'ɗanaa, lak teewohin an Kooh wo'i kayoh. 34 En ki'enaa, ɓaa Kooh wosɗa, wo'i wo'eencaa meyoh ga Kooh, ndaga Kooh sorinndi bi líifin na Helaa yisela'í'yaa. 35 Paamudii waarin Kowukii ee tíkin tóoh ga yahci. 36 Ɓaa fu gëm ga Kowukiinaa fu laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ee ɓaa fu saŋ kigëm ga Kowukiinaa, fu laasanndii ga kipeskaa leehoo taa'ɗa ee aylukaa Kooh dëkan ga ɗookfu.

4

Yéesu saawalla na ɓetifaa dëk Samaríi

1 Fërísiyeeŋcaa kelohussa ɓéestíraa an Yéesu yërí wëñí' Saŋ tëelíbée, ee yërí wëñ Saŋ kibëtísi' ɓiɓo'. 2 (En ki'enaa, Yéesu na kihafci bëtísi'éeríi ken, tëelíbéecaagari rek ɓërí bëtísi'ee ɓuwaa). 3 Daa ɓéestíraama le'ee ga Yéesu, ya kolkohha gohaa Yúudée, ya yaa ɓoyuk gohaa Gëlílée. 4 Ga waa ya en na kiyahɗa, ya húusohha gohaa Samaríi.
5 Yéesu le''a kon teeru wíinoo daama ga gohaa Samaríi. Teeraama teeku Síkaa' ee en ga yahaa yoonaa Yakoop onee Yoseef, Kowukaa-gariɗa. 6 Ne'aa Yakoop enee daama. Daa Yéesu tíidee bi ya sonnda, ya dalla kiyuŋ ga píndaa ne'aa. Enee ga ɓak mídí.
7 Laakka ɓetifaa dëk Samaríi hay kine' ga ne'aa. Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Onaaroo músú, mi an!
8 (Lakanaa tëelíbéecaa Yéesu karuunun teeraa kilomnee iñaa ɓa ñaman.)
9 Ɓetifaama ee dëk Samaríiɗa, taassa Yéesu an:
- Fan na? Fu, fu Yaawúu', fu kíimmboo músú ki'an, mi yii mi bok ga ɓu-Samaríiɗa?
(Ɓetifaa wo'ee iñaama ndaga yaawúu'caa na ɓu-Samaríi haɓséeríi ga ku'on pe'.)

10 Yéesu taassa ɓetifaa an:
- Fu ínohee iñaa Kooh onohi ee fu ínohee ɓii kíimmbaa músúɗanaa,
eneenaa fu ga kihaffu, fu kíimanndi, ya onndaa ga músúmaa onohi
kipesɗa.
11 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, fu laakoo hoc ee ne'ii huutin. Fu ɓewohan músúmaa
onohi kipesɗa gaɗa? 12 Ne'ii wii caasammbíi Yakoop aci'tíiwa. Ya na
kihafci, ya annda ga. Towutaagari na júuraagari anussa ga ɓan. Fu,
fu halaat an fu wëñnji kilaak solune?
13 Yéesu taassari an:
- Músúmii ne'ii wii, ɓaa an ganaa hay kilís kipíl. 14 Wayee ɓaa an ga
músúmaa mi eranndiɗa, pílsisoo taa'. Hanaa kay, músúmaa mi yahhi
ki'onɗa yah kuhaalaa músú ga ɗuuyci, kaa onohan kipeskaa leehoo
taa'ɗa.
15 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, onaaroo músúmaama, en ɗanaa mi pílsisoo ee cal-
sisooroo kihay bi ga dii, kine' músú.
16 Yéesu wo''ari an:
- Kara! Ɓaynaa yaalfu, fu hayis dii.
17 Ɓetifaa taassa Yéesu an:
- Mi laakoo yaal!
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo' an fu laakoo yaalaa, fu wo' kayoh. 18 En ki'enaa, fu laakeera
yaal ɓiyëtúus. Ee yii fu en nari diimaɗa enndii yaalfu. Kon iñii fu
wo'ɗa kayoh.
19 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, mi hotin an fu sëldíiga-Kooh. 20 Wo'aaroo ɓii en ga kayoh
ɓa? Ɗaasamunciigaríi jaamuksee Kooh ga ɗook jaŋjagii wii. Wayee
ɗú, yaawúu'cii, ɗú wo' an ɗekataa jom kijaamukohu Koohɗa en ga
Yéerúsaleem.
21 Yéesu wo''ari an:
- Ɓetifii, gëmaa iñii mi yahhaa kiwo'ɗa. Wahtu waa hay, waa ɗú
karoo ga jaŋjaŋ ee ɗú karoo Yéerúsaleem kijaamuk Paamudii. 22 Ɗú,
ɓu-Samaríi, ɗú jaamuki Kooh ee ɗú ínohoori. Ɗí yaawúu'cii, ɗí ínohin
ɓii ɗí jaamukiɗa, ndaga kimúckii meyoh ga yaawúu'cii. 23 Wayee
wahtii wii hay ee weema sah. Diimaɗa ɓuwii jaamuk Paamudii kayoh-
kayohɗa, jaamuksanndi ga hel na ga daa ya man kayoh-kayohɗa. En
ki'enaa, ɓuwaa jaamuki fodaamaɗa ɓërí Paamudii heel. 24 Kooh, Hel.
Ee ɓuwii jaamukiriɗa ɓa jommbi kijaamuk na hel na ga daa ya man
kayoh-kayohɗa. 25 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Mi ínohin an Músalkaataa Kooh falɗa ee ɓaysi Kiristaaɗa, hay
kihay. Binaa ya hayaa, ya hayyíi kilóogísoh tóoh.
26 Yéesu wo''ari an:
- Mi yërí, mi yii mi wo' naraaɗa.
27 Ga wahtaama, tëelíbéecaa Yéesu le'ussa. Ɓa jaahli''a lool ga daa
ɓa laak Yéesu yaa saawal na ɓetiɗa. Wayee laakkii yíinoo gaɓa yaa
kaañnji kimeekis an: «Fu meekisoh ya?» wala «Fu waa' ya gari?»
28 Waa ennda ɗa, ɓetifaa foñnja kujataakaagari daama, foolla teeraa,
wo''a ɓuwaa an:
29 - Hayat ɗú malak! Mi hídohin na ɓo', yaa wo'inndoo tóoh iñaa mi
mosin kitum. Enndii Kiristaanii moose?
30 Fodaama, ɓuwaa ɓaa meyoh teeraa ɓaa hay ga Yéesu.

31 Tummba lak tëelíbéecaa ɓaa gítín Yéesu an: «Jëgírohii, ñama
kay!»
32 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Laakin ñamah waa mi ñaman, ee ɗú ínohoowa.
33 Tëelíbéecaa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Hanaa laak ɓaa haydohi'ti ñamah.
34 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Ñamahhoo wërí en mi tum iñaa neɓ ɓaa wossooɗa, ee mi lëstí'
iñii ya nakkooɗa. 35 Ɓú wo'i ga kihaffúu an: «tes ga ñiin cinikiis kipíik
le'e»? Wayee mi wo''úu an: «malkat dijófí', ndaga yooncii súwin haat
ee sek píikoh. 36 Píikohii laasin fayaagari ee ya yii nëgíroh boŋcii en
ɓuwii yah kipes bi taa'ɗa. En ɗanaa ɓaa sokeeɗa na ɓii yah kipíikɗa
boku kineɓluk.» 37 Cahii wo'in kayoh ga daa wa wo' an: «Yii sokaa,
yii píik.» 38 Mi wosinndúu kipíik yoonaa ɗú línndii. Ɓiɓo' ɓiliis ɓërí
sodee ga ee ɗú, ɗú ñammba ga anagaagaɓa.
39 Ɓiɓo' ɓiyewin ga teeraa waama ga Samaríiɗa, gëmussa ga Yéesu
ndaga wo'eenaa ɓetifaa wo'ɓa an: «Iñaa mi mosin kitum tóoh ya
wo'inndoori.» 40 Ërí tah ɓu-teeraa Samaríi, daa ɓa hayee bi ga Yéesu,
ɓa ɓaa kíimmbi, ya tes naɓa. Yéesu tessa daama bes kanak. 41 Ɓuwaa
gëm ga Yéesu ndaga wo'eencaagari ya ga kihafciɗa, wëñnja kiyewin.
42 Ɓa ɓaa wo' ɓetifaa an:
- Enndii an iñii fu wo''íiɗa tah bi ɗí gëm gari, wayee ɗí ga kihaffíi,
ɗí súkúrukinndi. Ee ɗí gëmin an Yéesu yërí en Músalkaatii ëldúna
sah-sah.

Kíntaanaa wukanakwaa Yéesu tum ga Kanaaɗa

43 Yéesu tummba bes kanak ga ɗekataama, lëehí'ta ya kolkohha
daama yaa yah gohaa Gëlílée. 44 En ki'enaa, ya ga kihafci, ya wo'eera
an: «Laakkii sëldíiga-Kooh, yaa onu cée' ga dëkaa ya meyohɗa.» 45 Ga
waa ya le' Gëlíléeɗa nak, ɓuwaa teerukussari dijófí', ndaga ɓa ɓan, ɓa
kareera Yéerúsaleem ga hewaa Paakaa yaawúu'caa ee ɓa hotin ɓéeɓ
iñcaa ya tumee daama ga feetaaɗa.
46 Waa ennda ɗa, ya ka'sissa teeraa Kanaa ga gohaa Gëlílée. Daama
dërí ya súpítee músúmaa ma ennda biiñ. Wiima, lak laakin ga
Kafarnawom, ɓo' yaa lëgëyi' buu'. Ɓaama, kowukaagari kiyaalkaa
ërí ɗúukoolee. 47 Daa ya kelohee an Yéesu meyohin gohaa Yúudée,
hayin gohaa Gëlílée, ya ka'ta gari. Ya kíimmbari ya hay Kafarnawom
kiwëkí' kowukaagari ɗúukoolin bi kaa yah kikaanɗa. 48 Yéesu wo''ari
an:
- Enndoo kat ɗú hottii kíntaan na mandarga cidóoyí'-waaraa, ɗú
gëmoo taa'!
49 Wayee ɓaa wo''ari an:
- Kiyaakii, hay ɗu gaaw kiyee bi kowukaagoo kaanaa!
50 Yéesu wo''ari an:
- Kara, kowukaagaraa wakin, kaa pes!
Ɓaa gëmmba iñaa Yéesu wo''iɗa, ya yaa yah. 51 Ga daa ya en na
kiɓoyuk kaanciɗa, súrgacaagari ɓaa hay kihídoh nari, ɓa wo''ari an:
- Kowukaagaraa wakin, kaa pes.
52 Ya meekissaɓa wahtaa ɓa hotee kitani ga kowukaagariɗa. Ɓa
taassari an:
- Enee wútúwaa, ga wahtu cuunoh; tamohlaataa faanfaa yím ga.

53 Paam oomaa-yaalaa dalla ki'ínoh an wahtaama siiy wërí Yéesu
wo'eeri ga an: «Kowukaagaraa wakin, kaa pes.» Meyoh daama, ya
gëmmba ga Yéesu, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa.
54 Wiima wërí en kíntaanii wukanakwii Yéesu tum, ga waa ya meyoh
gohaa Yúudée ya ka'ta Gëlíléeɗa.

5

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin

1 Ga bescaa tík gaɗa, yaawúu'caa laakussa feet ee Yéesu ka'ta
Yéerúsaleem. 2 Ga teeraama nak, laakeera mbalka músú waa
ɓookkohsi ga yahaa halaa teeku «halaa baalcaaɗa». Mbalkaama wo'si
ga ki'Ebërëe «Betsataa». Mbaa' ciyëtúus cërí yípu, wíillawa. 3 Ga
fíldoo mbaa'caama, ɗúukoolí' ɓiyewin faanuksee daama: ɓibúumí',
ɓiɓéedúkí' na ɓilafañ. [...]* 5 Laakeera daama ɓo' yiyaal, yaa iñaa ya
ɗúukoolee tumin tíkíis tidaaŋkaah-kaahay na tiyitnataahay. 6 Yéesu
hottari lak ya faanukin ee ya ínohha an ɗúukoolaagari maañin lool,
ya meekissari an:
- Ɓu waarin kiwake?
7 Ɗúukoolíraa taassa Yéesu an:
- Kiyaakii, mi laakoo ken ɓaa ekanndoo ga mbalkii binaa músúmii
yëngëlukaa. Wahtaa mi jéem ki'aas ga tóoh, ɓo' yiliis ɗeɓpoo ki'aas.
8 Yéesu wo''ari an:
- Kolka, ɓewaa gataniigaraa fu tíin.
9 Ga saasi ɓaa wakka. Ya ɓeɓpa gatanaagari, ya yaa tíin.

Yaawúu'caa tapukohussa na lafañaa

Bëríinaa iñii laakohɗa nak enee bes Sabat. 10 Yaawúu'caa wo'ussa
ɓaa wëkɗuseeɗa an:
- Wati bes Sabat ee Waas onndiiraa kikooruk gataniigaraa†!
11 Ɓaa taassaɓa an:
- Aa', ɓaa wëkí'tooɗa kat yërí wo''oo an: «Ɓewaa gataniigaraa, fu
tíin.»
12 Ɓa meekissari an:
- Haa, ɓaa yaama wo''aa an «ɓewaa gataniigaraa fu tíinɗa» ya ɓa?
13 Wayee ɓaa wëkɗuseeɗa ínohéerii ɓaa wëkí'tiɗa, ee lak Yéesu
múuyin ga ɗuuy ɓuwaa enee daamaɗa.

Doolaa Yéesu ɓewoh ga Koohɗa

14 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu hídohha na ɓaa ya wëkɗeeɗa ga
Kaanfaa Kooh, ya wo''ari an:
- Man diima fu wakin. Kaa tumis baakaa', doonaa iñaa wëñ yii kiyiis
dalooraa.
15 Ɓaa ka'ta, wo'neera yaawúu'caa an Yéesu yërí wëkí'ti. 16 Iñaama
tahha bi yaawúu'caa ekussa Yéesu pee' ga kumuun ndaga daa ya
wëkɗin ɓo' ga bes Sabatɗa.
17 Wayee Yéesu ñaassaɓa perem an:
- Paammboo yii lís kilëgëy, mi ɓan, mi yii lëgëy.

---

* **5:3** 5: 3 Laakin Këyítcaa ɓaatu wo'eencii cii ga dii: [Ɓa sekee músúmaa ga mbalkaaɗa yëngëluk. 4 Ndaga, ga iñaa wo'uɗa, laakee malaakaa Ha'mudii yoosuki leekleek ga ɗuuy mbalkaa, ya yëngël músúmaa. Ee ɗúukoolíraa ɗeɓ ki'aas ga músúmaamanaa, ɗúukoolaagari wak, na daa wa mín kiman tóoh.] † **5:10** 5: 10 Waasaa yaawúu'caa kokoheera kikooruk iñaa ɓítin ga bes Sabat.

18 Iñaa Yéesu wo' yaama wëñnja kitah bi yaawúu'caa tuukka ga
kiheelli ki'ap. Ndaga ya eemmbii ga kikëldúk iñaa Waasaa onoh kitum
ga bes Sabatɗa, wayee ya wo' ɓan an Kooh Paamci, ee ya tum Kooh
mooroomun.
19 Yéesu ɓaatta ga, wo''aɓa an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Kowukii mínoo dara kitum ka ga
kihafci rek. Iñaa ka hot Paamudii tumiɗa doŋ yërí ya tumi. Ɓéeɓ
iñaa Paamudii tumiɗa, Kowukii tumiri ɓan. 20 En ki'enaa, Paamudii
waarin Kowukii ee iñaa ya tum na kihafci tóoh, ya teeɓka. Ee sah,
Paamudii hay kiteeɓ Kowukii enaama ciyaak ciliis caa ka yah kitum
ee ɗú hay gaca kijaahli. 21 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii kolukɗi
ɓuwii kaanin ee ya pési'ɓaɗa, fodaama deŋ Kowukii pésɗi ɓaa neɓpi.
22 Paamudii nak atti'oo ken, wayee ya erin Kowukii ki'atti' ga tóoh.
23 En ɗanaa ɓéeɓ e' Kowukii cée' fodaa ɓa e' Paamudii cée'ɗa. Ɓéeɓ
ɓaa e'tii Kowukii ɓii céeraa, lak e'tii Paamudii wos Kowukiiɗa cée'.
24 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa súkúruk wo'eenciigoo ee ya
gëm ga ɓaa wossooɗanaa, ya laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓaama
atti'soo, ya kolkohin ga kikaan ya aasin haat ga kipes. 25 kayoh-
kayohɗa mi wo''úuka: wahtu waa hay ee sah wa le'in haat. Wahtaama
wërí ɓuwii kaaninɗa yah kikelohu koonaakii Kowukii Kooh. Ee ɓuwaa
kelohankaɗa hay kipesu bi taa'. 26 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii laak
kipeskii ya ga kihafciɗa, ya erin Kowukii ka laak kipeskii ga kihafka
fodaama. 27 Ee ya onin Kowukii kimín ki'atti' ga tóoh ndaga kaërí en
Kowukii ɓii. 28 Dara hanattúu ga kijaahal ndaga wahtu waa hay, waa
ɓéeɓ ɓuwii kaninɗa hay kikelohu koonaakaagari. 29 Ɓa meyoh ga daa
ɓa enohɗa: ɓuwaa tumee iñaa jofinɗa, mílísu, ɓa laas ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa. Ɓuwaa tumee iñaa joffiiɗa nak, ɓa mílís, ɓa atti'u
kikaan bi taa'.
30 - Mi ga kihaffoo rek, mi mínoo dara kitum. Mi atti'i ga dii mi hot
Paamudii teewiroodɗa. Ee mi atti'aa, júwi hen, ndaga mi heellii
kitum iñaa mi waa', wayee ɓaa wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí
mi heel kitum.

Iñcii seedi' doolaa Yéesu ɓayɗa

31 Yéesu tíkka ga an:
- Binaa enee an mi yërí en seedi haffoonaa, eneenaa iñii mi seedi'ɗa
tuukoo ga fen. 32 Wayee laakin ɓo' yiliis yaa seedi''oo ee mi ínohin
an iñii ya seedi' garooɗa tuukin. 33 Ɗú wosin ɓiɓo' ga Saŋ-Bëtís, ya
seedi''a kayohfii. 34 Mi wo' iñuma doonaa Kooh músallúu, ndaga mi ga
kihaffoo, enndii sah an mi laakin sooli ga iñaa ɓo'-súusúus seedi'an
garoo. 35 Saŋ enee fodii lampaa taaluunun, wa lee'ɗi, ee ɗú tookka
kineɓluk jutuut ga lee'laataagariɗa. 36 Mi nak, mi seedi'ɗuunun seedaa
wëñ kiyak waa Saŋ: seedaama wërí en tumeenciigoo, cii Paamudii
onndoo kitumɗa. Cërí seedi''oo ee ca teewoh an Paamudii yërí wossoo.
37 Ee ɓan Paamudii wossooɗa, ya ga kihafci, ya seedi'in yen garoo.
Ɗú mosoo kikeloh koonaakaagari ee ɗú mosoo kihot fíkíifaagari.
38 Ɗú ammbii wo'eeniigari ga keeñnjúu ee iñaama yërí teewoh an ɗú
gëmmbii ga ɓii ya wosɗa. 39 Ɗú ɓii heel ki'ínoh iñaa Bíncaa cisela'í'caa
wo'ɗa ndaga ɗú yaakaa' an cërí yahhúu ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa,
ee sah Bíncii cisela'í'cii ciima, ca wo' iñaa aaw garoo. 40 Moona déy,
ɗú waa'tii kihay garoo, ɗú laas kipeskaa leehoo taa'ɗa.

41 Mi heellii kilaak ndamaa meyoh ga ɓo'-súusúus. 42 Ee sah mi
ínohinndúu: kiwaa' Kooh gaa ga keeñciigarúu. 43 Mi, mi hay ga teekii
Paammboo ee ɗú tookkiiroo wayee ɓo' yiliis hay ga teekcinaa, ɗú hayyi
kitook. 44 Ɗú wëñi kiwaa' kindamoh ga ɗuuycúu ee ɗú heeloo ndamaa
meyoh ga Kooh haŋci doŋɗa. Kon ɗú mínanndoo na kigëm? 45 Kaa
foogat an mi yërí yahhúu kiyam yen ga fíkíi Paammboo. Móyíis yii
ɗú lík yaakaa'túu gariɗa yërí yahhúu kiyam. 46 En ki'enaa, ɗú gëmee
Móyíis kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú hayyoo kigëm ɓan, ndaga ya
seedi'in garoo ga Këyítfaa. 47 Wayee waa ɗú gëmmbii iñaa Móyíis bín
yaama ga Këyítfaaɗa, ɗú tuman na bi ɗú gëm iñcii mi wo'ɗa?

6

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak

1 Waa ennda ɗa, Yéesu paaffa ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaaɗa.
Giiyaama wo'si ɓan giiyaa Tíbéeríyaat. 2 Ɓo' ɓiyewin taabukeeri
ndaga kíntaancaa ɓa hot ya tumee ga ɗúukoolí'caa, ɓa wakkaɗa.
3 Yéesu lappa ga ɗook janjaŋ daama, ya yuŋnga da na tëelíbéecaagari.
4 Wiima lak feetaa Paakaa yaawúu'caa deeyin. 5 Yéesu malak hen, ya
séennda mbooloo wiyaak waa hay gari. Ya meekissa Filiip an:

- Mbúurúcaa mínan ɓuwii ɓii ɓéeɓ kiñëmí'ɗa, ɗu lomohnanca
gada?

6 Yéesu wo'ee iñaama kimalaksukoh Filiip doŋ. En ki'enaa, ya ga
kihafci, ya ínoheera iñaa ya na' kitumɗa.

7 Filiip taassari an:

- Luu enee an ɓaa en ɓéeɓ yaak-mbúurú wíinoo, fay ɓo' ɓitéemée'-
kanak ga noh-noh wíinoo mínoo kilom iñaa ñëmí' ɓuwii ɓéeɓɓa.

8 Laakka ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari, yaa teeku Andari, ee këmëeŋkí
Simoŋ-Pee', wo''a Yéesu an:

9 Laakin ku'oomaa-yaalkaa en dii, ja ɓayin mbúurú-lorsu ciyëtúus
na jën kanak. Wayee ɓuwii, dii ɓa yewinɗa, iñcaama ca payɓa ya?

10 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

- Wo'atɓa, ɓa yuŋ ɓéeɓɓa.

Ɗekataa paaleera pëegíi fiyewin. Ɓéeɓ ɓuwaa dalla ga kiyuŋ.
Yaalcaa enee daamaɗa, jomin kile' ɓijúnni-yëtúus (5.000)*. 11 Yéesu
ɓeɓpa mbúurúcaa, ya gërëmmba Kooh gaca, ya warohhaca ɓuwaa
yugee daamaɗa. Ya tumissa fodaama na jëncaa, ya e'ta yaa en ɓéeɓ
iñaa ya sooluk gaɗa. 12 Ga waa ɓéeɓ ñammba bi kappa, Yéesu wo''a
tëelíbéecaagari an:

- Nëgírohat iñcii tesɗa, en ɗanaa dara aamsukohoo.

13 Tëelíbéecaa nëgírohussa iñcaa tesɗa. Ɓa líifí'ta pañi cidaaŋkaah
na kanak ga iñaa tes ga mbúurú-lorsucaa ciyëtúuscaa ɓuwaa
ñameeɗa. 14 Daa ɓuwaa hotee kíntaanaa Yéesu tum waama, ɓa
wo''a an: «Ɓii yii yërí en kayoh-kayohɗa sëldíiga-Koohii jomee kihay
ëldúnaɗa.» 15 Yéesu ínohha an ɓuwaa hay kihayu, abussi na dooli
kifalli buu'. Ya foñnjaɓa daama, ya lokukka, ɓoykissa haŋci janjagaa.

Yéesu tíinnɗa ga ɗook giiyaa
(Mëccëe 14: 22-33; Marka 6: 45-52)

---

* **6:10** 6: 10 Mëdíroh na Mëccëe 14: 21: Ɓeticaa na oomaacaa ensee daama ɓan.

16 Ga waa nohaa soosɗa, tëelíbéecaa Yéesu yoosukussa jaŋjagaa bi
ga seereenaa giiyaa. 17 Ɓa aassa gaal-looci, ɓa ɓaa yah Kafarnawom ga
ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa. Lakanaa Kooh hoowin ee Yéesu daɓpiiɓa
duum. 18 Uuris wiyaak yíppa ga ɗook giiyaa bi dúuscaa caa koluk.
19 Ga waa ɓa folla ga ɗuuy giiyaa iñaa le' kíloomeet ciyëtúus aawwa
ciyitniinooɗa, ɓa hotta Yéesu yaa tíin ga ɗook músúmaa, ya yaa hay
gaɓa ga gaal-loocaa. Daa ɓa hotee iñaama, ɓa dalla kitíit. 20 Yéesu
nak wo''aɓa an:
- Kaa tíitat, ɓii mi!
21 Ɓa waa'ta ya aas ga gaal-loocaa, wayee ga wahtaama gaal-loocaa
tee'ta ga daa ɓa waaree kiyoosukohɗa.

Mbooloomaa ga kíntaanaa mbúurúcaaɗa waa raas Yéesu

22 Ga kooh-wíisfaa, mbooloomaa tesee ga ɓakaa giiyaa hanoh
gaaɗa, hotta an gaal-looci wíinoo doŋ enee daama. Ɓa ínoheera
an Yéesu aassii na tëelíbéecaa ga gaal-loocaama, tëelíbéecaa ka'see
haŋɓa. 23 Laakka nak gaal-looci ciliis caa meyohee teeraa Tíbéeríyaat.
Gaalcaama tee'ta ga ɗekataa Yéesu, Ha'mudii, gërëmohee Kooh ga
mbúuraa mbooloomaa ñameeɗa.

Yéesu yërí en ñamahii onohi kipesɗa

24 Ɓuwaa hotussa an Yéesu enissii daama naɓa ee tëelíbéecaagari
ɓan enussii da. Ɓa dalla ki'aas ga gaal-loocicaa meyohee teeraa
Tíbéeríyaatɗa, ɓa ɓaa yahhi kimalaknee ga teeraa Kafarnawom.
25 Ɓa laakneera Yéesu ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa, ɓa meekissari an:
- Jëgírohii, fu hay dii kera?
26 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɗú raassoonaa, enndii an ɗú ínohin
kíntaancii mi tumɗa, iñii ca waa' kiwo'ɗa, wayee ɗú raassoo ndaga
mbúurúcaa ɗú ñamee bi ɗú kappa pútɗa. 27 Kiheel ñamahaa mínin
kiyasukoh hanat ki'en lëgëyyúu, wayee tumat lëgëy kiheel ñamahaa
yasukohoo ee onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ñamahaama nak,
Kowukii ɓiiërí yahhúuwa ki'on. En ki'enaa, yërí Kooh, Paamudii
tanuk, e'tari doolaa meyoh gari, ga iñaa en ɓéeɓ.
28 Waa ennda ɗa, ɓa meekissari an:
- Kon ɗí jom ya kitum lëgëy kimëtí' iñcii Kooh sek garíiɗa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Iñii Kooh sek garúu ee ɗú jom kilëgëyɗa yërí en an ɗú gëm ga ɓii
ya wosɗa.
30 Ɓa wo''ari an:
- Tumaa Kíntaan, ɗí hotwanaa ɗí gëm garaa! Iñii fu tumɗa ya? 31 Ga
ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbíi enseeɗa, ɓa ñamee ñamahaa wo'see
maan ee Kooh toɓɗeeɓawa, fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa. Fa wo' an:
«Ya onndaɓa ñamahaa meyoh ɗook asamaan, ɓa ñammba.»†
32 Wayee Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: enndii Móyíis yërí onndúu ñamahii
meyohee ɗook asamaanɗa. Paammboo, ga kihafci yërí onndúu
ñamahii wukayoh-kayohwii meyoh ɗook asamaanɗa. 33 En ki'enaa,
ñamahii Kooh onohɗa wërí en wii yoosukoh ɗook asamaanɗa, ee on
ɓu-ëldúna kipesɗa.

---

† **6:31** 6: 31 Ñamahaama jom ki'en «maanaa» Kooh toɓɗeeɓaɗa. Malkat Eksoot 16 na Kañcaa: 78: 24.

34 Ɓa dallari kiwo' an:
- Kon Kiyaakii, dëkaarí ki'on ga ñamahaama rek.
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi yërí en ñamahii onohi kipesɗa. Ɓaa hay garoonaa, yaawanndii bi taa', ee ɓaa gëm garoonaa pílanndii bi taa'.
36 Wayee mi wo'inndúuka: ɗú hotinndoo ee tahhii bi ɗú gëm.
37 Ɓéeɓ ɓuwii Paamudii onndooɗa, hay kihayu garoo. Ee ɓaa hay garoonaa, mi kaaloori múk. 38 Ndaga mi yoosukohhii ɗook asamaan kitum iñaa neɓpoo, wayee ɓii wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí mi hay kitum. 39 Ee ɓii wossooɗa iñii yii yërí ya waa' wa laak: ya waa' an ɓuwii ya tík ga yahhooɗa, yíinoo múuyoo ga. Ee mi mílísi'ɓa ga besaa mëeñjohɗa. 40 En ki'enaa, iñii yii yërí Paamudii waa': ya waa' an ɓéeɓ ɓaa hottoo, mi Kowukii ee gëm garoonaa, laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi hayyi kimílísi' ga bëríinaa ëldúna túki'anɗa.
41 Yaawúu'caa nak ɓaa ña'sukoh iñaa aaw ga Yéesu ndaga daa ya wo' an: «Mi yërí en mbúurii yoosukoh ɗook asamaanɗa.»
42 Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii, hanaa enndii Yéesu, kowu Yoseef? Ɓu ínohoo eeci na paamci hene? Ya mín na kiwo' diima an: Mi yoosukoh ɗook asamaan?
43 Yéesu taassaɓa an:
- Íisat kiña'sukoh ga ɗuuycúu. 44 Ken mínoo kihay garoo ee Paamudii wossooɗa híi'tiiri ga. Ee ɓaama, mi ga kihaffoo, mi hayyi kimílísi' bëríinaa ëldúna túki'anɗa. 45 Sëldíiga-Koohcaa bíduunun wo'eenii wii: «Kooh hayɓa ɓéeɓ kijëgí'.» Fodaama nak, ɓéeɓ ɓaa súkúruk wo'eenii Paamudii ee te'wanaa, hay garoo kihay. 46 Enndii an laakin ɓaa mos kihot Paamudii. Yii meyoh ga Koohɗa doŋ yërí hot Paamudii. 47 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa laakin kipeskaa leehoo taa'ɗa. 48 Mi, mi yërí en mbúurii onohi kipesɗa. 49 Ga ëgí'-dúndagaa, ɓicaasammbúu ñamsee ñamahaa wo'see maanɗa, ee hoonohhiiɓa kikaan. 50 Mbúurii yoosukoh ɗook asamaanɗa wërí en wii: ɓaa ñamwanaa kaananndii bi taa'. 51 Mi, mi yërí en mbúurii yoosukoh ɗook asamaan ee onohi kipesɗa. Ɓaa ñam ga mbúurii wiimanaa hay kipes bi taa'. Mbúurii mi yah ki'erohɗa, faanfiigoo fërí, mi erohfa doonaa ɓu-ëldúna pes bi taa'.
52 Ga iñaama, yaawúu'caa enussa ga nookoh witamóhí', ɓaa wo' an:
- Ɓii yii mínannduu na ki'e' faanfiigari kiñam?
53 Yéesu wo''aɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: binaa ɗú ñammbii faanfii Kowukii ɓii, ɗú anndii ñífiigarinaa, kipeskii enndii garúu. 54 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa laakin kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi, mi hayyi kimílísi' ga besaa mëeñjohɗa, 55 ndaga faanfiigoo en ñamahii wukayoh-kayohwii ee ñífiigoo wërí en anahii wukayoh-kayohwii. 56 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa, ya yii dëkka garoo ee mi yii dëkka gari. 57 Paamudii wossooɗa yii pes ee mi ɓewoh kipes gari. Fodaama, ɓaa ñam faanfiigoonaa hay kiɓewoh kipes garoo. 58 Kon mbúurii yoosukoh ɗookɗa wooma. Wa manndii na mbúuraa caasamuncaa ñameeɗa. Ɓa, ɓa kaanin, wayee ɓaa ñam mbúurii wiinaa, hay kipes bi taa'.
59 Wo'eencii ciimaërí Yéesu wo'ee ga waa ya jëgíroh ga jaangu-yaawúuraa ga Kafarnawomɗa.

Tëelíbée ɓiyewin foñussa Yéesu

60 Ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu, daa ɓa kelohee iñaa ya wo'
yaama, wo'ussa an:
- Wo'eenii wii, wa ɓít na ɗa? Ɓii mín ɓa kiyuŋ súkúrukiwa?
61 Yéesu ínohha ga kihafci an tëelíbéecaa ɓaa ña'sukoh iñaa ya wo'
yaama, ya wo''aɓa an:
- Keeñnjúu neɓpii ga iñii mi wo''úuɗa hene? 62 Haa binaa ɗú hot
Kowukii ɓii ɓoyuk ga daa ka ɗewee ki'enɗanaa? 63 Helii meyoh ga
Koohɗa wërí onohi kipes. Ɓo' na kihafci mínoo dara. Wo'eencii mi
wo''úuɗa kúlkoh ga Helaa meyoh ga Koohɗa ee cërí onohi kipes. 64 Ee
bi wati, laakin ɓiɓo' garúu ɓaa saŋ kigëm.
En ki'enaa, Yéesu, ga kihafci, ga waa ya dalɗa, ya ínoheera ɓuwaa
gëmmbiiɗa ee ya ínoheera yaa yahhi kitoonɗa. 65 Lëehí'ta Yéesu tíkka
ga an:
- Iñaama tah mi wo''arúu an ken mínoo garoo kihay, enndii an
Paamudii onndikanaa.
66 Kolkoh daama, ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu foñussari, ɓa íissa
nari taam. 67 Waa ennda ɗa Yéesu meekissa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah
na ɓanakɓaa an:
- Haa ɗú ɓan, ɗú waa'tii kiyahe?
68 Simoŋ-Pee' taassari an:
- Ha'mudii, ɗí yahan ga ɓa? Fu yërí ɓay Wo'eencii onohi kipeskaa
leehoo taa'ɗa. 69 Ɗí, ɗí gëmin ee ɗí ínohin an fu, fu yërí en Ɓii
yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
70 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii mi tanukkúu, ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓiine? Moona déy
yíinoo garúu iñii ɓo' Seytaani.
71 Yúdaa, kowukaa Simoŋ Iskariyot yërí laak wo'eenaa Yéesu
wo' waama. Yúdaa yiima ee bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaaɗa yërí yah kitoon Yéesu.

7

Këmëeŋkímuncaa Yéesu gëmussii gari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée. En ki'enaa, ya
waaréerii kitoŋ kotci ga kúlkaa Yúudée ndaga ɓuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caaɗa heelseeri ki'ap. 2 Lakanaa hewaa yaawúu'caa wo'u
feetaa mbaa'caaɗa deeyin. 3 Këmëeŋkímuncaagari wo'ussari an:
- Kolkaa dii hen, fu ka' kúlkaa Yúudée doonaa tëelíbéecaagaraa ɓan
hotu kíntaancii fu tumiɗa. 4 Ɓo', iñaa ya tumiɗa, ya ɗaakoori en lak
ya waa' kisíwaa. Waa fu karin bi fu yii tum kíntaancaa hín na cii,
teewukohaa hen, ɓéeɓ hottaa.
5 En ki'enaa, ɓikëmëeŋkíci ga kihafɓa, gëmséerii gari. 6 Yéesu
taassaɓa an:
- Wahtiigoo le''ii duum, wayee en ɗúnaa, wahtaa en ɓéeɓ jofin. 7 Ɗú,
ɓu-ëldúna mínoorúu kisaŋ, wayee mi, ɓa saginndoo ndaga mi wo' an
tumeencaagaɓa joffii. 8 Ɗú, karat feetaa, mi, mi yahhii feetaama paay
ndaga wahtiigoo le''ii duum.
9 Yéesu wo''aɓa iñaama, lëehí'ta ya tessa ga Gëlílée.

Yéesu ka'ta hewaa feetaa mbaa'caa

10 Ga waa këmëeŋkímuncaa Yéesu karussa, Yéesu ɓan lokukka,
ka'ta feetaa ee ken yéeŋngiiri. 11 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa
ɓaa raassi ga ɗuuy hewaa, ɓaa meekisoh an:
- Ya ya da?
12 Ga ɗuuy mbooloomaa, ɓuwaa enussa ga ɗóowí' iñaa aaw gari rek.
Ɓii ɓaa wo' an: «Ɓaa ɓo' yijófí'» Ɓíinoo an: «Ó'óo, ɓaa ëewdoh ɓuwii
ëgíraa.» 13 Wayee ken kaañéerí kiwo' ga ɗook iñaa aaw gari ndaga
ɓéeɓ niiksee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa.
14 Lakanaa feetaa karin bi le'in le'naa, Yéesu ka'ta Kaanfaa Kooh, ya
yaa kijëgíroh. 15 Yaawúu'caa jaahli'ussa ga iñcaa ya jëgírohɗa, ɓa ɓaa
wo' an:
- Waa ya jaŋngii, tum na bi ya ínoh iñii Këyítfii wo'ɗa fodii dii?
16 Yéesu taassaɓa an:
- Iñii mi jëgírohɗa, meyohhii garoo, wayee meyoh ga Kooh yii
wossooɗa. 17 Ɓaa waarin kitum iñaa Kooh nakohɗa hay ki'ínoh ati
iñii mi jëgírohɗa meyoh ga Kooh ati mi hay kiwo'i' haffoo ga teekkoo.
18 Ɓaa wo'i hafci ga teekci ɓéeɓ, heel kilaak teek. Wayee ɓaa heel
iñaa onan ɓaa wossiɗa kilaak teek, ɓaama wo'i kayoh ee saboh gaa
gari. 19 Enndii Móyíis yërí e'túu Këyítfaa Waasaane? Ee yíinoo garúu
taabukkii iñaa fa nakohɗa. Iñii tah ya ɗú heelloo ki'ap?
20 Ɓuwaa taassari an:
- Ƒu déy Seytaani aaskinndaa! Ɓii heellaa ki'ap ɓa?
21 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú hot dii mi tum kíntaan wíinoo doŋɗa, ɓéeɓpúu iñaama
meskinndúu. 22 Malkat, Móyíis haydohin kigúruk ga ɗuuycúu, enndii
sah an ka kolkoh gari ndaga ka meyoh ga caasamuncaa ɓiɗewaaɓaa*;
ee ɗú gúrin ɓo' ga bes Sabat. 23 En lak ɗú mínin kigú' oomaa ga bes
Sabat ndaga kisaŋ kiɗeeŋ Waasii Móyíisaa, iñii tah ya ɗú aylukkoo
ndaga dii mi wëkɗin ɓo' ñëm ga bes Sabat? 24 Kon íisat ki'atti' ee ɗú
malkoo bi jof, wayee atti'at ga kayoh.

Ɓuwaa ɓaa nookoh ati Yéesu yërí en Kiristaanii

25 Laakka ɓuwaa dëk Yéerúsaleem, ɓa ɓaa wo' iñaa aaw ga Yéesu
an:
- Enndii ɓii yii yërí ɓa heel ki'ap hanaa? 26 Malakat, yeema wo'i
ga fíkíi ɓéeɓ, ee ken wo''iiri dara. Ɓuwii kuliyuk garuuɗa, ati kayoh-
kayohɗa ɓa took hen an yërí en Kiristaanii? 27 En ɓii yiinaa déy, ɗí
ínohin dii ya kúlkohɗa, wayee Kiristaanii yah kihayaa, ken ínohanndii
daa ya kúlkohanɗa.
28 Wiima lak Yéesu yaa jëgíroh ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya dalla kiwo'
didóolí' an:
- Ɗú wo' an ɗú ínohinndoo ee ɗú ínohin daa mi kúlkohɗane? Moona
déy mi hayi'tii haffoo, mi wosu hen, ee ɓaa wossooɗa wo'i kayoh
wayee ɗú ínohoori. 29 Mi nak, mi ínohinndi, ndaga mi meyoh gari
ee yërí wossoo.
30 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am
Yéesu, wayee yíinoo gaɓa, yahci le''ii gari ndaga lak wahtaa Yéesu
le''ii duum. 31 Ee ga mbooloomaa nak, ɓo' ɓiyewin gëmussa gari. Ɓa
ɓaa wo' an:

---

* **7:22** 7: 22 Abaraham yërí Kooh ɗewee kinak kigúruk.

- Binaa Kiristaanii hayaa, ya hay kitum kíntaancaa paaf cii ɓii yii tumɗane?

Ɓuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa wosussa ki'am Yéesu

32 Laakka Fërísiyeeŋcaa keloh iñaa ɗóowí'see ga ɗuuy mbooloomaa aaw ga Yéesuɗa. Waa ennda ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa hotohussa na Fërísiyeeŋcaa, wosussa ɓiɓo' ga ɓuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa ki'amneeri. 33 Yéesu dalla kiwo' an:

- Mi yii narúu dii ee ensoo bi maañ. Lëehíraa mi yee ga ɓaa wossooɗa. 34 Ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú hotanndiiroo, ee ɗú mínoo kika' ga daa mi yah ki'enɗa.

35 Ga iñaama, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

- Ya yah gada kika' daa ɗu mínoori da kilaak? Ya yah kilaaknee yaawúu'caa tasaarukoh ga ɗuuy Gerekcaaɗane†? Ati ya yah kijëgí'nee Gerekcaa? 36 Wo'eenii ya wo' wii an «Ɗú hayyoo kiraas wayee ɗú hotanndiiroo, ee ɗú mínoo kika' ga daa mi yah ki'enɗa», wa waa ya kiwo'?

Músúmaa onohi kipesɗa

37 Ga besaa mëeñjoh ga hewaa feetaa mbaa'caa ee wërí wëñ kilaak solu ga feetaaɗa, Yéesu tuukka ga fíkíi mbooloomaa, ya wo''a ga ɗook an:

- Ɓaa fu pílaa, hayaa garoo, fu an. 38 «Ɓaa gëm garoo ɓéeɓ húlúɓ-músúmaa onohi kipesɗa, hay kihaal ga ɗuuyci» fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa.

39 Ga wo'eenaama Yéesu wo'ee Helaa yisela'í'yaa ɓuwaa gëm gari yah kilaasɗa. En ki'enaa, ga wahtaama, lakanaa Helaa yisela'í'yaa erohussii ndaga lak Kooh e'tii Yéesu ndam duum.

Mbooloomaa hëgískohha ndaga Yéesu

40 Laakka ɓiɓo' ga mbooloomaa, daa ɓa kelohee wo'eencaa Yéesu, ɓa wo''a an:

- Ɓii yii kayoh-kayohɗa yërí en sëldíiga-Koohii sekuɗa!

41 Ɓíinoo an:

- Kiristaanii yërí!

Wayee ɓíinooɓaa wo''a an:

- Kiristaanii mínin kimeyoh Gëlíléene? 42 Këyítfaa wo''ii an Kiristaanii jom kibok ga níilaa buu' Dëwít, ee ya yah kilímu ga Betlee'em, teeraa Dëwít dëkeeɗane?

43 Ga iñaama mbooloomaa dalla kihëgískoh ndaga Yéesu. 44 Laakka ga ɓuwaa, ɓiɓo' ɓaa waa'ti ki'am. Wayee yíinoo gaɓa yahci le''ii gari.

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussa kigëm ga Yéesu

45 Ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ee ɓa wossee ki'am Yéesuɗa, ɓoyukussa ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ga Fërísiyeeŋcaa. Daa ɓa le'ee, ɓaama meekissaɓa an:

- Iñii tah ya ɗú haydohhiiri?

46 Ɓa taassa an:

- Wo'eencaa ɓaa yaama wo'ɗa, ken mosoo kimeydoh wo'eencaa manɗa ga kúuwci.

47 Fërísiyeeŋcaa abussa yah ga kúuw, wo'ussaɓa an:

---

† **7:35** 7: 35 Gerekcaa waa' kiwo' ɓuwaa enndii yaawúu' ga ëldúnaɗa.

- Haa bi ga ɗú ɓan, ɗú bok ga ɓuwii ëewdohu ëgíraaɗane? 48 Ɗú
hotin ɓo' yíinoo ga ɓuwii kuliyuk ga Waasiigaruu wala ga Fërísiyeeŋcii
yaa gëm garine? 49 Man ɓuwii ínohsoo dara ga Waasii Móyíisɗa ɓërí
gëm gari. Ɓuwaama ɓéeɓɓa, aylukaa Kooh waa ga ɗookɓa. 50 Waa
ennda ɗa, Níkodeem, yíinoo ga Fërísiyeeŋcaa ee ya moseera kika' ga
Yéesu, wo''aɓa an:
51 - Waasiigaruu oninnduu kitík ɓo' kikaan ee lak ɗu súkúrukkiiri
ee ɗu ínohoo ati ya tum ya yibóníre?
52 Fërísiyeeŋcaa loffari an:
- Fu ɓan, fu nam kidëk Gëlíléenoo ya? Malkaa Këyítcaa dijófí', fu
hay kihot an sëldíiga-Kooh yíinoo meyohoo Gëlílée.
53 [Waa ennda ɗa, ɓaa en ɓéeɓ yaa ɓoyuk kaanci.

8

Ɓetifaa ɗúkee yaalci, faanukka na yaal yiliisɗa

1 Yéesu aawwa tëgëlaa Ólíwíyéecaa. 2 Ga kooh-wíisfaa, ga kímaa
cuut, ya ɓoyukka Kaanfaa Kooh. Ɓéeɓ ɓuwaa hayussa gari, ya
yuŋnga, ya yaa jëgí'ɓa. 3 Daama, jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
haydohussa gari ɓetifaa betu lak enee na kifaanuk na ɓaa enndii
yaalci. Ɓa tuuki'tari ga leeloo ɓuwaa, 4 ɓa wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɓetifii fii betu lak yaa faanuk na ɓaa enndii yaalci. 5 Ee
ga Waasii, Móyíis nakoh an ɓetifaa tum iñaamanaa jom kitapu na atoh
bi ya kaan. Fu nak, fu wo' ya ga?
6 Iñaama ɓa wo'eeri kifí' Yéesu doonaa ɓa laak iñaa ɓa yabohanndi.
Wayee Yéesu ɗëelɗukka, yaa fíis ga kakayfaa na jokonjaagari. 7 Ɓa ɓaa
ɓaat kimeekisoh, Yéesu yolohha, wo''aɓa an:
- Yaa en garúu ee mossii kitum baakaa'ɗa, ɗewat kiwees ɓetifii atoh.
8 Ya ɗëelɗukissa, ya enissa ga kifíis kakayfaa. 9 Daa ɓa kelohee
wo'eenaama, ɓa ɓaa ɗóokisuk yíinoo yíinoo, ɗewoh ga ɓuwaa wëñ
ki'en yaakɗa. Tessa Yéesu na ɓetifaa, lak fa lís kituuk ga daa fa
gíwohseeɗa. 10 Yéesu yolohha, meekissa ɓetifaa an:
- Ɓetifii, ɓada ɓuwii yabeeraaɗa? Ken atti''iiraa kikaane?
11 Ɓetifaa taassa an:
- Ha'mudii, ken atti''iiroo kikaan.
Yéesu wo''ari an:
- Mi ɓan mi atti''iiraa kikaan. Tíida, ee iñaa aboh diima, kaa tumis
baakaa'.]

Yéesu yërí en lee'laatii ɓu-ëldúna

12 Yéesu ëewrukissa ga mbooloomaa, wo''a an:
- Mi, mi yërí en lee'laatii ëldúna. Ɓaa taabukkoonaa tíinsisoo múk
ga ñúus, ee ya hay kilaas ga lee'laataa onohi kipesɗa.
13 Fërísiyeeŋcaa dallari kiwo' an:
- Fu, fu en seedi haffu, kon iñii fu seedi'ɗa tuukkii fen.
14 Yéesu loffaɓa an:
- Hídaa ga dii mi seedi' haffooɗa tóoh, iñii mi seedi'ɗa tuukin, ndaga
mi ínohin dii mi kúlkohɗa ee mi ínohin dii mi yahɗa; ɗú nak, ɗú
ínohoo dii mi kúlkohɗa ee ɗú ínohoo dii mi yahɗa. 15 Ɗú, ɗú atti'i
atti'een ɓo'-súusúus, ee mi, mi atti'oo ken. 16 Mi nak, mi na' ki'atti'aa,
atti'aagoo kooran ga waas ndaga mi enoo haŋngoo ga, mi yah ga na
Paamudii wossooɗa. 17 Bíduunun ga Këyítfaa Waasii an ɓo' ɓanak

boku wo'een ga kiseedi'aa, lak iñaa ɓa seedi'ɗa tuukin. 18 Mi nak, mi
seedi' haffoo ee Paamudii wossooɗa ɓan seediroo.
19 Ɓa meekissari an:
- Ya da Paamfu?
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú ínohoo ken garíi, enndii mi enndii Paammboo. Enee an ɗú
ínohinndoonaa, ennaa ɓan ɗú ínoh Paammboo.
20 Wo'eenciima Yéesu wo'eeca lakanaa ya yaa kijëgíroh ga ɗuuy
Kaanfaa Kooh. Ya enee ga yahaa ɗekataa ekohsi sarahcaaɗa. Ken
hayyiiri ki'am ndaga lak wahtaagari le''ii duum.

Yéesu yéegalohha kiyahkaagari ga Paamudiiɗa

21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi yii yah ee ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú kaanan ga kibaakaa'kii
ɗú enukohɗa. Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'.
22 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Ga dii ya wo'an: «Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'», mbaa
enndii an ya yah kiharuk?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú, ɗú bok ga ɓu-kakay, wayee mi, mi bok ga ɓu-ɗook. Ɗú bok
ga ëldúnaanii wii, wayee mi bokkii ga ëldúnaanii wii. 24 Kërí tah, mi
wo''úu man ɗú kaanan ga baakaa'ciigarúu. En ki'enaa, ɗú gëmmbii
an mi, mi yërí enaa*, ɗú kaanan ga baakaa'ciigarúu.
25 Ɓa meekissari an:
- Fu, fu yërí en ɓa?
Yéesu taassaɓa an:
- Mi dëk ga kiwo''úuka ga dalaaraa bi ga wati. 26 Mi mínin garúu
kiwo' enaama ciyewin ee mi mínin ki'atti' garúu enaama ciyewin.
Ee ɓaa wossooɗa ɓo'-kayoh, ee mi yéegal ɓu-ëldúna iñaa mi ɓewoh
gariɗa.
27 Ɓa ínohhii an Yéesu wo'eeɓa loo Paamudii. 28 Yéesu nak wo''aɓa
an:
- Ɗú ɓëwí' Kowukii ɓii ga ɗook bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi, mi
yërí en. Ee ɓan ɗú hay ki'ínoh an mi tumoo dara ga kihaffoo, wayee
iñii mi wo'ɗa Paamudii lëdí'toori.
29 Ɓii wossooɗa, yii naroo. Ya foñnjiiroo mi tes haŋngoo ndaga mi
tumi iñaa neɓpi rek. 30 Daa ya wo'ee fodaama, ɓo' ɓiyewin gëmmba
gari.

Kowukii Kooh yërí on ɓuwii kilaak hafɓa

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a yaawúu'caa gëmee gariɗa an:
- Binaa ɗú dëk kitaabuk iñii mi jëgírohɗanaa, iñaama hay kiteewoh
an ɗú ɓitëelíbéeroo kayoh-kayohɗa. 32 Fodaama ɗú hay ki'ínoh
kayohfii ee kayohfii hayyúu ki'on kilaak haffúu.
33 Ɓa taassari an:
- Ɗí, ɗí bok ga níilaa Abaraham ee ɗí mosoo ki'en ñaam ken. Kon
fu mínndíi na kiwo' an ɗí hay kilaak haffíi?
34 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu tumin baakaa' ɓéeɓ fu ñaam-
baakaa'.

* **8:24** 8: 24 Mi yërí en wo'eencaama man na teekaa Kooh eree hafci ga fíkíi Móyíisɗa (Eksoot 3: 14). Laakin ɓan ga Saŋ 8: 28.

35 Ñaam dëkoo kibok ga kaanfaa ya enohɗa, wayee kowu boki ga bi
taa'.
36 Kon binaa en an Kowukiiërí onndúu kilaak haffúunaa, ɗú
hay kilaak haffúu kayoh-kayohɗa. 37 Mi ínohin an ɗú bok ga níilii
Abaraham wayee ɗú manndii nari. Iñii mi jëgírohɗa ɗú tookkiiri ga
keeñnjúu,ërí tah ɗú heelloo ki'ap. 38 Mi, iñii mi hot ga Paammbooɗa
yërí mi wo'. Ɗú nak, iñaa ɗú keloh ga paammbúuɗa yërí ɗú tumi.
39 Ɓa taassari an:
- Abaraham yërí en Paammbíi.
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú enee ɓitowu Abaraham kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú taaban
kotcaagari.
40 Mi, mi wo'irúu kayohfii mi ɓewoh ga Koohɗa, ee diima ɗú heelloo
ki'ap. Abaraham mosoo kitum iñaa manɗa. 41 Ɗú kay, ɗú taam kotcii
paammbúu✡.
Ɓa loffari an:
- Ɗí enndii towutaa laaksoo paamun. Ɗí laakin Paamun yíinoo ee
yërí en Kooh.
42 Yéesu wo''aɓa an:
- Binaa enee an Kooh Paammbúunaa, eneenaa ɗú waa'too, ndaga
mi meyoh ga Kooh ee yërí tahhoo kihay dii. Hayiigoo diiɗa meyohhii
garoo wayee yërí wossoo. 43 Iñii tah ya ɗú ínohoo iñii mi wo''úuɗa?
Ɗú nam kimínoo kisúkúruk wo'eenciigoo hen,ërí tah. 44 Seytaani
yërí en paammbúu, ee ɗú waa' kitum iñaa neɓ paammbúu yaama.
Ga dalaaraa bi wati, ya mos ki'en ɓaa lagi kumuun ɓo'. Ya mosoo
kituuk ga kayoh ndaga kayoh paallii gari. Ya en na kikaak sabohaa,
madi na ya ɓapka hen, ndaga ya kaakoh-saboh ee saboh límukoh gari.
45 Wayee mi, mi wo'i kayoh, ee iñaama tah ɗú gëmmbiiroo. 46 Yiida
garúu mín kiseedi' an mi tumin baakaa'? Ee en an mi wo' kayohaa, iñii
tah ya ɗú gëmmbiiroo? 47 Ɓaa Kooh laak, súkúruki wo'eencii Kooh.
Wayee ɗú, ɗú súkúrukooca, ndaga Kooh laakkiirúu.

Yéesu ɗeɓ Abaraham

48 Yaawúu'caa wo'ussa Yéesu an:
- Binaa ɗí wo' an fu samaritenŋ✡ ee fu taam na Seytaaninaa, ɗí wo''ii
kayohe?.
49 Yéesu taassaɓa an:
- Mi taammbii na Seytaani. Mi on Paammboo cée' ee ɗú, ɗú
onndiiroo cée'. 50 Mi, mi heeli'tii haffoo ndam, ɓo' yiliis yërí heeli'too
iñaama ee yërí yah ki'atti'. 51 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu am
wo'eenndoonaa, fu ínohanndii kikaankaa bi taa'ɗa.
52 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- Kimma kimma, ɗí ínohin an fu taam na Seytaani. Abaraham
kaanin, sëldíiga-Koohcaa ɓan kaanuunun, ee fu, fu wo' an: «Ɓaa
fu am wo'eenndoonaa, fu kooroo ga kikaan bi taa'.» 53 Paammbíi
Abaraham, fu wëñnji kilaak solu hene? Ya, ya kaanin ee sëldíiga-
Koohcaa ɓan kaanuunun. Fu tík haffu ɓa?
54 Yéesu taassaɓa an:
- Binaa mi heeli' haffoo ndamaa, ndamaama enndii tús. Paammboo
yërí yahhoo ki'e' ndam, ya yii ɗú wo' an yërí en Koohyiigarúu. 55 En
ki'enaa, ɗú ínohoori, wayee mi, mi ínohinndi. Binaa mi wo'ee an

✡ **8:41** 8: 41 Malkat 8: 44. ✡ **8:48** 8: 48 Malkat 4: 9.

mi ínohoorinaa, eneenaa mi yah kaakoh-saboh fodii garúu. Wayee
mi, mi ínohinndi ee mi abin wo'eeniigari. 56 Paammbúu Abaraham,
keeñci soossa seɓ ga daa an ya hay kihot kihaykiigoo ëldúnaɗa✡. En
ki'enaa, ya hotinka, ee ya neɓlukka ga.
57 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- An ya? Fu laakkii sah tíkíis tidaaŋkaah-yëtúus, an fu hotin
Abaraham!
58 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: balaa Abaraham hay ëldúnanaa lak
mi yërí en✡.
59 Daama, ɓa dalla kibalaɓ atoh, kitapisohhi. Wayee Yéesu múuyca
ga ɗuuy ɓuwaa, ya meyca Kaanfaa Kooh.

9

Yéesu wëkí'ta yaalaa límu na kibúum

1 Daa Yéesu enee na kipaaf, ya hotta ɓo' yaa límu na kibúum.
2 Tëelíbéecaagari meekisohussari an:
- Jëgírohii, ɓii yii límu na kibúum. Baakaa'ciigari kommbikanoo,
caa ɓuwaa límmbiɗa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii baakaa'ci wala baakaa' ɓuwaa límmbiɗa kommbika. Ya
enin búumí' doonaa Kooh mín kiteewoh tumeencaagari ga ɓii. 4 Waa
ɗu ɓii ga noh, ɗu jomin kitum iñii ɓii wossoo nakkoo kitumɗa. Ndaga
wekaa waa hay waa ken mínanndii kilëgëy dara. 5 En lak mi yii lís ga
ëldúnanaa, mi yërí en lee'laatii ëldúna.
6 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya toossa kakay, ya tóoyí'ta
kakayfaa na mitoosmaa. Ya leeffa ga tuhastaa búumíraa, 7 ya wo''ari
an:
- Kara, fu sëmúluknee ga músúmaa mbalkaa Sílowee*. Wo'eenaama
waa' kiwo' «Wosuunun».
Búumíraa ka'ta, sëmúlukneera. Ya ɓoyukka lak hascaagari hotin
say.
8 Ɓuwaa deeyoh nari kaanɗa na ɓuwaa ínoheeri ga kisarahtukɗa
ɓaa wo' an:
- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yugee diine kisarahtukɗa kay?
9 Ɓii ɓaa wo' an:
- Yërí sah-sah.
Ɓíinoo ɓaa wo' an:
- Ó'óo, enndiiri, ɓa man hen.
Wayee ɓaa, ga kihafci wo''a an:
- Mi yërí kay!
10 Ɓuwaa meekissari an:
- Tum na bi fu mínnda kihot?
11 Ya taassa an:
- Ɓaa teeku Yéesu yërí tóoyí' kakay, ya leeffa ga tuhastiigoo, ya
wo''aroo an: «Karaa mbalkaa Sílowee, fu sëmúluknee ga músúmaa.»
Mi ka'ta, mi sëmúlukka, tuhastiigoo hotta.
12 Ɓa meekissari an:
- Yada ɓaa yaama?
Ya taassa an:
Mi ínohoo daa ya enɗa!

✡ **8:56** 8: 56 Malkat Sënees 12: 3. ✡ **8:58** 8: 58 Malkat 8: 24,28; 1: 1-3. * **9:7** 9: 7 Mbalkaa Sílowee enee ga ɗuuy teeraa Yéerúsaleem.

Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa búumeeɗa

13 Ɓuwaa ɓayya búumíraa wëkíruɗa ga Fërísiyeeŋcaa. 14 Wiima,
lak Yéesu tóoyɗee kakayfaa ga bes Sabat, ya tummba bi hascaa
búumíraa hotta. 15 Iñaama tah, Fërísiyeeŋcaa ɓan meekisohussa ɓaa
yaama iñaa tumsee bi ya mínnda kihotɗa. Ya wo''aɓa an:
- Ya tumɗeeroo kakay fitóoyí' ga hasciigoo, mi sëmúlukka, mi dalla
kihot.
16 Laakka ga Fërísiyeeŋcaa, ɓaa wo' an:
- Ɓii tum iñii yiiɗa, meyohhii ga Kooh, ndaga ya faali''ii bes Sabat.
Wayee ɓíinoo wo''a an:
- Ɓo' mín na kiteewoh mandargacaa man na cii en lak ya tumoh-
baakaaraa?
Kihëgískoh laakka ga díkaantiɓa. 17 Fërísiyeeŋcaa meekisohussa
ɓaa wëkíruɗa an:
- Fu nak, fu ínoh ya ga ɓii tah hasciigaraa kihotɗa?
Ya taassa an:
- Iñaa sëldíiga-Kooh!
18 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa tookséeríi kigëm an ɓaa ɓa hot
yaama enee búumí'. Ɓa ɓayneera ɓuwaa límmbiɗa, 19 ɓa meekissaɓa
an:
- Ɓii yii yërí en kowukiigarúu ɗú wo' an límu na kibúumɗane? Kon
tum na bi ya yii mín kihot diima?
20 Ɓuwaa lím búumíraaɗa taasussa an:
- Ɗí ínohin an kowurii ee ya límu na kibúum. 21 Wayee daa ka en bi
ya mínin kihotɗa, iñaama ɗí ínohoo dara ga. Ɓaa wëkí' hasciigariɗa,
ɗí ínohoori. Meekisatti: ya enin yaak, ee ya mínin hafci kiwo'i'.
22 Ɓuwaa lím búumíraa wëkíruɗa wo'see iñaama kiniik ɓuwaa
kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Ndaga yaawúu'caa yéegohseera ga an,
ɓéeɓ ɓaa fu seedi' an Yéesu yërí en Kiristaaniinaa, ɓa kaallaa
jaangaagaɓa. 23 Iñaama tah ɓuwaa lím búumíraaɗa wo'ussa an «ya
enin yaak, meekisatti».
24 Fërísiyeeŋcaa ɓayussa ɓaa enee búumí'ɗa kotaa kukanakkaa,
wo'ussari an:
- Wo'ɗaa Kooh rek! Ɗí ínohin an ɓaa yaama tumoh-baakaa'.
25 Ɓaa wëkíruɗa taassa an:
- Ya en tumoh-baakaaraa, mi ínohhii dara ga. Wayee iñaa mi ínohɗa
yërí en an mi búumeera ee diima mi yii hot.
26 Fërísiyeeŋcaa meekissari an:
- Ya tumeeraa ya? Ya tumee na bi hasciigaraa mínnda kihot?
27 Búumíraa wëkíruɗa taassaɓa an:
- Mi ɗewinndúuka kiwo' ee ɗú súkúrukkiiroo. Ɗú waa' ya ga
kikeloh mi wo'is? Hanaa ɗú ɓan ɗú waa' ki'en ɓitëelíbéeci?
28 Ɓa ɓaa ɓassi, wo'ussari an:
- Fu yërí en tëelíbéeci kay? Wayee ɗí, ɗí tëelíbée Moyís. 29 Ɗí ínohin
an Kooh wo'in na Moyís, wayee ɓii yii, ɗí ínohoo sah dii ya meyohɗa.
30 Ɓaa taassaɓa an:
- Iñaama, en ki'enaa dooyin waa'. Ɗú ínohoo dii ya meyohɗa ee
moona déy, yërí tum bi hasciigoo hotin! 31 Ɗu ínohin an Kooh tookɗoo
tumoh-baakaa'. Wayee ya tookɗi ɓéeɓ ɓaa onndi cée' ee tum iñaa ya
waa'ɗa. 32 Ken mosoo kikeloh daa ɓo' wëkí' ɓo', yaa límu na kibúum.
33 Ɓii yii meyohéeríi ga Koohaa eneenaa mínoo dara kitum.
34 Ɓa taassari an:
- Fu límu múlúŋ mút ga baakaa', an fu waa'tíi kijëgí'!

Waa ennda ɗa, ɓa kaallari fooh.

Búumí' ga hel

35 Yéesu yéeŋnga an Fërísiyeeŋcaa kaaluunun ɓaa ya wëkíreeɗa fooh. Daa Yéesu hídohee nari, Yéesu meekissari an:
- Fu gëmin ga Kowukii ɓiine?
36 Ɓaa taassa an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa, mi gëm gari?
37 Yéesu wo''ari an:
- Kon book fu hotinndi, ndaga ɓii wo' naraaɗa yërí!
38 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, mi gëmin garaa!
Fodaama ya yí''a ga fíkíi Yéesu.
39 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Mi hay ëldúna doonaa ëldúna laak atti': en ɗanaa búumí'cii hot lañ ee ɓuwii en na kihotɗa búumu tërúus.
40 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee daama nari. Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu wo'ɗa, ɓa meekissari an:
- Kon ɗí ɓan, ɗí iñcii búumíre?
41 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú enee ɓibúumíraa eneenaa ɗú enoo ɓitumoh-baakaa'! Wayee ɗú wo' an: «Ɗí hotin»,ërí tah ɗú tes ɓitumoh-baakaa'.

10

Liiwukaa wo' ga loo níirohaa yijófí'yaaɗa

Yéesu liiwukka an:
1 - kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Ɓaa aas ngídii baalcii ee koorohhii halii wayee këldúkoh diliisaa, ɓaama iñaa lok, iñaa gúroh-waas. 2 Wayee ɓaa aasoh haliiɗa, yërí en níirohii baalcii. 3 Ɓaa neehi yopaa kiwatuk baalcaaɗa hayyi kilëgísi' halaa ee baalcaa kelohsin koonaaci. Ya ɓay baalcii en ɓuuciɗa, yaa en ɓéeɓ ga teekaagari, ya meydohɓa fooh. 4 Binaa ya meydoh baalcaagari ɓéeɓɓanaa, ya kuliyuk ga fíkíi, ɓa taabukiri ndaga ɓa ínohin koonaakaagari. 5 Baalcaa taabukanndii múk ɓaa ɓa ínohoo, ɓa namanndi kinúp hen kay ɓa úsaayyi ndaga ɓa ínohoo koonaakaagari.
6 Yéesu liiwukkaɓa fodaama, wayee ɓa ínohéeríi iñaa ya waaree kiwo'ɗa.
7 Yéesu wo'issaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: mi yërí en halii ngídii baalcii. 8 Ɓuwaa ɗeɓpoo kihayɗa, ɓéeɓɓa ɓilok na ɓigúroh-waas, wayee baalcaa súkúrukussiiɓa. 9 Mi yërí en halii. Ɓaa aas, kooroh garoonaa hay kimúc. Ya hay kimín ki'aasi, ya meyi ee ya hay kihot iñaa ya líifɗohan lookci. 10 Lok nak, kilok, ki'ap, na kiyah doŋ haydohiri. Mi nak, mi hay doonaa ɓuwii laak kipes ee ɓa laakka bi dooy sëk.
Yéesu tíkí'ta Fërísiyeeŋcaa ga an:
11 - Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Níiroh yijófí' erohi kumuunci hen ndaga baalcaagari. 12 Wayee ɓaa enndii níiroh, laakkii baalcaa ee kopa' doŋ tahhi kiníi'. Ya hoti gumuu hayinaa, ya dal kinúp, ya foñ baalcaa, gumuufaa am ga baalcaa, tasaaroh yopaa. 13 Níirohaama núpin ndaga kopa' tahhi kiníi' ee baalcaa ɓíttiiri. 14-15 Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Fodii dii Paamudii ínohhoo ee mi ínohinndiɗa, fodaama ɓan, mi ínohin baalciigoo, ee baalciigoo ínohinndoo. Ee

ɓan, mi hay ki'eroh kumuunkiigoo ndaga baalciigoo. 16 Mi laakin ɓan
baal ɓiliis ɓaa enussii ga ngídii wii ee mi jominɓa kihaydoh. Ɓa hay
kisúkúruk iñaa mi wo'ɗa. Fodaama ɓa en yop wíinoo, níirohii en
yíinoo.
17 Paamudii waarinndoo ndaga mi hay ki'eroh kumuunkiigoo, mi
laasiska. 18 En ki'enaa, ken mínoo kiɓeɓ kumuunkiigoo. Newanndoo
hen mi erohka. Mi laakin dooli ki'eroh kumuunkiigoo na kilaasiska.
Iñuma yërí Paammboo nakkoo kitum.
19 Wo'eencaa Yéesu wo' caama haydohissa kihëgískoh ga ɗuuy
yaawúu'caa. 20 Ɓiyewin gaɓa, ɓaa wo' an:
- Ɓii yii taam na Seytaani, ŋalaañkin! Ɗú en ya dii ɗú súkúrukiri?
21 Wayee ɓuwaa ɓíinoo, ɓaa wo' an:
- Ɓaa taam na Seytaani wo'oo wo'eencii cii de! Ee sah, Seytaani mín
na ki'on búumí' kihot?

Yaawúu'caa sagussa kigëm Yéesu

22 Hídukoh ga jamaanu fiyoon, laakka feet ga Yéerúsaleem waa
yaawúu'caa feeti kiníindísuk besaa ɓa díŋkaanee Kooh Kaanfaa-
gariɗa*. 23 Yéesu enee ga Kaanfaa Kooh, ya yaa tíidísuk ga ɗekataa
wo'u «Ruumaa Salomonɗa†.» 24 Yaawúu'caa dalla kihayu, wíilussari,
ɓa wo''ari an:
- Fu íisanndíi ga kúmpafii bi kera? En an fu yërí en Kiristaaniinaa,
wo'aaríika bi lee' lañ.
25 Yéesu taassaɓa an:
- Iñaa mi wo'eerúuka kera? Wayee ɗú gëmmbiiroo. Iñcii mi tumi
ga teekii Paammbooɗa cërí seedi''oo. 26 Wayee ɗú gëmmbiiroo ndaga
ɗú bokkii ga baalciigoo. 27 Baalciigoo súkúruksin iñaa mi wo'ɗa. Mi
ínohinɓa ee ɓa ɓii taabukkoo.
28 Mi onɓa kipeskaa leehoo taa'ɗa, ɓa saŋku'oo múk ee ken te'ooɓa
ga yahhoo. 29 Iñii Paammboo e'tooɗa yërí wëñ kiyak iñaa en ɓéeɓ ee
ken mínoo kite' dara ga yah Paamudii‡. 30 Mi na Paamudii, ɗí wíinoo.
31 Daama nak, yaawúu'caa balawissa atoh kitapisoh Yéesu bi ya
kaan. 32 Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Mi tumin ga fíkíirúu enaama ciyewin cijófí', caa Paamudii onndoo
kitum. Wiida ga tumeencaama tah bi ɗú waa'too kitapisoh atoh bi mi
kaan?
33 Yaawúu'caa wo''ari an:
- Tumeen wijófí' tahhii bi ɗí waa'taa kitapisoh atoh, wayee dii fu ɓas
Koohɗa tah. Ndaga fu ɓo' doŋ ee fu waa' haffu kitík Kooh.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa waasiigarúu an Kooh wo'in an: «Ɗú ɓikooh».
35 Ɓuwaa Kooh ëewdoh wo'eenaama gaɓaɗa ya teekɓa ɓikooh ee
iñaa Këyítfaa wo'ɗa ken mínoori kinís. 36 Mi, Kooh yërí tanukkoo,
wossaroo ëldúna. Kon ɗú mín na kiwo' an mi ɓasin Kooh ga dii
mi wo' an mi kowu Koohɗa? 37 En lak mi tummbii iñcii Paammboo
nakkooɗanaa, kaa gëmattoo. 38 Wayee en lak mi tumcanaa, luu enee
an ɗú waa'tiiroo kigëm sah, gëmat tumeenciigoo, en ɗanaa ɗú ínoh
píŋ an Paamudii yii garoo ee mi yii ga Paamudii.

---

* **10:22** 10: 22 Kaanfaa Kooh ga Yéerúsaleemɗa. † **10:23** 10: 23 Malkat Tumeen 3: 11 na Tumeen 5: 12. Iñaa man na werandaa ee jíp ciyëgísí' cërí amwa. ‡ **10:29** 10: 29 Iñii Paammboo... iñaa en ɓéeɓ laakin ga bíncaa ciɗewaacaa, caa wo' an: «Paammboo yii e'tooɓaɗa yërí wëñ kilaak ɓaa en ɓéeɓ.»

39 Daama, ɓa ɓaa heelis ki'am Yéesu, wayee ya rëccaɓa.
40 Waa ennda ɗa, Yéesu karissa ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ
gaaɗa, ga daa Saŋ bëtísi'ohee ɓuwaaɗa, ya ennda daama. 41 Ɓo'
ɓiyewin hayussa gari ee ɓa ɓaa wo' an:
- Saŋ dëy tummbii kíntaan wíinoo, wayee ɓëeɓ iñaa ya wo'ee ga ɓii
yiiɗa enee kayoh.
42 Waa ennda ɗa ɓo' ɓiyewin daama gëmussa ga Yéesu.

11

Lasaa', fiilii Yéesu kaannda

1 Laakka ɓaa keen ɗúukool. Ya teeksee Lasaa' ee dëkee Bétaníi,
dëk-kawaa Mërí na Marta dëkohɗa. 2 (Mërí yiima yërí en yaa
leefee la'koleñaa ga kotcaa Ha'mudii, ya moossaca na fenfaagariɗa.
Këmëeŋkíɓa Lasaa' yërí ɗúukoolee.) 3 Yaakmuncaa Lasaa ɓanakɓaa
ɓiɓetiɓaa wosohussa ga Yéesu kiwo''i an:
- Ha'mudii, fiiliifu ɗúukoolin.
4 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''a an:
- Ɗúukoolaa Lasaa' waama, ɓayoo kumuunci, wayee wa yah
kiteewoh ndamii Kooh, ee doonaa Kowukii Kooh laak Ndam ga.
5 Marta na këmëeŋkíci Mërí na Lasaa' ensee ɓuwaa Yéesu waarin.
6 Yéesu ɓaatta kiyuŋ bes kanak ga ɗekataa ya enoheeɗa ee lak ya
yéegin an Lasaa' ɗúukoolin. 7 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɗu ɓoyukat Yúudée.
8 Tëelíbéecaagari taassari an:
- Jëgírohii, maañnjii dara, yaawúu'caa heelseeraa kitapisoh na atoh
bi fu kaan ee an fu waa' kiɓoyukis daama!
9 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa noh-noh wíinoo tumirii wahtu cidaaŋkaah na wahtu kanak?
Binaa ɓo' tíin na nohaa, ya këftukoo, ndaga ya hoti lee'laatii ga
ëldúnaaɗa. 10 Wayee binaa ɓo' tíin na wekaa, hay kikëftuk ndaga ya
taammbii na lee'laat.
11 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:
- Fiiliiruu Lasaa' neehin, mi hay kika', mi yúunneeri.
12 Tëelíbéecaa taassa an:
- Ha'mudii, en lak ya neeh henaa, ya hay kitani.
13 Yéesu wo'ee kikaankaa Lasaa', wayee tëelíbéecaagari fooŋsee an
ya wo' pëní-fayaaŋ.
14 Yéesu dallaɓa kiwo' faŋ an:
- Lasaa' kaanin, 15 laakkiiroo da, wayee ɗú tah ka newohharoo ɗa,
en ɗanaa ɗú gëm garoo. Ɗu yahat kon bi gari.
16 Waa ennda ɗa, Toomaa yaa wo'u Síisaaɗa, wo''a tëelíbéecaa
ɓíinoo an:
- Ɗu ɓan, ɗu karat na Jëgírohii, ɗu kaannee nari!

Yéesu yërí en kimílískii, ennda kipeskii

17 Ga waa Yéesu le'ɗa, ya laak Lasaa' acuunun bi laakin bes
cinikiis. 18 Bétaníi en ga yahaa Yéerúsaleem, ee ca úsaayohin iñaa
le' kíloomeet kaahay. 19 Lak yaawúu' ɓiyewin hayuunun ga Marta na
Mërí kicolukɓa ga këmëeŋkíɓa yaa kaanɗa.
20 Daa Marta kelohee an Yéesu hayin, ya meyca kitëebílukki, wayee
Mërí yuŋnga ga kaanfaa.

21 Marta dalla kiwo' Yéesu an:
- Ha'mudii, fu enee diinaa, eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo. 22 Wayee
bi diima sah, mi ínohin an tóoh iñaa fu kíim Koohaa, onndaari.
23 Yéesu wo''a Marta an:
- Këmëeŋkífu hay kimílís.
24 Marta taassa an:
- Mi ínohin an ya hay kimílís besaa ɓuwaa mílísan bëríi ga besaa
mëeñjohɗa.
25 Yéesu wo''ari an:
- Mi en kimílís, mi en kipes. Ɓaa gëm garoonaa, luu ya kaanee,
ya hay kipes. 26 Ee ɓaa pes gëm garoo tóoh, kaanoo múk. Fu gëmin
iñume?
27 Marta taassa an:
- Ee Ha'mudii, mi gëmin dijófí' an fu yërí en Kiristaanii, Kowukii
Kooh, yii jomee kihay ëldúnaɗa.

Yéesu kodukka

28 Daa Marta lëehɗee kiwo' fodaama, ya yaa yah kiɓaynee Mërí
këmëeŋkíci. Ya le''a, móodí'tari an:
- Jëgírohii yii dii, ee ya meekisohhaa.
29 Daa Mërí kelohee iñaama, ya dalla kikoluk, yaa yah ga Yéesu.
30 Wiima lak Yéesu aassii dëkaa duum, wayee ya lísee kites ga
ɗekataa Marta hayeeri kitëebílukɗa. 31 Yaawúu'caa wéetalsee Mërí ga
kaanfaaɗa, daa ɓa hotee Mërí kolukka, yaa íisuk fooh, ɓa ɓaa taabukki.
Ɓa foogee an ya yah loyaa kidayuknee daama.
32 Daa Mërí le'ee ɗekataa Yéesu enoheeɗa, ya hottari, ya yí''a ga
kotcaagari, wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, fu enee diinaa eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo.
33 Daa Yéesu hotee Mërí yaa koduk, ya na yaawúu'caa taabee nariɗa,
faanci púnnda keeñci leehha, 34 ya meekissaɓa an:
- Ɗú ac Lasaa' gaɗa?
Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, haya fu hot.
35 Daama Yéesu kodukka. 36 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Malkat dii ya hídeeri kiwaa'ɗa.
37 Wayee laakka gaɓa ɓaa wo' an:
- Ya yii ya onee búumíraa kihotɗa, ya mínéeríi ɓan kitum bi Lasaa'
kaanoone?

Lasaa' ɓoykissa ga kipes

38 Waa ennda ɗa, ɓaatissa ga, keeñaa Yéesu wëñnja kileeh, ya yaa
yah loyaa. Loyaa enee nogaa yotu ga janjagaa ee atoh wiyaak lagussa
ga kúuwkaa.
39 Yéesu wo''a an:
- Nísat atohii!
Marta, yaak yii kaanɗa, wo''ari an:
- Ha'mudii, ya jomin kidal ki'ot ndaga tumin bes cinikiis caa ya en
ga ɗuuy loyii.
40 Yéesu taassari an:
- Mi wo'éeríiraa an binaa fu gëmaa, fu hay kihot ndamii Koohe?
41 Ɓa níssa atohaa. Yéesu ɓëwí'ta hascaagari ɗook asamaan, wo''a
an:

- Paamudii, mi gërëminndaa ga dii fu súkúrukinndooɗa. 42 Mi
ínohin an fu súkúrukinndoo besaa en ɓéeɓ. Wayee ɓuwii wíilloo ɓii
ɓërí tah mi wo' iñii yii, doonaa ɓa gëm an fu wossoo.
43 Daa Yéesu lëehɗee kiwo' iñaama, ya fiippa koonaa ga ɗook an:
- Lasaa', meyaa fooh!
44 Lasaa' meyca fooh, kotcaagari na yahcaa múuluunun na lëmíi,
fíkíifaa kúnukin na úuf.
Yéesu wo''a ɓuwaa an:
- Múulísatti, ɗú íissi ya yee!

Yaawúu'caa ɓaa pokoh noh ki'apluk Yéesu
(Mëccëe 26: 1-5; Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2)

45 Yaawúu' ɓiyewin ga ɓaa hayee kaan Mërí ee hotsee iñaa Yéesu
tumee yaamaɗa*, gëmussa gari. 46 Wayee laakka gaɓa ɓaa ka'
ga Fërísiyeeŋcaa, ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu tumeeɗa. 47 Waa ennda
ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa dalla kiɓëytoh paanaa
wiyaakwaa. Ɓa wo''a an:
- Ɓii yii kat, iñii ya tum ga kíntaanɗa hëpin. Ɗu tuman na? 48 Binaa
ɗu íissi ga iñii ya enukohɗanaa, ɓéeɓ hay gari kigëm, ee baanaa
ɓu-Room hay kikeenu ga ɗookkuu, ɓa pook Kaanfaa Kooh, ɓa tas
heetiigaruu!
49 Kayíf, yíinoo gaɓa ee kíisci† laakki lak yërí enee ha'-kaadaa
sarahohcaa, dalla kiwo' an:
- Ɗú daal, ɗú ínohoo iñii laakɗa. 50 Ɗú hottii an iñaa gën garúuɗa
yërí en ɓo' yíinoo kani' ɓéeɓ kúlkiine? Fodaama heetii ɗúboo ɓéeɓwa.
51 En ki'enaa, iñaa Kayíf wo' yaama meyohéerii gari. Ya yërí enee
ha'-kaadaa sarahohcaa kíisci, ee fodii sëldíiga-Kooh ya wo''a an Yéesu
jomin kikaan ndaga heetaagari. 52 Enndii an Yéesu jomee kikaani'
heetaagari doŋ, wayee ɓan ya jomee kikaan, doonaa ya hídíroh ɓéeɓ
towutii Kooh tasarukoh ga ëldúnaɗa, ee ɓa en heet wíinoo.
53 Aboh ga besaa bërii, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa abussa
an ɓa hay ki'apluk Yéesu. 54 Iñaama tahha Yéesu íissa kikari na
kihayi ga ɗuuy yaawúu'caa, ɓéeɓ hotiri. Ya nammba kika' teeraa
Efarayím ga gohaa hanoh ɓak ëgí'-dúndagaaɗa. Ya ennda daama na
tëelíbéecaagari.
55 Waama lak feetaa Paakaa Yaawúu'caa deeyin, ɓo' ɓiyewin
meyohussa gohcaa ɓa dëkohɗa, karussa Yéerúsaleem kisétí'siruk,
balaa feetaanaa. 56 Ɓa ɓaa raas Yéesu, ee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh ɓa
enoheeɗa, ɓa ɓaa meekisoh ga díkaantiɓa an:
- Ɗú ínoh ya ga? Ya hayanndii feetiine?
57 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa nakohsee an laak ɓaa
ínoh daa Yéesu enohɗanaa, ya le'dohatka gaɓa, en ɗanaa, ya abu.

12

Mërí leeffa la'koleñ ga kotcaa Yéesu

1 Yéesu ka'ta Bétaníi, ga daa Lasaa', yaa ya mílísɗee dëkohɗa, lak
tes ga bes ciyitniinoo Paakaa yaawúu'caa le'. 2 Ya tíkɗussa cuuníin

* **11:45** 11: 45 Iñaa Yéesu tumee yaama: hídukoh ga kaanaa Lasaa' bi Yéesu mílísi'tariɗa.

† **11:49** 11: 49 Kayíf Ga jamaanaa iñcaama heweeɗa, Kayíf yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa. Ɓa falsi bi ga kikaanɓa wala book ɓu-Room nísɓa ga kikuliyuk.

daama. Marta yërí norohee ee Lasaa' bokee ga ƀuwaa bok na Yéesu
kanuďa. 3 Waa ennda ďa, Mërí ƀeƀpa iñaa hín na le'-líita' ga la'koleñ
wiséerí' waa koocussii ee hëwrohu kedikkaa wo'u naa'. Ya íiffawa
ga kotcaa Yéesu, lëehí'ta ya yaa moosca na fenfaagari. Kaanfaa ƀéeƀ
eeñnja ban na ngetaa la'koleñaa. 4 Wayee Yúdaa Iskariyot, yíinoo ga
tëelíbéecaa Yéesu ee yërí naranndi ki'on bíiŋďa, wo''a an:
5 - La'koleñuma mínéeríi kitoonu kopa' wiyewin, wa sarahohu ƀuwii
laakooďane?
6 Yúdaa wo' iñaamanaa enndii an helci karee ga ƀuwaa laakooďa,
wayee ya enee lok. Yërí ďaakee nafa-hëelísaagaƀa ee iñaa aasi gaďa,
ya daanee ga kiloki hen. 7 Yéesu nak wo''a an:
- Íisaa ha'ci! La'koleñii wii wërí ya ďëwí' ee wa aaw besaa mi yah
ki'eku ga loyaaďa. 8 Ƀuwii laakooďa, ƀa yah narúu dii besaa en ƀéeƀ.
Wayee mi, mi yahhii narúu ki'en dii bi taa'.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'apluk Lasaa'

9 Ƀo' ƀiyewin ga yaawúu'caa yéegussa an Yéesu yaa ga Bétaníi,
ƀa ƀaa yah daama. Ee en ki'enaa kihot Yéesu rek ƀayéeríiƀa
daama, wayee ƀa waaree kihot ƀan Lasaa' yaa Yéesu mílísďeeďa.
10 Sarahohcaa ƀiyaakƀaa júwohussa kon ga ki'apluk Lasaa' ƀan,
11 ndaga ya yërí tah yaawúu' ƀiyewin foñussaƀa, gëmussa ga Yéesu.

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccë 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40)

12 Ga kooh-wíisfaa, ƀo' ƀiyewin ga ƀaa hay feetaa Paakďa yéegussa
an Yéesu yaa hay teeraa Yéerúsaleem. 13 Ƀa dalla kiheel soo'soo', ƀa
meyca teeraa kihídohnee nari, ƀa ƀaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat ƀii hay ga teekii Ha'mudiiďa, buurii
Isarayeel!
14 Fodaa daa bídu ga Këyítfaaďa, Yéesu ƀeƀpa cúmbú'-baam, ya
lappa ga ďookgaa. En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:
15 «Kaa tíitat ďú, ƀu-Síyoŋ*,
Buuriigarúu yeema hayi,
ya lap cúmbú'-baam.»✡
16 Ga wahtaa iñcaama laakďa, tëelíbéecaa Yéesu ínohséeríi iñaa
ca waaree kiwo'ďa. Wayee ga waa Kooh e' Yéesu ndam ga tóohďa,
ƀa níindísukka iñcaa aaw gari, bínsee ga Këyítfaa ee ƀa ínohha an
iñcaama tóoh laakin gari. 17 Ƀéeƀ ƀuwaa maasohee ga waa Yéesu
wo' Lasaa' kimey loyaa, ya mílísi'tariďa, seedi'ussa iñaa ƀa hoteeďa.
18 En ki'enaa, lak ƀo' ƀiyewin kelohuunun an Yéesu tumin kíntaanaa
waama,ërí tah ƀa hayya kihídohnee nari. 19 Fërísiyeeŋcaa nak ƀaa
wo' ga díkaantiƀa an:
- Ƀú hotine, ďu mínoo dara ga, malkat ƀéeƀ ƀuwii ƀii taabukki.

Laakka Gerekcaa waa'see kihot Yéesu
(Mëccë 16: 21-28)

20 Laakeera ƀiGerek ga ƀuwaa hayee Yéerúsaleem, ga feetaa
yaawúu'caa, kijaamuk Koohďa. 21 Ƀa ka'ta ga Filiip. Filiip yaama
dëkee Betsaydaa, dëk-kaw ga gohaa Gëlílée. Ƀa wo''ari an:
- Kiyaakii, ďí waaree kihot Yéesu!

---

* **12:15** 12: 15 Ƀu-Síyoŋ Teeraa Síyoŋ ee waa' kiwo' dëkaa Yéerúsaleem. ✡ **12:15** 12: 15 Sakarí 9: 9.

22 Filiip ka'ta wo'neeraka Andari. Ɓa taammba ɓa ɓanak, ɓa
wo'neera Yéesu. 23 Yéesu wo''aɓa an:
- Wahtii le'in, wii Kowukii ɓii yah kilaas ga ndamiigariɗa. 24 kayoh-
kayohɗa mi wo''úuka: binaa kupesoh keen ga kakay, ja kaanndiinaa,
ja tesan kupesoh. Wayee binaa ja kaanaa, ja hay kilím towu tiyewin.
25 Ɓaa fu keeñuk kipesfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa fu
líkkii helfu ga kipeskiigaraa doŋ ga ëldúnaɗanaa, fu hay naka kites,
fu pes bi taa'. 26 Ɓaa waa'too kisúrga'ukaa, ya taabukattoo, ee daa mi
enohɗa, súrgaagoo ɓan yah da. Ɓaa súrga'uk garoonaa Paammboo
hayyi ki'on cée'.

Yéesu wo''a ga loo kikaankaagari
(Mëccëe 16: 24-27)

Yéesu tíkka ga an:
27 - Diima deŋ heliigoo hícukohin. Haa mi wo'an ya? Mi
wo'an an: «Paamudii, músalaaroo ga coonucii yahhoo kidal ga
wahtiimane?» Múk! Man kikoo' ga coonucii ga wahtiimaɗa tahhoo
kihay. 28 Paamudii, eraa teekiigaraa ndam!
Waa ennda ɗa, laakka koonaakaa meyoh ɗook-Kooh, wo''a an:
- Mi erinwa ndam kumëeñí' ee mi haywa ki'e'sis ndam.
29 Ga mbooloomaa enee daama ee kelohsee koonaakaaɗa, laakka
ɓuwaa wo' an:
- Iñaa íníŋ!
Ɓíinoo an:
- Malaaka wo' nari!
30 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Enndii haffoo tah koonaakuma kikelohuk, wayee ɗú ɓërí tahka
kikelohuk.
31 Diima deŋ wahtii ëldúna yah ki'atti'ohuɗa le'in. Diimanaa buurii
yibóní'yii tík yah ga ëldúnaɗa kaalu ga fooh. 32 Ee mi, binaa mi
ɓëwíru, mi tíim kakayfiinaa, mi hay kinook ɓuwii ɓéeɓba, ɓa hay
garoo.
33 Yéesu wo'ee iñaama, kiteewoh daa kikaankaagari yah kimanɗa†.
34 Mbooloomaa taassari an:
- Ɗí jaŋ ga Këyítfaa Waasiigarí an Kiristaanii pesan bi taa'. Kon fu
mín na kiwo' an Kowukii ɓii jomin kiɓëwíru ka tíim kakayfii? Ɓii en
Kowukii ɓii yaama, ya ɓa?
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Lee'laatii wii lís ki'en narúu, wayee yahissii kimaañ. Tíidat, waa
lee'laatii wii narúu, en ɗanaa wek betoorúu, ñúus ammbúu. Ɓaa tíin
ga ñúus ínohoo daa ya aawoh. 36 Gëmat ga lee'laatii waa wa wii narúu,
en ɗanaa ɗú en ɓiɓo' lee'laat.
Daa Yéesu wo'eeɓa iñaama bi lëehí'ta, ya kolukka yaa yah, ya
ɗaakukkaɓa.

Yaawúu'caa sagussa kigëm ga Yéesu

37 Kíntaancaa Yéesu tum ga fíkíi yaawúu'caaɗa, ga daa ca hín
kiyewinɗa tóoh, tahhii bi ɓa gëmmba gari. 38 Fodaama, iñaa Ísayíi,
sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an:
«Ha'mudii, ɓii gëm iñii ɗu yéegalohɗa ɓa?

---

† **12:33** 12: 33 Daa kikaankaa Yéesu yah kimanɗa waa' kiteewoh daayaa ya daaysan ga kuraanaaɗa.

Ha'mudii teeƀ ƀa dooliigari?»‡
39 Ee iñaa tah ƀa mínndii kigëmɗa, Ísayíi wo'issa ga an:
40 «Kooh búumí'ta hascaagaƀa,
ya yëgísí'ta keeñcaagaƀa,
doonaa ƀa hotoo na hasƀa,
ee ƀa ínohoo ga keeñƀa.»
Kooh tíkka ga an:
En ɗanaa, ƀa súpítoo kipeskaagaƀa, mi wëkí'ƀa.
41 Ísayíi wo''a iñaama ndaga lak ya hotin ndamaa Yéesu, ee ya wo'ee iñaa aaw gari.
42 Wiima sah, lak ga ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, ƀiyewin gaƀa gëmseera ga Yéesu. Wayee ƀa kaañnjii kiseedi' ngëmaagaƀa ndaga Fërísiyeeŋcaa. Ɓa niikee kikaalu ga jaangu-yaawúuraa 43 En ki'enaa, gërëmaa meyoh ga ƀo'-súusúus gënëlƀa gërëmaa meyoh ga Kooh.

Wo'eencii Yéesu cërí yah ki'atti' ƀuwii
44 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa gëm garoonaa, ya gëmmbii, eemmba garoo doŋ, wayee ya gëm ga ƀaa wossooɗa. 45 Ɓaa hottoonaa, hotin ƀaa wossooɗa. 46 Mi en lee'laat ee mi hayin ëldúna doonaa ƀéeƀ ƀaa gëm garoonaa dëksisoo ga ñúus. 47 Ɓaa keloh wo'eenciigoo ee ya ammbiicanaa, enndii mi yahhi ki'atti'. En ki'enaa, ki'atti' ëldúna haydohhiiroo, wayee mi hay kimúsal ëldúna. 48 Ɓaa saŋngoo ee tookkii wo'eenciigoonaa, atti'ohaagari tuukin tek. Yërí en wo'eenii mi jëgírohɗa, ee bëríinaa ëldúna túki'anɗa wërí yahhi ki'atti'. 49 Ndaga mi wo''ii ga teekkoo wayee Paamudii wossooɗa yërí nakkoo ga kihafci iñii mi jom kiwo' na iñii mi jom kijëgírohɗa. 50 Ee wóorinndoo hël an iñii ya nakohɗa wërí onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa. Kërí tah jëgírohiigoo, mi tumwa fodaa daa Paamudii nakkooka kitumɗa.

13

Yéesu tíssa kotcaa tëelíbéecaagari
1 Enee ga besaa balaa Paakaa yaawúu'caa. Yéesu ínoheera an wahtaa ya jom kikolkoh ëldúna, ya ƀoyuk ga Paamciɗa le'in. Ya mosee kiwaa' ƀuunci ga ëldúna ee ya waa'taƀa bi ga daa ya kaanoh.
2 Yéesu enee na kicuuníinuk na tëelíbéecaagari. Seytaani, lakanaa tumin kumëeñí' ga keeñaa Yúdaa Iskariyot, kowukaa Simoŋ, halaat kitoon Yéesu. 3 Yéesu ínoheera an ya meyoh ga Kooh ee ya yah kiƀoyukis gari. Ee ƀan ya ínoheera an Kooh, Paamudii tíkin tóoh ga yahci. 4 Fodaama ya kolukka ga cuuníinfaa, ya ɗolla kúltífaagari hanoh ɗookɗa, ya ƀeƀpa úuf, pëkírukka. 5 Lëehí'ta ya íiffa músú ga kanu, ya yaa tís kotcaa tëelíbéecaagari, ee ya yaa moosca na úufaa ya pëkírukeeɗa. 6 Daa ya le' bi ga Simoŋ-Pee', yaama wo''ari an:
- Fu Ha'mudii, fu tísi'too kotciigoone?
7 Yéesu loffari an:
- Iñii mi tum yii, fu ínohoori diimaɗa, wayee fu ínohanndi ga iñii aaw fíkíiɗa.
8 Pee' wo''ari an:
- Kitísi'too kotciigoone? Múk!

‡ **12:38** 12: 38 Wo'eeniima, sëldíiga-Koohaa wo'wa ga Ísayíi 53: 1.

Yéesu loffari an:
- Mi tísi'tiiraacanaa, fu boksisoo naroo ga dara.
9 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- En ɗanaa Ha'mudii, kaa eem ga kitís kotcii rek, wayee tísaa yahcii na hafii ɓan.
10 Yéesu wo''ari an:
- Ɓaa ɓookkin, soolukkii kitísuk, enndii kotcaa rekaa, ndaga lak ya setin wic. Ɗú nak, ɗú setin wayee enndii ɓéeɓpúu. 11 (Yéesu ínoheera ɓaa yahhi kitoonɗa, kërí tah ya wo''a an «ɗú setin wayee enndii ɓéeɓpúu.»)
12 Ga waa ya ëehí'taɓa kitísi' kotcaaɗa, ya ekkissa kúltífaagari, ya yugissa kiñam, wo''aɓa an:
- Iñii mi tumi'túuɗa, ɗú ínohinndine? 13 Ɗú, ɗú ɓayiroo «Jëgírohii», ɗú ɓayiroo «Ha'mudii», ee ɗú wo' kayoh ndaga mi yërí. 14 Kon en lak mi Ha'mudii, mi Jëgírohii, mi tísi'túu kotaa, ɗú ga kihaffúu, yaa en ɓéeɓ ɓan jomin mooroomci kitísi' kot.
15 Mi teewinndúu waas, doonaa fodii dii mi tumi'túuɗa ɗú tumɗa ɓan.
16 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: súrga wëñoo kilaak solu ha'-kaanci ee ɓaa wosu hen wëñoo kilaak solu ɓaa wossiɗa. 17 Ɗú ínohin iñaama. Kon binaa ɗú taabukkanaa, ɗú hay kiyewin múu'.
18 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Enndii ɗú ɓéeɓpúu, ɗú tahhoo kiwo'. Mi ínohin ɓuwaa mi tanukɗa. Wayee iñii Këyítfaa wo' yii jomin kilaak: «Ɓaa bokee naroo kanuɗa, oninndoo bíiŋ.»✡ 19 Mi yii wo''úuka diimaɗa balaa iñaama laakaa, en ɗanaa binaa wa laakaa ɗú ínoh an “mi en ɓii mi enɗa.” 20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu took ɓaa mi wosɗanaa, fu tookkoo ɓan mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu tookkoonaa, fu took ɓaa wossooɗa ɓan.
21 Ga waa Yéesu ëehí'ta kiwo' fodaama, keeñci leehha tak, ya wo''a faŋ an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: yíinoo garúu hayyoo kitoon.
22 Tëelíbéecaa ɓaa malakoh, ndaga ɓa ínohéeríi ɓaa Yéesu wo' nariɗa. 23 Yíinoo ga tëelíbéecaa, yaa Yéesu keeñukɗa, lak yaa ga yahaaci. 24 Simoŋ-Pee' kalayyari kiwo''i, ya meekisoh ɓaa Yéesu wo' nariɗa. 25 Tëelíbéenaa tobinukka ga Yéesu, meekissari an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa?
26 Yéesu taassari an:
- Mi hay kiñoon yaak-mbúurú ga ñamahii, ee ɓaa mi eranwaɗa, yërí ya.
Yéesu dalla kiɓeɓ yaak-mbúuraa, ñoonndawa ga ñamahaa, e'ta Yúdaa, kowukaa Simoŋ Iskariyot. 27 Daa Yúdaa ñam mbúuraa hen rek, Seytaani aassa gari. Yéesu wo''ari an:
- Iñum fu yah kitumɗa, gaawaa ga!
28 (Wayee laakkii yíinoo ga ɓuwaa bokee nari kiñamɗa yaa ínoh iñaa tah Yéesu wo''ikaɗa. 29 Yúdaa yërí enee ɗaakoh-koparaagaɓa. Kërí tah, laakka tëelíbéecaa fooŋ an Yéesu wossi kilomnee iñaa ɓa sooluk ga hewaa, wala kisarahnee ɓuwaa laakoo daraɗa.) 30 Yúdaa ɓeɓpa yaak-mbúuraa Yéesu ereeriɗa, ya dalla kimey. Waama lak Kooh hoowin.

✡ **13:18** 13: 18 Kañcaa 41: 10.

Yéesu dígalla apotaa'caa enaama yi'as

31 Ga waa Yúdaa meyca, Yéesu wo''a an:
- Diima Kowukii ɓii laakin ndam ee ndamii Kooh laakɗa kooroh
gari, 32 [ee binaa ndamaa Kooh laakɗa kooroh garinaa], Kooh ɓan
hayyi kindam na kihafci ee ya hayka kitum diima diima. 33 Ɓiyaay,
kitessoo narúu maañissii. Ɗú hayyoo kiraas, wayee iñaa mi wo'ee
yaawúu'caaɗa yërí mi wo''úu diima: Dii mi aawɗa, ɗú mínoo da kika'.
34 Diimaɗa, mi dígallúu iñii yi'asyii yii: waarohat ga díkaantirúu.
Fodii dii mi waa'túuɗa, ɗú ɓan, ɗú jom ɗa kiwaaroh ga díkaantirúu.
35 Binaa ɗú waarohaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an ɗú ɓitëelíbéeroo.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Lúkkaa 22: 31-34; Marka 14: 27-31; Mëccëe 26: 31-35)

36 Simoŋ-Pee' meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah gada?
Yéesu taassari an:
- Daa mi en na kiyahɗa, fu mínooroo da kitaabuk diimaɗa, wayee
paaf fíkíi, fu hayyoo da kitaabuk.
37 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, iñii tah ya mi mínooraa kitaabuk diimaɗa? Mi tuukin
tek ga ki'eroh kumuunkiigoo ndaga fu.
38 Yéesu taassari an:
- Fu tuukin ga ki'eroh kumuunkiigaraa ndaga mine? Kayoh-kayohɗa
mi wo''aaka: bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.

14

Yéesu yërí en waasii ëewruk ga Paamudiiɗa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
1 Kaa jaahli'at! Ɗú gëmin ga Kooh, gëmat garoo ɓan. 2 Kaan
Paammboo yewinin didëkaa'. Ee iñaama laakéeríinaa, eneenaa mi
wo'oorúu an mi yii yahhúu kiwaayukɗinee daa ɗú enan. 3 Ee mi ka'
mi waayuki'túu ɗekataanaa, mi hay kihayis mi ɓeɓpúu ga yahaaroo,
doonaa daa mi enaa, ɗú ɓan ɗú en da. 4 Ɗú ínohin waasii ëewruk ga
dii mi yahɗa.
5 Toomaa wo''ari an:
Ha'mudii, ɗí ínohoo dii fu aawɗa, ɗí mínan na ki'ínoh waasii?
6 Yéesu taassari an:
- Mi yërí en waasii, mi en kayoh, mi en kipeskii. Ken mínoo kika' ga
Paamudii ee koorohhii garoo. 7 Enee an ɗú ínohinndoonaa, eneenaa
ɗú ínohin Paammboo ɓan. Diima deŋ ɗú ínohinndi ee ɗú hotinndi.
8 Filiip wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, teewaaríi Paamudii ee iñaama hayyíi kidooy.
9 Yéesu taassari an:
- Mi enin narúu yimëeñí', ee bi wati Filiip, fu ínohooroone? Ɓaa
hotinndoonaa, hotin Paamudii. Kon iñii tah ya fu wo' an: «Teewaaríi
Paamudii?» 10 Fu gëmmbii an mi yii ga Paamudii ee Paamudii yii
garoone? Wo'eencii mi wo''úuɗa meyohhii garoo. Wayee Paamudii
dëk garooɗa, yërí tum lëgëyiigari. 11 Mi wo''úu man: mi yii ga
Paamudii ee Paamudii yii garoonaa, gëmattoo. Luu enndii dara, ɗú
gëm sah ndaga tumeencii ɗú hotɗa.

12 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa, ya ɓan hay kimín
kitum iñcii mi tumiɗa, ya hay kitum sah caa wëñɗa, ndaga mi yii
yah ga Paamudii. 13 Ee ɓéeɓ iñaa ɗú kíim ga teekiigoonaa mi hayyi
kitum, en ɗanaa Kowukii teewoh ndamii Paamudii laakɗa. 14 Binaa
ɗú kíimmboo yen ga teekkoonaa, mi tummbi.

Yéesu dígohha Helaa yisela'í'yaa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

15 - Binaa ɗú waa'toonaa, ɗú hay kitaabuk iñcii mi nakoh ki-
tumɗa. 16 Ee mi, mi hay kikíim Paamudii ya onndúu ɓo' yiliis yaa
amɗohanndúu, yaa enan narúu bi taa'. 17 Ɓaa yaama, yërí en Helaa
yisela'í'yaa teewohi kayohɗa. Ɓu-ëldúna mínsoori kite', ndaga ɓa
mínoori kihot, ee ɓa ínohoori. Wayee ɗú, ɗú ínohinndi, ndaga ya
dëk narúu ee ya yii garúu bi taa'.

18 Mi foñanndiirúu fodii tubaayu, mi hay kiɓoyukis garúu. 19 Tesin
ga jutuut ɓu-ëldúna hotsisanndiiroo, wayee ɗú, ɗú hayyoo kihot,
ndaga mi yii pes ee ɗú ɓan ɗú hay kipes. 20 Besaama le' bëríinaa,
ɗú hay ki'ínoh an mi yii ga Paammboo, ɗú ínoh an ɗú ɓii garoo ee
ɓan mi yii garúu. 21 Ɓaa waarinndoo yërí en ɓaa am iñaa mi nakoh
ee taabukiwaɗa. Ɓaa waa'toonaa, Paammboo hayyi kiwaa', mi ɓan,
mi hayyi kiwaa', ee mi teewoh haffoo gari.

22 Yúdaa, ee bokkii na Yúdaa Iskariyot, wo''ari an:

- Ha'mudii, mín na ki'en an fu yah kiteewoh haffu garíi ɗí haŋngíi,
ee an fu yahhii kiteewukoh haffuu ga ɓu-ëldúna tóoh?

23 Yéesu taassari an:

- Binaa ɓo' waa'toonaa, hay ki'am ga keeñci iñaa mi wo'. Ee
Paamnboo hayyi kiwaa', mi na Paammboo ɗí hay gari ee ɗí dëk ga
kaanci. 24 Ɓaa waa'tiiroo, aboo iñaa mi wo'. Ee iñii ɗú keloh mi wo'
yii meyohhii garoo wayee meyoh ga Paamudii wossooɗa.

25 Mi wo'inndúu iñuma, waa mi yii lís narúu ki'en. 26 Lëehíraa,
ɓaa yahhúu ki'amɗoh ee yërí en Helaa yisela'í'yaa Paammboo yah
kiwosoh ga teekiigooɗa hayyúu kijëgí' tóoh ee ya hayyúu kiníindís
tóoh iñcaa mi wo'eerúuɗa. 27 Mi yii foñi'túu jam. Jamiigoo wërí mi
onndúu. Mi onndiirúuwa fodii dii ɓu-ëldúna onohiwaɗa, kaa lëyat
ee kaa niikat. 28 Ɗú kelohin mi wo'inndúu an: «Mi yii yah ee mi
hay kiɓoyukis garúu.» Binaa ɗú waareeroonaa, ɗú neɓluk ga dii
mi en na kiyah ga Paamudiiɗa, ndaga Paamudii yërí wëñnjoo kiyak.
29 Mi wo'inndúuka diimaɗa, balaa iñcaama laakaa. En ɗanaa ca laak
bëríinaa, ɗú gëmmboo. 30 Saawalloo narúu hoo'sanndii ndaga sépí'í'-
ga-nofii, yii tík yahci ga ëldúnaɗa, yii hay. En ki'enaa, ya mínoo dara
garoo. 31 Wayee mi tum fodii dii ya nakkoo kitumɗa. En ɗanaa, ɓu-
ëldúna mín ki'ínoh an mi keeñukin Paamudii, Kolkat, ɗu meyohat dii,
ɗu yee!

15

Kedik na toytaagari

Yéesu tíkka ga an:

1 - Mi yërí en kedik-biiñkii kukayohkii, ee Paammboo yërí en yii líni
kedik-biiñkiiɗa. 2 Koykaa jok garoo, ee límmbii tóoh, ya hayka kigú'.
Wayee koykaa lím towaa, ya hayka kipaas bi set doonaa ka wëñ ɗa

kilím. 3 Ɓú nak, ɗú sétíruunun haat ndaga iñcii mi jëgí'túuɗa. 4 Enat
naroo wíinoo fodii dii mi en narúu wíinooɗa. Fodaa daa koy kedik, ka
jokukkii ga kedikkaa, ka haŋka doŋ, ka mínoo kilím towuɗa, ɗú ɓan,
ɗú madan fodaama binaa ɗú enndii wíinoo naroonaa.
5 Mi yërí en kedik-biiñkii, ɗú ɓërí en toytii. Ɓaa en wíinoo naroo
ee mi en wíinoo nariɗa man na kedikkaa lím towu tiyewin; wayee ɗú
enndii naroonaa ɗú mínoo dara kitum. 6 Ɓaa enndii naroo wíinoonaa,
hay kijafu ga fooh fodii toy tiyowuu, ta súɓ. Lëehíraa, ta nëgírohu, ta
jafu ga kiwii, ta aaw kitak. 7 Binaa ɗú en wíinoo naroo ee wo'eenciigoo
yëgís ga ɗuuycúunaa, kíimat iñaa neɓpúu, ɗú hayyi ki'onu. 8 Iñaa
en ndam ga Paammbooɗa wërí en an ɗú man na kedikkaa lím towu
tiyewin ee iñaama yërí teewohan an ɗú ɓitëelíbéeroo. 9 Fodaa daa
Paammboo waa'tooɗa, mi ɓan mi waa'túuɗa. Dëkat ga kiwaarohkii
mi teeɓpúuɗa. 10 Binaa ɗú am iñcii mi nakkúuɗanaa, ɗú hay kidëk
ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa, fodaa daa mi abee iñaa Paammboo
nakeeroo ee mi yii dëkka ga kiwaarohkii ya teeɓpooɗa.
11 Mi wo''úu iñcuma doonaa keeñ-soosii en narooɗa en garúu ee ɗú
líif na keeñ-soos. 12 Iñii yii yërí mi nakkúu: Waarohat ga díkaantirúu
fodii dii mi waa'túuɗa. 13 Laakkii kiwaarohkaa yak bi le' ga ki'onoh
kumuunfu ndaga ɓifiiliifu. 14 Ɓú ɓifiiliiroo binaa ɗú tum iñii mi
nakkúuɗanaa. 15 Mi ɓaysisoorúu ga teekii súrga, ndaga súrga ínohoo
dara ga iñaa ha'-kaanci tumi. Mi ɓayyúu ga teekii fiilii, ndaga mi
oninndúu ki'ínoh ɓéeɓ iñaa mi ɓewoh ga Paammbooɗa. 16 Enndii
ɗú ɓërí tanndoo, wayee mi, mi tanndúu. Mi fallarúu, mi wossarúu ɗú
ka' ee ɗú tum fodii kedikkaa límí towu, towutaa leehoo. Kërí tahan bi
ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga teekiigoonaa, ya hayyúuri ki'on. 17 Iñii
mi nakkúuɗa yërí en kiwaaroh ga díkaantirúu.

Ɓu-ëldúna hay kisagu ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa

18 Yéesu tíkka ga an:

- Binaa ɓu-ëldúna sagussúunaa, ínohat an ɓa saginndoo balaa
ɗúnaa. 19 Enee an ɗú bok ga ëldúnanaa, eneenaa ëldúna hayyúu
kiwaa' ndaga ya waarin iñaa en yuuci. Wayee ɗú, ɗú bokkii ga
ëldúna. Mi, mi tanukinndúu ga ɗuuyɓa. Kërí tah ɓu-ëldúna saŋngúu.
20 Níindísukat iñii mi wo'eerúuɗa: «Súrga wëñoo kilaak solu ha'-
kaanci». En an mi, ɓa hatalinndoo ga kipesaa, ɗú ɓan, ɓa hayyúu
kihatal ga kipes. En an ɓa abin iñii mi jëgírohɗanaa, ɓa hay ki'am
iñcaa ɗú yahɓa kijëgí'ɗa ɓan. 21 Mi hay kitah, ɓa tíkkúu iñcuma tóoh
ndaga ɓa ínohoo ɓii wossooɗa. 22 Enee an mi hayyii, enee an mi wo''ii
naɓanaa, eneenaa baakaa' tíkkoo gaɓa. Wayee diima, baakaa'ciigaɓa
laakoo lay. 23 Ɓaa saŋngoonaa, sagin Paammboo ɓan. 24 Enee an mi
tummbii ga ɗuuyɓa iñaa ken mosoo kitumaa, eneenaa ɓa, baakaa'
tíkkoo gaɓa. Wayee diima, ɓa hotin iñcii mi tumɗa, ee ɓa saginndíi,
mi na Paammboo. 25 Wayee iñaama laakin ee fodaama iñii yii bídu
ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa matin: «Ɓa saginndoo ee ɓa tíkkiika ga
fen.»
26 Mi hayyúu kiwosoh ga teekii Paamudii ɓaa amɗohanndúu. Yërí
en Helaa teewohi kayoh ee kúlkoh ga Paamudiiɗa. Ya hayaa, ya hay
kiseedi' iñaa aaw garoo. 27 Ee ɗú ɓan, ɗú hay ki'en seediroo ndaga ɗú
enee naroo aboh ga dalaaraa.

16

1 Yéesu tíkissa ga an:
- Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú foñoo ngëmiigarúu. 2 Ɗú hay
kikaalu ga jaanguciigaruu*. Ee sah wahtu waa hay, waa ɓuwaa
apanndúuɗa fooŋsan an ɓa en na kijaamuk Kooh ga iñaama. 3 Iñaama
ɓa hayyi kitum ndaga ɓa ínohoo ken garíi, enndii mi enndii Paamudii.
4 Mi wo''úu iñuma diima doonaa wahtaama le'aa, ɗú níindísuk an mi
wo'eerarúuka.

Iñcaa Helaa yisela'í'yaa yah kitumɗa

Yéesu ɓaatta ga wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñuma mi wo''iirúuri ga wii ɗú dal naroo ɗa ndaga lak mi enee
narúu. 5 Diimaɗa mi yii yah ga ɓaa wossooɗa ee yíinoo garúu
meekissiiroo an: «fu yah gada?». 6 Keeñnjúu leehin tak ndaga iñii mi
yéegallúuɗa. 7 Moona mi wo''úu kayoh: iñaa gën garúu wërí en mi
ka'. En ki'enaa, mi ka'tiinaa, ɓaa yahhúu ki'amɗohɗa hayoo. Wayee
binaa mi karaa nak, mi hayyúuri kiwosoh. 8 Ee binaa ya hayaa, ya hay
kiɓúl ɓu-ëldúna ga iñaa en baakaa', ga iñaa en kijúɓ na ga iñaa en
ki'atti'kaa Koohɗa. 9 Ya hayɓa kiɓúl ga an ɓa ɓaa ga baakaa' wiyaak
ndaga dii ɓa gëmmbii garooɗa. 10 Ya hayɓa kiɓúl ga an mi ɓo' yijúwí'
ndaga dii mi yii yah ga Paamudii ee ɗú hotsisanndiirooɗa. 11 Ya hayɓa
kiɓúl ga an Kooh yërí laak ki'atti' ndaga ga dii yii tík yah ga ëldúna
atti'uunun kumëeñí'ɗa.
12 Mi lís kitesoh enaama ciyewin caa mi jommbúu kiwo', wayee ɗú
hatinooca diima. 13 Binaa Helaa teewohi kayohɗa hayaa, ya hayyúu
kiníi' ga tóoh iñaa en kayoh. En ki'enaa, iñcaa ya yah kiwo'ɗa
meyohanndii gari, wayee ya wo'anndúu ɓéeɓ iñcaa ya keloh ga
Paamudiiɗa ee ya hayyúu kiyéegal iñcaa yah kilaak ga fíkíiɗa. 14 Ya
hay kiteewoh ndamii mi laakɗa ndaga ya ɓewan ga iñaa mi laak, ya
yéegallúuri. 15 Ɓéeɓ iñaa Paamudii laak, yuuroo.Ërí tah mi wo''úu
an Helaa yisela'í'yaa ɓewan ga iñaa mi laak, ya yéegallúuri.

Keeñcaa tëelíbéecaa hay kileeh ee ca hay kimëeñjoh kisoos

16 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo, ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo
kihotis.
17 Ga tëelíbéecaagari, laakka ɓaa dalu kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Ya waa'tuu ya kiwo' duma an: «Tesin ga jutuut ɗú hotsisanndiiroo
ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis?» Ee ɓan ya wo'in an: «Mi yii
yah ga Paamudii.» 18 Ɓa tíkissa ga an:
«Jutuutaa ya wo' waama, wa ya? Iñii ya waa' kiwo'ɗa daal ɓo'
ínohoori.»
19 Yéesu ínohha an ɓa waa'ti kimeekis, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii meekisoh ga díkaantirúu kiwaa' ki'ínoh iñii mi wo' an:
«Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo
kihotis.» 20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɗú hay kikoduk, ɗú fiipohi,
wayee ɓu-ëldúna yah kineɓluku. Ɗú, keeñnjúu hay kileeh tak, wayee
keeñ-leehaama hay kisúpítuk keeñ-soos. 21 Ɓeti en na kilaak kowaa
keeñci leehi hen tak ndaga lak wahtu ki'en ga coonu le'in gari. Wayee
binaa ya laak kowaa, ya dal ki'aluk mesiklaatcaa ndaga lak keeñci

* **16:2** 16: 2 Jaanguciigaruu Yéesu wo' jaangu-yaawúu'caa waama.

soosin ga daa ya haydohin ɓo'-súusúus ëldúnaɗa. 22 Ɗú ɓan, dii ɗú
enaa dii watiɗa, keeñnjúu leehin tak, wayee mi hayyúu kihotis, ee
bëríinaa, keeñnjúu hay kisoos seɓ. Keeñ-soosaama, ken mínanndiiwa
kinaas garúu.
23 Besaama hay bëríinaa, ɗú meekisissooroo dara. Kayoh-kayohɗa
mi wo''úuka, ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga teekiigoonaa, ya
hayyúuri ki'on. 24 Bi diima, ɗú kíimmbii dara ga teekiigoo. Kíimat
ee ɗú hay ki'onu, en ɗanaa ɗú líif na keeñ-soos.

Yéesu laakin ndam ga ɗook ëldúna

Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaa an:
25 - Iñcuma tóohca mi wo''úuca ga liiwuk. Wahtu waa hay, waa
mi wo'sanndii narúu ga liiwuk, wayee mi yah narúu kiwo' bi lee'
lañ ga iñaa aaw ga Paamudii. 26 Besaama hay bëríinaa, ɗú yah
kikíim Paamudii ga teekiigoo. Ee mi wo''iirúu man mi yahhúu kikíimi'
Paamudii. 27 En ki'enaa, Paamudii ga kihafci waarinndúu ndaga ɗú
waarinndoo ee ɗú gëmin an mi meyoh gari. 28 Mi meyoh ga Paamudii
mi hayin ëldúna. Diimaɗa, mi yii meyoh ëldúna, mi yee ga Paamudii.
29 Tëelíbéecaagari dallari kiwo' an:
- Malka, fu yii wo' naríi bi lee' kimma, diima fu liiwukissii. 30 Ɗí hotin
kimma an soolukkii fu meekisu iñaa ɓo'-súusúus halaat ga helci. En
ki'enaa, fu ínohin iñaa en tóoh. Këri tah ɗí gëmin an fu meyoh ga
Kooh.
31 Yéesu taassaɓa an:
- Kon ɗú gëmin kimmane? 32 Wahtii deeyin, ee wa weema sah, wii
ɗú yah kitasaarukoh, yaa en ɓéeɓ yee ga kotci, ɗú foñnjoo haŋngoo.
Wayee mi tessii haŋngoo ndaga Paamudii yii naroo. 33 Mi wo'inndúu
iñuma doonaa ɗú laak jamaa meyoh garoo. Ɗú hay kilaak coonu
ciyaak ga ëldúna, wayee guu'guulukat ndaga mi laakin ndam ga ɗook
ëldúna.

17

Yéesu kíimmba Kooh

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya taaginukka ɗook-Kooh,
ya wo''a an:
- Paamudii wahtii le'in. Teewohaa ndamii Kowukiigaraa, en ɗanaa
Kowukii ɓan teewoh ndamiigaraa. 2 Ndaga fu oninndi dooli ga ɗook
ɓuwii ɓéeɓɓa, doonaa ɓéeɓ ɓuwii fu tík ga yahciɗa ya onɓa kipeskaa
leehoo taa'ɗa. 3 Kipeskaa leehoo taa'ɗa kërí en an ɓa ínohhaa, fu
yii fu doŋ fu en Koohyii yukayohyiiɗa ee ɓa ínoh Yéesu Kiristaa, yii
fu wosɗa. 4 Mi teewohin ndamiigaraa ga ëldúnaɗa, ee mi lëehɗin
lëgëyaa fu ereeroo kitumɗa. 5 Diimaɗa nak, Paamudii, eraaroo
ndam ga yahaafu, waa mi laakee ga yahaafu lakanaa ëldúna sakussii
duumɗa.

Yéesu kíimi'ta tëelíbéecaagari Kooh

Yéesu tíkka ga an:
6 - Ɓuwii fu ɓewoh ga ɓu-ëldúna, fu tíkkaɓa ga yahhooɗa, mi
ínohlukohinɓa teekiigaraa. Ɓa enee ɓuufu, fu tíkkaɓa ga yahhoo, ee
ɓa abin wo'eenfu. 7 Ɓa ínohin diima an iñaa fu oninndoo tóoh meyoh
garaa. 8 Wo'eencaa fu ereerooɗa, en ki'enaa mi erinɓaca ee ɓa te'inca.
Wóorinɓa píŋ an mi kúlkoh garaa ee ɓa gëmin an fu yërí wossoo.

9 Mi kíimi'ɓa. Mi kíimi'tii ɓu-ëldúna, wayee mi kíimi' ɓuwii fu tík
ga yahhooɗa, ndaga ɓuufu. 10 Ɓéeɓ iñaa mi laak, yuufu ee ɓéeɓ
iñaa fu laak, yuuroo, ee ndamii mi laakɗa hotukin gaɓa. 11 Mi
bokissii ga ɓu-ëldúna, wayee ɓa, ɓa ɓii ga ëldúna, ee mi, mi yii hay
garaa. Paamudii yisela'í'yii, somaaɓa na doolum teekumgaraa, wum
fu e'tooɗa, doonaa ɓa en wíinoo fodii dii mi naraa ɗu en wíinooɗa.
12 Ga waa mi en naɓa ga ëldúnaɗa, mi someeɓa na dooliigoo en ga
teekiigaraaɗa, teekii fu onndooɗa. Mi níirin ɓuwii fu onndooɗa ee
yíinoo gaɓa múuycii, enndii yaa jomee kisaŋku'ɗanaa. Fodaama iñaa
Këyítfaa wo'eeɗa matta. 13 Ee diimaɗa, mi yii ɓoyuk garaa. Iñcuma
mi wo'ca, waa mi yii lís ki'en ga ëldúna, doonaa mi líifí'ɓa na keeñ
wisóosí', wii meyoh garooɗa. 14 Mi erinɓa wo'eenciigaraa ee ɓu-
ëldúna saguununɓa, ndaga ɓa bokkii ga ëldúna, fodii dii mi ɓan mi
bokkii ga ëldúnaɗa. 15 Mi kíimmbiiraa fu ɓewohɓa ëldúna, wayee mi
kíimmbaa fu músalɓa ga Seytaani. 16 Ɓa bokkii ga ëldúna fodii dii mi
ɓan, mi bokkii ga ëldúnaɗa. 17 Sokaa kayohfiigaraa ga keeñciigaɓa
doonaa ɓa eroh hafɓa garaa. Wo'eeniigaraa wërí en kayoh. 18 Fodii
dii fu woseeroo ga ëldúnaɗa, mi ɓan mi wosɓa fodaama. 19 Ɓërí tah
mi eroh haffoo garaa bi matin sëk, doonaa ɓa eroh hafɓa garaa ndaga
kayohfii.
20 Mi kíimi'tii doŋ tëelíbéeciigoo wati, wayee mi kíimɗin ɓan bi ga
ɓuwaa yah garoo kigëm ndaga wo'eencaagaɓaɗa. 21 Paamudii, mi
kíim doonaa ɓéeɓ en wíinoo. Ɓa enat wíinoo naruu fodii dii fu en
wíinoo naroo ee mi en wíinoo naraaɗa. Ɓa enat wíinoo doonaa ɓu-
ëldúna gëm an fu yërí wossoo. 22 Mi erinɓa ndamii fu e'tooɗa, doonaa
ɓa en wíinoo fodii dii ɗu en wíinooɗa. 23 Mi en ga ɗuuyɓa fodii dii
fu en ga ɗuuycooɗa, doonaa ɓa en wíinoo seŋis, en ɗanaa ɓu-ëldúna
ínoh an fu yërí wossoo ee fu waarinɓa fodii dii fu waa'tooɗa.
24 Paamudii, mi waa' daa mi yahɗa, ɓuwii fu onndooɗa, ɓa en
daama ɓan naroo, en ɗanaa ɓa hot ndamii mi laakɗa, wii fu e'tooɗa.
Ndaga fu waarinndoo balaa ëldúna sakunaa. 25 Paamudii, fu yii fu
júwinɗa, ɓu-ëldúna ínohsooraa, wayee mi, mi ínohinndaa. Ɓuwii
ɓii nak ínohuunun an fu yërí wossoo. 26 Mi oninɓa ki'ínohhaa ee mi
hayyaa kiɓaat ki'ínohlukoh gaɓa, en ɗanaa, kiwaa'kiigaraa narooɗa
le' bi gaɓa ee mi ga kihaffoo, mi en ga ɗuuyɓa.

18

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53)

1 Yéesu kíimmba Kooh fodaama bi ya lëehí'ta, ya koolukka na
tëelíbéecaagari, ɓa ka'ta ɓakaa húlúwaa Sederon hanoh gaaɗa.
Daama laakeera yoon-dëraa en da, ya aassa da na tëelíbéecaagari.
2 Yúdaa ɓan, yaa yahhi kitoonɗa lak ínohin ɗekataama ndaga Yéesu
yewineera kika' daama, ya na tëelíbéecaagari. 3 Yúdaa nak ka'ta da,
taam na ɓisoldaa' na ɓiɓo' ga ɓuwaa watuki ga Kaanfaa Koohɗa, ɓaa
sarahohcaa na Fërísiyeeŋcaa ebilee ɓa taam nariɗa. Ɓa ɓayya ga
yahɓa lúsee-kiwii, lampu, na kalaɓ. 4 Lak Yéesu ínohin iñaa yahhi
kidalɗa, ya hídohneera naɓa, meekissaɓa an:
- Ɗú raas ɓa?
5 Ɓa taassari an:
- Ɗí raas Yéesu Nasareet!

Yéesu wo''aƀa an:
- Mi yërí en* Yéesu!
Wiima lak Yúdaa yii toon Yéesuɗa, yeema tuukka ƀan na soldaa'cii.
6 Daa Yéesu wo'eeƀa an «Mi yërí», ƀa sooffa fenoo, keenussa kakay.
7 Yéesu meekisissaƀa an:
- Ɗú raasƀa?
Ɓa taassa an:
- Ɗí raas Yéesu Nasareet!
8 Yéesu wo''aƀa an:
- Mi wo'inndúu an mi yërí. En lak ɗú raassoonaa íisat ƀuwii ƀii ƀa yee.
9 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Buba, yíinoo ga ƀuwii fu tík ga yahhooɗa saŋku''ii.» 10 Simoŋ-Pee', lak ƀayin kalaƀ, ya ɗollafa, típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa ñaabaa. Súrgaama teeksee Malkus. 11 Yéesu dalla kiwo' Pee' an:
- Íkaa kalaƀfiigaraa ga huuwii. Kaas-coonii Paamudii e'tooɗa mi jommbiiwa ki'an hene?

Yéesu ƀayussa kaan Aan

12 Waa ennda ɗa, soldaa'caa na yaa kuliyuk gaƀaɗa na ƀuwaa yaawúu'caa watuki Kaanfaa Koohɗa, abussa Yéesu, pokussari. 13 Ɓa ɗeƀpari kiƀay kaan Aan†. Aan yaama yërí en payam Kayíf. Kayíf nak, kíisci laakki lak yërí en ha'-kaadaa sarahohcaa. 14 Kayíf yaama nak, yërí onee yaawúu'caa hel, wo''aƀa an iñaa gënɗa yërí en an ƀo' yíinoo kani' ƀéeƀ kúlkii.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccë 26: 69-70; Marka 14: 66-68; Lúkkaa 22: 55-57)

15 Simoŋ-Pee' na ƀo' yiliis ga tëelíbéecaa taabukussa Yéesu. Tëelíbéenaama, ha'-kaadaa sarahohcaa ínoheerariërí tah ya mínnda ki'aas na Yéesu hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa. 16 Wayee Pee' tessa ga fooh ga yahaa hal-kaadaa. Waa ennda ɗa, tëelíbéenaama ha'-kaadaa sarahohcaa ínohinɗa, meyca, ka'ta ga ƀetifaa tuukee daama kiwatuk hal-kaadaaɗa, ya saawalla nari, ya ekka Pee' ɗuuy. 17 Súrgaa yiƀetiyaa yaama tuukee kiwatuk hal-kaadaaɗa dalla kimeekis Pee' an:
- Fu ƀan, fu bokkii ga tëelíbéecii ƀii yiine?
Pee' taassari an:
- Ó'óo, mi bokkii ga de!
18 Wiima lak Kooh soosin,ërí tah súrgacaa na ƀuwaa watuki Kaanfaa Kooh ensee daamaɗa fetussa kiwii, ƀaa yoonuk. Pee' enee daama naƀa, yaa yoonuk ƀan.

Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu
(Mëccë 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Lúkkaa 22: 66-71)

19 Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu ga loo tëelíbéecaagari na ga loo jëgírohaagari.
20 Yéesu taassari an:
- Mi wo'ee hen ga fíkíi ƀéeƀ. Besoo bes mi jëgírohee ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa na ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ga daa yaawúu'caa

* **18:5** 18: 5 Mi yërí en Diima, Yéesu eroh teekaa Kooh, Elohím. Malkat 8: 24, 56. † **18:13** 18: 13 Aan yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa balaa Kayíf ƀewanaa.Ërí tah ya líssa ki'onu cée' ga iñaama.

ƀéeƀ hídohohseeɗa. Mi mosoo kiɗaakuk mi wo' yen. 21 Kon fu
meekissoo ya ga iñaama? Meekisaa ƀuwaa súkúrukeeroɗa iñaa mi
wo'ƀaɗa. Ɓa ga kihafƀa, ƀa ínohin dijófí' iñaa mi, mi wo'ɗa.
22 Daa Yéesu wo'ee iñaama, yíinoo ga ƀuwaa watuki Kaanfaa Kooh
ee ensee daamaɗa leŋngari pa', wo''ari an:
- Fu lofan sarahohii yiyaakyii fodumane?
23 Yéesu taassari an:
- En lak wo'eeniigoo júƀpiinaa, wo'aa iñaa júƀpii gaɗa. Wayee en
an iñii mi wo'ɗa júwinaa fu feekohhoo ya?
24 Waa ennda ɗa, Aan nakohha Yéesu ƀayu, na ƀaŋcaa ga yahcaa,
ga Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa.

Pee' taasukissa Yéesu

25 Wiima lak Simoŋ-Pee' yii lís diima, yii yoonuk, laakka ƀaa wo''i
an:
- Fu ƀan, fu bokkii ga tëelíbéecaa ƀaa yaamane?
Wayee Pee' taasukka an:
- Múk, mi bokkii ga.
26 Wiima ƀan, ga súrgacaa ha'-kaadaa sarahohcaa, laakka ga yíinoo
ee bokoh na ƀaa Pee' gúree nofaaɗa. Ya wo''a Pee' an:
- Mi hotéeríiraa nari ga ɗuuy yoon-dëraane?
27 Pee' dalla kitaasukis. Ya yaa lëehí' kiwo' rek, laakka siik-pabaa
kon.

Yéesu ƀayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Lúkkaa 23: 1-5)

28 Lëehí'ta, ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ƀewohussa Yéesu ga
Kayíf, ƀa ƀayyari kaanfaa gúwernëe' ƀu-Room. Enee ga kím cuut.
Ɓa ga kihafƀa, ƀa aassii ɗuuy kaanfaa doonaa, ga iñaa ƀaahaagaƀa
nakohɗa, ƀa líiwoo ee ƀa mín kibok ga hewaa feetaa Paakaagaƀa.
29 Iñaama tah, Pílaat, gúwernëeraa nammba kimey gaƀa ga fooh,
meekissaƀa an:
- Ɓii yii, iñii ɗú yabohhiɗa, ya ya?
30 Ɓa taassari an:
- Ya enéeríi tumoh-kofeelaa, ɗí haydohoori garaa.
31 Pílaat wo''aƀa an:
- Ɓayatti, ɗú atti''i na kihaffúu, ga dii Waasiigarúu nakohɗa.
Wayee yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí onussii ki'atti' ƀo' kikaan!
32 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'ee ga loo daa
kikaankaagari yah kimanɗa jomee ɗa kilaak. Ya yéegalohee daa
kikaankaagari yah kimanɗa. 33 Waa ennda ɗa, Pílaat ƀoyukka ɗuuy
kaanfaa, ya ƀaylukka Yéesu. Ya meekissari an:
- An fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
34 Yéesu taassari an:
- Iñum fu wo' yuma, fu yërí halaati' haffu kanoo ƀiƀo' ƀiliis ƀërí
wo''aaka garoo?
35 Pílaat loffari an:
- Mine, mi nam ki'en yaawúure? Heetiigaraa na sarahohcii
ƀiyaakƀaa ƀërí kalaami''aa garoo. Fu, fu tum ya?
36 Yéesu taassari an:
- Nguuriigoo enndii nguu' ëldúnanii wii. Binaa nguuriigoo enee
nguu' ëldúnanii wiinaa, eneenaa súrgaciigoo hay kiheñohu doonaa

mi tíksoo ga yah ɓuwii kuliyuk ga yaawúu'ciiɗa. Wayee ó'óo,
nguuriigoo enndii nguu' dii, ga ëldúna.
37 Pílaat dallari kimeekis an:
- Kon fu iñii buu'?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka: mi iñii buu'. Ee iñii tahhoo kilímu ee mi hayin
ëldúnaɗa wërí en kiseedi' kayohfii. Ɓéeɓ ɓaa bokin ga kayohfii,
súkúruk wo'eenndoo.
38 Pílaat wo''ari an:
- Kayoh, fa ya?

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-31; Marka 15: 6-20; Lúkkaa 23: 13-25)

Waa ennda ɗa, Pílaat meyissa ga yaawúu'caa ga fooh, ya wo''aɓa
an:
- Mi ga kihaffoo, mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u
kikaan. 39 Diima nak, waa enin baah garúu, ga hew Paakaa en
ɓéeɓ mi lëgísi'túu ɓo' yíinoo ga kasu, ɗú waa' mi lëgísi'túu buurii
yaawúu'ciine?
40 Daama, ɓa enissa kifiip didóolí' an:
- Ó'óo, hanat ki'en yuma, ɗí waa' Barabaas!
Barabaas yaama enee tumoh-kofeel yiyaak.

19

1 Waa ennda ɗa, Pílaat nakohha Yéesu ɓewu, ya ɓayu, ya rípu na
ngee'. 2 Soldaa'caa tíki'ta Yéesu ga haffa iñaa man na fodii baanu-buu'
ee terohu na lúp. Ɓa ekkari kúltí fiyo'oh* cor. 3 Ɓa deeyca garinaa, ɓa
këñɗiri an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
Tíkka ga ɓa ɓaa feekki.
4 Pílaat meyissa fooh, wo''a yaawúu'caa an:
- Súkúrukat! Mi hayyúuri kihaydohi fooh doonaa ɗú ínoh an mi
hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan.
5 Yéesu dalla kimey fooh, ɓayin ga hafaa baanaa hëwrohu na lúpɗa
ee ya ekukin kúltífaa fiyo'ohfaa. Pílaat wo''aɓa an:
- Ɓuum yooma!
6 Ee daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh
hotee Yéesu rek, ɓa ɓaa fiip an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
Pílaat taassaɓa an:
- Ɓayatti, ɗú daayci ga kuraa na kihaffúu, ndaga mi, mi hottii gari
enaama yíinoo yaa cal ya atti'u kikaan.
7 Yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí, ɗí laakin waas, ee ga iñaa waasiima nakohɗa, ya jom ki'apu
hen ndaga ya tík hafci Kowu Kooh.
8 Daa Pílaat kelohee wo'eencaa caama, ya wëñnja da kitíit. 9 Ya
ɓoyukka ɗuuy kaanfaa, ya meekissa Yéesu an:
- Fu kúlkoh gada?
Wayee Yéesu taassiiri hen sah.
10 Waa ennda ɗa, Pílaat wo''ari an:

---

* **19:2** 19: 2 Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee man na caa buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk.

- Fu saŋ naroo kiwo'e? Hanaa fu ínohoo an mi míninndaa ki'íis fu yee, ee ɓan mi míninndaa kidaayluk ga kuraa?
11 Yéesu taassari an:
- Fu mínalooroo ɗara enndii an Kooh yërí onndaakanaa.Ërí tah ɓaa tíkkoo ga yahfuɗa yërí wëñnjaa kiyëkí' baakaa'.
12 Ga ɗekataama, Pílaat yaa heel ki'íis Yéesu, wayee yaawúu'caa ɓaa fiip didóolí' an:
- Binaa fu íis ɓii yii rekaa fu enndii fiiliimun buu' Sesaa'. Ɓaa tík hafci buu' ɓéeɓ, lak sagohin na buu' Sesaa'.
13 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meydohha Yéesu fooh, ya yuŋnga ga bagaa ya yugohi ki'atti'ɗa, ga ɗekataa tawahu na atoh ciyaak ee wo'si ga ki'Ebërëe "Gabata"†. 14 Besaa bëríi enee besaa goonataa Paakaa‡ yaawúu'caa, ee enee ga ɓak mídí. Pílaat wo''a yaawúu'caa an:
- Buurumgarúu yooma!
15 Wayee ɓaa fiip didóolí' an:
- Ya kaanat, ya kaanat! Daayaari ga kuraa!
Pílaat wo''aɓa an:
- Buuriigarúu, mi daayatti ga kuraane?
Sarahohcaa ɓiyaakɓaa taasussa Pílaat an:
- Ɗí laak buu' yíinoo kep ee yërí en buu' Sesaa'.
16 Waa ennda ɗa, Pílaat tíkka Yéesu ga yahɓa ɓa daayneeri ga kuraa
.

Yéesu daayussa ga kuraa
(Mëccëe 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Lúkkaa 23: 26-43)

Soldaa'caa abussa Yéesu ɓa ɓaa yah nari. 17 Yéesu koorukka kuraanaagari na kihafci, meyca teeraa kiyah ɗekataa teeku Loon-haf ee wërí en ga ki'Ebërëe Golgotaa. 18 Daama soldaa'caa daayussa Yéesu ga kuraanaa. Ɓa daayca ɓan ɓo' ɓanak ɓiliis ga yahaaci, yaa en ɓéeɓ ga Kuraa: yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ. Yéesu ennda ga le'naa.
19 Pílaat bínlukka yen ga kuhaanga, ja daayussa ga ɗook kuraanaa Yéesu. Iñii yii yërí bínsee ga: «Yéesu Nasareet, buurii yaawúu'cii.»
20 Iñaa bídu ga kuhaangakaaɗa, yaawúu' ɓiyewin jagussawa ndaga ɗekataa waama Yéesu daayohu ga kuraaɗa enee ga yahaa teeraa, ee lak kaahayërí bínsee ga kuhaangakaa: ki'Ebërëe, kiLateŋ na kiGerek. 21 Sarahoh-yaawúu'caa ɓiyaakɓaa wo'ussa Pílaat an:
- Kaa íis iñaa yaama bídu an «buurii yaawúu'cii», wayee bínsat an: «ɓii yii wo' an: Mi yërí en buurii yaawúu'cii.»
22 Pílaat loffaɓa an:
- Iñaa mi bínɗa, mi bídinndi.
23 Ga waa soldaa'caa lëehírussa kidaay Yéesu ga kuraanaa, ɓa ɓeɓpa kúltícaagari warohussaca kom cinikiis, soldaaraa en ɓéeɓ ɓeɓpa kom wíinoo. Lëehí'ta ɓa ɓeɓpa kúltífaagari fiyaakfaa ya tíki ga ɗookɗa. Fa ñëekírussii hen ee fa en píis wíinoo, aboh ɗook bi ga kakay. 24 Ɓa wo''a ga díkaantiɓa an:
- Ɗu hanatfa kiɗa', ɗu yípohat tudoo' ki'ínoh ɓaa laakanfaɗa.

---

† **19:13** 19: 13 Teekaa ɗekataama wërí en «ɗekat wikërí' ɗook» ga ki'Arameyee. ‡ **19:14** 19: 14 Bescaa yaawúu'caa dali ga noh-soos. Dii, ɓesaa waayukii Paakii aboh noh-soosaa arsamiisaa bi ga noh-soosaa ëljúmaa Yéesu daayohseeɗa.

Iñaama laakka ee fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta. Fa wo'ee an: «Ɓa warohha kúltícaagoo, ɓa yípohha tudoo' ga kúltífaagoo fiyaakfaa.» Ee iñaama deŋ yërí soldaa'caa tum.
25 Eew Yéesu, ya na këmëeŋkíci yiɓeti na Mërí, ɓeti Kelewopaas
na Mërí-Malleen, tuuksee ga yahaa kuraanaa Yéesu. 26 Daa Yéesu
hotee eeci, ee tëelíbéenaagari ya keeñukɗa tuukin ga yahaa yaama,
ya wo''a eeci an: «Ɓetifii, kowukumgaraa kooma.» 27 Lëehí'ta ya wo''a
tëelíbéenaa an: «Eefu yooma». Aboh ga ɓesaa bërii, tëelíbéenaa
yaama haydohha Mariyaama ya dëk nari ga kaanci.

Kikaankaa Yéesu
(Mëccë 27: 45-56)

28 Waa ennda ɗa, lak Yéesu ínohin an tóoh matin kimma, ya wo''a
an:
- Mi pílin.
Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa matta. 29 Laakeera daama
kujataakaa líifin muut na biiñaa piriikin. Soldaa'caa ɓewussa epoosaa
ɓa ñoon ga biniiga', ɓa maaŋngawa ga dooraa meyoh ga kedikkaa
wo'u Isoop, ɓa tobinndawa ga kúuwkaa Yéesu. 30 Daa Yéesu ɗuuyee
ga biiñaa wipiriiki'waa, ya wo''a an:
- Tóoh matin.
Lëehí'ta ya feekka haf, kaannda.

Hëbúusaa Yéesu gúlussa na núɓ

31 Wiima lak yaawúu'caa ɓaa ga ɓesaa waayukaa Sabat. Ɓa
waaréerii Sabataama laak faraafcaa ga kuraacaa. Wëñaa ga Sabataa
waayuku waama yakeera lool gaɓa§. Ɓa dalla kika' ga Pílaat ɓa
kíimmbari, kotcaa ɓuwaa daayu ga kuraaɗa weelu ee faraafcaa
yóoskíru. 32 Waa ennda ɗa soldaa'caa hayussa ga ɓuwaa daayu na
Yéesu ga kuraaɗa, ɓa weella kotcaa yaa ɓa ɗeɓ gari kile'ɗa, ɓa paaffa
ga yukanakyaa. 33 Daa ɓa le'ee ga Yéesu, ɓa weellii kotcaagari, ndaga
ɓa hotta an ya kaanin kumëeñí'. 34 Wayee laakka ga soldaa'caa yíinoo
yaa gúl hëbúusaa Yéesu na núɓ. Ga saasi ñíf na músú caa soon ga
gaañaa. 35 Ɓii seedi' iñii yiiɗa tík hasci ga hen ee iñii ya seedi'ɗa
kayoh. Ya ga kihafci, ya ínohin an iñaa ya wo'ɗa kayoh. Ya seedi'inka
doonaa ɗú ɓan, ɗú gëm. 36 Iñaama laakka ee fodaama iñii bídu ga
Këyítfaaɗa matta. Bídu ga an: «Wíinoo ga yohcaagari weelsanndii.»
37 Ee laakin ɓan daa bídu diliis ga Këyítfaa an: «Ɓa hay kimalaki ga
ɓaa ɓa gúlee hëbúusaagariɗa.»

Yéesu ekussa ga loyaagari

38 Waa ennda ɗa, Yoseef yaa dëk teeraa Arímateeɗa, kíimmba Pílaat
ya onndi kiɓeɓ faraaffaa Yéesu. Yoseef enee tëelíbée Yéesu, wayee ya
ɗaakukeeka hen, ndaga ya niikee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa.
Pílaat onndari ya ɓeɓ faraaffaa. Ya dalla kihay, ya ɓeɓpa faraaffaa
Yéesu. 39 Níkodeem ɓan taammba na Yoseef. Níkodeem yaama yërí
en ɓaa karee ga Yéesu ga wek kisaawalnee nariɗa. Ya ɓaydohha
iñaa le' kílóo cidaaŋkaah-kaahay ga cúuraay mún waa hícowu míi'
na alowees*. 40 Ɓa ɓanak, ɓa ɓeɓpa faraaffaa Yéesu. Ɓa múullafa

§ **19:31** 19: 31 Sabataamaa na feetaa Paakaa yaawúu'caa cërí bok bes. * **19:39** 19: 39 Míi' na alowees Iñcaa heet cúuraaycaa meyoh ga kedik. Ɓuwaa tumeeca ki'ëeñí' kúltí wala ɗuuy túuy, na ɓan ki'ëeñí' na kiɗaak faraaf ga ɗuuy loy.

na lëmíi, ɓa tumdohha ga cúuraayaa wi'éeñí'waama fodaa daa yaawúu'caa tumi ɓa yah ki'ac faraafɓanaa. 41 Ga yahaa ɗekataa Yéesu daayohseeɗa, laakeera yoon-dëraa en daama. Ee ga ɗuuy yoon-dëraama laakeera loy wi'as waa yotu ga atoh, waa ken mosoo ga ki'eku. 42 Wiima, waa lak yaawúu'caa ensee ga ɓesaa waayukaa Sabat, ee ɓan loyaa deeyeera daama, ɓa ekka faraaffaa Yéesu ga.

20

Loyaa en wiɓuucuuc
(Mëccëe 28: 1-18; Marka 16: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12)

1 Dímaasaa ga kímaa cuut, lak Kooh wíissii duum, Mërí-Malleen ka'ta loyaa Yéesu. Ya hotta atohaa lagohsee loyaaɗa, nísuunun. 2 Ya dalla ki'íisuk na jaa', yaa yah ga Simoŋ-Pee' na tëelíbéenaa yíinoo Yéesu keeñukeeɗa. Ya wo''aɓa an:

- Ha'mudii ɓewohuunun ga loyaagari ee ɗí ínohoo ga daa ya ɓayuɗa.

3 Pee' bëtta na tëelíbéenaa yíinooyaa, ɓaa fool kimalaknee loyaa. 4 Ɓa ɓanak ɓéeɓba ɓaa fool, wayee tëelíbéenaa yíinooyaa wëñnja Pee' kigaaw, ya ɗeɓpa Pee' kile' loyaa. 5 Daa ya hëeɓɗuk hen ya hotta lëmíicaa faanuunun ga kakay, wayee ya aassii. 6 Simoŋ-Pee' yaa taabee ga fenoociɗa hannda kile'. Daa Pee' aas hen, hotta lëmíicaa faanuunun kakay, 7 na lëmíinaa baanu'see ga hafaa Yéesuɗa. Lëmíinaama, lak atukohussii na cíinoocaa, wa ponsee hen, faanussa haŋ ga ɗekat wíinoo daama. 8 Waa ennda ɗa, tëelíbéenaa yíinoo yaa ɗewee kile' loyaaɗa hannda ki'aas ɓan. Ya hotta, ya gëmmba. 9 [En ki'enaa, iñaa Këyítfaa yéegalohee an Yéesu jomin kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa leeréerii ga hafcaa tëelíbéecaa duum]. 10 Lëehí'ta tëelíbéecaa ɓoykussa kaanɓa.

Yéesu feeñukka ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Marka 16: 9-11)

11 Mërí nak tuukka ga yahaa loyaa ga fooh, ya yaa koduk. Daa ya enee na kikodukɗa, ya híilla kihëeɓɗúk loyaa, 12 ya hotta malaaka ɓanak ɓaa ekkuunun kúltí ciyaanaaw ɗer, yuguunun ga daa faraaffaa Yéesu faanseeɗa: yíinoo ga daa hafaa hanoheeɗa, yíinoo ga daa kotcaa hanoheeɗa. 13 Malaakacaa meekissari an:

- Ɓetifii, fu koduk ya?

Ya taassaɓa an:

- Ɓa ɓewin faraaffii Ha'mudiigoo ee mi ínohoo ga daa ɓa faanndiɗa.

14 Daa ya enee na kiwo' iñaama, ya heelukka, ya hotta Yéesu tuukin, wayee ya ínohsohhiiri. 15 Yéesu meekissari an:

- Ɓetifii, fu koduk ya? Fu raas ɓa?

Mërí fooŋnga an ɓaa watuki yoon-dëraaɗa yërí, ya wo''ari an:

- Kiyaakii, en lak fu yërí ɓeɓpinaa, wo'aaroo ga daa fu faanndiɗa, mi ka', mi koo'neeri.

16 Yéesu wo''ari an:

- Mërée!

Mërí mëeñsukka, dalla kiwo' ga ki'Ebërëe an:

- Rabúní! (Wërí en Jëgírohii).

17 Yéesu wo''ari an:

- Kaa tëhdohhoo* ndaga mi ka'tii ɗook ga Paamudii duum. Wayee kara, fu wo'nee tëelíbéecaagoo an mi yii yah ɗook ga Paammboo, yii en Paammbúuɗa, ga Koohyiigoo, yii en Koohyiigarúuɗa.
18 Waa ennda ɗa, Mërí-Malleen ka'ta ga tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Mi hotin Ha'mudii!
Lëehí'ta ya ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu wo'eeriɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecagari

19 Ga noh-soosaa dímaasaa ya mílíseeɗa, tëelíbéecaa tëcukussa ga túuyaa ɓa hídírukoheeɗa, ndaga ɓa niikee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Daama, Yéesu hayya, tuukka ga leelooɓa, këñí'taɓa an:
- Jam namohat narúu!
20 Ga waa ya wo''a fodaama, ya teeɓpaɓa yahcaagari na hëbúusaagari. Keeñaa tëelíbéecaa soossa bi ndaga daa ɓa hotin Ha'mudiiɗa.
21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Jam namohat narúu! Fodii dii Paamudii wossooɗa, mi ɓan mi wossúuɗa.
22 Ga waa ya wo''a fodaama, ya fúrissa ga ɗookɓa, wo''aɓa an:
- Te'at Helii yisela'í'yii. 23 Ɓéeɓ ɓuwaa ɗú ɓayalan baakaa'caagaɓaɗa, ɓa hay kibayalu; wayee ɓuwaa ɗú ɓayalanndii baakaa'caagaɓaɗa, ɓa ɓayalsanndii.

Yéesu feeñukka ga Toomaa

24 Toomaa, yaa ɓaysi Dídímɗa† ee ya bok ga apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa, maaséeríi ga waa Yéesu hay gaɓaɗa. 25 Tëelíbéecaa tesɗa wo'ussari an:
- Ɗí hotin Ha'mudii.
Wayee Toomaa loffaɓa an:
- Enndii an mi tík kuhassoo ga mëegée-poontucaa ga yahcaagariɗa, ee mi jiip jokonndoo ga, mi ek yahhoo ga hëbúusaagarinaa, mi gëmoo.
26 Tíkka ga bes ciyitnakaahay, tëelíbéecaa hídírukohissa ga ɗuuy kaanfaa ee Toomaa enee naɓa. Lak halcaa tëcuunun wayee Yéesu hayya tuukka ga leelooɓa këñí'taɓa an:
- Jam namohat narúu!
27 Lëehí'ta, ya wo''a Toomaa an:
- Tíkaa jokonjiigaraa, dii, ga yahciigoo, fu malak. Ekaa yahiigaraa ga hëbúusiigoo. Ísaa kiwedi', fu gëm!
28 Toomaa dalla kiwo' anee:
- Ha'mudiigoo ee Koohyiigoo!
29 Yéesu wo''ari an:
- Dii fu hottooɗa tahhaa kigëm. Ɓa yewinin múu' ɓuwii gëmin ee hotussiirooɗa!
30 Yéesu tummba ga fíkíi tëelíbéecaagari kíntaan ciyewin ciliis, caa bídussii ga Këyítfii fii. 31 Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.

---

* **20:17** 20: 17 Kaa tëhdohhoo Laakin lëegísohcaa wo'u ga ɗekataama an: «Kaa le' garoo».

† **20:24** 20: 24 Teekaa Dídím wërí en «Síis, ɓo' ɓanak»

21

Yéesu tummba kíntaan ga kimbaal jën

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu feeñukissa tëelíbéecaagari ga
seereenaa giiyaa Tíbéeríyaat*. Ya feeñukeeɓa fodii dii: 2 Simoŋ-Pee'
na Toomaa yaa ɓaysi Dídímɗa† na Natanayeel yaa meyoh Kanaa ga
gohaa Gëlíléeɗa na towutaa Sebedee na tëelíbée Yéesu ɓanak ɓiliis
ensee daa díinoo. 3 Simoŋ-Pee' wo''aɓa an:
- Mi yii yah kimbaalnee jën.
Ɓa taassari an:
- Ɗí ɓan ɗí hay naraa kitaam.
Ɓa ka'ta, ɓa aassa ga gaal-loocaa, wayee wekaa bëríi, ɓa ammbii
dara. 4 Lak Kooh yaa yah kiwíis, Yéesu tuukka ga tewisaa giiyaa,
wayee tëelíbéecaa ínohsohussiiri. 5 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, mbaa ɗú abin yen?
Ɓa taassari an:
- Ó'óo!
6 Ya wo''aɓa an:
- Weesat mbaalii ga ɓakii hanoh gaal-loocii yah-ñaamɗa, ɗú hay
ki'am jën.
Waa ennda ɗa, ɓa weessa mbaalaa, mbaalaa líiffa muut na jën bi ɓa
mínissiiwa kimeydoh músúmaa. 7 Tëelíbéenaa Yéesu keeñukeeɗa,
wo''a Pee' an:
- Ha'mudii yërí!
Daa Simoŋ-Pee' kelohee wo'eenaa an: «Ha'mudii yërí», ya ekukka
kúltífaagari ndaga ya tesee faan fút, ya jafukka ga músúmaa.
8 Tëelíbéecaa ɓíinooɓaa ɓaa hay na gaal-loocaa, ɓaa nook mbaalaa
líifin na jëndɗa. Ɓa úsaayéeríi, ndaga díkaanti daa ɓa eneeɗa na
tewisaa jom meeta' citéemée'. 9 Ga waa ɓa yoosukka ga tewisaaɗa, ɓa
hotta daama kiwiikaa taaluunun, tíkuunun jën ga ɗookgaa, na mbúurú
ga yahaanaa.
10 Yéesu wo''aɓa an:
- Haydohat ga jëncii ɗú han ki'amɗa.
11 Pee' dalla ki'aas ga gaal-loocaa, kinook mbaalaa bi ga tewisaa,
lak wa líifin na jën. Jëncaa enee citéemée' na cidaaŋkaah-yëtúus na
kaahay, ciyaak. Ee ga daa jëncaa hín kiyewinɗa tóoh, mbaalaa ɗa'tii.
12 Yéesu wo''aɓa an:
- Deeyat ɗú ñëkítuk!
Wayee yíinoo ga tëelíbéecaa kaañnjiiri kimeekis, «fu yërí en ɓa?»
Ndaga ɓa ínoheera an Ha'mudii yërí. 13 Yéesu deeyca, ɓeɓpa
mbúuraa, warohhaɓawa. Ya tumissa fodaama na jënaa.
14 Ennda kotaa wukaahaywaa, waa Yéesu feeñuk tëelíbéecaagari ga
iñaa ya mílísee ga ɓuwaa kaaninɗa.

Yéesu na Pee': Pee' fu waarinndoone?

15 Ga waa ɓa lëehí'ta kiñëkítuk, Yéesu meekissa Simoŋ-Pee' an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu wëñ ɓuwii ɓii kikeeñukkoone?
Simoŋ taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:

* **21:1** 21: 1 Giiyaa Gëlílée. † **21:2** 21: 2 Teekaa «Dídím» wërí en «Síis ɓo' ɓanak... »

- Níiraa tubaaltiigoo‡.
16 Kotaa wukanakwaa, Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu keeñukinndoone?
Pee' taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Enaa níirohii baalciigoo.
17 Kotaa wukaahaywaa Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu waarinndoone?
Keeñaa Pee' neƀpii ga daa Yéesu meekissi bi ennda waas kaahay an «fu waarinndoone?»
Ya taassari an:
- Ha'mudii, fu yii fu ínohin iñaa en ƀéeƀɗa, fu ínohin an mi waarinndaa!
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa baalciigoo. 18 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ga kifiilfu, fu pokɗee haffu geñu, fu kari daa neƀpaa, wayee binaa fu gu'gi'aa, fu hay kiƀëwí' yahciigaraa, ƀo' yiliis poki'taa geñu, ƀayyaa ga daa fu waa'tii kika'.
19 Yéesu wo'ee iñaama kiteewoh daa kikaankaa Pee' yah kiman, ee Kooh eru ndam gaɗa. Lëehí'ta Yéesu wo''a Pee' an:
- Taabukaaroo!

Yéesu wo''a yen ga tëelíbéenaa ya keeñukɗa

20 Pee' heeluk hen, ya hotta tëelíbéenaa Yéesu keeñukɗa, yii hay ga fenooƀa. Tëelíbéenaama yërí tobinukee ga fasaafaa Yéesu, ga waa ƀa ñam cuuníinfaa fisela'í'faaɗa ee yërí meekiseeri an: «Ha'mudii, ƀii yahhaa ki'on bíiŋɗa, ya ƀa?». 21 Daa Pee' hotti hen, ya meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, haa yii fu ínoh ya gari?
22 Yéesu taassari an:
- Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga? Fu kay, taabukaaroo rek!
23 Wo'eenaama síwwa ga ɗuuy ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa an tëelíbéenaama kaananndii bi taa'. En ki'enaa, Yéesu wo'éeríi Pee' an: «tëelíbéenaama kaananndii», wayee ya wo'eeri an: «Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga?»
24 Tëelíbéenaama yërí seedi' iñcuma, ya bínndaca, ee ɗí ínohin an iñii ya seedi'ɗa kayoh.
25 Yéesu tumin enaama ciyewin ciliis. Enee an ca ƀéestíru hen wíinoo wíinoo ga këyítaa, mi foogin an, eneenaa ƀéeƀ këyítcaa bínsan caama hawanndii sah ga ëldúna.

‡ **21:15** 21: 15 Tubaaltiigoo waa' kiwo' ƀuwaa bok ga Jaangaa ya ennda hafaaɗa.

Tumeencaa apotaa'caa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Lúkkaa bínɗa. Faa ya ɗewee kibínɗa fërí en «Hewhewii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Lúkkaa bínɗa.» Këyítfii fii nak wo' ga loo tumeencaa apotaa'caa. Ga këyítfaa fuɗewaafaa, Lúkkaa ɓéestíree kilímukkaa Yéesu, kipeskaagari ga ëldúna, kikaankaa na kimílískaagari ga ɓuwaa kaaninɗa, bi ga daa ya ɓëwírohu ɗook asamaanɗa.

Ga fii, ya ɓéestí' daa Helii yisela'í'yii yoosukee ga apotaa'caa, ɓa ɓaa wíil ga teerucaa kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii onɓaɗa. Coonucaa ɓa dayee ga lëgëyaama ɓa tumɗee Yéesuɗa na mesiklaatcaa ɓa tíkseeɗa, ya ɓéestírinca ga. Waama, lak yaawúu'caa am an Wo'eenaa Kooh hayi'ɓa; ɓiɓo' ɓiliis bokussii ga. Lúkkaa ɓéestírin ɓan daa apotaa'caa dalee kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa. Ya wëñ nak kiɓéestí' lëgëyaa apotaa'cii ɓanakɓii ɓii tumɗa, ennda Pee' na Pool. Pee' yërí jangatee ga Yéerúsaleem bi tuuki'ta kikerceen ga ɗuuy yaawúu'caa. Pool ga ɓaaɓcaagari, tuuki'ta kikerceen ga teerucaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa fodii teeraa Añcoos, waa Korenti, waa Filiip na ciliis. Këyítfii tëebírin Pool ga daa ya kooroh ga kiɓaaɓɗa tóoh. Fa teewohin ɓan coonucaa jaangucaa han kituukiru dayeeɗa na daa Helii yisela'í'yii on dooli ɓuwaa hanee ki'aas ga kikerceen ɓaama bi ɓa yëgíssa ga ngëmaagaɓaɗa.

Fodaama, këyítfii fii teewinnduu an ɗu ɓan, ɗu jomin kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga ëldúna.

Këyítfii tumeencaa apotaa'caa tíidoh anee:

A - Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ga Yéerúsaleem (*1: 1–8: 4*)
  1 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*1: 1-11*)
  2 - Macaas tanussa kibok ga apotaa'caa (*1: 12-26*)
  3 - Helii yisela'í'yii yoosukka ga apotaa'caa (*2: 1-13*)
  4 - Apotaa'caa seedi'ussa Hewhewii winéwí'wii ga Yéerúsaleem (*2: 14–8: 4*)
B - Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ga kúlkaa Yúudée na ga gohaa Samarii (*8: 5–12: 25*)
C - Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa daa en ɓéeɓ (*13: 1–28: 31*)
  1 - Ɓaawaa Pool ɗeɓ kika'ɗa (*13: 1–14: 28*)
  2 - Nookoh laakka ga Yéerúsaleem (*15: 1-35*)
  3 - Ɓaawaa Pool wukanakwaa (*15: 36–18: 23*)
  4 - Ɓaawaa Pool wukaahaywaa (*18: 24–21: 16*)
  5 - Pool lagussa ga Kasu ga Yéerúsaleem (*21: 17–23: 22*)
  6 - Pool ɓayussa paanaa yaawúu'caa (*23: 23–26: 32*)
  7 - Pool ɓayussa Room (*27: 1–28: 31*)

Balaa Yéesu tagoh na apotaa'caanaa

1 Fiilii Tewoofíil, ga këyítfaa mi ɗeɓ kibínɗa, mi ɓéestírin tóoh iñaa
Yéesu tum, na iñaa ya jëgíroh aboh ga dalaaraa, 2 bi ga besaa Kooh
ɓëwí'ti, ya lappa asamaanɗa, lakanaa ga doolaa Helaa yisala'í'yaa, ya

nakin apotaa'caa ya tanukɗa kitum iñcaa ɓa jom kitumɗa. 3 Ga waa
ya kolkoh ga coonucaagariɗa, ya hayya gaɓa na mandarga ciyewin
caa teewoh an ya yaa pes: iñaa le' bes cidaaŋkaah-nikiis, ya yaa
teewukoh gaɓa ee ya yaa wo'i naɓa ga loo Nguuraa Kooh. 4 Laakka
bes, ya yuŋnga naɓa kiñam, ya dígallaɓa an:
- Kaa úsaayat Yéerúsaleem, wayee sekat iñaa Paamudii dígohee
ee ɗú keloheeka ga kúuwrooɗa. 5 En ki'enaa, Saŋ bëtísi'ee ga músú,
wayee tes cijutuut ga fíkíi, ɗú hay bëtísi'u ga Helaa yisela'í'yaa.

Yéesu lappa ɗook asamaan

6 Apotaa'caa nak hídírukohussa daama, ɓa meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah kituukiris Nguurii Isarayeel diimaɗane?
7 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú onussii ki'ínoh jamaanaa, wala wahtaa Paamudii yah kituuki'
Nguurii Isarayeelɗa. Paamudii abin wahtaama na kihafci. 8 Wayee
hay kilaak doolaa soruk garúu, waa meyoh ga Helaa yisela'í'yaa
yah kiyoosuk ga ɗookkúuɗa. Fodaama, ɗú en seediroo ga teeraa
Yéerúsaleem, na ɓéeɓ gohaa Yúudée na waa Samaríi, bi ga topaaraa
ëldúna.
9 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñaamaɗa, ɓa ɓaa malak gari ya yaa
ɓëwíru ɗook asamaan, laakka yaayeelaa hay, kúnndari ga hascaagaɓa.
10 Lakanaa ɓa ɓaa lís kitaaginuk asamaan ga daa Yéesu en na
kiyahɗa, ɓo' ɓanak ɓaa ekuk kúltí ciyaanaaw, meyussa jemeet ga
yahaaɓa, 11 wo'ussaɓa an:
- Ɗú, ɓu-Gëlílée, ɗú tuukoh ya dii ɗú taaginuki asamaanii? Yéesu
yiima, ɓëwíru aaw asamaanɗa haysisan fodii dii ɗú hotti yii yah
asamaanɗa.

Yúdaa lofirohussa na Macaas

12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa meyohussa tëgëlaa wo'u tëgëlaa
Ólíwíyéecaaɗa, ɓa ɓoyukka teeraa Yéerúsaleem. Ee ɗekataama
úsaayoh na Yéerúsaleem iñaa hín na tíidee ɓo' ga bes Sabat*. 13 Ga
waa ɓa le''a Yéerúsaleem, ɓa lappa túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa,
daa ɓa meeree kihídírukohɗa. Ɓa enee Pee', Saŋ, Saak na Andari,
Filiip na Toomaa, Bartulëmíi na Mëccëe, Saak kowukaa Alfee na Simoŋ
selootaa† na Yúdaa kowukaa Saak. 14 Ɓéeɓɓa bokussa hel, ɓa ɓaa boki
kikíim Kooh saycaa en tóoh: Mariyaama eew Yéesu, ɓiɓeti ɓiliis na
këmëeŋkímuncaa Yéesu, ensee daama ɓan.
15 Ga bescaama, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa hídírukohussa, ɓa le'eera
ɓo' ɓitéemée' na ɓo' ɓidaaŋkaah-kanak. Pee' kolukka ga leelooɓa,
wo''a an:
16 - Mbokcii, iñaa Helaa yisela'í'yaa yéegalohee ga Këyítfaa Kooh,
koorohhawa ga kúuw Dëwít, ga loo Yúdaa yaa kuliyukee ga ɓuwaa
abee Yéesuɗa, yërí jomee kilaak. 17 Yúdaa bokee garíi ee ya laakeera
lëgëyci ga iñaa ɗí naksee kitumɗa. 18 Yúdaa nak, koparaa ya faysee
ga baakaaraa ya tumeeɗa, ya lommba yoon ga, ya keennda da,
hafaa kuliyuk: ya pookka, liilcaa aamukka. 19 Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem

---

* **1:12** 1: 12 Ga baahaa yaawúu'caa, iñaa onu kitíin ga bes Sabatɗa jomoo kiwëñ kíloomeet wíinoo † **1:13** 1: 13 Selootaa wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Mëccëe 10: 4

yéegussa iñaa laakeeɗa, bi tahha ɓa teekka yoonaama ga lakaagaɓa «Hakeldamak», wërí en «yoonaa ñífaa».
20 Bíduunun fodaama ɓan ga Këyítfaa Kañcaa an: «Kaanfaagari tesat ɗa danɗaŋ ee ken hanat ga kidëk» Ee ɓan bíduunun an: «Ɓo' yiliis línat sasaagari.»
21 Laakin ɓuwaa taabee naríi besaa en ɓéeɓ ga wii Yéesu, Ha'mudii en na kipes ga leelooríiɗa, 22 iñaa aboh ga waa Saŋ bëtísi'i bi ga besaa Kooh ɓewohhi ga leelooríi, ya lappa asamaanɗa, yíinoo ga ɓuwaama jomee naríi kitaam kiseedi' kimílískaa Yéesu.
23 Ɓo' ɓanak tanussa: Yoseef yaa teeku Barsabaas ee ɓaysi Yustusɗa, na Macaas. 24 Lëehí'ta ɓéeɓ ɓuwaa kíimmba Kooh anee:
- Ha'mudii, fu yii fu ínoh keeñcii ɓuwii ɓéeɓɓaɗa, teewaaríi ɓaa fu tanuk ga ɓuwii ɓanakɓii ɓii, 25 ya ɓeɓ sasaa Yúdaa foñ ga lëgëy ki'apotaa'kii ee ya ka'ta ga ɗekataa en wuuciɗa.
26 Fodaama ɓa yípohhaɓa tudoo' kitan yíinoo gaɓa ee iñaa hínnda ga Macaas. Ya atukohussa ga apotaa'caa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa.

2

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga apotaa'caa ga besaa Pantakot

1 Ga waa besaa Pantakot le'ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëminɗa hídírukohussa ga ɗekat wíinoo. 2 Dalla kilaak ríi' wiyaak waa meyoh asamaan en fan uuris wiyaak waa keen, wa líiffa muut ga kaanfaa ɓa enoheeɗa. 3 Daama ɓa hotta iñcaa man na perem-kiwii meyca ga fíkíiɓa, ca hëgískohha, ca warukohha ga ɗook yaa en ɓéeɓ gaɓa. 4 Ɓéeɓɓa líifussa na Helaa yisela'í'yaa, ɓa aawwa kiwo' lak ciliis fodaa daa Helaa yisela'í'yaa onɓa kiwo'ɗa.
5 Wiima lak ga Yéerúsaleem, laakeera yaawúu' ɓigëmí' Kooh, ɓaa enee daama ee ɓa meyohee ga dëkcii tóoh en ga ëldúnaɗa. 6 Ga coowaa ɓa keloh waama, dëkaa tóoh hídírukohha, ɓuwaa jaahli''a lool ndaga yaa en ɓéeɓ yaa keloh apotaa'caa ɓaa wo' ga lakaagari ya ɓapɗa. 7 Ɓa waaru''a lool ee iñaa bettaɓa bi ɓa ɓaa wo' an:
- Hanaa ɓéeɓ ɓuwii en na kiwo' ɓii enussii ɓu-Gëlílée book? 8 Tum na yaa en garuu ɓéeɓ kelohi iñii ɓa wo'ɗa ga lakaagari ya ɓapɗa? 9 Ga ɗuuycuu dii, laakin ɓuwaa meyohu kúlkaa Partes, kaa Medes na kaa Elaamít. Laakin ɓuwaa dëk Mesopotamíi, gohaa Yúudée na waa Kapadoos, waa Pom na waa Aasíi, 10 waa Fírígíi na waa Pamfílíi, waa Esípti, na waa Síreen en ga Líbíiɗa, na ɓuwii meyohu Room dëku diiɗa. 11 Ɓéeɓ, ennda Yaawúu'cii na ɓuwii aas ga Waasiigaɓaɗa, ɓu-Keret na Araapcii, ɗu ɓii kelohɓa ɓa ɓii yéegaloh tumeencii Kooh ciyaakcii ga lakciigaruu.
12 Ɓa waaru''a lool ee hafcaagaɓa kúnukka bi ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Iñii yii ya yee?
13 Ee ɓuwaa ɓíinoo ɓaa ñaawal ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa an:
- Ɓuwii ɓii kapuun biiñ!

Jangataa Pee' ga bërúinaa Pantakot

14 Waa ennda ɗa, Pee' kolukka na apotaa'caa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa, ya dalla kiwo' na ɓuwaa ga ɗook an:
- Ɓú, Yaawúu'cii, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú dëk Yéerúsaleemɗa, foñat noffúu ga iñii mi yah kiwo'ɗa. 15 En ki'enaa, yoo'-yoo' doŋ wërí le',

kon ɓuwii ɓii laalussii hen fodii dii ɗú fooŋkaɗa. 16 Wayee iñii laak
yii, yërí Soweel, Sëldíiga-Koohaa yéegalohee an:
17 «Kooh wo' an: Ga bescii yah kimëeñjohɗa, mi hay kiso' Helii
meyoh garooɗa ga ɗook ɓaa en ɓéeɓ; towutaagarúu tiyaaltaa
na tiɓetitaa hay ki'enu ɓisëldíigaroo, oomaacii hay mín kihot
iñcaa le''ii duum ee gu'gicii hay kilaak iñcaa feeñukɓa ga heey.
18 Ee ga bescaama, mi hay kiso' Helii meyoh garooɗa ga
ɗook súrgacaagoo ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ee ɓa hay ki'enu
ɓisëldíigaroo.
19 Mi hay kitum enaama cidóoyí' waa' ga ɗook ga asamaan na
kíntaan dii ga kakay: hay kilaak fodii ñíf, na kiwii na iifiilaa
ɗúuk pútúl en fan yaayeel.
20 Nohii hay kiñúus tërúus ee ñiidii hay kiyo'oh fodii ñíf, balaa
besii Ha'mudii hayanɗa le'aa, besaa wiyaakwaama líif na
ndamɗa.
21 Bëríinaa, ɓéeɓ ɓaa fu kíim ga teekii Ha'mudiinaa, fu hay
kimúc.»
22 Pee' tíkka ga an:
- Ɗú, ɓu-Isarayeel, súkúrukat iñii mi yahhúu kiwo'ɗa: Yéesu
Nasareet enee ɓaa Kooh teeweerúu an ya taabee nari. En ki'enaa,
Kooh tummba kíntaan na mandarga ci dóoyí'-waa', caa kooroh gari
ee tummbaca ga ɗuuycúu, fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɗú ɓéeɓpúu. 23 Baa
yaama tíkussa ga yahhúu fodaa daa Kooh waareeka ee waayukeeka
kumëeñí'ɗa. Ɗú koorohha ga yah yiifa'cii, ɗú appari, 24 wayee Kooh
mílísi'tari, ɓëgíssari ga mesiklaatcaa ga kikaanɗa. En ki'enaa, kikaan
mínéeríiri kiɓaŋ. 25 Ee Dëwít wo'ee ga iñaa aaw ga Yéesu an:
«Mi dëkee kihot Ha'mudii ga fíkíiroo,
ee ya yii ga yahaaroo doonaa ken mínooroo kiɓúuk.
26 Kërí tah keeñnjoo soosin, ee yeekcii meyoh kúuwrooɗa teewohinka,
ee ɓan faanfiigoo ga daa fa faanohsanɗa abin yaakaa'
27 Ndaga Ha'mudii, fu foñanndii fítiigoo tes ga daa ɓuwaa kaanin
enohɗa,
ee fu íisanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.
28 Fu teewinndoo waasaa ëewdoh ɓo' ga kipesɗa,
ee fu hay kisóosí' keeñnjoo ndaga fu yii ga yahaaroo.»
29 Pee' tíkka ga an:
- Mbokcii, mi míninndúu kiwo' yiléerí' ga loo caasammbuu Dëwít:
ya kaanin, acuunun ee bi wati loyiigari wii lís ki'en dii. 30 Buu' Dëwít
nak enee sëldíiga-Kooh ee ya ínoheera an Kooh díginndi, waatta an
hay kilaak ga níilaa tucaasamuntaagari yaa lamanndi ga Nguuraagari,
en buu'. 31 Dëwít maañeera ki'ínoh an Kiristaanii hay kimílís, kërí
taheeri kiwo' an: «Kooh foñnjiiri ga daa ɓuwaa kaanin enohɗa, ee
faanfaagari noppii ga ɗuuy loy.»
32 Yéesu, yaa mi wo''úu yaama, Kooh mílísɗinndi ga ɓuwaa
kaaninɗa ee ɗí ɓéeɓpíi ɗí tíkin hassíi ga. 33 Yéesu, Kooh ɓëwí'tari,
yugi'tari ya hanohhi yah-ñaam, ya laassa ga Helaa yisela'í'yaa
Paamudii dígoheeɗa, ya yoosuki'ta Helaa ga ɗookkíi ee iñaama yërí
en iñii ɗú hotɗa na iñii ɗú kelohɗa. 34 En ki'enaa, Dëwít mosoo kilap
ga Kooh ee ya ga kihafci wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo' Ha'mudiigoo an:

“Yugohaaroo yah-ñaam,
35 bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa
ditogaa' kotfu.” »
36 Pee' enissaɓa an:
- Ƀéeɓpúu, ɗú ɓu-Isarayeel ínohat gaka an: Yéesu yaa ɗú daayee ga kuraanaaɗa yërí Kooh tum Ha'mudii na Kiristaanii!
37 Daa ɓuwaa kelohee jangataama, fítcaagaɓa gú'ta kërít, ɓa meekissa Pee' na apotaa'caa ɓíinooɓaa an:
- Mbokcii, ɗí jom ya kitum?
38 Pee' taassaɓa an:
- Súpítat kipeskiigarúu, yaa en ɓéeɓ bëtísi'uk ga teekii Yéesu Kiristaa, doonaa ɗú bayalu baakaa'cumgarúu, en ɗanaa Kooh onndúu Helii yisela'í'yii. 39 En ki'enaa, iñaa Ha'mudii, Koohyiigaruu dígoheeɗa aawee garúu na towutaagarúu na ɓéeɓ ɓuwaa úsaayin, ɓéeɓ ɓuwaa Kooh yah kinook ga hafciɗa.
40 Pee' yaa nookɓa, yaa daasɓa na wo'een ciliis ciyewin an:
- Tookat Kooh músallúu, ɗú meyoh ga ɓuwii ɓibóní'ɓii ga jamaanii watiɗa.
41 Ƀéeɓ ɓuwaa took wo'eencaa Pee'ɗa, bëtísi'ussa. Ga besaa bërii, iñaa le' ɓo' ɓijúnni-kaahay ɓaatukka ga tëelíbéecaa. 42 Ƀa tookka coonu ga kisúkúruk jëgírohcaa apotaa'caa eroheeɗa, ɓa ennda wíinoo, ɓa boki ñamah na kikíim Kooh.

Ki'abohkaa laakee ga ɗuuy ɓuwaa ɗeɓ kigëm ga Yéesuɗa

43 Ƀaa en ɓéeɓ, fítaa yabee hen ndaga iñcaa cidóoyí'-waa'caa apotaa'caa tumeeɗa. 44 Ƀéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa enussa wíinoo, ɓa bokka ga iñaa en tóoh. 45 Ƀa toonnda iñaa ɓa laakɗa, ɓa warohha ga díkaantiɓa, yaa en ɓéeɓ na iñaa ya soolukɗa. 46 Ƀa dëkee ga kihídírukoh ga Kaanfaa Kooh besaa en ɓéeɓ. Ƀërí bokee kiñam ga kaancaagaɓa, ee ñamsee ñamahcaa na keeñ wisóosí', ee na keeñ wi'éréfí'. 47 Ƀa kañi Kooh, ee ɓéeɓ ɓuwaa ɓíinoo waa'taɓa. Ee besaa en ɓéeɓ Kooh yaa ɓaat ga lagaagaɓa ɓuwaa múcin.

3

Pee' na Saŋ wëkɗussa ɓaa lafañ hen

1 Laakka bes Pee' na Saŋ ɓaa yah Kaanfaa Kooh, kikíim Kooh; enee ga wahtu kigoonaluk, wahtaa ɓuwaa kíimi Koohɗa. 2 Laakeera ɓo' yaa límdohu na kilafañ, besaa en ɓéeɓ ya haydohu ga kúuw-halkaa Kaanfaa Kooh, wo'si “halaa wimórí'waa”, ya yuŋ daama, ya sarahtuki ga ɓuwaa aasi Kaanfaa Koohɗa. 3 Daa ya hotee Pee' na Saŋ ɓaa yah ki'aas Kaanfaa Kooh, ya lëríssaɓa yah, ɓa sarahhi. 4 Ƀa yíppari has, lëehí'ta Pee' wo''ari an:
- Malkaarii!
5 Lafañaa yaa malakɓa dijófí', ndaga ya foogee an ɓaama yahhi kisarah yen. 6 Pee' nak wo''ari an:
- Mi laakoo hëelís, mi laakoo wúrúus, wayee mi hayyaa ki'e' iñii mi laakɗa: Ga teekii Yéesu KiristaaNasareet, koluka fu tíin!
7 Lëehí'ta Pee' ammbari ga yahaa ñaabaa ɓëwí'tari. Ga saasi kotcaa yëgíssa gík, puuguluycaa hatinndari. 8 Ya ennda bërít tuukka, aawwa kitíin. Ya aassa na apotaa'caa Kaanfaa Kooh, ya yaa tíin, ya yaa koltuk, ya yaa kañ Kooh. 9 Ƀéeɓ ɓuwaa hottari ya yaa tíin, ya yaa kañ Kooh.

10 Ga waa ɓa ínohsohha an yërí enee na kisarahtuk ga halaa Kaanfaa
Kooh, ɓa waaru''a ga lool.

Jangataa Pee' ga ɗuuy Kaanfaa Kooh

11 Ɓaa lafañeeɗa tagohissii ga fenoo Pee' na Saŋ. Ɓéeɓ ɓuwaa
waaru'ussa ga lool, ɓa ɓaa fool kilaakneeɓa ga ɗekataa teeku
«Tíidískaaraa Salomonɗa». 12 Daa Pee' hotee iñaama, ya wo''a
mbooloomaa an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel, iñii han kilaak yii jaahallúu ga ya? Ɗú malkohhíi
ya en fan dooliríi wala kiniik Kooh onndíi kitíinlukoh ɓii yii? 13 Kooh
yaa Abaraham, yaa Ísaak, yaa Yakoop, yaa caasamuncaarúu teewohin
ndamaa Yéesu, súrgaagari. Ee ɗú ga kihaffúu ɗú ɓërí tooneeri, ɗú
taasukkari ga fíkíi Pílaat ee lak sah yaama ɓeɓkinndi ki'íis. 14 Ɓaa
yisela'í'yaa ee yijúwí'yaa ɗú taasukkari, ɗú nammba kikíim Pílaat ya
meydohi'túu ga kasaa ɓaa lagi kumuun ɓo'. 15 Fodaama, ɗú aplukka
ɓaa laak kipesɗa, wayee Kooh mílísi'tari ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa
ee iñaama ɗí enin seedi ga. 16 Doolaa teekaa Yéesu na gëmii ɗí gëm
gariɗa wërí on ɓii yii ɗú hot ee ɗú ínohsohinɗa, dooli kituuk. Kigëm
ga Yéesu onndi kiwak peleŋ fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú hotkaɗa.
17 Diimaɗa mbokcii, mi ínohin an iñaa ɗú tum yaama, ɗú na ɓuwaa
kuliyuk garúuɗa, ki'ínohoo tah ɗú tummbi. 18 Kooh nak mëtí'ta
fodaama iñaa ya yéegalohee kooroh ga kúuw sëldíigacaagariɗa.
Ya wo'ee an Kiristaanaagari hay kikoo' ga coonu. 19 Kon súpítat
kipeskiigarúu, ɗú ɓoykidoh haffúu ga Kooh doonaa Kooh sétí'túu
ga baakaa'cumgarúu. 20 En ɗanaa, Ha'mudii hay kihaydoh jamaanu
ki'íikaruk, ya wosoh Yéesu, Kiristaanii ɗú díŋsee kumëeñí'ɗa.
21 Wayee diimaɗa, Yéesu jom kites ga asamaan bi ga daa Kooh hëwí'san
tóoh en yi'as, fodaa ya yéegaloheeka kumëeñí' koorohha ga túuwtaa
sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaaɗa. 22 Ee Móyíis wo''eera an:
«Ha'mudii Koohyiigarúu hay kiwosoh garúu sëldíiga-Kooh, fodii-
goo, yaa bok narúu heet. Iñaa ya wo''úu tóoh, leenaa súkúrukatti.
23 Ɓéeɓ ɓaa fu tookkii kisúkúruk sëldíiga-Koohaamanaa fu hay
kimeydohu ga ɓuwaa Kooh, fu apu.»
24 Ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa wo'see ga iñaamaɗa, aboh ga Samiyeel bi
ga ɓíinooɓaa tík gariɗa, ɓa yéegalohee iñii hew yii diimaɗa.
25 Iñaa Kooh dígohee koorohha ga sëldíigacaagariɗa enee wuurúu
ee ɗú laakin ɓak ga kifiiliimunkaa Kooh pokee na caasamuncaa-
garúuɗa, ga waa ya wo' Abaraham an:
«Mi hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóoh ee koorohan ga tu-
caasamuntaagaraa.»
26 Fodaama Kooh ɓeɓpa súrgaagari, wossari kibarkeellúu, ya
foñlukoh ɓaa en ɓéeɓ tumeencaagari cibóní'caa ya tumiɗa ee Kooh
ɗeɓka garúu.

4

Pee' na Saŋ ɓayussa ga fíkíi paanaa wiyaakwaa

1 Pee' na Saŋ, lak ɓaa lís kiwo' na ɓuwaa, laakka sarahohcaa hayu
gaɓa taabu na ɓaa kuliyukee ga ɓuwaa watuksi Kaanfaa Koohɗa na
Saduseyeeŋcaa. 2 Keeñɓa tamee ga daa ɓa hot Pee' na Saŋ ɓaa jëgí'
ɓuwaa, ɓa ɓaa yéegalɓa an kimílískaa Yéesu tahin bi ɓuwaa kaanɗa

hay kimílísu. 3 Ɓa ammba Pee' na Saŋ lagussaɓa ga kasu bi ga kooh-
wíisfaa ndaga lak Kooh hoowin. 4 Ɓo' ɓiyewin ga ɓuwaa kelohsee
wo'eencaa apotaa'caaɗa gëmussa. Fodaama ga ɓuwaa gëmɗa tóoh,
yaalcaa jomeera kile' ɓo' ɓijúnni-yëtúus.
5 Ga kooh-wíisfaa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, yaakcaa, na
jëgíroh-waascaa hídírukohussa ga Yéerúsaleem. 6 Aan, ha'-kaadaa
sarahohcaa na Kayíf, Saŋ na Ëlíksaan, na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga gíiraa
ha'-kaadaa sarahohcaaɗa, ensee daama. 7 Ɓa nakohha kihaydoh
Apotaa'caa ga fíkíiɓa, ɓa meekissaɓa an:
- Ɓú kooroh ga doolii wiida wala ga teekii wiida bi ɗú mín wëkí' ɓii
yii?
8 Ga ɗekataama Pee' líiffa na Helaa yisela'í'yaa, loffaɓa an:
- Ɓú yaakcii, na ɓuwii kuliyuk ga heetciiɗa, 9 waa ɗú ɓayyíi wati
kitaas waas ga yijófí'yaa ɗí tumi' lafañaaɗa na daa ɗí kooroh bi ya
wakkaɗa, 10 kon ínohatka ɗú ɓéeɓpúu na ɓéeɓ heetii Isarayeel an
ɗí kooroh ga teekaa Yéesu KiristaaNasareet, yaa ɗú apee ga waa ɗú
daayci ga kuraanaa ee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa. Yéesu
yaama yërí tah bi ɓii yii wak ya tuuk dii ga fíkíirúu. 11 Yéesu yërí en
ɓaa Bíncaa cisela'í'caa wo' gari an: «Atohaa, tawohohcaa jafeeɗa -- ee
wo'u narúu -- mëeñjohin ki'en atoh-koñaa túuyaa.» 12 Enndii garinaa,
kimúc laakoo ga fen diliis. En ki'enaa, laakoo teek wiliis ga ëldúna
waa Kooh e' ɓo'-súusúus ee wa mín ɓuwii kimúsal.
13 Ɓuwaa atti'i ga paanaa wiyaakwaaɗa, waaru'ussa ga daa Pee' na
Saŋ kaañu wo'eencaagaɓaɗa, ee iñaama bettaɓa ndaga ɓa ínohin an
Pee' na saŋ jagussii. Ɓa hotta an ɓa bok ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa.
14 Wayee daa ɓa hotee ɓan ɓaa wëkɗuseeɗa tuukin ga yahaa Pee' na
Saŋ, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an. 15 Waa ennda ɗa, ɓa ebilla apotaa'caa
kimey paanaa atti'ohsiɗa paay, ɓa awwa kihotoh ga díkaantiɓa. 16 Ɓa
ɓaa wo'an:
- Ɓuwii ɓii ɗu tumanɓa na? En ki'enaa, wóorin an ɓuwii ɓii
tumuunun kíntaan wiléerí'. Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem yéeguununka ee
ɗu mínooka kisaŋ. 17 Ɓu hëwëlatɓa, ɗu hoonohɓa kiwo' na ɓo' ga loo
teekii Yéesu, en ɗanaa, iñuma wëñoo ɗa kisíw ga ɗuuy ɓuwum.
18 Waa ennda ɗa, ɓa ɓaylukka Pee' na Saŋ, ɓa kokohhaɓa ɓa íis yas
kiwo' loo Yéesu wala kijëgíroh ga teekaagari. 19 Wayee Pee' na Saŋ
loffaɓa an:
- Wo'at rek! Iñii yiida wëñ kijúɓ ga fíkíi Kooh? Kikeloh
wo'eenndúunoo, kikeloh wo'eenci? 20 Wayee ɗí ga kihaffíi nak, ɗí
mínoo ki'íis kiyéegaloh iñaa ɗí hot na iñaa ɗí kelohɗa.
21 Atti'ohcaa ɓiyaakɓaa hëwëlussaɓa, ɓa íissaɓa ndaga ɓa laakéerí
daa ɓa kooran bi ɓa sodalɓa ee lak ɓuwaa ɓéeɓɓa ɓaa kañ Kooh ga
iñaa laakee yaama. 22 Ɓaa Pee' na Saŋ wëkɗee na kíntaanɗa wëñɗeera
tíkíis tidaaŋkaah-nikiis.

Ɓuwaa gëminɗa enussa ga kikíiim-Kooh

23 Ga waa Pee' na Saŋ íisuɗa, ɓa ɓaa yah ga ɓuwaa ɓa taabi
naɓaɗa, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
wo'eeɓaɗa. 24 Ga waa ɓuwaa súkúrukussa iñaa ɓéestíru yaama, ɓa
bokka ɓéeɓɓa kikíim Kooh anee:
- Cic Kooh, fu yërí sak asamaanii, na kakayfii, na giiyii na tóoh iñcii
en gaɗa.

25 Fu yërí kooroh ga tumeencaa Helaa yisela'í'yaa fu tummba
wo'eencii cii ga kúuwkaa caasammbíi Dëwít, súrgafu an: «Iñii tah
ya coow koluk ga ɗuuy heetcii? Iñii tahƀa kipokoh nof ya ga iñcaa
mínoo kilaak?
26 Buu'cii ga ëldúnaɗa na ƀuwii kuliyuk ga heetcii ga ëldúnaɗa
ƀeƀkuunun ee ƀa enin wíinoo kiheñoh Kooh, Ha'mudii na buuraa ya
falɗa.»✡
27 En ki'enaa, wëerin an Eroot na Poos-Pílaat na ƀu-Isarayeel na
heet ciliis hídírukohuunun ga teerii wii kiheñoh Yéesu súrgiigaraa
yisela'í'yii fu fal buu'ɗa. 28 Fodaama ƀa mëtí'si''a tóoh iñaa fu natee ki-
tum kumëeñí' ee ga dooliigaraa fu onndawa kimín ki'en. 29 Ee diimaɗa
Ha'mudii malkaa ga dii ƀa sooŋngíiɗa; onaaríi, ɗí súrgaciigaraa
kiyéegaloh Wo'eeniigaraa na fít wiyëgísí' gík. 30 Lërísaa yahiigaraa
doonaa ƀiƀo' wëkɗu, ee kíntaan na enaama cidóoyí'-waa' laak ga
teekii Yéesu, súrgiigaraa yisela'í'yii.
31 Ƀuwaa ƀaa lëehí' kikíim Kooh, ɗekataa ƀa eneeɗa waa yëngëluk,
ƀa líiffa ƀéeƀƀa na Helaa yisela'í'yaa, ee ƀa ƀaa yéegaloh Wo'eenaa
Kooh na fít wiyëgísí'.

Ƀu-Yéerúsaleemƀaa gëminɗa atukohussa alalcaagaƀa

32 Ƀéeƀ ƀuwaa gëmɗa bokussa keeñ wíinoo na hel. Yíinoo gaƀa
wo'éeríi an iñaa ya laakɗa ya eemdohwa ga hafci rek, wayee ƀéeƀ iñaa
ƀa laakɗa, ƀa atukoheeri hen, en wíinoo. 33 Apotaa'caa ƀaa seedi' ga
daa ƀa wëñ kimín kimílískaa Yéesu, Ha'mudii ee Kooh taammba naƀa
ga tóoh. 34 Ken ñakéeríi dara gaƀa. Ƀéeƀ ƀuwaa laakee yoon wala
kaanɗa, toonussaca, ƀa haydohha cadamfaa, 35 ƀa e'tafa apotaa'caa,
lëehíraa koparaa warohu ƀuwaa, yaa en ƀéeƀ na iñaa ya soolukɗa.
36 Laakeera ƀan ƀaa teeku Yoseef, ya iñaa Léwít ee límohu Sipa'. Ƀaa
yaama apotaa'caa teekeeri Barnabaas, wërí en «ƀii daasi ƀuwiiɗa».
Ƀaa yaama laakeera yoon, 37 ya toonnda yoonci haydohha cadamfaa,
ya tíkkafa ga yah apotaa'caa.

5

Sabohfaa Anañaas ya na ƀetici Safíraa

1 Laakka nak ƀaa teeku Anañaas, ee ƀetici teeku Safíraa. Ya toonnda
ga kakayfaagaƀa. 2 Ya pokohha nof ƀan na ƀetici, ya tëhdohha ƀan ga
koparaa yoonaa toonohuɗa, lëehí'ta ya e'neera apotaa'caa iñaa tesɗa.
3 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:
- Anañaas, iñii tah ya Seytaani te' keeñfu, fu kaakin Helii yisela'í'yii
saboh ee fu tëhdohin ga koparaa fu toonoh yoonaaɗa. 4 Yoonaa
tesee danaa, wa tesi'tiiraa dane? Waa fu toonndawa, koparaa enndii
wuufune? Kon iñii fu waa' kitum yii fu mínndi na kihalaat ga helfu?
Fu kaakkii ƀo'-súusúus saboh wayee Kooh yërí fu kaak saboh.
5 Daa Anañaas kelohee wo''eencaama, ya kennda kakay, ya dalla
kikaan. Ƀéeƀ ƀuwaa yéeŋsee iñaamaɗa, tíitussa lool. 6 Oomaa-
yaalcaa kolkussa, múulussa faraaffaa, ƀayussafa ki'acnee. 7 Tíkka ga
iñaa le' wahtu kaahay, ƀeti Anañaas aassa, lak ya yéeŋngii dara ga
iñaa laakɗa. 8 Pee' meekissari an:
- Wo'aaroo, cadamfii yoonii ɗú tooneeɗa tóoh fërí fiine? Ƀetifaa
taassari an:

✡ **4:26** 4: 26 Mëdírohat na Kañcaa 2: 1-2.

- Ee, enee cadamfuma.
9 Pee' wo''ari an:
- Ɗú mín na kipokoh nof kiheel kiɗúk Helii Ha'mudii? Súkúruka!
Ɓuwum ka'see ki'ac yaalfuɗa ɓooma ga halii, ee ɓa hayyaa kiɓay, fu
ɓan.
10 Ga saasi ɓetifaa keennda kakay ga kotcaa Pee', fa kaannda. Daa
oomaa-yaalcaa aasee, ɓa laakki kaanin. Ɓa ɓayyari, acsuneerari ga
yahaa yaalci. 11 Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, na ɓéeɓ ɓuwaa yéegee
iñcaa laak caamaɗa, tíitussa lool.

Apotaa'caa tummba kíntaan ciyewin ga Yéerúsaleem

12 Apotaa'caa ɓaa tum ga leeloo ɓuwaa kíntaan ciyewin na enaama
cidóoyí' waa'. Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa mee'seera kihídírukoh ga
ɗekataa teeku «Tíidískaaraa Salomonɗa». 13 Ken ga ɓuwaa ɓíinoo
tesɗa kaañéerii kika' gaɓa, ee nak ɓéeɓ ɓuwaa wo'ee gaɓa yijúwí'.
14 Yewinnda lool ɓiyaal na ɓiɓeti ɓaa gëm ga Ha'mudii, ɓa ɓaatukka
ga ɓuwaa gëminɗa, fodaama mbooloomaa waa wëñ kiyak. 15 Ka'ta
bi ɗúukoolí'caa ɓaa meydohu ga mbedicaa, ɓii faanu ga gatan wala
basaŋ doonaa Pee' kooroh danaa heyna sóogúufaagari mín ki'úul
yíinoo gaɓa, ennda ga yii wala ga yay, ɓa wak. 16 Ɓiɓo' ɓiyewin
ɓaa meyoh ga dëkcaa wíil Yéerúsaleemɗa, ɓaa haydoh ɓiɗúukooli'
na ɓuwaa raɓ am ee ɓéeɓɓa ɓaa wëkɗu.

Apotaa'caa abussa ga kasu

17 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa na ɓéeɓ ɓuwaa taam
nariɗa, ennda ɓuwaa bok ga Saduseyeeŋcaa, iñaadohussa apotaa'caa,
ɓa koluki'taɓa. 18 Ɓa amlukka apotaa'caa, ɓa laŋlukkaɓa ga kasaa
ɓéeɓ tëcohsiɗa. 19 Wayee ga wekaa, laakka malaakaa Ha'mudii hay,
lëgíssa halcaa kasaa, meydohhaɓa, wo''aɓa an:
20 - Karat Kaanfaa Kooh, daama ɗú jangat ɓuwaa ɓéeɓ iñaa aaw ga
loo kipeskii ki'askiiɗa.
21 Apotaa'caa tumussa fodaa daa ya nakohɗa. Kooh yaa wíis
ga kímaa teel, ɓa aassa Kaanfaa Kooh, ɓa aawwa kijëgíroh. Ha'-
kaadaa yaawúu'caa hayya, ya na ɓuwaa taam nariɗa, ɓa ɓëytohha
ɓéeɓ paanaa wiyaakwaa, waa ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk ga heetii ɓu-
Isarayeel hídohiɗa, lëehí'ta ɓa wosohha kikoo'nee apotaa'caa ga kasaa.
22 Soldaa'caa karussa, wayee daa ɓa le'ee kasaa, ɓa hottii apotaa'caa
ga túuycaa ɓa lagohseeɗa, ɓa ɓoyukka ɓa ɓéestí'taɓa an:
23 - Ɗí laak kasaa laguunun bi jofin, soldaa'caa tuukuunun ga halcaa,
wayee daa ɗí aasee, ɗí lëgíssa daa ɓa lagohseeɗa, ɗí hottii ɓo' da.
24 Yaa kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, daa ɓa kelohee wo'eencaa caama, ɓa jaahli''a lool ɓa ɓaa
meekiskoh iñaa mín kidal apotaa'caaɗa. 25 Waa ennda ɗa, laakka ɓaa
hay wo''aɓa an:
- Ɓuwaa ɗú lagee ga kasaaɗa, man ɓaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ɓaa
jëgí' ɓuwaa.
26 Ɓaa kuliyuk soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa taammba na
ɓuwaagari, ɓa koo'neera apotaa'caa ee kinookoh laakkii ga ndaga
ɓa niikee ɓuwaa tapisohɓa na atoh. 27 Ga waa ɓa haydohhaɓa,
ɓa yugi'taɓa ga fíkíi atti'ohcaa ɓiyaakɓaaɗa ha'-kaadaa sarahohcaa
meekissaɓa an:

28 - Ɗí hoonohéeríirúu kijëgíroh ga teekaa ɓaa yaamane? Ee malkat,
Yéerúsaleem tóoh gomin na iñcum ɗú jëgírohiɗa, ee ɗú waa'tíi kikoo'
daal kikaankaa ɓaa yaama!
29 Pee' na apotaa'caa tesɗa loffaɓa an:
- Kooh yërí jom kitaabuku wayee enndii ɓo'-súusúus. 30 Yéesu yaa
ɗú apee ga waa ɗú daayci ga kuraanaaɗa, Koohyii ɓicaasammbíi
mílísi'tari. 31 Ee yërí Kooh ɓëwí', yugi'tari hanohha yah-ñaabaagari,
ya fallari ya en buu' na Músalkaat doonaa ya on heetii ɓu-Isarayeel
kimín kisúpít kipeskaagaɓa en ɗanaa ɓa bayalu baakaa'caagaɓa. 32 Ɗí
ɓërí en seedi ga iñcaa laakee caama, ɗí na Helii yisela'í'yii Kooh on
ɓuwaa taabukiriɗa.
33 Daa ɓu-paanaa kelohee wo'eencaama, ɓa aylukussa bi ɓaa saak,
ɓa waa'ta ki'ap apotaa'caa. 34 Wayee laakka Fërísiyeegaa teeku
Gamaliyeel, ya enee jëgíroh-waas ee ɓéeɓ oneerari cée'. Ya kolukka,
ya tuukka ga leeloo paanaa, ya nakohha apotaa'caa meydohu fooh
paay. 35 Lëehí'ta, ya wo''a an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel, watukat iñii ɗú yah kitum ɓuwii ɓiiɗa. 36 Ɗú
níindísukaa ga iñaa maañnjii dara, laakeera ɓaa wo'u Tëdaas;
enee dii. Ya tíkee hafci ɓo' yiyaak ee iñaa le' ɓo' ɓitéemée'-
nikiis taabukkari. Waayee daa ya apsee, ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa
tasaarukohussa, gaama eemmba daama. 37 Ga fenooci, ga wahtaa
ɓuwii kínsee ki'ínoh daa ɓa hídeeɗa, ɗú hotissa dii Yúdaa yaa dëkee
Gëlíléeɗa. Ya nookka ɓo' ɓiyewin ga fenooci. Wayee daa ya apsee,
ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa tasaarukohussa. 38 Diima deŋ mi wo''úu
an: waassúu hanat ga ɓuwii ɓii ki'en. En lakanaa iñcii ɓa jëgírohɗa
wala iñcii ɓa enukohɗa meyoh ga ɓo'-súusúusaa, ɓa hay kitasoh.
39 Wayee en lak ca meyoh ga Koohaa, ɗú mínooca kihoonoh kituuk.
Kon kaa ekat haffúu ga kiheñoh Kooh. Ɓu-paanaa tookussa iñaa
Gamaliyeel wo'ɗa. 40 Ɓa ɓayya apotaa'caa, ɓa ríplukkaɓa, lëehí'ta
ɓa hoonohhaɓa kiwo' ga teekaa Yéesu, lëehí'ta ɓa íissaɓa ɓaa yah.
41 Apotaa'caa meyohussa daa atti'ohsiɗa, ɓaa yah na keeñ wisóosí'
ndaga daa Kooh atti'in an ɓa matin kitóróhɗu ndaga teekaa Yéesuɗa.
42 Ee besaa en ɓéeɓ ɓa ɓaa ka' Kaanfaa Kooh na ɗuuy kaancaa, ɓa ɓaa
lís kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, yii
en Kiristaaniiɗa.

6

Ɓo' ɓiyitnaɓanak tanussa ki'amɗoh apotaa'caa

1 Waama lak tëelíbéecaa Yéesuɗa ɓaa wëñ kiɓaatuk. Yaawúu'caa
laksi kiGerekɗa ɓaa ña'sukoh loo iñaa yaawúu'caa laksi ki'Ebërëe
tumiɗa. Ɓa ña'sukohee an ɓeticaa bok gaɓaɗa, ee yaalɓa
kaaninɗa, daanee ki'aluku hen ga dúndaa warohsi besaa en ɓéeɓɗa.
2 Apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa hídírohussa ɓéeɓ tëelíbéecaa,
ɓa wo''aɓa an:
- Ɗí íis kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ɗí am ga kiwaroh ñamah
enndii iñaa gën. 3 Ërí tah, Mbokcii, namat kitan ga ɗuuycúu yaal
ɓiyitnaɓanak, ɓaa ínohohu ga kijúɓ, ɓaa líifin na Helii yisela'í'yii ee
laakuunun hel, ɗí sasɓa kitum lëgëyaama. 4 En ɗanaa ɗí ga kihaffíi,
ɗí ëewruk ga kikíim Kooh na kiyéegaloh wo'eeniigari.

5 Ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa tookussa iñaa wo'u yaama. Waa ennda
ɗa, ɓa tannda Iceen, ɓo' yigëmí' Kooh ee líifin na Helii yisela'í'yii,
Filiip, Porokoo', Níkanoo', Tímoŋ, Parminaas, na Níkulaa yaa límohu
Añcoosɗa ee enee yiifa' kuɗewaa, ya aassa ga waasaa yaawúu'caaɗa.
6 Lëehí'ta, ɓa haydohhaɓa ga apotaa'caa. Ɓaama tíkussaɓa yah ga haf,
kíimɗussaɓa Kooh.
7 Wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, ee ga Yéerúsaleem, tëelíbéecaa
ɓaa wëñ kiɓaatuk, ee sarahoh ɓiyewin gëmussa ga Yéesu.

Iceen abussa

8 Kooh barkeella Iceen, líifí'tari na dooli, ya yaa tum enaama
cidóoyí'-waa' na kíntaan ciyaak ga ɗuuy ɓuwaa. 9 Laakka ɓiɓo' ɓaa
júwohéeríi na Iceen ee ɓa bokee ga jaangu-yaawúuraa "ñaamcaa laak
hafɓaɗa", ɓa enee ɓiyaawúu', ee ɓa meyohee Síreen, Aleksandarí,
Sílísíi na Aasíi. Ɓa ɓaa tëesɗoh wo'een na Iceen. 10 Wayee, ɓa mínéeríi
yen ga wo'eencaagari ndaga ya wo'ohee kiñaañkaa Helaa yisela'í'yaa
oneeriɗa. 11 Ɓa neehalla ɓiɓo' doonaa ɓaama wo' an:
- Ɗí kelohin ya wo'in wo'een cisépí'í' ga Móyíis na ga Kooh.
12 Fodaama ɓa tahha bi yaakcaa dëkaa, jëgíroh-waascaa na ɓu-
dëkaa, kolukussa ɓa keennda ga ɗook Iceen, ɓa ammbari, ɓayussari
paanaa wiyaakwaa. 13 Ɓa ɓaydohha ɓan seedicaa yah Iceen kipoki'
kiwo', wo'ussa an:
- Kaanfii Kooh fisela'í'fii na Waasii Móyíis, ɓii yii dëk kiwo' wo'een
cisépí'í' gaca. 14 Ɗí kelohinndi yaa wo' an Yéesu Nasareet hay kiɓú'
Kaanfii Kooh, ya súpít baahcii Móyíis foñi'tuuɗa.
15 Ɓéeɓ ɓuwaa enee ga paanaa wiyaakwaaɗa yípussa Iceen has, ɓa
hotta fíkíifaagari faa melic en fan fíkíi malaaka.

7

Jangataa Iceen

1 Wa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Iceen an:
- Iñcii fu wo'ɗuɗa kayohe?
2 Iceen taassa an:
- Ɗú, mbokciigoo, súkú'kattoo. Koohyii laak ndamɗa feeñukka
caasammbuu Abaraham ga kúlkaa Mesopotamíi lak ya ka'tii kidëknee
teeraa Haran duum. 3 Kooh wo''ari an: «Meyohaa kúlkiigaraa, fu foñ
ɓuunfu, fu ka' kúlkaa mi teewanndaaɗa.»
4 Waa ennda ɗa, Abaraham meyohha kúlkaa ɓu-Kaldee, ya ka'ta
dëkneera teeraa Haran. Ya ennda daama bi ga daa paamci kaanoh.
Kooh ɓewohhari daama, paafdohhari dii ga kúlkii ɗú dëkoh watiɗa.
5 Kooh onndiiri kilaak kakay fíinoo dii, enndii sah iñaa hín na pataŋ-
kot, wayee ya díŋngari kilaak kúlkii, ɓu-níilaagari lamuka gari.
Wiima nak lak Abaraham laakkii sah kowu. 6 Iñii yii yërí Kooh wo'eeri:
«ɓu-níilaagaraa hay kidëku ga kúlkaa enndii kuuɓa ee daama ɓa hay
ki'abu ñaam, ɓa sodalu iñaa le' tíkíis titéemée'-nikiis.» 7 Kooh nak
tíkka ga an: «Heetaa yahɓa ki'am ñaamɗa, mi Kooh, mi haywa ki'atti.
Lëehíraa ɓa hay kikúlkoh daama, ee ɓa yahhoo kijaamukoh dii ga
ɗekatii wii.» 8 Wa ennda ɗa, Kooh pokohha kifiiliimun na Abaraham
ee kigúruk kërí en mandargaa kifiiliimunkaa kaama. Fodaama, ga waa
kowuci Ísaak límuɗa, Abaraham gú'tari ga besaa wu-yitnakaahaywaa
tík gaɗa. Ísaak tummba fodaama, ya gú'ta kowuci Yakoop, Yakoop ɓan

gú'ta ƀicaasammbuu, towutaagari tidaaŋkaah na tanaktaa kuliyuk ga heetii Isarayeelɗa.
9 Caasamuncaagaruu ƀaama iñaadohussa këmëeŋkíƀa Yoseef, ƀa toonndari ya ƀayu kúlkaa Esípti ki'en ñaam. Wayee Kooh taabee nari, 10 ya músallari ga coonucaagari. Kooh onndari kineƀloh Farawoŋ, buuraa Esípti, ya onndari ƀan kilaak hamham ga fíkíici. Yaama fallari ki'en gúwernëeraa kúlkaa Esípti na kituukuk kaanci ƀéeƀfa. 11 Wa ennda ɗa, a' wiyaak laakka ga ƀéeƀ kúlkaa Esípti na kaa Kanaa. Araa mesikka lool bi ƀicaasammbuu laakissii iñaa ƀa ñaman. 12 Ga waa Yakoop keloh an beli laakin ga kúlkaa Esíptiɗa, ya wossa ƀicaasammbuu daama bes. 13 Kotaa kukanakkaa ƀa ka' daɗa, Yoseef tummba bi yaakmuncaagari ínohsohussari. Fodaama Farawoŋ ínohha ƀuwaa en mbokcaa Yoseefɗa. 14 Lëehí'ta, Yoseef wosohha kikoo'nee mbokcaagari ƀéeƀƀa na paamci Yakoop: ennda ƀo' ƀidaaŋkaah-yitnaƀanak na ƀiyëtúus. 15 Yakoop nak toolukka kúlkaa Esípti, ya dëkka daama bi ga daa ya kaanohɗa. Ɓicaasammbuu ƀan kaanohu daama. 16 Faraafcaagaƀa ƀayussa Síkeem, acussa ga loyaa Abaraham lomee na kopa'ci ga towutaa Emoo' ga Síkeemɗa.
17 Ga waa jamaanaa Kooh jomee kimëtí' dígaa ya waatee díŋnga Abarahamɗa deeyca, heetiigari ƀaatukka, waa wëñ kilaw ga kúlkaa Esípti, 18 bi ga daa buu' yiliis falukohɗa. Buuraama nak ínohéeríi Yoseef. 19 Buuraama ɗúkka heetiigaruu, ya sodalla ƀicaasammbuu, ya gítínndaƀa kijaf towutaagaƀa doonaa ta pesoo. 20 Móyíis límu ga jamaanaama, ja ennda ku'oomaakaa neƀlohin Kooh. Ja ƀayussa ga kaan paamci na eeci ñiin kaahay. 21 Ga waa ja jafuɗa, kowukaa Farawoŋ kiƀetikaa balaƀpaja, ya ko'taja fodii kowuci. 22 Fodaama Móyíis korussa ga hamhamaa ƀu-Esípti, ee ya ennda ƀo' yilëekí'-solu ndaga wo'eencaagari na tumeencaagari.
23 Ga waa Móyíis laak tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa, helci ka'ta ga kiwaaknee ƀu-Isarayeel, mbokcaagari. 24 Ya hotta daama ƀo' ga ƀu-Esípti yaa en na kisodal ƀo' yíinoo ga ƀu-Isarayeel, yaa feekki. Ya lúukiɗohhari, ya ëldúki'tari, appa ƀaa bok ga ƀu-Esíptiɗa. 25 Ya foogee an mbokcaagari hay ki'ínoh an Kooh waa' kikooroh gari, ya músalƀa, wayee ƀaama ínohhii iñaama ga. 26 Ga kooh-wíisfaa, ya hotta ƀo' ƀanak ga ƀu-Isarayeel ƀaa enee na kiheñoh, ya waa'taƀa kijúwohi', ya wo''aƀa an: «ƀiyaay, ɗú heñoh ya, ee ɗú ƀimbok?» 27 Yaa jekelukee mooroomciɗa nak tappa Móyíis yah woo''ari an: «Ɓii fallaa buu' na atti'oh ga ɗookkíi ƀa? 28 Fu waa'too ki'ap fodaa fu apee wútúwaa ƀaa bok ga ƀu-Esíptiɗanee?» 29 Daa Móyíis kelohee wo'eencaa caama, ya núppa, ya ɗaakukneera ga kúlkaa Majaan. Ya ennda da bi ya laakka towu tanak daama.
30 Tíkka ga tíkíis tidaaŋkaah-nikiis, laakka malaakaa Kooh feeñukki ga ëgí'-dúndagaa ga yahaa janjagaa Sínayíiɗa, ga ɗuuy kiwii, kiwiikaa enee na kitak ga ɗuuy dútúk. 31 Móyíis dalla kijaahli' ga iñaa ya hotɗa, ya yaa deey kimalak bi jof, wayee ya kelohha koonaakaa Ha'mudii, kaa wo''i an: 32 «Mi yërí en Koohyii ƀicaasamfu, Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop.» Daama, Móyíis yaa saak ndaga kitíit, ya kaañissii kiƀëwí' has kimalak. 33 Ha'mudii tíkka ga, wo''ari an: «ɗolaa ñafa'ciigaraa ndaga ɗekatii fu togohɗa ɗekat wisela'í'. 34 Mi hotin coonufaa heetaagoo enukoh ga kúlkaa Esíptiɗa. Mi kelohin

ti'íintaagaɓa, këří tah mi yoosukin kisomɓa. Diimaɗa, hay mi wossaa
kúlkaa Esípti.»
35 Móyíis yaama, yëří mbokcaagari taasukee, ɓa wo''ari an: «ɓii
fallaa buu' na atti'oh ɓa?» Yëří Kooh wosee ya kuliyuk ga heetaa ya
laasɓa, koorohha ga malaakaa Kooh feeñukee Móyíis ga dútúkaaɗa.
36 Móyíis na kihafci, yëří meydoh ɓu-Isarayeel kúlkaa Esípti ya
tummba enaama cidóoyí'-waa' na kíntaan ga kúlkaa Esípti, ga waa
ɓa paaf giiyaa wiyo'ohwaa, na ga waa ɓa kooroh ëgí'-dúndagaa ɓa
tummba ga iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah-niikiisɗa. 37 Móyíis yëří wo'ee
ɓu-Isarayeel an: «Kooh hayyúu kimeydohi' ga heetiigarúu sëldíiga-
Koohaa man naroo.» 38 Ga waa mbooloomaa nëgírukoh ga ëgí'-
dúndagaaɗa, yëří enee ɓan ga díkaanti ɓicaasammbuu na malaakaa
Kooh wo'ee nari ga jaŋjagaa Sínayíiɗa, ee ya laassa ga wo'eencaa Kooh
onohi kipesɗa, ki'e'tuuca.
39 Ɓicaasammbuu sagussa kitaam ga wo'een Móyíis, ɓa foñnjari,
helɓa ɓoyukka Esípti. 40 Ɓa nakka Aaron an: «Tíɓɗaaríi koohcaa
kuliyukan ga fíkíiríi, ndaga Móyíis, yaa meydoheeríi kúlkaa Esíptiɗa
ɗí ínohoo iñaa dalliɗa.» 41 Waa ennda ɗa, ɓa tíɓpa ɗoon, ɓa tummba
yenɓa koohɓa, ɓa tummba sarah ga nataalaama. Keeñɓa soossa lool
ga iñaa ɓa tíɓ na yahɓa yaama. 42 Kooh úsaayyaɓa, foñnjaɓa ɓaa
jaamuk nohii, ñiidii na olcii ga asamaanɗa fodii koohɓa. Ee iñaama
sah-sah yëří bídu ga këyítfaa sëldíiga-Koohcaa an:
«Ɗú, heetii Isarayeel,
ga wii ɗú tum sarah júu'caa
na sarah ciliis iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis ga ëgí'-ɗundagaaɗa,
ɗú tumɗeeroocane?
43 Múk, ɗú koorukee taalaa Molok yaa ɗú tík Kooh haffúuɗa,
na nataalaa ku'olkaa Reefaan yaa ɗú tík Koohɗa ɓan.
Nataalcaama ɗú ɓëří hëwíreeca, ɗú ɓaa jaamukca.
Këří tah, mi hayyúu kitool, mi ɓayyúu daa wëñ teeraa Babíloon
ki'úsaay.»
44 Iceen tíkka ga an:
- Taalaa ɗaakohsee Bíncaa cisela'í'caa teewoh kifiiliimunkaa Kooh
na ɓicaasammbúuɗa, ɓa taabee nawa ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa.
Taalaama, Móyíis hëwíreewa fodaa daa Kooh teeweeriwaɗa: en
ki'enaa, ya nakee Móyíis kihëwí'wa, ya taabuk ga daa ya hot
lëdírussiɗa. 45 Taalaama, ɓicaasammbuu ɓaa hayee ga fenoociɗa
laasussa gawa. Ɓa taammba nawa bi ga kúlkaa ɓa te'ee ga heetcaa
Kooh kaalee ga fíkíiɓaɗa, lak Yosúwée yëří kuliyukee ga fíkíiɓa.
Wa tessa daama bi ga jamaanaa Buu' Dëwít. 46 Dëwít neɓlohha
Kooh, ya kíimmba Kooh kiyípi'ti kaan daa tucaasamuntaa Yakoop*
jaamukohanndi. 47 Wayee Salomon yëří mëeñjoh kitawahi' Kooh
kaanfaa.
48 Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa nak dëkoo ga kaanfaa ɓo' hëwí' na
yahci. Ee fodaa daa sëldíiga-Koohaa bínkaɗa, Ha'mudii wo' an:
49 «Asamaanii wëří en baŋ-buuriigoo, kakayfii ennda ditogaa' kottoo.
Koɲ ɗú tawahɗanndoo kaan fa man na? Wala ɗú heeli'too daa
mi dëkohan da man na? 50 Iñcuma ɓéeɓca, hanaa enndii yahhoo
hëwí'ca?»

* **7:46** 7: 46 Yakoop ɓayeera ɓan teekaa Isarayeel

51 Iceen wo'issa atti'ohcaa an:
- Ɗú ɓërí yëgís ga haf ee keeñciigarúu na nofciirúu ɗú laginca pat ga kikelohi' Kooh†. Besaa en ɓéeɓ ɗú en na kilebiroh Helii yisela'í'yii, ɗú taam ɓicaasammbúu. 52 Laakin sëldíiga-Kooh yíinoo rek yaa ɓicaasammbúu hatallii ga kipese? Ɓa appa sëldíiga-Koohcaa ɗeɓ kiyéegaloh kihaykaa yijúwí'yiiɗa. Ee watifii wati ɗú onin yijúwí'yii bíiŋ, ɗú apinndi. 53 Ɗú laasin ga Waasii Kooh eroh, koorohha ga malaakacaaɗa, wayee ɗú taabukkiiwa. Iceen tapisohussa na atoh bi kaannda.
54 Daa ɓu-paanaa wiyaakwaa kelohee wo'eencaa Iceen caama, keeñcaagaɓa caa oñ ndaga ki'aylukki, ɓa ɓaa ɗowuk. 55 Wayee, Iceen ga kihafci nak, líiffa na Helaa yisela'í'yaa; ya taaginukka asamaan, ya hotta ndamaa Kooh, ya hotta Yéesu ɓan tuukin hanohha yah-ñaabaa Kooh, 56 Iceen wo''a an:
- Malkat, mi hotin asamaanii lëgísukin, Kowukii ɓii tuukin hanoh yah-ñaabii Kooh.
57 Daa ɓa kelohee wo'eencaama, ɓa dalla kipookoh na tifiip, lagussa nofcaagaɓa, ɓa íisukka waas kíinoo mílíp ga ɗookci. 58 Ɓa fassari bi ɓa meyca nari teeraa, ɓa aawwari kitapisoh na atoh ki'appi. Ɓuwaa neehalsee ki'en seedi'ɗa, súukussa kúltícaagaɓa kakay ga kotcaa oomaa-fiilaa teeku Sóolɗa. 59 Ga daa ɓa enee Iceen kitapisoh na atoh tóohɗa, Iceen yaa kíim Kooh an:
- Yéesu, Ha'mudii, te'aa fítiigoo.
60 Lëehí'ta, ya yí''a, lessa koonaa ga ɗook an:
- Ha'mudii, kaa taabukɓa baakaarii wii! Daa ya wo'ee iñaama, ya kaannda. Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga.

8

Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa Sóol hatallaɓa ga kipesɓa

1-2 Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga. Laakka ɓiɓo' ɓigëmí' Kooh ɓaa ɓeɓ faraaffaa Iceen, ɓa accafa, ee ɓa kodukka lool kaanaa Iceen. Ga besaa bërii Iceen apuɗa, ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee enu ga Yéerúsaleemɗa dalussa kihatalu ga kipesɓa, hatal wiméeskí'. Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa tasaarukohussa ga gohcaa Yúudée na caa Samarii bi tessa apotaa'caa doŋ. 3 Wayee Sóol ga kihafci, keennda ga ɗook ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ki'íslukohɓa ngëmaagaɓa. Ya yaa aas ga kaancaa, ya yaa am ɓuwaa gëminɗa, ɓetoo yaaloo, ya yaa laŋɓa ga kasu.
4 Ɓéeɓ ɓuwaa tasaarukohseeɗa nak, ɓaa wíil ga ɗuuy kúlkaa, ɓa ɓaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii.

Filiip yéegalohha Hewhewii winéwí'wii ga gohaa Samarii

5 Fodaama Filiip ka'ta gohaa Samarii, ga teeru wíinoo daama, ya yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaa, Músalkaatii dígohseeɗa. 6 Ɓuwaa ga dëkaaɗa tóohɓa aawussa kisúkúruk Filiip ndaga kíntaancaa ɓa keloh ee ɓa hot ya tumiɗa, ɓa gëmmbari. 7 En ki'enaa, raɓ ɓiyewin meyohussa na tifiip tiyaak ga ɓuwaa ɗúukoolinɗa, ee lafañ ɓiyewin na ɓeedukí' ɓiyewin wëkɗussa ɓan. 8 Fodaama keeñ-soos wiyaak laakka ga teeraama.

---

† **7:51** 7: 51 Wo'eenii Iceen wo' diiɗa en fodii «ɓuwaa keeñcaa na nofcaa gúrukkii» ee waa kiwo' rek kisaŋ kikelohi' Kooh

9 Wiima lak ga teeraama, laakin ɓaa ɗeɓ da ki'en, ya teeku
Simoŋ ee ya enee luhusoh. Ɓu-Samarí̈i waaru'eera ga iñcaa ya
tumeeɗa. Ya tíkee hafci ɓo' yilëekí'-solu, 10 ee ɓéeɓ, oomaanoo, yaakoo
súkúrukeera iñcaa ya wo'iɗa. Ɓa wo'ee gari an:
- Ɓii yii yërí en doolii Kooh, wii wo'u an wa doŋ wa mínɗa.
11 Ɓa ɓaa súkúrukki dijófí' ndaga ya maañinɓa kiwaaru'i ga
luhuscaa ya tumiɗa. 12 Wayee daa Filiip yéegalohee Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa Kooh na ga loo Yéesu Kiristaaɗa, ɓéeɓ
ɓuwaa, ɓetoo yaaloo gëmmba, ɓa awwa kibëtísi'uk; 13 bi ga Simoŋ
luhusohaa sah gëmmba, ya bëtísi'ussa. Ya aawwa kitaabuk Filiip rek.
Ya waaru''a lool ga kíntaancaa na enaamacaa cidóoyí'-waa'caa ya hot
Filiip tumiɗa.
14 Apotaa'caa ga Yéerúsaleemɗa nak, kelohussa an ɓu-gohaa
Samarí̈i te'uunun Wo'eenaa Kooh ga keeñɓa. Ɓa wossa Pee' na Saŋ
daama. 15 Daa Pee' na Saŋ le'see da, ɓa kíimi'ta ɓuwaama Kooh, ɓa
laas ga Helii yisela'í'yii. 16 En ki'enaa, lak Helii yisela'í'yii yoosukkii ga
yíinoo gaɓa duum, ɓa eemee ga kibëtísi'u ga teekii Yéesu, Ha'mudii.
17 Waa ennda ɗa, Pee' na Saŋ tíkussaɓa, yaa en ɓéeɓ yah ga haf, doo ɓa
ɓaa han kilaas ga Helii yisela'í'yii. 18 Simoŋ hotta an Helii yisela'í'yii
yoosukin ga ɗook ɓuwaa ga waa apotaa'caa tíkɓa yah ga hafɗa. Ya
waa'ta kineehal Pee' na Saŋ hëelís, 19 wo''a an:
- Onattoo ɓan kimín iñuma ɗú tumiɗa, doonaa ɓaa mi tík yah ga
haf ɓéeɓ ya laas ga Helii yisela'í'yii.
20 Wayee, Pee' loffari an:
- Koparumgaraa saŋku'at ee fu saŋku'uk nawa. Iñaa Kooh onoh,
fu fooŋ an fu mínndi kilom na hëelíse? 21 Fu laakoo wa' na ɓak
ga iñii yii ndaga keeñiigaraa júɓpii ga fíkíi Kooh. 22 Kon hebukaa
jafaa halaatumgaraa wibóní' wuma dúuy, fu aaw kikíim Ha'mudii, en
ɗanaa ya bayallaa halaatumgaraa wibóní' wuma, en an mínukinaa!
23 En ki'enaa, mi hotin an fu líif na ki'iñaan ee fu ñaam-baakaa'.
24 Simoŋ dalla kitaas an:
- Kíimɗattoo Ha'mudii na kihaffúu, en ɗanaa iñcii ɗú wo'ɗa wíinoo
gaca dalooroo. 25 Pee' na Saŋ, ga waa ɓa seedi''a, ɓa yéegalohha
Wo'eenii Ha'mudii bi ɓa lëehí'ta, ɓa ɓaa ɓoyuk Yéerúsaleem; ee ga
waasaa, ɓa ɓaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga dëk ciyewin ga
gohaa Samarí̈i.

Filiip bëtísi''a ɓaa dëk Ecoopíi ga waas Gaasaa

26 Laakka bes, malaakaa Ha'mudii wo''a Filiip an:
- Koluka, fu ka' ɓak iñaa hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗa, fu taam
waasaa meyoh Yéerúsaleem aaw Gaasaaɗa. Waasaama koorohsussii
diimaɗa.
27 Filiip dalla kikoluk yaa yah. Ya hídohha na ɓo' yiyaal yaa meyoh
kúlkaa Ecoopíi, ɓaa nak enee ɓaa yóomɗu hen. Ee ɓaa yërí en
tuukkoh-alalaa buuraa Ecoopíi yiɓetiyaa wo'si Kaandaasɗa. Ya karee
Yéerúsaleem kijaamuk Kooh, 28 ee ya enee kiɓoyuk kaanɓa. Ɓaa, lak
yugin ga sareetaagari yaa jaŋ Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bínɗa.
29 Helaa yisela'í'yaa wo''a Filiip an:
- Gaawaa kitíin fu daɓ sareetaa waanee.
30 Filiip foolla, daɓpa sareetaa, ya kelohha ɓaa yaa jaŋ ga Këyítfaa
Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bínɗa, ya meekissari an:

- Iñii fu jaŋɗa, fu ínohin yen ga sahe?
31 Ɓaa taassa an:
- Mi laakkii ɓaa lóogísohɗanndoowanaa, mi tuman na bi mi ínoh iñii wa waa' kiwo'ɗa?
Lëehí'ta ya wo''a Filiip kilap ga sareetaa, ya yuŋ ga yahaaci.
32 Kuɗekatkii ya enee na kijaŋ ga Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaaɗa enee kii:
«Fodii baal, ya ɓayussa ki'apunee,
fodii kubaalkaa fiippii ga fíkíi ɓaa enndi na kinenɗa,
fodaama, ya lëgíssii kúuwci.
33 Ya torohɗussa ee ken onndiiri kayoh.
Kumuunci laguunun ee ya foñnjii lam.»
34 Ɓaa kúlkoh Ecoopíiɗa, meekissa Filiip an:
- Wo'aaroo en neɓpaanaa, sëldíiga-Koohaa wo' loo ɓa dii? Wo' na hafcinoo, wo' ga ɓo' yiliis?
35 Waa ennda ɗa, Filiip ɓeɓpa wo'eenaa, ya abohha ga iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo' yaama, ya yaa lóogísohi'ti Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa. 36 Daa ɓa en na kiyahɗa, ɓa le''a ga ɗekataa taakin músú, lëehí'ta ɓaa wo''a Filiip an:
- Man músú mee, iñii kokohan ya mi bëtísi'u?
[37 Filiip wo''ari an:
- En an fu gëmin ga keeñiigaraa ɓéeɓwanaa, fu mín kibëtísi'u.
Ɓaa wo''ari an:
- Mi gëmin an Yéesu Kiristaa yërí en Kowukii Kooh.]
38 Ga saasi, ɓaa dalla kinakoh sareetaa tuukiru, Filiip na ɓaa yoosukussa ga ɗuuy músúmaa, Filiip bëtísi''ari.
39 Daa ɓa mey músúmaa hen, Helii Ha'mudii bëffa Filiip, ɓaa kúlkoh Ecoopíiɗa hotissiiri. Wayee ɓaa yaa yah waasci na keeñ wisóosí'.
40 Filiip nak, meyneera teeraa Asot, ya yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii; ya taammba teeru na teeru, bi ga daa ya le'oh teeraa Sesareeɗa.

9

Sóol gëmmba ga Yéesu
(Tumeen 22: 6-16; 26: 12-18)

1 Wiima lak Sóol yii lís kidíguk ki'ap tëelíbéecaa Ha'mudii, ya ka'ta ga ha'-kaadaa sarahohcaa kikíimmbi, këyítfaa ya teewohan ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-yaawúu'caa ga teeraa Damaasɗa, 2 en ɗanaa ɓuwaa ya laak daama ee boku ga waasii Ha'mudiiɗa, ennda ɓeti, ennda yaal, ya amɓa, ya haydohɓa Yéerúsaleem.
3 Lak ya yaa ga waas Damaas, ee ya deeyin teeraa, dalla kilaak lee'laataa meyoh asamaan: wa ennda mareet ga ɗookci, bi wíillari.
4 Ya keennda kakay. Ya kelohha koonaa, kaa wo''i an:
- Sóol! Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?
5 Ya taassa an:
- Kiyaakii, fu yërí en ɓa? Koonaakaa wo''ari an:
- Mi yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa. 6 Wayee koluka nak, fu aas ɗuuy teerum. Daama, fu hay kiwo'u iñaa fu jom kitumɗa.
7 Ɓuwaa taabee nariɗa tuukussa, tíitussa bi ɓa mínoo kiwo', ɓa kelohee ga koonaakaa wayee ɓa hottii ɓo'. 8 Sóol kolukka, wayee ga daa hascaagari buulɗa tóoh, ya hotissii dara. Ɓa ammbari ga yah,

kile'dohhi teeraa Damaas. 9 Tummba bes kaahay, caa ya hotoo, ya
ñammbii, ya anndii.
10 Wiima, lak laakin ga teeraa Damaas tëelíbéenaa teeku Anañaas,
Ha'mudii feeñukkari ga heey wo''ari an:
- Anañaas! Anañaas taassa an:
- Mi yee, Ha'mudii.
11 Ha'mudii wo''ari an:
- Karaa diima-diima kaan Yúdaa, ga waasaa wo'u waasaa
wiyólóhí'waaɗa, fu meekisoh ɓaa teeku Sóol ee meyoh teeraa
Taarsaɗa. Ya yaa da, ee diima deŋ yaa kíim Kooh. 12 Ya hotin ga heey
ɓaa teeku Anañaas, aassa gari ga kaanfaa, tíkkari yah ga haf doonaa
ya hotis.
13 Anañaas nak wo''a an:
- Ha'mudii, mi kelohin ga ɓo' ɓiyewin iñcaa cibóní'caa ɓaa yaama
tum ɓuwaagaraa ga Yéerúsaleemɗa. 14 Ee sah ya hayin dii, taam na
doolaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa onndi, kiɓay ɓéeɓ ɓuwii en na kikíim
ga teekfuɗa.
15 Wayee, Ha'mudii wo''ari an:
- Karaa hen rek, ɓaa yaama mi yërí tanukki kijeriñukohhi, ya le'doh
teekiigoo ga fíkíi ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, fíkíi buu'cii, na fíkíi ɓu-
Isarayeel. 16 Mi hayyi kiteeɓ na kihaffoo ɓéeɓ coonucaa ya jom kiday
ndaga teekiigooɗa.
17 Waa ennda ɗa, Anañaas ka'ta, ya aassa kaanfaa. Ya tíkka Sóol
yahcaagari, wo''ari an:
- Sóol, mbokiigoo, Yéesu, Ha'mudii yaa feeñukeeraa ga waasaa fu
koorohee kihay diiɗa, yërí wossoo garaa en ɗanaa fu hotis, ee fu líif
na Helii yisela'í'yii.
18 Ga saasi, iñcaa man na wëesée-jën keenohha hascaa Sóol, ya
hotissa. Waa ennda ɗa, ya kolukka bëtísi'ukka. 19 Lëehí'ta ya
ñammba, ya mínnda kituuk.

Sóol yaa jëgíroh Hewhewii winéwí'wii ga Damaas

Waa ennda ɗa, Sóol tessa na tëelíbéecaa Yéesu ee dëku teeraa
Damaasɗa, bi sammba kimaañ. 20 Ya sekkii iñaa maañ, ya aawwa
kijangat ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa an Yéesu yërí en Kowukii Kooh.
21 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohee iñaa Sóol wo' yaama, waaru'ussa bi ɓaa wo'
an:
- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yii yërí enee ga Yéerúsaleem, yaa hatal ga
kipes ɓuwii gëm ga Yéesuɗa? Enndii ki'am ɓuwii gëm ga Yéesu, na
kiɓayɓa Yéerúsaleem ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa haydoheeri diine?
22 Sóol nak wëñnja ɗa kiyëgís ga jangataagari. Yaawúu'caa dëku
Damaasɗa, laakussii iñaa ɓa wo'anndi ndaga ya teeweeɓa hen bi lee'ta
an Yéesu yërí en Kiristaanii.
23 Ka'ta bi maañnja, yaawúu'caa hotohussa ga díkaantiɓa ki'ap Sóol,
24 wayee Sóol yéeŋnga iñaa bok ga. Wekoo, nohoo ɓa ɓaa watuk, bi ga
halcaa teeraa, doonaa ɓa mínndi ki'ap. 25 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa
Yéesu Sóol jëgíreeɗa ɓayussari ga wek, ɓa ekkari ga Kosu, yoolussari
ga fenoo míiraa dëkaa doonaa ya mín kisaan.

Sóol ka'ta Yéerúsaleem

26 Sóol le''a Yéerúsaleem, ya waa'ta kitaam na tëelíbéecaa Yéesuɗa,
wayee ɓéeɓ niikkari ndaga ɓa gëméeríi kayoh-kayohɗa an ya enin

tëelíbée Yéesu. 27 Waa ennda ɗa, Barnabaas ɓeɓpari, ɓayyari ga
Apotaa'caa. Ya ɓéestí'taɓa daa Sóol hotee Ha'mudii ga waasaa, ee
Ha'mudii wo''a nariɗa, na daa ya daanee kijëgíroh ga teekaa Yéesu ga
Damaasɗa. 28 Aboh ga besaa bëríi, Sóol taammba naɓa, ɓa ɓaa kari, ɓa
ɓaa hayi ga ɗuuy Yéerúsaleem, ɓa ɓaa jëgíroh ga teekii Ha'mudii ga
fíkíi ɓéeɓ. 29 Ya yaa ka' ga Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa, ya yaa saawal
naɓa, wayee ɓaama waa'seeri ki'ap. 30 Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, daa
ɓa yéegeeka, ɓa ɓayya Sóol teeraa Sesaree. Ya meyohha daama, ya
yaa yah waa Tarsa.
31 Fodaama, ɓuwaa gëmu ga Yéesu dëku ga gohaa Yúudée, waa
Gëlílée, na waa Samaríiɗa hannda kilaaku jam. Ɓuwaa ɓaa
wëñ kiyëgís ga ngëmaa, ɓa niikka Ha'mudii ga kipesɓa, ee Helaa
yisela'í'yaa amɗohhaɓa, ɓaa wëñ kiɓaatuk.

Pee' wëkí'ta Aynee ga teeraa Lídaa

32 Wiima lak Pee' yaa wíil daa en ɓéeɓ. Laakka bes, ya ka'ta teeraa
Lídaa, ga ɓuwaa en ɓuu Kooh daamaɗa. 33 Ya laakka daama ɓaa teeku
Aynee. Ɓaama lak faanukin tíkíis tiyitnataahay, ndaga ya lafañee hen.
34 Pee' wo''ari an:
- Aynee, Yéesu Kiristaa yërí wëkí'taa, koluka fu lari' haffu
fayaaŋfiigaraa. Ga saasi Aynee kolukka. 35 Daa ɓéeɓ ɓu-Lídaa na
ɓéeɓ gohaa Sarom hotseeri, ɓa súpítta kipeskaagaɓa ɓa gëmmba ga
Ha'mudii.

Pee' mílísi'ta Tabítaa

36 Wiima, ga teeraa Yopee, lak laakin ɓetifaa teeku Tabítaa ee fa
gëmin ga Yéesu. Teekaama wo'si «Dorkaas» ga kiGerek: wërí en
«Nuuh». Ɓetifaama dëkee ga kitum enaama yijófí' na kidímal ɓuwaa
laakooɗa. 37 Ga bescaama, ɓetifaa keennda ɗúukool, fa kaannda. Fa
ɓookussa, lëehí'ta fa faanussa ga túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa.
38 Tëelíbéecaa Yéesu ee dëku Yopeeɗa, lak yéeguunun an Pee' yaa ga
Lídaa. Lídaa na Yopee úsaayohussii dara. Ɓa wossa ɓo' ɓanak ga
Pee' kiwo''i an: «Dímalaaríi, fu gaaw kihay garíi.» 39 Pee' taammba
naɓa ga saasi. Daa ya le'ee, ɓa ɓayyari túuyaa faraaffaa faanohuɗa.
Ɓéeɓ ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa ɓihúnís Tabítaaɗa, hayussa gari
na tilooyoh. Ɓa ɓaa teeɓpi mariñee'caa na kúltícaa Tabítaa daanee
kiñëekí' ga waa ya pesohɗa. 40 Pee' meydohhaɓa ɓéeɓɓa fooh, ya
yí''a, kíimmba Kooh. Lëehí'ta ya mëeñsukka ga faraaffaa, wo''a an:
- Tabítaa, kolka!
Tabítaa malakka, ee daa ya hotee Pee' hen, ya kolukka, yuŋnga.
41 Pee' ammbari ga yah, dímallari ya koluk. Lëehí'ta Pee' ɓayya ɓuwaa
gëmuunun Kooh enu daɗa, na ɓeticaa ɓiyaalɓa kaaninɗa; ɓa hayya,
ya teeɓpaɓa Tabítaa, lak mílísin. 42 Iñaa hew yaama síwwa ga teeraa
Yopee ee ɓo' ɓiyewin gëmussa ga Ha'mudii. 43 Waa ennda ɗa, Pee'
tessa ga Yopee bi maañnja ga kaan ɓo', yaa teeku Simoŋ ee ya iñaa
tíyoh-on.

10

Korney hotta malaakaa Kooh ga heey

1 Laakeera ga teeraa Sesaree ɓaa teeku Korney. Ya kuliyuki ɓo'
ɓitéemée' ga lagaa soldaa'caa ɓu-Room wo'si «Ítalíiɗa». 2 Ɓaa yaama

enee ɓo' yigëmí' Kooh ee niikeera Kooh ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa. Ya
yewineera kidímal yaawúu'caa laaksooɗa ee ya tagohéeríi na kikíim
Kooh. 3 Laakka bes, ga wahtu kigoonaluk, iñaa ammbari fodii heey,
ya hotta faŋ malaakaa Kooh feeñukki, wo''ari an:
- Korney!
4 Korney ennda hascaagari jak ga malaakaa, ya dalla kitíit,
meekissari an:
- Kiyaakii, iñii laak ya? Malaakaa wo''ari an:
- Kooh tookin iñii fu kíimmbiɗa ee ya hotin dii fu amɗohi ɓuwii
laakooɗa. 5 Diima nak wosaa ɓiɓo' Yopee, ga ɓaa teeku Simoŋ ee ɓaysi
Pee'. 6 Ya yaa ga kaan ɓaa teeku Simoŋ, yaa tíyi on ee kaanci faa ga
yahaa giiyaa.
7 Ga waa malaakaa wo'ee nari ka'ɗa, Korney ɓayya ga súrgacaagari
ɓanak, na soldaa' yigëmí' Kooh ga ɓaa ya kuliyukɗa. 8 Ya ɓéestí'ta tóoh
iñaa heweeɗa, lëehí'ta, ya wossaɓa teeraa Yopee.
9 Ga kooh-wíisfaa, lak ɓuwaa Korney woseeɗa ɓaa ga waas ee ɓa
deeyin teeraa Yopee. Wiima lak Pee' lapin ɗook taahaa kaan Simoŋ,
tíyoh-odaa, kikíim Kooh ga wahtu cuunoh. 10 Kiyaaɓ daɓpari, ya
waa'ta kiñam. Lakanaa ya yaa tíkɗu cuunoh, iñaa ammbari fodii
heey, 11 ya hot Asamaan lëgískin, iñaa man na píis wiyaak, waa abu
ga siñdaacaa cinikiiscaa waa yoosuk, meyoh asamaan. 12 Ga ɗuuy
píisaama, heet rawaa en ɓéeɓ waa ga: ennda ha'-kot cinikiis, ennda
ɓii fasukiɗa, ennda heet selaa en ɓéeɓ. 13 Laakka koonaakaa wo' Pee'
an:
- Pee' kolka, fu ap, fu ñam!
14 Pee' taassa an:
- Múk, Ha'mudii, mi mosoo kiñam iñaa tabin na iñaa settii ga fíkíi
Kooh.
15 Koonaakaa wo'issa kotaa kukanakkaa an:
- Iñaa Kooh wo' an setin ga fíkíici, kaa tíkwa iñaa tabin.
16 Iñaama, ennda ɗa waas kaahay, lëehí'ta ga saasi píisaa lappa
asamaan.
17 Lak Pee' jaahli'in ee yaa lís kiraas ga helci ati iñaa ya hot yaama
waa' ya kiwo'. Wahtaama nak ɓuwaa Korney woseeɗa le'ussa, ɓa
meekisohha bi ɓa le''a kaan Simoŋ, ɓa tuukka ga hal-kaadaa. 18 Ɓa
ɓëytohha, ɓa meekisohha an:
- Simoŋ yii wo'u Pee'ɗa en ga kaanfii fiine?
19 Pee' nak, lak yaa lís kihalaat ga iñaa ya hotɗa, Helaa yisela'í'yaa
dallari kiwo' an:
- Ɓo' ɓaahay ɓee ee soolukussaa. 20 Kolka fu yoosuk fu taam naɓa
ee kaa laak hel kanak ga, ndaga mi yërí wosɓa.
21 Pee' yoosukka, ka'ta ga ɓuwaa, wo''aɓa an:
- Mi yërí en ɓii ɗú waa' kihotɗa. Iñii enee kottúu ya?
22 Ɓa taassari an:
- Korney, yaa kuliyuk ga soldaa'caaɗa, yërí wossíi. Ya enin ɓaa júwin
ee niikin Kooh, ee ɓéeɓ yaawúu'cii seedi'inka gari. Laak malaakaa
Kooh dígalli kiɓaylukkaa fu ka' kaanci, ya súkúrukkaa ga iñaa fu
jommbi kiwo'ɗa.
23 Waa ennda ɗa, Pee' paafdohhaɓa ɗuuy kaanfaa, ya néehí'taɓa
daama bi Kooh wíissa. Ga kooh-wíisfaa, Pee' tíkukka ga waas, yaa
yah naɓa. Laakeera ɓiɓo' ɓaa ɓenndi ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee
dëku Yopeeɗa. 24 Ga ɓesaa tík gaɗa, ya le''a teeraa Sesaree. Wiima nak,

lak Korney hídírohin ɓu-kaanci na fiiliimun-kumuuncaagari, ɓii sekki.
25 Ga waa Pee' en na ki'aas kaanfaaɗa, Korney hayya, kihídohnee nari,
ya jafukka kakay ga kotcaagari, yí''a ga fíkíici. 26 Wayee Pee' ammbari,
yaa ɓëwí'ti, wo''ari an:

- Kolka Korney! Mi ɓan, mi ɓo' doŋ fodii garaa.

27 Lëehí'ta Pee' yaa saawal nari bi ɓa aassa kaanfaa. Pee' nak hotta
ɓuwaa ga ɗuuy kaanfaa, hídírukohuunun ɓiyewin. 28 Ya dalla kiwo'
an:

- Fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɓaa en yaawúu' hoonohuunun ki'aboh na
ɓaa enndii yaawúu' ee hoonohuunun ki'aas kaaanci. Wayee Kooh
teewinndoo, mi na kihaffoo, an Ken jomoo kiwo' ɓo' an kitaam nari
tabin wala an ya settii. 29 Ërí tah mi laakkii hel kanak ga kihay dii ga
wii ɗú ɓaylukkooɗa. Kon diimaɗa soolii enee ya?

30 Korney taassa an:

- Laakin bes kaahay ga wati, ga wahtii ɗu kíimohi Kooh ga
kigoonaluk ɗu enoh wii sii'ɗa, mi enee dii ga kaanndoo, mi yaa kíim
Kooh. Mi yéeŋngiinaa, mi hotta ɓo' yaa ekukin kúltí cimélící', meyin
mël ga fíkíiroo, 31 ɓaa wo''aroo an: «Korney, Kooh tookɗinndaa iñaa
fu kíimeeriɗa, ee ya hotin ga dii fu took kidímal ɓuwii laakooɗa.
32 Diima nak, wosaa ɓiɓo' teeraa Yopee, ga ɓo' yaa teeku Simoŋ ee
ɓaysi Pee'. Ya yaa ga kaan ɓo' yaa teeku Simoŋ, iñaa tíyoh-on ee
kaanci faa ga yahaa giiyaa. 33 Ga saasi mi wosohharaa kikoo'nee, ee
ga dii fu hayinɗa, iñii fu tumɗa jofin. Kon ɗí ɓéeɓpíi ɗí ɓee ga fíkíi
Kooh kisúkúruk ɓéeɓ iñii Ha'mudii nakkaa kiwo''íiɗa.»

Jangataa Pee' ga kaan Korney

34 Waa ennda ɗa, Pee' ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:

- Diima, mi ínohin kayoh-kayohɗa an Kooh tík ɓuwii ɓa wíinoo ga
fíkíici. 35 En ki'enaa, ɓéeɓ ɓaa fu niikki, ee fu tumi iñaa júwin ga
fíkíicinaa, ga heetaa fu mín kibokoh ga ëldúna tóoh, fu neɓlohinndi.
36 Ya wosohin wo'eenaagari ga ɓu-Isarayeel, ya yéegalohha ga ɗuuyɓa
Hewhewii winéwí'wii haydoh jam kesiɗa, koorohha ga Yéesu Kiristaa,
yii en Ha'mudii ɓuwii ɓéeɓ ga ëldúnaɗa. 37 Ga iñaa tík ga waa Saŋ
ɓëytoh ɓuwaa kibëtísi'ukneeɗa, ɗú ínohin iñaa hewee, síwwa ga
kúlkaa Yúudée ɓéeɓ ee dalohee gohaa Gëlíléeɗa. 38 Yéesu Nasareet
yaama, Kooh faleeri, so'tari doolaa meyoh ga Helii yisela'í'yii, ya yaa
wíil daa en ɓéeɓ kitum enaama cijófí', ya yaa wëkí' ɓéeɓ ɓuwaa
Seytaani laakee dooli ga ɗookɓaɗa ndaga Kooh taabee nari. 39 Ɗí
nak, ɗí seedi'in ɓéeɓ iñaa ya tum ga kúlkaa yaawúu'caa na ɓan ga
Yéerúsaleemɗa. Ɓa appari ga waa ɓa daayci ga kuraanaaɗa. 40 Wayee
ga ɓesaa wukaahaywaa tík gaɗa, Kooh mílísi'tari, onndari kifeeñuk.
41 Ya feeñukkii nak ga ɓuwii ɓéeɓɓa wayee enee ga ɓuwaa Kooh
tanukee balaa ɓëríinaa, ɓa en seediɗa: ennda ɗí ɓii, ɗí bokin nari
kiñam na ki'an ga waa ya mílís ga ɓuwaa kaaninɗa. 42 Yéesu yaama,
yërí ebillíi kijangat ga ɗuuy heetii yaawúu'cii na kiseedi' an Kooh
yërí falli ki'atti ɓuwii pesɗa na ɓuwii kaaninɗa. 43 Sëldíiga-Koohcaa
ɓéeɓɓa seedi'uunun ga Yéesu an: ɓéeɓ ɓaa fu gëm garinaa, ga doolaa
teekaagari, fu hay kibaylu baakaa'caagaraa.

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

44 Lakanaa Pee' yaa lís kiwo' fodaama, Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga
ɗook ɓéeɓ ɓuwaa enee na kisúkúruk wo'eenaagariɗa. 45 Yaawúu'caa
gëm ga Yéesu ee taamsee na Pee'ɗa, jaahli'ussa lool ga daa Helaa
yisela'í'yaa Kooh onohɗa yoosukin ɓan ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
46 En ki'enaa, ɓa kelohee ɓuwaa ɓaa wo' lak ciliis ee ɓa ɓaa kañ
kiyakkaa Kooh. Waa ennda ɗa, Pee' dalla kiwo' an:
47 - Ɓo' mínin ɓuwii ɓii kihoonoh kibëtísi'u ga músú ee lak fodii
garuu, ɓa laasin ga Helii yisela'í'yiinee?
48 Fodaama ya ebilohha ɓa bëtísi'u ga teekii Yéesu Kiristaa. Lëehí'ta
ɓa kíimmbari ya tes naɓa bi sam kimaañ.

11

Pee' ɓéestí'ta ɓuwaa gëm ga Yéesu dëku Yéerúsaleemɗa iñaa ya tumɗa

1 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na mbok-kerceencaa enu ga gohaa
Yúudéeɗa kelohussa an bi ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa sah laasuunun
ga wo'eenaa Kooh. 2 Ga waa Pee' ɓoyuk Yéerúsaleemɗa nak,
yaawúu'caa gëm ga Yéesuɗa ɓaa ña'ti an:
3 - Iñii tah ya fu aas kaancaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi sah fu
ñam naɓa?
4 Daama nak Pee' awwaɓa kiɓéestí' wíinoo wíinoo tóoh iñaa
heweeɗa. 5 Ya wo''aɓa an:
- Laakee bes mi enee na kikíim Kooh ga teeraa Yopee, iñaa
ammbaroo fodii heey, mi hotta enaama waa yoosukoh asamaan, waa
hay kakay mannda na píis wiyaak, waa abu ga siñdaacaa cinikiiscaa,
wa hayya bi garoo. 6 Mi malakka ɗuuygaa dijófí' mi hotta ga raɓ,
ha'-kot nikiiscii na raɓ luufcii na ɓii fasukiɗa, na selcii. 7 Waa ennda
ɗa, mi kelohha koonaakaa wo''oo an: «Pee' kolka, fu ap, fu ñam.»
8 Wayee mi taassa an: «Múk Ha'mudii, ndaga iñaa tabin kiñam na
iñaa settii ga fíkíifu mosoo ki'aas kúuwroo.» 9 Koonaakaa wo'issa
ga asamaan kot kukanak an: «Iñaa Kooh wo' an setin, kaa tíkwa
iñaa tabin.» 10 Iñaa tummba ɗa bi ennda waas kaahay, lëehí'ta tóoh
ɓoykidohussa asamaan. 11 Ga wahtaama siiy, laakka ɓo' ɓaahay
ɓaa hayu kaanfaa ɗí enoheeɗa. Ɓa meyohee teeraa Sesaree ee ɓa
wossee garoo. 12 Helii yisela'í'yii wo''aroo kika' naɓa ee mi hanat
kilaak hel kanak ga. Fodaama mbok-kerceencii ɓiyitniinooɓii ɗú hot
ɓii taabussa naroo bi ga kaan Korney. 13 Korney nak ɓéestí'taríi
an laak malaakaa Kooh hayee gari ga kaanci, wo''ari an: «Wosohaa
teeraa Yopee kikoo'nee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa. 14 Ya hayyaa kiwo'
wo'eencaa onanndaa kimúc, fu na ɓu-kaanfu ɓéeɓɓa.» 15 Daa mi
dal naɓa kiwo' hen rek, Helii yisela'í'yii yoosukka ga ɗookɓa fodaa
ya yoosukee ga ɗookkuu ga dalaaraaɗa. 16 Ga saasi, mi níindísukka
wo'eenaa Ha'mudii wo'ee an: «Saŋ bëtísi'ee ga músú, wayee ɗú, ɗú
yah kibëtísi'u ga Helii yisela'í'yii.» 17 Kon, waa Kooh yërí onɓa Helii
yisela'í'yii fodii dii ya oneeruuwa ga waa ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiiɗa, mi mínee ɓa ki'en bi mi kokoh Kooh kitum iñaa ya
waa'ɗa.
18 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an ee
ɓa ɓaa kañ Kooh an:
- Kon kay kayoh, Kooh onin bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa kisúpít
kipeskiigaɓa, doonaa ɓa laas ga kipeskii kukayohkii.

Jaangu tuukɗussa ga teeraa Añcoos

19 Kihatal ga kipeskaa laakee, ga waa Iceen kaanɗa, tahha ɓuwaa
gëm ga Yéesuɗa wesohha daa en ɓéeɓ. Ɓa ka'ta bi ga gohaa Fenísíi
na waa Sípa' giiyaa wíilɗa, na waa Añcoos, ɓa ɓaa yéegaloh wo'eenaa
Kooh wayee ɓa eemdoheewa ga yaawúu'caa doŋ. 20 Wayee nak
laakeera gaɓa ɓuwaa meyohsee Sípa' na teeraa Síreen, ɓaa ka' Añcoos
kiyéegalohnee ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa Hewhewii winéwí'wii
wo' ga loo Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa. 21 Doolaa Ha'mudii taammba
naɓa bi ɓo' ɓiyewin gëmussa ee ɓa súpítta kipeskaagaɓa, ɓa gëmmba
Ha'mudii.
22 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ee dëku Yéerúsaleemɗa kelohussa iñaa
laakɗa, ɓa wossa Barnabaas Añcoos. 23 Ga waa ya le'ɗa, ya hotta daa
Kooh hín kibarkeel ɓuwaamaɗa, keeñci soossa ga lool. Ya yaa daasɓa
ɓéeɓɓa ɓa taabuk ngëmaa ɓa laak ga Ha'mudiiɗa na keeñ wiyëgísí'.
24 Barnabaas nak enee ɓo' yijófí', yaa líifin na Helii yisela'í'yii na ngëm
ɓan. Fodaama, ɓiɓo' ɓigëñ gëmussa ga Ha'mudii.
25 Waa ennda ɗa, Barnabaas ka'ta teeraa Tarsa kikoo'nee Sóol. 26 Daa
ya hoteeri, ya haydohhari Añcoos. Ɓa ɓanak, ɓa tummba kíis kimúlúŋ
ga ɗuuy tëelíbéecaa Yéesu ee enu ga Añcoosɗa, ee ɓa jëgí'ta ɓo' ɓigëñ.
Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa ɗeɓ kiɓayu «ɓikerceen» ga teeraa Añcoos.
27 Ga bescaama, laakka sëldíiga-Koohcaa meyohu Yéerúsaleem,
hayussa Añcoos. 28 Yíinoo gaɓa, ee teeku Agabus, Helii yisela'í'yii
ínohlukohhari an a' wiyaak hay kilaak ga ëldúna tóoh, ya yéegalohha
ka. En ki'enaa, araama laakka hídukoh lak buu' Kólóot yërí nguurukee
ga jamaanaama. 29 Waa ennda ɗa, mbok-kerceencaa ga Añcoosɗa
júwohussa ga kiwosoh dímal ga mbok-kerceencaagaɓa enu ga gohaa
Yúudéeɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñaa ya mín ki'erohɗa. 30 Ennda iñaa ɓa
tumɗa: ɓa wosohha ga yaakcaa ga jaangucaa ga Yúudéeɗa iñcaa ɓa
onohɗa, Barnabaas na Sóol ɓayuca.

12

Saak apussa, Pee' lagussa ga kasu

1 Ga jamaanaama, Eroot, buuraa ennda ga kisodal ɓiɓo' ga kerceen-
caa. 2 Ya gú'lukka na kalaɓ hafaa Saak, yaak Saŋ. 3 Daa ya
hotee an iñaa ya tumɗa neɓlohin yaawúu'caa, ya amlukka Pee' ɓan.
Iñaama hídukohee ga feetaa yaawúu'caa ñamohi mbúurúcaa tumsoo
lëwíi'ɗa. 4 Daa ya amlukee Pee', ya laŋngari ga kasu, ya tuuki'ta
laŋ cinikiis ga soldaa', ca hëyrohhi kiwatuk: lagaa en ɓéeɓ soldaa'
ɓinikiis. Ya waaree Paakaa* paafaa ya ɓayyi ga fíkíi ɓuwaa, ɓa
atti''i. 5 Fodaama, Pee' yaa watuku ga kasaa ee kerceencaa enussa
ga kikíimi'ti Kooh ga daa ɓa wëñ kimínɗa.

Pee' meydohussa ga kasaa

6 Buu' Eroot tuukee ga kiɓay Pee' ga fíkíi ɓuwaa ya atti'u. Wayee ga
wekaama ee kooh-wíisfaa ya jomee ki'atti'ohuɗa, Pee' enee na kineeh
ga díkaanti soldaa' ɓanak, ee lak yahcaagari pokuunun gaɓa na ceen
kanak. Ga kúuw-halkaa kasaa, laakka soldaa'caa tuuk da kiwatuk.
7 Laakka malaakaaHa'mudii mey mël ga fíkíici, túuyaa lee'ta lañ.
Malaakaa fëekí'ta Pee' ga hëbúusaa, yúunndari, wo''ari an:

---

* **12:4** 12: 4 «Paakaa» wërí en feetaa wo'u ga 12: 3

- Kolka gaaw! Ceencaa poksee ga yahcaa Pee'ɗa, keennda.
8 Malaakaa wo'issari an:
- Pëkírukka, fu ekuk ñafa'ciigaraa. Pee' tummba ɗa. Malaakaa tíkka ga an:
- Ekukaa kúltífiigaraa, fu taam ga fenooroo.
9 Pee' taammba ga fenoo malaakaa, meyca kasaa. Ya gëméeríi sah an iñaa malaakaa tum yaama laakin kayoh-kayohɗa, ya foogee an iñaa heey. 10 Fodaama ɓa paaffa soldaa'caa ɓa ɗeɓ gaɓa kile'ɗa, ɓa paaffa ɓaa tík gaɗa, ɓa le''a hal-pewiñaa ëewruk teeraaɗa. Halaa lëgíssa hafwa ga fíkíiɓa, ɓa meyca, ɓa taammba mbedi ɓaa yah. Malaakaa ennda mes, foñnjari.
11 Ga ɗekataama, Pee' hannda ki'ínoh iñaa laakɗa, ya wo''a an:
- Mi ínohin kimma, kayoh-kayohɗa Ha'mudii yërí wos malaakii garoo, ya músalinndoo ga yah Eroot na ɓéeɓ iñaa yaawúu'caa waaree dallooɗa.
12 Fodaama tóoh lee'ta ga hafaagari, ya yaa yah kaan Mërí, eew Saŋ yaa ɓaysi Markaɗa, lak laakin ɓo' ɓiyewin ɓaa hídírukoh daama, ɓaa kíim Kooh. 13 Pee' fëekí'ta ga hal-kaadaa, laakka súrga yiɓeti yaa teeku Root, hayya kimalak. 14 Daa ya ínohsohee koonaakaa Pee', keeñci soossa ga bi ya lëgíssii sah halaa, wayee ya nammba kifool hen kiyéegalnee ɓuwaa ga ɗuuyɗa an:
- Pee' yërí, yaa tuukka ga halaa, ga fooh.
15 Ɓa wo''ari an:
- Hanaa fu dof hen! Wayee ya yëgíssa ga an iñaa kayoh. Ɓa dalla kiwo' an:
- Kon Malaakaagari yërí.
16 Pee' nak líssa kifëekí' ga halaa. Daa ɓa lëgísee, ɓa hotta an yërí ya, ɓa waaru''a. 17 Pee' múuffa yah ga kúuw kiɗékóhí' ɓuwaa, ya ɓéestí'taɓa daa Ha'mudii tum bi meydohhari ga kasaaɗa. Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Karat ɗú yéegalka Saak na mbok-kerceencaa tesɗa. Lëehí'ta ya meyca, yaa yah ɗekat wiliis.
18 Ga waa Kooh wíisɗa, soldaa'caa lëyussa lool, ɓa ɓaa meekisoh iñaa mín Pee' kidalɗa. 19 Eroot ebilohha kiraasnee Pee', wayee ken hottiiri. Ya ɓaylukka soldaa'caa, ya meekissaɓa daa ɓa tumee bi Pee' saanndaɗa, lëehí'ta ya nakohhaɓa ki'ap. Waa ennda ɗa Eroot meyohha gohaa Yúudée, ka'ta teeraa Sesaree, ya ennda daama bi sammba kimaañ.

Kaanaa buu' Eroot

20 Wiima lak buu' Eroot aylukohin na ɓu-Tíi', na ɓu-Sídoŋ. Ɓuwaama júwohussa ga kika', ɓa malakneeri. Ɓa ɗúkohha na Balastus, yaa tuukuk túuyaa buuraaɗa, ya dímalɓa ga. Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Eroot kijúwoh naɓa ndaga dúndaagaɓa tóoh meyohee kúlkaa buuraa.
21 Ga waa besaa ɓa abeeɗa le''a, Eroot ekukka kúltí-buu'faagari, ya kerukka ga baŋ-buuraagari, ya yaa jangat ɓuwaa. 22 Ɓuwaa ɓaa fiip an:
- Laak Kooh yaa en na kiwo', enndii ɓo'-súusúus doŋ wo' naruu!
23 Ga wahtaama siiy, laakka malaakaa Ha'mudii mík Eroot ndaga daa ya e'tii Kooh ndamɗa. Laakka nasucaa soogu lookaa, ɓaa ñammbi, ya kaannda.

24 Waa ennda ɗa wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, tëelíbéecaa ɓaa
wëñ kiɓaatuk.
25 Barnabaas na Sóol nak, ga waa ɓa lëehí' kitum lëgëyaagaɓa ga
Yéerúsaleemɗa, ɓa ɓoykissa ee ɓa ɓaydohha Saŋ, yaa ɓaysi Markaɗa.

13

Kooh wossa Barnabaas na Sóol

1 Ga Añcoos nak laakeera ɓisëldíiga-Kooh na ɓijëgíroh-waas ga
ɓuwaa gëmu ga Yéesu enu daamaɗa. Enee ɓuwii ɓii: Barnabaas,
Simewoŋ ee ɓaysi Súusúus, Lusiyus yaa dëk teeraa Síreenɗa, Man-
ayeen yaa bokee kikoruk na Eroot, gúwernëeraaɗa, na Sóol. 2 Laakka
bes, ɓa enee na kijaamuk Ha'mudii ɓa ɓaa oo', Helii yisela'í'yii wo''aɓa
an:
- Faanɗattoo haŋ Barnabaas na Sóol, ɓa tum lëgëyaa tah mi
ɓayohɓaɗa.
3 Waa ennda ɗa, ɓa lëestí'ta ki'oo' na kikíim Kooh, ɓa tíkka
Barnabaas na Sóol yah ga haf, ɓa íissaɓa, ɓa ɓaa yah.

Barnabaas na Sóol karussa Sipa'

4 Fodaama Helaa yisela'í'yaa wossa Barnabaas na Sóol kika' dëkaa
wo'u Selësíi, ɓa aasohha gaal-giiy daama, ɓa ɓaa yah Sípa' dëkaa
giiyaa wíilɗa. 5 Ga waa ɓa le''a Salamín, ɓa aawwa kiyéegaloh
wo'eenaa Kooh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa. Saŋ-Marka taabee naɓa
ki'amɗohɓa ga lëgëyaa.
6 Ɓa húussa dëkaa giiyaa wíilɗa bi ɓa meyneeraa teeraa Paafos.
Daama, ɓa hídohha na luhusohaa teeku Baa'-Yéesu. Ya enee yaawúu'
ee tíkee hafci sëldíiga-Kooh. 7 Ya bokee ga ɓuwaa taabi na Sersíyus
Polus yaa enee gúwernëe' ga teeraaɗa. Sersíyus Polus yaama nak
enee ɓo' yilëekí'-hel. Ya ɓaylukka Barnabaas na Sóol ndaga ya waaree
kikeloh wo'eenaa Kooh. 8 Wayee Baa'-Yéesu ee ɓaysi ɓan Elímaas,
luhusohaaɗa (teekaa wërí en iñaama ga kiGerek) aawwaɓa kiheñoh,
yaa heel ki'ëewdoh gúwernëeraa ga iñaa enndii kigëm ga Yéesu.
9 Waa ennda ɗa, Sóol ee ɓaysi ɓan Poolɗa líiffa na Helaa yisela'í'yaa,
yíppari has, 10 wo''ari an:
- Fu Elímaas, fu líif na saboh na kibon ee fu kowu Seytaani mat.
Fu waa'tii kihot ga iñaa júwin. Fu íisoo Waasii Kooh wijúwí'wii fu
kalañsohiɗane? 11 Ínohaa an diima deŋ yahii Ha'mudii hayin kidal ga
ɗookfu. Fu hay kibúum, fu tes ɗa bi maañ, fu hotoo nohii.
Ga saasi, hascaa Elímaas ñúussa, ya búummba yaa túut ga ɓakaa
en ɓéeɓ kisëesí' ɓaa nookanndi. 12 Gúwernëeraa nak, daa ya hotee
iñaa laak yaama, dalla kigëm ga Yéesu. En ki'enaa, ya waaru'eera lool
ga iñaa ya jëgíru ga loo Ha'mudii yaama.

Pool jangatta ga Añcoos Písídíi

13 Waa ennda ɗa, Pool na ɓuwaa taabee nariɗa aasohussa gaal-
giiy ga teeraa Paafos, ɓaa yah teeraa Persi ga kúlkaa Pamfílíi. Saŋ-
Marka nak tagohha naɓa daama, yaa ɓoyuk Yéerúsaleem. 14 Ɓa nak,
ɓa meyohha teeraa Persi, ɓa abissa waasaagaɓa, ɓaa yah bi ɓa le''a
Añcoos Písídíi. Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa
ga bes Sabat, ɓa yuŋnga. 15 Laakka iñaa jagu ga Këyítfaa Waasii
Móyíis na faa sëldíiga-Koohcaa; lëehí'ta ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa nakka ɓiɓo' kiwo' Pool na Barnabaas an:

- Mbokcii, en laakin iñaa ɗú waa' kiwo' kidaas mbooloomiinaa, ɗú míninnndi kiwo'.
16 Waa ennda ɗa, Pool kolukka, ya ɓëwí'ta yah, ɓuwaa een paay, ya wo''a an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel na ɗú, heetcii cíinoo ee jaamuki Koohɗa, súkú'kattoo. 17 Koohyii Isarayeel heetiigaruu yërí tanukee ɓicaasammbuu. Ya tapisi'ta heetii ga waa wa en ga ín, ga kúlkaa Esíptiɗa. Tíkka ga, ya meydohhawa kúlkaa Esípti na dooli yahci. 18 Ee ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbuu enoheeɗa, Kooh toputu''aɓa iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis. 19 Waa ennda ɗa, ya ɗúbí'ta heet ciyitnakanak ga kúlkaa Kanaa, ya e'ta ɓu-Isarayeel heetiigari kúlkaama. 20 Ee ɓa lamin ka iñaa jomin kile' tíkíis titéemée'-nikiis na tidaaŋkaah-yëtúus. Tíkka ga, ya e'taɓa ɓi'atti'oh ɓaa kuliyukanɓa bi ga daa Samiyeel, sëldíiga-Koohaa hayohɗa. 21 Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Kooh ya onɓa buu'. Kooh nak, onndaɓa Sawúl, kowu Kíis ee bokee ga geñaa Beesamee. Sawúl nguurukka bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiis. 22 Lëehí'ta, Kooh níssa Sawúl ga nguuraa, ya falla Dëwít ya en buuraa ɓicaasammbuu. Kooh seedi''a ga buu' Dëwít an: «Mi hotin ga Dëwít kowu Yesee ɓaa neɓlohinndoo ee ya yah kimëtí' ɓéeɓ iñaa mi waa'.» 23 Ee fodaama, Kooh meydohɗin ɓu-Isarayeel Músalkaat ga níilaa buu' Dëwít fodaa ya dígoheekaɗa, ennda Yéesu. 24 Ee balaa Yéesu hayaa, Saŋ-Bëtís enee ga kijangat, ya yaa ɓëytoh ɓéeɓ ɓu-Isarayeel kisúpít kipeskiigaɓa, ɓa bëtísi'uk. 25 Bi ga daa kikaanci deeyɗa, Saŋ lísee kiwo' an: «Ɗú fooŋ an mi yërí en ɓa? Mi enndii ɓii ɗú sekɗa. Ɓaama yii hay ga fenooroo ee kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari sah joobinndoo.» 26 Pool wo'issa an:
- Ɗú mbokciigoo, ɗú ɓii ɗú en tucaasamuntii Abaraham, na ɗú ɓii ɗú en dii ɗú jaamuki Koohɗa, wo'eenii wii onohi kimúcɗa, ɗu ɓërí tah Kooh wosohwa. 27 En ki'enaa, ɓu-Yéerúsaleem na ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa ínohséeríi ɓaa Yéesu enɗa ee wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa ɓa jagee ga bes Sabataa en ɓéeɓɗa ɓan, ɓa ínohéeríi iñaa ca waa' kiwo'ɗa. Ee fodaama, ga waa ɓa tíkki kikaanɗa, ɓa mëtí'ta wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa. 28 Hídaa ɓan ga daa ɓa hottii dara iñaa cal ɓa tíkki kikaanɗa, ɓa kíimmba Pílaat, ya aplukki. 29 Ga waa ɓa mëtí' kitum tóoh iñcaa Bíncaa cisela'í'caa wo' ga loo Yéesuɗa, ɓa yóoskí'tari ga kuraanaa, ɓa ekkari ga ɗuuy loyaa. 30 Wayee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa. 31 Ɓuwaa taabee nari, aboh ga gohaa Gëlílée bi ga Yéerúsaleemɗa, ga waa ya mílísɗa ya feeñukkaɓa bes ciyewin, ee ɓéeɓ ɓuwaama wati ɓërí en seedi ga fíkíi heetii. 32 Ee ɗí, ɗí hay kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii wii an: 33 Iñaa Kooh dígee ɓicaasammbuuɗa ya tumɗinnduuri, ɗu, tucaasamuntiigaɓa, ga waa ya mílísi' Yéesu fodaa daa ka bídu ga Këyítfaa kañcaa fukanakfaaɗa an: «Fu yërí en Kowukiigoo, mi enin Paamfu wati. 34 Kooh yéegaloheera an ya hay kimílísi' Yéesu, ee Yéesu ɓoykisissoo ga loy.» Iñaama yërí ya wo'ee an: «Mi hayyúu ki'e' iñcaa cisela'í'caa mi dígee Dëwít, ee ca calin kigëmɗa.» 35 Ee ga ɗekat wiliis, ga këyítfaa, ya wo'issa an: «Fu tookanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.»
36 Dëwít, ga jamaanaagari, enee súrga Kooh, ya tummba iñaa Ha'mudii waareeɗa, ya kaannda, ya acussa ga yahaa ɓicaasamci, ee faanfaagari nopin ga ɗuuy loy. 37 Wayee ɓaa Kooh mílísi'ɗa,

faanfaagari noppii ga ɗuuy loy. 38-39 Kon mbokcii, ínohat gaka an yërí
tah ɗú yéegalussa an baakaa'caagarúu bayaluununndúu. Ɓéeɓ ɓaa
gëm gari, Kooh hayyi ki'aboh ɓo' yijúwí', ee iñaama Waasaa Móyíis
mínoori.
40 Kon watukat iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa keen ga ɗookkúu.
41 «Ɗú hot gane, ɗú ɓii ɗú ɓëwíri haffúuɗa, hebukaa ɗú tíit ɗú aaw
kinúp, ndaga mi hay kitum ga ɗuuy kipessúu iñaa wëe'taa ga an yii
ɗú ɓéestíruwanaa, ɗú gëmoo.»
42 Ga waa Pool na Barnabaas meyu jaangu-yaawúuraaɗa, ɓuwaa
kíimmbaɓa ɓa ɓoykis kijëgíroh wo'eenaa waama ga bes Sabataa tík
gaɗa. 43 Ga waa ɓuwaa tasohɗa, yaawúu' ɓiyewin na ɓo' ɓiyewin ɓiliis
ɓaa niikin Kooh ɓedussa Pool na Barnabaas. Ga ɗuuy saawalaagaɓa,
Pool na Barnabaas ɓaa daasɓa doonaa ɓa wëñ kitík yaakaa'ɓa ga
kijofkaa Kooh teeɓɓaɗa.
44 Ga bes Sabataa tík gaɗa, iñaa wëñ kiyewin ga ɓu-teeraaɗa,
hídírukohussa kisúkúruk Wo'eenii Ha'mudii. 45 Daa yaawúu'caa
hotee ɓuwaa ɓiyewinɓaa, ɓa líiffa na keeñ-tam, ɓa taammba ga iñaa
Pool jëgírohɗa ɓaa nís, ɓa ɓaa ɓassi. 46 Waa ennda ɗa, Pool na
Barnabaas laakussa fít kiwo'ɓa an:
- Ɗú ɓërí jomee kiɗeɓ kiyéegalu wo'eenii Kooh. Waa ɗú saginwa
kite', ɗú atti'in haffúu an kipeskaa leehoo taa'ɗa joobinndúu. Kërí
tah ɗí ɓii yah ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa 47 En ki'enaa, iñii yii yërí
Yéesu, Ha'mudii ebillíi: «Mi falinndaa ki'en leerii heetcii, doonaa fu
le'doh kimúckii bi ga daa ëldúna topohɗa.»
48 Ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa safarussa ga wo'eenaa ɓa kelohɗa, ɓa
ɓaa kañ Kooh ga wo'eencaagari ee ɓéeɓ ɓuwaa jom kilaas kipeskaa
leehoo taa'ɗa gëmussa.
49 Wo'eenii Ha'mudii waa wëñ kisíw ga ɗuuy kúlkaa ɓéeɓka.
50 Wayee yaawúu'caa hícísohussa helcaa ɓeticaa ɓilëekí'-teekɓaa
ga dëkaa ee niikuunun Koohɗa, na yaakcaa dëkaa. Ɓa sodalla
Pool na Barnabaas ga kipesɓa, kaalussaɓa kúlkaa. 51 Ɓaama
përtukaɓa pëndëlaa kotcaa ga dëkaagaɓa, lëehí'ta ɓaa yah Íkoñom.
52 Tëelíbéecaa ga teeraa Añcoosɗa, keeñɓa soossa, ɓa líiffa na Helaa
yisela'í'yaa.

14

Pool na Barnabaas karussa Íkoñom

1 Pool na Barnabaas tumissa ga Íkoñom fodaa ɓa tumee ga Añcoos
Písídíiɗa. Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa, ɓa
ɓaa jangat bi ɓo' ɓiyewin ga yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa
gëmussa ga Yéesu. 2 Wayee yaawúu'caa sagu kigëm ga Yéesuɗa
yasohussa helcaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi ɓa ekkaɓa ga kisaŋ
ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa. 3 Hoonohhii bi Pool na Barnabaas maañussa
ga Íkoñom, ɓa ɓaa jangat na fít wiyëgísí' ndaga ɓa óolukeera
Ha'mudii. Ee Ha'mudii nak onndaɓa kimín kitum kíntaan na enaama
cidóoyí'-waa'. Fodaama, ya yaa teewoh an iñaa apotaa'caa jangat
aaw ga kijofkaagariɗa kayoh. 4 Ɓu-teeraa Íkoñom júwohsissii, ɓa
ëgískohha: ɓii fa'ta na yaawúu'caa, ɓíinoo farussa na apotaa'caa.
5 Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, na ɓuwaa kuliyuk
gaɓaɗa tuukussa ga kisodal Pool na Barnabaas, na kitapisohɓa atoh bi

ɓa kaan. 6 Wayee daa ɓa yéegeeka, ɓa ka'ta kisomuknee ga teerucaa
ga gohaa Líkawoonníiɗa, ennda Lísta', Derbe na iñaa wíil daamaɗa.
7 Daama ɓan, ɓa aawwa kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo
Yéesuɗa.

Pool na Barnabaas ga teeraa Lísta'

8 Laakeera ga Lísta, ɓo' yiyaal yaa yugee daa díinoo rek mínoo
kituuk, ya límdohu na kilafañ ee mosoo kitíin na kotci. 9 Laakka bes, ya
enee na kisúkúruk jangataa Pool. Pool yíppari has, hotta an ngëmaa
ɓaa laak ga Yéesuɗa mininndi kimúsal, 10 ya wo''ari didóolí' an:
- Kolka, fu tuuk tek ga kotciigaraa! Ɓaa dalla ki'en bërít, tuukka,
yaa tíin. 11 Daa mbooloomaa hotee iñaa Pool tum yaama, ɓa ɓaa wo'
didóolí ga lakaa ɓu-Líkawoonníi an:
- Koohcii súpítukuunun ɓo', yoosukuunun garuu.
12 Ɓa teekka Barnabaas Sës, ɓa teekka Pool Ermes* ndaga Pool
yërí laakee wo'eenaa. 13 Laakeera ga yahaa halaa teeraa kaanfaa ɓa
jaamukohi Sës, Koohyaagaɓa. Ɓaa tumɗi Sës sarah ga kaanfaaɗa
haydohha, ga kúuw-halcaa, naal-kuuy, yaa líkuunun enaama cimórí'
caa taam na sapuus. Ya na mbooloomaa, naalcaama ɓa waareeɓa ki'ap
kitumi' Barnabaas na Pool sarah.
14 Daa Barnabaas na Pool yéegee iñaama, ɓa ɗa'sohha kúltícaagaɓa
kiteewoh an ɓa fa'tii ga, ɓa íisukka ga mbooloomaa ɓaa fiipɓa an:
15 - Héey, ɓiyaay, ɗú yah ya kitum yuma? Ɗí ga kihaffíi, ɗí ɓiɓo'
doŋ fodii garúu. Ɗí hay dii kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii, ɗú foñ
iñcii cii laakoo jeriñɗa, ɗú mëeñsuk, ɗú ëewdoh haffúu ga Koohyii en
na kipesɗa, yii sak asamaanii, kakayfii, giiyii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa.
16 Kuɗewaa, ya íisee heetcii, waa en tóoh waa taabuk waasaagari.
17 Moona déy, ya dëk ga kitum enaama cijófí', kiteewoh ɓaa ya enɗa:
yërí onirúu towii meyohi asamaanɗa, ɗú laak gëñ iñaa ɗú ñaman, ya
sóosí' keeñnjúu.
18 Hídaa ga iñaa ɓa wo'ɓa yaama tóoh, apotaa'caa laakussa coonu
fiyaak kinís mbooloomaa ga kitumi'ɓa sarah.
19 Waa ennda ɗa, laakka yaawúu'caa meyohu teeraa Añcoos Písídíi
na waa Íkoñom, nookussa ɓuwaa ga hafɓa, lëehí'ta ɓa tapisohha Pool
na atoh ki'appi, ɓa fassari bi meyussa nari teeraa, ɓa foogee an ya
kaanin. 20 Wayee, ga waa ɓuwaa gëm ga Yéesu hayu, gíwussariɗa, ya
kolukka, ya aassa teeraa. Ga kooh-wíisfaa, ya taammba na Barnabaas,
ɓa ka'ta teeraa Derbe.

Pool na Barnabaas ɓoykussa teeraa Añcoos Písídíi

21 Pool na Barnabaas yéegalohussa Hewhewii winéwí'wii ga teeraa
Derbe. Ɓa laakka tëelíbée Yéesu ɓiyewin daama. Lëehí'ta, ɓa ɓoyukka
teeraa Lísta', waa Íkoñom na waa Añcoos Písídíi. 22 Ɓa ɓaa yëgísí'
keeñcaa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa ɓaa daasɓa ɓa yëgís ga ngëmaa.
Ɓa wo'ee an: «Ɗu jomin kikooroh ga coonu ciyewin paay, ɗu han
ki'aas ga Nguuraa Kooh.»
23 Ga jaangaa en ɓéeɓ, ɓa tannda ga ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga ɓuwaa.
Lëehí'ta, ɓa kíimmba Kooh, ɓa oo'ta, ɓa díŋkaanndaɓa Ha'mudii, yii
ɓa gëm gariɗa. 24 Ga waa ɓa meyoh daamaɗa, ɓa koorohha gohaa
Písídíi, ɓa ka'ta waa Pamfílíi. 25 Ɓa yéegalohha wo'eenii Kooh ga

* **14:12** 14: 12 Sës na Ermes teek koohcaa Gerekcaa

teeraa Persi, lëehí'ta ɓa hayya teeraa Atalíi ga daa gaal-giiycaa teeriɗa.
26 Ɓa aassa gaal-giiy daama, ɓa ɓaa ɓoyuk teeraa Añcoos Síríi, daa ɓa
díŋkaanohsee ga kijofkaa Kooh ɓa tum lëgëyaa ɓa meyoh kimëtí'ɗa.
27 Ga waa ɓa le'ɗa, ɓa hídírohha ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa
ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum koorohha gaɓaɗa. Ɓa ɓéestí'taɓa
ɓan daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu ga ngëmaaɗa. 28 Ɓa tessa na
ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa bi sammba kimaañ.

15

Saawal laakka ga Yéerúsaleem ga loo kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

1 Laakka ɓiɓo' ɓaa meyoh gohaa Yúudée hayussa Añcoos Síríi. Ɓa
aawwa kijëgí' ɓuwaa gëmin ga Yéesuɗa an: «Binaa ɗú gúrukkii
fodaa daa Waasaa Móyíis nakohkaɗanaa, ɗú mínoo kimúc.» 2 Pool
na Barnabaas leŋkohussa naɓa, laakussa naɓa ñaroh witamóhí' ga
iñaama. Waa ennda ɗa, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa abussa an Pool na
Barnabaas na ɓiɓo' ɓaa bok gaɓa jomuunun kika' Yéerúsaleem ga
apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéesu en daamaɗa, ɓa wo'
ga iñaama.
3 Ɓu-jaangaa Añcoos erussaɓa iñaa ɓa sooluk ga ɓaawaagaɓaɗa,
ɓa ɓaa yah. Ɓa koo'ta gohaa Fenísíi na waa Samaríi, ɓa ɓaa ɓéestí'
daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu ga kigëm ga Yéesuɗa. Iñaa laak
yaama, soossa keeñ ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa. 4 Ga waa ɓa
le' Yéerúsaleemɗa, ɓu-jaangaa na apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga
jaangaaɗa teerukkaɓa. Lëehí'ta, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum
kooroh gaɓaɗa. 5 Wayee, laakka ɓiɓo' ga Fërísiyeeŋcaa ee gëmuunun
ga Yéesu, ɓaa koluk, wo'ussa an:
- Ɓuwaa enussii yaawúu' ɓaama ee gëmu ga Yéesuɗa jomuunun
kigúruk, ee ɓa wo'u kitaabuk iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
6 Apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa hídírukohussa kimalak
iñaama. 7 Ga waa ɓa nookohha ga iñaama bi maañnja, Pee' dalla
kikoluk, wo''a an:
- Mbokcii, fodii ɗú ínohkaɗa iñaa Kooh tanukeeroo ga díkaantirúu
maañin. Ya tanukeeroo kiyéegal ɓuwii enussii yaawúu'ɗa Hewhewii
winéwí'wii, doonaa ɓa kelohwa ee ɓa gëm gari. 8 Ee Kooh yii ínohin
iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa, teewohin an ya tookinɓa ga waa
ya onɓa Helii yisela'í'yii fodaa ya oneeruuriɗa. 9 Ee laakkii kitansoh
kíinoo kaa Kooh tum ga díkaantiruu naɓa. Ee ɓa setɗin keeñcaagaɓa
ndaga ngëmaa ɓa laak gariɗa. 10 Kon iñii tah ya ɗú waa' Kooh kitooñ
ga kikoo' ɓuwii enussii yaawúu' gëmu gariɗa ɗofcaa, ennda ɗu, ennda
ɓicaasammbuu, ɗu mosooca kimín kikooruk. 11 Ee sah, ɗu yaawúu'cii
ɗu gëmin an ɗu múcin ndaga yërmaandaa Yéesu, ee ɓa ɓan, ɓa gëm
iñaama.
12 Waa ennda ɗa, mbooloomaa ennda cel. Buwaa ɓaa súkúruk
Pool na Barnabaas, ɓaama ɓaa ɓéestí'ɓa kíntaancaa na enaamacaa
cidóoyí'-waa'caa Kooh tumee, kooroh gaɓa ga leeloo ɓuwaa enussii
yaawúu'ɗa. 13 Ga waa ɓa lëehí' kiwo'ɗa, Saak tíkka ga an:
- Súkúrukat mbokcii! 14 Simoŋ ɓéestírinndúu daa ga dalaaraa, Kooh
hayya ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ya tanukka ga ɗuuyɓa heetaa enan
wuuci. 15 Ee iñii ya wo'ɗa taabohin na iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa
ndaga bíduunun ga këyítfaa an:

16 «Iñii yii paafaa, mi hay kihayis ee mi hay kitawahis kaanfii
Dëwít, fii ɓúreeɗa, mi hay kihëwíris iñii lís ga kitesɗa, mi tuukirisfa.
17 Fodaama, iñii tes ɓo' ga ëldúnaɗa aaw kiraas Ha'mudii ee ɓan bi
ga ɓéeɓ heetcii mi tanuk ca en cuuroɗa aawsan kiraas Ha'mudii.
18 Iñaama yërí Ha'mudii wo', ee ya mëtí'si iñaa ya waayukee kitum ee
ínohukin kumëeñí'ɗa.»
19 Saak tíkka ga an:
- Tahin bi mi ga kihaffoo, mi am an ɗu hanat kisodal ɓuwaa enussii
yaawúu' ɓaama mëeñsukuunun ɓa ɓii gëm ga Koohɗa. 20 Wayee
hoonohoo ɗu bínɓa ɓan, ɗu wo'ɓa an: ɓa hanat kiñam koynohkaa
sarahohu ga koofcaa, ɓa abuk ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, ɓa abuk
ɓan ga kiñam koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii, wala ki'an ñíf.
21 En ki'enaa, daloh ga cosaan bi ga wati, laakin ga teeraa en ɓéeɓ
ɓiɓo', ɓaa jëgírohi iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, bes Sabataa en
ɓéeɓ ga jaangu-yaawúu'cii.

Këyít bídussa wosohussa Añcoos ga kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

22 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa
Yéerúsaleemɗa na ɓéeɓ kerceencaa daamaɗa júwohussa an ɓa hay
kitan ɓiɓo' ga ɗuuyɓa, ɓa wosɓa Añcoos, ɓa taam na Pool na
Barnabaas. Ɓa tannda Yúdaa ee ɓaysi Barsabaas, na Sílaas. Ɓa ɓanak
ɓéeɓɓa, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa oneeraɓa cee'. 23 Ɓa e'taɓa këyít,
ee iñii yii yërí bídu ga an: «Ɗú mbokciigaríi dëku Añcoos, Síríi na
Sílísíiɗa, ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, ɗí ɓii këñí'túu ɗí apotaa'cii
na ɓuwii kuliyuk ga jaangii Yéerúsaleemɗa. 24 Ɗí kelohin an laakin
ɓuwaa meyohu dii, hayuunun garúu. Ɓa ɓum jaahallúu, ɓa ɓum
hícoh helcumgarúu na wo'eencumgaɓa ee ɗí nakkiiɓa ka. 25 Kërí tah
ɗí ɓéeɓpíi ɗí júwohin, ɗí tanin ɓiɓo' ɓaa ɗí wos garúu. Ɗí akitohinɓa
na Pool na Barnabaas, fiiliimunciigaríi, 26 ɓii erohin kumuunɓa ndaga
teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa. 27 Kon ɗí ɓii wosoh garúu
Yúdaa na Sílaas, ɓa wo''úu iñii ɗí bín ga këyítfiiɗa. 28 En ki'enaa,
Helii yisela'í'yii yii naríi, ɗí waa'tiirúu dara kitík yiɓítí', enndii iñcii ɓo'
mínoo kifoñ ciinaa: 29 kaa ñamat koynohkaa tumu sarah ga koofcaa,
kaa anat ɓan ñíf wala kiñam koynoh júuraa apu hen ee ñífaa aamussii,
ee kaa faanukat na ɓaa en ɓéeɓ. Binaa ɗú watuk iñcaamanaa, ɗú hay
kitum yijófí'. Kijaammu-jaammu!»
30 Waa ennda ɗa, ɓuwaa tansee wosussaɗa ɓaa yah Añcoos. Ga
waa ɓa le'ɗa, ɓa hídírohha ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, lëehí'ta,
ɓa e'taɓa këyítfaa. 31 Fa jagussa ee ɓuwaa ɓéeɓɓa keeñɓa soossa ga
iñaa bídu ga këhítfaa yaama ee daasinɓa ga ngëmɗa. 32 Yúdaa na
Sílaas ga kihafɓa, ensee ɓisëldíiga-Kooh. Ɓa saawalla na ɓuwaa bi
maañnja, kidaasɓa na kiɓaatɓa dooli ga ngëmaagaɓa. 33 Ɓa tessa
daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta, Ɓuwaa íisussaɓa ɓa ɓoyuk na
jam ga ɓuwaa woseeɓaɗa. 34 [Wayee Sílaas nak ɓoyukkii, ya tessa ga
Añcoos.]
35 Pool na Barnabaas ɓan tesussa ga Añcoos, ee ɓa ɓanak
taabussa na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis, ɓaa jëgíroh, ɓaa yéegaloh Hewhewii
winéwí'wii en wo'eenii Ha'mudiiɗa.

Pool na Barnabaas hëgískohussa kitaam

36 Ga besaa tík gaɗa, Pool wo''a Barnabaas an:

- Ɗu ka'sat, ɗu wíil tóoh teerucaa ɗu yéegalohee wo'eenii Ha'mudii gacaɗa, ɗu waaknee mbokcaa gëmuunun ga Yéesu enu daɗa.
37 Barnabaas nak, waa'ta kiƀaydoh Saŋ yaa ƀaysi Markaɗa, 38 wayee
Pool tookkii Marka taam naƀa ndaga daa yaama foñeeƀa ga teeraa
Pamfílíi, taabissii naƀa ga lëgëyaa ƀa enee na kitumɗa. 39 Ɓa
nookohha ga iñaama bi faf ƀa hëgískohha. Barnabaas taammba na
Marka, ƀa aassa gaal-giiy, ƀaa yah kúlkaa Sipa'. 40 Pool nak tanukka
kitaam na Sílaas. Mbok-kerceencaa díŋkaanohhaƀa ga kijofkaa
Ha'mudii, ƀa ƀaa yah. 41 Ya wíilla gohaa Síríi na waa Sílísíi, ya yaa
daas ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa, ƀa yëgís ga ngëmaa.

16

Tímotée taammba na Pool na Sílaas

1 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta Derbe, lëehí'ta ya paaffa bi ga Lísta'.
Daama laakeera ƀaa gëmin ga Yéesu ee teeku Tímotée. Tímotée
yaama, eeci enee yaawúu' gëmmba ga Yéesu ee paamci enee Gerek.
2 Ya nak, mbok-kerceencaa dëku Lísta' na Íkoñomɗa hotsee kijúƀ
gari. 3 Pool waa'ta ya taam nari. Ya ƀayyari kon, gú'tari ndaga
yaawúu'caa dëk ga gohaamaɗa. En ki'enaa, ƀéeƀƀa ínohseera an
paam Tímotée iñaa Gerek*. 4 Ga ɗuuy teerucaa ƀa kooroheeɗa, Pool
na Sílaas ƀaa yéegaloh iñcaa apotaa'caa na ƀuwaa kuliyuk ga jaangaa
Yéerúsaleem amɗa, ƀa nakkaƀa kitaabukca. 5 Fodaama, kerceencaa
ƀaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa ee ƀa ƀaa wëñ kiƀaatuk besaa en ƀéeƀ.

Helii yisela'í'yii wo''a Pool kika' Maseduwaan

6 Pool na Sílaas ƀaa wíil ga gohaa Fírígíi na waa Galaat ndaga lak
Helii yisela'í'yii hoonohinƀa kiyéegaloh wo'eenii Kooh ga gohaa Aasíi.
7 Ga waa ƀa ka' bi ƀa deeyca gohaa Mísíiɗa, ƀa waa'ta ki'aas gohaa
Bítíníi wayee Helii Yéesu onndiiƀa ka. 8 Waa ennda ɗa, ƀa húussa ga
gohaa Mísíi, ƀaa yah Torowaas. 9 Laakka bes ga wek Pool hotta ga
heey ƀo' yaa dëk Maseduwaan. Ɓaa tuukin ga fíkíici yaa kíimmbi an:
«Hayaa Maseduwaan, fu sommbíi!» 10 Daa Pool hotee iñaama ga heey,
ga saasi ɗí tummba tóoh kika' Maseduwaan ndaga lak wëerinndíi† an
Kooh yërí ebillíi kiyéegalohnee Hewhewii winéwí' wii daama.

Lídíi gëmmba ga Yéesu ga teeraa Filiip

11 Waa ennda ɗa, ɗí aassa gaal-giiy ga teeraa Torowaas, ɗí yolohha
Samotaraas dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta bi ga
Neyapólís. 12 Kolkohha daama, ɗí ka'ta Filiip, teeraa wëñ kilaak
solu ga gohaa Maseduwaan ƀu-Room te'ɗa. Ɗí yuŋnga ga teeraama
bi sammba kimaañ. 13 Ga besaa Sabat, ɗí meyca teeraa, ɗí ka'ta
seereenaa húlúwaa ndaga lak ɗí foogin an daama jomin kilaak
ɗekataa yaawúu'caa jaamukohi Kooh. Laakeera ƀeticaa hídírukohu
da, ɗí yuŋnga naƀa, ɗí saawalla naƀa. 14 Ga ƀeticaama, laakeera yaa
teeku Lídíi ee meyohee teeraa Tíyaatíi'. Ya enee toonoh píis, píiscaa
súupu ciyo'oh ee seerin, ee ya niikeera Kooh. Ya yaa súkúrukkíi dijófí'
ndaga lak Ha'mudii lëgísin keeñaagari, en ɗanaa ya gëm wo'eencaa
Pool. 15 Ya bëtísi'ussa, ya na ƀu-kaanci, lëehí'ta ya wo''aríi an:

---

* **16:3** 16: 3 Gerekcaa laakséeríi baah kigú' oomaa-yaal † **16:10** 16: 10 Lúkkaa yërí en na kiwo' ndaga ya bokee ga ƀaawaa.

- Hayat, ɗú sagacukkoo ga kaanndoo en an ɗú tookin kayoh-kayohɗa an mi gëmin ga Ha'mudiinaa. Faf ya ekkaríi ga kika' kaanci.

Pool na Sílaas lagussa ga kasaa teeraa Filiip

16 Laakka bes, ɗí enee na kiyah ɗekataa kíimohsi Koohɗa, ɗí hídohha na súrga yiɓeti yaa raɓ am, onndari kimín kilíiruk. Kilíiruk kaama haydohɗeera ha'-kaancaagari kopa' wiyewin. 17 Ya yaa taabukkíi, mi na Pool, ya yaa fiip didóolí' an:

- Ɓuwii ɓii ɓërí en súrgacii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Ɓa hay kiyéegallúu waasii onohi kimúcɗa!

18 Ya tummba iñaama bes ciyewin. Ka'ta bi Pool kappa ga, ya dalla kimëeñísuk, wo''a rawaa an:

- Ga teekii Yéesu Kiristaa, mi ebillaa fu meyoh ga ɓetifii! Ga saasi rawaa meyca ga súrgaa yiɓetiyaa. 19 Daa ha'-kaancaa súrgaa yiɓetiyaa hotee an ɓa abissii yaakaa' kilaakis dërëm gari, ɓa ammba Pool na Sílaas, ɓa fítísohhaɓa bi ga paanaa dëkaa ga fíkíi atti'ohcaa. 20 Ɓa tuuki'taɓa ga fíkíi ɓu-Room ɓaa kuliyuk ga dëkaaɗa, ɓa ëpírohha an:

- Ɓuwii ɓii ɓiyaawúu' ee ɓa ɓii hícísoh dëkiigaruu. 21 Ɓa ɓii jëgíroh dii baahcaa waasiigaruu hoonohinnduu kitook, hoonohinnduu kitaabuk, ɗu ɓu-Room.

22 Mbooloomaa ɓan taammba naɓa ga, ɓa keennda ga ɗook Pool na Sílaas. Atti'ohcaa nakohha kiɗol kúltícaa Pool na caa Sílaas ee ɓa rípu na ngee'. 23 Ga waa ɓa ríppaɓa na ngee' bi faancaa ílohha, ɓa laŋngaɓa ga kasaa. Ɓa wo''a ɓaa watuki kasaaɗa ya foñ helci gaɓa dijófí'. 24 Daa ɓaa watuki kasaaɗa wo'see iñaama, ya laŋneeraɓa ga túuyaa hanoh ɗuuy ga kasaaɗa, ya ekkaɓa jéeŋ ga kotcaa.

25 Ga ɓak leeloo wek, Pool na Sílaas ɓaa kíim Kooh, ɓaa kañnji na kiyeek. Ɓuwaa ɓíinoo abu ga kasaa naɓaɗa ɓaa súkúrukɓa. 26 Waas kíinoo kakayfaa yëngëlukka bi tawahaa kasaa waa yëngëluk. Ɓéeɓ halcaa kasaa dalla ki'en kúpít lëgísukka, ee jéeŋcaa pokohsee ɓuwaa abu ga kasaaɗa cëpísukka. 27 Ɓaa watuki kasaaɗa tíitta ga pëní, yúudukka; daa ya hotee halcaa kasaa lëgískin gëpít, ya dalla kiɗol kalaɓfaagari, ya yaa yah kiharuk, ndaga ya foogee an ɓuwaa laŋsee ga kasaaɗa ɓéeɓɓa núpuunun. 28 Wayee Pool fiippari didóolí' an:

- Túuk kaa tumka; ɗí ɓéeɓpíi ɗí ɓee!

29 Ɓaa watuki kasaaɗa dalla kimeekisoh lampu, íisukka ɗuuy kasaa na jaa', ya keennda kakay ga kotcaa Pool na Sílaas, ya yaa saak. 30 Waa ennda ɗa, ya meydohhaɓa kasaa, ya meekissaɓa an:

- Tiyaatii, mi jom ya kitum bi mi kimúc?

31 Pool na Sílaas taassari an:

- Gëmaa ga Yéesu Ha'mudii, fu hay kimúc, fu na ɓu-kaanfu.

32 Pool na Sílaas nak yéegalussari wo'eenii Ha'mudii, ya na ɓéeɓ ɓuwaa dëk ga kaanciɗa. 33 Ga wahtaama siiy ga wekaa, ɓaa watuki kasaaɗa taammba na Pool na Sílaas, ya tíssa gaañcaagaɓa, lëehí'ta ya bëtísi'ukka ga saasi, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa. 34 Ya ɓayya Pool na Sílaas kaanci, tofi'taɓa kanu. Keeñci soossa lool ya na ɓu-kaanci ndaga daa ɓa gëmin ga Koohɗa.

35 Ga waa Kooh wíisɗa, atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wosussa ɓiɓo' kiwo' ɓaa watuki kasaaɗa, an:

- Íisaa Pool na Sílaas ɓa yee'!

36 Ɓaa watuki kasaaɗa yaa fool kiyéegal Pool an:
- Atti'ohcaa nakuununndoo ki'íissúu ɗú yee'. Kon diimaɗa, ɗú mínin kimey ɗú yee' na jam.
37 Wayee Pool wo''a ɓuwaa wosseeɗa an:
- Ɓa feeklukinndíi ga fíkíi ɓéeɓ, ɗí koo'tii ga ki'atti'u ee ɗí bok ga ɓu-Room; lëehí'ta, ɓa laŋngaríi ga kasu. Diimaɗa nak ɓa waa' kilokuk ɓa íissíi ee ken yéegoo. Múk mínoo ki'en, ɓa hayat na kihafɓa ɓa meydohhíi!
38 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, wo'ussa atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wo'eenaama. Daa ɓa ínohee an Pool na Sílaas boku ga ɓu-Room, ɓa tíitta. 39 Ɓa hayyaɓa kibayaluknee na kihafɓa, ɓa meydohhaɓa kasaa; ɓa kíimmbaɓa ɓa mey dëkaagaɓa. 40 Pool na Sílaas meyussa kasaa, ɓa ka'ta kaan Lídíi. Ɓa laak kerceencaa daama, ɓa daassaɓa ga ngëmaa, lëehí'ta ɓa ɓaa yah.

17

Pool na Sílaas karussa teeraa Tesaloník

1 Pool na Sílaas koorussa teeraa Amfípólís na waa Apolínii, ɓa ka'ta teeraa Tesaloník. Daama Lak yaawúu'caa laakuunun jaangu da. 2 Fodaa ya meeree ka kitumɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa. Ya tíkísohha bes Sabat kaahay, caa ya saawali na ɓuwaa ga loo Bíncaa cisela'í'caa. 3 Ya yaa lóogísohi'ɓaca, ya yaa teeɓɓa ga iñaa Bíncaa wo'ɗa an: «*Kiristaanii jomee kikaan, tík ganaa ya mílís.» Kiristaanaama, yërí en Yéesu yii mi yéegaloh diiɗa.
4 Laakka ga yaawúu'caa, ɓuwaa gëm iñaa Pool na Sílaas wo'ɗa, ɓa taabukkaɓa. Fodaama ɓan, laakka ɓiGerek ɓigëñ ɓaa niikin Kooh, na ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin ɓaa hay taabukussaɓa.
5 Waayee kisiis kiyaak ammba yaawúu'caa ɓíinoo, ɓa hídírohha ga wílíilkohcaa ga mbedicaaɗa, ɓa nëgírohha mbooloo wiyaak, ɓa hícísohha teeraa, ɓa íisukka kaan Saasoon ki'amnee Pool na Sílaas, ɓa ɓayɓa ga fíkíi ɓu-teeraa. 6 Ɓa hottiiɓa daama, ɓa nammba ki'am Saasoon na ɓimbok-kerceen ɓiliis, ɓayussaɓa ga atti'ohcaa ga teeraaɗa, ɓa ɓaa fiip an:
- Ɓuwaama hícísohuunun ëldúna tóohwa ee diima nak ɓa le'in dii. 7 Saasoon ɗapinɓa ga kaanci. Ɓa ɓéeɓɓa nak, ɓa tumi iñcii saafaadukoh na iñii buu' Sesaa' nakohɗa ee ɓa wo' an laakin buu' yiliis yaa teeku Yéesu.
8 Wo'eencaama púdí'ta faancaa ɓuwaa na caa atti'ohcaa ga teeraaɗa. 9 Saasoon, ya na ɓuwaa ɓaysee nariɗa, ɓa tíkussa kifay kopa' doonaa ɓaa han ki'íisu.

Pool na Sílaas karussa teeraa Beree

10 Daa wekaa le'ee, mbok-kerceencaa amɗohha Pool na Sílaas, ɓa ka' teeraa Beree. Ga waa ɓa le' teeraa Bereeɗa, ɓa ka'ta jaangu-yaawúuraa. 11 Yaawúu'caa ga teeraa Bereeɗa wëñussa ɓaa ga teeraa Tesaloníkɗa kiwaa' ɓo'. Ɓa safa'ta ga kite' Wo'eenaa Kooh ga keeñɓa, ee besaa en ɓéeɓ ɓa jagi Bíncaa cisela'í'caa kiheel ki'ínoh ati iñaa Pool jëgírohɗa taabin naca. 12 Ɓo' ɓiyewin gaɓa gëmussa ga Yéesu, ee ga Gerekcaa laakka ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin na yaal ɓiyewin ɓan ɓaa gëm ga Yéesu. 13 Daa yaawúu'caa Tesaloník kelohsee an Pool yaa yéegaloh Wo'eenii Kooh ga teeraa Beree, ɓa ka'ta daama ɓan,

ɓa aawwa kiheel coow na kihícisoh helcaa ɓuwaa. 14 Ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa gaawussa kiɓay Pool giiyaa, ya aas gaal-giiy daama, ya yee'.
Sílaas na Tímotée nak tesussa ga Beree. 15 Ɓuwaa naksee kiɓay Poolɗa
ɓedussari bi ga Ateen, lëehí'ta ɓaa ɓoyuk Beree. Pool ɓëyrohhaɓa
kiwo' Sílaas na Tímotée, ɓa dawukki ga iñaa wëñ kigaaw.

Pool ga teeraa Ateen

16 Ga waa Pool en na kisek Sílaas na Tímotée ga teeraa Ateenɗa,
keeñci leehha ga daa ya hot dëkaa líifin na nataalcaa ɓa tík koohɓaɗa.
17 Ya ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa saawal na yaawúu'caa na ɓuwaa
ɓíinoo enussii ɓiyaawúu', ee niikuunun Koohɗa. Ee besaa en ɓéeɓ, ya
yaa saawal na ɓuwaa ya hídohi naɓa ga paanaa dëkaa. 18 Laakeera
daama ɓijëgíroh ɓaa wo'u ɓi'Épíkuriyeŋ na ɓi'Estóyísiyeŋ*, ɓaa
daanee kisaawal na Pool. Ɓii wo'ee an:

- Moo jawulii yii, ya waa' ya kiwo'?

Ɓíinoo an:

- Man na ya en na kiyéegaloh koohcaa ɗú ínohoo!

En ki'enaa, Pool yéegalohee loo Hewhewii wo' ga loo Yéesu na loo
kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɓa taammba nari, ɓa ɓayyari ga paanaagaɓa wo'si
Ayeropaasɗa†, ɓa wo''ari an:

- Ɗí waa' fu wo''íi iñaa lee' ga iñii yi'asyii fu jëgírohɗa, 20 ndaga
fu tangalinndíi na wo'eencaa ken ínohoo, ee ɗí waa' ki'ínoh iñii ca
wo'ɗa.
21 En ki'enaa, ɓu-Ateen na sagaccaa dëku teeraaɗa tumsee rek lëgëy
kisúkúruk na kiɓéestí' hewhew.
22 Pool nak dalla kituuk ga fíkíi ɓuwaa enee ga paanaa Ayeropaas,
wo''a an:

- Ɗú, ɓu-Ateen, mi hotin an en ngëmaa ɗú laakinwa lool sah. 23 En
ki'enaa, wii mi tíidísuk ga teeriigarúu, mi yaa malaksukoh iñcii ɗú
jaamukiɗa, mi hotin wíinoo gaca waa bídu an: «wuu Koohyii ɗí
ínohooɗa.» Iñaa ɗú jaamuki yaama ee ɗú ínohooriɗa, yërí mi hayyúu
kiyéegal. 24 Kooh yii sak ëldúnaɗa na ɓéeɓ iñcii gaɗa, yii en Ha'mudii
asamaanii na kakayfiiɗa, dëkoo ga kaanfaa yah ɓo'-súusúus hëwí'.
25 Ya soolukkii ɓan ɓo'-súusúus tumi'ti yen. En ki'enaa, yërí oni
ɓéeɓ ɓuwii kumuun, ki'íik na ɓéeɓ iñcaa tík gaɗa. 26 Ya kooroh ga
ɓo' yíinoo, ya sakka ɓéeɓ heetcii, ya onndaɓa kidëk daa en ɓéeɓ
ga ëldúna, ya hëgísohi'taɓa jamaanucii laakiɗa, ya fíisi'taɓa teki'tii
dii ɓa jom kidëkohɗa. 27 Ya tummba iñaama, doonaa fodii ɓaa en
na kisëmëemí', ɓuwii aawwi kiheel kihot; ee en ki'enaa, ya úsaayyii
yíinoo garuu.
28 En ki'enaa, yërí onnduu kipes, kika', na kihay na ki'en ga ëldúna,
ee bídohciigaruu wo'uunun an ɗu ɓitowuci ɓan 29 Kon, waa ɗu ɓërí
en towutiigari, ɗu jomoo kifooŋ an Kooh man na nataal wúrúus,
wuhëelís, wala atoh, waa ɓo'-súusúus pes bi morin ga kineɓ helci.
30 Kooh malakissii kiñak ki'ínohkaa ɓuwii kuɗewaa. Diimaɗa ɓaa
en ɓéeɓ daa ya enoh tóoh ya yii ɓayyi, ya súpít kipeskaagari. 31 En
ki'enaa, ya abin bes, waa ya yah ki'atti' ɓéeɓ ɓu-ëldúna ee kooran

---

* **17:18** 17: 18 Épíkuriyeŋ na Estóyísiyeŋ Wiɗewaawaa jëgíroh an neɓlaat laak solu ga iñaa en ɓéeɓ. Waa tík gaɗa jëgíroh ki'abuk ga tóoh iñaa newin. † **17:19** 17: 19 Teek janjaŋ ga teeraa Ateen, daa atti'ohcaa daanee kihídohuɗa. Paanaa atti'ohcaa eruunun teekaama diima.

waas. Ya tanukin ɓaa yah ki'atti'ɗa. Iñaama ya teewinwa ɓéeɓ ga
waa ya mílísi' ɓaa yaama ga kikaanɗa.
32 Daa ɓa kelohee Pool meydohha ga kúuwci loo kimílís ga kikaan,
ɓa aawwari kiñaawal. Ɓíinoo wo'ussari an:
- Bes kiliisaa, ɗí súkúrukkaa ga iñum fu wo' yuma.
33 Waa ennda ɗa, Pool meyca yaa yah. 34 Moona, laakka gaɓa ɓuwaa
gëm iñaa ya wo'ɗa, ɓa taabukkari: ennda fodii Dëníis yaa ɓokee ga
ɓu-paanaa wo'si Ayeropaasɗa na ɓetifaa teeku Damaríis na ɓiɓo' ɓiliis
ɓaa taabee naɓa.

18

Pool ka'ta teeraa Korenti

1 Waa ennda ɗa, Pool kolukohha teeraa Ateen, ya ka'ta teeraa
Korenti. 2 Ya hídohha daama na yaawúu', yaa teeku Akílaas. Akílaas
límohu gohaa Pom ee lak ya hanee kimeyoh kúlkaa Ítalíi, ya na Pírísíl,
ɓetici, ndaga Kólóot ɓuuraa yiyaakyaa kúlkaa Room yërí nakohee
an yaawúu'caa ɓéeɓɓa meyat teeraa Room. 3 Pool nak ka'ta gaɓa,
ee waa ya ɓok naɓa lëgëy kihëwí' mbaa'-on, ya dëkka naɓa, ɓa
taammba kilëgëy. 4 Bes Sabataa en ɓéeɓ Pool ka' jaangu-yaawúuraa
ya jangati, kiheel kinook yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa
ga ngëmaa. 5 Sílaas na Tímotée meyohussa teeraa Maseduwaan,
ɓa hayya, laakussa Pool teeraa Korenti. Pool nak ëewrukka kiima
ga kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ya yaa yéegal yaawúu'caa an kayoh-
kayohɗa, Yéesu yërí en Kiristaanii. 6 Yaawúu'caa nak ɓaa heñohhi, ɓa
aawwari kiɓas, Pool përtukka pëndëlaa kúltícaagari*, ya wo''aɓa an:
- Binaa ɗú saŋku'aa, ínohat an ɗú ɓërí tík haffúuka. Mi, mi setin ga
wic. Diimaɗa mi yii yah ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
7 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kaan Títíyus Yustus, ɓo' yiniiki'-
Kooh ee kaanfaagari deeyoh na jaangu-yaawúuraa. 8 Kíríspus yaa
kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, gëmmba ga Ha'mudii, ya na ɓu-
kaanci ɓéeɓɓa, na ɓiɓo' ɓiyewin ga ɓu-teeraa Korenti, ɓaa súkúrukee
Poolɗa, gëmussa ga Yéesu ɓan, ɓa bëtísi'ussa. 9 Laakka wekaa
Ha'mudii feeñuk Pool ga ɗuuy heey, wo''ari an:
- Ka niik dara, wo'a, kaa ɗekoh. 10 Kaa niik dara ndaga mi yii naraa,
ee ken mínoo kitík yahci ga ɗookfu. En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin dii ga
teerii wii ɓuuroo.
11 Waa ennda ɗa, Pool yuŋnga ga teeraa Korenti kíis na caban, ya
yaa jëgíroh Wo'eenii Kooh.
12 Ga jamaanaa Galíyoŋ enoh gúwernëe' ga gohaa Akayɗa,
yaawúu'caa ɓéeɓɓa kolukɗussa Pool, ɓa ammbari, ɓa ɓayyari daa
atti'ohsiɗa. 13 Daama, ɓa yammbari an:
- Ɓii yii heel ki'ek ɓuwii ga kijaamuk Kooh na kitaabuk Kooh ee iñii
ya jëgírohɗa taammbii na iñii Waasii Móyíis nakohɗa.
14 Pool waa'ta kitaas, wayee Galíyoŋ dalla kiwo' yaawúu'caa an:
- Súkú'kattoo ɗú yaawúu'cii! Enee an ya tum kofeel wala iñaa
boninaa, eneenaa mi hayyúu kisúkúruk. 15 Waa ɗú nookoh loo wo'een,
loo teek na loo waasumgarúu, gaama guurúu, mi yahhii ga ki'aas.

---

* **18:6** 18: 6 Ga tumeenaama, Pool teewoh an duuci enissii ga iñaa mínanɓa kidalɗa. Malkat ɓan 13: 51.

16 Waa ennda ɗa, ya meydohhaƀa daa atti'ohsiɗa. 17 Daama nak, ƀa
keennda ga ɗook Sosten, yaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, ƀa ƀaa
feekki ga fíkíi daa atti'ohsiɗa, wayee iñaama dara ƀíttii Galíyoŋ ga.

Pool ƀoyukka teeraa Añcoos

18 Waa ennda ɗa, Pool tessa ga teeraa Korenti iñaa maañ. Lëehí'ta,
ya taŋkohha na kerceencaa daamaɗa, ya aassa gaal-giiy kiyah kúlkaa
Síríi, ya taammba na Pírísíl na Akílaas. Balaa ya karaa, ya nenukka
hafaagari ga teeraa Keŋkeree ndaga lak iñaa ya dígohee na Kooh ya
waatukkaɗa leehin†. 19 Ga waa ƀa le' teeraa Efeesɗa, Pool tagohha
na ƀuwaa ya taabee naƀaɗa, ya taammba haŋci. Ya ka'ta jaangu-
yaawúuraa kisaawal na yaawúu'caa. 20 Ɓaama kíimmbari kites naƀa
wayee ya saŋnga. 21 Ga wii ya taŋkoh naƀaɗa, ya wo''aƀa an:
- Neƀ Koohaa, mi hay kiƀoyuk dii kiwaakneerúu.
Ya aassa gaal-giiy ga Efees, ya ka'ta teeraa Sesaree. 22 Waa ennda
ɗa, ya paaffa Yéerúsaleem kikëñí' kerceencaa enu daamaɗa, lëehí'ta
ya ka'ta Añcoos Síríi. 23 Ya ennda daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta
yaa yah. Ya koorohha gohaa Galaat ya paaffa waa Fírígíi, ya yaa daas
mbok-kerceencaa ƀéeƀƀa, ngëmaagaƀa wëñ kiyëgís.

Apoloos ka'ta teeraa Efees na waa Korenti

24 Laakka yaawúu' yaa teeku Apoloos ee límohu teeraa Aleksandarí,
ya hayya teeraa Efees. Ya enee ƀo' yiyúudúkí' ee ya ínoheera Bíncaa
cisela'í'caa dijófí' ƀan. 25 Ya jëgí'seera Waasii Ha'mudii, ee ya safareera
lool ga kiwo' loo Yéesu. Iñaa ya jëgírohee gariɗa júweera lool, wayee
ya ínohee bëtísaa Saŋ-Bëtís. 26 Ya yaa jangat na fít wiyëgísí' ga ɗuuy
jaangu-yaawúuraa. Daa Pírísíl na Akílaas kelohsee iñaa ya jangatɗa,
ƀa ƀayyari ya taam naƀa, ƀa lóogísohi'tari Waasii Kooh bi wëñnja gari
kilee'. 27 Ya nak, helci ennda ga kika' gohaa Akay. Mbok kerceencaa
daamaɗa ƀaatussari kidaas ga iñaama. Ɓa bínnda ƀuwaa gëm ga
Yéesu enu daamaɗa këyít kiwo'ƀa ƀa ammbi dijófí'. Daa ya le'ee
daama, Kooh amɗohhari bi ya laaki'ta ƀuwaa gëmu ga Yéesu daamaɗa
jeriñ wiyaak. 28 Ya ƀúlla yaawúu'caa ga fíkíi ƀéeƀ, ee ya koorohee ga
Bíncaa cisela'í'caa, kiteeƀƀa an Yéesu yërí en Kiristaanii.

19

Pool ka'ta teeraa Efees

1 Wiima lak Apoloos yaa ga Korenti, Pool koorohha gohcaa kúlkaa na
jaŋjaŋcaaɗa, lëehí'ta ya hayya teeraa Efees. Ya hotta ƀimbok-kerceen
daama, meekissaƀa an:
2 - Ga wii ɗú gëm ga Yéesuɗa, ɗú laaseera ga Helii yisela'í'yiine? Ɓa
taassari an:
- Ɗí mossii kikeloh wo'u an Helii yisela'í'yii yii ga.
3 Pool meekissaƀa an:
- Kon ɗú laas ga bëtísii wiida? Ɓa taassari an:
- Ɗí laas ga bëtísaa Saŋ-Bëtís tumeeɗa.
4 Pool wo''aƀa an:

† **18:18** 18: 18 Pool waatukee an iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 21: 24.

- Ee; Saŋ bëtísi'ee ɓuwaa tookee kisúpít kipeskaagaɓaɗa, ee ya wo'ee
ɓu-Isarayeel kigëm ga ɓaa yah kihay ga fenoociɗa. Ɓaama nak Yéesu
yërí.
5 Ga waa ɓa keloh wo'eenaamaɗa, ɓa bëtísi'ukka ga teekii Yéesu,
Ha'mudii. 6 Pool tíkkaɓa yah ga haf ee Helii yisela'í'yii dalla kiyoosuk
ga ɗookɓa. Ɓa ɓaa wo' ga lak ciyewin caa bokkii, ɓa ɓaa jangat
wo'eencaa meyoh ga Kooh. 7 Ɓuwaa enee daamaɗa jomeera kile' ɓo'
ɓidaaŋkaah na ɓanak.
8 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa, ee daama iñaa le'
ñiin kaahay ya yaa jangat na fít wiyëgísí', ya wo'ee loo Nguurii Kooh,
ya yaa heel kigëmlukoh ɓuwaa súkúrukeeriɗa. 9 Wayee laakka gaɓa
ɓaa yëgís ga haf, ɓa saŋnga kigëm, ɓaa ñaawal Waasii Ha'mudii
ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa. Waa ennda ɗa, Pool foñnjaɓa, ya ɓayya
tëelíbéecaa Yéesu, ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa jëgí'ɓa ga ekoolaa ɓaa
wo'si Tíranusɗa. 10 Pool jëgírohha da bi ennda tíkíis tanak ee fodaama
ɓéeɓ ɓuwaa dëk gohaa Aasíiɗa, ennda yaawúu'caa, ennda ɓuwaa
enussii yaawúu'ɗa kelohussa Wo'eenii Ha'mudii.

Kíntaancaa laakee ga teeraa Efeesɗa

11 Waa ennda ɗa, Kooh yaa tum kíntaan cidóoyí'-waa' ga Efees
koorohha ga Pool. 12 Fodaama ɓuwaa ɓaa ɓeɓ gúree-píis wala úuf, caa
mosin kile' ga faanfaa Pool, ɓa ɓaa tíkca ga ɗúukoolí'caa. Ee fodaama
ɓuwaa ɓaa wak, raɓcaa ɓaa meyoh gaɓa. 13 Laakeera yaawúu'caa
enee kiwíil daa en ɓéeɓ kikaal raɓ ga ɓuwaa. Fodaama, ɓa jéemmba
kikooroh teekaa Yéesu, ɓa kíimi' ɓuwaa raɓ amɗa. Ɓa wo'ee raɓcaa
an:
- Ga teekii Yéesu Pool yéegalohɗa, mi ebillúu kimeyoh ga ɓii!
14 Iñaama, ɓaa wo'si Sefaa ee bokee ga sarahohcaa yaawúu'caa
ɓiyaakɓaaɗa, towutaagari tiyitnatanaktaa daanseeraka kitum.
15 Wayee, ga waa ɓa tummbaka, rawaa taassaɓa an:
- Mi ínohin Yéesu mi ínohin ɓaa en Poolɗa, Wayee ɗú, ɗú ɓërí en
ɓa?
16 Ɓaa rawaa abeeɗa dallaɓa kisooŋ, wëñnjaɓa dooli, gaañsohhaɓa,
ɗa'sohha kúltícaagaɓa, ɓa meyca kaanfaa, ɓa núppa.
17 Ɓu-teeraa Efees ɓéeɓɓa yéegussa iñaa laak yaama. Yaawúu'caa
na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, ɓéeɓɓa tíitussa, teekaa Yéesu, Ha'mudii
erussa cée' wimëtí'. 18 Ɓiyewin ga ɓuwaa gëmɗa hayussa, wo'ussa
faŋ ga fíkíi ɓéeɓ iñcaa ɓa enukoheeɗa. 19 Ɓiyewin ga ɓuwaa daanee
kiluhusɗa, haydohussa këyítcaa ɓa luhusoheeɗa, ɓa nëgírohhaca jal
wíinoo, ɓa tëkí'taca ga fíkíi ɓéeɓ. Cadamfaa këyítcaama karin ga
júnnicaa leehoo. 20 Fodaama, ga doolaa Ha'mudii, wo'eenaa Kooh waa
wëñ kisíw ee doolaagawa waa wëñ kihotuk.

Coow kolukka ga Efees

21 Ga waa iñcaama paafɗa, Pool ammba ga helci kika' Yéerúsaleem,
ya kooroh gohaa Maseduwaan na waa Akay. Ya wo'ee ga helci an
binaa mi le' daamanaa, mi jomin kika' Room ɓan. 22 Ya wossa ɓanak
ga ɓuwaa ya taabi naɓaɗa. Ɓuwaa ensee Tímotée na Erasti. Ya ga
kihafci nak, ya tessa ga gohaa Aasíi bi sammba kimaañ.
23 Jamaanaama, coow wiyaak kolukka ga Efees ndaga Waasii
Ha'mudii yéegalohu daamaɗa. 24 Laakee tíwoh hëelísaa teeku

Dímitiriyus, ya tíwee tunataal-ëelístaa mandarga kaanfaa ɓa jaa-
mukohi Artémísɗa. Tunataaltaama nak, haydohɗeerari, ya na ɓuwaa
lëgëy gariɗa ëelís wiyewin. 25 Laakka bes, ya hídírohha ɓuwaa
lëgëyi gariɗa na ɓo' ɓiliis ɓaa tumi lëgëy kitíɓ nataal fodaa gaɓaɗa,
ya wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, ɗú ínohin an iñii ɗú laak ga alalɗa meyoh ga lëgëyiiruu
wii. 26 Diimaɗa nak, ɗú hotin ee ɗú kelohin iñcii Pool en na kitumɗa.
Ya wo' an koohcaa ɓo' ëwí' na yahci enndii Kooh kayoh-kayoh. Ya
nookin ɓo' ɓiyewin ga kigëm iñaama, ee ya eemmbii naka dii ga Efees,
wayee gohaa Aasíi ɓéeɓ gomin ga. 27 Iñaama eemanndii ga kiɓúuk
kitíɓ-nataalkiiruu rek, wayee mín kika' bi ga kiɓúuk teekii kaanfii
Artémís, koohyii yiɓetiyii yiyaakyii. Ee koohyii yiima Aasíi ɓéeɓ na
tóoh ëldúna jaamukiri. Kon nak teekiigari jomoo ɗa kiyím.
28 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa líiffa na tam-keeñ, ɓa ɓaa
fiip an:
- Artémísyii ɓu-Efees yakin!
29 Díkaantaama ɓéeɓ dëkaa hícísukohha. Ɓa ammba Gayus na
Arístarka ɓaa dëk Maseduwaan ee taamsee na Poolɗa, ɓa ɓaa yah
naɓa paanaa ɓu-teeraa. 30 Pool nak waa'ta kimey ga ɓuwaa, wayee
ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa íisussiiri ya ka'. 31 Bi ga sah ɓiɓo' ga
fiiliimuncaagari kuliyuk ga nguuraa ga gohaa Aasíiɗa, wosohussa gari
kiwo''i ya watuk kitoŋ kotci ga paanaa ɓu-teeraa. 32 Ga wahtaama,
ɓuwaa hídírukohee daamaɗa hícísukohussa, coowaa ennda cúr ga
ɗuuyɓa. Ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an. Ɓiyewin gaɓa sah ínohséeríi
iñaa tah ɓuwaa hídírukoh daamaɗa. 33 Ëlíksaan nak, yërí yaawúu'caa
kuliyukɗee ga fíkíiɓa ga hídohaama. Ɓiɓo' ga ɓuwaa hídírukohee
daamaɗa ɓéestírussari iñaa laakɗa. Ya ɓëwí'ta yah kiwaa' kilayohi'
ɓuwaama ga fíkíi mbooloomaa. 34 Wayee daa ɓa ínohee an ya iñaa
yaawúu', ɓa taammba ɓéeɓɓa ɓa aawissa kifiip. Ɓa fiipin iñaa le'
wahtu kanak an:
- Artémísyii ɓu-Efees yakin!
35 Ɓaa dëkaa tíku ga yahciɗa yërí mëeñjoh kimín kiyím ɓuwaa doo
ɓa han kiɗekoh. Ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓu-Efees, ɓii yiida ínohoo an kaanfii Artémís yiyaakyii en ga
teeriigaruu ee nataaliigari keenoh asamaanɗa en ɓan ga teeriigaruu?
36 Ɗú ínohin an ken nookohhii iñaama. Kon enat tek, ee kaa gaawtukat
bi ɗú tum iñaa bokkii ga. 37 Ɓuwii ɓii ɗú haydohinɓa dii ee moona
ɓa ɓeɓpii dara ga kaanfii Artémís, ee ɓa ɓassiiri. 38 En Dímitiriyus na
ɓuwii taam nariɗa, ɓa laakoh na ɓo'aa, ɓa karat waas: Laakin bescaa
tanu ki'atti, na ɓuwaa atti'i iñcaama. 39 En laak enaama ciliis caa
ɗú waa' kipayɗunaa, bes ki'atti' le'aa, ca malaku. 40 Ɗu watukkiinaa,
ɗu hay kitíku ɓuwaa hícísohi mbooloo ndaga iñii laak watiɗa, ee ɗu
mínanndii dara kiwo' ga iñaa tah coowii wii.
Ga waa ya lëehí'ta kiwo' fodaama, ya wesohha ɓuwaa.

20

Pool ka'ta Maseduwaan na Geres

1 Ga waa coowaa enee ga Efees seemɗa, Pool hídírohha ɓuwaa gëm
ga Yéesuɗa, ya ɓaattaɓa kidaas ga ngëmaa, lëehí'ta ya taŋkohha naɓa,
yaa yah Maseduwaan. 2 Ya taammba gohaama, ya daassa ɓuwaa gëm

ga Yéesuɗa ga ngëmaa. 3 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kúlkaa Geres,
ya tummba daama ñiin kaahay. Ga waa ya ɓewuk kika' kúlkaa Síríiɗa,
ya kelohha an yaawúu'caa pokohuunun nof ki'appi, ya nammba
ɓoyuk hen, ya koorohha Maseduwaan. 4 Ɓuwaa taabee nariɗa ensee
Sopatee', kowukaa Pírus ee ya meyohee Beree, Arístarka na Sokondus
ɓaa meyoh Tesaloníkɗa, Gayus yaa meyoh Derbeɗa, Tímotée, Tísík na
Torofím ɓaa meyohee gohaa Aasíiɗa. 5 Ɓa ɗëwírukka, ɓa sekneerarii
ga teeraa Torowaas. 6 Ɗí nak, ga waa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi'
paafɗa, ɗí aasohneera gaal-giiy teeraa Filiip, ɗí foolla ga giiy bes
ciyëtúus, ɗí laakneeraɓa teeraa Torowaas. Ɗí tummba daama bes
ciyitnakanak.

Pool mílísi'ta Etíkus ga teeraa Torowaas

7 Ga noh-soosaa gaawaa, ɗí hídírukohha kiñam cuuníinfaa
Ha'mudii. Pool nak jomee kikolukoh daama ga kooh-wíisfaa. Ya
aawwa kijëgí' ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ya ammba kiwo' na ɓuwaa bi
ga leeloo wek. 8 Ɗí hídírukohee ga túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa,
ɗí taalla lampu ciyewin. 9 Laakka oomaa-yaalaa teeku Etíkus ee ya
yugee ga kímícaa falanteeraa. Ya ka'ta hëndëŋ na pëní, wiima lak
Pool yii lís kiwo'. Ga ɗuuy pënífaa, ya dalla rëc, ɗëegískoh ɗook
taahaa wukaahaywaa ɓa eneeɗa, ya keennda kakay. Ya ɓëwíru hen,
lak kaanin. 10 Pool yoosukka, híilla gari, ɓeɓpari, wo''a an:
- Kaa jaahli'at, ya yii pes!
11 Waa ennda ɗa Pool lapissa, ya warohha mbúuraa✡, ñammba.
Lëehí'ta, ya aawissa kijangat bi ga daa Kooh wíisɗa, ya taŋkohha naɓa,
yaa yah. 12 Oomaa-yaalaa nak ɓedussa kaanɓa lak wíisohin wecen ee
helcaa ɓuwaa dalla gari lool.

Pool kolkohha Torowaas ka'ta Mílée

13 Ɗí nak, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí ɗëwírukka Pool teeraa Asos, ya wo'ee
an ɗí kihídohan nari daama, ɗí ɓaydohhi ndaga ya waaree kitíin hen
bi daama. 14 Ga waa ya laakkíi teeraa Asosɗa, ɗí aassa gaal-giiy daama,
ɗí ɓaa yah bi ɗí le''a teeraa Mítíleen. 15 Ɗí ɓaa yahis bi ɗí laŋnga na
Síyóo ga kooh-wíisfaa. Ga besaa tík gaɗa, ɗí le''a Samoos, ee besaa
tíkis gaɗa, ɗí le''a teeraa Mílée. 16 Pool abee an ya yah kiroombuk
Efees hen, ya tuukoo da, en ɗanaa ya maañoo ga gohaa Aasíi ndaga ya
gaawtukee kitum tóoh, en mínukaa, ya le' Yéerúsaleem balaa besaa
Pantakot.

Pool taŋkohha na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ga Efeesɗa

17 Ga waa ɗí tee' ga Míléeɗa, Pool wosohha kiɓayluk ɓuwaa kuliyuk
ga jaangaa Yéesu ga Efeesɗa. 18 Ɓaama hayussari kitaas, ya wo''aɓa
an:
- Ɗú ínohin dijófí' daa mi madee narúu ga wii mi en narúu, aboh ga
besaa mi ɗeɓ kitoŋ kottoo ga gohii Aasíiɗa. 19 Mi jaamukee Ha'mudii
hen taammba na kiyóoskí' haffoo, taammba na ki'aam moon, mi
dayca ɓan coonu, caa yaawúu'caa pokoheeroo nofɗa. 20 Mi ínohin an
mi mossoorúu kiɗaak dara iñaa mininndúu kijeriñ. Mi yéegaleerúu
wo'eenii Kooh, mi jëgí'tarúu ga fíkíi ɓéeɓ na ga ɗuuy kaancii. 21 Mi
mosoo ki'íis kiɓay yaawúu'cii na ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓa
súpít kipesɓa, ɓa gëm ga Kooh, ɓa gëm ga Yéesu, Ha'mudiigaruu.

✡ **20:11** 20: 11 Mëdírohat na Tumeen 2: 42.

22 Diimaɗa nak, mi yii yah Yéerúsaleem, Helii yisela'í'yii ërí híi'too
ga ee mi ínohoo iñaa sekkoo daɗa. 23 Wayee mi ínohin daal an
teeraa mi aas tóoh Helii yisela'í'yii yéegalloo an kasu na coonu caa
sekkoo. 24 Mi nak, en kipeskiigoonaa mi ɓítukkii gaka ee mi tíkkiika
iñaa yakin. Lebiriigoo tóoh,ërí en kile' ga dii mi aawɗa, mi mëtí'
sasii Yéesu, Ha'mudii nakkooɗa, eeërí en kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii haydoh yërmaandii Kooh laak garuuɗa.
25 Diimaɗa nak, mi ínohin an ɗú yahissiiroo kihotis. Mi koorin
garúu ɓéeɓpúu, mi yaa jangattúu loo Nguurii Kooh. 26 Ërí tah
mi wo''úuka wati: ɓaa fu saŋku'aa, ínohaa an fu yërí tík haf-
fuka. 27 En ki'enaa, mi yéegalinndúu ɓéeɓ iñaa Kooh sek garuuɗa.
28 Kon watukat haffúu dijófí', ɗú watuk ɓan yopii Helii yisela'í'yii
díŋkaanndúu kiníi'ɗa. Fodii ɓiníiroh, toputu'at jaangii Kooh laaki'
hafci, koorohha ga kikaankaa Kowukaagariɗa.
29 Mi ínohin an mi kolukoh diinaa, hay kilaak ɓuwaa madu na
gumuucaa yaawuunun, ɓa aas ga ɗuuycúu kitasaaroh yopii Kooh.
30 Hay kilaak ɓuwaa boku garúu ɓa koluk, ɓa aaw kijëgíroh saboh
kesi, kiheel ɓuwaa taabukanɓa. 31 Kon watukat, ɗú níindísuk an tíkíis
taahay tee, taa wekoo, nohoo mi ñari yaa en ɓéeɓ garúu bi ki'aam
moon sah maasiroo ga. 32 Diimaɗa mi tíkinndúu ga yah Kooh, ya, na
Wo'eeniigari barkeellúu; yërí laak doolaa onannduu kiyëgís ga ngëmii
ee ya onndúu kilam iñcii ya faani' ɓan ɓuwiigariɗa. 33 Mi mosoo
kiɗíibuk kilaak hëelís, wúrúus wala kúltí ken. 34 Ɗú ga kihaffúu,
ɗú ínohin an yahciigooërí onndoo kipay sooliciigoo na cii ɓuwii
taabi naroo ɗa. 35 Mi teewinndúu ga tóoh an ɗu jom kilëgëy fodaama
kidímal ɓuwii laakooɗa. Ɗu níindísukat iñaa Yéesu, Ha'mudii ga
kihafci wo'eeɗa an: «Keeñ wëñi kisoos ga ki'onoh loo kite'.»
36 Ga waa Pool wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya yí''a naɓa ɓéeɓɓa, ya
kíimmba Kooh. 37 Waa ennda ɗa, ɓéeɓɓa ɓaa koduk, ɓa gatawukkari,
ɓaa fuunndi. 38 Iñaa tahee keeñɓa kileehɗaërí en daa Pool wo'ɓa
an ɓa hotsanndiiriɗa. Lëehí'ta, ɓa ɓedohha naríi bi ga gaal-giiyaa.

21

Pool na ɓuwaa taabee nariɗa ɓaa yah Yéerúsaleem

1 Ɗí tagohha na ɓuwaa ɓedohee naríiɗa, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí
yolohha Koos, dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta gohaa
Root, ɗí meyohha daama, ɗí ka'ta teeraa Pataraa. 2 Daama ɗí hotta
gaal-giiy waa aaw gohaa Fenísíi, ɗí aassa ga, ɗí ɓaa yah. 3 Ga waa
ɗí ka' bi ɗí séennda Sípa'ɗa, ɗí koorohhawa yah-ñaam, ɗí ëewrukka
ɓak gohaa Síríi. Ɗí tee'ta ga Tíi' ndaga gaalaa jomee kiyóoskí' sëfaa wa
ɓayeeɗa daama. 4 Ɗí hotta daama ɓitëelíbée Yéesu, ɗí ennda naɓa bes
ciyitnakanak. Helii yisela'í'yii yéegallaɓa iñaa yah kihewɗa. Ɓa wo''a
Pool an ya hanat kika' Yéerúsaleem. 5 Ga waa ɓescaa ciyitnakanakcaa
matɗa, ɗí kolukissa kiyah. Ɓuwaama ɓéeɓɓa ɓedussaríi, ɓa na
ɓeticaagaɓa na towutaagaɓa bi ɗí meyca teeraa. Daama ɗí yí''a
ɓéeɓpíi ga seereenaa giiyaa, ɗí kíimmba Kooh. 6 Lëehí'ta, ɓéeɓpíi
ɗí taŋkohha, ɗí nak, ɗí aassa ga gaal-giiyaa, ɓa, ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa.
7 Ɗí kolkohha Tíi', ɗí lëstí'ta ɓaawaagaríi ɗí kooroh giiyɗa ga waa ɗí
le' Potolemayís. Ɓuwaa enu ga teeraama gëmu ga Yéesuɗa ɗí ka'taɓa
kikëñí'nee. Ɗí hoowukka, ɗí neehha. 8 Ga kooh-wíisfaa, ɗí kolkohha

daama, ɗí ka'ta teeraa Sesaree. Ga waa ɗí le''a, ɗí ka'ta kaan Filiip, ɗí
dalla daama. Filiip nak enee ɓaa yéegalohi Hewhewii winéwí'wii ee
ya bokee ga ɓuwaa ɓiyitnaɓanakɓaa tansee ga Yéerúsaleemɗa✡. 9 Ya
laakeera towu tinikiis tiɓeti, taa onohussii kipañ ee Kooh oneeraɓa
kiyéegaloh wo'eenaa meyoh gari. 10 Lak ɗí enin daama bes ciyewin,
Laakka sëldíiga-Koohaa teeku Agabus meyoh kúlkaa Yúudée. 11 Ya
hayya garíi daa ɗí eneeɗa, ya ɓeɓpa iñaa Pool pëkíruki ga kenohciɗa,
ya pokukka kotcaa na yahcaa, wo''a an:

- Iñii yii yërí Helii yisela'í'yii wo': «Ɓii laak pëkírukaahii-wiiɗa,
yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa hayyi kiɓagu fodii dii, lëehíraa ɓa tíkki
ga yah ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa. 12 Ga waa ɗí keloh iñaamaɗa, ɗí na
ɓuwaa enee daamaɗa ɗí sarahtukka Pool ya ool kika' Yéerúsaleem.»
13 Wayee Pool taassaríi:

- Ɗú tum ya yii, ɗú yahi keeñiigoo? Mi saŋngii kiɓagu rek, wayee mi
tookin sah bi ga kikaan ga Yéerúsaleem ndaga teekii Yéesu, Ha'mudii.
14 Waa ɗí mínndiiri kihoonoh kika', ɗí íissari, ɗí wo''a an: Iñaa
Ha'mudii waa'ɗa laakat!

15 Ɗí ennda daama bi sammba kimaañ, ɗí ɓewukka, ɗí ka'ta
Yéerúsaleem. 16 Laakka ga tëelíbéecaa Yéesu, ɓaa dëku teeraa
Sesaree, ɓa taammba naríi, ɓa ɓayussaríi kaan Monason, yaa ɗí jomee
kidal ga kaanciɗa. Monason meyohee Sípa', ya bokee ga tëelíbéecaa
Yéesu ɗeɓɗa.

Pool ka'ta kaan Saak

17 Ga waa ɗí le' Yéerúsaleemɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
teerukussaríi na keeñ wisóosí'. 18 Ga kooh-wíisfaa, Pool taammba
naríi kaan Saak ee ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéerúsaleemɗa
hídírukohsee daama ɓan. 19 Pool Këñɗohha naɓa bi lëehí'ta, ya
ɓéestí'ta wíinoo wíinoo tóoh iñcaa Kooh tum ga ɓuwaa enussii
yaawúu' koorohha gariɗa. 20 Waa ennda ɗa, ɓuwaa súkúrukee Poolɗa
ɓaa kañ Kooh. Lëehí'ta, ɓa ɓaa wo' an:

- Mbok, fu ínohin an yaawúu' ɓiyewin ga yaawúu'cii gëmuunun
ga Yéesu ee ɓa lís kiyëgís ga Waasii Móyíis. 21 Ɓa kelohin an ɓéeɓ
yaawúu'cii en ga ínɗa, fu jëgíriɓa kifoñ iñcii Waasii Móyíis nakohɗa,
ki'íis kigú' towutaagaɓa na ki'íis kitaabuk baahcii yaawúu'cii. 22 Ɗu
tuman na ee ɓa hay kiyéeŋ an fu hayin? 23 Kon namaa kitum iñcii
ɗí yahhaa kiwo'ɗa. Laakin ga ɗuuycíi ɓo' ɓinikiis ɓaa waatukin.
24 Taabaa naɓa, ɗú bok naɓa kisétí'siruk fodii dii Waasii Móyíis
nakohkaɗa. Fu fayi'ɓa iñaa jom kisarahohuɗa tóoh, ɓa nenuk
kiteewoh an waataagaɓa leehin*. Fodaama, ɓéeɓ hay ki'ínoh an iñcii
fu wo'ɗuɗa dara laakkii ga, ee ɓéeɓɓa ɓa hay kiwo' an fu lís kitaabuk
iñcii Waasii Móyíis nakohɗa. 25 Ɓuwaa enussii yaawúu' ee gëmu ga
Yéesuɗa ɗí ɓëyrohin gaɓa kiwo'ɓa iñii ɗí am yii, an ɓa abuk kiñam
koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, ɓa abuk ɓan ga ki'an ñíf, kiñam
koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii na kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ.

26 Ga kooh-wíisfaa Pool taammba na ɓuwaa ɓinikiisɓaa, ya bokka
naɓa kisétí'siruk, lëehí'ta ya aassa Kaanfaa Kooh, doonaa ya wo' besaa
kisétí'sirukkaa leehanɗa, ennda fodii wahtaa ɓaa en ɓéeɓ mínan
kitumɗu sarahɗa.

✡ **21:8** 21: 8 Malkat Tumeen 6: 5. * **21:24** 21: 24 Pool waatukee an, en lak iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 18: 18.

Pool abussa

27 Lak bescaa ciyitnakanakcaa nakohu kisétí'sirukɗa caa yah kimat.
Laakka yaawúu'caa meyohu gohaa Aasíi, ɓa hayya Yéerúsaleem. Ɓa
hotta Pool ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ɓa hícísohha ɓuwaa, ɓa ammbari,
28 ɓa ɓaa fiip an:
- Foolat ɓu-Isarayeel! Ɓii jëgírohi daa en ɓéeɓ kiheñoh heetiigaruu,
Waasii Móyíis na Kaanfii Kooh fiiɗa, yee! Ya ekin sah ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ga Kaanfii Kooh bi tahin ɗekataa wisela'í'waa kilíiɓ.
29 Ɓa wo' iñaamanaa, daa ɓa hotee Pool ga teeraa, taabin na Torofím
yaa meyoh teeraa Efeesɗa tah ka. Ɓa foogee nak an Pool ekinndi
ga ɗuuy Kaanfaa Kooh. 30 Coowaa ennda cúr ga ɗuuy dëkaa, daa
en tóoh ɓo' yaa meyoh da. Ɓa ammba Pool, ɓa fassari bi meyca
Kaanfaa Kooh, ga saasi ɓa laŋnga halcaa. 31 Lak ɓa ɓaa heel ki'ap Pool,
ha'-kaadaa soldaa'caa yéegalussa an ɓéeɓ Yéerúsaleem hícísukohin.
32 Ga saasi, ya hídírohha soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa
na soldaa'caagaɓa, ya íisukka mbooloomaa. Daa ɓuwaa hotee ha'-
kaadaa na soldaa'caa taam nariɗa, ɓa íissa kifeek Pool. 33 Waa
ennda ɗa ya deeyca ga Pool ammbari, ya nakohha kiɓaŋngi na ceen
kanak. Lëehí'ta ya meekisohha ɓaa ya ennda na iñaa ya tumɗa.
34 Wayee ga ɗuuy mbooloomaa ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an. Faf
ha'-kaadaa soldaa'caa mínndii ki'ínoh dara ga iñaa hewɗa ndaga
coowaa. Waa ennda ɗa, ya nakohha kiɓay Pool ga ɗuuy kaanfaa
soldaa'caa. 35 Ga waa Pool ka' bi ya dalla kilap eskalicaaɗa, soldaa'caa
nammbari kiteembeel hen ndaga lak mílti-míltaa hëpin. 36 En ki'enaa,
mbooloomaa wërí taabukee Pool, wa waa fiip an:
- Ya kaanat!

Pool taassa ga iñaa ya yabuɗa

37 Ga wahtaa Pool yah ki'eku ga Kaanfaa soldaa'caaɗa, ya kíimmba
ha'-kaadaa an:
- Mi mínin naraa kiwo' jutuute?
Ha'-kaadaa taassari an:
- Caɓ! Man fu lak kiGerek! 38 Kon fu enndii ɓaa meyohee Esípti
yaama hícísohee ɓuwii, ya haydohha coow wiyaak ga dëkii, ya
ɓaydohha tumoh-kofeel ɓijúnni-nikiis ga ëgí'-dúndagaane?
39 Pool taassari an:
- Mi iñii yaawúu', mi límohu Tarsa, teeru wilëekí'-teek ga gohaa
Sílísíi. Mi kíimmbaa fu onndoo kiwo' na ɓuwii.
40 Ha'-kaadaa soldaa'caa onndari. Waa ennda ɗa, Pool tuukka ga
eskalicaa, lëríssa mbooloomaa yah, ɓuwaa ennda cew; ya wo''a naɓa
ga ki'Arameyee an:

22

1 - Ɗú, mbokciigoo, diima súkúrukat mi taassúu ga iñii ɗú yamm-
booɗa.
2 Daa ɓa kelohee Pool yaa wo' naɓa ga ki'Arameyee, ɓa wëñnja ɗa
ki'een. Pool tíkka ga an:
3 - Mi yaawúu', mi límohu Tarsa ga gohaa Sílísíi, wayee mi korukoh
dii ga teerii wii. Gamaliyeel ga kihafci yërí jëgí'too bi mi ínohha
ar waasii ɓicaasammbuu. Mi Safareera lool ga kitaabuk iñaa Kooh
nakoh, fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú taabukika watiɗa. 4 Ɓuwaa gëmee
ga waasii Ha'mudiiɗa, mi dëkee ga kihatalɓa ga kipes, mi ka'ta bi mi

laŋnga kumuun ga; mi abin ɓiyaal na ɓiɓeti mi laŋngaɓa ga kasu.
5 Ha'-kaadii sarahohcii na yaakcii dëkii ɓéeɓɓa mínuunun kiseedi'
an mi wo' kayoh. En ki'enaa, mi ɓewohee këyítcaa oneeroo kimín
kika' Damaas, mi am yaawúu'caa gëm ga Yéesu enu daamaɗa gaɓa,
fodaama mi ka' Damaasaa, mi amɓa, mi haydohɓa dii, ɓa koru.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kigëm ga Yéesuɗa
(Tumeen 9: 1-19; 26: 12-18)

6 Pool tíkka ga an:
- Lak mi yaa ga waas, bi mi deeyin teeraa Damaas, ga wahtu cuunoh,
dalla kilaak lee'laat wiyaak waa meyoh asamaan, wa ennda mareet
ga ɗookkoo bi wíillaroo. 7 Mi keennda kakay, mi kelohha koonaakaa
wo' naroo an: «Sóol! Sóol! Iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?» 8 Mi
meekisohha an: «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Koonaakaa taassaroo an:
«Mi yërí, Yéesu Nasareet, yii fu hatal ga kipesɗa.» 9 Ɓuwaa taamsee
naroo ɗa hotsee ga lee'laataa faŋ, wayee ɓa kelohéerii ga koonaakaa
ɓaa enee naroo kiwo'ɗa. 10 Mi meekisohha an: «Ha'mudii, mi jom
ya kitum?» Ha'mudii wo''aroo an: «Koluka fu ka' Damaas, fu le'
daamanaa, fu hay kiwo'u ɓéeɓ iñaa fu jom kitumɗa.» 11 Mi hotsiséerii
ndaga lak meliclaataa lee'laataa búumɗinndoo. Ɓuwaa mi taabee
naɓaɗa abussaroo ga yah, ɓa ɓayyaroo Damaas.
12 Laakeera ga teeraa Damaas, ɓaa teeku Anañaas ee ya enee
ɓo' yigëmí' Kooh. Ya taabukeera iñii Waasii Móyíis nakohɗa ee
ɓéeɓ yaawúu'caa ga teeraaɗa oneerari cée'. 13 Ya hayya garoo,
ya deeycaroo, wo''aroo an: «Sóol, mbokiigoo, hotsisa!» Ga saasi
tuhastaagoo malakka, mi hottari. 14 Ya tíkka ga an: «Koohyii
ɓicaasammbuu tanukinndaa kumëeñí' doonaa fu ínoh iñii ya waa'ɗa,
doonaa fu hot ɓaa en yijúwí'yaa ee ya haŋci doŋɗa, fu keloh
konaakaagari. 15 Fu nak, fu yërí yah ki'en seedici ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ,
fu yéegalɓa ɓéeɓɓa iñii fu hotɗa na iñii fu kelohɗa. 16 Kon diimaɗa
fu sekis ya? Koluka, fu bëtísi'uk, fu kíim Yéesu, Ha'mudii fu set ga
baakaa'ciigaraa.»

Pool ɓéestí'ta ga daa ya wosu ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

17 Waa ennda ɗa, mi ɓoyukka Yéerúsaleem. Lak mi enee na
kikíim Kooh ga Kaanfaa Kooh, iñaa ammbaroo fodii heey. 18 Mi
hotta Ha'mudii, ya wo''aroo an: «Gaawa, fu mey Yéerúsaleem diima-
diima ndaga ɓu-teerii wii tooksanndii iñii fu yah garoo kiseedi'ɗa.»
19 Mi taassari an: «Ha'mudii, ɓa ínohin dijófí' an mi taabee ga
jaangu-yaawúu'cii, mi yaa am ɓuwii gëm garaaɗa, mi lagiɓa ga kasu,
mi feekiɓa. 20 Iceen yaa enee seedifuɗa, apu ga fíkíiroo. Mi ga
kihaffoo, mi fareera ga iñaa ɓa tumee yaama ee mi yërí amɗeeɓa
kúltícaagaɓa.» 21 Waa ennda ɗa, Ha'mudii wo''aroo an: «Karaa hen
rek ndaga mi yahhaa kiwos ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.»

Pool wo''a an ya bok ga ɓu-Room

22 Ɓuwaa súkúrukussa Pool bi ga daa ya wo'oh wo'eencaamaɗa,
daama nak, ɓa aawissa kifiip didóolí' an:
- Yii ɓo' meydohatti éldúnaanii wii, ya jomoo kipes!
23 Ɓa ɓaa wëñ kifiip, ɓa ɓaa ɗol kúltícaagaɓa ɓaa jaf, ɓa ɓaa kësël
kakayfaa ga ɗook. 24 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa nakohha

Pool eku ɗuuy kaanfaa soldaa'caa ya rípu na ngee', bi ya wo' iñaa tah ɓuwaa fiipi fodaama ga fenoociɗa. 25 Ga waa soldaa'caa ɓaŋngari na liiɓ bi ɓaa yahhi kifeek, Pool wo''a soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñ tuukee daamaɗa an:
- Ɗú onuunun kifeek ɓa bok ga ɓu-Room ee lak ya atti'ussii paaye?
26 Daa soldaaraama kelohee iñaama, ya foolla ga ha'-kaadaa soldaa'caa, ya wo''ari an:
- Fu ínohin iñii fu yee kitumɗa sahe? Man ɓii bok ga ɓu-Room!
27 Ha'-kaadaa soldaa'caa dalla kihay ga Pool, meekissari an:
- Wo'aaroo, fu bok ga ɓu-Roome? Pool taassari an:
- Ee, mi bok ga!
28 Ha'-kaadaa wo''ari an:
- Mi ga kihaffoo, kibokkiigoo ga ɓu-Room mi lomohka yiséerí'.
Pool wo''ari an:
- Mi déy, mi límohu ga hen.
29 Ga saasi ɓuwaa waa'seeri kifeek ya wo'ɗa, íisussari. Ha'-kaadaa soldaa'caa, daa ya ínohee an ya bok ga ɓu-Room ee ya ɓaŋlukinndi na ceenɗa, ya tíitta.

Pool ɓayussaa paanaa yaawúu'caa

30 Ga kooh-wíisfaa, ha'-kaadaa soldaa'caa waa'ta ki'ínoh iñaa lee' ga iñaa yaawúu'caa yam Poolɗa, ya nakohhari kiɓëgís, ya ebilohha kiɓëytoh sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓéeɓ paanaa yaawúu'caa wiyaak-waa, ɓa hídoh. Ya haydohlukka Pool, ya tuuki'tari ga fíkíiɓa.

23

1 Waa ennda ɗa, Pool yíppa ɓu-paanaa yaawúu'caa has, ya wo''a an:
- Ɗú mbokciigoo, dii mi koo' ga kipessoo ga díkaantiroo na Koohɗa, helloo dalin ga bi ga wati.
2 Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa dalla kiwo' ɓuwaa tuukee ga yahaa Poolɗa ɓa këɓpi ga kúuw. 3 Pool nak wo''ari an:
- Na cii fu man na míiraa yaanaawɗu henɗa, fu, Kooh yahhaa kifeek. Fu yuŋ dii ki'atti''oo ga iñaa waas nakoh, fu nakoh mi feeku ee waas hoonohinka!
4 Ɓuwaa enee ga yahaa Poolɗa, wo'ussari an:
- Mon fu ɓasin ha'-kaadii sarahohcii, sarahohii-Kooh yiyaakyii!
5 Pool taassaɓa an:
- Mbokcii, mi ínohéeríi an ha'-kaadii sarahohcii yërí. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaa kuliyuk ga heetiigaraa, fu jomoori kiwo' yibóní'.»
6 Pool ínoheera an ɓuwaa hídírukohee daamaɗa, ɓii ensee ɓiSaduseyeeŋ, ɓíinoo ensee ɓiFërísiyeeŋ. Ya tuukka ga leeloo paanaa wiyaakwaa, ya wo''a didóolí' an:
- Ɗú mbokcii, mi iñii Fërísiyeeŋ ee mi kowu Fërísiyeeŋ. Dii mi abin yaakaa' fodii garúu ga kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa tah mi haydohussa dii ki'atti'u.
7 Daa ya wo'ee iñaama rek, nookoh dalla kilaak ga díkaanti Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa, faf ɓuwaa hídírukohee daamaɗa hëgískohussa kom kanak. 8 En ki'enaa, Saduseyeeŋcaa abu an ɓaa kaanin mílísoo, malaaka laakoo ee raɓ laakoo. Fërísiyeeŋcaa nak gëmuunun an iñcuma tóohca laakin. 9 Waa ennda ɗa, coowaa kolukka

cúr. Laakka jëgíroh-waascaa koluk ee boku ga fërísiyeencaa, ɓa wo''a didóolí' an:
- Iñii ɓii yii wo'ɗa ɗí hottii yibóní' ga. Mínin ki'en jíni wala malaaka wo' nari!
10 Ñarohaa wëñnja ɗa kitamoh. Ha'-kaadaa soldaa'caa niikka ɓuwaa seelsoh Pool, kërí tah ya ebilla soldaa'caa kiyoosuk ga ɗuuy ɓuwaa, ɓa meydohhi ga leelooɓa, ɓa ɓoykidohhi kaanfaa soldaa'caa.
11 Ga wekaa tík gaɗa, Ha'mudii feeñukka Pool, wo''ari an:
- Ɓaataa kiyëgísɗuk, fu seedi'inndoo dii ga Yéerúsaleem ee fu jominndoo kiseedi' ga Room ɓan.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool

12 Ga kooh-wíisfaa ga kímaa, yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool; ɓa waatta an dara aasanndii kúuwɓa, enndii an ɓa appi hen paayaa. 13 Ɓuwaa waatukee iñaamaɗa wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-nikiis. 14 Ɓa ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa, ɓa wo''aɓa an:
- Ɗí waatin an ɗí ñamanndii, ɗí ananndii enndii an ɗí ap Pool hen paayaa. 15 Diima nak, ɗú, pokohat nof na ɓu-paanaa wiyaakwaa, ɗú tum fodii an ɗú waa' kimalkaat iñaa aaw ga Pool bi lee' lañ, ɗú kíim soldaaraa yiyaakyaa ya haydohi'túuri. Ɗí ga kihaffíi nak ɗí hayyi kitërëwuk ki'appi bi ya le' diinaa.
16 Kutaanamunkaa Pool nak kelohha an yaawúu'caa yah kitërëwuk Pool ki'appi. Ya ka'ta kaanfaa soldaa'caa, ya aassa, ya yéegallaka Pool. 17 Pool ɓayya yíinoo ga soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, wo''ari an:
- Ɓayaa oomaa-yaalii yii ga ha'-kaadaa soldaa'caa, ya laak iñaa ya yahhi kiwo'.
18 Waa ennda ɗa, soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa taammba na oomaa-yaalaa, ɓayyari ga ha'-kaadaa, ya wo''ari an:
- Pool yaa lagu ga kasaaɗa yërí ɓayyoo, ya wo''aroo an mi haydoh oomaa-yalii yii garaa, an ya laak iñaa ya yahhaa kiwo'.
19 Ha'-kaadaa soldaa'caa ammba oomaa-yaalaa, nookkari, ɓa úsaayya ɓuwaa, ya meekissari an:
- Fu yahhoo ya kiwo'?
20 Kutaanamunkaa Pool wo''ari an:
- Yaawúu'caa pokohuunun nof kikíimmbaa fu ɓay Pool paanaa wiyaakwaa. Ɓa yah kitum fodii ɓuwaa yah kimalkaat loo Pool bi lee' lañ. 21 Fu nak kaa gëmɓa. En ki'enaa, iñaa wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-nikiis gaɓa waayukuunun kitërëwuk Pool ki'appi. Ɓa waatukin an ɓa ñamanndii, ɓa ananndii, enndii an ɓa appi hen paayaa. Ɓa sek fu took doŋ.
22 Ha'-kaadaa soldaa'caa wo''ari an:
- Ee, kaa wo' ken an fu yéegalinndoo iñaa bok ga.
Lëehí'ta ya íissa oomaa-yaalaa yaa yah.

Pool ɓayussa Sesaree ga Filiksi, gúwernëeraa

23 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa ɓayya ga soldaa'caagari ɓanak ɓaa kuliyuk ɓo' ɓitéemée' ga heñ, ya wo''aɓa an:
- Hídírohat soldaa' ɓitéemée'-kanak ɗú tuuk ga kiyah Sesaree. Ɗú taam ɓan na soldaa' ɓidaaŋkaah-yitnakanak ɓaa lap pënís na soldaa' ɓitéemée'-kanak ɓiliis ɓaa ɓay núɓ. Ɗú yah kikolkoh dii noh-soos ga

wahtu cuuníin ɗú yee'. 24 Ɗú heeli' Pool pënís ɓan, ɗú ɓayyi ga Filiksi,
gúwernëeraa ee dara hanatti ki'oc.
25 Ya bínnda këyít, wo''a ga an: 26 «Filiksi, gúwernëerii yiyaakyii, mi
Kolot Lísiyas mi yërí bínndaa këyítfii fii, ee mi yii këñí'taa ga. 27 Ɓii
mi wosohhaa yii, yaawúu'cii diiɗa ɓërí abeeri ee ɓa waareeri ki'ap.
Mi sooŋngaɓa, mi na soldaa'cii, mi te''ari ga yahɓa ga waa mi ínoh
an ya bok ga ɓu-Roomɗa. 28 Mi waa'ta ki'ínoh iñaa ɓa yammbiɗa, mi
ɓayyari paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa. 29 Mi hotin nak an iñcii ɓa
yammbiɗa aaw ga loo waasiigaɓa ee mi hottii dara iñaa ya tum bi
cal ya tíku kikaan wala ya lagu ga kasu. 30 Mi kelohha an yaawúu'cii
pokohuunun nof ki'appi,ërí tah mi wosohhari garaa ga saasi. Ɓuwii
yammbiɗa, mi wo'inɓa ɓa hay garaa, ɓa wo' iñaa ɓa yammbiɗa.»
31 Soldaa'caa ɓewussa Pool, ɓodaa ɓa naku kaɗa, ɓa ɓayyari ga wek
bi ga teeraa Antípatiriis. 32 Ga kooh-wíisfaa, soldaa'caa tíinseeɗa,
ɓoykussa kaanfaa soldaa'caa, ɓa íissa Pool na soldaa'caa lapsee
pënísɗa, ɓa paaf nari. 33 Ga waa soldaa'caa lap pënís le'u Sesareeɗa,
ɓa e'ta gúwernëeraa këyítfaa, ɓa tíkka Pool ga yahci. 34 Gúwernëeraa
jaŋnga këyítfaa, ya meekisohha gohaa Pool meyohɗa. Daa ya ínohee
an ya meyoh gohaa Sílísíi, 35 ya wo''ari an:
- Bi mi meekissaa daranaa, ɓuwaa yabussaaɗa hayu.
Waa ennda ɗa, ya nakohha Pool ɗaaku ga kaanfaa buu' Eroot en
daamaɗa.

24

Iñcaa Tertilus yam Poolɗa

1 Tíkka ga bes ciyëtúus, Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa taammba
na ɓiyaak ga yaawúu'caa na Tertilus yaa tum lëgëy kilayohɗa, ya
hayya teeraa Sesaree. Ɓa ka'ta ga Filiksi gúwernëeraa kikalaami Pool.
2 Pool ɓayussa, Tertilus dalla kiwo' an:
- Fu Filiksi, gúwernëerii yijófí'yii, dii fu tíidi' dëkiiɗa na iñcii ci'ascii
fu haydoh ga nguuriigaraaɗa onin heetii kilaak jam wimëtí' ee keeñnjíi
soosin garaa. 3 Ɗí hotinka ga daa en tóoh na ga iñaa en ɓéeɓ ee ɗí
ɓii gërëmmbaa dijófí'. 4 Mi waa'tiiraa ki'am na tiwo' tihëpí'ërí tah
mi hay kilóhóyí' wo'eenii. Mi kíimmbaa ga kijofkiigaraa fu súkúrukkíi
jutuut.
5 Tertilus tíkka ga an:
- Ɗí hotin an ɓii yii, ɓo' yibóní' ga ɗuuy ɓuwii. Ya haydoh kihëgískoh
ga ɗuuy yaawúu'cii ga ëldúnaɗa tóohɓa; yërí kuliyuk ga ɓuwum
taabuk iñii jëgírohu meyoh Nasareetɗa✡. 6 Karin bi ya jéemmba
kilíiwí' Kaanfaa Kooh,ërí tah ɗí ammbari. [Ɗí waareeri ki'atti,
7 wayee Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayya, te''ari na dooli ga yahhíi.
8 Ya ebillaríi kihay garaa.]*. Binaa fu meekissinaa, fu ga kihaffu fu hay
ki'ínoh an iñii ɗí yammbiɗa kayoh.
9 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa taamsee na Tertilusɗa yëgíssa ga an
iñaa Pool yabuɗa kayoh.

Layaa Pool ga fíkíi Filiksi

✡ **24:5** 24: 5 Malkat Mëccëe 2: 23. * **24:8** 24: 8 Iñaa wëñ ga bíncaa cimëeñí'caaɗa laaksooca

10 Waa ennda ɗa, gúwernëeraa eŋnga Pool haf ya wo' ƀan. Pool nak
dalla kiwo' an:
- Kiyaakii, mi ínohin an fu enin atti'oh ga heetiigaríi tíkíis tiyewin,
kërí tah mi hay kilayi' haffoo na hel widëlí'. 11 Binaa fu malaksukohaa,
fu hay kihot an iñaa mi karee Yéerúsaleem kijaamuk Kooh bi ga wati,
paaffii bes cidaaŋkaah na kanak. 12 Ee ken hottii daa mi nookoh kiwo'
na ƀo' wala kihícisoh ƀuwaa, ennda ga Kaanfaa Kooh, ga jaangu-
yaawúu'caa wala ga ɗuuy teeraa. 13 Ɓuwii ƀii mínsoo kiwo' dara
yiléerí' ga iñcii ƀa yammboo diima diimaɗa. 14 Enaama yíinoo déy mi
míninndi kitook ga fíkíifu: Mi, mi jaamuk Koohyii ƀicaasammbíi, mi
taabukka waasii wi'aswii ƀa wo' an sabohɗa. Hoonohhii bi mi gëmin
ƀan ƀéeƀ iñaa Waasii Móyíis nakohɗa na ƀéeƀ iñaa sëldíiga-Koohcaa
bínɗa. 15 Mi abin yaakaa' ga Kooh ee ƀa, ƀa laakin yaakaaraama ƀan.
Ee wërí en an ƀuwii ƀijúwí'ƀii na ƀuwii júwussiiɗa tóoh hay kimílísu.
16 Kërí tah daa mi enoh tóoh mi heel kipes na hel widëlí' ga fíkíi Kooh
na ga fíkíi ƀuwii.
17 Mi enin ga ëgírii tíkíis tiyewin taa mi hayyii Yéerúsaleem. Kërí
tahhoo dii kihay mi haydohi ƀu-heetiigoo dímal kopa' na kitumi' Kooh
sarah ga kaanfaagari. 18 En ki'enaa, mi enee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh,
ee lak mi en na kisétí'siruk fodii dii yaawúu'cii tumsikaɗa. Ken enndii
da ee coow kolukkii da. 19 Laakeera daama nak yaawúu'caa meyohsee
gohaa Aasíi. En ki'enaa, yaawúu'caa ƀaama meyohsee gohaa Aasíiɗa
ee hotseerooɗa, ƀërí jomee kituuk dii ga fíkíifu ƀa yammboo en lak ƀa
laakin iñaa ƀa taabukohanndoonaa. 20 Kon nak yaawúu'cii enu dii ee
boku ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, ƀa wo'at kofeelkaa mi tum
ga waa mi tuukiru ki'atti'u ga paanaa wiyaakwaaɗa. 21 Ɓa laakoo iñaa
ƀa yabohanndoo, enndii wo'eenii wii mi wo' didóolí' ga fíkíiƀaɗa an:
«Dii mi gëmin ga kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa tah mi haydohu ki'atti'u
ga fíkíirúu wati.»
22 Filiksi nak, lak wo'uunun dijófí' loo waas kerceen, ya ke'ta atti'aa
bi bes wiliis, ya wo''a an:
- Binaa Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayaa, mi malakis iñum
akitohhúuɗa.
23 Waa ennda ɗa, Filiksi nakka soldaaraa kuliyuki ƀo' ƀitéemée' ga
heñɗa kiɗaak Pool ga kasaa, wayee ya íisu ya fééh ee fiiliimuncaagari
míniri kihay kitoputu'.

Filiksi tíkísohha kisaawal na Pool

24 Ga bescaa tík gaɗa, Filiksi hayya ya na ƀetici, Durusíl. Durusíl
nak iñaa yaawúu'. Ya ƀaylukka Pool kisúkúrukki, yaama wo''i yen ga
loo kigëm ga Yéesu Kiristaa. 25 Wayee daa Pool wo'ee bi le''a ga loo
enukeen wijúwí' na loo kimín ki'abuk, na loo atti'aa yah kimëeñjohɗa.
Filiksi, gúwernëeraa dalla kitíit, ya íissa Pool ya wo''ari an:
- Diimaɗa, fu mínin kika' kimma, wati hayɗa kidooy. Mi kolukaa mi
hayyaa kiƀayis.
26 Ya foogee an Pool hayyi ki'e' hëelís, kërí tah leekleekaa ya ƀayluk
Pool kisaawal nari.
27 Waa ennda ɗa, tíkíis tanak tíkka ga, laakka gúwernëe' yiliis yaa
faluk ee teeku Poosiyus Festus. Filiksi ga kihafci, kiwaa' iñaa neƀ
yaawúu'caa doŋ tahee bi ya íissa Pool ga kasaa.

25

Pool kíimmba ya ɓayu ga buuraa Room

1 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa hayya gohaa ya yah kinguu-
rukohɗa. Ya tummba daama bes kaahay, ya meyohha gohaa Sesaree
ya ka'ta Yéerúsaleem. 2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk
ga yaawúu'caaɗa, 3 hayussa kikalaami' Pool gari. Ɓa kíimmbari,
ya dímalɓa, ya haydoh Pool Yéerúsaleem. En ki'enaa, ɓa pokohee
nof kitërëwuk Pool ga waas, ɓa appi. 4 Wayee Festus, gúwernëeraa
taassaɓa an Pool yaa lagussa ga kasaa Sesaree, ee ya ga kihafci ya en
na kiɓoyuk daama ga iñaa maañnjii. 5 Ya tíki'taɓa an:

- Laakin garúu ɓuwaa mín kituukuk iñaamanaa, ɓa taabat naroo,
ɓa kalaami' Pool en lak ya tumin iñaa moroonaa.

6 Festus, gúwernëeraa tum ga Yéerúsaleem bes ciyitnakaahay
aawwa cidaaŋkaah doŋ, lëehí'ta ya ɓoyukka Sesaree. Ga kooh-
wíisfaa, ya ka'ta paanaa atti'ohsiɗa, ya nakohha kihaydoh Pool. 7 Daa
Pool hay hen, yaawúu'caa meyohee Yéerúsaleemɗa wíilussari, ɓa
yammbari enaama cibóní' ciyewin. Wayee ɓa mínéerii ga kiwo' iñaa
lee'. 8 Pool nak layohi'ta hafci, wo''a an:

- Mi tooñnjii ken: enndii ga Waasii yaawúu'cii; enndii ga Kaanfaa
Kooh; enndii ga Sesaa'.

9 Festus nak waaree kitum iñaa neɓ yaawúu'caa, ya dalla kiwo' Pool
an:

- Fu waarin kiɓoyuk Yéerúsaleem fu atti'u ga fíkíiroo ga iñcii fu
yabuɗane?

10 Pool dallari kitaas an:

- Múk, mi yii tuukka dii ga fíkíi paanii buu' Sesaa' jommboo
ki'atti'ɗa, ee mi atti'ohsan dii. En yaawúu'ciinaa, mi tummbiiɓa dara
yibóní', ee fu ga kihaffu, fu ínohinka ga moos. 11 Enee an mi tooñ
hen wala mi tum iñaa cal mi tíku kikaanaa, eneenaa mi sagoo kikaan.
Wayee en lak iñcii ɓuwii ɓii yammbooɗa enndii kayohaa, waas onndii
ken kitíkkoo ga yahɓa. Mi kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'.

12 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa ka'ta, hotohha na ɓuwaa
taabi nariɗa, lëehí'ta ya wo''a Pool an:

- Fu waa' kipaafdohu ga buu' Sesaa', kon fu hay kika' ga buu' Sesaa'.

Festus ɓéestí'ta buu' Agírípaa loo Pool

13 Ga besaa tík gaɗa, buu' Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci yiɓeti
hayussa gohaa Sesaree kikëñí' Festus, gúwernëeraa. 14 Ee lak ɓa hay
ki'en daama bes ciyewin, Festus nak ɓéestí'ta buuraa loo Pool, wo''ari
an:

- Laakin ɓaa en dii, gúwernëe' Filiksi yërí foñeeri ga kasu.
15 Ga waa mi ka' Yéerúsaleemɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
yaawúu'caa, hayussa kikalaami''i garoo, ɓa kíimmbaroo an mi tíkatti
kikaan. 16 Mi taassaɓa an ki'eroh ɓo' ya apu ee lak ɓaa tuukkii na
ɓuwaa yammbiɗa, ya layoh ga iñcaa ya yabuɗa, iñaama taammbii
na iñaa ɓu-Room mee' kitumɗa. 17 Waa ennda ɗa, ɓa taammba
naroo ɗí hayya dii ga Sesaree. Mi nak, mi sekkii iñaa maañ. Kooh
yaa wíis rek, mi ka'ta paanaa atti'ohsiɗa, mi nakohha kihaydoh ɓaa
yaama abu ga kasaaɗa. 18 Ɓuwaa kalami'eeriɗa, ga waa ɓa hayya, ɓa
yammbiiri wíinoo ga iñcaa mi halaateeɗa. 19 Ɓa nookoh iñaa aaw ga
loo waasiigaɓa na loo ɓaa teeku Yéesu ee kaaninɗa, Pool nak yëgísin

ga an Yéesu yaa pes. 20 Mi nak, mi laakkii iñaa mi wo'an ga iñaama.
Kërí tah mi wo''a Pool kika' Yéerúsaleem ya atti'unee daama. 21 Wayee
Pool kíimmba ya paafdohu ga buu' Sesaa' ndaga ya bok ga ɓu-Room.
Waa ennda ɗa, mi ebilohha ya ɗaaku ga kasu bi ga daa mi mínanndi
kiwosoh ga buu' Sesaa'.
22 Agírípaa dalla kiwo' Festus an:
- Mi ɓan mi waarinndi kisúkúruk, ya wo' mi keloh. Festus taassari
an:
- Kuwis-kuwisɗa, fu hayyi kisúkúruk, ya wo' fu keloh.

Pool ga fíkíi Agírípaa na ga fíkíi Berenís

23 Ga kooh-wíisfaa nak, Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci hayussa
na sañsi ciyaak, ɓa taam na ɓiɓo' ɓilëekí'-teek. Ɓa aassa ga taahaa
atti'ohsiɗa na soldaa'caa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga teeraaɗa.
Festus ebilohha Pool haydohu. 24 Lëehí'ta, Festus wo''a an:
- Buu' Agírípaa, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú en diiɗa, ɓii ɗú hot yii,
ɓéeɓ heetii yaawúu'cii hayuunun garoo kiña'sukoh iñaa aaw gari. Ɓa
hayin garoo ga Yéerúsaleem, ɓa hayin dii ɓan, ɓa ɓaa fiip ga ɗookkoo
an ya jomissii kipes. 25 Mi ga kihaffoo nak, mi hotin an ya tummbii
enaama yíinoo yibóní', yaa cal ya tíku kikaan. Diimaɗa, ya nak ya kíim
kipaafdohu ga buuraa ɓu-Room, kërí tah mi abin an mi hayyi kiwosoh
gari. 26 Mi nak mi laakkii dara yiléerí' ga looci yaa mi mínan kibín buu'
Sesaa'. Mi haydohhari ga fíkíirúu, ee wëñaa ga fíkíifu, buu' Agírípaa;
en ɗanaa, ya meekisunaa, heyna mi laak kimma iñaa mi bídanndi.
27 En ki'enaa, mi halaat an kiwosoh Room ɓaa abu ga kasu, ee ken
mínoo kiwo' yiléerí' ga iñcaa ya yabuɗa, iñaama enndii halaat.

26

Layaa Pool ga fíkíi Agírípaa

1 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa wo''a Pool an:
- Fu mínin kiwo' kimma, fu layohi' haffu.
Pool nak lëríssa yahaagari, wo''a an:
2 - Buu' Agírípaa, keeñnjoo soosin wati kituuk ga fíkíifu, mi layohi'
haffoo ga tóoh iñcii yaawúu'cii yammbooɗa. 3 En ki'enaa, fu ínohin
dijófí' ɓéeɓ baahcii yaawúu'cii na iñcii en saawalɓaɗa. Mi kíimmbaa
fu súkúrukkoo dijófí'.
4 Yaawúu'cii ɓéeɓɓa ínohsin dii mi koo' ga kipeskiigoo, aboh ga
ki'oomaarooɗa. Ɓa ínohin daa mi madee kuɗewaaɗa, ennda ga
ɗuuy heetiigoo, ennda ga Yéerúsaleem. 5 Ɓa maañinndoo ki'ínoh,
ee ɓa mínin kiseedi', ɓa tookkanaa, an mi bok ga Fërísiyeeŋcii; ee
ɓuwaama, daa ɓa taabuki Waasii Móyíisɗa wëñ kiɓít. 6 Wati nak,
mi yii atti'u ndaga dii mi yaakaarin an Kooh hay kimëtí' iñaa ya
dígee ɓicaasammbuuɗa. 7 Dígaama, níilcii cidaaŋkaah na kanakcii
heetiigaruu yaakaaruunun kihotwa wa mat, kërí tah ɓa jaamuki Kooh
wekoo nohoo. Buu' Agírípaa, kiyaakaa' dígaama tah yaawúu'cii
kalaami'ussoo. 8 Iñii tah ya ɗú yaawúu'cii ɗú tum ga helciigarúu an
Kooh mínoo kimílísi' ɓuwaa kaaninɗa?
9 Mi ga kihaffoo sah mi tumee ga helloo an daa ka mín kiman
tóoh mi jomin kiheñoh teekii Yéesu Nasareet. 10 Ee iñaama yërí mi
enukohee ga Yéerúsaleem. Mi lagin ga kasu ɓo'-Kooh ɓiyewin, ee
sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓërí oneeroo kitum iñaama. Binaa ɓa yah

ki'apunaa, mi fareera ga. 11 Leekleek, mi taabee ga jaangu-yaawúu' na
jaangu-yaawúu', mi feeklukiɓa kiheeliɓa kimeydoh ga ngëmaagaɓa
ga Yéesu. Mi sageeɓa hen bi mi daaneeɓa kidawuk bi ga dëkcaa wëñ
ki'úsaayɗa, kisodalɓa.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kisúpít kipesɗa

12 Fodaama, laakka bes, mi enee na kiyah Damaas, lak sarahohcaa
ɓiyaakɓaa eruununndoo dooli ki'am ɓuwaa gëmu ga Yéesuɗa. 13 Buu'
Agírípaa, wiima lak mi yaa ga waas Damaas. Ga ɓak mídí, mi
hotta lee'laat waa meyoh asamaan. Meliclaataa gawa wërí wëñ nohii
kimelic, wa ennda mareet bi wíillaroo mi na ɓuwaa mi taabee naɓaɗa.
14 Ɗí ɓéeɓpíi, ɗí keennda kakay, mi dalla kikeloh koonaakaa wo' naroo
ga ki'Arameyee an: «Sóol, Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes? Fu
tum haffu, fu man na baamaa tap dooraa ha'mudaagari feekkiɗa» Mi
meekissari an: 15 «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Ha'mudii taassaroo an:
«Mi yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa. 16 Wayee kolka, fu tuuk ga
kotciigaraa, mi wo''aa iñii tah mi feeñukkaaɗa. Mi tanukinndaa fu en
súrgaroo, fu seedi''oo ga fíkíi ɓuwii, ga iñcii fu hot watiɗa na ciliis
caa mi yahhaa kiteeɓ. 17 Mi hayyaa kisom ga heetii yaawúu'cii na
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. 18 Mi wossaa gaɓa, fu lëgísi'ɓa hasciigaɓa,
fu ɓewohɓa ga ñúusii fu haydohɓa ga lee'laatii. Fu ɓewohɓa ga yah
Seytaani, fu ëewdohɓa ga Kooh, mi bayalɓa baakaa'ciigaɓa, en ɗanaa
ɓa gëm garoonaa mi wa' ɓa ga iñcii ɓuwii Kooh yah kilamɗa.»

19 Kon nak buu' Agírípaa, mi taabuk iñcii Koohyii feeñukkoo
teeɓpooɗa. 20 Ee sah mi ɗeɓ kijëgí' ɓu-teeraa Damaas na ɓu-teeraa
Yéerúsaleem. Lëehí'ta, mi paaffa ga ɓu-kúlkaa Yúudée ɓéeɓka, mi
mëeñjohha ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Mi yéegallaɓa an ɓa jomin
kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa ëewdoh hafɓa ga Kooh ee ga tumeencaagaɓa
ɓa teewoh kayoh-kayohɗa an ɓa súpítin kipes. 21 Iñaama yërí tah
yaawúu'cii abussaroo ga Kaanfaa Kooh, ɓa ɓaa heelloo ki'ap. 22 Kooh
músalinndoo, mi yii lís kipes bi ga besii wati. Mi yii seedi' ga fíkíi
ɓuwii, ennda oomaa ennda yaak. Iñcii mi jëgírohɗa ɗeeŋngii iñaa
sëldíiga-Koohcaa na Móyíis yéegalohsee an ca hay kilaakɗa: 23 an
Kiristaanii hay kiday coonu ciméeskí', ee yërí yah kiɗeɓ kimílís ga
ɓuwaa kaaninɗa, ya yéegal heetiigaruu na heetcii cíinoo lee'laatii
onoh kipesɗa.

Pool yaa nook Agírípaa ga ngëmaa

24 Lak Pool yaa eemmba daama ga layohaagari, Festus, gúwernëeraa
dallari kifiip an:
- Way way Pool fu dofin! Jagiigaraa wihëpí'wii mëeñísin hafiigaraa
yaay!
25 Pool nak taassari an:
- gúwernëe' Filiksi mi doffii déy. Iñii mi wo'ɗa ɓéeɓwa kayoh ee
laakin haf. 26 Buu' Agírípaa sah ínohin iñii mi wo'ɗa, kërí tah mi kaañ
kituuk mi wo'ka ga fíkíici. Ɓéeɓ iñciima, wíinoo gaca appiiri kúmpa
ndaga laakkii caa tumu ga rúkku. 27 Buu' Agírípaa, fu gëmin iñaa
sëldíiga-Koohcaa wo'ɗane? Ee, mi ínohin an fu gëmin ga.
28 Waa ennda ɗa, Agírípaa buuraa wo''a Pool an:
- Tes ga jutuut fu tummboo kerceen!
29 Pool taassa an:

- Yéeh, maañ, Kooh tumat, mi wo''ii fu doŋ wayee bi ga ɓéeɓ ɓuwii súkúrukkooɗa, ɗú laakneeroo ga iñii mi enukohɗa bi tes kiɓagu na ceen.
30 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa na Festus, gúwernëeraa na Berenís na ɓéeɓ ɓuwaa enee daamaɗa, kolkussa ɓaa yah. 31 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii tummbii enaama yíinoo yibóní' yaa cal ya tíku kikaan wala kilagu ga kasu.
32 Buu' Agírípaa nak dalla kiwo' Festus, gúwernëeraa an:
- Enéeríi dii ya kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'ɗanaa ennaa ya mínin ki'íisu, ya yee'.

27

Pool ekussa ga gaal-giiy kiɓayu Room

1 Waa ennda ɗa, ɓa ammba bes ki'ekkíi ga gaal-giiy, ɗí ɓayu Kúlkaa Ítalíi. Pool na ɓo' ɓiliis, ɓaa amsee ga kasu fodaa gari tíkussa ga yah Húliyus, ha-kaan ga soldaa'caa ɓu-Room wo'u «Soldaa'caa buu' Sesaa'ɗa». 2 Ɗí aassa ga gaal-giiyaa meyoh teeraa Adaramit ee wa aawee dëkcaa Aasíi en ga yahaa giiyaaɗa, ɗí ɓaa yah ga giiy. Arístarka, ee dëk teeraa Tesaloník ga gohaa Maseduwaanɗa taabee naríi. 3 Ga kooh-wíisfaa, ɗí tee'neera ga teeraa Sídoŋ, Húliyus ennda ɓo' yijófí' ga Pool. Ya onndari kimín kika' ga fiiliimuncaagari doonaa ɓa mínndi kitoputu'. 4 Ga waa ɗí meyoh daama, ɗí taabohha na dëkaa Sípa' giiyaa wíilɗa kisúnuk uurisaa ndaga lak ɗí jaanoh nawa hen. 5 Lëehí'ta ɗí koorohha giiyaa ga gohaa Sílísíi, aawwa waa Pamfílíi, ɗí tee'neera teeraa Miraa ga gohaa Lísíiɗa. 6 Daama, Húliyus soldaaraa yiyaakyaa hotta gaalaa meyoh Aleksandarí aaw Ítalíi, ya ekkaríi ga.
7 Ɗí tumin ga giiy bes ciyewin caa gaalaa foolee ndaŋ. Ga wii ɗí ka' bi ɗí laŋneera na teeraa Kímítɗa, lak ɗí dayin coonu fiméeskí', ɗí mínndii kitee' daama. Uurisaa nak onndiiríi ki'aaw fíkíi ga ɓakaama, ɗí nammba kikooroh Salomee en ɗanaa ɗí paafoh ɓakaa Keret súnúkin ga uurisaaɗa. 8 Ɗí taabohha giiyaa daama bi ɗí le''a ɗekat waa wo'si «Diteeraa' diwóorí'», en ga yahaa teeraa Laseeɗa.
9 Ga wii ɗí le' daamaɗa lak ɗí maañin ga waas lool, ee kifoolis ga giiy wëerissii, ndaga lak ooraa yaawúu'caa ga seekɗa paafin. Kërí tah, Pool wo''a na ɓuwaa, kiyéegalɓa an:
10 - Ɓiyaay, mi hotin an ɓaawiigaruu wii wëerissii, ɗu aaw fíkíinaa. Mi wo'issiirúu an gaalii na iñii wa sëfɗa hay kiyasukoh, wayee tumuuntiiruu sah mínin ga kihín.
11 Wayee soldaaraa yiyaakyaa ɓu-Room ammbii faali ga iñaa Pool wo'ɗa, ya nammba kisúkúruk iñaa fóolíroh-gaalaa na ha'-gaalaa wo'ɗa. 12 Ɓaatta ga ɗekataa gaalaa teeroh waama newoo ki'enoh na lah, kërí tah iñaa wëñ kiyewin ga ɓuwaaɗa júwohussa ga kikolkoh daama, ɗí paaf, en mínukinaa, bi ga Fenísíi, ɗekat wiliis ga Keret waa ɓo' mínin kiteeroh bi seek wíis. Ɗekataama nam kijaanoh na aasaa'-noh.

Uurisaa wiyaak yíppa ga giiyaa

13 Waa ennda ɗa, uuris wihídí', waa kolkoh yah-ñaam meyaa'-noh, aawwa kiwëp, kërí tah ɓa ammba yaakaa' an ɓa hay kimín kika' bi ɓa

tee' ga Fenísíi. Ɓa ponnda ní'caa pokohsee gaalaaɗa, ɓa taammba giiyaa, ɓa riisukka Keret, ɓa ɓaa yah. 14 Wayee maañnjii dara, uurisaa wiyaakwaa teeku Erakilíyoŋɗa dalla kiwëpoh tëgëlcaa Keret, wa ennda mílíp ga ɗookkíi. 15 Uurisaa jíitalla gaalaa, ken mínissiiwa kitëhdoh, ɗí íissawa, waa yah ɗuuy. 16 Ɗí yolohha Kódaa, kudëk jijutuut, ja súnndaríi ga uurisaa. Fodaama, ɗí mínnda kijekeluk gaal-loocaa taamdohsi na gaal-giiyaaɗa. Ɗí lëpí'tawa ga gaalaa ee ɗí sonnda ga lool.

17 Ga waa ɗí lebirohha bi ɗí lëpí'tawa, ɗí ŋaawwa gaalaa na ní' doonaa wa tasoo, lëehí'ta ɗí yóoskí'ta dúuñaa wiyaakwaa poksi ga fenoo gaalaaɗa kinóowís gaawlaataa ndaga ɗí niikee uurisaa ye' gaalaa bi ɗí paafnee tewisaa teeraa Sírta.

18 Ga kooh-wíisfaa lak uurisaa waa lís kiyëngël gaalaa didóolí', kërí tah ɗí aawwa kijaf iñaa gaalaa sëfeeɗa ga giiyaa. 19 Ga besaa tík gaɗa, ɓuwaa fóolíri gaalaaɗa na kihafɓa jafussa paŋkaahcaa enee ga gaalaaɗa ga giiyaa.

20 Ɗí tumin bes ciyewin ga giiy caa ɗí hottii noh, ɗí hottii ol. Uurisaa yíppa rek ínohoo ki'íis, ka'ta bi ɗí abissii yaakaa' kimúc.

21 Wiima lak ɓuwaa ensee ga gaal-giiyaaɗa tumuunun iñaa maañ ee ken ekkii ñamah ga kúuwci. Pool dalla kikoluk, tuukka ga leelooɓa, wo''aɓa an:

- Ɓiyaay, ɗú súkúrukee wo'eenndoonaa, eneenaa ɗú kolukohoo Keret ee iñcii tóoh yasukoh cii laakoo. 22 Wayee diimaɗa mi nakkúu kiyëgísɗuk. En ki'enaa, laakoo yíinoo garúu yaa kumuunci hídan ga, hanaa gaalii doŋ yahan. 23 En ki'enaa, wekama, Koohyii laakkooɗa ee mi en súrgaciɗa wosin malaakaagari garoo, 24 ya wo''aroo an: «Pool kaa niik ndaga fu jomin kika' bi fu tuuk ga fíkíi buu' Sesaa'. Kooh oninndaa, ya hay kisom tumuuntii ɓuwii fu taam naɓaɗa ɓéeɓɓa ga giiyaa.» 25 Kon ɓiyaay, yëgísɗukat, mi abin yaakaa' ga Kooh ee dii ya wo''ookaɗa yahɗa kilaak deŋ. 26 En ki'enaa, ɗu hay kihín ga dëk, waa giiyii wíil.

27 Ga wekaa wudaaŋkaah na wu-nikiiswaa, lak uurisaa waa lískíi kimeeɓ ga ɗuuy giiyaa. Ga leeloo wek, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa manɓa na ɗí deeyin kilaas kakay, 28 ɓa yoolla ní' kimalak huutlaataa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kaahay na ciyitnakanak. Ɓa ka'ta bi ga fíkíi, ɓa yoolissa ni'aa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kanak na ciyitnakaahay. 29 Ɓa niikka gaal-giiyaa tapuk ga atoh, ɓa dalla kiwees bóoy* cinikiis kidot gaal-giiyaa ga fenoo, lëehí'ta ɓa yuŋnga ɓaa cúŋ daa Kooh wíisan. 30 Ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa waa'see kinúp ɓa foñ gaalaa, ɓa tummba fodii an ɓaa waa' kidot gaal-giiyaa ga iñaa hanoh fíkíiɗa, ɓa yóoskí'ta gaal-loocaa taamdohsi na gaal-giiyaaɗa. 31 Wayee Pool wo''a soldaaraa yiyaak an:

- Binaa ɓuwii ɓii tesussii ga gaal-giiyiinaa, ɗú múcoo.

32 Soldaaraa dalla kigú' ní'caa pokohsee kiyool gaal-loocaaɗa, wa keennda ga giiyaa, dalla kinuu'.

33 Lakanaa ɓa ɓaa sek Kooh wíis, Pool wo''a ɓuwaa an:

- Laakin bes cidaaŋkaah na cinikiis ga wati caa ɗu yuŋ ɗu ñammbii dara. 34 Kon diimaɗa mi wo''úu kiñam. En ki'enaa, ɗú waa' kimúcaa

* **27:29** 27: 29 Wa jafu ga giiyaanaa, wa mín kitëhdoh gaal-giiyaa bi wa karoo

ɗú jomin kiñam, ee mi wo''issúu an gëmattoo: yíinoo garúu kufenci ɓooyukanndii.
35 Ga waa ya wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya ɓeɓpa mbúurú,
ya gërëmmba Kooh ga fíkíi ɓéeɓ, ya weella mbúuraa yaa ñam.
36 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa helcaagaɓa hannda kidal, ɓa aawwa
kiñam ɓan. 37 Ɓéeɓpíi ɗí enee ɓo' ɓitéemée'-kanak na ɓidaaŋkaah-
yitnaɓanak na ɓiyitniinoo ga gaalaa. 38 Daa ɓa ñamee bi ɓa kappa,
ɓa aammba belaa gaalaa ɓayeeɗa ga giiyaa doonaa wa eref. 39 Ga
waa Kooh wíissa, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa séennda kucolli-
kakay na tewis wayee ɗekataama ɓa ínohoowa. Ɓa waa'ta kitee'nee
gaalaa daama, en mínukaa. 40 Ɓa pëkíssa iñcaa dotohsi gaalaaɗa, ɓa
foñnjaca ga giiyaa. Ɓa gú'ta ní'caa pokohsee dooraa fëeliri gaalaaɗa
ɓan, ɓa lëríssa píisaa wiyaak hanohi fíkíi gaalaaɗa doonaa uurisaa
mín kiye' gaalaa ɓa yee tewisaa. 41 Gaalaa nak koorohha ga daa
músúcaa hídoh, wa looppa ga kakayfaa jaluk daamaɗa. Púkaa gaalaa
yíppa, wa tuukka tek. Fenoogaanaa gaalaa nak aawwa kiyëwísuk
ndaga dúuscaa giiyaa tapukee ga na dooli.
42 Soldaa'caa waarussa ki'ap ɓuwaa amseeɗa ndaga ɓa niikee laak
gaɓa ɓaa fiiy ga giiyaa, ɓa núp. 43 Wayee soldaaraa yiyaakyaa, lak
waarin kisom Pool, ya kokohhaɓa kitum iñaa ɓa amɗa. Ya ebilla
ɓuwaa mínin kifiiyɗa ɓa ɗeɓ kijafuk ga músúmaa, ɓa fiiy bi ga
tewisaa. 44 Ya wo''a ɓuwaa ɓíinoo mínsoo kifiiyɗa ɓa taam ga, ɓa
ëbíluk ga haangacaa yëwísukoh ga gaalaaɗa wala póokéecaa gaalaa.
Fodaama ɓéeɓ meyca bi ga kakayfaa ee dara ocukkii gaɓa.

28

Pool ga kúlkaa Malta, giiyaa wíilɗa

1 Ga waa ɗí somolukohha ɓéeɓpíi ga giiyaa na jam, ɗí ɓaa han
ki'ínoh an dëkaama ɗí enoh, giiyaa wíilɗa teeku Malta. 2 Ɓu-dëkaama
teewussaríi kijof kiyaak. Ɓa feti'taríi kiwii kiyoonuk ndaga lak Kooh
yaa toɓ ee fiyoonfaa yakin lool. 3 Pool ɓalaɓpa móofí'-sookooñ kijaf
ga kiwiikaa. Laakka goŋ-saamaanaa meyoh gawa ndaga tamohlaataa
kiwiikaa, ñaakkari ga yah. 4 Daa ɓuwaa hotee gogaa yoolin ga yahaa
Pool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii jom ki'en apoh-ɓo' sah-sah. Hídaa ga dii ya somalukohin ga
kikaan ga giiyiiɗa tóoh, kikaan líssi kitaabuk.
5 Pool nak wícca gogaa ga kiwiikaa ee dara dalliiri. 6 Ɓuwaa sekka
kihot ya úus bëm wala ya keen dal, ya kaan; wayee ga waa ɓa sekka
bi maañnja, ee ɓa hottii dara dallii, ɓa abissa halaat wiliis, ɓa ɓaa wo'
an:
- Ɓii yii iñii Kooh!
7 Ga yahaa daa ɗí eneeɗa, laakeera daama yoon wiyaak waa
ɗíguunun, yoonaama Púbílíyus, yaa kuliyuk ga dëkaama giiyaa
wíilɗa, yërí laakwa. Ya teerukkaríi ga kaanci, ya mínohharíi sagac
iñaa le' bes kaahay. 8 Wiima lak paam Píbílíyus, síbíru na bíirtañi
faaninndi ga fayaaŋ. Pool nak, ka'tari kiwaak, ya kíimmba Kooh,
tíkkari yahcaagari, wëkí'tari. 9 Waa ennda ɗa, ɗúukoolí'caa ɓíinoo
ga dëkaama giiyaa wíilɗa hayussa ga Pool, ya wëkí'taɓa ɓan. 10 Ɓu-
dëkaama giiyaa wíilɗa, iñaa en ɓéeɓ ɓa tumi'taríiri, ee ga waa ɗí
koluk kiyahɗa, ɓa eewallaríi tóoh iñaa ɗí jom kisooluk ga ɓaawaaɗa.

Pool le''a teeeraa Room

11 Ɗí ennda ga Malta ñiin kaahay; ɗí hannda ki'aas gaal-giiyaa
kúlkohee Aleksandarí ee wa ɓay nataalcaa Kastoo' na Poluksiɗa*.
Wa lahee ga kúlkaama giiyaa wíilɗa. 12 Waa ennda ɗa, ɗí tee'ta ga
teeraa Sírakus, ɗí tummba daama bes kaahay. 13 Ɗí kolkohha daama
ɗí aasissa ga gaal-giiyaa bi ɗí le''a teeraa Resíyóo. Ga kooh-wíisfaa,
uurisaa waa wëp. Ga besaa wukanakwaa tík gaɗa ɗí hannda kile'
Púsool. 14 Ɗí hotta ɓuwaa gëmuunun ga Yéesu ga teeraama. Ɓa
nak, ɓa kíimmbaríi kites naɓa bes ciyitnakanak. Lëehí'ta, ɗí ammba
waas Room. 15 Kerceencaa dëku Roomɗa kelohussa an ɗí ɓaa hay,
ɓa hayyaríi kitëebíluk bi ga «Marsaa Apíyus» na ɓan bi ga «Túuy-
íika'caa kaahaycaa». Daa Pool hoteeɓa ya gërëmmba Kooh ee helci
dalla. 16 Ga waa ɗí le' Roomɗa, Pool onussa kidëk ga kaan haŋci ya na
soldaa' yíinoo yaa watukanndi.

Pool aawwa kijangat ga teeraa Room

17 Tíkka ga bes kaahay Pool ɓaylukka ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa
dëku Roomɗa. Daa ɓa hídírukohee, ya wo''aɓa an:
- Mbokcii, mi abuunun ga teeraa Yéerúsaleem, mi tíkussa ga yah ɓu-
Room, ɓaa kuliyuk ga dëkaaɗa ee lak mi laakohhii dara na heetiigaruu
ee mi ɗeeŋngii baahcii ɓicaasammbuu. 18 Ga waa ɓa meekissaroo
ki'ínoh kayohfaaɗa, ɓa waa'taroo ki'íis ndaga ɓa hottii dara iñaa mi
tum bi cal mi tíku kikaan. 19 Wayee yaawúu'caa sagussa. Mi nak, mi
kíimmba kipaafdohu ga Sesaa', buurii ɓu-Room, ya atti''oo. Mi waa'tii
kiyam heetiigoo ga dara. 20 Iñaama tah mi kíimmba kihotoh narúu
bi mi saawal narúu. En ki'enaa, ɗu ɓu-Isarayeel, iñii ɗu am yaakaa'
gariɗa yërí tahhoo kiɓagu na ceen.
21 Ɓuwaa taassari an:
- Ɗí ga kihaffíi, ɗí laassii këyít fíinoo faa meyoh kúlkaa Yúudée wo'
ga loofu ee laakkii yíinoo ga mbokcaagaríi daama, yaa hay dii kiɓéestí
yibóní' garaa. 22 Ɗí nak, ɗí waarinndaa kisúkúruk, fu wo''íi iñum
fu halaatɗa. En ki'enaa, ɗí ínohin an waasum fu taabukɗa yewinin
ɓuwaa wo'i yibóní' gawa.
23 Ɓa ammba bes wiliis waa ɓa hídohan. Besaa bëríi, ɓa hayya
ɓiyewin bi ɓa wëñnja ga waa ɓa ɗeɓ kihayɗa. Saawalaagaɓa daloh ga
kímaa bi ga noh-soosaa. Pool wo''aɓa iñaa ya gëmɗa, ya yéegallaɓa
Nguuraa Kooh, ya koorohha ga iñaa bídu ga Këhítfaa Waasii Móyíisɗa
na caa wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa, ya yaa heelɓa kiɓúl, ɓa gëm ga
Yéesu. 24 Ɓii gëmussa iñaa Pool wo'ɗa, ɓíinoo sagussa kigëm. 25 Ga
waa ɓa waa' kitagoh na Poolɗa, lakanaa ɓa júwohhii ga ɗuuyɓa bi
wati. Pool nak tíkka ga wo''aɓa an:
- Helii yisela'í'yii daal wo'ee na ɓicaasammbúu kayoh ga waa ya wo'
koorohha ga kúuwkaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaaɗa. 26 Ya wo'ee an:
«Karaa ga heetaama, fu wo'ɓa an:
Ɗú hay kisúkúruk dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara,
27 En ki'enaa, heetii wii nam kitúl keeñ hen.

---

* **28:11** 28: 11 Ɓa enee tukooh ga Gerekcaa na ga ɓu-Room. Eewɓa teeksee Ledaa, wayee laakin ɓéestí'caa wo' an ɓa bokéeríi paamun. Paam Poluksi enee Sës, koohyaa yiyaakyaa Gerekcaa. Koohcaa ɓanakɓaa ɓaama ɓu-kúlkaa Esparta jaamukseeɓa ga teekaa «Joskuu'».

Ɓa lagin nofciigaɓa,
ɓa ɗúugin hasciigaɓa,
doonaa ɓa hotoo na hasɓa,
ɓa kelohoo na nofɓa,
Ee ɓan ɓa ínohoo ga keeñɓa
En ɗanaa, ɓa ëewrukoo garoo, mi Kooh,
bi mi wëkí'ɓa.»†
28 Pool tíkka ga an:
- Ínohat gaka an Hewhewii winéwí'wii onohi kipesɗa
yéegalohuunun bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ee ɓa, ɓa hay
kisúkúruk.
[29 Ga waa Pool wo' wo'eencaama bi ya lëehí'taɗa, yaawúu'caa ɓaa
yah, ɓa ɓaa weeraanti ga ɗuuyɓa.] 30 Iñaa le' tíkíis tanak Pool eninta
ga kaanfaa ya fayi faama ee ɓéeɓ ɓuwaa hayeeri kiwaakɗa laakeeri
daama. 31 Ya yaa yéegaloh Nguurii Kooh, ya yaa jëgíroh loo Yéesu
Kiristaa, Ha'mudii na fít wiyëgísí' ee ken mossiirika kihoonoh.

† **28:27** 28: 27 Wo'eencii cii ɓéestí' fodaa Ísayíi 6: 9-10 wo'eekaɗa.

Këyítfii Pool bín
ƀu-Roomďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Roomďa ee lak ya mossii daama kika'. ƀiƀo' ƀiliis ƀërí jangatee Hewhewii winéwí' wii daama bi kikerceen tuukka daama (fodii Akílaas na Pírísíl) Tumeen 18: 2. Pool bínndaƀa doonaa ƀa ínohhi. Ya wo'eeƀa an ya en na kiyah Espaañaa ya koorohan daama, ya daasƀa ga gëmii. Ya wo"aƀa ƀan kikíimi'ti Kooh, ya lëgísi'ti hal bi ya mín kiƀaaƀ daama.

Pool wo'ƀa ga këyítfii ya bínƀaďa daa kigëm ga Kiristaanii hín kijofďa. Ya wo' an ƀuwii ƀéeƀƀa ƀërí tum baakaa' ee ƀéeƀƀa ƀërí meydohsee ga ndamaa Kooh. Wayee diimaďa ƀa júwohďuunun na Kooh, kooroh da dii ƀa en wíinoo na Yéesu Kiristaaďa.

Kooh yërí tanuk Pool ki'en apotaa', en ďanaa ya yéegalohi Hewhewii winéwí'wii. Ya wo' an Hewhewii winéwí'wii wiima, doolii Kooh wërí, ee wa waa ga ƀéeƀ ƀaa gëmin, laakoo an yii yaawúu', laakoo an yii enndii yaawúu'. Kooh wo' an ƀéeƀ ƀuwii gëmďa ƀa wíinoo ga fíkíici. Ya abohinƀa ƀo' ƀijúwí' kooroh ga iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ďa. Ca wo' an: «ƀaa júwin, kipeskaagari taabi na ngëm» (Room 1: 17). Pool wo' ƀan an ƀéeƀ kerceencii jom kijúwohu hen, ken jomoo kisagoh na mooroomci, ken hanat ki'atti' mooroomci luu enee ƀadukeencaagaƀa bokkii. Këyítfiima Pool bídee ƀu-Roomďa laakeera solu,ërí tah kerceencii tookuununfa.

Këyítfii Pool bín ƀu-Roomďa tíidoh anee:

1 - Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa daamaďa (*1: 1-17*)
2 - Ƀuwii ƀéeƀƀa tumuunun baakaa' (*1: 18–3: 20*)
3 - Kigëm ga Yéesu onoh kijúƀ ga fíkíi Kooh (*3: 21–4: 25*)
4 - Yéesu onin ƀuwii kijúwoh na Kooh (*5: 1–8: 39*)
5 - Heetii Isarayeel tanukďa (*9: 1–11: 36*)
6 - Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh (*12: 1–15: 13*)
7 - Taŋkoh (*15: 14–16: 27*)

Këñďoh

1 Mi Pool, mi súrga Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii ďú ƀu-Room. Kooh yërí ƀayyoo ki'en apotaa'ci, mi faanďussari haŋ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wii. 2 Hewhewii winéwí' wiima nak, Kooh dígoheerawa kumëeñí' ga Këyítfaa ee koorohee ga túuwtaa sëldíigacaagari. 3-4 Wa wo' loo Kowukiigari, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga kiƀo'-súusúuskaagari, ya límukoh ga níilaa buu' Dëwít, ee ga Helaa yisela'í'yaa, Kooh ga doolaagari teewohha an ya Kowuci ga waa ya mílísďu ga ƀuwaa kaaninďa. 5 Kooroh gari nak, Kooh onndaroo ki'en apotaa', doonaa ga teekii Kiristaanii mi nook heetcii ga ëldúnaďa tóohca, ca gëm gari, ca taabuk iñaa nakohu kitumďa. 6 Dú ƀu-Room, ďú bok ga, ndaga Kooh ƀayinndúu kibok na Yéesu Kiristaa. 7 Kon mi bínndúu këyítfii fii ďú ƀéeƀpúu. Ínohat an ďú neƀlohin Kooh ee ya ƀayinndúu ďú en ƀuuci. Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu ee ƀa onndúu jam.

Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa en daamaďa

8 Kon bi mi dalaa, mi ɗewan kigërëm Koohyiigoo garúu ɓéeɓpúu
paay, ee kooroh ga Yéesu Kiristaa ndaga síwin daa en ɓéeɓ ga
ëldúna an ɗú gëmin gari. 9 Kooh ínohin an mi wo' kayoh, ya yii mi
jaamuki ga keeñnjoo ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii wo' ga loo
Kowukiigariɗa. Ya ínohin an wahtaa en tóoh helloo ka' garúu. 10 Ee
mi dëk ga kikíimmbi ya onndoo hal en neɓpinaa, mi mínndúu kihay
kiwaaknee. 11 En ki'enaa, mi waarin garúu kihay lool bi mi le'doh
garúu barkicii Helii yisela'í'yii onohiɗa, en ɗanaa ngëmiigarúu wëñ
kiyëgís. 12 Mi waa' kiwo' sah man, ɗu ɓéeɓpuu, ɗu daasoh ga ngëmii
ɗu bok kilaakɗa.
13 Mbokciigoo, ínohat an bes ciyewin mi abinndúu kihay kiwaaknee,
wayee bi wati mi laakkii hal. Mi waarin nak kihay kilëgëy ga ɗuuycúu,
bi jeriñ mey ga, fodaa daa mi tum ga ɗuuy ɓuwaa ga dëkcaa cíinooɗa.
14 Kooh sasinndoo kilëgëy, kon mi jomin kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii ga ɓéeɓ ɓuwii. Mi haywa kiyéegalohnee ga ɓuwaa helcaa
yúudukin ga ëldúnaɗa, bi ga ɓaa helcaa yúudukkiiɗa. Mi haywa
kiyéegalohnee ga ɓuwaa jaginɗa na ɓuwaa jagussiiɗa. 15 Iñaama
tah mi waarin lool kihay kiyéegalohwa garúu ɓan, ɗú ɓii ɗú en ga
Roomɗa.

Doolaa laak ga ɗuuy Hewhewii winéwí'wiiɗa

16 En ki'enaa, mi safarin ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Doolii
Kooh wërí en ga ɗuuywa, wa músali ɓéeɓ ɓuwii gëm ga Yéesu
Kiristaaɗa, ennda yaawúu'cii ga iñaa ɗeɓɗa, tíkka ga ɓii enndii
yaawúu'ɗa.
17 Hewhewii winéwí'wii wiima teewoh daa Kooh tíki ɓiɓo', ɓaa gëm
kesi ga Yéesu Kiristaa, ɓa en ɓiɓo' ɓijúwí ga fíkíiciɗa. Iñaama waa'
kiwo' an waas wiliis laakoo. Ee fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa
gëmaa, Kooh hayyi ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíici, ee ya pesan
kayoh-kayohɗa.»✡

Ɓuwii ɓéeɓɓa tumuunun baakaa'

18 En ki'enaa, Kooh teewohin bi leerin, aboh ga ɗook an ya
aylukin ndaga ɓuwii faali'iiri ee ɓa júɓpii. Ɓa úubin kayohfii na
kijúɓpiikiigaɓa. 19 Kooh hayɓa ki'atti' ndaga waasii ɓa jom kikooroh
bi ɓa ínoh Koohɗa leerin ga hafɓa, Kooh teewinɓawa bi leerin lañ.
20 En ki'enaa, doolii Kooh leehoo taa'ɗa na dii ya manɗa nam ki'en
iñcaa hotukoo na kuhas. Wayee ga iñaa ya sakee ëldúna bi wati, fu
malak ga iñcii ya sakɗanaa, hel mínindaaca kiteeɓ. Kon nak ɓuwii
laakoo lay ga fíkíici. 21 Ɓuwii ínohuunun Kooh ee ɓa erussiiri ndam
ee ɓa gërëmmbiiri fodaa daa ɓa jommbika kitumi'ɗa. Iñcii ɓa halaati
ëewdohɓa ëgíraaɗa cërí múuyí'ɓa ee keeñciigaɓa búumin, ɓa enin
ga ñúus. 22 Ɓa tík hafɓa ɓuwaa ñaañuunun ee ɓa ɓidof kesi. 23 Ɓa
aawwii kijaamuk Kooh yii laak ndam ee kaanooɗa, ɓa nammba ki'aaw
kijaamuk nataal ɓo'-súusúus yii kaaninɗa, sel, júu', na fasukohcii.
24 Ërí tah, Kooh foñinɓa ga iñaa neɓɓa, ɓa enukohin ga iñcaa
moroo, ɓa ɓii tum ga faanciigaɓa iñcaa apohin kaci. 25 Ɓa jafin
kayohfii Kooh, ɓa taabuk saboh. Ɓa aawin kijaamuk na kitaabuk iñcii
Kooh sakɗa, ɓa foñnja Kooh yii sak tóohɗa. Ya kañsat bi taa'! Aameen.

✡ **1:17** 1: 17 Habak 2: 4.

26 Kërí tah Kooh foñohinɓa ga tumeencumgaɓa ci'apohí' kacicaa ɓa
ɗuucukohɗa. Ƀeticiigaɓa foñuunun yaalcii, ɓa faanuki kiyaal na ɓeti
ga díkaantiɓa. 27 Yaalcii ɓan tumsin fodaama, ɓa faanuki kiɓeti na
yaal ga díkaantiɓa, ee faanɓa tamoh rek kifaanuk na ɓimooroomɓa.
Yaal tumi na yaal mooroomci iñaa joffii, fodaama ɓa nooki ga ɗookɓa
fayaa gën ga kimúuykaagaɓa kaamaɗa. 28 Waa ɓa tookkii ki'ínoh
Kooh, Kooh foñohinɓa na hel-ŋalaañukohaagaɓa waama ee ɓa dëk
ga kitum iñaa tumkoo. 29 Keeñɓa líif na kijúɓpii, kibon, kiwaa' kihëpí'
na kisoot. Ƀa halaati ki'iñaan doŋ, ki'ap ɓo', kiñaroh, kiñaañukoh ɓo',
ki'óolukoo ken, kiɗooɓ ɓo', 30 kiyah teek ɓo', kisagoh na Kooh, kiñak
kikoruk, kiɓëwí' hafɓa, kindamuk, kimoroo ga nof, kitookoo kikelohi'
paamun na eemun. 31 Ƀa laakoo hel, ɓa enndii go', ɓa waa'tii ken,
ɓa laakoo yërmaandi ga ken. 32 Ƀa ínohin dijófí' daa Kooh yah kitum
ɓuwaa man fodaamaɗa. Ƀuwaa tumi iñcaamaɗa, Kooh hayɓa ki'atti'
kikaan ee hoonohhii bi wati ɓa dëk ga kitum iñcaa. Ƀaatta ga, ɓa fa'
na ɓuwaa tumi iñcaamaɗa.

2

Kooh yah ɓuwii ki'atti ga yijúwí'

1 Kon nak, fu yii fu atti'i mooroomfuɗa, na ɓaa fu mín ki'en
tóoh, ínohaa an fu laakoo lay ga fíkíi Kooh. Ndaga iñaa fu atti'oh
mooroomfu an ya tummbiɗa, fu ɓan fu tumiri. Kon nak fu ɓúukin
haffu, fu yii fu atti' mooroomfuɗa.
2 Ƀu ínohin ɓéeɓpuu an atti'aa Kooh atti' ɓuwaa tumi iñcaamaɗa
koo' ga waas. 3 Fu yii fu atti'i mooroomfu ga iñcaa ya tumiɗa, ee fu
ga kihaffu fu tumicaɗa, fu fooŋ an Kooh abohanndiiraakane? 4 Mín
ki'en sah an fu faali'oo Kooh ndaga daa ya jofin lool, ee ya mínninndaa
kimúuñi' ee ya gaawtukoo. Fu ínohoo moos an ya teeɓpaa kijofaa, ya
waa' fu hot iñaama, fu súpít kipesfune?
5 Wayee fu yaama fu yëgís ga haf kak, fu saŋ kisúpít kipeskaa-
garaaɗa, fu yaa nëgíroh ga ɗookfu aylukaa Kooh bi ga ƀesaa ya yah
ki'atti' ɓéeɓɗa, ee kooran ga waas. 6 Le' ëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ Kooh
hayyi kifay iñaa ya lëgëyɗa. 7 Ƀuwii taabuk kitum yijófí'ɗa, ɓa waa'
kilaas ndamaa meyoh ga Koohɗa, ɓa neɓloh Kooh, kipesɓa leehoo
ee fodaama Kooh hayɓa ki'on ɓa pes nari bi taa'. 8 Wayee ɓuwaa
ɓíinoo, ga kiwaa'ti kiheñoh rek, ɓa onnda kayohfaa bíiŋ, ɓa ɓaa tumi
ga iñaa joffii. Ƀuwaama nak, Kooh hayɓa ki'ayluk, saŋku'ɓa. 9 Ƀéeɓ
ɓuwii tumi yibóní'ɗa hay kikeenu ga coonu ciméeskí' ee ɗewohan
ga yaawúu'cii, tík ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓan. 10 Wayee ɓuwii
tumi yijófí'ɗa Kooh hayɓa ki'on ndam, ya hay kiwo' yijófí' gaɓa, ya
hayɓa ki'on jam. Ya hay kitum fodaama, ɗewoh ga yaawúu'ciinaa, tík
ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. 11 Ƀuwii ɓéeɓ ɓa wíinoo ga fíkíi Kooh.
12 Ƀuwii enussii yaawúu'ɗa ínohsoo iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
Ƀa keeni ga kitum iñaa joffii anee rek. Ƀa nak, ɓa hay ki'atti'u ɓa
saŋku'uk, wayee atti'aagaɓa ayukanndii ga Waasii Móyíis. Ƀuwii
ínohu iñii Waasii Móyíis nakoh ee ɓa këldúkiwaɗa, atti'aagaɓa ayukan
ga Waasii Móyíis. 13 Kooh yahhii ken ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici
ndaga daa ɓaama eem rek ga kisúkúruk iñaa Waasii Móyíis nakoh
kitumɗa. Ƀaa taabukin iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, yërí Kooh
yah ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíici. 14 En ki'enaa, ɓuwii enussii

yaawúu' ee ínohsoo Waasii Móyíisɗa, binaa ɓa tum iñcii Waasii Móyíis
nakohɗanaa, man na ɓa laakca ga ɗuuyɓa luu enee an ɓa hottiica.
15 Fodaama ɓa teewohin an iñcaa ɓa tumi ee Waasaa nakohɗa bídu
ga keeñcaagaɓa. Helɓa tookin iñaama ee ɓan halaatcaagaɓa, cíinoo
hayaa yabiɓa ga yen, wala somiɓaɗa, teewohinka. 16 Bes waa hay,
halaatcii ɗaakuk ga ɗuuy keeñciiɗa hay kimeydohu faŋ ee Kooh hay
ki'atti' ɓuwii kooroh ga Yéesu Kiristaa. Iñaama, Hewhewii winéwí'wii
mi yéegalohɗa, wërí wo'ka.

Yaawúu'cii taabukussii iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa

17 Fu nak, fu yii fu taas ga teekii yaawúu'ɗa, fu ayuk ga Waasii
Móyíis, fu maruki ga iñaama an fu ɓo' Kooh. 18 Kon fu ínohin iñaa
Kooh waa'ɗa, ee Waasii Móyíis jëgírinndaa tóoh iñaa laakin solu. 19 Fu
fooŋ an fu ɓayin tuhas ee fu yërí yah kinook búumí'cii. Fu fooŋ
an fu yërí en lee'laatii ɓuwii enu ga ñúusɗa. 20 Fu fooŋ an fu yërí
jom kijëgí' ɓuwii ínohsoo daraɗane? Fu fooŋnga ɓan an fu yërí jom
kijëgí' ɓéeɓ ɓuwii han ki'aas ga ngëmiiɗa, ndaga fu yaakaa' an waasii
oninndaa kilaak kayoh ga tóoh na ki'ínoh tóohe?. 21 Kon fu yii fu
jëgíri ɓuwii ɓíinooɗa, iñii tah ya fu jëgíroo haffu? Fu jaŋngati ɓuwii
ɓíinoo an ɓa hanat kilok. Kon iñii tah ya fu loki?. 22 Fu wo'i ɓuwii an
ken hanat kiɗúk ɓetici wala yaalci, ya faanuk na ɓo' yiliis. Kon iñii
tah ya fu tumika? Fu wo' an fu gëmmbii ga koof, kon iñii tah ya fu
kolukaa fu loki iñcaa ɓuwaa sarahohi ga koofcaaɗa? 23 Fu ndamuk
ki'ínoh iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, wayee fu tooñ Kooh, ndaga
iñcii fu tumiɗa taammbii ga iñaa Waasaama nakohɗa. 24 En ki'enaa,
bíduunun ga Këyítfaa fodaama an: «Ɗú yaawúu'cii, ɗú ɓërí tah ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa wo'si ga teekii Kooh iñaa joffii»✡. 25 En ki'enaa,
kigúruk jofin en lak fu taabukin iñii Waasii Móyíis nakohɗanaa.
Wayee fu taammbii ga iñii Waasiima nakohɗanaa kigúrukkaagaraa
laakoo jeriñ. 26 Ɓaa gúrukkii, binaa taabuk iñii Waasii Móyíis nakoh
kitumɗanaa, hídaa ga daa ya gúrukkiiɗa tóoh, Kooh hayyi kikíndoh ga
ɓuwaagari*. 27 Ínohaa an ɓaa gúrukkii ee ya taabuki dijófí' iñii Waasii
nakohɗa, hayyaa ki'atti' fu yii fu en yaawúu', fu gúrukin, fu laasin ga
iñcaa këyítcaa Waasii Móyíis nakoh ee fu taabukoocaɗa. 28 En ki'enaa,
ki'en yaawúu' enndii iñaa hotuki ga ɓo' ee kigúruk kayoh-kayohɗa
enndii mandargaa hotuki ga faanɗa. 29 Ki'en yaawúu' kayoh-kayohɗa,
eni ga ɗuuy keeñ, ee kigúruk kayoh-kayohɗa, kërí en kigúrukkaa Helii
yisela'í'yii tumi ga keeñɗa, enndii kigúrukkaa bídu ga këyítɗa rek.
Yaawúu', yaa man fodaama, Kooh yërí yahhi kindam wayee enndii
ɓo'-súusúus.

3

Kijúɓ na ki'en go' kuu Kooh

1 En fodaamanaa, kon ki'en yaawúu' ɓaat ya ga ɓo'? Kigúruk laaki'
ɓo' ya jeriñ? 2 Daa mín ki'en tóoh, jeriñaa gaɗa yakin. Ee waa
kuliyuk gaɗa, wërí en ga dii wo'eenii Kooh ɗewee kiwosohu gaɓaɗa.
3 En ki'enaa, laakin gaɓa, ɓaa enndii go'. Diima nak ya? Ki'enndii-
go'kaagaɓa kaama mín kihoonoh Kooh ki'en gore? 4 Múk, iñaa ɓo'

✡ **2:24** 2: 24 Ísayíi 52: 5. * **2:26** 2: 26 Kigúrukërí enee mandargaa teewohee ɓuwaa en ɓu-Koohɗa

jom ki'amɗa kay, wërí en an Kooh dëk ga kayoh ee ɓo'-súusúus dëk
na saboh. Fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an:
«Kijúßkiigaraa hotukan ga wo'eencii fu meydoh ki'atti' ɓuwiiɗa,
ee ɓaa fu atti' ɓéeß, fu laak kayoh ga ɗookci»✡.
5 En an kijúßpiikiigaruu teewohi an Kooh júwinaa, ɗú wo' ya ga
iñaama? Ɗú wo' an, binaa Kooh íif aylukaagari ga ɗookkuunaa lak
ya júßpii hene? En ki'enaa, iñii yii mi wo''i fodii ɓuwii wo'ikaɗa.
6 Múk, iñaama mínukoo. Haa en an Kooh júßpiinaa ya mínan na
ki'atti' ɓu-ëldúna? 7 Hay kilaak ɓuwaa wo' an, «En sabohfiigoo on
kayohfii Kooh kiwëñ kisíw na kilaak ndamaa, iñii tah ya mi lísi kitíku
tumoh-baakaa'?» 8 Ɓíinoo hay kika' bi ɓa wo' an: «Ɗu tumat yibóní'
en ɗanaa yijófí' mín ga kimey.» Laakin ɓuwaa poki'tíi kiwo' an ɗí
jëgíroh iñaama. Ɓuwaa wo' iñaamaɗa, Kooh hayɓa ki'atti' ee kooran
ga waas.

Ɓo' yijúwí' laakoo

9 Kon, ɗu jom ya kiwo'? Ɗu yaawúu'cii ɗu ɓërí gën ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa ga fíkíi Koohe? Múk! En ki'enaa, ɗu teewohin
an yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa tóoh, ɓéeßɓa ßiñaam-
baakaa'. 10 Iñii yii yërí bídu ga Këyítfaa an:
«Laakoo ɓo' yijúwí', enndii sah yíinoo
11 Laakoo ɓaa laak hel, yíinoo heellii ki'ínoh Kooh,
12 Ɓéeßɓa foñuunun Waasii Kooh, ɓéeßɓa sooyuunun.
Laakoo ɓo' yaa tumi yijófí', enndii sah yíinoo✡.
13 Golgolciigaɓa en fan loyaa úbísukin, peremciigaɓa ɓeedukin ga
kiɗúk ɓo', wo'eencii meyi ga kúuwɓaɗa soot fan daŋa' goŋ.✡
14 Túuwtiigaɓa líif na coñ na wo'een cibóní' doŋ.✡
15 Kotɓa gaaw ga ki'apnee ɓo' rek.
16 Daa ɓa kooroh tóoh, ɓuwaa fiipohi. Ɓa soki kofeel.
17 Ɓa ínohoo waasaa haydohi jam.✡
18 Kiniik Kooh paallii fen ga keeñɓa.✡»
19 Ɗu ínohin an tóoh iñaa Waasii Móyíis* wo'in, wo' aaw ga ɓuwii
jomwa kitaabukɗa. En ɗanaa ken laakoo iñaa ya wo'an, ee ken ga
ëldúna laakoo lay ga fíkíi Kooh.
20 Ërí tah laakanndii ken ɓaa abohsan ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh ga
kitaabuk Waasii Móyíis. Waasii Móyíis, en ki'enaa, on ɓuwii ki'ínoh
rek an ɓa tumin baakaa'.

Kigëm ga Yéesu onoh kijúß ga fíkíi Kooh

21 Diimaɗa nak, Kooh teewin ɓuwii daa ɓa jom kikooroh bi ɓa
abohu ßiɓo' ßijúwí' ga fíkíici ee enoo ga Waasii Móyíis. Iñaama,
Waasii Móyíis na sëldíiga-Koohcaa teewohseeraka. 22 Kooh aboh
ɓuwii ßiɓo' ßijúwí' ga fíkíici ndaga ga dii ɓa gëm ga Yéesu Kiristaaɗa.
Ɓéeß ɓuwii gëmɗa ya abohɓaɗa, ndaga ɓuwii ɓéeß, ɓa wíinoo ga
fíkíici. 23 En ki'enaa, ɓéeß ɓuwii ßërí tum baakaa', ee ɓa meydohin
hafɓa ga ndamaa Kooh. 24 Wayee Kooh, ga yërmaandaagari, onndaɓa
ki'en ßiɓo' ßijúwí', ee ya meekissiiɓa dara ga. Ya koorohhaka ga

---

✡ **3:4** 3: 4 Kañcaa 51: 6. ✡ **3:12** 3: 12 Kañcaa 14: 1-3; 53: 1-3. ✡ **3:13** 3: 13 Kañcaa 5: 10; 140: 4. ✡ **3:14** 3: 14 Kañcaa 10: 7; Mëccëe 12: 34; Efees 4: 31. ✡ **3:17** 3: 17 Ísayíi 59: 7-8. ✡ **3:18** 3: 18 Kañcaa 36: 2. * **3:19** 3: 19 Waasii Móyíis: Dii, iñii Waasii Móyíis waa' kiwo'ɗa wërí en ɓéeß këyítcaa bídu ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaa Kooh na yaawúu'caaɗa.

Yéesu Kiristaa, yaa ɓëgísɓa ga baakaa'ɗa. 25 Kooh erohhi fodii sarah
júwohi'tuu na hafci, ya sétí' na ñífaa ya aamɗa baakaa'cii ɓuwii
gëminɗa. Sarahaama teewoh an Kooh mos kijúɓ. Ya taabukéeríi
ɓuwaa baakaa'caa ɓa tumee kuɗewaaɗa, 26 ndaga ya gaawtukéeríi
dara ga. Diima nak ya teewohin bi leerin an ya júwin ee ɓaa gëm ga
Yéesunaa, ya hayyaa ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici.

27 Kon laakin iñaa ɓo' bakukohan ga fíkíi Koohe? Dara! Haa iñii
tahkaɗa ya? Iñaa tahkaɗa wërí en an iñaa wëñ kilaak soluɗa enndii
iñcii ɗu tumi fodaa waas nakohkaɗa, wayee kigëm ga Yéesu. 28 En
ki'enaa, Ɗu mínin kiwo' an Kooh abinnduu ɓo' ɓijúwí' ga dii ɗu gëmin
ga Yéesuɗa, wayee ya abohhiiruu ɓo' ɓijúwí' ndaga dii ɗu tumin iñaa
Waasaa Móyíis nakohɗa. 29 Wala book Kooh nam ki'en Kooh yuu
yaawúu'cii doge? Kooh enndii Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
hene? Ahaŋ kay, Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓan!

30 Kooh yíinoo doŋ yërí laak, ee ya yërí abohi yaawúu'cii ɓiɓo' ɓijúwí
ga fíkíici ndaga ngëmaa ɓa ɓayɗa, ee ya aboh ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici ndaga ngëmaa ɓa ɓayɗa ɓan. 31 Ngëmii ɗu laak
ga Yéesuɗa nëewís Waasii Móyíis hene? Múk, hanaa kay ɗu namwa
kiyëgísí' ga iñaa wa enɗa.

4

Iñaa tah Kooh aboh Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa

1 Kon, ɗu ɓeɓ caasammbuu Abarahamaa, ga kiɓo'kaagari, iñii yiida
yërí ɗú mín kiwo' ga looci? 2 Enee an Kooh abeeri ɓo' yijúwí'
ndaga iñcaa ya tumeeɗanaa, eneenaa Abaraham mín kilaak iñaa ya
ndamukan ga. Wayee ya mínéeríi kindamuk ga fíkíi Kooh. 3 En
ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Abaraham gëmmba ga Kooh, ee ga
iñaama Kooh abohhari ɓo' yijúwí'.» 4 Mon ɗú ínohin an ɓaa lëgëyaa
laas fayaagari. Iñaa ya fayu yaama enndii iñaa ya onu hen, wayee ya
laas anagaagari. 5 Ɓo' yaa ga, ya tíkkii yaakaa'ci ga kitum iñaa júwin
wala iñaa júɓpii, wayee ya gëmin ga Kooh, yii mín ki'aboh ɓo', yaa
faali'ii Kooh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa. Ngëmaagari waama hay
kitah bi Kooh abohhi ɓo' yijúwí'. 6 Dëwít ɓan wo'ee iñaama ga loo
daa Kooh abohi ɓo', ɓo' yijúwí' ga fíkíici ee ya malakoo ga iñcaa ɓaa
tumiɗa: ɓaa manɗa, yewinuunun múu'. 7 Ya wo'ee an: Yewinin múu'
ɓuwaa Kooh bayal tooñcaagaɓa ee nísin baakaa'caagaɓaɗa. 8 Yewinin
múu' ɓuwaa Kooh malakkii baakaa'caagaɓaɗa.

9 Kiyewin-múu'kaama, Dëwít wo'eeɗa, kuu ɓuwii gúrukɗa ɓa
haŋɓane? Ɓuwii gúrukussiiɗa bokussii gane? Ahaŋ kay, ɗu han
kiwo' karam an Kooh abohha Abaraham ɓo' yijúwí' ndaga Abaraham
gëmee gari hen. 10 Kon ga waa Kooh aboh Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa,
laak Abaraham gúrukinoo, gúrukkii? Mon lakanaa ya gúrukkii duum.
11 Kigúrukkaa Abaraham tumeeɗa enee mandargaa teewoh an ya
gëmin ga Kooh kumëeñí' ee Kooh abohinndi ɓo' yijúwí' kumëeñí'.
Iñaama nak yërí tah Abaraham en caasamunii ɓuwii gúrukkii ɓéeɓba
ee gëmuunun ga Koohɗa. Ee fodaa Abaraham, Kooh abohin ɓuwii
ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. 12 Ee ɓan Abaraham, caasamun ga ɓuwii
gúrukuunun ee ɓa eemmbii ga kigúruk doŋɗa. Ee ɓa gëmin ɓan fodaa
daa Abaraham gëmee kuɗewaa lak ya gúrukkii duumɗa.

Ɓuwii gëm ga Yéesuɗa ɓërí yah kilaas ga iñaa Kooh dígohɗa

13 Kuɗewaa Kooh díŋnga Abaraham na tucaasamuntaagari an
ya hayɓa ki'on ɓa lam ëldúna. Iñaama Kooh dígohéeríiri ndaga
Abaraham taabukee Waasii Móyíis, wayee dígohhi daa Abaraham
gëmin gari ee ya Kooh abohinndi ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa.
14 Enee an ɓuwii taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗa ɓërí yah kilaas
ga iñaa Kooh dígohɗanaa, kon eneenaa ɓuwii gëm ga Koohɗa, gëmsan
sooy ee eneenaa iñaa Kooh dígohɗa enan sooy ɓan.
15 En ki'enaa, waasii wërí fet aylukaa Kooh ga ɗook ɓuwii taabuksoo
iñaa wa nakoh kitumɗa. Ee daa waas gaa ga, kiɗeeŋ waas laakoo
daama. 16 Fodaama iñaa Kooh dígohɗa, kigëm doŋ kërí onohiwa.
Kooh yërí onoh iñaama ee ya sekkii fay ga. Iñaa dígohu yaama ɓéeɓ
tucaasamuntii Abaraham tërí laakwa. Eemmbii ga ɓuwii taabuk iñii
Waasii Móyíis nakohɗa doŋ, wayee le'in bi ga ɓuwii ɓíinoo gëmu ga
Kooh, fodaa caasammbuu Abaraham gëmeeɗa.
17 Fodaama, bíduunun ga Këyítfaa, Kooh wo''a (Abaraham) an:
«Mi tuminndaa caasamun heet ciyewin.» Yërí en caasammbuu
ga fíkíi Kooh, yii ya gëm gari, ya yii mílísɗi ɓuwii kaaninɗa ee
saki iñaa mosoo kilaakɗa. 18 Abaraham gëmmba ga Kooh, ammba
yaakaa' gari ee lak sah ɓuwii ɓíinoo foogu an yaakaa' leehin. Ee
fodaama ya ennda caasamunii heet ciyewin fodaa Kooh wo'eerikaɗa
an: «Tucaasamuntiigaraa hínsan anee kiyewin.» 19 Ee ga wahtaa
Kooh wo'ohhi iñaamaɗa, lak Abaraham deeyin kilaak tíkíis titéemée'.
Ya ínoheera an ya kasohin ee Saaraa ɓetici mínoo kilaak kowu, wayee
ya líssa ki'am yaakaa' ga Kooh an yaama hay kitum iñaa ya díŋngiɗa.
20 Ya ínoheera an ya hay kilaas ga iñaa Kooh díŋngiɗa ee ya laakkii
hel kanak ga iñaama. Ngëmaagari nammbari kiɓaat sah dooli ga
waas Kooh ee ya yaa kañi Kooh. 21 Wóoreerari an Kooh laakin dooli
kitum iñaa ya díŋngiɗa. 22 Iñaama tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí'
ga fikíici. 23 Wayee wo'eenaama bídu ga këyítfaa an: «Ya abohussa
ɓo' yijúwí'ɗa», bídussii wa eemmba gari. 24 Wa bíduunun, paaffa bi
garuu, ɗu ɓii ɗu gëmin ga Kooh yii mílísi' Yéesu, Ha'mudiigaruu ga
kikaanɗa. 25 Yéesu yaama erohsee ya apussa ndaga baakaa'ciigaruu.
Lëehí'ta Kooh mílísi'tari en ɗanaa Kooh abohhuu ɓo' ɓijúwí'.

5

Yéesu onin ɓo' kijúwoh na Kooh

1 Kon nak Kooh abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí', ndaga ngëmii ɗu
laakɗa. Diimaɗa, ɗu laakin nari jam ee kooroh ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu. 2 Yërí onnduu kilaas ga yërmaandii Kooh ɗu enoh
wati, ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa*. Yërmaandaa waama ɗu aasin
ga ee keeñnjuu soosin ga ndaga ɗu yaakaarin kibok ga ndamaa Kooh.
3 Eemmbii ga iñaama doŋ: luu ɗu enee ga coonu, keeñnjuu soosin
ndaga ɗu ínohin an coonu fërí tíwi kilaak keeñ ga ɓo'. 4 Kilaak
keeñ kërí oni ɓo' kimín kiyëgís ngëm ga fíkíi coonu. Kiyëgís ngëm
ga fíkíi coonu kërí ɓaati yaakaa'. 5 Ee yaakaaraagaruu waama tasoo
múk, ndaga kiwaa'kaa Kooh tum ga keeñciigaruu, koorohha ga Helii
yisela'í'yii, ya onnduuɗa. 6 En ki'enaa, kuɗewaa, ga wii ɗu míni'tii

* **5:2** 5: 2 ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa Laakin lëegísohcaa ɓayyii wo'eenciima ga këyítfaagaɓa.

haffuu daraɗa, Kiristaanii hayya ga wahtaa Kooh waaroheekaɗa,
kaani'taruu, ɗu ɓii ɗu faali''iiriɗa. 7 En ki'enaa, wóo'tii an ɓo'
tookin ki'eroh kumuunkaagari ndaga mooroomci yiliis, luu enee an
ya ɓo' yijúwí'. Heyna, enee an ɓaa jofin díiraa mínin kitah ɓo' waa'
ki'eroh kumuunci. 8 Kooh nak teewohin an ya waarinnduu fodii
dii: Kiristaanii erohin kumuunci ndaga haffuu, ee wiima lak ɗu lís
ɓitumoh-baakaa'. 9 Waa Kiristaanii yërí aam ñífaagari fodii sarah ee
fodaama Kooh abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici, wëñaa ga aylukaa
Kooh hayanɗa, Kiristaanii músalooruu gawa moose? 10 Ee ga wii ɗu
en ɓuwaa sagoh na Koohɗa, Kooh júwohi'taruu na hafci, koorohha ga
kikaankaa Kowukaagari. Wëñaa ga, waa ɗu júwohin nari diimaɗa,
kipeskaa Kowukaagari onooruu kimúce? Ahaŋ kay. 11 Ee ɓaatta ga
iñaama, ɗu mínin kima'koh Kooh kooroh ga Yéesu, Ha'mudiigaruu,
ndaga ya yërí onnduu kijúwoh diima na Kooh.

Aadama mëdírohu na Yéesu

12 Ɓo' yíinoo doŋ yërí haydoh baakaa' ga ëldúna ee Aadama yërí.
Baakaa' nak wërí haydoh kikaan. Fodaama kikaan tíkukka ga ɓaa en
ɓéeɓ, ndaga ɓéeɓ ɓuwii tumin baakaa'. 13 En ki'enaa, baakaa' enee
ga ëldúna, lakanaa Kooh yóoskí'tii Waasii Móyíis duum. Ga jamaanaa
Móyíis, Kooh abohéeríi ɓuwaa baakaa'caagaɓa. 14 Moona déy iñaa
aboh ga jamaanaa Aadama bi ga jamaanaa Móyíis, kikaan tíkukee ga
ɗook ɓéeɓ, bi ga sah ɓuwaa baakaarussii fodaa Aadama yaa sagee
kitum iñaa Kooh nakoheeɗa.

Aadama nak enee lëdí' ga ɓaa jomee kihayɗa, 15 wayee yërmaandaa
Kooh onnduuɗa wóotírohin na baakaaraa Aadama tumɗa. En an
baakaaraa ɓaa yaama, ya doŋ ya tumɗa tahin ɓo' ɓiyewin kikaanaa,
wëñaa ga yërmaandaa Kooh, na iñaa ya onoh ee meekisohhii dara ga,
koorohha ga ɓo' yíinoo doŋ, ennda Yéesu Kiristaaɗa, le'anndii bi dooy
ga ɓiɓo' ɓiyewine? 16 Iñii Kooh onohɗa wóotírohin na iñcii límuk
ga baakaaraa waama ɓo' yíinoo doŋ tumɗa. En ki'enaa, baakaaraa
wíinoo waama Aadama tumɗa, atti'aa límuk gaɗa lëgíssa kisaŋku'
ga ɓéeɓ. Wayee hídaa ga dii baakaa'cii ɓuwii hín kiyewinɗa tóoh,
Kooh, ga yërmaandaagari, onohin kijúɓ ga fíkíici. 17 En ki'enaa,
ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tumɗa, kikaan laakin dooli ga ɓuwii
ndaga iñaa ya tum yaama. Wayee ga Yéesu Kiristaa doŋ, ɓuwii laakin
yewin ga Kooh: ya teeɓɓa yërmaandi widóoyí', ya onɓa kijúɓ ga
fíkíici. Ga Yéesu kon, ɓa pesan ee ɓa yah ɓibuu' nari. 18 Fodaama,
ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tum, kikaan tíkukka ɓéeɓ ɓuwiiɗa,
fodaama ɓan, enaama yíinoo yijúwí' yërí ɓo' tum, ya ɓëgíssa ɓuwii
ga kikaankaa ɓageeɓaɗa, ya onndaɓa kipes. 19 Fodaama daa Aadama
rek saŋɗee Kooh bi tahin ɓéeɓ enuunun ɓitumoh-baakaa'ɗa, fodaama
Yéesu Kiristaa kelohɗin Kooh bi tahin Kooh hay ki'aboh ɓo' ɓiyewin
ɓiɓo' ɓijúwí'. 20 Waasaa Móyíis hayya, en ɗanaa, baakaa' mín kiyewin,
ee daa baakaa' yewinoh tóoh, yërmaandaa Kooh wëñ ɗa kihoom ɓan.
21 Ee fodaa daa baakaa' haydohee kikaan, ka tíkukka ga ɗook ɓuwiiɗa,
fodaama yërmaandaa Kooh hay kitíkuk ga ɓéeɓ ɓuwii onɓa kijúɓ ga
fíkíici, ee fodaama ɗu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, kooroh ga Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

6

Ɗu enin ɓuwaa kaanin na Yéesu ee ɓa ɓii pes nari

1 Kon ɗu wo'an ya diima? Ɗu enukohan ga kibaakaa' doonaa
yijófí'yaa Kooh waari'tuuɗa wëñ ki'aamuk ga ɗuuycuune? 2 Mínoo
ki'en kay! Ɗu man na ɓuwaa kaanin ee baakaa' laakissii dooli ga
ɗookɓa. Kon mínan na ki'en baakaa' lísi kikuliyuk ga kipessuu?
3 Ɗú ínohin moos an ga waa ɗú bëtísi'u, ɗú ennda wíinoo na Yéesu
Kiristaaɗa, ɗú teewohee ɓan an ɗú bokin nari kikaan. 4 Kon kooroh
ga bëtísaama, ɗu enin ɓuwaa kaanin nari, ɗu acdohussa nari, doonaa
Kooh Paamudii mílísi'tuu ga kikaan fodaa ya mílísi' Kiristaa ga dooli
ndamciɗa. Ee fodaama ɗu ɓan, ɗu laak kipes ki'as, kaa ɗu aasohan.
5 Ee waa ɗu enin wíinoo na Kiristaanii ga waa ɗu kaan nariɗa, ɗu
hay ki'en nari wíinoo ɓan ga kimílískaagaari. 6 Ínohat an daa ɗu
madee ga kipessuu kuɗewaaɗa, Kooh daaydohinwa na Yéesu Kiristaa
ga kuraanaa ya kaanohɗa, doonaa ya ɗúbí'doh faan-baakaa'faa ɗu
ɓayeeɗa, ee fodaama ɗu ensisoo ñaam-baakaa'. 7 Ndaga ɓaa kaanin,
baakaa' laakissii dooli ga ɗookci. 8 Waa ɗu kaanin na Kiristaanii, ɗu
gëmat ɓan an ɗu hay kipes nari. 9 En ki'enaa, ɗu ínohin an Yéesu
Kiristaa mílísin ga kikaan, ya yahissii kikaan. Ee kikaan ga kihafci
laakissii dooli ga ɗookci. 10 Ya hëgískohin na baakaa' bi leehha ga waa
ya kaanɗa. Diimaɗa ya yii pes ee ya pesi' Kooh bi taa'. 11 Ee fodaama
ɗú ɓan, abat an ɗú man na ɓuwaa kaanin ee baakaa' laakissii dooli
ga ɗookkúu, ɗú ínoh ɓan an ɗú ɓii pesi' Kooh bi taa', ndaga ɗú en
wíinoo na Yéesu Kiristaa.
12 Kon, kaa tooksat ki'en ñaam-baakaa', sagat kikeen ga iñcii
cibóní'cii faanciigarúu aaw kikaan meekisohiɗa. 13 Kaa tooksat
kilëgísi' baakaa' hal ga haffúu, waa tumlukohirúu iñaa joffii. Namat
ki'eroh haffúu ga Kooh, waa ɗú enin ɓuwaa kaanin bi mílísuunun.
Erohat haffúu bi leeh tak gari, en ɗanaa, ya ëewdohhúu ga kitum
yijúwí'. 14 En ki'enaa, baakaa' laaksisoo dooli ga ɗookkúu ndaga
ɗú ayukissii ga iñaa Waasii Móyíis nakohɗa, wayee ɗú ayuk ga
yërmaandaa Kooh.

Ɗu dëkat ga kitum yijúwí'

15 Kon diimaɗa ɗu jom ya kiwo'? Ɗu wo'at an ɗu ayukissii ga
Waasii Móyíis, wayee ɗu ayuk ga yërmaandaa Kooh. Kon luu ɗu
baakaaree, iñaama enoo darane? Ó'óo kay! 16 Mon ɗú ínohin an
binaa ɗú e' ɓo' haffúunaa, ɗú abi an ɗú hayyi kitaabuk, ee fodaama ɗú
en ñaamci. Kon binaa baakaa' wëñnjúu doolinaa, lak ɗú enin ñaam
gawa, ee fodaama wa ëewdohhúu ga kikaan. Ee, en an Kooh yërí ɗú
taabukaa ɗú enan ñaamci ee ya hayyúu ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí'. 17 Mon
kuɗewaa ɗú enee ñaam-baakaa', ee diimaɗa ɗú namin kitaabuk
Kooh. Fodaama ɗú ɗaakin ga keeñnjúu kayohfii ɗú jëgíruɗa. Ɗu
gërëmat Kooh ga iñaama. 18 Kooh nísinndúu ga kiñaam-baakaa'kaa
ɗú enoheeɗa ee ɗú enin ñaamci doonaa kipessúu en kipes kijúwí'.
19 Iñii yii, mi wo''i man na dii ɓuwii wo'iɗa ndaga helciigarúu gaawoo
ki'am yen. Kuɗewaa, ɗú erohee faanciigarúu hen, ca ennda ñaam
iñaa moroo na iñaa júɓpii ee límí'tarúu kesi iñaa joffii. Kon diimaɗa,
erohat faanciigarúu, ca en ñaam iñaa júwin, doonaa kipessúu en iñaa
sela'in. 20 Kuɗewaa, ga waa ɗú lís ki'en ñaam-baakaa'ɗa, waassúu

enéeríi ga kitaabuk yijúwí'. 21 Ɗú laak ya ga iñcaa cibóní'caa ɗú tumee
kuɗewaaɗa ee wati ca enin kaci garúu? Iñcaama déy, kikaan doŋ këří
ca haydohi. 22 Diimaɗa nak Kooh ƀëgísinndúu ga ki'en ñaam-baakaa'
ee ɗú enin ƀiñaamci. Kon neehalaa ɗú laas ga iñaamaɗa wëří en
an ɗú sela'í' kipeskiigarúu, ee mëeñjohaa, ɗú laas ga kipeskaa leehoo
taa'ɗa. 23 Fayaa baakaa' wëří en kikaan; Kooh nak, iñaa ya onoh ee
meekissii ken dara gaɗa wëří en kipeskaa leehoo taa' ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu.

7

Waasii Móyíis tíkukissiiruu

1 Mbokcii, ɗú ínohin iñii mi yahhúu kiwo'ɗa. Ɗú ínohin dijófí' an
waas tíkuki ƀo' lakanaa ya yaa lís kipes. 2 Malkat ga ƀetifaa en na
kipajuk: en an yaalci yaa lís kipesaa, waas ebilli kites nari bi ga
daa yaama kaanan. Wayee binaa yaalaa kaanaa, lak ya ƀëgísukin
ga waasaa ebileeri kites nariɗa. 3 Kon ya aboh na yaal yiliis, ee lak
yaalci ya lís kipesaa, ya hay kitíku ƀetifaa ɗúki yaalci, faanuki na ƀo'
yiliis. Wayee binaa yaalci kaanaa, lak ya ƀëgísukin ga waasaama; ya
mínin ki'aboh na yaal yiliis ee ya tíksoo ƀetifaa ɗúk yaalci, faanuk na
yaal yiliis.
4 En garúu fodaama ƀan mbokci: kooroh ga kikaankaa Kiristaanii,
ɗú kaandohha nari, kon Waas tíkukissiirúu. Ɗú ƀuu ƀo' yiliis, ee
ƀaama yëří mílís ga kikaankaa doonaa kipeskiigaruu límí' Kooh jeriñ.
5 Kuɗewaa, ga wii ɗu en na kipes ga rek iñaa neƀ kumuunnduuɗa,
iñcii cibóní'cii Waasii Móyíis yúun garuuɗa cërí yëngëlee faanciiruu
ee ca límí'taruu kikaan. 6 Kuɗewaa, Waasii Móyíis abeeruu fodii
ñaam, diimaɗa ɗu man na ƀuwaa kaanin gawa, wa tíkukissiiruu.
Diimaɗa nak ɗu taabuk kijaamuk-Kooh ki'as fodii dii Helii yisela'í'yii
teeƀpuukaɗa, wayee enissii fodaa daa, kuɗewaa, Waasii Móyíis
nakoheekaɗa.

Waasii Móyíis wëří teewoh iñii en baakaa'ɗa

7 Kon ɗu jom ya kiwo'? An Waasii Móyíis wëří haydoh baakaare?
Múk! Wayee Waasii Móyíis wëří onndoo ki'ínoh iñii en baakaa'ɗa.
En ki'enaa, Waasii Móyíis wo'éeríi an: «Kaa ɗíibuk kilaas enaama
mooroomfunaa», eneenaa mi ínohoo baakaaraa en ga kiɗíibuk
enaama ƀo'ɗa. 8 Baakaa' nak heel hal ga iñaama Kooh nakoh kitumɗa,
wa hayya ga ɗuuy keeñiigoo, wa yúunnda ga ɗuuycoo halaat kiɗíibuk
kilaas tóoh iñaa neƀ kumuun ƀo'. En ki'enaa, waas laakéeríinaa,
eneenaa baakaa' enoo. 9 Kuɗewaa, mi, ga wii mi ínohéeríi iñii nakohu
kitumɗa, mi yëří enee na kipes; wii mi ínohha iñcii Móyíis nakohɗa
nak, baakaa' wëří ƀewee kipes ga ɗookkoo, 10 ee mi nammba kikaan.
Fodaama iñaa nakohu kitum ee jomeeroo ki'on kipesɗa, ekkaroo
kikaan. 11 En ki'enaa, baakaa' heella hal ga iñaa Kooh nakoh kitumɗa,
ɗúkkaroo ee apparoo kooroh ga iñaama nakohu kitumɗa. 12 Kon
Waasii Móyíis sela'in ee iñaa Kooh nakohɗa sela'in, júwin, jofin. 13 Kon
iñaa yijófí'yaa yaama ekkoo ga kikaane? Múk! Baakaa' kay wëří
tumka, doonaa daa wa manɗa mín kihotuk. Wa kooroh ga iñaa
yijófí'yaa yaama, wa ekkaroo kikaan. Fodaama wa kooroh ga iñaa
nakohu kitumɗa, wa wëñnja ɗa kibon.

Iñii ɓo' waari kitumɗa mínoori kitum

14 Ɗu ínohin an Waasii Móyíis meyoh ga Kooh. Mi nak, mi ɓo'-
súusúus, mi toonuunun fodii ñaam ga ƀaakaa'. 15 Mi ínohoo dara
ga iñcii mi tumiɗa. En ki'enaa, mi tumoo iñcii mi waari kitumɗa,
mi nami kitum cii mi waaroo kitumɗa. 16 Waa iñcii mi tumiɗa, mi
waa'tiica, kon mi tookin an Waasii Móyíis jofin. 17 Kon binaa mi
tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi tayka, wayee ƀaakaarii en
ga ɗuuycooɗa wërí tumlukohhoo ka. 18 Mi ínohin an enaama yijófí'
laakoo ga ɗuuycoo, mi waa' kiwo' ga kipes faanndoo. En ki'enaa,
kiwaa' kitum yijófí' kii garoo, wayee mi mínooka kimëtí'. 19 Mi tumoo
yijófí'yii mi waari kitumɗa, wayee mi tumi yibóní'yii mi waa'tiiɗa.
20 Binaa mi tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi tumlukoh haffooka,
wayee ƀaakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí ekkoo ga. 21 Iñii yii yërí mi
hot ga haffoo: wahtaa mi waa' kitum iñaa jofin tóoh, yibóní' yërí
tuukukiroo tek. 22 Waasii Kooh newinndoo lool ga ɗuuycoo. 23 Wayee
mi hotin an laakin waas wiliis waa en ga faanndoo ee wërí lebirohi na
iñii heliigoo teeƀpooɗa. Wa tummboo ñaam ga waas ƀaakaa', wii en ga
faanndooɗa. 24 En ki'enaa, massa mi! Ɓii músalanndoo ga faanfiigoo
fii ëewdohhoo ga kikaanɗa ƀa? 25 Mi yii gërëm Kooh ndaga mi laakin
ƀaa músalanndoo ee yërí en Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga helloo
mi abin an mi tookin Waasii Kooh, wayee ga kiƀo'-súusúussoo mi
taabuk waas ƀaakaa'.

8

Kipeskii Helii yisela'í'yii oni ƀuwiiɗa

1 Kon diimaɗa, ƀuwii en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa, atti'soo kikaan.
2 En ki'enaa, Waasii Helii yisela'í'yii oniraa kipes ga ki'enfu wíinoo
na Yéesu Kiristaaɗa ƀëgísinndaa ga waas ƀaakaa' na kikaan. 3 Iñaa
Waasii Móyíis mínéeríi kitum, ndaga dii ƀo'-súusúus laakoo dooli
tah wa mínéeríikaɗa, Kooh tuminndi. Ya tumwa ga waa ya wos
Kowukaagari ëldúna, ka ƀayya faanciigaruu, ɗu, tumoh-baakaa'cii,
doonaa ka nísí'tuu baakaa'ciigaruuɗa. Fodaama, Kooh atti''a kikaan
baakaaraa en ga ƀo'-súusúusɗa. 4 Ya tuminka doonaa kooroh ga
iñaamanaa, ɗu tum bi mat iñaa Waasiigari nakohɗa, ɗu íis kon
kitaabuk waasaa ɗu sak na kihaffuuɗu wayee ɗu taam ga Waasii
Helii yisela'í'yii. 5 Ɓuwii pesi ga iñaa neƀ faanɗa taabuksi neƀlaat-
kumuunƀa doŋ, wayee ƀuwii pesi ga iñaa neƀ Helii yisela'í'yiiɗa
taabuksi Helii yisela'í'yii rek. 6 Kidëk ga kitaabuk neƀlaat-kumuun,
ëewdohi ƀo' ga kikaan doŋ, ee kidëk ga kitaabuk iñaa neƀ Helii
yisela'í'yii onohi kilaas ga kipeskii kukayohkii na ki'en ga jam. 7 Ɓuwii
tíku helƀa ga kitaabuk neƀlaat-kumuunƀaɗa sagohuunun na Kooh. Ɓa
tookoo kitum iñaa Kooh nakoh ee ƀa mínooka hen sah. 8 Ɓuwii taabuk
neƀlaat-kumuunƀaɗa mínsoo Kooh kineƀloh.
9 Ɗú nak, ɗú pesissii ga kitaabuk neƀlaat-kumuunndúu, ɗú pes
ga kitaabuk Helii yisela'í'yii, ndaga Heliima wii dëkka ga ɗuuy
keeñciigaruu. Ɓaa laakkii Helii Kiristaanii ga ɗuuy keeñaagarinaa,
enndii yuu Kiristaanii. 10 Ee binaa en an Kiristaanii yii ga
keeñnjúunaa, kayoh faanciigarúu aawan ga kikaan rek ndaga dii
ɗú tumin baakaa'ɗa, wayee Heliigari oninndúu kipes ndaga dii ɗú
abohuunun ƀo' yijúwí' ga fíkíiciɗa. 11 Ee ƀan, waa Helii Kooh mílísi'
Yéesu Kiristaa ga kikaanɗa, ɗú dëkɗinwa ga keeñnjúu kayoh-kayohɗa,

wóorin an Kooh yiima hay kimílísi' faanciirúu kaaninɗa ɓan kooroh ga doolii Heliigari dëk ga ɗuuycúuɗa.
12 Kon, waa en fodaama, ɗú mbokciigoo, laakin iñaa wa'tuu, wayee
enndii ga iñaa neɓ faan bi ɗu pesi ga iñaa neɓ kumuunnduu. 13 Binaa
ɗú pes ga kitaabuk iñaa neɓ faanaa, ɗú hay kikaan. Wayee binaa
ɗú lëgísi' Helii yisela'í'yii hal ga haffúunaa, ɗú hay kitagoh na kitum
iñcii cibóní'cii ɗú tumiɗa, ee fodaama ɗú laas ga kipeskii kukayohkii.
14 Ɓéeɓ ɓuwii Helii Kooh níi'ɗa, ɓa ɓitowu Kooh. 15 Heliima Kooh
onndúuɗa tumoorúu ñaam, ee wa hay kitah ɗú niiksoo dara, wa
yahhúu kitum ɓitowu Kooh. Wa hayyúu kimín ki'on kiɓay Kooh:
«*Abaa, Paammboo!» 16 Helii Kooh wiima wërí oniruu ki'ínoh ga
keeñnjuu kayoh-kayohɗa an ɗu ɓitowu Kooh. 17 Ee waa ɗu ɓitowu
Kooh, ɗu hay kilam ga iñcaa cijófí'caa ya faani'tuuɗa; ee iñcaama, ɗu
na Kiristaanii ɗu hayca kilam. En an ɗu bok nari kiday coonunaa ɗu
bokan nari ɓan ga ndamaa ya laakɗa.

Kooh hayyuu ki'on ndam wiyaak kuwis

18 Mi foogin an coonucii ɗu en na kiday watiɗa, enndii dara ga
fíkíi ndamaa Kooh yahhuu ki'on kuwisɗa. 19 En ki'enaa, ëldúnaanii
Kooh sakɗa, besoo bes, wa wii sek Kooh teewoh ndamii towutiigari.
20 Ëldúnaaniima Kooh sakɗa, wii taabuk waasaa ëewdohwa ídaa ee
wa tayyiika. Kooh yërí tíkwa iñaama, wayee hoonohhii wa abin
yaakaa', 21 ndaga bes waa hay, Kooh hay kiɓëgís ëldúnanii ya sakɗa
ga doolii saŋku'wa, ammbawa ñaamɗa. Ee fodaama wa laak hafwa,
wa eku ɓan ga ndamaa towutii Kooh. 22 En ki'enaa, ɗú ínohin an bi
wati, ëldúnaanii Kooh sakɗa lís ga mesiklaat fodii ɓetifaa en na ki'íin
ndaga coonucaa ga kilaak kowuɗa. 23 Mesiklaataama keenndii rek ga
ëldúnaanii kesi, wa keenin bi ga ɗookkuu ɗu ɓii ɗu laasin ga Helii
yisela'í'yii, ennda iñaa ya ɗeɓ ki'onohɗa; ɗu ɓii íin ga keeñciiruu ee ɗu
ɓii ga kisek besaa Kooh yahhuu kitum ɓitowuciɗa ee ya ɓëgísannduu
ga kikaanɗa. 24 En ki'enaa, Kooh músalinnduu wayee ɗu taam ga
na ki'am yaakaa'. Ee fu hot iñaa fu yaakaaraa, iñaama ensisoo
yaakaa'. Iñaa fu hotin, fu lísan na kiyaakaa' gari? 25 Wayee waa
iñaa ɗu yaakaa'ɗa ɗu hottiiri duum, kon ɗu jommbi kisek hen, ɗu
guu'guuluk ga iñaama. 26 Fodaama ɓan, Helii yisela'í'yii hayinnduu
ki'amɗoh ndaga ɗu laakoo dooli. En ki'enaa, ɗu ínohoo daa kikíim
Kooh eniɗa. Helii ga kihafci kíimi'tuu Kooh ga ɗuuyci, fodii ɓaa en na
ki'íin wo'eenaa wo'koo na kúuw. 27 Kooh yii ínohin iñaa en ga keeñ
ɓaa en ɓéeɓɗa, ínohin ɓan iñaa Helii yisela'í'yii meekisohɗa, ndaga
wa kíimɗi ɓuwii en ɓuu Koohɗa daa Kooh waarohkaɗa.
28 Ɗu ínohin an ɓuwii waa' Koohɗa, ennda ɓuwii ya nook ga hafci
kitaabuk iñaa ya nakohɗa, iñaa hew gaɓa tóoh Kooh hay ki'ek yahci
ga bi ɓa ɓewoh yijófí' ga. 29 En ki'enaa, ɓuwaa ya tanuk kumëeñí'ɗa,
ya ɗaakɗin hafciɓa, doonaa ɓa en fodii Kowukiigari, ee fodaama, ka
en saawii ɓo' ɓiyewin ga oomaacii. 30 Ɓuwaama ya ɗaaki' hafciɗa,
ya nookinɓa ɓan ɓa hay gari; ee ɓuwaa ya nook ɓa hay gariɗa, ya
abohinɓa ɓan fodii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici; ee ɓuwaa ya aboh fodii
ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, ya erinɓa ndam ɓan.

Kiwaa'kii Kooh waa'tuuɗa laakoo daa ka eem

31 Kon waa enin ɗa, ɗu yah ya kiwo' yiliis? Waa Kooh taam
naruu, ɓii yiida mín yen garuu? 32 Ya yaa, ya saŋngii Kowukaagari
ka koo' ga coonu ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu tah ya erohhakaɗa, kon
ya na Kowukaagari, ya tumɗooruu iñaa en tóohe? 33 Ɓuwaa Kooh
tanuk ga hafciɗa, ɓii yiida mínan ɓuwaama kiyam yen? Kooh yërí
abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. 34 Ɓii yiida mínɓa ki'atti' kikaan? Kiristaanii, ga
kihafci, kaanin, wëñaa ga Kooh mílísɗinndi; ya yugin, hanohin Kooh
yah-ñaabaagari ee ya yaa kíimi'tuu Kooh. 35 Ee ɓii mínan ki'aas ga
díkaantiruu na Kiristaanii bi hëgísohhuu na kiwaa'kiigariɗa ɓa? Yah
coonu ciméeskíroo yah kitíit, ati kihatalluu ga kipes, wala a', kinduul
wala iñaa mín kihídí' kumuun ɓo' ga, wala kikaan? 36 En ki'enaa, iñii
daliruuɗa yërí bídu ga Këyítfaa an: «Kím bi noh aas, ɗí ɓii apu ndaga
fu, ɗí ɓii malaku fodii baalcaa ëewdohu kihoossunee.»
37 Wayee ga iñaa dalluu tóoh, yiima waarinnduuɗa tum bi ɗu mey
ga na ndam wiyaak. 38 En ki'enaa, wëerinndoo an enndii kikaan,
enndii kipes, enndii malaakacii, enndii cii na kinguurukɗa, enndii
wati, enndii kuwis, enndii ha'-dooli, 39 enndii doolaa en ga ɗook,
enndii waa en ga kakayɗa, wala yen yiliis yaa saku hen, laakoo dara
iñaa mínnduu kihëgísoh na kiwaa'kii Kooh teeɓpuu ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.

9

Heetii Isarayeel Kooh tanukɗa

1 Ga dii mi en wíinoo na Kiristaaniiɗa, iñii mi wo'ɗa kayoh fiwóorí',
mi wo''ii saboh. Heliigoo taaboh na Helii yisela'í'yiiɗa teewinndoo
an mi wo' kayoh. 2 Keeñnjoo leehin tak ee mi korukin coonucaa
leehoo. 3 Calalinndoo sah Kooh coñnjoo mi hëgískoh, mi ga kihaffoo,
na Kiristaanii, en ɗanaa mbokciigoo mi bok naɓa heetɗa múcu.
4 Ɓuwaama ɓërí en ɓu-Isarayeel ee Kooh tuminɓa ɓitowuci, ya
teewinɓa ndamiigari, ya pokohin naɓa kifiiliimun, ya erinɓa Waasii
Móyíis, ya teewinɓa dii ya jom kijaamukuɗa, ee ya díginɓa*. 5 Ɓa
límukoh ga caasamuncaagaɓa meyoh ga níilaa Abarahamɗa†; ee
Kiristaanii, ga kiɓo'kaagari, límuk ga ɓuwaama, ya yii ya en Koohyii
hanoh ɓéeɓ ɗookɗa. Ndam aawat gari bi taa'. Aameen.
6 Mi waa'tii kiwo' an iñaa Kooh dígee ɓu-Isarayeelɗa, ya tummbiiri.
En ki'enaa, enndii an towutaa Isarayeel‡ ɓéeɓta boku ga heetaa Kooh
tanukɗa. 7 Ee ɓan, enndii an ɓéeɓ ɓuwaa bok ga níilaa Abarahamɗa,
ɓitowuci. En ki'enaa, Kooh wo'ee Abaraham an: «Tucaasamuntaa
mi dígeeraaɗa meyohsan ga geñaa Ísaak.» 8 Iñaama waa' kiwo' an,
towutaa límukoh ga ɓo' rek tahhii ta en towu Kooh. Towutaa en tuu
Koohɗa, tërí en taa límukoh ga dígaa Kooh dígee Abarahamɗa§. 9 Iñii
yii nak yërí Kooh dígee Abaraham, an: «Wahtii wii gaac, mi hay garaa
kihayis ee laakan ɓetifu Saaraa laakin kowu kiyaal.»

---

* **9:4** 9: 4 Kidíŋkii Pool wo' diiɗa mín ki'en dígaa Kooh na Abarahamɗa, ee ɓan, ɓo' mínin kihalaat ɓan wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa (2 Samiyeel 7: 12, 16; Ísayíi 9: 6; Yérémíi 31: 41-34; Esekíyeel: 34: 23- 24) † **9:5** 9: 5 Caasamuncaa wo'uɗa Abaraham, Ísaak na Yakoop, na towutaa Yakoop tidaaŋkaah na tanaktaa (12) ‡ **9:6** 9: 6 Wo'eenii Pool wo' dii en anee: «enndii an towutaa Isarayeel ɓéeɓta boku ga Isarayeel»: towutaa *Isarayeel* mín ki'en towutaa meyoh ga *Yakoopɗa*. Malkat Sënees 32: 29. § **9:8** 9: 8 Dígaama wo' ga kilímukkaa Ísaak ee enee enaama yidóoyí'-waa'ɗa.

10 Ee eemmbii ɗa; enissa fodaama na Rebekaa. Ya laakka na
caasammbuu Ísaak síis, ɓaa bok paamun yíinoo. 11-12 Kooh wo''ari an:
«yaakkaa hay kisúrga'uk ga këmëeŋkímunaa.» Wii Kooh wo' iñaama
lakanaa ɓa límussii ee ɓa tummbii yibóní', ɓa tummbii yijófí' duum.
Iñaama Kooh tummbari kimëtí iñaa ya natin kitum, ya teewohha an
ya tanuki ga daa neɓpi, ee ya malakoo ga iñcaa cijófí'caa ɓo' tumi
wayee ga ɓayaa ya ɓayyiɗa. 13 Iñaama yërí bídu ga Këyítfaa, Kooh
wo' an: «Mi tanukka Yakoop, mi sagi'ta Esawuu.»
14 Ɗu yah ya kiwo' ga iñaama? Ɗu wo'an an iñaa Kooh tumɗa
júɓpiine? Mínoo ɗa ki'en. 15 En ki'enaa, Kooh wo'ee Móyíis an: «Mi
laakan yërmaandi ga ɓaa mi waa' kiyërëm, mi jofan ga ɓaa mi waa'
kijof gari.» 16 Kooh tanuk ɓo'aa, enndii an ɓaa yërí waarika wala yërí
lëgëyika, wayee Kooh ga kihafci yërí laaki yërmaandi gari. 17 Ndaga
bidu ga Këyítfaa an Kooh wo' buuraa ɓu-Esípti an «Mi falinndaa buu'
doonaa kooroh garaanaa, mi teewoh kiyakkiigoo ee teekiigoo síw daa
en tóoh ga ëldúna.» 18 Fodaama, Kooh laaki yërmaandi ga ɓaa neɓpi
ee ya yëgísɗi keeñ ɓaa neɓpi.
19 Ɓo' hayyoo kimeekis an: «Waa ken mínoo dara ga iñaa Kooh waa',
kon ya na ɓuwii ga ya?» 20 Mi nak, mi wo' an fu, ɓo'-súusúus, fu nam
ki'en ɓa bi fu weeraanti'i na Kooh? Kataa mín kiwo' ɓaa tawahkaɗa
an: «Iñii tah ya fu tawahhoo fodii dii»? 21 Man tawahoh kataa mínin
kitum ga ban iñaa neɓpi: ga yooŋ-banaa wa wíinoo, ya mínin ga
kihëwí' kataa-túuy kimo'ta na ɓan kataakaa foñsi ga fooh*. 22 En
an Kooh waaree kiteewoh aylukaagari na doolaagari, ya tookka kon
kimúuñi' iñaa maañ, ɓuwii tahee aylukaagari, ee kisaŋku' jomeeɓa
ga kilaakɗa; 23 ee ɓan, en an ya waaree kiteewoh daa ndamaagari
hín kiyak ga ɗookkuu, ɗu ɓuwii ya laakin yërmaandi gaɓa, ee ya
waayuki'ɓa kilaas ga ndamaagariɗa, 24 ɗu ɓéeɓpuu, ɗu ɓërí Kooh
nook ga hafci. Ya eemmbii ga kinook yaawúu'cii doŋ ga hafci, wayee
ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. 25 Fodaama, ya wo''aka ga Këyítfaa
Osee, sëldíiga-Koohaa an:
«Ɓuwaa kuɗewaa enéeríi ɓuuroɗa,
mi hayɓa kiwo' ɓuunndoo.
Heetaa kuɗewaa soosɗéeríi keeñnjooɗa,
mi haywa kiwo' heetii soos keeñnjooɗa.
26 Daa ɓa wo'ohseera an ɓa enndii heetiigoo tóoh,
ɓa hay da kiwo'u towutii Kooh yii en na kipesɗa.»
27 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa, ga ɓakci, yéegaloheera ga looɓa an:
«Luu enee an ɓu-Isarayeel, ɓa yewin hen
bi ɓa hídin na tukakaytaa en ga giiyaaɗa,
ɓijutuut gaɓa, ɓërí yah ga kimúc.
28 En ki'enaa, Ha'mudii hay kitum bi mat, ga ëldúna,
iñaa ya wo'ɗa ee yah kigaaw hen.»
29 Ee fodaa Ísayíi yaama wo'eeka kumëeñí'ɗa an:
«Binaa Kooh, yii hanoh ɗookɗa múuñɗéeríi ɓiɓo' ga heetiigaruunaa,
ennaa ɗu ɗúbin fodaa ɓu-teeraa Sodom,
ɗu man na ɓu-teeraa Gomoo'.»

Hewhewii winéwí'wii ga fíkíi ɓu-Isarayeel

* **9:21** 9: 21 Malkat Yérémíi 18: 6 «...ɗú man ga yahhoo fodii dii ban man ga yah hëwíroh kataaɗa»

30 Kon ɗu aban ya kimma? Iñii yii: ɓuwii enussii yaawúu' heelséerí
Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, Kooh abohhaɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Ee
ngëmaa ɓa laak ga Kiristaaniiɗa onɓaka. 31 Wayee ɓu-Isarayeelɓaa
heelee Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga daa ɓa taabuk Waasiiɗa, laakussii
iñaama ga. 32 Iñii tah ya ɓa laakkiika? Ɓa tíkee yaakaa'ɓa ga
tumeencaagaɓa, ɓa saŋnga kigëm ga Kooh. Ɓa tapukka ga atohaa
këfíti ɓo'ɗa, 33 fodaama, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Mi hay kiyíp ga teeraa Síyoŋ
atohaa ɓuwaa këfítukohan,
ee wërí ɓúukanɓa.
Wayee ɓaa fu gëm gawanaa,
yaakaaraagaraa tasoo múk»†.

10

1 Mbokcii, iñii mi waa' ga keeñnjoo ee mi kíim Kooh gaɗa, wërí en
an ɓuwii mi bok naɓa heetɗa, ɓa múc. 2 Kayoh, mi mínin kiseedi'
an ɓa kaantukohin ga kijaamuk Kooh, wayee kikaantukohkiigaɓa, ɓa
taammbii ga na hel. 3 Ɓa ínohoo daa koorohsi bi ɓo' mín kijúɓ ga
fíkíi Koohɗa, ɓa heella kituuki' waas waa ɓa koorohan ga kihafɓa. Ga
iñaama, ɓa tooki'tii Kooh ga iñaa ya tum kijúwí'ɓaɗa. 4 En ki'enaa,
Waasii Móyíis top ga wii Kiristaa hayɗa; en ɗanaa ɓéeɓ ɓaa gëmin
mín ki'abohu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh.

Kimúckii kii ga ɓéeɓ ɓaa gëm ga Yéesu

5 Iñii yii yërí Móyíis bín ga loo iñaa tahi Kooh ki'aboh ɓuwii ɓiɓo'
ɓijúwí', ee kooroh ga Waasii Móyíisɗa. Ya bín an: «Ɓaa taabuk Waasii
ga ɓéeɓ iñii wa nakohɗanaa, pesan gawa.» 6 Wayee ga daa kigëm ga
Kiristaa onohi kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, iñii yii yërí wo'u ga an:
«Kaa wo' ga helfu an:
Ɓii yiida yah kilap ɗook asamaan?» Waa' kiwo': kiɓewohnee da
Kiristaanii, ya yoosuk?
7 Kaa wo' ɓan an:
«Ɓii yiida yah kiyoosuk daa ɓuwaa kaanin enohɗa?» Waa' kiwo':
kikólkí' Kiristaanii ga ɓuwaa kaninɗa, ya hay?
8 Këyítfaa wo' ya kon ga kijúɓ? Iñii yii:
«Wo'eenii Kooh, wii ga yahaafu,
wa wii ga kúuwkiigaraa na ga keeñiigaraa»✡.
Wo'eenii wiima wërí en wii ɗí yéegal ɓuwii an ɓa gëmat ga Yéesuɗa.
9 Ɓéeɓ ɓaa fu wo' ga kúuwfu, ga fíkíi ɓuwii, an Yéesu yërí en Ha'mudii,
ee fu gëm ga keeñaagaraa an Kooh mílísɗìnndinaa, Kooh hayyaa
kimúsal. 10 En ki'enaa, ɓaa gëm ga Yéesu ga keeñaagarinaa, Kooh
hayyi ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici; ee ɓaa wo' ga kúuwci an Yéesu
yërí en Ha'mudiinaa, Kooh hayyi kimúsal. 11 Iñaama yërí Këyítfaa
wo' an:
«Ɓéeɓ ɓaa fu gëm garinaa, ya oorooraa múk.»
12 Fodaama laakoo kigënantiloh an, yii yaawúu', yii enndii yaawúu'.
Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu bok ga Ha'mudii, ee ya tumɗi bi dooy ɓéeɓ ɓuwii
kíimiri dímalɗa. 13 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa fu ɓay Ha'mudii kikíim dímalaa, ya hayyaa kimúsal.»

---

† **9:33** 9: 33 Mëdírohat na Ísayíi 28: 16, ga daa ka wo'u ga kiGerekkaa kiɗewaaɗa. Malkat ɓan Ísayíi 8: 14-15 ✡ **10:8** 10: 6-8 Malkat Dëteronom 9: 4; 30: 12-14.

14 Iñaama yërí laak. En ki'enaa, binaa ɓuwii gëmussii garinaa, ɓa
kooran gada bi ɓa mín kifool gari kikíim dímal? Ɓa tuman na bi
ɓa mín kigëm gari, ee ɓa kelohhii teekiigari wo'u? Ɓa tuman na
bi ɓa keloh teekiigari, ee laakkii ɓaa yéegalohwa? 15 Kon ɓuwaa
yéegalohan teekiigari meyohan gada, ee laakkii ɓuwaa wosu. Moona
Këyítfaa wo'in an:
«Malkat ga dii keeñcii ɓuwii soos ga hayii ɓuwii hay kiyéegaloh
Hewhew cinéwí'ɗa.»
16 Wayee nak enndii ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí keloh Hewhewii winéwí'wii,
taabukussawa. Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo' an:
«Ha'mudii, moo ɓii yiida gëm ga iñii ɗu yéegalohɗa?»
17 Kon kigëm meyoh ga kisúkúruk Hewhewii winéwí'wii
yéegalohuɗa ee Hewhewaama en Wo'eenaa Kiristaanii. 18 Wayee
mi wo' an ɓa kelohhii Hewhewii winéwí'wii hene? Ahaŋ kay! Ɓa
kelohinwa dijófí'. En ki'enaa, Këyítcaa wo'in an:
«Toonaataagaɓa kelohukin daa en ɓéeɓ ga ëldúna
ee wo'eenɓa le'in bi ga topaaraa ëldúna.»
19 Kon mi meekisohis an ɓu-Isarayeel ínohsoo kayoh-kayohɗane?
Ahaŋ kay! Kooh ɗeweera kiwo', koorohha ga kúuwkaa Móyíis, an:
«Mi hay kitum bi, ɗú siisoh ɓuwaa enussii heet duumɗa, mi obis
aylukkúu ga ɓiɓo' ɓiliis ɓaa laakoo hel.»
20 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa kaañnja kiwo' ga iñaa Kooh nakki kiwo'ɗa
an:
«Ɓuwaa heelséeríiroo kihotɗa, hotuununndoo. Ee mi teewohin haffoo
ga ɓuwaa tíkséeríi helɓa garooɗa.»
21 Wayee ga iñaa aaw ga loo ɓu-Isarayeel, Kooh wo' an:
«Noh noh, mi yii lërís yahiigoo heetaa wëe'taa ga an wii, wa kelohoo
kiwo' ee wa yëgísin ga haf.»

11

Kooh foñnjii heetii ɓu-Isarayeel

1 Kon mi meekisoh an, ati Kooh foñin heetiigari? Mínoo ɗa ki'en!
En ki'enaa, mi ga kihaffoo, mi bok ga ɓu-Isarayeel, kucaasamun
Abaraham, ga geñaa Beesamee. 2 Kooh foñnjii heetiigari ya tanukee
kumëeñí'ɗa. Mon ɗú ínohin iñaa bidu ga Këyítfaa, ga loo Ili,
sëldíiga-Koohaaɗa. Ya ña'sukohee ga fíkíi Kooh loo ɓu-Isarayeel. Ya
wo'ee an: 3 «*Ha'mudii, ɓuwii ɓii apuunun sëldíiga-Koohciigaraa, ɓa
pookin loteelcaa ɗí tumohɗeeraa sarahɗa. Diimaɗa, mi doŋ mi tes
ɓaa taabukkaa ee ɓa waa'too ki'ap ɓan.» 4 Kooh ga kihafci wo''ari
an: «Fu tessii haŋfu, mi faandɗin haffoo ɓo' ɓijúnni-yitnaɓanak ɓaa
jaamukussii Baal*».
5 Wati, iñaama ɓan man fodaama garuu. Ɓiɓo' ɓii ga, ɓaa tesin,
ee Kooh tanukɓa ga yërmaandaagari. 6 Ee en Kooh waa'ɓa hen,
tanukkaɓanaa, kon enndii an, ga iñaa ɓa tumɗa tah ya tanukkaɓa.
Enee an Kooh tanuki ɓuwii ga iñaa ɓa lëgëyɗanaa, eneenaa kiwaa'kii
ya waari ɓo'ɗa ensisoo ga yërmaandi. 7 Kon ɗu wo'at an ɓu-Isarayeel
hotussii iñii ɓa heelɗa, wayee ɓiɓo' ga ɗuuyɓa ɓaa Kooh tanuk,
hotuununwa. Ɓaa tesɗa nak enussa ɓuwaa yëgísuunun ga keeñ.
8 Fodaa ka bídu ga Këyítfaa an: «Kooh nëenɗin helciigaɓa, kúnin

* **11:4** 11: 4 Baal iñaa koof. Mëdírohat na 1 Buu' 19: 18

hasciigaɓa, lagin nofciigaɓa ee iñaama bi ga wati.» 9 Dëwít ɓan
cojeeraɓa an: «Ñamahcii ɓa ñamiɗa abatɓa fodii dii fí' abi júu'ɗa.
Ɓa ñafukat kakay ee Kooh íifɓa mesiklaat. 10 Kooh búumɗatɓa, ɓa
hotsisoo, ɓa dëkat ga mesiklaat bi bíiŋciigaɓa daa' kakay bi taa'»✡.
11 Kon mi meekisohis an, ga wii yaawúu'cii këfítukuɗa, ɓa keeneera
bi ɓa le''a kakaye? Mínoo ɗa ki'en! Keenii ɓa keenɗa nak lëgísi'
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa hal bi ɓa mín kimúc. Ee fodaama, iñaama
tahin yaawúu'cii kisiis. 12 Ee en an ɓa lëgísɗin ɓu-ëldúna hal ga Kooh
ee dii ɓa keeninɗa laakɗin ɓuwii ɓíinoo enussii yaawúu'ɗa jeriñaa,
haa bëríinaa ɓéeɓ ɓu-Isarayeel ɓoykidohan hafɓa ga Koohaa, jeriñaa
hídan na kiyak?

Kooh músalin ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

13 Ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, mi wo' narúu kimma. Mi yërí en
ɓii Kooh wos ee ya ebilli ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Kon mi am
an lëgëyii ya sassoo kitumɗa laakin solu lool garoo. 14 Mi yii tumwa
nak, doonaa kisiis am ɓuwii mi heetukoh naɓaɗa, ee heyna fodaama,
laak ɓuwaa hay, Kooh músalɓa. 15 Ga waa Kooh foñ yaawúu'ciiɗa,
ya lëgíssa hal fodaama, doonaa heetcii ga ëldúnaɗa tóoh júwoh nari.
Kon binaa ya haydohis ɓu-Isarayeelaa, iñaama moos madanndii na
kimílískaa ɓuwaa kaaninɗane?
16 En ki'enaa, fu gú' ga mbúuraa, fu faani' Koohwa sarahaa, iñaa
tes ga mbúuraaɗa tóoh enin yuu Kooh. Ee fodaama ɓan, binaa fu
e' Kooh níil kedikkaa, toytaa tóoh enin tuuci ɓan. 17 Heetii Isarayeel
man na kedik-ólíwíyéekaa yípu hen, ee laakka toytaa ɓëjísu ga. Fu
nak ga dii fu enndii yaawúu'ɗa, fu man na koy kedik-ólíwíyéekaa ɓaɓ
ga ëgíraa; ka jokussa daa toytaa ɓëjísohuɗa, ee fodaama fu mínin
kiñam na toytaagaka ga muluymaa níilaa kedikkaa haydohɗa. 18 Kon
kaa ndamuk ga fíkíi toytaa kedikkaama Kooh ɓëjísɗa. Ee luu enee
an helfu waa ga kindamuk, kaa al múk an enndii fu ɓay níilaa,
wayee níilaa wërí ɓayyaa. 19 Fu nak, fu hay kiwo' an: «Toytaama
ta ɓëjísu hen, mi, mi jokussa ga daa ta eneeɗa.» 20 Kayoh, Kooh foñnja
yaawúu'cii en toytaa yowu taamaɗa, ndaga ɓa gëmmbii gari. Fu nak,
ya tummbaraa ga ɓakaa yaawúu'caa ndaga fu gëmin gari. Wayee
nak, kaa ɓëwí' haffu ndaga iñaama. Namaa kiniik Kooh. 21 En an
Kooh yërí múuñí'tii yaawúu'caama en toytaa kedikkaa yowuɗanaa,
fu fooŋ an ya hayyaa kimúuñi', fu yii fu enndii yaawúu' ee fu yërí en
koykii joku ga kedikkiiɗane? 22 Kon fu hotin ga dii Kooh hín kijof
na dii aylukiigari manɗa. Buwii këfítuk, keenussaɗa, ya tamohin
ga ɗookɓa. Fu nak, ya teeɓparaa kijof. Kon dëkaa ga kijofkiigari,
enndiikanaa ya hayyaa kiɓëjís fodii koy kedik. 23 Ee yaawúu'cii, ɓa
took kigëm ga Koohaa, Kooh hayɓa kijokis ga daa ɓa enee kuɗewaa,
ga kedikkaaɗa. Kooh mínínɓa da kijokis. 24 Wayee fu yii fu enndii
yaawúu'ɗa, fu madee na koy kedik-ólíwíyéekaa paɓ ga ëgíraaɗa. Ka
yowussa, ka jokussa ga kedik-ólíwíyéekaa yípu henɗa. Fu ínohin an
iñaama yooɓpii kilaak. Yaawúu'cii nak ɓërí en toytii kedik-ólíwíyéekii
yípu henɗa. Kon wëñan kiyooɓ ga Kooh, ya ɓewista, ya jokista ga
kedik-ólíwíyéekaa kaama yípu hen ta ɓëjísohseeɗa.

Heetii Isarayeel ɓéeɓwa hay kimúc

✡ **11:10** 11: 10 Malkat Kañcaa 69: 24.

25 Mbokcii, laakin iñaa en kúmpa garúu ee mi jominndúuri kiwo',
doonaa ɗú íis haffúu kitík ƀuwaa ínohin iñaa en tóoh. Laakin ga
ƀu-Isarayeel ƀuwaa bi wati saguunun kigëm ga Kooh. Iñaama hay
kilaak bi ga bëríinaa ƀéeƀ ƀuwii enussii yaawúu', Kooh tanukɗa,
aassan ga ngëmii. 26 Daama nak, Kooh hay kimúsal ƀéeƀ heetii
Isarayeel. Iñaama, yërí bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa yah kiƀëgís
ƀuwiiɗa, meyohan Síyoŋ†, ya hay kitum bi, ga kaan Yakoop, laakanndii
ƀaa saŋ kijaamuk Kooh.» 27 Kooh wo''a an: «Mi hayƀa kibayal
baakaa'caagaƀa, ee iñaama yërí teewohan kifiiliimunkaa mi pokoh
naƀaɗa.»✡ 28 Binaa ɗu ƀeƀ loo Hewhewii winéwí'wiinaa, yaawúu'cii
saguununwa kite', ee fodaama ƀa ennda ƀuwaa sagohin na Kooh.
Iñaama lëgísi'tarúu hal ga Kooh. Ɗu wo' ga kitanukkii Kooh tanuk
yaawúu'ciiɗanaa, ƀa en ƀuwaa ya keeñukin ndaga caasamuncaagaƀa.
29 Ɓéeƀ ƀaa Kooh tanuk, barkeellari, ya laakoo hel kanak ga ƀaa
yaama. 30 En ki'enaa, ɗú ƀuwii enussii yaawúu'ɗa, kuɗewaa, ɗú
saŋnga kitaabuk Kooh, wayee diima, ga dii yaawúu'cii sagu kitaabuk
Koohɗa, oninndúu kilaas ga yërmaandii Kooh. 31 Yah ƀan fodaama
naƀa. Diima deŋ, ƀa sagin kitaabuk Kooh ga dii ya laak yërmaandi
garúuɗa, en ɗanaa, ƀa ƀan, ƀa mín kilaas kimma ga yërmaandaagari.
32 Kon Kooh lagin ƀéeƀ ƀuwii rap, ga kisaŋngi kitaabuk, en ɗanaa ya
teeƀ ƀuwii ƀéeƀƀa yërmaandaagari.

Kiyakkaa Kooh

33 Ga dii Kooh hín kiyakɗa moos! Ga dii hamhamiigari hín kiyakɗa
ee tóoh iñaa ya ínohin laaskooɗa! Ɓii mín ki'ínoh helci bi leeh takɗa
ƀa? Ɓii mín kitëebí' iñaa ya nat kitumɗa ƀa?
34 «En ki'enaa, ƀii ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ƀa? Ɓii mínndi ki'on
hel ƀa? 35 Wala ƀan, ƀii e' Kooh yen ƀa, bi an Kooh jominndika ki'ík?»✡
36 En ki'enaa, tóoh meyoh gari; ya yërí tum tóoh ee tóoh eni'ti. Ndam
aawat gari bi taa'! Aameen.

12

Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh

1 Mbokcii, waa fodaama Kooh teewinnduu yërmaandaagari ya laak
garuuɗa, mi kíimmbúu ɗú eroh haffúu fodii sarahaa en na kipes, waa
sela'in ee neƀlohin Kooh. Iñaama yërí en kijaamuk kimëtí'kaa Kooh
sek garúuɗa. 2 Kaa heelat ki'en ƀuwaa taabuki baahcii ëldúnaɗa.
Tookat Kooh e'túu halaat ciliis ci'as doonaa ya súpít keeñciigarúu.
En ɗanaa ɗú mín ki'ínoh iñaa Kooh waa', ennda iñaa jofin na iñaa
neƀpi ee wa mat. 3 Ga iñii Kooh onndoo kooroh ga kijofkaagariɗa, ƀaa
en ƀéeƀ garúu mi wo''i iñii yii: Kaa tíkat haffúu ga daa ɗú le''ii, yaa
en ƀéeƀ mínat ki'ínohsoh daa Kooh hanohi'ti, ee ya lëgëy taam ga na
ngëmaa Kooh wa'tiɗa. 4 Iñaama man na faan ƀo'-súusúus. Cée'cii ga
faanɗa yewin ee wíinoo bokkii na mooroomwa lëgëy. 5 Fodaama, ɗu
ƀii ɗu bok ga Kiristaaɗa, luu ɗu yewin yewin, ɗu enin faan fíinoo ga
dii ɗu en wíinoo nariɗa. Ee ƀéeƀpuu, ɗu enin wíinoo, yaa en ƀéeƀ
ga mooroomci, fodii cée'cii en ga faan ƀo'-súusúusɗa. 6 Kooh warohin

† **11:26** 11: 26 Síyoŋ wërí en teeraa Yéerúsaleem ✡ **11:27** 11: 27 Malkat Ísayíi 27: 9; 59: 20-21; Yérémíi 31: 33-34. ✡ **11:35** 11: 35 Malkat Kañcaa 139: 6-17; Ísayíi 40: 13; Yoop 41: 2.

iñcii ya onnduu kimínɗa daa neƀpi. Iñcii ya onnduuɗa bokkii. Ɓaa Kooh oninndaa ki'en sëldíigacinaa, tumaa iñaama ee fu taam ga na ngëmii. 7 Ɓaa Kooh onndaa kimín ki'amɗoh ƀuwiinaa, amɗoha. Ɓaa Kooh onndaa kimín kijëgí' ƀuwiinaa, jëgíroha. 8 Ɓaa Kooh oninndaa kimín kidígalohaa, dígaloha dijófí'. Ɓaa Kooh oninndaa keeñ ki'onohaa, onohaa na keeñ wisóosí'. Ɓaa Kooh oninndaa kikuliyuk ga ƀuwiinaa, taabaa ga na keeñ. Ɓaa Kooh oninndaa kilaak yërmaandi kidímalohaa, taabaa ga na keeñ wisóosí'.

9 Waarat ƀimooroommbúu ga ɗuuy keeñnjúu, ee ka hanat ki'eem ga kúuwkii rek. Núpat iñaa bonin ee ɗú ñaak ñap ga yijófí'. 10 Waarohat ga díkaantirúu na keeñciigarúu ƀéeƀ, fodaa ƀuwaa bokoh. Ɓocirohat kiwaaroh ga díkaantirúu. 11 Kaantukohat ee kaa yówírat yahhúu! Lëgëyɗat Ha'mudii ee ekat keeñciirúu ƀéeƀca ga. 12 Ɓú abin yaakaa' ga iñcii Kooh dígohɗa, kon keeñnjúu soosat seƀ. Binaa ɗú en ga coonunaa, tookatfa kikooruk. Dëkat ga kikíim Kooh rek. 13 Warohat iñcii ɗú laakɗa na ƀuwii enu ƀuu Koohɗa ga soolicaagaƀa, ɗú toputu' dijófí' sagaccaa haysi ga kaancaagarúuɗa. 14 Ɓuwii hatalirúu ga kipesɗa, kíimɗatƀa Kooh. Kíimat Kooh barkeelƀa; kaa kíimat ya coñƀa. 15 Bokat kineƀluk na ƀuwii enu ga neƀlaatɗa; Bokat kikoduk na ƀuwii enu na kikodukɗa. 16 Bokat hel ɗú en wíinoo. Kaa ƀëwírat haffúu, wayee tookat kijutuuti haffúu. Kaa tíkat haffúu ƀuwaa wëñ kilaak hel. 17 Ɓo' tummbúu iñaa joffiinaa, kaa ëldattika. Namat kiheel kitum iñaa jofin ga fíkíi ƀéeƀ. 18 Tumat iñaa ɗú mín tóoh bi ɗú dëk na ƀéeƀ ƀuwii ga jam, en mínukaa. 19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa ëldúkat ga yibóní'yaa ƀo' tummbúu, wayee íisat Kooh payka ga aylukaagari. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa, Ha'mudii wo' an: «Mi yërí laak ki'ëldúk, mi yah ki'ík yaa en ƀéeƀ, iñaa cal iñaa ya tumɗa.»✡ 20 Ya wo'in ƀan an: «Binaa ƀo', yaa waa'tii garaa kihot, yaawaa, onaari iñaa ya ñaman. Binaa ya pílaa, onaari músú, ya an. Fu tum iñaamanaa, ya hay laak kaci fiyaak ga.»* 21 Kaa íisat kibon wëñnjúu dooli, wayee ga kijofkaa ɗú tumɗa, laakat ndam ga ɗook kibon.

13

Kikelohi' ƀuwii Kooh kuliyuki'ɗa

1 - Ɓaa en ƀéeƀ jomin kikelohi' ƀuwii kuliyuk ga nguu'ciiɗa. En ki'enaa, laakoo nguu', waa meyohii ga Kooh; ƀéeƀ cii laakɗa, Kooh yërí yípca. 2 Kon ƀéeƀ ƀaa fu saŋ kikelohi' ƀuwii tíku ga fíkíiɗanaa, fu heñoh iñaa Kooh tuuki'. Ee ƀaa fu heñoh iñaamanaa, waas hay kidal ga ɗookfu. 3 Ɓaa tumi iñaa jofin jomoo kiniik ƀuwii ga nguuriiɗa; ƀaa tumi iñaa joffii yërí jomƀa kiniik. Kon ɗú waa' kiniikoo ƀuwaamanaa, tumat iñaa jofin, en ɗanaa ƀa hayyúu kikañ. 4 En ki'enaa, ƀa lëgëyi' Kooh, ee iñaama onndaa jam. Wayee binaa fu tum iñaa joffiinaa, fu jomin kitíit, ndaga enndii sooy Kooh onndaƀa kimín kiko'. Ɓa ƀisúrga Kooh ee ƀërí laak kiyóoskí' aylukaa Kooh ga ɗook ƀuwii tumi iñaa joffiiɗa. 5 Kërí tah ɗu jom kikelohi' ƀuwii kuliyukɗa hen. Ee enndii rek kiniik aylukaagaƀa, wayee ka en iñaa dal helluu. 6 Kërí tah ƀan ɗú jomin kifay lempu. Ínohat an ƀuwii Kooh e' lëgëy kifayuk lempuɗa,

✡ **12:19** 12: 19 Malkat Léwítík 19: 18; Dëteronom 32: 35; Mëccëe 5: 39; Lúkkaa 6: 27-29.
* **12:20** 12: 20 Wo'een cahii diiɗa en fodii dii: «man na fu nëgíroh ëeñin-kiwii ga ɗook hafaagari»; Malkat Liiwuk 25: 21-22

ɓa lëgëyi' Kooh ee ɓa jomin kimëtí' sasaa Kooh nakɓa waama. 7 Erat
yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom ki'eruɗa. Ɓaa ɗú jom kifay lempunaa,
fayattiwa. Ɓaa ɗú jom kifay juutinaa, fayattiwa. Ɓaa ɗú jom ki'e'
céeraa, erattiwa. Ɓaa ɗú jom ki'e' ndamaa, erattiwa.

Waarohat ga díkaantirúu

8 Kaa laakɗat ken kobot, enndii kobot kiwaaroh dogaa. Ɓéeɓ ɓaa fu
waa' mooroomfunaa, fu wacohin na Waasii Móyíis. 9 En ki'enaa, Kooh
nakohin an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kaa
ap ɓo', kaa lok, kaa ɗíibuk kilaak iñaa en yuu mooroomfu.» Iñcuma
nakohuɗa, na caa tesɗa tóoh, ca cii ga wo'eenii wii an: «Waaraa
mooroomfu fodii fu waa' haffuɗa.» 10 Ɓaa waarin mooroomci, tumoori
iñaa meskin. Kon binaa fu waa' mooroomfunaa, fu tumin iñaa Waasii
Móyíis nakoh kitumɗa bi matin.

Kiwaayuk kihayiskii Ha'mudii

11 Kon tumat fodaama. En ki'enaa, ɗú ínohin jamaanii ɗu enohɗa.
Wahtii ɗú jom kiyúudukohɗa le'in. Wahtii Kooh yahhuu kimúsalohɗa
wëñin kideey. Wa úsaayissii fodaa ga wii ɗu han ki'aas ga ngëmiiɗa.
12 Wekii wii yah kileeh ee Kooh yii yah kiwíis. Ɓu foñat iñcii tumsi
ee ca ɗaakuki henɗa, ɗu ganaayuk lee'laatii Kooh e'tuu kiheñohohɗa.
13 Kon ɗu tíidat yijúwí' fodii ɓaa tíin na noh taŋ. Ɓu hanat kiliiluk
ga kiñam na ki'an, ɗu hanat kifaanuki na ɓaa en tóoh na kiŋalaañuk,
ɗu hanat kiñarohi, ɗu hanat ki'iñaadoh ga díkaantiruu. 14 Wayee
nak, madat na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ee kaa taabukat neɓlaat-
kumuunndúu ga iñcii ka waa'ɗa rek.

14

Onohat cee' ga díkaantirúu

1 Tookat ga ɗuuycúu ɓaa ngëmaagari yëgísissii duum ee kaa
ñarohat nari ga halaatcaa ya laakɗa. 2 Laakin ɓaa halaat an ya mínin
kiñam ñamahaa en tóoh. Ee ɓaa ngëmaagari yëgíssii duum nak
halaat an ya ñaman iñcii línsi ga dë'ɗa rek. 3 Ɓaa ñami iñaa en tóoh
jomoo ki'eew yaa ñamoo iñaa en tóoh, fodaa gariɗa. Ee ɓaa ñamoo
iñaa en tóoh hanat ki'atti ɓaa ñami iñaa en tóohɗa, ndaga Kooh ga
kihafci tookinndi. 4 Fu nak, fu tík haffu ɓa, bi fu atti'i súrga jaambuu'?
Waa ya am lëgëyaagari, waa ya foñlukwa tóoh, ya dígohka na ha'-
kaanci. Ee sah ya hay ki'am lëgëyaagari ndaga Ha'mudii laakin doolaa
amlukohanndiwa.

5 Laakin ɓuwaa halaat an laakin besaa gën bescii cíinoo ga fíkíi Kooh.
Ee ɓíinoo halaatu an bescii tóoh, ca wíinoo. Ɓaa en ɓéeɓ ínohat dijófí'
iñaa ya halaatɗa ee ya am ga. 6 Kon ɓo' halaat an laakin bes, waa gën
cíinoocaanaa, ya tumka kijaamuk Ha'mudii. Ɓaa tanuk kiñam iñaa
en tóoh, ya tumka kijaamuk Ha'mudii ee ya gërëmi Kooh ga iñaama.
Ɓaa tanuk kiñamoo iñaa en tóoh, ya tumka ɓan kijaamuk Ha'mudii
ee ya gërëmi Kooh ga iñaama. 7 Yíinoo garuu pesi'tii hafci ee yíinoo
garuu yahhii kikaani' hafci. 8 En ki'enaa, binaa ɗu pesaa, ɗu pesi'
Ha'mudii, ee ɗu kaanaa ɓan, ɗu kaani' Ha'mudii. Kon waa ɗu pes,
waa ɗu kaan, ɗu ɓuu Ha'mudii. 9 Iñaama yërí tah Kiristaanii kaannda,
ya mílíssa doonaa ya en Ha'mudii ɓuwii kaaninɗa na Ha'mudii ɓuwii
en na kipesɗa. 10 Kon fu, fu yërí en ɓa bi fu atti''i mooroomfu? Ee fu

ɓan, fu yërí en ɓa bi fu eewi mooroomfu? Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu hay kituuk
ga fíkíi Kooh, ya atti''uu. 11 Bíduunun ga Këyítfaa, Ha'mudii wo''a an:
«Ga dii mi yii pes ee kayohɗa, mi wo' an ɓéeɓ ɓuwii hay kiyí'u ga
fíkíiroo ee yaa en ɓéeɓ hay kiwo' faŋ ga kúuwci an mi yërí en Kooh.»✡
12 Fodaama ɓaa en ɓéeɓ garuu hay kilayohi hafci ga fíkíi Kooh, ga
tóoh iñaa ya mos kitum.

Kaa ek mooroomfu ga kitum baakaa'

13 Kon ɗu íisat ki'atti' mooroommbuu. Namat kiguu'guuluk ga
kiwatuk kitum iñaa mín mbokkúu kerceen kikëfít, wala tahanndi
kikeen ga yibóní'. 14 Dii mi en wíinoo na Yéesu, Ha'mudiiɗa tahinndoo
ki'ínoh ee wëerinndoo an laakoo ñamahaa tabin kiñam. Wayee binaa
ɓo' am an yen tabin kiñamaa, iñaama tam kiñam gari. 15 Binaa fu ek
mooroomfu coonu ndaga iñaa fu ñamiɗanaa, lakanaa fu waarissiiri.
Kaa ek mooroomfu ya saŋku' ndaga iñaa fu ñamiɗa. Ya ɓan,
Kiristaanii kaanɗinndi. 16 Iñaa ɗú am an jofin garúu, hanat kilím
ɓasee ga ɗookkúu. 17 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh deeyohhii
dara na ñamah wala anah. Kibok ga Nguurii Kooh wërí en kitaabuk
iñaa júwin, kiheel jam na kineɓluk, ee iñcaama, Helii yisela'í'yii yërí
onohica. 18 Ɓaa jaamuki Kiristaanii fodaama hay kineɓloh Kooh ee
ɓuwii ɓan hay kiwo'u an ya jofin. 19 Kon nak, ɗu heelat kitum iñaa
haydohi jam ga díkaantiruu na iñaa yëgísɗan ngëmaa yaa en ɓéeɓ
garuu. 20 Iñii fu ñamiɗa hanat kikalañsoh lëgëyii Kooh. Kayoh,
laakoo ñamahaa líiɓ ga fíkíi Kooh. Wayee ɓaa fu ñam ñamahaa tahan
mooroomfu kikeen ga yibóníraa, fu tumin iñaa joffii. 21 Iñaa gënɗa,
wërí en an kaa ñam koynoh, kaa an sangara ee kaa tum dara yiliis yaa
ekan mooroomunfu ga kitum baakaa'. 22 Iñaa fu gëm ga loo iñaamaɗa,
eemdohaari ga díkaantifu na Kooh. Ya yewinin múu', ɓaa helci dalin
ga iñcaa ya tumiɗa. 23 Ɓo' am ga helci an ya jomoo kiñam iñii yii, binaa
ya ñamwanaa, ya tumin baakaa'. En ki'enaa, tumeenaa taammbii na
ngëm ɓéeɓ iñaa baakaa'.

15

Kikuliyuki' iñaa neɓ mooroomfu

1 Ɗu ɓii ɗu yëgísin ga ngëmiiɗa, ɗu jomin kikooruk ɓuwii
ngëmiigaɓa yëgíssiiɗa ee ɗu jomoo kiɗëwí' iñaa neɓ garuu doŋ.
2 Ɓaa en ɓéeɓ garuu heelat kitum iñaa newin mooroomci ee jofin
gari, doonaa yaama mín kiwëñ kiyëgís ga ngëmaagari. 3 En ki'enaa,
Kiristaanii mosoo kiheel iñaa neɓpi. Iñii yii bíduunun ga Këyítfaa
an: «Baseecaa ɓuwaa ɓaseeraaɗa, fu Kooh, ca keenin ga ɗookkoo.»✡
4 Ɓéeɓ iñaa bínsee kuɗewaa ga Këyítfaaɗa, bínsee kijëgí'tuu doonaa
wa yóodí'tuu kimúuñ ee wa daas keeñciigaruu bi ɗu mín kilaak
yaakaa' ga iñaa Këyítfaa wo'ɗa. 5 Koohyii onohi kimúuñ ee daasi
keeñcii ɓuwiiɗa onattúu kijúwoh yaa en ɓéeɓ na mooroomci fodaa
Yéesu Kiristaa waa'kaɗa. 6 Fodaama, ɓéeɓpúu ɗú bok koonaa kíinoo,
ɗú yeeki, ɗú kañi Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

Kiristaa hayi' yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

✡ **14:11** 14: 11 Malkat Ísayíi 45: 23; Mëdírohat na Filiip 2: 9-11. ✡ **15:3** 15: 3 Malkat Kañcaa 69: 10.

7 Yaa en ga ɓéeɓ tookat mooroomci fodaa daa Yéesu Kiristaa
tookkúuɗa, doonaa ɓuwii e' Kooh ndam. 8 En ki'enaa, iñii mi waa'túu
kiwo'ɗa wërí en an Kiristaanii tummba hafci súrga yaawúu'cii
kiteeɓɓa an Kooh wo'oo, lëehíraa ya nís iñaa ya wo'ɗa. Ya hayya kon
kimëtí' iñaa Kooh dígee ɓicaasamɓaɗa. 9 Ya hayin ɓan doonaa ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa ndamu Kooh ga yërmaandaagari, fodaa këyítfaa
wo' kaɗa an: «Ërí tah, mi hay kiwo' faŋ ga leeloo heetcii ɓéeɓca an
fu Kooh ee mi hay kiyeek kiyakkii teekiigaraa.»✡
10 Bíduunun diliis ga Këyítfaa an:
«Heetcii ɓéeɓca, neɓlukat na heetii Kooh tanukɗa.»✡
11 Ya wo'issa diliis an:
«Ɓéeɓpúu, ɗú heetcii, ndamat Ha'mudii.
Ɓuwii ɓéeɓɓa ndamatti.»
12 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa ɓan wo'in an:
«Hay kilaak ɓaa límukan ga níilaa Yesee.
Ya hay ki'en buurii heetcii ɓéeɓca,
ee ca tíkan yaakaa'ɓa gari.»*
13 Koohyii onohi yaakaa'ɗa sóosírat keeñnjúu seɓ, ya onndúu jam
wimëtí' sëk ndaga ɗú gëmin gari. Fodaama, keeñnjúu líif muut na
yaakaa', waa meyoh ga doolaa Helaa yisela'í'yaa.

Iñii tah Pool bínnda ɓu-Room këyítfii fiiɗa

14 Mbokcii, mi ga kihaffoo mi ínohin an ɗú jofin lool, wëerinndoo
dijófí' an ɗú ínohin tóoh kayohfii ee ɗú mínin kijëgíroh wo'eenii Kooh.
15 Wo'eencii mi binndúuɗa, en laak ɓítin kikelohaa, dara tahhiika,
hanaa kiwaa'túu kiníindís rek iñaa ɗú ínohin haat. Mi tumka ga iñii
Kooh onndoo, ga kijofkiigari, 16 mi ennda súrga Yéesu Kiristaa ga ɗuuy
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Ya faanndaroo haŋ kitum lëgëy kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii, doonaa ga tumeenii Helii yisela'í'yii, ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa enu fodii sarahaa newin Kooh. 17 Kon waa mi yii ga
yah Yéesu Kiristaa, mi safarin ga lëgëyii Kooh nakkoo kitumɗa. 18 Mi
kaañoo kiwo' yen yiliis yaa enndii iñii Yéesu Kiristaa tum koorohha
garooɗa. Ya kooroh garoo, kihaydoh ɓuwii enndii yaawúu'ɗa, ɓa
taabuk Kooh: Iñaama ya tuminndi kooroh ga wo'eencii mi wo'iɗa na
iñcii mi tumiɗa. 19 Ya tumin kíntaan na mandarga ciyewin ee Helii
yisela'í'yii teewohin dooliigari. Mi yéegalohin Hewhewii winéwí'wii
wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga leeloo ɓuwii, aboh ga
teeraa Yéerúsaleem bi ga gohaa Ílírii. 20 Mi mos kiwaa' kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii ga ɗekatcaa ɓuwaa en daama mossoo kikeloh
loo Kiristaaniiɗa. Mi waaréerii kitawah yen ga ɗook lëgëy ɓiɓo' ɓiliis.
21 Fodaama, mi ɗeeŋngii dara ga iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Ɓuwaa ken mosooɓa kiyéegal iñaa aaw gari hayussi kihot.
Ee ɓuwaa mosoo kikeloh loociɗa hay ki'ínohu iñaa laakɗa.»

Iñii tah Pool waa' kika' Roomɗa

22 Ërí tah, waas ciyewin binaa mi waa'túu kihay kiwaak rekaa,
mi hayoo. 23 Diimaɗa nak, lëgëyiigoo dii ga gohcii ciiɗa leehin.
Tíkíis tiyewin tee, taa helloo lík ga kihay kiwaakneerúu rek, 24 ee mi
waareeka binaa mi en na kiyah kúlkaa Espaañaa. Mi koo' dumanaa,

---

✡ **15:9** 15: 9 Malkat 2 Samiyeel 22: 50; Kañcaa 18: 50. ✡ **15:10** 15: 10 Malkat Kañcaa 117: 1. * **15:12** 15: 12 Yéesu abu fodii tapisee yen, pëelée yen. (Ísayíi 11: 10)

mi warinndúu kihot ee ɗú amɗohhoo ga ɓaawaama; keeñnjoo ɓan hay
kisoos ga ki'en narúu jutuut balaa mi paafaa. 25 Wayee diima deŋ, mi
yah Yéerúsaleem kidímal ɓuwaa Kooh enu daamaɗa. 26 Ɓuwaa Kooh
enu ga kúlkaa Maseduwaan na kaa Akayɗa† hídírohuunun hëelís
kiwosoh ɓuwaa Kooh enu ga Yéerúsaleem, laaksoo daraɗa. 27 Ɓa
ga kihafɓa, ɓërí halaat iñaama ee jofin ɓa dímal ɓuwaama. Kooroh
ga yaawúu'cii, Kooh barkeelin ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ɓa laasin ga
ngëmii. Kon kerceencii enussii yaawúu'ɗa jomuunun kiwa' kerceencii
enu yaawúu'ɗa ga alalciigaɓa. 28 Kon binaa mi lëehí' kitum lëgëyiigoo,
mi ɓay dímalaa aaw ga kerceencaa enu ga Yéerúsaleemɗanaa, mi hay
kika' kúlkaa Espaañ ee mi koorohan garúu duma. 29 Mi ínohin an
binaa mi hay garúunaa, Kiristaanii hayyúu kibarkeel lool ga iñaama.
30 Mbokcii, ɗu ɓéeɓpuu ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ee
Helii yisela'í'yii tumin kiwaaroh ga díkaantiruu. Kon mi kíimmbúu
ɗú amɗohhoo ga kikíim Kooh, 31 en ɗanaa mi ka' kúlkaa Yúudéenaa,
ɓuwaa enu daama ee gëmussii ga Kiristaaniiɗa, sodalsooroo lool.
Kíimat Kooh doonaa dímalaa waama mi yah kiɓayi' ɓuwaa Kooh enu
ga Yéerúsaleemɗa, ɓa tookwa. 32 Ƒodaama, neɓ Koohaa, mi hay kihay
garúu na keeñ wisóosí', mi íikaruk jutuut ga ɗuuycúu. 33 Mi kíim,
Koohyii laak jamɗa, ya enat narúu ɓéeɓpúu! Aameen.

16

Pool këñí'ta ɓu-Room

1 Kon mi yii díŋkaanndúu Febe, mbok-kerceennduu yiɓeti, ee en
súrga ga jaangaa Keŋkeree. 2 Ya yum hay garúu, ee leenaa abatti bi
jof ga teekii Ha'mudii fodaa daa ɓo'-Kooh jom ki'abuɗa. Amɗohatti
ɓan ga ɓéeɓ iñaa ya sooluk. En ki'enaa, ya amɗohin ɓo' ɓiyewin,
bi ga mi yii yii sah. 3 Ɗú këñíri'too Pírísíl na Akílaas ɓiyaaɓumgoo
duma ɗí bok kilëgëy ga teekii Yéesu Kiristaa. 4 Ɓa ɓanak, ɓa karin
bi ɓa waa'ta kitoon tumuunɓa ndaga mi. Mi yii gërëmɓa ga iñaama.
Ee enndii mi haŋngoo doŋ: ɓéeɓ jaangucii ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
gërëminɓa ɓan. 5 Mi yii këñí' ɓan ɓuwii ga jaangii hídírukohsi ga ɗuuy
kaancaagaɓa kikíim Koohɗa. Mi yii këñí' Epaynet, yii mi keeñukinɗa:
ya yërí ɗeɓ kigëm ga Kiristaanii ga gohaa Aasíi. 6 Mi yii këñí' Mërí
ga: ya yaama, ya sodin lool garúuɗa. 7 Mi yii këñí' ɓan ɓu-kaanndoo
Andoroníkus na Yúníyaas, ɓa ɓii mi bokee naɓa kilagu ga kasuɗa.
Ga apotaa'cii, ɓa enin ɓuwaa neɓlohin ɓuwii lool ee ɓa deɓpoo sah
kigëm ga Kiristaanii. 8 Mi yii këñí' Ampílíyatus, yii mi keeñukinɗa ga
fíkíi Ha'mudiiɗa. 9 Mi yii këñí' Irbee yii ɗí bok nari kilëgëy ga teekii
Kiristaaniiɗa, ya na Estakis yii mi keeñukinɗa. 10 Mi yii këñí' Apeeles,
yum teewohin bi matin sëk ngëmaa ya laak ga Kiristaaniiɗa. Mi yii
këñí' ɓan ɓu-kaan Arístobil. 11 Mi yii këñí' mbokkoo Herodíyoŋ na
ɓan ɓu-kaan Narsís, ɓa ɓuu Ha'mudii. 12 Mi yii këñí' ɓan Tirifeen
ya na Tirifoos ee ɓa bok kilëgëy ga teekii Ha'mudiiɗa. Mi yii këñí'
Persís, yum mi keeñukinɗa. Ya ɓan ya sodin lool ga kilëgëyi' Ha'mudii.
13 Mi yii këñí' Rifis, ya yum ya en súrga yiyaak ga Ha'mudiiɗa, ya
na eeci, ee en eemun garooɗa ɓan. 14 Mi yii këñí' Asinkirit, ya na

† **15:26** 15: 26 Akay, iñaa goh wiyín ga kúlkaa Geres. Laakin jamaanaa Kúlkaa Geres e'seera teekaama (330-37 balaa Yéesu Kiristaa)

Felegon na Ermes, Patorowaas, Ermas na ɓéeɓ mbok-kerceencaa enu naɓa daamaɗa. 15 Mi yii këñí' Fílolok na Súlí, Nere na këmëeŋkíci
yiɓeti Olimpas na ɓan ɓéeɓ ɓuwum Kooh enu naɓa daamaɗa.
16 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an ɗú ɓërí
bokoh. Ƀuwii ga jaangucii Kiristaaniiɗa ɓéeɓɓa ɓëyrohuununndúu
këñí'.

Watukat kiɗeeŋ iñaa waas kerceen nakoh

17 Ƀú mbokciigoo, mi kíimmbúu hen, leenaa watukat ɓuwii heñoh
kinís iñcum ɗú jëgíruɗa ee fodaama ɓa haydohi kihëgískoh ga
ɗuuycúu na kiye''úu ga waas wibóní'. Kaa aaskohat na ɓuwaama.
18 Ƀuwaa manɗa, tumussii lëgëyii Kiristaanii Ha'mudiigaruu nakohɗa,
ɓa tum iñaa neɓɓa. Ƀa yahi ɓuwii hen ee ɓa neɓ kúuw en fan kúum.
Fodaama nak, ɓa ɗúki ɓuwii hoorussii helɗa. 19 Ƀú ga kihaffúu nak,
ɓéeɓ ínohin an ɗú taabukin iñii Ha'mudiigaruu nakoh kitumɗa. Kon
ínohat an keeñnjoo soosin lool garúu. Wayee nak, mi waarin ɗú taam
na hamham widóoyí' ga ki'ínoh iñaa jofin, ɗú tumiri ee ɗú aaskohoo
na yibóní'. 20 En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa, diimanaa ya napañsoh
Seytaani ga fíldoo kotciigarúu, ɗú laak dooli ga ɗookci. Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu barkeelattúu.
21 Tímotée, yii taam naroo kilëgëyɗa, yii këñí'túu ga, ya na ɓuwii
bokoh naroo enu diiɗa: Lusiyus, Yaasoon na Sosipatoros.
22 Mi nak, Tertiyus, mi bídi' Pool këyítfii fii ee ga teekii Ha'mudii, mi
yii këñí'túu ga. 23 Gayus yii këñí'túu ga ɓan. Mi yii ennda ga kaanci,
ee ɓéeɓ ɓu-jaangii Yéesu haysi kikíim Kooh dii ga kaanci ɓan. Erasti,
yii ɗaak hëelísii teeriiɗa ɓan yii këñí'túu ga, ya na mbokkuu Kartus. [
24 Yéesu, Ha'mudiigaruu barkeelattúu ɗú ɓéeɓpúu.]

Pool kañnja Kooh

[25 Kon, ɗu kañat Kooh. Ya yërí laak doolaa wëñannduu kiɓaat
kiyëgís ga ngëmiiɗa. Ee iñaama yërí mi wo'i, mi en na kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗanaa. Kooroh
ga Hewhewii winéwí'wiima, Kooh ínohlukohha ɓéeɓ kúmpafaa ya
ɗaakee kumëeñí', 26 ee diimaɗa, ya teewohinfa faŋ. Fodaa daa
Koohyii leehoo, nakoheekaɗa, fa koorohha ga këyítcaa sëldíiga-
Koohcii. Fodaama iñaa ɗaakkee yaama yéegalohuunun ga ɓéeɓ
heetcii, doonaa ɓa gëmwa, ɓa taabukwa. 27 Ndam aawat ga Kooh,
yii ya haŋci doŋ, ya laak hamhamɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa bi taa'!
Aameen.]

Këyítfii Pool ďeƀ kibín
Ɓu-Korentiďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiďa. Ya karee daama ga ƀaawaagari wukanakwaa. Ya tumee daama kíis kíinoo na caban. Jamaanaama wërí ya jangat ga ďuuy ƀuwaa enussii yaawúu'ďa bi ƀa gëmmba ga Kiristaanii.

Korenti enee teeru wilëekí'-solu. Gaal-giiycaa meyohee daa en ƀéeƀ ca teeri daama ee dëkaa yewineera toonoh. Faankoh-pakaycaa yewineera daama fodaa ka man ga teerucaa ciyaakcaa cíinooďa. Fodaama, ƀa ƀaydohha kerceencaa ga ƀadukeenaa wibóní'waa waama. Iñaama ekka Pool coonu fiyaak. Ya ƀítukka lool gaƀa. Ya bínnda këyít kiwo'ƀa ƀa watuk ƀuwaama ƀibóní'ƀaa (1 Korenti 5: 9). Laakka ƀiƀo' ƀaa hay gari kiwo''i yen ga ƀadukeenaa kerceencaa ga Korentiďa. Pool dallaƀa kibín këyít kiña'ƀa. Ya yúunndaƀa ga enaama ciyewin fodii kihëgískohkaa laak ga ďuuy kerceencaaďa, ga loo ki'en faankoh-pakay, ga loo kipañ, ga loo kiñam koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, iñaa aaw ga jawootii jaangii na cuuníinfaa fisela'í'faa Ha'mudii, iñcaa Helii yisela'í'yii onohiďa, na ga loo kimílískaa ƀuwaa kaaninďa.

Pool wo''aƀa ƀan an: Ki'am bi yëgís ga Kiristaanii doŋërí mín kipay iñcaa cimoroocaama ga ƀuwiiďa, ee kiwaa' mooroomfuërí en waasaa mínlukohan ƀéeƀ iñaamaďa.

Këyítfii Pool bín ƀu-Korentiďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1-9*)
2 - Kihëgískohkii laak ga jaangii Korentiďa (*1: 10–4: 21*)
3 - Pool ña' ƀu-Korenti ga ƀadukeenaa wibó ní'waa ƀa enukohďa (*5: 1–6: 20*)
4 - Iñii Pool taas ga loo sëyďa (*7: 1-40*)
5 - Pool taas ga loo koynohkaa tumu sarah ga koof (*8: 1–11: 1*)
6 - Ɓadukeen kerceen ga ďuuy jaangu (*11: 2-34*)
7 - Iñcii Helii yisela'í'yii onohiďa (*12–14*)
8 - Pool níindísoh kimílískaa Kiristaanii (*15: 1-58*)
9 - Dímalaa aaw ga kerceencaa laakooďa (*16: 1-4*)
10 - Pool waayukka kiƀaaƀ (*16: 5-12*)
11 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ƀu-Korentiďa; Taŋkoh. (*16: 13-23*)

Këñďoh

1 Mi Pool, Kooh, ga iñaa ya waa', yërí ƀayyoo ki'en apotaa' Yéesu
Kiristaa. Mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sosten mbokiigaruu,
2 ďú, ƀu-jaangii Kooh ga teerum Korentiďa, ďú ƀii ďú en ƀuu
Kooh kooroh ga Yéesu Kiristaaďa, ďú ƀii ďú ƀayu ki'en heetiigari
wisela'í'wiiďa na ƀéeƀ ƀuwii daa en tóoh ƀa ƀayi teekii Yéesu
Kiristaa Ha'mudiigaruuďa. Yéesu yiima yërí en Ha'mudiigaƀa, ennda
Ha'mudiigaruu. 3 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu
Kiristaa Ha'mudii, ƀa barkeellúu, ƀa onndúu jam.

Kooh barkeelinnduu kooroh ga Yéesu

4 Mi dëk kigërëm Koohyiigoo ga loorúu ndaga dii ya barkeelinndúu
kooroh ga Yéesu Kiristaaďa. 5 En ki'enaa, kooroh ga Yéesu Kiristaa,

Kooh oninndúu kihóomí' ga iñaa en tóoh, ennda ɓéeɓ iñaa aaw ga
loo kijangat na tóoh iñaa aaw ga loo ki'ínoh. 6 Iñii ɗí yéegaloh ga
loo Kiristaaniiɗa enin iñaa yëgísin ga keeñciigarúu 7 Kërí tah, Kooh
barkeelinndúu, ɗú matɗìn ga tóoh iñcii ya onohɗa, ɗú ɓii ɗú en na
kisek wahtaa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu feeñan ga ndamaagariɗa.
8 Kiristaanii ga kihafci, yërí yahhúu ki'on kiyëgís ga ngëmii bi ga
siñdaanaa, doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an garúu yibóní', bëríinaa
Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu hayisanɗa. 9 Kooh iñaa ya dígoh tóoh,
tummbi, ya yii ya ɓayyúu ki'en wíinoo na Kowukiigari, Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.

Kihëgískohkii laak ga Jaangaa Korentiɗa

10 Mbokcii, ga Teekii Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, mi kíimmbúu,
ɓéeɓpúu júwohat ɗú am wo'een wíinoo ee kihëgísukoh hanat kilaak
ga díkaantirúu. Enat wíinoo seŋis, ɗú bok hel, ɗú bok halaat. 11 En
ki'enaa, ɗú mbokciigoo, ɓu-kaan Kelowee wo'uununndoo an ɗú eni
ga kinookoh ga díkaantirúu. 12 Mi waa' kiwo' an, yaa en ɓéeɓ garúu
yii wo' fodii dii: yii an «Mi, mi bok ga Pool», yaa an «Mi, mi bok
ga Apoloos», yúu an «Mi, mi bok ga Pee'*», yúunee an «Mi, mi bok
ga Kiristaanii.» 13 Ɗú fooŋ an Kiristaanii hëgískoh hene? Ati mi yërí
daaysee ga kuraanaa ndaga ɗú? Wala ati ɗú bëtísi'see ga teekaa Pool?
14 Mi gërëmin Kooh ga dii mi bëtísi''ii yíinoo garúu enndii Kirispus
na Gayus rekaa. 15 Kon ken mínoo kiwo' an ɗú bëtísi'u ga teekiigoo.
16 Ahaŋ kay, mi yërí bëtísi' ɓan Estefanaas na ɓu-kaanci. Paaf
danaa, mi níindísukkii kibëtísi' ɓiɓo' ɓiliis. 17 En ki'enaa, Kiristaanii
wossiiroo kibëtísi', wayee ya wossoo kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii
ee mi ayukoo ga wo'een caa meyoh ga ki'ínoh ɓo'-súusúus. Ƒodaama,
kikaankaa Yéesu ga kuraanaa enoo sooy.

Kiñaañkii Kooh na dooliigari

18 En ki'enaa, kiyéegaloh an Kiristaanii kaanin ga kuraanaa, ɓuwii
aaw ga kisaŋku'ɗa tíku iñaama kidof. Wayee ɗu ɓii Kooh músalinɗa,
ɗu hot doolii Kooh ga jangataama. 19 Bídu ga Këyítfaa an, Kooh wo'
an:
«Mi hay kiɗúbí' kiñaañkii ñëeñí'cii,
mi fëeyí' helcii ɓuwii toon kilaak helɗa.»
20 Kon ñëeñí' laak gada? Ɓaa jagin laak gada? Ɓaa ínohin kiwo' laak
gada ga ëldúnanii wii? Hanaa Kooh teewohhii an kiñaañ ɓo'-súusúus
iñaa kidof?
21 Kooh, ga kiñaañkaagari, tummba bi ɓu-ëldúna mínndiiri ki'ínoh
kooroh ga kiñaañkaagaɓa. Iñaama tah kon ya koorohha ga wo'eenii
ɗí yéegaloh ɓuwii abohwa kidofɗa, kimúsal ɓuwii gëman gawaɗa.
22 Yaawúu'cii meekisohu kitumɗu kíntaan, ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
heelu ki'ínoh. 23 Wayee ɗí, ɗí yéegaloh Kiristaanii daayu ga kuraaɗa.
Iñaama kofeel ga yaawúu'cii ee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa tíkuka kidof.
24 Wayee ɓuwii Kooh ɓay ga hafciɗa, ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii
yaawúu', ɓa am an Kiristaanii yërí en doolii Kooh, yërí en kiñaañkii
Kooh. 25 Iñii Kooh tum kooroh ga Kiristaa ee ɓuwii tík kidofɗa yërí
wëñ kilúun kiñaañ ɓo'-súusúus. Ee iñaama Kooh tumee ɓuwii tíkwa
kilaakoo dooliɗa paafin dooli ɓo'-súusúus.

---

* **1:12** 1: 12 Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

26 Mbokcii, malakat ɓii ɗú eneeɗa, ɗú ɓii ɗú laasin ga ɓëytohii
Koohɗa: yewinndii garúu ɓuwaa ɓu-ëldúna tík ɓiɓo' ɓiñëeñí', wala
ɓiɓo' ɓilëekí'-dooli, wala ɓuwaa límukoh ga yoh wiyaak. 27 Ó'óo,
man iñii ɓu-ëldúna tík kidofɗa, yërí Kooh ɓeɓ kikaci'i' ɓuwii ɓu-
ëldúna tík an ɓa ɓërí ínohɗa. Ee ɓan, iñaa ɓu-ëldúna tík kilaakoo
dooliɗa yërí Kooh ɓeɓ kikaci'i' ɓuwii ɓu-ëldúna tík an ɓa ɓërí laak
dooliɗa. 28 Ee, Kooh ɓewin iñii tíku yijutuut ga ëldúna, eewuunun
ee enndii tús ga ëldúnaɗa, kiɗúbí' iñii ɓu-ëldúna tík yilëekí'-soluɗa.
29 Kooh tummba iñaama doonaa ken laakoo iñaa ya ndamukan ga
fíkíici. 30 Kooh yërí tum ɗu ennda wíinoo na Yéesu Kiristaa. Ee kooroh
gari, Kooh oninnduu kiñaañ, ya abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí, tuminnduu
ɓiɓo' ɓisela'í', músalinnduu ga baakaa'. 31 Kërí tah, fodaa ka bídu ga
Këyítfaaɗa, wo'u an: «Ɓaa waa' kindamuk ga yenaa, ya ndamukatti
ga Ha'mudii✡.»

2

Dii Pool yéegaloh Kiristaanii daaysee ga kuraanaaɗa

1 Mbok-kerceencii, wii mi hay kúllúu mi ga kihaffoo, kiyéegallúu
kúmpafii ga Koohɗa, mi toonndiirúu kimín kiwo' na kiwëñ ki'ínoh.
2 En ki'enaa, mi abéeríi kiwo' narúu ga dara yiliis enndii iñaa aaw
ga Yéesu Kiristaa dogaa, yii daaysee ga kuraanaaɗa. 3 Mi sah, ga wii
mi en ga díkaantirúuɗa, mi laakéeríi dooli, mi saakee hen lool sah
ndaga kiniik Kooh. 4 Wo'eenaagoo na iñaa mi jaŋngateeɗa ayukéeríi
ga kimín kiwo', kaa meyoh ga kiñaañ ɓo', wayee ayukee ga doolaa
Helii yisela'í'yii teewukohee ga ɗuuy iñcii mi wo'ɗa. 5 En ɗanaa,
ngëmiigarúu ayukoo ga kiñaañkaa meyoh ga ɓo'-súusúus, wayee
ayukan ga doolii Kooh.

Ki'ínohkii meyoh ga Koohɗa

6 Moona déy, kiñaañ kërí ɗí jangat ee ɓuwii ngëmiigaɓa matinɗa,
ínohuunun gaka. Kiñaañkii kiima meyohhii ga ëldúnaanii wii, ee
enaamacii en na kinguuruk ga ëldúnaanii wiiɗa ínohsooka, ca cii
ca aaw ga kisaŋku'ukɗa. 7 Kiñaañkii Kooh enee kúmpa ga ɓuwiiɗa
kërí ɗí jangat. Bi ëldúna sakunaa lak Kooh waayukin kumëeñí' iñaa
ya yah kitumɗa bi ɗu mín kibok nari ga ndamaagari. 8 Enaamacii
en na kinguuruk ga ëldúnaaniiwiiɗa ínohsoo kiñaañkii kiima, ndaga
eneenaa ɓa daayoo Ha'mudii líifin na ndamɗa ga kuraanaa. 9 Fodaa
Këyítfaa wo'kaɗa an:
«Iñaa has mosoo kihot,
nof mosoo kikeloh,
ɓo'-súusúus mosoo kihalaat,
iñaama yërí Kooh waayukɗee ɓuwii waa'tiɗa.»✡
10 En ki'enaa, ɗu ɓërí Kooh teeɓ iñaama, kooroh ga Heliigari. Helii
wiima nak hotin iñaa en tóoh bi ga iñcaa wëñ kihuut ga halaatcaa
Koohɗa. 11 Ɓo'-súusúus iñaa en gariɗa, ɓii yiida mínndi ki'ínoh enndii
helaa en gari, ya ga kihafciɗanaa? Fodaama ken mínoo ki'ínoh iñaa
en ga Kooh enndii Helii Kooh dogaa. 12 Ɗu ga kihaffuu, ɗu laassii helaa
meyoh ga ëldúna wayee ɗu laas Helii meyoh ga Koohɗa, en ɗanaa ɗu
mín ki'ínoh iñcii Kooh onnduu ga kijofkiigariɗa. 13 Iñcii Kooh onndíi

✡ **1:31** 1: 31 Malkat Yérémíi 9: 22-23. ✡ **2:9** 2: 9 Malkat Ísayíi 52: 15; 64: 4.

ciima, ɗí jëgírohhiica kooroh ga wo'een, caa meyoh ga kiñaañ ɓo'-súusúus wayee ca meyoh ga wo'een, caa meyoh ga Helii yisela'í'yii. Fodaama, iñcii meyoh ga Helii Koohɗa cërí ɗí yéegaloh ga ɓuwii ɓay Helaagariɗa.
14 Ɓaa ɓay halaat ɓo'-súusúus kesi mínoo kitook iñcii meyoh ga Helii Koohɗa. Ca eni gari wo'een dof. Ya mínooca ki'ínoh ndaga Helii Kooh yërí onohica ki'ínoh. 15 Ɓaa ɓay Helii Kooh nak mínin ki'ínoh iñaa en tóoh, wayee ya ga kihafci, ɓuwaa ɓíinoo mínoo ki'ínoh iñaa ya halaatɗa. 16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓii mín ki'ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ɓa,
bi ya míniri ki'on hel?»
Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí ɓay halaatii Kiristaanii.

3

Súrgacii jaangii Kiristaa

1 Mi nak mbokcii, mi mínndii narúu kiwo' fodii ɓaa wo' na ɓuwaa taam na Helii Kooh. Wayee mi wo''a narúu fodii ɓaa wo' na ɓuwaa taabuku iñaa neɓ kumuunɓa, fodii tulii' ga ngëmii ga Kiristaaniiɗa. 2 Ërí tah, mi ɓëpí'tarúu miismii rek, mi e'tiirúu ñamahii wiyëgísí'wii ndaga lak ɗú hatinoowa. Ee sah bi wati ɗú hatinoowa, 3 ndaga ɗú lís kipes fodii ɓuwaa taabuk neɓlaat-kumuun. Waa ki'iñaan na kiñaroh cii lís kilaak ga díkaantirúu, ɗú mínan na kiwo' an ɗú líssii kitaabuk neɓlaat-kumuun, ee ɓadukeeniigarúu enndii ɓadukeen ɓo'-súusúus kesi? 4 Binaa ɗú aaw kinookoh, ɓii an: «Mi, mi bok ga Pool», ɓíinoo an: «Mi, mi bok ga Apoloos», iñaama enndii ɓadukeen ɓo'-súusúus kesee? 5 Ee sah, ɓii en Apoloos ɓa? Ɓii en Pool ɓa? Ɗí, ɗí súrga Kooh kep, ee ɗú kooroh garíi hen, ki'aas ga ngëmii. Yaa en ɓéeɓ garíi tum lëgëyaa Ha'mudii sassiɗa. 6 Mi, mi yípin kedikkii, Apoloos soollaka, wayee Kooh yërí yëkí'ka. 7 Kon nak, ɓii yípɗa na yii soolɗa enussii dara, Kooh yii yëkɗi kedikkiiɗa yërí en tóoh. 8 Yii yípɗa na yii soolɗa ɓërí hín wem. Yaa en tóoh Kooh neehalanndi ga coonufaa ya dayɗa. 9 En ki'enaa, ɗí ɓërí taam kilëgëyi' Kooh, ee ɗú ɓërí en yooniigari, ɗú ennda ɓan tawahii Kooh en na kiyípɗa.
10 Ga iñii Kooh onndoo ga kijofkiigariɗa, mi enin tawahohaa setin yah, mi yípin larii tawahii ee ɓo' yiliis yii tawah ga ɗookgaanii. Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ watukat dijófí' daa ya tawahiɗa 11 Larii tawahii wa wíinoo ee Yéesu Kiristaa yërí. Laakissii la' wiliis waa mín kiyípu. 12 Ga ɗook lariima nak laakin ɓuwaa en na kitawah ga na wúrúus, ɓii na hëelís, ɓii na siimii cimórí', ɓii na haanga, ɓii na booɓ, ɓii na baaŋ. 13 Ga besaa bërii ëldúna yah ki'atti'uɗa, iñaa ɓo' lëgëyin tóoh hay kihotuk, meydohu faŋ. En ki'enaa, besaama yah fodii kiwii, kaa ɓaa en ɓéeɓ, lëgëyaagari hay ga kikoo'dohu, kimalak daa wa hín kimanɗa. 14 Ɓaa iñaa fu tawah ga ɗook laraaɗa kiwiikaa mínndii dara ganaa, fu hay kilaas neehal. 15 Wayee nak, ɓaa iñaa fu tawahɗa takaa, fu hay kiñak neehalaagaraa. Fu hay kimúc ee fu madan na ɓaa rëcoh ga kiwiikaa.
16 Ɗú ínohoo an ɗú ɓërí en Kaanfii Kooh ee Helii Kooh yii dëkka garúune? 17 Ɓaa fu ɗúbí' Kaanfii Koohaa, Kooh hayyaa kiɗúbí' ndaga Kaanfii Kooh sela'in ee Kaanfiima, ɗú ɓërí. 18 Ken hanat hafci kiɗúk. Binaa laak garúu ɓaa tík hafci ñëeñí' ga fíkíi ɓu-ëldúna, ya namat

kay kitook kitíku dof ga fíkíiƀa, en ɗanaa, ya en ƀaa ñaañin ga
fíkíi Kooh. 19 En ki'enaa, iñii ƀu-ëldúna tík kiñaañɗa iñaa kidof ga
fíkíi Kooh. Bíduunun ga Këyítfaa an: «ƀuwii toon kiñaañɗa, Kooh
ƀúukinƀa, koorohha ga helcaa ƀa la' ga kihafƀaɗa.» 20 Bíduunun
ƀan an: «Ha'mudii ínohin halaatcaa ñëeñí'caa, ya ínohin an ca en
sooy.» 21 Kon nak, ken hanat kindamukoh ƀo'-súusúus. Ɗú ƀërí laak
tóoh: 22 ennda Pool, ennda Apoloos, ennda Pee'*, ennda ëldúna, ennda
kipeskii, ennda kikaankii, ennda iñcii laak diimaɗa, ennda iñcaa yah
kihayɗa, tóohca ɗú ƀërí laakca. 23 Ee Kiristaanii yërí laakkúu, Kooh
laakka Kiristaanii.

4

Ɓuwii enu apotaa' Kiristaaniiɗa

1 Kon ɗú jommbíi ki'aboh ƀisúrga Kiristaanii rek, ɗí tuukuk lëgëy
ki'ínohlukoh ƀuwii kúmpafii en ga Koohɗa. 2 En ki'enaa, ƀaa tuukuk
lëgëy ƀo', iñaa ya meekisuɗa wërí en kitum lëgëyaagari bi júƀ fodaa
ya nakukaɗa. 3 Mi ga kihaffoo, waa ɗú atti''oo, wala mi ƀayu paanaa
atti'ohsiɗa, dara ƀíttiiroo ga. Mi nak, mi atti'oo haffoo ƀan. 4 En
ki'enaa, heliigoo yammbiiroo ga dara wayee iñaama tahhii mi wo' an
mi júwin. Ha'mudii yërí doŋ jommboo ki'atti'. 5 Kon nak kaa atti'at
ken ee wahtii Ha'mudii amɗa le''ii. Sekat bi Ha'mudii hayis. Yërí yah
kiléerí' iñcii ɗaakuk ga ñúusiiɗa, ya meydoh faŋ halaatcii ɗaaku ga
keeñciiɗa. Fodaama, ƀaa en ƀéeƀ Kooh hayyi kikañ, kañaa wa' gari.
6 Mbokcii, mi wo' iñcuma garoo na ga Apoloosaa, nam ki'en mi
waa'túu kiyúun. En ɗanaa, ɗú malak garíinaa, ɗú ínoh iñii liiwukii
wii waa' kiwo'ɗa an «Eemat ga iñaa bídu ga këyítfaaɗa.» Kon ken
garúu hanat kiƀëwí' hafci ya fa'ta na yiinaa, ya yóoskí' yaa tesɗa. 7 En
ki'enaa, fu wóotíroh na ƀuwii ga ya? Iñii yiida fu laak ee enndii Kooh
onndaari? Waa Kooh yërí onndaa iñcii fu laakɗa, fu ndamuk ya ga en
fan fu yërí on haffu?
8 Kon daal, ɗú laakin tóoh iñaa ɗú sooluk! Kon daal ɗú dóoyírin!
Ɗú foñinndíi, kon ɗú aasin ga kibuu' haat! Dii ɗí waaree ɗú en ƀibuu'
kayoh-kayohɗa ee ɗí bok narúu kinguurukɗa! 9 Ee sah, manndoo
na ɗí apotaa'cii, Kooh ƀewinndíi, ya hanohi'taríi fenoo ƀuwii, ɗí en
ƀuwaa jom ki'apu, ƀéeƀ malaki ga, ɗí en yensirukaah ga fíkíi ëldúna,
fíkíi malaakacii na fíkíi ƀéeƀ ƀuwii. 10 Ɗí, ɗí ƀërí tíku dofcii ndaga
Kiristaanii, ɗú, ɗú ennda ñëeñí'cii an ƀërí en wíinoo na Kiristaaniiɗa.
Ɗí, ɗí ƀërí en ƀuwii laakoo dooliɗa; ɗú, ɗú ennda ƀuwii an ƀërí laak
dooliɗa. Ɗú, ɗú ƀërí en ƀuwii eru cée'ɗa, ɗí nak, ɗí ennda ƀuwii
faali'ussiiɗa. 11 Bi ga wahtii ɗu enohɗa, ɗí ƀii yaaƀ, ɗí ƀii píl, ɗí laakoo
iñaa ɗí ekukan, ɗí ƀii feeku ee ɗí dëk ga kiwíil. 12 Iñaa ɗí ñaman, ɗí
lëgëyiri na yahciigaríi. Binaa ƀiƀo' ƀassíinaa, ɗí kíimi'ƀa yijófí'. Binaa
ɗí hatalu ga kipesaa, ɗí tookka. 13 Ɓuwii wo'i garíi yibóní', wayee ɗí
wo'i naƀa wo'een cinéwí'. Ga fíkíi ƀuwii, ɗí ƀërí en caluuscii ëldúna,
ɗí ƀërí en baycii ëldúna.

Towutii Pool ga ngëmiiɗa

14 Mi bínndiirúu iñcuma kikaci'i'túu, wayee mi bínca kiyúunndúu,
ɗú ƀii mi aboh ƀitowuroo ga ngëmii, taa mi keeñukinɗa. 15 En

* **3:22** 3: 22 Malkat 1: 12: Teekaa Kefaas wërí Pool ƀay dii.

ki'enaa, luu ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah yóodíreerúu kitaabuk Kiristaanii, ɗú laakkii paamun ɓiyewin. Mi en paamudii haydohhúu ga Yéesu Kiristaaɗa, kooroh ga Hewhewii winéwí' wii mi yéegallúuɗa. 16 Kon mi kíimmbúu, tumat fodiigoo. 17 Kërí tah mi wosohhúu Tímotée yii mi aboh fodii kowuroo ga ngëmiiɗa, mi keeñukinndi ee ya júwin ga fíkíi Ha'mudii. Ya hayyúu kiníindís dii kipeskiigoo man ga waasii Kiristaanii, ee iñaama yërí en iñii mi jëgíroh daa en ɓéeɓ ga jaanguciiɗa.

18 Laakin ga ɗuuycúu ɓuwaa en na kiɓëwí' yúuk, ɓa fooŋ an mi hayisanndii kiwaakneerúu. 19 Wayee neɓ Ha'mudiinaa, diimanaa mi hayyúu kiwaaknee bi mi ínoh, ɓuwaama en na kindamukɗa, ati ɓa wo' túuwtaagaɓa doŋ wala laakin iñaa ɓa mín. 20 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh enndii kiwo' na kúuw kesi onohika wayee kimínkaa meyoh gariɗa onohika. 21 Iñii gënëllúu ya? Mi hay garúu, mi taam na kifeekoh, wala mi hayan, mi tam na keeñ kiwaaroh na kiɗúkoh narúu?

5

Ɓadukeenaa wibóní'waa kerceencaa Korenti

1 Giliis gee ɓan: ɓuwii keloh an laakin ga ɗuuycúu kibonkaa hotuk, kaa wëe'taa ga an kii ɓuwii ínohsoo Koohɗa sah tumsooka. Wo'u kon an laakin garúu yaa tum ɓeti paamci ɓeti, 2 ee an ɗú ndamukoh iñaama. Keeñnjúu jomee ga kileeh hen ee ɓaa tum iñaamaɗa ɗú kaalli ga díkaantirúu. 3 Mi nak, luu en an mi gaa narúu duma, heliigoo wii narúu duma. Kon man na mi yii ga díkaantirúu ee ɓaa tum iñaa yibóní'yaamaɗa mi atti'inndi haat. 4 Mi nakinndúu ga teekii Yéesu Ha'mudiigaruu, hídírukohat, mi yah ga díkaantirúu ga hel ee doolii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu yah naruu kitaam. 5 Ɓaama, tíkatti ga yah Seytaani, en ɗanaa faanfaagari ɗúbíru, ee fodaama fítaagari mín kimúc ga bëríinaa Ha'mudii hayisanɗa.

6 Ɓú laakoo iñaa ɗú ndamukohan. Ɓú ínohin liiwukii wii an: «Moloŋ-kuun wijutuut, waa kaañohin dooyin kikaañohi' kuuncaa tóohca.» 7 Kon sétírat haffúu ga moloŋ-kuunii wimëeñí'wii en baakaa'ɗa, en ɗanaa ɗú set wic, ɗú man na kuun ci'as caa tummbii moloŋ-kuun. En ki'enaa, Kiristaa apuunun ga kuraanaa, ya ennda baal-sarahiigaruu ga Paakii. 8 Kon ɗu húmbalat Paakiigaruu ee hanat ki'en na mbúuraa tumin moloŋ-kuun wimëeñí', wii en kimoroo ga nof na kisootɗa, wayee enat na mbúuraa en kiset keeñ na kitum iñaa en kayohɗa.

9 Mi bídeerarúu këyít, mi wo''arúu an kaa bokat dara na ɓuwaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa. 10 Wo'eeniigoo aawéerii nak ga ɓuwii ga ëldúna faanuksi na ɓaa en ɓéeɓɗa, wala ɓii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafɓaɗa, lokcii wala ɓuwii jaamuki tuu'ɗa. Ɓuwiima, ɗú na' naɓa kibokoo ga daranaa, ɗú meyan ëldúna hen. 11 Mi waareerúu kiwo' an: Kaa bokat dara na ɓuwaa tíku hafɓa kerceen ee ɓa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa, ɓii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafɓaɗa, ɓii aamuki koofɗa, ɓii ɓasi mooroomɓaɗa, ɓii dëk ga kilaalɗa, ɓii lokiɗa. Ɓaa man fodaama kaa bokat nari sah kiñam. 12-13 Ɓuwii enussii kerceenɗa mi yërí jomɓa ki'atti'e? Ó'óo, Kooh yërí yahɓa ki'atti'. Wayee ɗú,

ɗú jomin ki'atti' ɓuwii ɗú bok naɓa jaanguɗa. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Ɓii yibóní'yii, meydohatti ga díkaantirúu.»

6

Kilayoh ga díkaanti ɓikerceen

1 Mbokcii, binaa yíinoo garúu laakoh na mbok-kerceen mooroom-
cinaa, ya mínan na kikëldúk ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ya ka' ki'atti'u
ga ɓuwaa júwussii ga fíkíi Kooh? 2 Kon, ɗú ínohoo an ɓuwii en ɓuu
Koohɗa ɓërí yah ki'atti' ëldúnane? Waa ɗú ɓërí yah ki'atti' ëldúna,
iñii hoonohhúu ki'atti' iñcaa ciyíncaa caama ya? 3 Hanaa ɗú ínohoo
an bi ga sah malaakacii ɗu ɓërí yahɓa ki'atti'? Kon ki'atti' iñcii ga
ëldúnaɗa mínannduu na kitëh? 4 Ee kat, laakohaa man fodaama,
en ga díkaantirúunaa, ɗú ɓeɓnee ɓiɓo', ɓaa jaangii abohɓa ɓuwaa
enndii dara, ɓa atti''úu? 5 Mi wo' man iñaama jominndúu ki'ap
kaci. Hanaa kay laakin ga ɗuuycúu ɓo' yíinoo yaa ínohin yen book,
yaa mín ki'atti' mbok-kerceen ɓanak ɓaa laakoh? 6 Kon morin moos
kerceen na mooroomci, ɓa laakoh bi ɓa ka'nee sah ga fíkíi atti'ohcaa
gëmussii ga Yéesuɗane? 7 En ki'enaa, kilayoh ga díkaantirúu kërí
ɗeɓ kiteewoh an ɗú keenin jac. Kitooñu fu múuñ, kilokɗu fu múuñ
enndii kërí gën kilayoh na mooroomfune? 8 Ee eemmbiiɗa sah, ɗú
ga kihaffúu, ɗú ɓërí tooñi, ɗú ɓërí loki ee ɗú tumi mbokkúuka.
9 Kon ɗú ínohoo an ɓuwii júwussiiɗa boksanndii ga ɓuwaa yah kilam
Nguuraa Koohɗane? Kon ken hanattúu kiɗúk. Ɓuwii faanuki na ɓaa
en ɓéeɓɗa, ɓuwii aamuki koofɗa, ɓuwii ɗúki yaalɓa na ɓetiɓa ɓa
faanuki na ɓo' yiliisɗa, yaalcii faanuki kiɓeti na yaal mooroomɓaɗa,
na ɓuwaa tumka lëgëyɗa, 10 lokcii, ɓuwii waari kigooñ iñaa en tóoh
ga hafɓaɗa, ɓuwii dëk ga ki'anɗa, ɓuwii ɓasi mooroomɓaɗa, gúroh-
waascii, ɓéeɓ ɓuwaama boksanndii ga ɓuwaa yah kilam Nguuraa
Koohɗa. 11 Ɓiyewin garúu madee fodaama kuɗewaa, wayee ɗú
setɗussa ga baakaa'ciigarúu, ɗú faanɗussa Kooh haŋ doonaa ɗú en
ɓuuci, ɗú abohussa ɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh, kooroh ga teekii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudii, na ga Helii Koohyiigaruu.

Erat Kooh Ndam ga faanciigarúu

12 Laakin ɓuwaa wo'i an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum.» Kayoh, wayee
enndii tóoh jof garúu. Mi mín kiwo' an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum»,
wayee, mi yahhii ki'íis haffoo, mi en ñaam iñaa en tóoh. 13 Ɗú wo'in
ɓan an: «ñamah eni' look, ee look eni' ñamah.» Kayoh, ee Kooh hayca
kiɗúbí' ca kanak tóohca. Faan nak, enohussii kifaanuk na ɓaa en
ɓéeɓ. Faanfii eni' Ha'mudii ee Ha'mudii eni' faanfii. 14 Kooh yii mílísi'
Ha'mudii ga kikaankaaɗa, Koohyii yiima yërí yahhuu kimílísi' ɓan ga
kikaankaa, kooroh ga dooliigari.
15 Ɗú ínohoo an faanciigarúu iñcii cée' ga faanfii Kiristaa hene? Mi
hay kiɓeɓ moos cée' ga faanfii Kiristaanii, mi tumwa cée' ga faan
faankoh-pakaye? Múk, mi tumooka. 16 Kon ɗú ínohoo an ɓaa fu
faanuk na faankoh-pakayaa, fu enin nari faan fíinoone? En ki'enaa,
ga loo ɓeti na yaal, bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓa ɓanak, ɓa yah
faan fíinoo»✡. 17 Wayee ɓaa en wíinoo na Ha'mudiinaa, lak enin nari
wíinoo ga hel.

✡ **6:16** 6: 16 Malkat Sënees 2: 24.

18 Kon núpat kifaanuki na ɓaa en ɓéeɓ. Ɓéeɓ baakaa' wiliis, waa ɓo'
tum laakohhii dara na faanfaagari, wayee ɓaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓ
ya tumin iñaa joffii ga faanfaagari. 19 Kon ɗú ínohoo an faanfiigarúu
fërí en Kaanfii fisela'í'fii Helii yisela'í'yii dëkohɗane? Heliima en
garúuɗa, Kooh yërí onndúuwa. Ɗú, ɗú laakkii haffúu. 20 Kooh eroh
cadam fiyaak, ya laassarúu. Kon, na faanciigarúu, erat Kooh Ndam.

7

Iñii Pool taas ga loo sëyɗa

1 Diimaɗa ɗu paafat ga iñcaa ɗú bídeeroo, ɗú meekissaroocaɗa.
Iñaa gën ga yaalɗa wërí en ya le'oo ga ɓeti. 2 Kikeen ga yibóní' nam
kiyooɓ hen bi, iñaa gënɗa wërí en yaalaa en ɓéeɓ laak ɓetici, ɓetifaa
en ɓéeɓ laak yaalci. 3 Yaal jomin kitum iñaa wa'ti ga díkaantici na
ɓetici ee ɓeti ɓan jomin kitum iñaa wa'ti ga díkaantici na yaalci. 4 Ɓeti
laakkii faanfaagari, yaalci yërí laak. Yaal ɓan laakkii faanfaagari,
ɓetici yërí laak. 5 Yíinoo gaɓa jomoo mooroomci kihoonoh hafci,
enndii an ɓa júwoh ga hen, ɓa tum fodaama ee enoo ga iñaa maañ,
lak ɓa waa' kikíim Koohaa. Wayee gaama paafaa, ɓa taabaatat ɓa
sëy. Enndiikanaa, ɓa mínsanndii ki'abuk ee Seytaani mín ga kikooroh,
fí'ɓa. 6 Iñii mi wo' yii mi tookin ya tumu, wayee mi gítínndii ken ga.
7 En ki'enaa, enee ga iñaa gënëlloonaa, ɓéeɓ tuman fodiigoo. Wayee
nak ɓaa en ɓéeɓ na iñaa Kooh onndiɗa. Yii Kooh onndi iñii yii, yii
Kooh onndi iñaa yay.

8 Yaalcii laaksoo ɓetiɗa na ɓeticii ɓiyaalɓa kaaninɗa, iñii mi wo'ɓa
ee gën gaɓaɗa wërí en an ɓa tum fodiigoo, ɓa tesɗa. 9 Wayee en lak
ɓa mínoo ki'abukaa, yaal pajat ɓeti pajuk. En ki'enaa, kipañ na ki'en
ga pañ, kërí gën kitak.

10 Ɓuwii en ga kipañ wala kipajukɗa mi wo'ɓa iñii yii: Ɓetifaa
pajukin jomoo kitagoh na yaalci. En ki'enaa, enndii mi ebilohka na
kihaffoo, wayee Ha'mudii yërí. 11 Ee binaa fa tagoh narinaa, fa jomoo
kipajukis wala book fa júwohisat na yaalci. Yaal ɓan jomoo kifoñ
ɓetici. 12 Iñii mi yah kiwo' yiiɗa nak enndii Ha'mudii ebilohhi wayee
mi yërí wo'ka: Binaa yaalaa en kerceen laak ɓetifaa enndii kerceenaa,
ee ɓetifaa took kites narinaa, ya jomoo ɓetifaa kifoñ. 13 Fodaama ɓan,
ɓetifaa en kerceen laak yaalaa enndii kerceen ee yaalaa took kites
narinaa, ya jomoo kitas ɓan. 14 En ki'enaa, yaalaa enndii kerceen Kooh
tookinndi ndaga daa fa taam na ɓetifaa en kerceenɗa, ee ɓetifaa enndii
kerceen Kooh tookinfa ndaga daa fa taam na yalaa en kerceenɗa.
Enndii fodaamanaa, towutaagaɓa madan na towu yiifa', ee wiima
lakanaa Kooh tookinta. 15 Wayee nak ɓaa enndii kerceen waa' kitagoh
na ɓaa ya pajoh nari en kerceenɗanaa, yaama íisatti ya yee'. Iñaama
laakaa, yaa en kerceenɗa, ennda yaalaa ennda ɓetifaa, ya laakin hafci.
En ki'enaa, Kooh ɓayyúu kipes ga jam. 16 Fu ɓetifii en kerceenɗa,
fu ínohoo ati eneenaa fu hay kitah yaalfu kimúc, ee fu yaalii en
kerceenɗa ɓan, fu ínohoo ati eneenaa fu hay kitah ɓetifu kimúc.

Kaa súpítat kipessúu

17 Paaf ga iñiimanaa, ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk kipeskaa Ha'mudii
onndiɗa, kipeskaa ya enohee ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa. Iñaama
yërí mi ebiloh ga ɓéeɓ jaangucii. 18 Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci,

laakkaa lak fu gúrukinaa, kaa heel kiɗaak mandargaa teewoh an fu
gúrukinɗa. Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci, laakkaa lak fu gúrukkiinaa,
kaa gúruk. 19 Kigúruk na kigúrukkii tóoh laakoo solu. Iñii laak
soluɗa wërí en kitum iñaa Kooh nakohɗa. 20 Ɓaa en ɓéeɓ lísat
kitaabuk iñaa ya enee ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa. 21 Ɓaa, wii
Kooh ɓayyaa ga hafci laakkaa lak fu ñaam, iñaama hanattaa kiɓít.
Wayee fu hot halaa onanndaa kilaak haffunaa, wa onattaa kisaan.
22 En ki'enaa, ɓaa fu en ñaam ee Ha'mudii ɓayinndaa ga hafcinaa, fu
yaama, Ha'mudii oninndaa kilaak haffu. Fodaama ɓaa fu enndii ñaam
ee Ha'mudii ɓayinndaa ga hafcinaa, fu yaama, fu ñaam Kiristaanii.
23 Kooh lomohinndúu cadam fiyaak; kon kaa enat ñaam ɓo'-súusúus.
24 Mbokcii, ɓaa en ɓéeɓ, ga fíkíi Kooh ya lísat ga iñaa ya enukohee, ga
wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa.

Ɓuwii enussii ga kipañ wala kipajukɗa

25 Diimaɗa kon, mi hayyúu kitaas ga loo ɓuwii mosoo kile' ga
ɓeti wala yaalɗa. Enndii nak Ha'mudii ebilohka, wayee mi yah
kiwo' halaattoo. Ee ɗú jominndoo ki'óoluk ndaga Ha'mudii ga
yërmaandiigari yërí onndoo halaatiima. 26 Mi, mi foogin an gënin
ga yaal, ya tes ɗa, ya aasoo ga ɓeti ndaga conucii ga jamaanii watiɗa.
27 En fu laakin ɓetinaa kaa heelfa kifoñ, en fu laakoo ɓetinaa tesaa ɗa.
28 Binaa fu pañ ɓanaa, fu tummbii baakaa'. Ee oomaa-jowu pajukaa,
ya tummbii baakaa'. Wayee ɓuwii aas ga sëyɗa, ɓa hay kilaak coonu
besaa en ɓéeɓ, ee iñaama yërí mi sagi'túu. 29 Ɗú mbokcii, iñii yii
yërí mi waa'túu kiwo'. Iñii tesɗa yewinissii. Aboh ga watinaa, yaalcii
pajinɗa, ɓa madat ga kipesɓa fodii ɓuwaa pañnjii; 30 ɓuwii kodukɗa,
ɓa madat na ɓuwaa kodukkii; ɓuwii en na kiyenɗa, ɓa madat na
ɓuwaa yenndii; ɓuwii lomiɗa, ɓa madat na ɓuwaa laakkii iñaa ɓa
lomɗa; 31 ɓuwii jeriñukohi iñcii cijófí'cii ga ëldúnaɗa, ɓa madat na
ɓuwaa mosooca kijeriñukoh. Iñaama enat fodaama, ndaga ëldúnaanii
wii ga dii wa manɗa, yahissii kimaañ. 32 Mi waa' ɗú ɓëgísuk ga halaat
ëldúna. Yaalaa pañnjii, líki helci ga iñaa aaw ga loo Ha'mudii, ya heeli
kineɓloh Ha'mudii. 33 Wayee ɓaa pajin líki helci ga enaama ëldúna, ya
heeli kitum iñaa tahan ɓetici wëñnji kiwaa'. 34 Fodaama, ya warukoh
ga enaama kanak caa ɓítinndi. Ɓetifaa pajukkii ɓan wala ooma-jowu,
líki helci ga iñaa aaw ga loo Ha'mudii doonaa ya en yuu Ha'mudii ga
ɓéeɓ iñaa ya tum na iñaa ya halaat. Ee ɓetifaa pajukinɗa nak líki helci
ga enaama ëldúna, ya heeli iñaa tahan yaalci wëñnji kiwaa'. 35 Mi
wo' iñuma ki'amɗohhúu rek, enndii an mi waa'túu ki'ek ga gagal. Mi
waa' rek kipessúu en ga daa gënɗa ee ɗú eroh haffúu tóoh ga lëgëyii
Ha'mudii.

36 Kon ɗu paafat kimma ga loo oomaa-fiil, yaa pokin jowu. Binaa
helci lík lool ga jowujaa ee ya halaat an ya mín kitum iñaa bokkii ga
ee ya am an ɓa jom kipajoh henaa, ɓa pajohat: ya tummbii baakaa'.
37 Wayee ɓan ya mínin ki'am bi yëgís ga keeñci an ya pajanndii ee
ya faanukanndii na jowujaa. En lak iñaa ya am yaama yëgísin ga
keeñci, ken gítínndiiri ga ee ya abin hafci ga jowujaanaa: ya tumin
iñaa jof. 38 Fodaama, ɓaa pañ ɓeti tumin iñaa jof ee yaa pañnjiiɗa
nak tumin iñaa wëñ kijof. 39 Ɓetifaa pajukin lísan ga pajaa en lak rek
an yaalci yaa lís kipesaa. Yaalaa kaanaa nak, ya mín kipajukis ga ɓaa
neɓpi, wayee enat ga kerceen fodaagari. 40 Wayee nak ga halaattoo, ya

wëñan kineƀluk binaa ya tesɗanaa ee mi foogin an mi taam na Helii Kooh ga halaatuma.

8

Kiñam koynoh kaa tumu sarah ga koof

1 Diimaɗa ƀan, mi hayyúu kitaas ga iñum ɗú meekissoo ga loo
koynohkaa tumu sarah ga koofɗa. Kayoh sah, ɗu ƀéeƀpuu, ƀaa en
ƀéeƀ garuu laakin iñaa ya ínoh. Ki'ínoh nak eki ƀo' ga kiƀëwí' hafci,
kiwaaroh tahi ngëm kiyëgís. 2 Ɓaa fooŋ an ya ínohin yen tóoh, lak
ki'ínohkaagari le''ii ga daa ka jomee kile'ɗa. 3 Ɓaa waarin Kooh, Kooh
ínohinndi.
4 Kon ga loo iñuma ɗú meekissoo an ati koynohkaa tumu sarah ga
koof jomin kiñamu wala jomooɗa, mi taassúu an: «koof enndii dara
ga ëldúna ee Kooh yíinoo doŋ yërí laak» 5 En ki'enaa, iñcaama ƀuwii
tík Kooh na Ha'mun ga asamaan na ga ëldúnaɗa, ca yewinin. 6 Wayee
en garuunaa, Kooh yíinoo doŋ yërí laak: yërí en Paamudii, yii sak
iñaa en tóoh ee ɗu ay kipessuu gari. Ee ƀan Ha'mun yíinoo doŋ yërí
lak: yërí en Yéesu Kiristaa, ya yii tóoh saku koorohha gari ee yërí en
kipessuuɗa.
7 Wayee nak enndii kerceencii ƀéeƀƀa ƀërí ínoh kayohfiima. Ɓíinoo,
koofcaa ƀa aamukeeɗa meycii ga hafcaagaƀa bi diima. Saycaa ƀa ñam
koynoh sarah tóoh madi ƀa na, ƀa bokidohuunun ga sarahaa tumu
waama ee helcaagaƀa hícískoh, ƀa fooŋ an ƀa tumin yisépí'í'. 8 Ñamah
moos deeydohooruu ga Kooh: kiñammbii ga, nëewísoo dara garuu ee
kiñam ga, ƀaatoo dara garuu.
9 Wayee nak watukaa iñaa dal helfu fu tumiɗa wa en iñaa ekan
ƀuwaa ngëmaagaƀa yëgíssiiɗa ga kitum baakaa'. 10 En ki'enaa,
ƀaa ngëmaagari yëgíssii, hottaa fu yii fu ínohin kayohfiiɗa ga
ɗekataa aamukohsi koofɗa. Fu bokin kanu na ƀuwaa aamuki
koofɗanaa, iñaama mínoori ki'ek ga ki'aaw kiñam koynohkaa sarahu
ga koof fodiigaraane? 11 Fodaama, mbok-kerceenaama, ngëmaagari
yëgíssiiɗa, ki'ínoh-kayohkiigaraa tahinndi kisaŋku'uk ee lakanaa ya
ƀan, Kiristaanii kaanɗinndi ga kuraanaa. 12 Fu tum baakaa' fodaama,
fu tooñ mbok-kerceenaa ngëmaagari yëgíssii, fu yah helaagarinaa,
ínohaa an Kiristaanii yërí fu tooñ. 13 Kërí tah, koynohkaa mi mín
kiñam tóoh, ka na' ki'ek mbok-kerceen ga kitum baakaaraa, mi íisanka
hen bi taa', doonaa mi ekoo mbokkoo-kerceen ga kitum baakaa'.

9

Pool foñin tóoh iñaa ya jomee kilaak ga lëgëy ki'apotaa'kaagari.

1 Enndii mi laak haffoone? Mi enndii apotaa' hene? Mi hottii
Yéesu, Ha'mudiigaruune? Ɗú límukohhii ga lëgëyii Ha'mudii mi
enukohɗane? 2 Luu enee an laakin ƀuwaa tookussiiroo apotaa', garúu,
mi apotaa'. En ki'enaa, enii ɗú enin wíinoo na Ha'mudiiɗa teewohin
kayoh-kayohɗa an mi apotaa'. 3 Iñii yii yërí mi layi' haffoo kitaas
ƀuwii yammbooɗa: 4 Ati ɗí jomoo ki'eru ñamah na anah? 5 Ɗí jomoo
kiƀaydoh ƀetifaa ɗí pañ ee en kerceen fodii dii apotaa'cii ƀíinoo, ƀa
na këmëeŋkímuncii Ha'mudii na Pee'*, ƀa tumika ɗane? 6 Ati mi na

* **9:5** 9: 5 Teekaa wo'u dii, kikelohi' Gerekcaaɗa en «Kefaas»

Barnabaas ɗí ƒanak rek ɗí ƒërí jom ki'anaŋ kilaak iñaa ɗí pesohan?
7 Soldaarii yiida mos kiƒay hafci ga poosci? Ƀii yiida yípan kedik, ka
límaa ya jomoo kimay ga towutaa? Wala níirohii yiida níiran yop
ee an ya jomoo kile' ga miismaa ya teniɗa? 8 Kaa foogat an iñii mi
wo'ɗa mi ƒewohhi kesi ga iñciima ƒuwii hot ca tumsiɗa. Waasii
Móyíis ƒan wo''ii iñaamane? 9 En ki'enaa, bídu ga an: «Kaa súum
kúuwkaa enohfaa en na kiyon belaaɗa.» Wo'eenama, enoh tah Kooh
kiwo'wane? 10 Ɗu ƒërí tah Kooh wo' iñaama man? Ehee, ɗu ƒërí tah
iñaama kibídu. Fodaama línoh jomin ki'am yaakaa' ga iñaa ya línɗa
ee yonoh jomin ki'am yaakaa' kilaak ƒakci ga iñaa ya yonɗa. 11 Ɗí
nak, ɗí sokin garúu enaama cijófí', caa meyoh ga Helii yisela'í'yii. Kon
binaa ɗí laas ga iñaa ɗú lëgëy ga yahhúuɗanaa, iñaama hëpin ga
iñaa ɗí jom kisek garúuɗane? 12 Waa laakin ƒiƒo' ƒaa laak iñaama
garúu, enndii ɗí jomeeƒa ka kiwëñ kilaak garúu fúufe? Moona déy,
iñaa ɗí jom kilaak garúu yaama ɗí taabukkiiri. Wayee ɗí kooruk tóoh
doonaa laakoo enaama yíinoo yaa hoonohan kitíin lëgëyii kiyéegaloh
Hewhewii winéwí' wii. 13 Ƀuwaa lëgëyi ga Kaanfaa Koohɗa, man
ɗú ínohin an ƒa ƒewohi iñaa ƒa pesohi ga iñcaa ƒuwaa haydohi
daamaɗa; ƒuwaa tum lëgëy-sarahohɗa, ƒa laasi ƒakƒa ga iñcaa tumsi
sarah daamaɗa✡ 14 Fodaama, Ha'mudii nakoh an ƒuwii tum lëgëy
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa, ƒa pesat ƒan ga lëgëyaa ƒa tum
waama.
15 Wayee iñcaama mi jom garúu kilaakɗa, mi taabukkii wíinoo gaca.
Ee mi bínndii iñii yii kiwaa' ɗú tumi'too yen. Ken mínoo kite' garoo
iñaama mi bakukohiɗa: kikaan gënëllooka. 16 En ki'enaa, mi laakoo
iñaa mi yah kindamuk ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Wa en sas
garoo waa mi sasu, ee massa haffoo binaa mi yéegalohhii Hewhewii
winéwí'wiinaa. 17 Enee an mi na kihaffoo, mi yërí tanuk kitumkanaa,
eneenaa mi mín kiséentuk fay ga. Wayee, waa mi tíkuka hen, wa
enin sas waa mi eru kitum. 18 Kon fayiigoo gaɗa wërí en ya? Hanaa
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, mi meekisohoo dara ee mi ɗíibukoo
kilaas iñaa ƒuwii yéegalohiwa jom ga kilaakɗa.
19 En ki'enaa, mi laak haffoo, mi enndii ñaam ken. Wayee mi
tumin haffoo ñaam ƒaa en ƒéeƒ doonaa mi mín kinook iñaa wëñ
gaƒa kiyewinɗa ga Kiristaanii. 20 Binaa mi en ga ɗuuy yaawúu'ciinaa,
mi eni yaawúu' doonaa mi nookƒa. Hídaa ga dii mi aycii kipessoo
ga Waasii Móyíisɗa tóoh, binaa mi en ga ɗuuy ƒuwii ay kipesƒa
ga Waasii Móyíisɗanaa, mi tumi haffoo fodii ƒaa ayuk gawa doonaa
mi nookƒa. 21 Fodaama, binaa mi en na ƒuwii ayussii kipesƒa ga
Waasii Móyíisɗanaa, mi eni fodii ƒaa aycii kipesci ga Waasii Móyíis
doonaa mi nookƒa. Moona déy, enndii an mi faali''ii Waasii Kooh;
nam ki'en an mi ay kipessoo ga waasii Kiristaanii. 22 Mi en na ƒuwaa
ngëmaagaƒa yëgíssiinaa, mi tumi fodii ƒaa ngëmaagari yëgíssii,
doonaa mi nookƒa. Fodaama mi madi ga fíkíi ƒaa en ƒéeƒ fodaa daa
mi laakki ya manɗa, ee mi tum tóoh bi laak gaƒa ƒaa múc. 23 Iñcaama
tóohca, mi tumca ndaga Hewhewii winéwí'wii, doonaa mi ƒan, mi
laak ga iñcii cinéwí'cii wa onohiɗa.
24 Ɗú ínohin dijófí' an en ga kifool kiɗewirohaa, ƒéeƒ foolohcaa
ƒërí fooli, wayee yíinoo rek yërí ƒayan ndamaa. Foolat kon jaaraa

✡ **9:13** 9: 13 Malkat Léwítík 6: 9-19; Dëteronom 18: 1-3,14.

onanndúuwa kiɓeɓ. 25 Foolohaa en ɓéeɓ, en na kitagat faanfaagari-
naa, hoonohi' hafci enaama ciyewin. Ya tumi iñaama kiheel ndamaa
maañoo, wayee ɗu, ɗu tumi fodaama kiheel ndamaa yah bi taa'.
26 Mi nak, mi fooli fodaama, mi leeloo kifool; mi lebirohi fodaama,
mi leeloo kifeek; 27 faanfiigoo, mi onoofa jam, mi tumifa iñaa neɓpoo,
enndiikanaa mi hay kiyéegal ɓuwii Hewhewii winéwí'wii bi leehaa,
mi dal kijafu ga fooh.

10

Pool nak ɓu-Korenti kiwatuk ki'aamuk koof

1 Mbokcii, mi waa' ɗú níindísuk iñaa hewee ga caasamuncaa-
garuuɗa: man ɓa ɓéeɓɓa, ɓa enee ga fíldoo yaayeelaa kuliyukee
waasaagaɓaɗa, ee ɓa ɓéeɓɓa ɓa paaffa giiyaa gaa. 2 Daama, ga fíldoo
yaayeelaa na ga ɗuuy giiyaa, man na ɓéeɓɓa ɓa bëtísi'ussa ki'en
wíinoo na Móyíis. 3 Ɓéeɓɓa, ɓa bokka kiñam ñamah wíinoo waa Kooh
oneeɓaɗa. 4 Ɓéeɓɓa, ɓa bokka ki'an ɓan ga músúmaa Kooh oneeɓaɗa.
En ki'enaa, ɓa ɓéeɓɓa, ɓa anee ga músúmaama Kooh meydohee ga
atoh, waa ɓedeeɓaɗa. Atohaama Kiristaanii yërí. 5 Moona déy, iñaa
wëñ kiyewin gaɓaɗa pesséerii ga iñaa neɓ Kooh, kërí tah ɓa ɓoolukka
yíinoo yíinoo ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa.

6 Iñcaama laakka doonaa ɗu malak gacanaa, ɗu watuk kitaabuk
neɓlaat-kumuun cibóní' fodaa gaɓa. 7 Ɗú jomin ɓan kiwatuk ki'aamuk
koof fodaa ɓíinoo gaɓa tumee kaɗa. Bídu ga Këyítfaa an: «ɓuwaa
yuŋnga, ɓa aawwa kiñam na ki'an, lëehí'ta ɓa kolukka, ɓa aawwa
ki'ëeñjoh.»✡ 8 Watukat ɓan kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ fodaa ɓíinoo gaɓa
tumee kaɗa: ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah-kanak na ɓijúnni-kaahay (23.000)
kaanussa ga bes wíinooɗa. 9 Ɗu watukat kitooñ Ha'mudii fodaa
ɓíinoo gaɓa tumeeka ee goŋcaa ɗoɓpaɓa, ɓa kaanndaɗa. 10 Watukat
kiña'sukoh iñaa aaw ga Kooh fodaa ɓíinoo gaɓa tumeeka ee malaakaa
Kooh saŋku'iɗa ɗúbí'taɓaɗa.

11 Kofeelcaama dalla ɓicaasammbuu doonaa ɗu malak gacanaa ɗu
watuk, ee ca bídussa doonaa ca yúunnduu ɗu ɓii ɗu en na kipes ga
jamaanucii mëeñjohɗa. 12 Kon nak, ɓaa fu fooŋ an fu yëgísin gík ɓéeɓ
watuka, enndiikanaa fu hay kikeen. 13 Laakkii coonufaa tíkukkúu,
faa ɓiɓo' ɓiliis koorukkiifa. Iñaa Kooh dígoh tóoh tummbi, ee ya
íisanndiirúu ɗú tíku coonufaa paaf daa doolicaagarúu eem. Saycaa
coonu tíkukkúu tóoh, Kooh waayuki'túu ɓan halaa ɗú rëcohan en
ɗanaa ɗú yëgís ga fíkíi coonucaama.

14 Kon, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, úsaayat tóoh iñaa en koof. 15 Mi
ínohin an mi wo' na ɓuwaa laakin hel, kon iñuma mi wo''úuɗa
malakatti bi jof. 16 Kaasii wibarkéelí'wii tah ɗu gërëmi Koohɗa, saycaa
ɗu anwa tóoh, enndii wërí teewoh ñífii Kiristaanii aamuki'tuu tah
ɗu en wíinoo nariɗane? Ee mbúuriima ɗu weeli kiñamɗa, enndii
wërí teewoh faanfii Kiristaanii sarahohu tah ɗu en wíinoo nariɗane?
17 Mbúurú wíinoo wërí laak, ee hídaa ga dii ɗu yewinɗa tóoh, ɗu en
faan fíinoo, ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu ɓërí boki kiñam ga mbúurii wa
wíinooɗa.

18 Malakat ga heetaa Isarayeel, binaa ɓa tum sarahaa, ɓuwaa ñami
koynohkaa sarahaaɗa, ɓa enirii wíinoo na Koohe? 19 Mi waa' ya kiwo'

✡ **10:7** 10: 7 Malkat Eksoot 32: 6.

daama? Koynohkaa tumu sarahɗa, ka na kooffaa tóoh, ca laak jeriñ
hene? 20 Ó'óo, mi waa' kay kiwo' an sarahcaama tumu ga koofcaaɗa,
en ki'enaa ca aawi ga seytaanicii, wayee aawiri ga Kooh. Ee nak, mi
waa'tii ɗú bok dara na seytaanicii. 21 Ɗú mínoo ki'an kaasii Ha'mudii,
ɗú an ɓan kaasii seytaanicii. Ɗú mínoo kiñam ga kankii Ha'mudii, ɗú
ñam ɓan ga kankii seytaanicii. 22 Ati ɗu waa' ki'ayluki' Ha'mudii? Ati
ɗu fooŋ an ɗu wëñnji dooli?

Tumat tóoh bi Kooh laak ndam

23 Kayoh an «Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum», wayee enndii tóoh
jof kitum. Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum, wayee enndii iñaa en
tóoh yëgísɗi ɓuwii ga ngëmiigaɓa. 24 Ken hanat kiheel rek iñaa
gën gari, wayee ya heelat ɓan iñaa gën ga mooroomci. 25 Ɓéeɓ
iñaa toon ga marsi, ɗú míninndi kiñam ee kaa meekisohat ki'ínoh
yen ga, en ɗanaa ɗú yahoo hel ken. 26 En ki'enaa, Këyítfii wo'
an: «Kakayfii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, cuu Ha'mudii»✡. 27 Binaa ɓaa
gëmmbii ga Yéesu, ɓayyúu kiñam ee ɗú took kikaraa, iñaa ɗú tofɗu
tóoh ñamat ee kaa meekisohat ki'ínoh yen ga, en ɗanaa ɗú yahoo
hel ken. 28 Wayee ɓo' wo''úu an: «Koynohkii meyoh ga kii tumsee
sarah ga kooffaaɗa», kaa ñamatka ndaga ɓaa yéegalinndúuka yaama,
kisaŋ hel ken yah ga iñaamaɗa. 29 Mi wo' loo kiyah helaa, enndii waa
garúu tahhoo kiwo' wayee waa gari. En ki'enaa, mi mínin kitum iñaa
neɓpoo, wayee mi yahka ya kitumoh mi yahi hel ɓo' yiliis bi ɓaama
atti'iroo ga tumeencaagoo caama. 30 Iñaa mi ñam ee mi gërëmin
Kooh gawaɗa, iñii tah ya ɓo' yeeroo kiñaawal ga ñamahaama mi
gërëmoh Kooh gawaɗa. 31 Kon, waa ɗú ñam, waa ɗú an, ɓéeɓ iñaa
ɗú mín kitum, ndamaa Kooh hotukat ga. 32 Kaa tumat dara iñaa tahan
kiɓúuk ɓuwii ga baakaa', ennda ga yaawúu'cii, ennda ga ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa, ɓéeɓ ɓu-jaangii Kooh. 33 Tumat fodiigoo: ga iñaa en tóoh,
mi guu'guuluki ga kitum iñaa neɓ ɓuwii ɓéeɓɓa. Mi heeloo iñaa gën
garoo rek, mi heeli iñaa gën ga ɓiɓo' ɓiyewin, doonaa ɓa múc.

11

1 Taabukattoo ga iñii mi tumiɗa, fodii dii mi ɓan, mi taabuk
Kiristaaɗa.

Ekuk ɓeti na yaal ga ɗuuy jaangu

2 Mi yii kañnjúu ga dii ɗú ɓii níindísukkoo ga iñaa en tóohɗa na ga
dii ɗú abin yah kanak ga iñcii mi jëgí'túuɗa. 3 Wayee nak, mi waarin
ɗú ínoh iñii yii: Ga yaaloo yaal, Kiristaanii en hafaa. Ga ɓeti nak
yaal yërí en hafaa ee ga Kiristaanii Kooh yërí en hafaa. 4 Ɓéeɓ yaal,
yaa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh,
binaa ya ekuk baanunaa lak ya e'tii Kiristaa yii en hafɗa, cée'. 5 Ee
ɓeti, binaa fa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh wo'eenaa meyoh
ga Kooh, ya tes haf ɓuucuucaa, lak fa e'tii yaal yii en hafɗa, cée': fa
man na ɓetifaa húusukin. 6 Kon, binaa ɓeti mísoorukkiinaa, fa namat
kinenuk hen. Ee waa kihúusuk wala kinenuk iñaa kaci ga ɓeti, kon
ya mísoorukat hen. 7 En ki'enaa, yaal jomoo ki'úul hafaagari ndaga
ya nataal Kooh ee yërí teewoh ndamii Kooh. Ɓeti nak, yërí teewoh
ndamii yaal. 8 En ki'enaa, Kooh ɓeɓpii ga ɓeti ya sakka yaal, wayee

✡ **10:26** 10: 26 Malkat Kañcaa 24: 1.

ya ɓeɓ ga yaal, ya sakka ɓeti. 9 Enndii yaal yërí Kooh sak ndaga ɓeti.
Ɓeti yërí Kooh sak ndaga yaal. 10 Iñaama tah, ɓeti jomin ki'úul yen
ga hafaagari, kiteewoh an yaal en hafaa, ee ɓan, ndaga malaakacii.
11 Moona déy, ga enii ɗu en wíinoo na Ha'mudiiɗa, ɓeti mínoo kika'
haŋci ya foñ yaal ee yaal mínoo kika' haŋci foñ ɓeti. 12 En ki'enaa,
daa ɓeti ɓewohu ga yaal sakussaɗa, yaal ɓan límukohi ga ɓeti ee ɓa
ɓanak, ɓa meyoh ga Kooh.
13 Malakat ga haffúu rek, jekin moos ɓeti kíimi Kooh, ya tes haf
ɓuucuuce? 14 Ɗú malak ga dii ëldúna en ɗanaa, ɗú hay kihot an kiɓay
fen fihóorí' enndii ndam ga yaal. 15 Ee ga ɓeti nak, iñaama ndam
gari. En ki'enaa, fen fihóorí' eru ɓeti kikún hafaagari. 16 Binaa laak
ɓaa waa' kinookoh ga iñcumanaa, ya ínohat an ɗí tumoo giliis gaa
ɗal guma ee ɓuwii ga jaangii Koohɗa tumoo iñaama ɓan.

Cuunúinfii Ha'mudii

17 Ga iñii mi yah kiwo' yii nak, mi kañorúu ga: hídohcii laaki
ga díkaantirúuɗa ëewdohhiirúu fíkíi ga waasii wayee ca ɓaatirúu
kisoofdoh fenoo. 18 Ee sah, ga iñaa mi ɗeɓ kikelohɗa, an: saycaa ɗú
hídoh kikíim Kooh tóoh, kihëgískoh laak ga díkaantirúu ee iñaama
mi saminndi kigëm. 19 En ki'enaa, kihëgískohkum ga díkaantirúuɗa
jom kilaak hen, doonaa ɓuwii ga díkaantirúu yëgísin gíkɗa, ɓa hotuk.
20 Kon binaa ɗú hídírukohaa, ɗú mínoo kiwo' an cuuníinfii
Ha'mudii fërí ɗú en na kiñam. 21 En ki'enaa, saycaa ɗú hídoh kiñam
tóoh, ɓaa en ɓéeɓ gaawtuki kiñam kanukaagari. Kërí tah laaki garúu
ɓuwaa ñammbii ee lak ɓíinoo ɓaa laal. 22 En lak kiñam na ki'an
doŋ hídírohhúunaa, ɗú mínoo ki'eem ga kaancaagarúune? Iñii tah
ya ɗú faali''ii ɓu-jaangii Kooh? Iñii tah ya ɗú kikaci'lukohi ɓuwii
hóomí'tiiɗa? Ɗú waa' mi wo''úu ya? Mi kañattúu ga iñaamane? Múk,
mi kañoorúu!
23 En ki'enaa, mi jëgí'túu iñaa mi ɓewoh ga Ha'mudiiɗa an: ga
wekaa Yéesu, Ha'mudii tíku ga yah ɓuwaa sagohee nariɗa, ya ɓeɓpa
mbúurú, 24 ya gërëmmba Kooh gawa, ya weelsohhawa, ya wo''a
an: «Wii wërí en faanfiigoo erohu ndaga ɗúɗa; tumat iñuma, ɗú
níindísukohiroo.» 25 Fodaama ɓan, ga waa ɓa lëehí'ta, ya ɓeɓpa kaas-
biiñ, ya wo''a an: «Wii wërí teewoh kifiiliimunkii ki'askii Kooh pok na
ɓuwiigari, kooroh ga ñífiigoo yah ki'aamu ndaga ɗúɗa. Saycaa ɗú an
ga tóoh, tumat ka kiníindísukkoo.» 26 Saycaa ɗú ñam ga mbúuriima,
ɗú an ga kaas biiñiima tóoh, lak ɗú yéegaloh kikaankii Ha'mudii ee
iñaama yah bi ga daa ya hayan.
27 Kon nak, ɓéeɓ ɓaa fu ñam ga mbúurii Ha'mudii, wala fu an
ga kaasiigari ee fu e'tiiri cée' ganaa, ínohaa an fu tooñin faanfii
Ha'mudii, fu tooñin ñífiigari. 28 Kon ɓaa en ɓéeɓ malaksukohat hafci
dijófí', lëehíraa ya han kiñam ga mbúuriima, ya an ga kaasiima.
29 Ɓaa fu ñam ga mbúuriima, fu an ga kaasiima, ee fu halaattii ga
faanfii Ha'mudiinaa, ínohaa an fu nookin aylukaa Kooh ga ɗookfu.
30 Iñaama tah kiɗúukool na kihiiboon yewin garúu, bi ɓiyewin garúu
kaanin. 31 Wayee nak binaa ɗu ɗewoh ga kimalaksuk haffuunaa,
Kooh atti'ooruu. 32 Ee binaa Ha'mudii atti''uu watinaa, ya ennduu
na kiko' doonaa bëríinaa ya yah ki'atti' ɓuwii ɓibóní'ɓii kikaanɗa, ɗu
bokidohsoo ga.

33 Kon mbokcii, binaa ɗú hídírukoh kiñam cuuníinfaa Ha'mudiinaa,
yaa en ɓéeɓ sekat mooroomci. 34 Laak yaa yaaɓ lool garúunaa, ya
ñamat ga kaanci paay, doonaa hídohciigarúu enoo iñaa tahan Kooh
atti''úu. Iñcum tes mi jom kilóogísohɗa, binaa mi hay dumanaa, mi
malakca.

12

Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa

1 Mbokcii, ɗu hay ga loo iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗanaa, mi waa'tii
dara appúu kúmpa ga. 2 Ɗú ínohin an, kuɗewaa, ga wii ɗú pes ga
kiyiifa'ɗa, ɗú nooksee fodii búumí', ɗú ɓaa jaamuk koof, iñcaama
mínoo kiwo'ɗa. 3 Kërí tah, mi waarin ɗú ínoh iñii yii dijófí': ɓaa
taam na Helii Kooh, wo'oo an Yéesu araamin. Ken mínoo kiwo' ɓan
an Yéesu yërí en Ha'mudii, enndii an Helii yisela'í'yii yërí onndika
kiwo'aa.
4 Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ca wóotírohin, wayee Helii ono-
hicaɗa ya yíinoo. 5 Iñcii sasohu kitumɗa, ca wóotírohin, wayee
Ha'mudii sasohcaɗa ya yíinoo. 6 Iñcii Kooh oni ɓuwii kitumɗa, ca
wóotírohin, wayee ya yii ya mínlukoh ɓéeɓ kitum iñaa en tóohɗa,
ya yíinoo. 7 Fodaama, ɓaa en ɓéeɓ garuu laakin iñaa Helii yisela'í'yii
onndi ki'amɗoh ɓéeɓ ɓuwii gëminɗa. 8 Yii, Helii onndi kiñaañ ga
kiwo'; yay, Heliima onndi kilaak hel ga kiwo'. 9 Heliima onnda ɓo
yiliis kilaak ngëm wiyëgísí'; Heliima wa rekɗa, wa onnda ɓan ɓo' yiliis
kiwëkí' ɗúukoolí'; 10 yiliis yaa, Heliima onndi kimín kitum kíntaan.
Ɓo' yiliis, Heliima onndari kiyéegaloh Wo'eenaa meyoh ga Koohɗa;
yiliis, Heliima onndari kimín ki'ínohsoh iñaa meyoh ga Helii Kooh na
iñaa meyoh ga helcii cibóní'cii. Ɓo' yiliis, Heliima onndi kiwo' lakcaa
ɓo'-súusúus kelohooca; yiliis, Heliima onndi kilóogísoh lakcaama.
11 Heliima onohi iñciima tóohcaɗa, ya yíinoo doŋ. Yaa en ɓéeɓ ya
wa'taa iñaa bokkii na waa mooroomfu, fodaa ya waarohkaɗa.

Jaangii mëdírohu na faan ɓo'-súusúus

12 En ki'enaa, faan fa fíinoo, wayee cée'cii en gaɗa yewinin. Cée'cii
ɓéeɓca nak, ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, ɓéeɓca cërí bok ennda
faanfii fa fíinoo. Man fodaama ga Kiristaanii. 13 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu
bëtísi'u ga Heliima en wíinooɗa, kibok ki'en faan fíinoo ga Kiristaanii:
ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu', ennda ñaam, ennda ɓaa
enndii ñaam, ɗu ɓéeɓpuu ɗu bokin ki'ëníru ga Heliima. 14 En ki'enaa,
faan enndii cée' wíinoo, wayee ca yewinin. 15 Binaa kot wo' an: «Waa
mi enndii yah, mi bokkii ga faanfii», iñaama enndii kayoh. Ki'enndii
yah, hoonohoowa ki'en cée' ga faanfii. 16 Ee binaa nof wo' an: «Waa
mi enndii kuhas, mi bokkii ga faanfii», iñaama enndii kayoh. Ki'enndii
has hoonohoowa ki'en cée' ga faanfii. 17 Binaa ɓo', faanfaagari ɓéeɓfa
enee tóoh hasaa, eneenaa ya mínan na kikeloh? Ee ɓo', faanfaagari
enee tóoh nofaa, eneenaa ya mínan na ki'éeñɗuk? 18 Kooh nak, cée'cii
ga faanfiiɗa, waa en tóoh ya hanohɗinwa ga daa ya waarohwaɗa.
19 Binaa faanfii ɓéeɓfa enee tóoh cée' wíinoo dogaa, eneenaa wo'soo
faan. 20 En ki'enaa, cée'cii ga faanɗa yewinin wayee ɓéeɓca cërí bok
ennda faanfii.
21 Kon, kuhas mínoo kiwo' yah an: «Mi laakkii sooli garaa!». Ee
haf mínoo kiwo' kotcii an «Mi laakkii sooli garúu!». 22 Iñaama sah

mínoo kilaak. Cée'cii ga faanfii ee ɗu am an ca wëñ kilaakoo dooliɗa,
ca laakin solu wiyaak. 23 Cée'cii en ga faanfii ee ɗu tíkkii daraɗa,
cërí ɗu wëñ ki'e' cée'. Fodaama, cii en ga faanfii ee ca moroo kiwo'ɗa,
toputu'si hen bi jof. 24 Ee cée'cii en ga faanfii ee ca hotukinɗa, soolukkii
kitoputu' iñaa hínɗa. En ki'enaa, Kooh sakin faan ya tummba bi cée'cii
tíkussi daraɗa, ca wëñ ki'eru cée'. 25 Ya tumin iñaama, en ɗanaa
kihëgískoh laakoo ga díkaanti cée'cii faanfii, wayee waa en ɓéeɓ
amɗoh caa tesɗa. 26 Binaa laak iñaa mesik cée' wíinoo ga faanfiinaa,
ɓéeɓ cée'cii tesɗa yéeŋ mesiklaataama. Ee binaa cée' wíinoo ga faanfii
eru ndamaa, ɓéeɓ cée'cii tesɗa cërí boki nawa kineɓluk.
27 Ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓërí en faanfii Kiristaa, ee ɓaa en ɓéeɓ garúu
ya cée' ga faanfii fiima. 28 Kooh fal ɓuwii ga jaangii fodaama: ya
kuliyuki' apotaa'cii, ya tíkka sëldíiga-Koohcii ga, ya tíkissa jëgírohcii
ga. Lëehí'ta ɓuwii ya on kimín kitum kíntaanɗa tíkka ga, ɓii ya on
kimín kiwëkí' ɗúukoolɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kidímalohɗa tíkka
ga, ɓii ya on kimín kikuliyuk mboolooɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kiwo'
lakcaa ɓo'-súusúus kelohooɗa han ga kitík.
29 Man enndii ɓéeɓ en apotaa'? Man enndii ɓéeɓ en sëldíiga-Kooh?
Man enndii ɓéeɓ mín kijëgíroh? Man enndii ɓéeɓ mín kitum kíntaan?
30 Man enndii ɓéeɓ mín kiwëkí' ɗúukool? Man enndii ɓéeɓ mín
kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo? Man enndii ɓéeɓ mín kilóogísoh
lakciima? 31 Kon, kaantukohat kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii onohi
wëñ kiyakɗa. Diimaɗa nak, mi hayyúu kiteeɓ waas wiliis waa gën
waascii tóohca.

13

Kiwaaroh wëñ kiyak iñaa en tóoh

1 Luu enee an mi mínin kiwo' ɓéeɓ lakcii ɓuwii na ɓan caa
malaakacaa, binaa mi waa'tii ɓuwiinaa, lak mi enndii dara. Mi man na
jëelëelaa en na kitíp wala hanaa en na kitíp ee ca newoo ga nof. 2 Luu
enee an Kooh oninndoo kiyéegaloh wo'eenaa meyoh gari, mi ínoh
kúmpafaa en tóoh, mi laak hel ga iñaa en tóoh, mi laak ngëm wiyëgísí'
waa onanndoo kimín kitool jaŋjaŋ sah, en an mi waa'tii ɓuwiinaa, lak
mi enndii dara. 3 Luu mi warohee ɓéeɓ alaliigoo ɓuwii laakooɗa, mi
eroh ɓan faanfiigoo, fa tëkíru*; binaa mi waa'tii ɓuwiinaa, iñaama
laakɗooroo jeriñ wíinoo.
4 Kiwaaroh taam na kimúuñɗoh, kiwaaroh taam na kijof ga
mooroomfu, kiwaaroh taammbii na ki'iñaan, ka taammbii na kin-
damuk, ka taammbii na kiɓëwí' haffu. 5 Ɓaa waarin ɓo' aasoo ga iñaa
apohin kaci, ya heeloo rek iñaa gën gari haŋci, gaawoo ki'ayluk, aboo
aylook. 6 Ɓaa waarin ɓo' safaroo ga iñaa júɓpii wayee safari ga iñaa
en kayoh. 7 Ɓaa waarin ɓo' múuñɗi ɓéeɓ hen ga tóoh, ya laaki ngëm
ga iñaa en tóoh, ya laaki yaakaa' ga iñaa en tóoh, ya tooki kikooruk
iñaa en tóoh.
8 Kiwaaroh faayoo. Kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh hay kileeh
bes; kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo hay kileeh bes; kilaak hel hay
kileeh ɓan. 9 En ki'enaa, ɗu ínohoo bi mat ee wo'eencii meyoh ga
Kooh ɗu yéegalohiɗa, ɗu wo'ooca bi mat. 10 Wayee iñaa matinɗa hay
bëríinaa, iñaa mattii leeh.

* **13:3** 13: 3 Laakin lëegísohcaa wo' daama an: «mi eroh ɓan faanfiigoo, mi ɓëwí' haffoo ga»

11 Wii mi en oomaaɗa, wo'eenndoo enee wo'een oomaa, halaattoo
enee halaat oomaa, helloo enee hel oomaa. Ga dii mi enin yaakɗa, mi
foñin iñaama oomaa enukohiɗa. 12 Watifii wati, ɗu ëlmísi hen fodii
ɓaa malak ga seetufaa lee'tii. Wayee bes waa hay, ɗu hay kihot jemeet
ga hasciigaruu. Watifii wati ɓan, iñii mi ínohɗa mattii, wayee bes waa
hay, mi hay ki'ínoh bi mat fodii dii Kooh ínohhooɗa.
13 Diimaɗa nak, enaamacii kaahaycii cii cërí lísan kilaak bi taa',
ennda: ngëm, yaakaa' na kiwaaroh; ee wii wëñ ga kiyakɗa wërí en
kiwaaroh.

14

Kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoowa na kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh

1 Kon díirukat kiwaa' mooroommbúu. Kaantukohat kilaas ga iñcii
Helii yisela'í'yii onohiɗa, wëñaa ga kiyéegaloh wo'eenii meyoh ga
Kooh. 2 En ki'enaa, binaa ɓo' wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya
wo''ii na ɓuwii, wayee ya wo' na Kooh kep, ndaga ken ínohoo iñaa ya
wo'ɗa. Ya wo' wo'eencaa en kúmpa, caa Helii yisela'í'yii onndi kiwo'.
3 Wayee ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, wo' na ɓuwii kiyëgísí'
ngëmaagaɓa, kidaasɓa na kidëlí' helcaagaɓa. 4 Ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-
súusúus kelohoo, ya ɓaat kiyëgísí' ngëmaagari ga hafci. Ɓaa yéegaloh
wo'eenaa meyoh ga Kooh, ya yëgísí' ngëmaa ɓu-jaangaa ɓéeɓɓa. 5 Mi
waarin ɗú ɓéeɓpúu ɗú wo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo, wayee mi
wëñ kiwaa' ɗú yéegaloh wo'een, caa meyoh ga Kooh. En ki'enaa, ɓaa
yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh ga lakaa ɓuwaa kelohin, yërí wëñ
ɓuwaa kilaaki' jeriñ loo ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo, wala
book ya lóogísoh iñaa ya wo'ɗa, en ɗanaa, ya on ɓéeɓ ɓu-jaangaa
kiyëgís ga ngëmaagaɓa.
6 Mbokcii, binaa mi hay garúu, mi wo' narúu lakaa ɓo'-súusúus kelo-
hoonaa, jeriñii wiida mi laakɗanndúu? Iñaa gënɗa kay, wo'eenaa mi
wo'an narúuɗa ínohlukohhúu iñaa Kooh teeɓpoo, wa ínohlukohhúu
yen, wa yéegallúu wo'eenaa meyoh ga Kooh wa kijëgí'túu.
7 Malakat ga iñcii típsiɗa, fodii mbiiɓ na riiti: binaa típaagaca
koo'tii waasaa, ɓo' mínan na ki'ínoh iñaa mbiiwaa wo'ɗa wala riitaa?
8 Ee ɓan kúlúɓ, binaa típussii bi lee', ɓuwaa ínoh iñaa laakɗanaa,
ɓii meyanɓa kiheñohnee? 9 Fodaama ɓan, ɗú wo' lakaa ɓo'-súusúus
kelohoonaa, ɓuwaa tuman na bi ɓa ínoh iñaa ɗú wo'ɗa? Madan na
ɗú wo' ga uurisii rek.
10 Lakcii ga ëldúnaɗa, ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, waa en ɓéeɓ
gaca laakin ɓuwaa laakiwa. 11 Binaa ɓo' wo' lak ee mi kelohoowanaa,
ɓaa wo' lakaaɗa mi man gari fodii ɓaa meyoh ín ee ya man garoo
ɓan fodii ɓaa meyoh ín. 12 Kon nak, ɗú ɓii ɗú kaantukoh ga kilaas ga
iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, namat kiheel kiwëñí' ga iñaa yëgísɗan
ngëmii ɓu-jaangii.
13 Ërí tah, ɓaa wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya kíimat Kooh
onndi kimín kilóogísoh iñaa ya wo'ɗa. 14 Binaa mi kíim Kooh ga lakaa
ɓo'-súusúus kelohoonaa, keeñaagoo waa ga iñaa mi kíimɗa, wayee
helaagoo gaa ga.
15 Kon mi jom na kitum? Mi kíim Koohaa, mi kíimanndi na keeñiigoo
ee mi kíimaanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi wo'ɗa. Mi yeek Koohaa,

mi yeekanndi na keeñiigoo ee mi yeekanndi ɓan heliigoo en ga iñaa
mi wo'ɗa. 16 Fu en na kigërëm Kooh na keeñaagaraa doŋ, fu wo' ga
lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓaa en daama ee en sagac ga iñaamaɗa
mínan na kiwo' «Aameen» ga iñaa fu wo'ɗa ee lak ya ínohoo iñcaa
fu wo'ɗa? 17 En ki'enaa, fu gërëmin Kooh bi jofin, wayee yii en daama
ee sagac ga iñaamaɗa, ngëmaagari, fu ɓaattiiwa kiyëgísí'.
18 Mi gërëmin Kooh ga dii mi wëñnjúu ɓéeɓpúu kiwo' lakaa ɓo'-
súusúus kelohooɗa, 19 wayee ga ɗuuy jaangu, kiwo' toonaa tiyëtúus
taa ɓo' mín ki'ínoh gënëlloo kiwo' toonaa tijúnni-daaŋkaah (10.000)
ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo.
20 Mbokcii, ɗú en na kihalaat ga yenaa, kaa ɓayat hel oomaa.
Iñaa aaw ga yibóní', madat na oomaa ga, wayee en ga iñaa aaw ga
kihalaataa, enat yaak. 21 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«*Ha'mudii wo' an:
Mi hay kiwo' na heetaama ga lakaa ɓa ínohoo,
kooroh ga kúuw ɓuwaa meyoh ín,
wayee bi wati ɓa yahhiiroo kisúkúruk»✡.
22 Kon, binaa ɓo' wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, enndii ɓuwaa
gëminɗa tahka, wayee iñaama teeɓ ɓuwaa gëmmbiiɗa an Kooh waa'tii
naɓa kiwo'. Wayee binaa ɓo' yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Koohaa,
enndii ɓuwaa gëmmbiiɗa tahka, wayee iñaama en kiteeɓ ɓuwaa
gëminɗa an Kooh waarin naɓa kiwo'. 23 Kon binaa ɓu-jaangaa ɓéeɓɓa
hídírukoh, ɓéeɓ aaw kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓuwaa
enu sagac ga iñaama, wala ɓuwaa gëmmbii duum aasu garúunaa, ɓa
wo'anndii an ɗú nam kidof hene? 24 Ee binaa ɓéeɓ aaw kiyéegaloh
wo'eencaa meyoh ga Koohaa, ɓaa gëmmbii duum wala ɓaa en sagac
ga iñaama aas garúunaa, iñaa ya keloh ɓéeɓ wo'ɗa hayyi ki'on
kihot baakaaraagari ee ya ínoh an ya atti'uunun. 25 Fodaama, iñcaa
ɗaakukee ga keeñciɗa, ya meydohca faŋ. Daama ya hay kiyí', ya yíp
púk, ya jaamuk Kooh ee ya wo' ga fíkíi ɓéeɓ an kayoh-kayohɗa Kooh
yii ga leeloorúu.

Daa ɗú tíinɗan jaangiiɗa

26 Kon mbokcii, iñii yiida jom kilaak? Binaa ɗú hídoh, yii jom
kiyeek Kooh, yii kijëgíroh, yíinoo kiwo' iñaa Kooh teeɓpi, yiliis
kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoo, yiliisyaa kilóogísoh wo'eenaama.
Iñcaama tumsat kiɓaat kiyëgísí' ngëmaa ɓuwaa. 27 Binaa laak ɓuwaa
yah kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓo' ɓanak wo'at. Yewin
bi yewinaa ɓaahay wo'at ee enat yíinoo yíinoo, laak ɓaa lóogísohi.
28 Laakkii ɓaa lóogísohanaa, ɓa hanat kiwo' dara ga fíkíi mbooloomaa,
ɓa wo'at ga helɓa eem ga díkaantiɓa na Kooh. 29 Binaa laak ɓuwaa yah
kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Koohaa, enat ɓo' ɓanak wala ɓaahay
ɓaa wo'an ee ɓíinoo malaksukoh iñaa ɓa wo'ɗa ati kayoh. 30 Wayee
ɓo' yiliis yaa en daama, laak iñaa Kooh teeɓpinaa, yaa en na kiwo'ɗa,
ɗekohat. 31 Ɗú ɓéeɓpúu ɗú mín kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh,
wayee enat yíinoo yíinoo, en ɗanaa ɓéeɓ mín kijaŋ yen ga wo'eenaa
ɗú wo'ɗa ee daasɓa ga ngëmaagaɓa. 32 Ɓuwii yéegalohi wo'eenaa
meyoh ga Koohɗa matuunun ga daa ɓa tíidiri iñiima Helii yisela'í'yii

✡ **14:21** 14: 21 Malkat Ísayíi 28: 11-12.

onɓa kitumɗa. 33 En ki'enaa, Kooh enndii Kooh logoh-logoh wayee ya
Kooh jam.
Ɗú jom kitum fodii ka tumsi ga ɗuuy tóoh jaangucii ɓuwii en ɓuu
Koohɗa, 34 binaa ɗú hídírukohaa, ɓeticum ɓa ɗekohat. En ki'enaa, ɓa
onussii da kiwo', ɓa jom ki'íis tóoh ga yah yaalcum fodaa ka bídu ga
Waasaa Móyíisɗa. 35 Binaa ɓa waa' ki'ínohaa, ɓa sekat bi ɓa le' kaan,
ɓa meekis yaalɓa. Ɓeti tuuk ga jaangu wo'i, iñaama jekkii.
36 Ɗú fooŋ an wo'eenii Kooh límukoh garúune? Ati ɗú fooŋ an ɗú
doŋ ɗú ɓërí laas gawa? 37 En laakin garúu ɓaa tík hafci an ya sëldíiga-
Kooh, wala an ya yii na Helii yisela'í'yiinaa, ya jomin kitook an iñii mi
bínndúu yii yërí Ha'mudii nakoh. 38 Ee binaa laak ɓaa tookkii iñii mi
wo'ɗanaa, ya ínohat an Kooh tookkiiri ɓan.
39 Kon mbokcii, kaantukohat ga kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga
Kooh wayee kaa hoonohat ken kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoo.
40 Iñaa ɗú tum tóoh, tumatwa daa wëñ kimo' ee hanat kilaak logoh-
logoh.

15

Kimílískaa Kiristaanii

1 Mbokcii, mi enndúu na kiníindís Hewhewii winéwí'wii mi
yéegaleerúu, ɗú laassawa ee ɗú abin gawa bi wiyëgísinɗa.
2 Hewhewiima wërí onanndúu kimúc binaa ɗú am wa bi yëgís fodaa
mi yéegaleerúuwaɗanaa. Binaa ɗú ammbiiwa ɗanaa, ngëmiigarúu
enin sooy.
3 Mi ɗeɓpúu kijëgí' iñaa mi ga kihaffoo mi laaseeɗa, ee wërí en an:
Kiristaanii kaanin ndaga baakaa'ciigaruu fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa,
4 ya acussa, ee ga besaa wukaahaywaa ya mílíssa ga ɓuwaa kaaninɗa
fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa. 5 Waa ennda ɗa, ya feeñukka Pee'*, tíkka
ga ya feeñukkaa ɓéeɓ apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa. 6 Tíkíssa
ga, ga waas kíinoo ya feeñukka ga tëelíbéecaagari iñaa wëñ ɓiɓo'
ɓitéemée'-yëtúus (500). Ga ɓuwaama, laakin ɓuwaa kaan ga wayee
iñaa wëñ gaɓaɗa yii lís kipes. 7 Lëehí'ta, ya feeñukka Saak, tíkka
ga, ya feeñukka apotaa'caa ɓéeɓɓa. 8 Ga ɓuwii ya feeñukɗa, mi yërí
mëeñjoh ga, mi yii mi man na liiraa mattiiɗa.
9 En ki'enaa, mi yërí hanoh fenoo ga apotaa'cii ɓéeɓɓa. Joobinndoo
sah kiɓayu apotaa', ndaga mi dëkee ga kihatal ga kipes ɓu-jaangii
Kooh. 10 Wayee Kooh ga kijofkiigari yërí onndoo ki'en ɓii mi en ɗa,
ee kijofkii ya teeɓpooɗa enndii sooy. Ee sah, mi lëgëyin iñaa paaf
iñii apotaa'cii ɓíinoo lëgëyɗa. Wayee nak enndii mi, kijofkii Kooh
taam naroo ɗaërí lëgëyka. 11 Waa en mi, waa en apotaa'cii tesɗa,
Hewhewiima wërí ɗí en na kiyéegaloh, ee wërí ɗú gëm.

Ɓuwii kaaninɗa hay kimílísu ɓan

12 Waa ɗí yéegaloh an Kiristaanii mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa,
mín na ki'en laak garúu ɓuwaa wo' an kimílís laakoo? 13 En an
kimílís laakoonaa, ya Kiristaanii ɓan mílíssii. 14 Ee en an Kiristaanii
mílíssiinaa, iñii ɗí yéegalohɗa dara gaaga ee ngëmiigarúu enin
ɓuucuuc. 15 Ee ɓan, ɗí seedi'ɗin Kooh iñaa laakkii ndaga ɗí yéegaloh
an ya mílísɗin Kiristaanii ee lak ya mílísi'tiiri, waa an ɓuwaa kaaninɗa

* **15:5** 15: 5 Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

mílísanndii. 16 En ki'enaa, en an ɓuwii kaaninɗa mílísanndiinaa, ya
Kiristaanii ɓan mílíssii. 17 Ee en Kiristaanii mílíssiinaa, ngëmiigarúu
enin sooy ee ɗú ɓii lís kikooruk baakaa'ciigarúu. 18 Ee en fodaamanaa,
ɓéeɓ ɓuwii kaanu na ngëmaagaɓa ga Kiristaaniiɗa níili'uunun. 19 En
an yaakaarii ɗu laak ga Kiristaaɗa eem ga kipeskiigaruu ga ëldúna
rekaa, laakkii ɓo'-súusúus yaa cal kiyërëm bi paaffuu.
20 Kayohfii nak fërí en an Kiristaanii lëgísin halaa kimílís, ee
fodaama ya teewohin an ɓuwaa kaaninɗa hay kimílísu. 21 En ki'enaa,
ɓo' yíinoo yërí haydoh kikaan, fodaama ɓo' yíinoo yërí haydoh kimílís
ɓan. 22 Fodii dii ɓuwii ɓéeɓɓa hay kikaan ndaga dii ɓa en wíinoo na
Aadamaɗa, fodaama ɓan, ɓéeɓ ɓuwii en wíinoo na Kiristaaniiɗa, ɓa
hay kiɓoyukis kipes, 23 wayee ɓaa en ɓéeɓ na wahtaagari: Kiristaanii
lëgísin halaa, mílísin, ee bëríinaa ya hayisanɗa ɓuwii en ɓuuciɗa
mílísu. 24 Lëehíraa, kileeh ëldúna tík ga: Kiristaanii hay kiɗúbí'
ɓéeɓ iñcii ga díkaanti ɗook na kakayɗa, ɓéeɓ cii en na kinguuruk
ga ëldúnaɗa, ɓéeɓ cii laakin dooli ga ëldúnaɗa, lëehíraa ya ík Kooh
Paamudii nguurii. 25 En ki'enaa, Kiristaanii jom kinguuruk bi ga daa ya
togan ga ɗook ɓéeɓ ɓuwii sagoh nariɗa. 26 Ee kikaan kërí en iñii sagoh
na ɓuwii mëeñjoh kiɗúbíruɗa, 27 ndaga bidu ga Këyítfaa an: «Ya togin
ga ɗook tóoh.» Wayee leerin an wo'eeniima an: «ga ɗook tóohɗa»,
Kooh bokkii ga, ya yii ya onndi kitoŋ ga ɗook tóohɗa. 28 Ee binaa
Kiristaanii toŋ ga ɗook tóohaa, ya kowukii, ya hay kitík tóoh ga yah
Kooh yii oneeri kitoŋ ga ɗook tóohɗa. Fodaama Kooh hay kinguuruk,
gom ga tóoh.
29 Laakin ɓuwaa bëtísi'uki ga teek ɓuwaa kaaninɗa. En an kimílís
laakoonaa, iñaama laak jeriñii wiida? En an ɓuwaa kaaninɗa
mílíssanndiinaa, ɓa bëtísi'uki ya ga teek ɓuwaama† 30 Ee ɗí ɓan,
iñii tah ya wahtaa en tóoh, ɗí tooni kumuunndíi ga?. 31 Mbokcii,
wóorin an kooh-wíisfaa en tóoh mi hídoh na kikaan fodii dii
wóorinndoo an mi ndamukohirúu ga dii ɗú en wíinoo na Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa. 32 En an heñaagoo ga teeraa Efees na
rap-luufcaaɗa eemee ga dii ɓo'-súusúus hotohiwaɗanaa, eneenaa wa
jeriñanndoo ya? En lak ɓuwii kaaninɗa mílíssanndiinaa, kon ɗu
tumat fodaa ka bídu ga këyítfaaɗa: «Ɗu ñamat, ɗu ani, ndaga kuwis
ɗu hay kikaan.» 33 Kaa ɗúkat haffúu ga iñaama: taaboh wibóní'
yasohin jíku wijófí'. 34 Soofdohat helciigarúu kayoh-kayohɗa, ɗú íis
kibaakaa'. En ki'enaa, laakin garúu ɓuwaa ínohsoo Kooh. Kon ɗú
jomin ga kikaci'!

Faanfaa ɗu mílísohu nafaɗa

35 Heyna hay kilaak ɓaa meekisoh an: «ɓuwaa kaaninɗa ɓa mílísan
na? Ɓa hayisan na faanfaa man na»? 36 Ɓaama yërí lohoy hel! Binaa
ɓo' sok pesohaa pa jom kikaan hen paay bi pa paalaa. 37 Binaa ɓo'
en na kisokaa, ya soki pesoh, mín ki'en beli wala pesoh piliis, wayee
enndii kedikkaa meyi gaɗa kërí ya sokee. 38 Lëehíraa, Kooh meydoh
ga pesohpaama kedik, ee ka man ga daa ya waa' ka manɗa: pesohpaa
en ɓéeɓ na kedikkaa jom ga kimeyɗa.

---

† **15:29** 15: 29 Hewhewaama, ken ínohoo daa wa manɗa. Mínin ki'en an laakee ɓaa kaan ee lak ya bëtísi'ussii, ɓo' yiliis tummbaka ga teekci. Laakin ɓuwaa halaat ɓan an iñaama waa' kiwo' an kibëtísi'u, ga waama, man na kiharuk ndaga ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu ee took kibëtísi'unaa mínin ki'apu.

39 Iñcii Kooh bínɗa wíinoo bokkii na mooroomci faan. Ɓo'-
súusúus faanfaagari man haŋfa, júu' faanfaagari man haŋfa, selcii
faancaagaɓa man haŋca, jëncii faancaagaɓa man haŋca.
40 Laakin iñcaa bídu en ga asamaan, laakin ɓan caa en ga
kakayfii. Caa en ga asamaanɗa meliclaataagaca manndii na meliclaatii
cii en ga kakayfiiɗa. 41 Nohii meliclaatiigawa man haŋwa, ñiidii
meliclaatiigawa man haŋwa, olcii meliclaatiigaca man haŋca. Ee sah
ku'olkaa en ɓéeɓ manndii na mooroomci meliclaat.
42 Kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa yah kiman fodaama: faanfii acsi fodii
pesohpaa soku, fa nopin, wayee fa mílísaa, fa nopsisoo bi taa'; 43 fii
acsiɗa sepi'in ee mínoo dara, wayee fa mílísɗunaa, fa hay kimo' ee líif
na ndam na dooli; 44 fii acsiɗa iñaa hotu-faan, wayee fa mílísɗunaa,
fa yah faanfaa líif na Helaa Kooh. Waa faanfaa en hotu rek laakin,
kon faanfaa líif na Helii Kooh laakin. 45 Kërí tah, bídu ga Këyítfaa an:
«Aadama yii deɓ kisakuɗa enin ɓo' yaa íikin. Aadama yii mëeñjoh
en Kiristaaniiɗa nak, enin Helii onohi kipesɗa.» 46 Ɓii taam na Helii
Koohɗa enndii yërí ɗewi kihay. Ɓii ɓay faanfaa fiɓuucuuc kesiɗa
yërí ɗewi paay, lëehíraa, yii líif na Helii Koohɗa han kihay. 47 Ɓii
ɗeɓ kiwo'uɗa meyoh ga pëndël kakay, wayee ɓii yukanakyii meyoh
asamaan. 48 Ɓu-ëldúna faanciigaɓa man na faanfii ɓii ɗeɓ, saku na
pëndëlɗa ee ɓuwaa yah ga asamaanɗa faancaagaɓa madan na faanfii
yii meyoh asamaanɗa. 49 Fodaama, ɗu nataal Aadama yii saku na
pëndël kakayɗa, ɗu hay kinataal ɓan Aadama yaa meyoh asamaanɗa.
50 Mbokcii, iñii mi wo''úuɗa wërí en an: faanfaa ɓayin koynoh na
ñíf mínoo kilam Nguuraa Kooh ee iñaa nopin mínoo kilam iñaa yahhii
kinop bi taa'.
51 Mi hayyúu kiwo' iñii yii ee en kúmpa garúuɗa an: enndii ɗu
ɓéeɓpuu ɗu ɓërí yah kikooroh ga kikaan wayee ɗu ɓéeɓpuu ɗu
hay kisúpítu. 52 Iñaama hay kigaaw en fan kiñëpísiruk. Ɗu hay
kisúpítu binaa mbiiwaa mëeñjohanɗa ríiraa. Mbiiwaa ríiraa ɓuwaa
kaaninɗa hay kimílísu, ɓa ɓay faancaa nopanndii bi taa'. Ɗu nak,
ɗu hay kisúpítu. 53 Faanfiigarúu yah kinopɗa hay kisúpítu fa en
faanfaa nopanndii bi taa', ee faanfiima yah kikaanɗa, fa súpítu, fa en
faanfaa kaansisoo bi taa'. 54 Binaa faanfaa yah kinop súpítu faanfaa
nopanndii, ee faanfaa yah kikaan súpítu faanfaa kaananndiinaa, iñii
yii bídu ga Këyítfaaɗa dal kilaak an: «Kooh laakin ndam wimëtí' ga
ɗook kikaan, ka ɗúbin»✡. 55 Éey kikaan ndamiigaraa wada?
Éey kikaan kútúŋkaagaraa kada?✡
56 Kútúŋkii kikaan kërí en baakaa', ee baakaa' ɓewohi dooliigari ga
Waasii Móyíis. 57 Kooh kañsat ya yii ya onnduu kilaak ndam ga ɗook
kikaanɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. 58 Kon mbokcii
mi keeñukinɗa, abat bi yëgís, ɗú tuuk tek ɗú kaantukohat ga lëgëyii
Ha'mudii; ínohat an lëgëyii ɗú en na kitumi' Ha'mudiiɗa enoo sooy.

16

Hëelísaa nëgírohu kiwosoh ɓu-jaangaa ga Yéerúsaleemɗa

1 Diimaɗa, ɗu paafat ga loo iñcaa jom kinëgírohu kidímal ɓuwaa
en ɓuu Kooh ga teeraa Yéerúsaleemɗa. Tumat ɗú ɓan fodaa mi nak

✡ **15:54** 15: 54 Malkat Ísayíi 25: 8. ✡ **15:55** 15: 55 Malkat Osee 13: 14.

ɓuwaa ga jaangucaa ga gohaa Galasíiɗa. 2 Dímaasaa en tóoh ɓaa en
ɓéeɓ iñaa ya laakiɗa, ya nísat ga ya faan haŋ ga kaanci. En ɗanaa, ken
sekoo mi hayaa, iñcaama han kinëgírohu. 3 Binaa mi hay dumanaa,
ɓuwaa ɗú tananɗa, mi hay kitík kopa'caa ɗú erohanɗa ga yahɓa, mi
wosɓa ɓa ɓayca Yéerúsaleem, mi bín këyít ɓa ɓaydoh. 4 En sooluk mi
ɓan mi karaa, ɓa hay naroo kitaam.

Iñcaa Pool waayuk kitíinɗa

5 Mi hay garúu kihay wayee mi koorohan paay gohaa Maseduwaan,
ndaga mi jom da kikoo'. 6 Mín ki'en mi hayaa, mi en narúu bi sam
kimaañ, wala sah mi yuŋ duma bi fiyoonfii paaf. Ee iñaama hayyúu
ki'on ɗú amɗohhoo ga ɓaawiigoo bi mi le' daa mi aawɗa. 7 En ki'enaa,
mi waa'tii rek kikooroh garúu, mi hottúunaa mi paaf. Mi yaakaarin
ki'en narúu bi sam kimaañ, Ha'mudii onndookanaa. 8 Wayee mi yugan
dii ga teerii Efees bi ga hewii Pantakot. 9 En ki'enaa, Kooh lëgísɗinndoo
hal wiyaak, waa onanndoo kitum lëgëyiigari dii, hídaa dii ɓuwii mi
jom naɓa kileŋkoh yewinɗa tóoh.

10 Binaa Tímotée le' dumanaa, abatti yah kanak, en ɗanaa keeñci
soos, ndaga fodiigoo ya tum lëgëyii Ha'mudii. 11 Kon ken hanatti
ki'eew. Binaa ya en na kiɓoyukaa, eratti iñaa ya soolukɗa bi ya
mín kihay bi garoo. En ki'enaa mi sekki, ya na mbok-kerceencum
ɓenndiɗa.

12 Apoloos mbok-kerceeniigarúu nak mi daasinndi waas ciyewin
kihay garúu ya taam na mbok-kerceencum en na kihayu dumaɗa,
wayee ya waa'tiika kitum diimaɗa, hanaa ya koluk ganaa, ya hay.

Iñcii mëeñjoh Pool ebil ɓu-Korenti kitumɗa

13 Enat wecen, ɗú am ngëmii bi yëgís. Kaa niikat ee enat gík. 14 Ɓéeɓ
iñaa ɗú tum taabat ga na kiwaaroh.

15 Mbokcii, ɗú ínohin an Estefanaas na ɓu-kaanci ɓërí en ɓuwaa ɗeɓ
kigëm ga Yéesu Kiristaa ga ɓéeɓ ɓu-gohaa Akay ee ɓa ɓërí en ɓuwaa
erohin hafɓa tóoh ga ki'amɗoh ɓéeɓ ɓuwii en ɓu-Koohɗa. Kon nak
mbokcii, mi kíimmbúu, 16 kelohɗat ɓuwaa man fodaama, ɓa na ɓéeɓ
ɓuwaa taam naɓa ga lëgëyumɗa.

17 Keeñnjoo sooseera seɓ ga wii Estefanaas, Footinatiis, na Akaykiis
hayu garooɗa. Ɓa tumɗinndoo iñaa ki'úsaay hoonohhúu ki-
tumi'tooriɗa 18 Ɓa dëlɗin helloo fodaa ɓa dëlíree hellúuɗa. Kon
mbokcii, ɓuwaa man fodaama, abatɓa yah kanak.

Taŋkoh

19 Ɓu-jaangii ga gohii Aasíiɗa ɓii këñí'túu ga. Akílaas na Pírísíl,
ɓa na ɓuwii hídírukohu ga kaanɓaɗa, ɓii këñí'túu ga dijófí', ga teekaa
Ha'mudii onnduu ki'en wíinooɗa. 20 Mbok-kerceencii en diiɗa ɓéeɓɓa
ɓii këñí'túu ga. Këñɗohat ɓéeɓpúu ɗú mígínoh haf, taam na kiwaaroh.

21 Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool, mi yërí bínwa na yahhoo. 22 Laak
ɓaa waa'tii Ha'mudiinaa, Kooh cojatti! Maranataa*!

23 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa barkeellúu ɓéeɓpúu. 24 Mi waarinndúu
ɗú ɓéeɓpúu, ndaga dii ɗu en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

---

* **16:22** 16: 22 Maranataa ga lakaa yaawúu'caa wërí en an «Ha'mudii haya!»

Këyítfii fukanakfii Pool bín
Ɓu-Korentiɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiɗa. Ga këyítfaa ya ɗeweeɓa kibínɗa, ya wo'eeɓa an ya waarinɓa kika' kiwaaknee. Ya nakeeraɓa ɓan kinëgíroh dímal ki'amɗoh kerceencaa ga Yéerúsaleemɗa, ee ya ga kihafci yërí karanwa kikoo'nee. Wayee ya laassii da kika'.

Iñii tah ya ka'tiiɗa wërí en an Tímotée enee na kiyah Korenti, ya kelohha ga waas loo ɓadukeenaa kerceencaa daamaɗa. Ya wo'see an laakin ɓiyaawúu' daama ɓaa en na kijëgíroh enaama yiliis yaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii Pool yéegalohee daɗa. Ɓa ɓaa wo' ɓan an Pool enndii apotaa'-Kiristaa yukayoh. Tímotée dalla kiɓoyuk ɓéestí' Pool iñcaa ya keloh caama. Keeñaa Pool leehha lool ga iñaama.Ërí tah ya bínnda ɓu-Korenti kiwo'ɓa iñaa ya halaat gaɓaɗa na iñaa tah ya mínndi da kika'ɗa.

Pool wo'in ga këyítfii an ya apotaa' Kiristaanii ee daa ya tumi lëgëyaagariɗa bokkii dara na daa ɓíinoo tumikaɗa. Iñaama tah ɓuwaama kisaŋngi. Ya nakkaɓa ɓan kiguu'guuluk ga ki'eroh dímalaa aaw ga ɓu-Yéerúsaleemɗa. Tíkka ga ya wo''aɓa an ya waarin daama kika' bi ya tapukoh na ɓuwaama íisussii ɓadukeenaagaɓa wibóní'waaɗa.

Pool yëgís ga an ya apotaaraa, ya waa' ɓuwii ínoh dijófí' Hewhewii winéwí'wii, na ɓan ɓéeɓ ínoh an Yéesu yërí en Ha'mudii.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Korentiɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-11*)
2 - Pool ɓéestí' leŋkohaagari na ɓu-Korenti na jeriñaa límuk gaɗa (*1: 12–7: 16*)
3 - Pool nak ɓu-Korenti kitook kidímaloh (*8: 1-4–9: 15*)
4 - Pool leŋkoh na ɓuwaa wo' an ya enndii apotaa'ɗa (*10: 1–12: 21*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa (*13: 1-13*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, Kooh ga iñaa ya waa', yërí ɓayyoo ki'en apotaa' Yéesu
Kiristaa. Mi na Tímotée mbokiigaruu, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii, ɗú
na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh ga teerii Korentiɗa na ɓéeɓ ɓii en ga
gohii Akay ɓéeɓwaɗa. 2 Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelaattúu, ɓa onndúu jam.

Kidëlí' hel ga ɗuuy coonu

3 Ndam aawat ga Kooh yii en Paamudii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa. Yërí en Paamudii líifin na yërmaandiɗa ee yërí
en Kooh yii dëlíri helciigaruu saycaa en tóohɗa. 4 Ya yërí dëlíri
helciigaríi ga ɓéeɓ coonucii ɗí dayiɗa, en ɗanaa ɗí ga ɗuuy helaagaríi
widëlí'waa waama, Kooh onndíiɗa, ɗí mín kidëlí' hel ɓiɓo' ɓiliis
ɓaa enu ga coonucaa en tóohɗa. 5 En ki'enaa, fodii dii coonucii ɗí
dayi ndaga Kiristaanii hín kiyewinɗa, Kooh hín ɗa kiyewin kidëlí'
helciigaríi, kooroh ga Kiristaanii. 6 Ɗí day coonucii ciimanaa, kidëlí'
helciigarúu tah ee ɓan ɗú múc. Ee Kooh dëlí' helciigaríinaa, kidëlí'

ciigarúu tah. Fodaama ɗú hay kilaak dooli kikooruk coonuciima ɗí dayiɗa ɓan. 7 Yaakaarii ɗí laak garúuɗa yëgísin. En ki'enaa, ga dii ɗú bokin naríi kiday coonuɗa, ɗí ínohin an helciigarúu hay kidëlɗu ɓan fodii ciigaríi.
8 Mbokcii, ínohat an ɗí dayin coonu ciméeskí' ga gohaa Aasíi. Coonucaama ɓítee ga ɗookkíi hen bi wëñnjaríi dooli; ɗí laakséeríi sah yaakaa kipes. 9 Ɗí abeera kon ga haffíi an ɗí hay ki'apu. Iñaama enee kiteeƀpíi an ɗí jomoo kilík yaakaa'tíi ga haffíi, wayee ɗí jom kilík yaakaa' ga Kooh, yii mílísi' ɓuwii kaaninɗa. 10 Kooh yiima yërí sommbíi ga kikaankaama ee ya hayyíi kiƀaat kisom. Ɗí líkin yaakaa'tíi gari an, ya hayyíi kilís kisom. 11 Ɗú ga kihaffúu, ɗú hayyíi ki'amɗoh ga dii ɗú kíimɗiríi Koohɗa. Fodaama ɓo' ɓiyewin hay kigërëm Kooh ga daa ya hay kitaas ga iñcaama ɗú kíimɗanndíi gariɗa.

Pool óolí'ta ɓaawaagari kiyah Korentiɗa

12 Iñii yii nak yërí ɗí ndamukoh: helciigaríi dalin ga an, ga fíkíi ëldúna, wëñaa ga, ga fíkíirúu, ɗí taabin ga kot cijúwí', ee ɗí taam ga na keeñ wimórí'. Iñciima meyoh ga Kooh. Kipes fodaama ayukkii ga kiñaañkiigaríi, wayee Kooh ga kijofkaagari, yërí onndíika kimín. 13 En ki'enaa, iñii ɗí waa'túu kiwo' ga këyítcii ɗí bínndúuɗa paaffii iñum ɗú ínoh ga, wum ɗú jaŋfaɗa; laakkii yen yiliis yaa ɗaakuk ga. Mi yaakaarin an ɗú hay ki'ínoh bi jof iñii yii, 14 yii, diima deŋ ɗú ínoh ga jutuutɗa: bëríinaa Yéesu Ha'mudii haysanɗa, ɗú hayyíi kindamukoh fodii dii ɗí ɓan, ɗí ndamukohanndúuɗa.
15-16 Mi gëmee iñaama hen bi mi ammba an, mi en kiƀoyukaa, mi koorohan garúu paay, ee mi en na kiƀoyukaa, mi koorohis garúu. Fodaama keeñnjúu soos waas kanak. Ee ɓan ɗú amɗohhoo kika' kúlkaa Yúudée. 17 Ati iñaa mi abee kitum yaama lúudéeríi garoo hen? Mi am kitum yenaa, mi kuliyuki'ti halaateen ɓo'-súusúus ga, bi mi wo'i wo'een kanak «Ehee» na «Ó'óone»? 18 Kooh ínohin an wo'eenaa ɗí wo'eerúuɗa bokéeríi ki'en «Ehee» na «Ó'óo», 19 ndaga Yéesu Kiristaa, Kowukii Kooh ɗí yéegalohee ga ɗuuycúu, mi na Sílaas na Tímotéeɗa, bokkii ki'en «Ehee» na «Ó'óo»: ya mos ki'en «Ehee» rek. 20 En ki'enaa, ya yërí en «Ehee» ga ƀéeƀ iñcii Kooh dígohɗa. Kon ɗu wo'i «Aameen» ga teekii Kiristaanii ki'e' Kooh ndam. 21 Kooh ga kihafci, yërí onndíi, ɗí narúu, kiyëgís ga Kiristaanii; ya ɓan, yërí tanukkuu ga lëgëyaagari, 22 ya tummba garuu mandargaa teewoh an ɗu ɓuuci; ya so'ta Heliigari yisela'í'yii ga keeñciigaruu en iñaa dëlí' helluu ga tóoh yijófí'yii ya faani'tuuɗa.
23 Mi nak, Kooh mininndoo kiseedi', ee mi waatin ga kumuunndoo: mi waaréeríirúu ki'ek coonu, kërí tah mi hayissii Korenti. 24 Ɗí hayyii garúu kitoonndúu dooli kilëdí'túu ga dii ngëmiigarúu jom kimanɗa, ndaga ngëmii ɗú laakɗa yëgísin. En ki'enaa, ɗí waa'túu ki'amɗoh doonaa keeñnjúu soos seƀ.

2

1 Iñaama tah mi ga kihaffoo, mi abin an mi ƀoyuksanndii garúu. Mi saŋngúu kikom iñaa léehɗisan keeñnjúu. 2 En ki'enaa, binaa mi léehí' keeñnjúunaa, laaksanndii ƀaa sóosíran keeñiigoo, ndaga lak ɗú ƀéeƀpúu keeñnjúu leehin tak. 3 Iñaama tah mi bínndarúu

fodaama* ee mi waaréerí, ɓuwaa jomee kisóosí' keeñnjooɗa, ɓa
léehí'wa. Wëerinndoo an, iñaa sóosí' keeñnjoo wërí sóosí' keeñnjúu
ɓan, ɗú ɓéeɓpúu. 4 Wii mi bínndúuɗa, mi enee ga coonu ciméeskí',
keeñnjoo leehha tak, mooncaagoo caa íifuk. Mi bínndiirúu kilëehí'
keeñnjúu, wayee mi bínndúu doonaa ɗú ínoh dii kiwaa'kii mi waa'túu
hín ki'aŋɗa.

Kibaal ɓaa tooñin

5 Laak garúu yaa léehí' keeñcum ɓuwumaa, ya tummbiirooka, ya
tummbúuka ɗú ɓéeɓpúu; wala book enndii kiwo' iñaa hëpaa, ya
tumka ɓiɓo' garúu. 6 Ɓaama, atti'aa ɓuwaa ɓéeɓ tíkkiɗa dooyin
ɗa. 7 Bayalatti kimma, ɗú dëlí' helci, enndiikanaa keeñci hay kileeh
bi hëp. 8 Kërí tah, mi kíimmbúu, teewatti an ɗú waarinndi. 9 Mi
bídeerarúu iñaama† kimalaksukohhúu bi mi ínoh ati ɗú hay kitaabuk
tóoh iñaa mi ebiloh. 10 Ɓaa tooñ yaama, binaa ɗú bayallinaa, mi ɓan
mi bayalinndi. En ki'enaa, en an laakin iñaa mi bayalan ɓaamanaa,
ɗú ɓërí tah mi bayalinndi ga fíkíi Kiristaanii. 11 Iñaama mi tummbi
doonaa Seytaani laakoo hal kiɗúkkuu. En ki'enaa, nofaa ya poonɗa
appii ken kúmpa.

Jaahli'aa Pool ga teeraa Torowaas

12 Ga wii mi le' teeraa Torowaas kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii
ga loo Kiristaaniiɗa, mi hotta an Ha'mudii lëgísɗinndoo hal, mi lëgëy
daama. 13 Wayee nak helaagoo dallii dara ndaga mi laakkii Tít,
mbokaagoo ga ngëmiiɗa daama. Iñaama tah mi taŋkohha na ɓu-
Torowaas, mi nammba kika' gohaa Maseduwaan.

Ndamii laak ga kitaam na Kiristaaniiɗa

14 Ndam aawat ga Kooh, yii dëkkíi ga kiɓaydoh, ɗí bok ga húmbalaa
ndamaa Kiristaanii. Ya koorohi garíi ki'ínohlukoh Kiristaanii daa en
tóoh fodii dii nget la'koleñ wesohiɗa. 15 En ki'enaa, en ga Koohaa,
Kiristaanii yërí en la'koleñii winéwí'wii eeñ garíi, wesoh ga ɓuwii aaw
ga kimúcɗa, na ɓan ga ɗuuy ɓii aaw ga kisaŋku'ɗa. 16 Ɓuwii aaw ga
kisaŋku'ɗa, wa en gaɓa ngetii kikaankii haydohi kikaanɗa. Ɓii aaw ga
kimúcɗa, wa en gaɓa ngetii kipeskii haydohi kipesɗa. Kon ɓii yiida,
ya haŋci kesi mín kitum lëgëyaama? 17 Ɗí manndii na ɓiɓo' ɓiyewin
ɓaa ɓewi wo'eenii meyoh ga Koohɗa, ɓa yéegalohiwa kiheel iñaa ɓa
laakan ga. Ɗí, ɗí yéegalohwa na keeñ wimórí' ee ɗí tumka ga fíkíi
Kooh, fodii ɓisúrga Kiristaanii, ndaga Kooh ga kihafci yërí e'tíi kitum
lëgëyiima.

3

Súrgacii lëgëyi' kifiiliimunkii ki'askiiɗa

1 Ɗú fooŋ an ɗí en na kidíŋkaanohis haffíine? Ati ɗú fooŋ an ɗí
soolukin, fodii ɓuwii ɓíinoo, këyítcaa ɗí ɓewohan garúu, wala caa ɗí
eranndúu kidíŋkaanoh haffíi? En ki'enaa, ɗí laakkii sooli ga këyítcaa
manɗa. 2 Ɗú ɓërí en këyítfiigaríi fiima; fa bídu ga ɗuuy keeñciigaríi
ee ɓéeɓ ínohinfa ee míninfa kijaŋ. 3 Leerin an ɗú en këyítfaa faama

* **2:3** 2: 3 Ga halaat ɓo' ɓiyewin, këyítfii Pool bín fii bokkii na 1 Ɓu-Korenti. Mín ki'en an fa múuy hen. † **2:9** 2: 9 Laakin lóogísohcaa halaatu an Pool waa' kiwo' ga coonucaa ɓu-Korenti mín kitook kiday ga kitum tóoh iñaa ngëmaagaɓa meekisohɗa.

Kiristaanii bín kidíŋkaanohhíi, ɗí haydohhafa garúuɗa. Këyítfiima bídohussii na laŋka', wayee fa bídohu na Helii Kooh yii laak kipesɗa. Fa bídussii ga atohcaa pesu kibídohuɗa*, wayee fa bídu ga ɓo'-súusúus, ga ɗuuy keeñaagari.

4 Ɗí wo' fodaama ndaga ɗí óolukin Kooh, koorohha ga Kiristaanii. 5 En ki'enaa, ɗí mínoo kiwo' an ɗí ɓërí tum lëgëyaama ga dooliríi, wayee Kooh yërí onndíika kimín kitum. 6 Kooh yërí onndíi ki'en ɓisúrga ɓaa en na kiyéegaloh kifiiliimunkii ki'askii. Kifiiliimunkiima enndii kaa bínsee ga Waasii Móyíisɗa, wayee ka kooroh ga Helii yisela'í'yii. En ki'enaa, Bíncii Waasii Móyíis ëewdoh ɓo' ga kikaan, wayee Helii yisela'í'yii onohi kipes.

7 Waasii Móyíis bínsee hen ga atohcaa pesu, ee lee'laataa ndamaa Kooh hotukka ga. Fíkíifaa Móyíis melicee hen bi ɓu-Isarayeel mínsiséeríi gafa kimalak. Moona déy lee'laataama aawee ga kiyím. En lak waasiima ëewdohin ɓuwii ga kikaanɗa wërí hay, taammba na ndamaa hín ɗa kiyakaa, 8 ndamii meyoh ga lëgëyii Helii yisela'í'yiiɗa hídan na kiyak? 9 Waasii Móyíis teewohee an ɓo'-súusúus tooñin Koohɗa, en an lëgëyiigawa wërí laak ndam fodaamanaa, lëgëyii Helii yisela'í'yii on ɓuwii ki'abohu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Koohɗa, ndamaagawa hídan na kiyak? 10 Kon ɓo' mín kiwo' an ndamaa melicee kuɗewaaɗa enndii dara ga fíkíi ndamii en na kimelic wati, ee wëñwa fúufɗa? 11 En ki'enaa, kifiiliimunkaama aawee ga kiyímɗa, en lak kërí laakee ndam fodaamanaa, kii yah ki'en bi taa'ɗa, ndamaagaka hídan na kiyak?

12 Kon ɗí laakin yaakaa' dijófí' ga iñaama, kërí tah ɗí óolukin iñii ɗí tumɗa. 13 Ɗí tumoo fodii Móyíis, yaa úulee fíkíifaagari doonaa ɓu-Isarayeel hotoo lee'laataama aawee ga kiyím leehohanɗa. 14 En ki'enaa, helcaagaɓa kúnukin, ee bi ga wati, ɓa en na kijaŋ këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaanaa, iñaa úulɓa yaama lísi ga, nísukoo. Iñaa úulɓa yaama nak, nísuki rek ga ɓaa enin wíinoo na Kiristaanii. 15 Bi ga wati ɓan, saycaa yaawúu'caa jaŋ Këyítfaa Waasii Móyíis tóoh, laak iñaa kún helcaagaɓa. 16 Wayee binaa ɓo' ëewruk ga Ha'mudiinaa, iñaama úulísuk gari. 17 Ha'mudii wo'u diiɗa, Helii yërí ee daa Helii Ha'mudii enoh tóoh, kilaak-haffu kaa daama. 18 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu ɓii fíkíiciigaruu úulísukinɗa, fodii ga seetu, ɗu ɓii teewoh ndamii Ha'mudii. Ɗu ɓii súpítuk besaa en ɓéeɓ bi ɗu man na Ha'mudii ee ɗu aasi ga ndam na ndam. Iñaama Ha'mudii en Helii Koohɗa yërí lëgëy ka.

4

Coonucii laak ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa

1 Kooh, ga yërmaandiigari, yërí sassíi kitum lëgëyiima, kërí tah, ɗí soofoo fenoo ga. 2 Ɗí sagin ki'aas ga iñcii tumsi ɗaakuksi ee ca apohin kaciɗa. Ɗí ñaañukohhii ken ee ɓan ɗí kalañsohhii wo'eenii Kooh. Ɗí nami kay kiyéegaloh kayohfii bi lee' lañ, ee ɗí heel ɓéeɓ ɓuwii tookkíi ga keeñciigaɓa ga fíkíi Kooh. 3 En lak ɓan Hewhewii ɗí yéegalohɗa kúnukinaa, wa kúnuk ga ɓuwaa aaw ga kisaŋku'ɗa.

* **3:3** 3: 3 Pool waa' kiwo' ga loo bíncaa pokee kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwaagari ee ca bínsee ga atohɗa. Bíncaama ɓéestíree enaamacaa cidaaŋkaahcaa Kooh nakohee, koorohha ga Móyíisɗa.

4 Ɓa enin ɓuwaa gëmmbii ndaga yibóní'yii tík hafci Kooh ga ëldúnaɗa
nëenɗìn helciigaɓa. Ya tahin bi ɓa mínoo kihot lee'laatii Hewhewii
winéwí'wii, wii teewoh ndamii Kiristaanii nataal Kooh sah-sahɗa. 5 En
ki'enaa, iñii ɗí yéegalohɗa enndii kiɓëwí' haffíi, wayee ɗí ɓëwí Yéesu
Kiristaa, bi ɓéeɓ ínoh an yërí en Ha'mudii. Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí tum
haffíi ɓisúrgarúu ndaga Yéesu. 6 Kooh yii wo'ee an: «Lee'laatii melicat
ga ɗuuy ñúusii»✡, yërí melicɗì lee'laatiigari ga ɗuuy keeñciigaríi,
ki'onndíi ki'ínoh lañ ndamiigari melic ga fíkíifii Kiristaaniiɗa.

7 Wayee nak, lee'laatiima man na alal, waa eku garíi, ɗí ɓii ɗí
yëgíssii fodii kataa-banɗa. Fodaama, hotuk an dooliima widéenawii
en garíiɗa meyohhii garíi wayee meyoh ga Kooh. 8 Ɗí capuunun ɓakaa
en tóoh, wayee ɗí pookisukohhii. Ɗí gekuunun ga ɓakaa en ɓéeɓ
wayee hoonohhiiríi kipaaf. 9 Ɗí hataluunun ga kipes wayee Kooh
foñnjiiríi. Ɗí ɓúukuunun jac ga kakay wayee ɗí yahlukkii. 10 Ɗí
dëk kikooruk kikaankii Yéesu ga faanciigaríi doonaa ɓan kipeskiigari
hotuk ga faanciigaríi. 11 Ɗí ɓii ɗí en na kipesɗa, besaa en ɓéeɓ, ɗí
hídoh na kikaankii ndaga kitaam na Yéesu, en ɗanaa, kipeskiigari
hotuk ga faanciigaríi yah kikoo' ga kikaanɗa. 12 Fodaama, kikaankii
kii sooŋngíi besaa en ɓéeɓ, en ɗanaa, ɗú laas ga kipeskii.

13 Ngëmii ɗí laakɗa taabohin na wii ɓii wo' ga Këyítfaaɗa an: «Mi
gëmin, kërí tah mi wo''a»✡; Ee, ɗí ɓan ɗí gëm hen, kërí tahhíi kiwo'.
14 Ɗí ínohin an Kooh yii mílísi' Yéesu, Ha'mudii ga kikaanɗa, hayyíi
kimílísi' ɓan ga dii ɗí en wíinoo na Yéesuɗa. Ya hayyíi kihaydoh, ɗí
narúu ɓan, ga yahaaci. 15 En ki'enaa, ɗú ɓërí tah ɗí dayi iñaa en tóoh,
en ɗanaa, kijofkii Kooh yoosuk ga iñaa wëñ ga ɓuwiiɗa. Ee fodaama,
iñii wëñ kiyewin ga ɓuwiiɗa, ɓa gërëmi Kooh, ɓa yeeki ndamiigari.

Ayat kipessuu ga ngëm

16 Iñaama tah ɗí soofoo fenoo ga dara. Luu enee an faan ɓo'-
súusúusfiigaríi fii yasukoh ndaŋ-ndaŋ, fítciigaríi wëñi ki'en ci'as
besaa en ɓéeɓ. 17 Coonuciima ɗí dayɗa, binaa ɗí mëdírohca na
ndamaa ɗí laakan, waa ken mínoo kiwo' daa wa hín kiyak ee waa
leehoo taa'ɗanaa, ɗí hay kihot an coonuciima ɓítoo ee ɓan ca hay
kipaaf; ee Coonuciima waayuki'tíi ndamaama. 18 Iñcaa ɓo' hoti gacaɗa
enndii cërí ɗu díiruk, wayee ɗu díiruk caa ɓo' mínoo kihot. Iñaa ɓo'
hotin gari leehin, wayee yaa ɓo' mínoo kihotɗa yah bi taa'.

5

1 En ki'enaa, ɗu ínohin an faanfiigaruu en taalii ɗu dëkoh dii ga
kakayfiiɗa, luu wa ɓúree, Kooh waayukɗìnnduu ga asamaan tawah,
waa ɗu dëkohan. Kaanfaama hëwírohusii na yah ɓo'-súusúus ee fa
yah bi taa'. 2 Diima deŋ, ɗu ɓii íin ga ɗuuy faanfiigaruu fii, ɗu waa'
rek Kooh ekkuu faanfiiruu ga asamaanɗa. 3 Binaa ɗu ekukfanaa, ɗu
enoo ɓuwaa ɓayyii faan. 4 Iñaa ɗu wëñ kimaañ ga kipessuu ga ɗuuy
faanfii ɗu ɓay ga ëldúnaɗa tóoh, ɗu dëkan ga ki'íin ndaga yiɓítí'yii ɗu
koorukɗa. Enndii an ɗu waa' kikaan, ɗu meyoh ga faanfii ɗu ɓay ga
ëldúnaɗa. Nam ki'en kay an ɗu waa' ki'ekuk faagaruu ga asamaanɗa,
doonaa iñii jom garuu kikaanɗa nuu' ga ɗuuy kipeskii leehoo taa'ɗa.

✡ **4:6** 4: 6 Malkat Sënees 1: 3. ✡ **4:13** 4: 13 Malkat Kañcaa 116: 10.

5 Kooh ga kihafci, yërí sakkuu ɗu aas ga kipeskaama; ya so'ta garuu
Heliigari en iñii ya ɗeƀpuu kiwa' ga ƀéeƀ iñcii ya faani'tuuɗa.
6 Kon fodaama, saycaa en tóoh, ɗu ƀii am yaakaa'. Ɗu ínohin an,
iñaa ɗu wëñ kimaañ kipes ga faanfiigaruu fiima tóoh, ɗu ƀaa úsaay
dii ɗu yah kidëk na Ha'mudiiɗa. 7 En ki'enaa, ɗu tíidoh ngëmii, wayee
enndii ga iñaa ɗu hot. 8 Ɗu abin yaakaa' wiyaak, ee ɗu wëñ kiwaa'
kitagoh na faanfii fiima, ɗu ka' kidëknee ga yahaa Ha'mudii. 9 Iñaama
tah, waa ɗu pes ga faanfii fii, waa ɗu tagoh nafa, iñaa ɗu díirukɗa yërí
en ɗu neƀloh Ha'mudii. 10 Kayoh, ɗu ƀéeƀpuu, ɗu hay kimos kituuk
ga fíkíi Ha'mudii, ya atti''uu, ƀaa en ƀéeƀ laas fayaagari ga iñaa ya
tum ga kipeskaagari ga faanfaamaɗa: ennda yijófí', ennda yibóní'.

Kiristaa júwohirinnduu na Kooh

11 Kon ɗí ínohin iñii en kiniik Ha'mudiiɗa, kërí tah ɗí ƀii heel kinook
ƀuwii ga ngëmii. Kooh nak ínohin ƀuwii ɗí enɗa, ee mi yaakaarin
an, ga ɗuuy keeñnjúu ƀan, ɗú ínohin ƀuwii ɗí enɗa. 12 Ɗí heellii
kidíŋkaanohis haffíi garúu. Nam ki'en an ɗí waa'túu ki'on iñaa ɗú
ndamukohan garíi; en ɗanaa ɗú laak iñaa ɗú lofan ƀuwum malaksoo
iñaa en ga keeñƀaɗa, ƀa ndamukohi iñaa hotukin na hasɗa. 13 En
an ɗí enukoh kidofaa, Kooh tahka, ee ɗí enukoh kiñaañaa, ɗú tahka.
14 En ki'enaa, kiwaa'kii Kiristaanii waa'tíiɗa kërí laakkíi ga iñaa en
tóoh. En ki'enaa, wëerinndíi an, en an ƀo' yíinoo yërí kaani' ƀuwii
ƀéeƀƀanaa, kon baanaa ƀuwii ƀéeƀƀa kaandohuunun. 15 Ya kaanin
ndaga ƀéeƀ, en ɗanaa, ƀuwii en na kipesɗa, ƀa pessisoo ndaga hafƀa
wayee ƀa pesɗan ƀii yiima kaan, mílíssa ndaga ƀéeƀɗa.
16 Kon, diimaɗa, ɗí malakissii ken fodii dii ƀu-ëldúna hotohiɗa. Ee
sah, luu enee an Kiristaanii, kuɗewaa ɗí malakoheeri fodii dii ƀu-
ëldúna hotohiɗa, diimaɗa, ɗí malakohissiiri fodaama. 17 Binaa ƀo'
en wíinoo na Kiristaaniinaa, ya enin ƀo' yi'as: iñaa yimëgëtí'yaa
karin, yi'as yërí en ga. 18 Kooh tumin iñciima tóohca, ya yii ya
júwohi'tuu na hafci, kooroh ga Kiristaaniiɗa, ee ya sassíi diima
kijangat kijúwohkaagari kaama na ƀuwiiɗa. 19 En ki'enaa, Kooh
kooroh ga Kiristaanii, ya júwohi'ta ƀu-ëldúna na hafci, ee ya toppiiƀa
ga baakaa'cii ƀa tumɗa. Ya díŋkaaninndíi kiyéegaloh kijúwohkiigari
na ƀuwiiɗa. 20 Ɗí ƀërí Kiristaanii wos kiwo' ga teekiigari, ee man
na Kooh ga kihafci yërí en na kiwo' narúu koorohha garíi. Ɗí ƀii
kíimmbúu, ga teekii Kiristaanii, tookat kijúwoh na Kooh. 21 Kiristaanii
mosoo kilaak baakaa'ɗa, Kooh koorinndi baakaa'ciigaruu. Ya tumin
iñaama, doonaa ɗu ƀii ɗu en wíinoo na Kiristaaniiɗa, Kooh abohhuu
ƀiƀo' ƀijúwí'.

6

1 Kon ɗí ƀii ɗí taam na Kooh ga lëgëyiiɗa, ɗí ƀii dímalukkúu:
barkeelii Kooh barkeellúuɗa hanat ki'en sooy. 2 En ki'enaa, Kooh wo'
ga Këyítfaa an:
«Ga wahtaa wa jekohɗa,
mi tumi'taraa iñaa fu kíimɗa.
Ga besaa mi jommbaa kimúsalɗa,
mi foolla ki'amɗohhaa»✡.

✡ **6:2** 6: 2 Malkat Ísayíi 49: 8.

Malkat, wahtii wii siiy wërí jek ga; wahtii wii wërí en bes kimúc.
3 Lëgëyii Kooh ɗí en na kitumɗa, ɗí waa' ken laakoo dara iñaa ya
wo'an ga yibóní'. Kërí tah, ga iñaa mín ki'en tóoh, ɗí waa'tii kitum
dara iñaa ekan ɓo' ga kikeen ga baakaa'. 4 Ɗí teewohi an ɗí ɓisúrga
Kooh ga ɓéeɓ iñaa en tóoh: iñcii ɗí dayɗa, ennda mesiklaatcii,
coonucii, na kilëykii dawiríiɗa, ɗí koorukica hen taam na kimúuñ
kiyaak; 5 ɗí feekuunun, ɗí laguunun ga kasu, coow taabukinndíi
daa en tóoh ee ɗí gítínuunun ga kitum lëgëy ciméeskí', pëní fayaaŋ
joobinndíi, ee ɗí arukin. 6 Ɗí teewohi an ɗí ɓisúrga Kooh, ga kiset
keeñ, ki'ínoh iñaa en kayoh, kimúuñ, kijof, kitaam na Helii yisela'í'yii,
kiwaaroh kayoh-kayohɗa, 7 kijangat kayohfii kesi, na kitaam na doolii
Koohɗa. Waa ɗí sooŋ, waa ɗí som haffíi, kijúɓ kërí en ganaaycii ɗí
ɓayiɗa. 8 Ɗí e'sin cée', ɗí ñaawalsin. Ɗí wo'ɗusin yibóní', ɗí wo'ɗusin
yijófí'. Ɗí malakohsi kaakoh-saboh ee moona ɗí wo' kayohfii. 9 Ɗí
tíksi ɓuwaa ken ínohooɓa ee moona déy ɓéeɓ ínohinndíi. Ɗí tíku
ɓuwaa tesɓa kikaan ee moona ɗí ɓii lís kipes. Ɗí tíksi iñaa meskin ee
moona ɗí apsoo. 10 Ɓuwii lëehíri keeñnjíi hen rek ee moona ɗí dëk ga
kineɓluk. Ɗí tíku nduul ee moona ɗí onin ɓo' ɓiyewin kihóomí'. Ɗí
tíku ɓuwaa laakoo tús ee moona ɗí laakin iñaa en tóoh.
11 Ɗú, fiiliimunciigaríi ga teerum Korentiɗa, ɗí wo'in narúu faŋ, ɗí
ɗaakkiirúu dara ee ɗí ekinndúu ga keeñnjíi. 12 Enndii an ɗí waa'tiirúu,
ɗú kay, ɗú ɓërí waa'tiiríi. 13 Kon mi wo' narúu fodii ɓaa wo' na
ɓitowuci: keeñukattíi fodii dii ɗí keeñukkúuɗa; ekattíi ga keeñnjúu.

Kaa aasukohat na yiifa'

14 Kaa aasukohat na ɓuwaa gëmussii ga Yéesu. Ɓuwaama enndii ɓa
gën ga kitaaboh. En ki'enaa, kitaabohkii kiida mín kilaak ga díkaanti
iñaa júwin na iñaa joffii? Lee'laat mínan na ki'akitukoh na ñúus?
15 Mínan na ki'en Kiristaanii júwoh na Seytaani? Ɓaa gëm ga Yéesu
aasukohan na, na ɓaa gëmmbii gari? 16 Kaanfii Kooh mínan na akitohu
na koofcii yiifa'cii? En ki'enaa, ɗu ɓërí en Kaanfii Kooh yii laak
kipesɗa, fodaa ya ga kihafci ya wo'kaɗa an:
«Mi yah kidëk naɓa, mi taabi naɓa,
mi yërí yah ki'en Koohyiigaɓa,
ɓa ɓërí yah ki'en heetiigoo»✡.
17 Kërí tah, Ha'mudii wo''a an:
«Meyat ga díkaantiɓa, ɗú en haŋ.
Kaa ɗewat ga dara iñaa settii.
Fodaama mi hayyúu kitook ga yahaaroo✡
18 Mi yah ki'en paamun garúu,
ee ɗú en ɓitowuroo: ennda yaal, ennda ɓeti.
Iñaama, yërí Ha'mudii mín ga tóohɗa wo'»✡.

7

1 Kon nak, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, waa Kooh díginnduu iñcaama
tóoh, ɗu sétírat haffuu ga tóoh iñaa líiɓɗi faan na hel. Ɗu
guu'guulukat, kipeskiigaruu sela' bi mat, ee ɗu taam ga na kiniik Kooh.

Iñaa sóosí' keeñaa Poolɗa

✡ **6:16** 6: 16 Malkat Léwítík 26: 12; Esekíyeel 37: 27. ✡ **6:17** 6: 17 Malkat Ísayíi 52: 11; Esekíyeel 20: 34,41. ✡ **6:18** 6: 18 Malkat 2 Samiyeel 7: 8,14; 1 Koroník 17: 13.

2 Onattíi ɓak ga keeñciigarúu. Ɗí tooñnjii ken, ɗí yahi'tii ken, ɗí
ɗúkkii ken kiñam ga ananɲci. 3 Mi wo''ii iñuma kiyammbúu yen. En
ki'enaa, mi wo'eera kumëeñí' an ɗú ɓii ga keeñciigaríi waa ɗí kaan,
waa ɗí pes. 4 Mi óolukinndúu lool ee mi bakukohinndúu lool. Hídaa
coonucii ɗí dayiɗa, dii ca hín kiyewinɗa tóoh, helloo dalin lool ee
Keeñiigoo soosin seɓ.
5 En ki'enaa, ga wii ɗí le' gohii Maseduwaanɗa, faanndíi íikarukkii
ga fen, ɗí dayin coonufaa en tóoh: ɗí dëkee ga kileŋkoh na ɓuwii
ee ga keeñnjíi ɓan, ɗí enéeríi ga jam. 6 Wayee Kooh yii dëlíri helcii
ɓuwii abissii yaakaa'ɗa, dëlí'ta hellíi ndaga hayaa Tít. 7 Enndii rek ga
daa ya hayɗa tah, wayee na ɓan ga daa ɗú dëlírin helaagariɗa. Ya
ɓéestírinndíi dii ɗú hínndoo kiɗoorukɗa na dii keeñnjúu hín kirécuk
iñaa ɗú tíkeeroodɗa, na ɓan dii ɗú tuukin tek ga kifa'ɗohhoodɗa; ee
iñaama tahin keeñnjoo wëñin ɗa kiɓaat kisoos.
8 Mi ínohin an, këyítfaa mi bídeerúu kuɗewaaɗa lëehíreera
keeñnjúu, ee mi récukkiika. En ki'enaa, mi récukeeraka ndaga mi
hoteera daa ka mesikeerúu, luu enee an maañnjiiɗa, wayee diima mi
récukissiika. 9 Hanaa kay mi neɓluk ga hen sah, ee enndii ga daa
keeñnjúu leeheera gaɗa, wayee en ga daa keeñ-leehaama ekinndúu
ga kisúpít kipesɗa. Keeñ-leehaama Kooh yërí waareeka. Kon ɗí
tooñnjiirúu ga dara. 10 En ki'enaa, keeñ-leehaa meyoh ga Kooh
haydohi kisúpít kipeskaa ëewdohi ɓo' ga kimúc, ee iñaama laakoo
kirécuk. Keeñ-leehaa meyoh ga ëldúna nak límí kikaan. 11 Malakat
rek keeñ-leehaama meyoh ga Koohɗa, iñaa wa lím garúuɗa: ɗú
gaawwa kikoluk, ɗú bayalukka, ɗú récukka, ɗú niikka Kooh, ɗú
ɗoorukkaroo, ɗú kaantukohha ga, ɗú ko'ta ɓaa tooñɗa. Ga kihaffúu,
ɗú teewohin ga ɓakaa en ɓéeɓ an ɗú setin wic ga iñaama.
12 Kon nak, binaa mi bínndúunaa, ɓaa tooñɗa tahhiika, ɓaa tooñuɗa
ɓan tahhiika. Mi bínndúu, doonaa, ga fíkíi Kooh, ɗú mín kihot dii ɗú
hín kisafa' garíiɗa. 13 Iñaama tah ɗí abin yaakaa'.
Ɗí eemmbii rek ga ki'am yaakaa', wayee ɗí neɓlukin lool ga dii
keeñaa Tít hín kisoos ndaga daa ɓéeɓpúu, ɗú dëlɗin helciɗa. 14 En
an mi ndamukoheerarúu ga fíkíicinaa, mi laakkii kaci ga. Fodii ɗí
wo'irúu kayoh saycaa en tóohɗa, iñaa ɗí ndamukee Tít ga loorúuɗa
enin kayoh. 15 Binaa ya níindísuk ga daa ɗú kelohɗeerari ga tóohɗa,
na daa ɗú tookeeri ga ɗuuycúuɗa, taammba na kiniikki na ki'e'ti
cée'ɗanaa, ya wëñirúu ɗa kiwaa'. 16 Keeñnjoo nak soosin ga dii mi
mín kilaak yaakaa' garúu ga iñaa en ɓéeɓɗa.

8

Kisafa' ga kidímal ɓuwii Kooh

1 Mbok-kerceencii, ɗí waarin ɗú ínoh iñaa kijofkaa Kooh lím
ga jaangucaa ga gohaa Maseduwaanɗa. 2 Ɓuwaama kooruunun
ga coonu ciméeskí' wayee hoonohhii keeñɓa soosee hen seɓ; ee,
hídaa kinduulkaagaɓa, daa ka hín kiméeskí'ɗa tóoh, ɓa onohha iñaa
hoomin. 3 Mi mínin kiseedi' an ɓuwaa, ɓa onohha iñaa ɓa mínɗa bi
paaffa sah daa dooliɓa eem ee ɓa sekkii kinaku. 4 Ɓa ɓërí nameeríi
kitaabuk, ɓaa kíim kibokidohu ga ɓuwaa yah kinëgíroh dímalaa aaw
ga ɓuwaa en ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗa. 5 Ɓa paafin sah iñaa ɗí

séentukee gaƀaɗa. Ɓa ɗeƀ ki'eroh hafƀa ga Ha'mudii paay, tíkka ga, ƀa erohha hafƀa garíi fodaa Kooh waa'kaɗa.
6 Tít yërí ɗeƀ kituuki' loo kinëgíroh dímal ga kaanndúu, kërí tah
ɗí dímalukkari ya ƀoyukis garúu kilëstí' lëgëyaa wijófí'waa waama.
7 Waa ɗú hóomɗin ga iñaa en tóoh, ennda ga ngëmii, ennda ga kimín
kiwo', ennda ga ki'ínoh yen, ennda ga kikaantukoh ga iñaa en tóoh,
ennda ga kiwaarohkii ɗí teeƀpúu en garúuɗa. Fodaama tumat tóoh
ɗú hóomí' ga ki'amɗoh ga dímaluma ƀan. 8 Mi enndiirúu na kiwo'
iñaa ɗú jom kitumɗa; mi wo' ga loo ƀuwaama ga daa ƀa kaantukohi
ga kidímalohɗanaa, mi waa' man, ɗú ƀan, ɗú teewoh kiwaarohkii
laak ga díkaantirúuɗa dii ka hín kiwóo'ɗa. 9 En ki'enaa, ɗú hotin dii
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hín kijof garuuɗa: ya yii ya enee ƀaa
hóomɗin, ya tummba hafci ƀaa laakoo ee ɗú ƀërí calallika. En ɗanaa,
kooroh ga kilaakookaagari kaamanaa, ɗú hóomí'.
10 Mi wo''úu helloo doŋ ga iñuma: ɗú ƀii kisaah, ɗú ɗewee ƀéeƀ
kiwo' an ɗú hay kidímaloh ee ƀan ɗú ɗeƀpa kidímalohɗa, iñaa
gën garúuɗa wërí en an ɗú kaantukoh ga, 11 ɗú lëstí' lëgëyaama
kimma. Keeñaama ekeerúu ki'am iñaama ya tumuɗa, ekattúu ƀan
ga kilëstí'wa, ee enat ga iñaa ɗú mín. 12 Binaa fu onoh fodaama ee
le' keeñaagaraanaa, Kooh hay kitook iñaa fu onohɗa. Ya ínohin an
fu laak iñaama ee ya meekisohhii iñaa fu laakoo. 13 Wo'ussiirúu an
kiwaa' ƀuwii laak tahat bi ɗú en ga sooli rek, wayee ƀéeƀ bokat kihídí'.
14 Diima deŋ, ɗú hóomɗin, kon dímalat ƀuwii soolukinɗa; Kooh tum
bes ƀa wëñí'túu ee ɗú laak soolinaa, ƀa amɗohhúu, ƀéeƀ bok hídí'.
15 Fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓaa balawee yewinɗa, hëpɗéerii ga dara,
ee ƀaa balawee jutuutɗa ñakéerii dara.»*

Tít na ƀuwaa taabee nari Korentiɗa

16 Ndam aawat ga Kooh yii on Tít, fodii garíi, kitook kikaantukoh ga
loorúuɗa. 17 Tít tookka iñaa ɗí kíimmbiɗa; ee ya waaree kigaaw kihay
garúu hen bi, ya sekkiika kinaku ya kolukka yaa hay. 18 Ɗí wosin mbok-
kerceen yiliis ya taam nari. Mbokaama, ƀéeƀ jaangucii bakinndi ga
lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii ya tumɗa. 19 Ɓaatta ga, ƀu-
jaangucii ƀërí tanndi ya taam naríi ga ƀaawii ɗí yah kika' kiwarohnee
iñcii onohuɗa. Lëgëyiima wijófí'wii ɗí tumwa ki'on Ha'mudii ndam
na kiteewoh an ɗí waarin ƀuwii ki'amɗoh ga ƀan. 20 Ɗí tum iñaama
doonaa ken laakoo iñaa ya ñarohanndíi ga dii ɗí tuukuk ga dímalii
wihóomí'wii nëgírohuɗa. 21 Iñaa ɗí heel tóoh wërí en kitum bi jof
ee eemmbii rek ga iñaa newin Ha'mudii wayee ƀan ga iñaa newin
ƀuwii✡.
22 Ɗí wosin ƀan mbokkíi yiliis† ya taam na ƀuwaama. Ya nak, ɗí
malaksukohinndi waas ciyewin ee ɗí hotin an ya tookin kikaantukoh,
ee diima deŋ ya wëñin kitook kikaantukoh ndaga ya óolukinndúu
dijófí'. 23 En ga ƀak Tít na kihafcinaa, ɗí ƀërí taabi, ɗí ƀërí bok
kilëgëy ga ɗuuycúu. En ga loo mbokcaagaruu ƀaama taam nariɗanaa,
ƀu-jaangucii ƀërí wosƀa ee ƀa lëgëy ki'on Kiristaanii ndam. 24 Kon

* **8:15** 8: 15 Malkat Eksoot 16: 18: wo' ga daa ƀu-Isarayeel balaƀsee ñamahaa wo'u «maan», Kooh ereeƀa ga ëgí'-dúndagaaɗa ✡ **8:21** 8: 21 Malkat Liiwuk 3: 4; Room 12: 17. † **8:22** 8: 22 Mbokkíi yiliis ƀo' yiliis yërí wo'u daama, yaa ínohukkii dijófí'. Mëdírohat 8: 18 na 8: 23

teewatɓa an ɗú waarinɓa kayoh-kayohɗa, en ɗanaa ɓu-jaangucaa ɓaama tooku an ɗí laakin kayoh ga dii ɗí ndamukohirúuɗa.

9

Dímalaa aaw ga ɓuwaa enu ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗa

1 En ga loo dímalaa aaw ga ɓuwaa en ɓuu Kooh ga
Yéerúsaleemɗanaa, calissii mi bínndúu ga. 2 En ki'enaa, mi hotin
an ɗú tookin kidímaloh ga keeñnjúu ee mi ndamukohinndúu ga ɓu-
Maseduwaan*, mi wo'eeɓa an: «Wii kisaah, laak ɓu-Akay tuukuunun
tek ga kidímaloh.» Dum ɗú kaantukoh ga kidímalohɗa yëngëlin
ɓiyewin gaɓa. 3 Mi yii wosohhúu kon mbok-kerceencum ɓuma ɓa
amɗohhúu, en ɗanaa iñaa mi ndamukoheerúu ga loo dímalumaɗa
eemoo ga wo'een rek, wayee dímalumgarúu cooki' fodaa mi wo'kaɗa.
4 Enndiikanaa, laak ɓu-Maseduwaan ɓaa taam naroo hayu duma,
laakussúu ɗú waayukkii daranaa, ɗí hay kilaak kaci ga dii ɗí
óolukinndúuɗa; ee mi wo'issii ɓan faa ɗú yah ga kiƀewohɗa.
5 Kërí tah, mi ammba an gënin mi wos mbok-kerceencum ɓuma, ɓa
ɗëwírukkoo garúu, ɓa toputu' iñcaa ɗú dígohee ki'onoh. Fodaama,
mi laak dímalaama hídohinaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú onoh na
keeñnjúu, wayee enndii an ɗú gítínu hen.

Ɓaa sok yewin, píikan yewin

6 Ínohat iñii laak yii: ɓaa sok jutuut, píikan jutuut; ɓaa sok yewin,
píikan yewin. 7 Kon nak, ɓaa en ɓéeƀ erohat iñaa keeñci hatin. Ya
hanat kirécuk yen ga ee ka hanat ki'en gítín gari. En ki'enaa, Kooh
waarin ɓaa onohi ee taam ga na keeñ wisóosí'. 8 Ya míninndúu
ɓan kibarkeel bi ɗú hóomí' ga iñaa en tóoh, en ɗanaa ga wahtaa en
ɓéeƀ, ɗú laak tóoh iñaa ɗú sooluk kipay sooliciigarúu; ɗú tesi' yewin
yaa onanndúu kitum yijófí'yaa mín ki'en tóoh. 9 Fodaa ka bídu ga
Këyítfaaɗa an:
«Ya oni ɓuwii laakooɗa na keeñaagari ɓéeƀwa
ee kijofkiigari yah bi taa'.»✡
10 Kooh yii oni línoh tesohtaa ya sokan, yii oni ɓuwii iñaa ɓa
ñamanɗa✡, hayyúu ki'on bi dooy fodaama, ɓéeƀ iñcii ɗú soolukɗa,
ya límírohca, en ɗanaa, ga kijofkiigarúu ƀiƀo' ƀiliis laasu ga ɓéeƀ
iñcaama. 11 Ya hayyúu ki'on kihóomí' ga iñaa en ɓéeƀ, doonaa ɗú mín
ki'onoh na keeñnjúu ɓéeƀwa, ee ɓiyewin hay kigërëm Kooh ga iñcii
ɗí yahɓa kiwaroh, ee meyoh garúuɗa. 12 En ki'enaa, dímalii ɗú en na
kinëgírohɗa, jeriñiigawa eemmbii rek ga kipay soolicii ɓuwii en ɓuu
Koohɗa, wayee ɓan, wa hay kitah ɓuwii yewin lool kigërëm Kooh ga
iñaama. 13 Binaa ɓa malak ga dímalii ɗú nëgíroh aaw gaƀaɗanaa, ɓa
hay kigërëm Kooh ga dii ɗú teewoh fodaama an ɗú gëmin ga Hewhewii
winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa. Ɓa hayyi kigërëm ɓan ga dii ɗú tookin
ga keeñnjúu kiwaroh naɓa iñcii ɗú laakɗa, ɓa na ɓéeƀ ɓuwii ƀíinoo.
14 Ɓa ɓii kíimi'túu Kooh kiteewoh an ɓa keeñukinndúu lool ndaga dii
barkeelii Kooh barkeellúu paafin iñaa en tóohɗa. 15 Ndam aawat ga
Kooh ndaga iñcaa ya onoh ee ken mínooca kiwo' bi leehɗa.

---

* **9:2** 9: 2 Ɓu-Maseduwaan waa' kiwo' kerceencaa ga jaangaa teeraa Filiip, waa Tesaloník, waa Beree, Malkat ɓan 1: 16 ✡ **9:9** 9: 9 Mëdírohat na Kañcaa 112: 9. ✡ **9:10** 9: 10 Mëdírohat na Ísayíi 55: 10.

10

Pool taas ga iñcaa ya yabu ga lëgëy ki'apotaa'kaagariďa

1-2 Mi Pool, ƀuwii wo' an, mi en narúunaa, mi soos seƀ, ee an
mi úsaayyúunaa mi tamoh jír. Mi yii kíimmbúu ga teekii Kiristaa
yii lewetin ee jofinďa, kaa ekattoo ga kitamoh ga ďookkúu binaa mi
hay garúunaa. Laakin garúu ƀuwaa wo' an ƀadukeeniigaríi iñaa
ƀadukeen ƀo'-ëldúna kesi. Kon nak binaa mi hay bëríinaa, ƀuwaama,
mi hay naƀaka kidígoh ee iñaama wëerinndoo. 3 Kayoh, ďí ƀii pes ga
kakayfii fodii ƀéeƀ ƀuwii, wayee heñii ďí en na kiheñohďa enndii ga dii
ƀu-ëldúna heñohiďa. 4 Ganaaycii ďí ƀay kiheñohďa meyohhii ga ƀu-
ëldúna; ca en ganaaycii cilëekí'-doolicii meyoh ga Koohďa, ee ca enohu
kiƀúuk ƀéeƀ dooli waa yípuk gík nëenďi ƀuwiiďa. Ɗí ďúbí' halaatcii
taabohhii na kayohďa, 5 na ƀan ƀéeƀ kiƀëwí'-haffukaa hoonoh ƀuwii
ki'ínoh Kooh, ďí am níp halaataa mínin ki'en tóoh, ďí haydohwa ga
kikelohi' Kiristaanii. 6 Binaa ďú kelohi'tíi ga tóohaa, ďí tuukin ga
kimókí' ƀéeƀ ƀaa kelohi'tii Kiristaanii.
7 Malaksukohat iñcum dum ca laakohďa. Binaa laak ƀaa wo' ga hafci
an ya yuu Kiristaaniinaa, ya ekat ga helci an ďí ƀan, ďí ƀuu Kiristaanii
fodaagari. 8 Ha'mudii kuliyuki'tíi ga fíkíirúu kituuki' ngëmiigarúu,
wayee enndii kiƀúukwa; ee luu enee an mi ndamukin ga iñaama bi
hëpin, enoo kaci garoo. 9 Mi waa'tii kiman na ƀaa heellúu kitíital
ga këyítcii mi bídirúuďa. 10 En ki'enaa, laakin ƀuwaa wo'i garoo an:
«Iñcii ya wo'i ga këyítcii ya bídiďa ƀítin ee tamohin, wayee binaa ya
en ga ďuuycuunaa ya laakoo fít ee ya wo'i wo'een heeyoh.» 11 Ɗaa
wo' iñaama ƀéeƀ, wóoratti an dii wo'eencii ďí bídi ga këyítcii manďa,
binaa ďí hay duma bëríinaa, tumeencaagaríi yah kiman fodaama deŋ.
12 Ɗí sah, ďí kaañoo kihídí' haffíi wala kimëdíroh haffíi na ƀuwaama
ndami hafƀaďa. Ɗa hayaa, ƀa ƀeƀ hafƀa nataah, waa ƀa natan hafƀa
gawa, ƀa mëdíroh hafƀa na hafƀa. Iñaama enndii kidof moose? 13 Ɗí
nak, kindamukkiigaríi laakin daa ka eem. Ɗí paafanndii keki'kii sassii
Kooh fíisi'tíi, onndaríi ƀan kihay bi garúuďa. 14 Enee an sasiigaríi
le''ii bi garúunaa, ƀo' mín kiwo' an ďí meyin sasii Kooh fíisi'tíiďa;
wayee wa hayin bi garúu, ďí bëríi ďewee garúu kihay kiyéegallúu
Hewhewii winéwí'wii ga loo Kiristaaniiďa. 15 Kon ďí paaffii keki'kii
sasii Kooh fíisi'tíi, kindamukoh lëgëyaa ƀiƀo' ƀiliis tumďa. Hanaa
kay ďí am yaakaa' an ngëmiigarúu hay kiƀaatuk, ee fodaama, ďí
hay kiwëñ kiƀaat kilëgëy ga ďuuycúu wayee hoonohoo ďí eem ga
sasii Kooh fíisi'tíiďa. 16 Ɗí hay kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii bi
ga dëkcaa paaf kúllúu ee ďí ndamukanndii ga lëgëyaa Kooh e' ƀiƀo'
ƀiliis kitumďa.
17 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɗaa waa' kindamuk ga yenaa, ya
ndamukatti ga Ha'mudii»✡. 18 En ki'enaa, ƀuwii kañi hafƀaďa, enndii
ƀërí neƀloh Kooh; ƀuwii neƀloh Koohďa ƀërí en ƀuwii ya kañ na
kihafciďa.

11

Pool, na ƀuwaa tík hafƀa apotaa'ďa

1 Éey, ďú míneeroo kimúuñi' mi wo' narúu wo'een dofaa! Ehee,
múuñďattoo kay. 2 En ki'enaa, mi waa'túu hen bi mi naalohinndúu

✡ **10:17** 10: 17 Malkat Yérémíi 9: 23; 1 Korenti 1: 31.

ee kiwaa'kii kiima meyoh ga Kooh. Mi onohinndúu ga fiil yíinoo
doŋ, ennda Kiristaanii; ee mi waarin ɗú pajuki'ti fodii oomaa-
jowu, yaa ínohoo yaal ee setin wic. 3 Wayee mi niikin an ƀiƀo'
ƀii ɗúkkúu bi ɗú íis kotcaa cijúwí'caa na keeñaa wimórí'waa ɗu
taabukohee Kiristaaniiɗa, ƀa ɗúkkúu fodaa daa Aawa íisee hafci,
gogaa ɗúkkari na wo'een-sabohcaagari cinéwí'caaɗa. 4 En ki'enaa,
binaa ƀo' hay garúu kijangattúu loo Yéesu yiliis yaa bokkii na yii
ɗí jangattúuɗa, wala ya waa' ɗú te' hel wiliis waa bokkii na yii
ɗú laasɗa, wala ya yéegallúu Hewhew winéwí' wiliis waa bokkii
na wii ɗí yéegallúuɗanaa, ƀaama ɗú keeñukiri! 5 Mi foogin an
apotaa'cumgarúu ƀuma ɗú ke' ga ɗook ƀíinooƀumɗa wëñɗohussiiroo
dara. 6 Luu enee an mi mínoo kiwo' ga mbooloo, enndii an mi ínohoo
yen, ee ɗí teewinndúuka ga iñaa en tóoh na ga ƀakaa en tóoh.

7 Kayoh sah, wii mi yéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh ga
Koohɗa, mi meekissiirúu dara ga, mi yóoskí'ta haffoo, doonaa ɗú
ƀëwíru. Mi tooñin ƀo' ga iñaa mi tum yaamane? 8 Mi te'ee, en fan
lok, kopa' ƀiƀo' ga jaangu ciliis, kimínndúu ki'amɗoh. 9 Wii mi en ga
kúllúuɗa, mi laakeera sooli ee mi faanukkii ga dooli ken, ndaga mbok-
kerceencaa meyohee gohaa Maseduwaanɗa ƀërí haydohɗeeroo tóoh
iñaa mi soolukeeɗa. Ga iñaa en tóoh, mi watukka ki'ayuk ga ɗookkúu
ee mi hayka kiwëñ kiwatuk. 10 Ga dii wo'eenii ga loo Kiristaanii en
kayoh garooɗa, iñii mi yah kiwo' yii en kayohɗa. Mi wo' man, iñuma
mi ndamukohiɗa, ga ƀéeƀ teerucii ga Akayɗa, ken mínooroo ga kinís.
11 Iñii tah ya mi wo'ka? Ati mi waa'tiirúu hen? Kooh ínohin an mi
waarinndúu.

12 Iñii mi tum diimaɗa, mi lísanndi kitum, en ɗanaa, ƀuwum heelu
halaa ƀa kooran bi ƀa hídíroh hafƀa naríi wem, ee ƀa ndamuki
gaɗa, ƀa laakoo halaama. 13 Ɓuwuma tíku hafƀa ƀi'apotaa', ee
saboh. Ɓa kaaki ƀuwii saboh ga lëgëyum ƀa tumiɗa. Ɓa ƀay
jëmmaa apotaa' Kiristaanii ee lak saboh. 14 En ki'enaa, iñaama bettii
ken, ndaga Seytaani, ya ga kihafci, leekleekaa ƀay jëmmaa malaakaa
taam na lee'laataa Kooh. 15 Kon, laakoo dara ƀan iñaa bet ƀo' ga
kihot ƀisúrga Seytaani ƀewu jëmma súrgacii tumi yijúwí' ga fíkíi
Koohɗa. Ɓuwaama, bëríinaa kipeskaagaƀa leehanɗa, ƀa hay kifayu
tumeencaagaƀa caama.

Pool, na coonucii ya dayɗa

16 Mi yii wo'issúuka: ken hanattoo kitík dof. Wala book ɗú tíkkoo
dofaa, abattoo fodii dof, en ɗanaa, mi ƀan, mi mín kindamuk jutuut.
17 En ki'enaa, iñii mi en na kiwo' yii sah enndii iñaa Ha'mudii waa', ee
mi ndamuk fodumanaa, mi wo'in wo'een dof. 18 Waa ƀiyewin ndamuki
fodii ƀuwii ga ëldúnaɗa, mi ƀan, mi hay kindamuk. 19 Ɓú ƀii an ɗú
laakin helɗa, ɗú ƀërí keeñuki dofcii ee iñaama enndiirúu dara. 20 Ɓú
tookin ƀiƀo' tummbúu ñaam, ƀa ɗúu'túu, ƀa ɗúkkúu, ƀa eewwúu, ee
ƀa múttúu pa'. 21 Dii ɗí laakoo dooli kitum fodaamaɗa, apinndoo kaci.

Kimma nak, mi hay kiwo' kidof; ƀéeƀ iñaa ƀo' kaañ kindamukoh,
mi ƀan mi kaañinndi. 22 Man ƀa wo' an ƀa ƀi'Ebërëe? Mi ƀan
mi Ebërëe. Man ƀa wo' an ƀa bok ga heetii Isarayeel Mi ƀan mi
bok gawa. Man ƀa wo' an ƀa tucaasamun Abaraham? Mi ƀan mi
kucaasamun Abaraham. 23 Man ƀa wo' an ƀa ƀisúrga Kiristaanii?
Diima nak, mi yah kiwo' wo'een ƀaa hafaa múuyin mes: mi wëñƀa

ki'en súrga Kiristaanii fúuf. Mi wëñƀa kison ga lëgëyiigari, mi
wëñƀa kilagu ga kasu, mi wëñƀa kifeeku, mi hídohin na kikaan waas
ciyewin. 24 Yaawúu'cii rípuununndoo leraw waas ciyëtúus; ee waa
hay tóoh, lerawcaa cidaaŋkaah-kaahay na ciyitnanikiiscaa (39)* mat.
25 Mi rípuunun ngee' waas kaahay†, mi tapisohuunun na atoh waas
kíinoo, kiwaa'too ki'ap; mi aasin gaal-giiy waas kaahay, gaalaa nuu'
ga músúmaa; mi tidimin ga músú giiy wek-wek wíinoo na noh-noh
wíinoo. 26 Mi karin kiƀaaƀ waas ciyewin, caa kumuunndoo yee ga
kihín: ga ɗuuy húlúƀcii, ga kihídoh na gúroh-waascii, ga kihídoh na
mbokciigoo yaawúu'cii, na ƀan ƀuwii enussii yaawúu'ɗa, ƀaaƀciigoo
ga teerucii, ga ëgí'-dúndaŋcii, ga ɗuuy giiycii, hídohciigoo na ƀuwaa
tík hafƀa kerceen ee sabohɗa. 27 Mi koorukin lëgëy ciƀítí' na coonu
ciméeskí'; yewinin wekcaa mi neehhii; mi yaaƀpa mi pílla; yewinin
iñaa mi oo'; mi fiyoonnda ee mi laakkii iñaa mi ekukan. 28 Ee laakin
giliis gaa mi wo''ii duum: besaa en tóoh mi halaati ga ƀu-jaangucii
ƀéeƀƀa, fodii mi koorukƀa ga hafiigoo. 29 Binaa laak garúu ƀaa laakoo
doolinaa, mi ƀan, mi yéeŋka ga haffoo. Ɓo' keen ga baakaaraa,
keeñnjoo taki ga iñaama hen. 30 Binaa mi na' kindamukaa, mi
ndamukohan kilaakoo-doolikiigoo. 31 Kooh yii laak ndam bi taa'ɗa, yii
en Paamudii Yéesu, Ha'mudiiɗa, ínohin an mi wo''ii saboh. 32 Ga wii
mi en ga teeraa Damaasɗa, gúwernëeraa yugi' buu' Aretaas daamaɗa,
tuuki'ta ƀisoldaa' ga tóoh halcaa teeraa, kiheelloo ki'am. 33 Wayee
laakka ƀiƀo' ƀaa ekussoo ga ɗaba, ƀa paafdohharoo ga gúl wíinoo ga
míiraa dëkaa, ƀa yoollaroo kakay. Mi rëcca gari fodaama.

12

Doolii Kiristaanii dooyin Pool

1 Mi jom kindamuk hen sah, luu enee an ka laakoo jeriñ. Hoonohoo
mi hay kiƀéestí' iñcii Ha'mudii ínohlukohhooɗa ee mi hotca en
fan ga heeyɗa. 2 Laakin kerceen, yaa mi ínoh*. Enee ga tíkíis
tidaaŋkaah na tinikiis ga fenoo, ƀaa yaama ƀëwírussa bi ga ɗookaa-
ɗook asamaan. (Mi ínohoo ati ya ƀëwí'see na faanfaagari, ati enee
en fan ga heey; Kooh doŋ ínoh). 3-4 Mi ínohin daal an ƀaa yaama
ƀëwíruunun bi ga daa Kooh enohɗa. (Mi yii wo'iska, mi ínohoo ati
ya ƀëwí'see na faanfaagari, ati enee en fan ga heey; Kooh doŋ ínoh).
Daama, ya kelohha wo'een, caa ken mínoo gaca kitaam, ee ƀo'-súusúus
onussiica kiwo'. 5 Ɓaa man fodaama yërí mi ndamukohan, wayee mi
ndamukohoo haffoo, enndii ga kilaakoo-doolikiigoo rekaa. 6 Mi waaree
kindamukaa, enoo kidof garoo, ndaga eneenaa iñii mi wo'anɗa yah
kayoh. Wayee mi ndamukanndii ndaga mi waa'tii ken fooŋ garoo iñaa
paaf yaa ya hot mi tum, wala yaa ya keloh mi wo'ɗa.

7 Kooh waa'tii mi ndamuk ga iñcii cidóoyí'-waa'cii ya teeƀpooɗa.
Ërí tah, fodii nes ga faan, ya ekkaroo mesiklaat: yíinoo ga malaakacaa
Seytaani nakussa kisodalloo doonaa mi ndamukoo. 8 Mi kíimin
Ha'mudii waas kaahay, ya níssoo ga coonucaama. 9 Ya taassoo an:

---

* **11:24** 11: 24 Malkat Dëteronom 25: 3. Waasaa Móyíis nakoh an ken jomoo kirípu ngee'caa paaf cidaankaah-nikiis. Iñaama tah yaawúu'caa nëewíssa ga ngee' wíinoo, doonaa ƀa ëldohoo bi ƀa wëñí', ƀa ɗeeŋ iñaa Waasaa nakohɗa. † **11:25** 11: 25 Ngee'ciima ƀu-Room ƀërí feekkica * **12:2** 12: 2 Kerceen, yaa mi ínoh Pool wo' na hafci. Malkat Tumeen 9: 30; 11: 25; Galaat 1: 21

«Mi yii naraa ee iñaama dooyinndaa.
En ki'enaa, kimínkiigoo hotuki ga daa kilaakoo-dooli enoh.»
Kon nak, mi ndamukan hen bi jof ga kilaakoo-doolikiigoo, en ɗanaa doolii Kiristaanii yoosuk ga ɗookkoo. 10 Kërí tah, mi neƀluki ga dii mi laakoo dooli, mi ƀassi, mi tíksi coonu, mi hatalsi ga kipes, mi tíitalsi ndaga Kiristaaniiɗa. En ki'enaa, mi ka' bi mi laakissii doolinaa, mi laak dooli ga wahtaama.

Iñaa jaahal Pool ga ƀu-Korentiɗa

11 Mi wo'in wo'een dof sah ee ɗú ƀërí ekkoo ga. Ee moona ɗú ƀërí jomeeroo kikañ. En ki'enaa, luu enee an mi enndii dara, apotaa'cumgarúu ɗú ke' ga ɗook ƀíinooƀumɗa wëñɗohussiiroo dara. 12 Mandarga cidóoyí'-waa'cii na kíntaancii mi tum, ee mi taammba ga na kimúuñ kiyaakɗa, ɗú hotinca; iñcaama teewoh an mi apotaa' Kiristaanii. 13 Iñii yiida yërí mi tumi' jaangucii cíinoo ee mi tumi'tiirúu ya? Hanaa ga dii mi faanukkii ga dooliciirúuɗa. Kon, bayalattoo ga iñaa mi tooñnjúu yaama.

14 Wii wërí en waasiigoo wukaahaywii mi ƀewuk kihay ki-waakneerúuɗa†, ee binaa mi hayaa, mi yahhii kifaanuk ga doolirúu. Mi heellúu wayee mi heellii poossúu. En ki'enaa, enndii oomaa laak kinëgíroh hëelís kitoputu' paamun na eewun. Paamun na eewun kay ƀërí laak kitoputu' oomaacii. 15 Mi nak, mi tookin ki'eroh iñii mi laakɗa tóoh, na keeñ wisóosí', bi ga sah ki'eroh kumuunkiigoo, ki'amɗohhúu. Mi waa'túu waaraa man fodaamanaa, ɗú jominndoo kitesoh kiwaare?

16 Ɗú ínohin kon an mi mosoo ki'ayuk ga ɗookkúu ga dara. Wayee mín kilaak ƀaa wo' an mi ɗúkkúu hen, mi ñaañukohharúu 17 Ati mi mosin kiñam doolirúu, kooroh ga yíinoo ga ƀuwii mi wosee garúuɗa? 18 Tít, mi yërí wossi kihay garúu ee mi akitohhi na mbok-kerceenuma ɗú ínohinɗa✡. Tít mosin kifaanuk ga doolirúune? Mi na Tít, enndii ɗí ƀërí bok hel wíinoo, ɗí bokka kotcaa ɗí tíinɗane?

19 Ɗú, ɗú maañ kifooŋ an ɗí heel kilaak lay ga fíkíirúu? Múk! Ɗí wo'i' Kooh, ga teekii Kiristaanii. Ee ƀéeƀ iñaama, mbok-kerceencii, kiwaa' ɗú wëñ kiyëgís ga ngëmii tahka. 20 Mi niikin, mi hay garúunaa, mi laakkúu ɗú man ga daa newooroo, ee mi, mi man garúu daa newoorúu. Mi niikin kilaakkúu ga kiñaroh, ki'iñaadoh, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kiƀasoh, kicaakooroh, kiƀëwí' haffu na kicoowoh. 21 Mi niikin, mi hay dumanaa, Kooh kaci'ɗissoo ga fíkíirúu, keeñnjoo leeh ga ƀiyewin ƀaa enukohee ga kitum baakaa', kitum iñaa settii, kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ na kiŋalaañuk, ee ƀa íissii iñcaama bi watiɗa.

13

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa

1 Mi yii ga waasiigoo wukaahaywii mi yah kihay kiwaakneerúuɗa*. Wo'u ga Këyítfaa an: «Ga iñaa en ƀéeƀ, jomin kilaak ƀo' ƀanak wala

† **12:14** 12: 14 Waasiigoo wukaahaywii malkat ga 2 Ɓu-Korenti 13: 1-2. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa (Gúrís 2) maañéerii ee enee ga ƀaawaa ga Tumeen 19. ✡ **12:18** 12: 18 Malkat 2 Korenti 8: 18. * **13:1** 13: 1 Waasiigoo wukaahaywii Malkat ga 2 Korenti 12: 14. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa maañéerii ee enee ga ƀaawaa ga Tumeen 19.

ɓaahay ɓaa en seedi ga»✡. 2 Ga waasaagoo wukanakwaa, iñaa mi
wo'ee ɓuwii enee ga baakaa' rekɗa, waa mi yii líssúu ki'úsaay, mi yii
wo'issúuka diima, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii tesɗa: binaa mi hayis garúunaa
mi yërëmanndii ken. 3 Man ɗú waa' mi teeɓpúu an Kiristaanii yërí
wo'i kooroh garoo? Iñaama hay kiwóo'. Kiristaanii enndii ɓaa
laakoo dooli ga fíkíirúu, ya teewoh kimínkaagari hen bi matin, ga
díkaantirúu. 4 En ki'enaa, ga wii ya daayu ga kuraanaaɗa, enee ga
kilaakoo-doolici, wayee ga iñaa Kooh mín, ya yii pes kimma. Ɗí ɓan,
ɗí enin wíinoo nari ga kilaakoo-dooli, wayee ga iñaa Kooh mín, ɗí hay
kipes nari, ee ɗí hayyúuka kiteeɓ.
5 Malaksukohat haffúu bi jof, bi ɗú ínoh ati ɗú laakin ngëm; ɗú ga
kihaffúu, malkat hellúu. Ɗú ínohoo an Yéesu Kiristaa yii garúune?
Wala book, nam ki'en an laakoo garúu iñaa teewoh an Kiristaanii yii
narúu? 6 Ɗí teewohin dijófí' an Kiristaanii yii naríi ee mi yaakaa' an
ɗú hay kihot an kayoh. 7 Ɗí ɓii kíim Kooh, ɗú íis kitum iñaa joffii.
Iñaama nak, enndii kiwaa' kiteewukoh ga lëgëyiigaríi ga leeloorúuɗa.
Ó'óo, nam ki'en an, ɗí waa' ɗú tum yijófí', luu enee an ɗú tíkkiiríi
ɓiɓo'. 8 En ki'enaa, ɗí laakoo dooli kitëhdoh kayohfii Kooh; iñaa ɗí
mínɗa wërí en kilëgëyi'fa. 9 Binaa ɗí laakkii dooli, ee ɗú, ɗú laak
doolinaa, keeñnjíi soos ga iñaama. Iñii ɗí kíimɗa yërí en ɗú ɓoyukis
dijófí' ga ngëmii. 10 Iñaama tah mi bínndúu iñcuma tóohca, hídaa ga
dii mi líssúu ki'úsaayɗa tóoh. En ɗanaa, binaa mi hay dumanaa, mi
soolukoo kitamoh ga ɗookkúu. Ha'mudii hanohɗinndoo ga fíkíirúu
kiyëgísí' ngëmiigarúu, wayee enndii kisaŋku''úu.

Taŋkoh

11 Kon nak mbokcii, neɓlukat; heelat kiɓoyukis dijófí' ga ngëmii. Ɓaa
en ɓéeɓ daasat mooroomci, bokat hel, dëkat ga jam, en ɗanaa, Kooh
yii laak kiwaaroh ee laak jamɗa, enan narúu.
12 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an ɗú ɓërí
bokoh. Ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh diiɗa, ɓii këñí'túu ga.
13 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii baarkeelattúu; kiwaarohkii meyoh ga
Koohɗa na Helii yisela'í'yii onndúu ki'en wíinooɗa, taabat narúu ɗú
ɓéeɓpúu!

✡ **13:1** 13: 1 Malkat Dëteronom 19: 15; Mëdírohat na Mëccëe 18: 16; 1 Tímotée 5: 19; Yaawúu'caa 10: 28.

Këyítfii Pool bín
Ɓu-Galaatɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Galaatɗa. Ya karin daama waas kanak kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii. Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa gëmussa, ɓa aassa ga kikerceen.

Pool jëgíreeɓa an kigëm ga Yéesu kesiërí tahan Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. Wayee laakka ɓiyaawúu' ɓa meyohu Yéerúsaleem, ɓa ka'ta Galaat. Ɓa wo''a ɓuwaa an yaakcaa ga jaangaa Yéerúsaleemɗa ɓërí wosɓa. Ɓa yahha tóoh iñcaa Pool jëgírohee daamaɗa. Ɓa wo''a ɓuwaa an Pool enndii apotaa' yukayoh ee iñaa ya jëgí'ɓaɗa enndii kayoh ɓan. Ɓa wo'eeɓa an ɓa ɓaama ɓa enndii yaawúu'ɗa, waa ɓa gëmin ga Yéesu ɓa jomin kitaabuk iñaa Waasaa Móyíis nakohɗa: ɓa jomin kigúruk. Ƒodaama Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'.

Iñaama tah Pool bínnda ɓu-Galaat kinísɓa ga iñcaama ɓa jëgíru ee meyohhii ga Koohɗa. Ya wo''aɓa an kigúrukkaa neɓloh Koohɗa eni ga keeñ ee wërí en an keeñaagaraa jom kiset hen ga fíkíici. Abaraham yërí en caasamuncii yaawúu'cii, moona déy Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee lak ya gúrukkii duum.

Ngëm doŋ onan ɓo' ki'abohu yijúwí' ga fíkíi Kooh, ee wa rek wërí mínlukohan ɓo' kitaabuk kipeskaa neɓ Koohɗa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Galaatɗa tíidoh anee:

1 - Pool këñí' ɓu-Galaat (*1: 1-5*)
2 - Kooh tum Pool apotaa' ee ya jëgíroh kayoh (*1: 6-24*)
3 - Iñii Hewhewii winéwí'wii wo' kayoh-kayohɗa (*2: 1-21*)
4 - Ngëm doŋ onan ɓo' kimúc (*3: 1–4: 31*)
5 - Kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; Kitaam na Helii yisela'í'yii (*5: 1–6: 10*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidínkaanohɗa na taŋkoh (*6: 1-18*)

Pool këñí' ɓu-Galaat

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Ɓo'-súusúus falliirooka ee
ka koorohhii ga ɓo', wayee ka meyoh ga Yéesu Kiristaa na Kooh,
Paamudii, Kooh yiima mílísi' Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa. 2 Mi na
ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa, ɗí ɓii ɓëyrohhúu këñí', ɗú ɓuwii en
ga jaangucii ga Galasíiɗa. 3 Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii barkeelattúu, ee ɓa onndúu jam. 4 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii,
erohin kumuunkaagari ndaga baakaa'ciigaruu, en ɗanaa ɗú mín
kimúc ga ëldúnaanii ɓuwii wati wibóní'wii fodaa daa Koohyii en
Paamudiigaruu waarohkaɗa. 5 Ndam aawat ga Kooh bi taa'! Aameen.

Hewhew winéwí' wíinoo doŋ wërí laak

6 Ɗú, Kooh yërí tanndúu koorohha ga yërmaandaa Yéesu Kiristaa.
Mi jaahli'in lool nak ga dii ɗú onndi bíiŋ haat, ɗú taabukka hewhew
winéwí' wiliisɗa. 7 En fan hewhew winéwí' wiliis laak hen! Wa laakoo.
Ɓiɓo' doŋ ɓërí en na kihícisoh helciigarúu ee ɓa waa' kikalañsoh
Hewhewii winéwí'wii wo' ga Yéesu Kiristaaɗa. 8 Kon nak, binaa

ɓo' yiliis, luu enee ɗí sah, wala malaaka-Kooh, yaa meyoh asamaan,
hayyúu kiyéegal hewhew wiliis waa enndii wii ɗí yéegallúuɗanaa,
ya saŋku'at. 9 Ɗí mosinndúuka kiwo' ee mi yii taabis ga wati:
binaa ɓo' yéegallúu hewhew winéwí' wiliis waa bokkii na wii ɗú
laas garíiɗanaa, ya saŋku'at. 10 Kon diimaɗa, mi heel iñaa neɓ
ɓo'-súusúuse? Ó'óo, mi heel kay iñaa neɓ Kooh! Mi heel ɓuwii
waa'toone? Binaa mi lísee bi wati kiheel ɓuwii waa'toonaa, eneenaa
mi enoo súrga Kiristaanii.

Iñaa tum Pool apotaa'ɗa

11 Mbokcii ga ngëmiiɗa, mi waa' ɗú ínoh an Hewhewii winéwí'wii
mi yéegalohɗa meyohhii ga ɓo'-súusúus. 12 Mi laassiiwa ga ɓo'-
súusúus ee ken jëgí'tiiroowa wayee Yéesu Kiristaa na kihafci yërí
ínohlukohhoowa.
13 En ki'enaa, ɗú kelohin ga dii mi madee kuɗewaa ga waa mi en ga
Waasii yaawúu'ciiɗa. Ɗú ínohin daa mi tamohee ga kihatal ga kipesɓa
ɓuwaa ga jaangaa Koohɗa, mi yaa tum tóoh kitasaarohɓa. 14 Ɓuwaa
mooroomee naroo ee ɓa yaawúu'ɗa, ɓiyewin gaɓa le'séeríiroo fen
ga kitaabuk waasii yaawúu'cii. Ee mi wëñeeɓa kikaantukoh ga
kitaabuk iñcii cosaanii ɓicaasammboo nakoh kitumɗa. 15 Kooh nak
tanukkaroo lak mi límussii duum. Ya ɓayyaroo ga yërmaandaagari,
mi en súrgaci. 16 Ee ga waa neɓpari ya teeɓparoo Kowukiigariɗa, mi
ínohlukohka ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, mi meekissii ken ki'onndoo
hel ga iñaama. 17 Ee ɓan mi ka'tii Yéerúsaleem kihotohnee na ɓuwaa
ɗeɓpoo ki'en apotaa'ɗa, wayee mi nammba ki'íisuk kúlkaa Arabíi,
lëehí'ta mi ɓoyukka teeraa Damaas. 18 Tíkka ga tíkíis taahay, mi
hannda kika' Yéerúsaleem ki'ínohɗoh na Sefas*. Mi ennda nari bes
cidaaŋkaah na ciyëtúus. 19 Mi hottii apotaa' yíinoo yiliis, enndiirinaa.
Mi hotta ɓan Saak këmëeŋkí Ha'mudii. 20 Kooh ínohin an iñii mi
bínndúu yii enndii saboh.
21 Lëehí'ta, mi hannda kika' gohaa Síríi na waa Sílísíi. 22 Waama,
lakanaa ɓuwaa gëm ga Kiristaa ga kúlkaa Yúudéeɗa mossooroo kihot;
23 ɓa kelohee rek ɓuwaa ɓaa wo' an:
- Ɓaa yaama hataleeruu ga kipes kiɗewaaɗa, ɓaama déy, wati ya yii
yéegaloh ngëmii ya heelee kiɗúbí' ga ɓuwiiɗa.
24 Fodaama, ɓa aawwa kikañ Kooh ga dii mi man diimaaɗa.

2

Pool ɓoyukka Yéerúsaleem

1 Waa ennda ɗa, tíkíis tidaaŋkaah na tinikiis tíkka ga, mi ɓoyukka
Yéerúsaleem, mi na Barnabaas. Mi ɓaydohha Tít ɓan. 2 Mi ka'ta
daama ndaga Kooh yërí ínohlukoheeroo an mi jomin da kika'. Ɓuwaa
kuliyuk ga jaangucaamaɗa, mi laakka saawal naɓa ɓa haŋɓa. Mi
ɓéestí'taɓa Hewhewii winéwí'wii mi yéegaloh ga ɗuuy ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa. Mi tum iñaama ndaga mi waaréerii iñaa mi sodee
ga kilëgëy na iñii mi lëgëy watiɗa en sooy. 3 Ee Tít, yii taabee
narooɗa, ya iñaa Gerek* ee ken sah gítínndiiri kigúruk†. 4 Laakka
ga ɗuuycíi ɓuwaa tíksee hafɓa ɓimbok-kerceen ee saboh, ɓa abee an

* **1:18** 1: 18 Sefas wërí en teekaa Pee' ɓayohsiɗa. * **2:3** 2: 3 Pool waa' kiwo' an Tít enndii yaawúu'. † **2:3** 2: 3 Kigúrukkaama enee kiteewoh an ɓa ɓiyaawúu'. Yaawúuraa en ɓéeɓ jomin kitum baah kigúruk ga oomaa-yaalcaa.

ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa jomuunun kigúruku‡. Ɓuwaama hayee ga
ɗuuycíi kiɗeñtuk ki'ínoh jamaa ɗí laak ga kitaabuk Yéesu Kiristaaɗa
ɓa meydohhíi ga. Ee fodaama ɓa ɓoykidohhíi ga ki'en ñaam Waasii
Móyíis. 5 Wayee ɗí onndiiɓa hal ga fen, doonaa kayohfaa ga Hewhewii
winéwí'wiiɗa tesi'túu. 6 Laakeera ɓiɓo' ɓaa tíku an ɓërí wëñ kilaak
solu. Wayee iñaa ɓa eneeɗa ɓíttiiroo ndaga ɓuwii ɓéeɓɓa wíinoo
ga Kooh. Ɓuwaama tíksee an ɓërí wëñ kilaak soluɗa tíkussii
wo'een ga lëgëyaagoo. 7 Hanaa kay ɓa nam kihot sah an Kooh yërí
díŋkaanndoo lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɗuuy ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa§ fodaa daa ya nak Pee' kiyéegalohwa ga ɗuuy
yaawúu'caaɗa. 8 En ki'enaa, Kooh yaa tum Pee' apotaa', wossari ga
yaawúu'ciiɗa, yërí tummboo apotaa' ɓan, wossaroo ga ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa. 9 Saak na Pee' na Saŋ, ɓii abu ki'en fodii jíp ga jaangiiɗa,
tookuunun an Kooh yërí ɓëwí'too, e'taroo kilëgëy iñaama. Ɓa e'taríi
kon yah, mi na Barnabaas kiteewoh an ɗí wíinoo. Fodaama ɓéeɓpíi ɗí
júwohha ga an, ɗí, ɗí aawan ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, ɓa, ɓa aaw
ga yaawúu'caa. 10 Enaama yíinoo doŋ yaa ɓa kíimeeríi, yërí en kifoñ
hel ga ɓuwaa en ga jaangaagaɓa ga Yéerúsaleem ee laaksoo daraɗa.
Ee iñaama mi tuukka ga kitummbi.

Pool ña'ta Pee' ga Añcoos

11 Pee' nak hayya teeraa Añcoos, mi tapukohha nari ga fíkíi ɓéeɓ
ndaga ya calee kiña' hen. 12 En ki'enaa, balaa ɓuwaa Saak wosee
Añcoosɗa hayunaa, Pee' daanee kiñami na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
Wayee daa ɓuwaama hayee, ya meyca ga, ya íissa kiñami naɓa ndaga
ya niikee yaawúu'caama gëmu ga Yéesu ee ɓa fa' ga kigúrukkaaɗa.
13 Yaawúu'caa tes gëmu ga Yéesuɗa aasussa ga iñaa Pee' enukoh
yaama, bi ga Barnabaas sah ɓaydohussa ga kiɗúkohkaagaɓa kaama.
14 Daa mi hotee an enukeenaagaɓa waama júɓpii ee taammbii na
kayohfii Hewhewii winéwí'wii, mi tapukohha na Pee' ga fíkíi ɓéeɓ,
mi wo''ari an: «Fu yii fu en yaawúu' ee fu foñin dii yaawúu' pesiɗa,
fu taabukka kipeskii ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, fu gítínoh ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ya ga kitaabuk kipeskii yaawúu'cii?»

Yéesu músalin yaawúu'cii na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

15 Ɗí, ɗí límu yaawúu', ɗí enndii ɓitumoh-baakaa' en fan ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa*. 16 Wayee nak, ɗí ínohin an ɓo'-súusúus, kigëm
ga Yéesu Kiristaa doŋ tahanndi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, wayee
enndii ki'ayuk ga kitum iñaa Waasii Móyíis nakohɗa. Ɗí nak, ɗí gëmin
ga Yéesu Kiristaa doonaa ngëmaagaríi ga Kiristaa waama onndíi ki'en
ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh, wayee enoo an ɗí ayuk ga kitum iñii
Waasii Móyíis nakohɗa. Ndaga ki'ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis
nakohɗa tahoo ken ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh. 17 Wayee binaa en
an ga dii ɗí heel ki'en ɓo' yijúwí' ga fikíi Kooh, ndaga Kiristaaniiɗa,
ɗí nam ki'abu ɓitumoh-baakaa' fodii ɓuwii enussii yaawúu'ɗanaa,
waama lak Yéesu yërí amɗohhíi ga kitum baakaare? Múk, iñaama
kay mínoo ki'en. 18 En ki'enaa, binaa mi ɓúuk Waasii Móyíis, lëehíraa

‡ **2:4** 2: 4 Yaawúu'caa ɓíinoo gëmuunun ga Yéesuɗa ebilsee ɓuwaa kigúruk enndiikanaa, ɓa wo' an kimúc laakoo § **2:7** 2: 7 Ɓuwii enussii yaawúu'ɗa Bídii meydoh dii «ɓuwii gúrukkiiɗa» * **2:15** 2: 15 Pool wo' fodaama fodii yaawúu'caa múus. Ɓa tík ɓéeɓ ɓuwaa enndii yaawúu' fodii ɓitumoh-baakaa'

mi ɓoykis, mi tuukiriswanaa, kon mi namin ki'en ɓaa saŋ kitaabuk waas. 19 Waasii Móyíis onndoo kilëehɗuk kipes gawa, en ɗanaa mi mín kipes ga iñaa Kooh waa'ɗa✡. Mi daaydohuunun na Kiristaa ga kuraanaa. 20 Fodaama, enissii an mi ga kihaffoo mi yërí en na kipes, wayee Kiristaanii yërí en na kipes garoo. Kipeskiigoo wati, fodii ɓo'-súusúus, mi peska ga kigëm ga Kiristaanii, Kowukii Kooh, ka kii ka waa'taroo, bi mi tahhari kitook ki'eroh kumuunkaagariɗa. 21 Mi sagoo múk yërmaandaa Kooh, ndaga binaa en an Waasii Móyíis wërí onohi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Koohaa, kon Yéesu Kiristaa kaanin sooy.

3

Kitaabuk Waasii Móyíis wala kilaak ŋgëm ga Yéesu

1 Ɗú ɓu-Galaat, ɗú lohoyin hel kat, ɓii móoñís hafciigarúu ɓa? Moona déy, ɗú teewuunun bi leerin lañ ga hasciigarúu Yéesu Kiristaa yaa daayu ga kuraanaaɗa. 2 Mi waa' ɗú taassoo ga iñii mi meekissúu yii doŋ: kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa kërí onndúu kilaas ga Helii yisela'í'yiinoo, kigëm Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗa kërí onndúuka? 3 Ɗú mín na kilohoy hel fodaama? Dii ɗú dalin mo'-mo' kiyaakaa' ga Helii yisela'í'yiiɗa, ɗú waa' kimëeñjoh kiyaakaa' diima ga dooliciigarúune? 4 Kon dii ɗú koo'ɗa tóoh enin sooye? Iñaama mínoo ki'en sooy kay! 5 Kooh yóoskí' Helii yisela'í'yii ga ɗookkúu, ya tumi kíntaan ga ɗuuycúunaa, dii ɗu taabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa tah ya tumkanoo, dii ɗú keloh Hewhewii winéwí'wii ɗú gëmmba gaɗa tahka?

6 Ɗu malakohatka ga Abaraham. Këyítfaa wo' ga looci an: «Abaraham ayca hafci ga Kooh ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laak gariɗa.» 7 Kon ínohat gaka an: ɓuwii gëm ga Koohɗa ɓërí doŋ bok ga níilaa Abaraham. 8 Ee sah, balaa daranaa Këyítfaa waayukɗeera ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa an Kooh hayɓa ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ndaga ngëmaagaɓa ɓa laakan gariɗa.Ërí tah bíduunun ga Këyítfaa an kuɗewaa Kooh yéegalee Abaraham Hewhewii winéwí'wii wii an: «Mi hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóohca ee koorohan garaa.» 9 Abaraham gëmmba ee Kooh barkeellari. Fodaama ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa Kooh barkeelinɓa fodaa daa ya barkeelee Abarahamɗa.

10 En ki'enaa, ɓuwii ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa, ɓa ɓii ga kisaŋku', ndaga Këyítfaa wo' an: «Ɓéeɓ ɓaa dëkkii ga kitaabuk tóoh iñcii bídu ga Waasii Móyíisɗanaa, ɓaama saŋku'at.» 11 Ee leerin sah an kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa tahoo ken ki'abu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, waa Këyítfaa wo'in an: «Ɓaa Kooh aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗa hay kipes.»✡

12 Kigëm ga Waasii Móyíis nak bokkii dara na kigëm ga Kooh. Wayee nam ki'en sah an: «Ɓaa taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗanaa pesan gaca.»

13 Waasii Móyíis saŋku'eeraruu ee Kiristaa músallaruu ga, ya tíkukka kisaŋku'kaama ga hafci, waa bídu ga Këyítfaa an: «Ɓéeɓ ɓaa apohu kilíku ga kedik, ɓaama saŋku'at.» 14 Ennda fodaama doonaa baarkeelaa Kooh dígee Abaraham, koorohha ga Yéesu Kiristaaɗa le'

✡ **2:19** 2: 19 Malkat Galaat 4: 4-5. ✡ **3:11** 3: 11 Habak 2: 4; Room 1: 17; Yaawúu'caa 10: 38.

bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Ee ɓan, ɗu ɓéeɓpuu, ga ngëmii ɗu laak ga Koohɗa, ɗu laas ga Helii yisela'í'yii ya dígoheeɗa.

Waasii Móyíis na iñcii dígohuɗa

15 Mbokcii, malakat ga dii ɓuwii tumiɗa. Kifiiliimunkaa pokohu, binaa ka koo' ga waasaa, ken mínooka kisaŋ ee ken mínoo kiɓaat dara ga. 16 Kooh nak dígee Abaraham na níilaagari. Këyítfaa wo''ii an: «na ɓuwaa bok ga níilaagaraaɗa», en fan ɓa ɓiyewin. Wayee ɓo' yíinoo doŋ yërí wo'u: «na níilaagaraa», ee Kiristaanii yërí. 17 Kon iñii yii yërí mi waa' kiwo': Kooh ɗewee kipokoh kifiiliimun na Abaraham, ee ka koo'ta waas. Kifiiliimunkaama enin dii tíkíis titéemée'-nikiis na tidaaŋkaah-kaahay (430), Kooh hannda kihaydoh Waasii Móyíis. Kon Waasii Móyíis mínoo kipëkís kifiiliimunkaa kaama, wa nís iñaa Kooh dígoheeɗa. 18 En an Waasii Móyíis wërí oni ɓo' kilam ga Koohaa, kon ensissii dígaa Kooh dígoheeɗa onohika. Ee moona déy, Kooh kooroh ga dígaa ya dígee Abarahamɗa, barkeellari.

19 Kon Waasii Móyíis wa enohu ya? Wa ɓaatu ga hen doonaa wa teeɓ ɓuwii faŋ iñcii ɓa tumi ee ɓa këldúki iñcii Kooh nakohɗa. Ee iñaama laakan bi ga daa níilii Abaraham Kooh dígoheeɗa hayohan. Waasiima, Kooh yërí yóoskí'wa ga ɓuwii, koorohha ga malaakacaagari, ɓa e'tawa Móyíis yaa enee ga díkaanti✡ Kooh na ɓuwiiɗa. 20 Ga loo iñaa dígohseeɗa, ɓuwii hídírohu ga iñaamaɗa ɓa ɓo' yíinoo, ee Kooh yërí wo'u da, kon soolukissii ɓaa tíidan ga díkaantaa.

Iñii tah Waasii Móyíis kihayɗa

21 Kon Waasii Móyíis ɗaloh hen na iñcii Kooh dígoheeɗane? Ó'óo kay! Enee an laakin waasaa yóoskíru, waa mín ki'eroh kipes kayoh-kayohɗanaa, eneenaa Kooh ɓewan ɓuwii taabuk Waasii Móyíisɗa ya abohɓa ɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. 22 Wayee Këyítfaa wo'in an ɓuwii ɓéeɓɓa baakaa' laginɓa pat, en ɗanaa ɓuwii gëm ga Yéesu Kiristaaɗa doŋ ɓërí laasan ga iñaa Kooh dígoheeɗa ee koorohan ga ngëmaa ɓa laakɗa. 23 Balaa jamaanaa kigëm ga Yéesu Kiristaa hayanaa, Waasii Móyíis lageeru hen pat, wa waa sek daa Kooh ínohluhannduu kigëmkaama. 24 Fodaama Waasii Móyíis wërí níireeruu bi ga daa Kiristaanii hayan, en ɗanaa ga ngëmii ɗu laak gariɗa, Kooh abohuu ɓiɓo' ɓijúwí'. 25 Waa kigëm ga Kiristaanii le'in, ɗu soolukissii níirohaa yaama. 26 En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú gëm ga Yéesu Kiristaa ee ɗú en nari wíinooɗa, ɗú ɓitowu Kooh. 27 Ɗú ɓéeɓpúu ɓan, ɗú bëtísi'u ga teekii Kiristaanii, kërí tah, ɗú enin nari wíinoo ga fíkíi Kooh. 28 Kon laakissii an yii yaawúu', yii enndii yaawúu'. Laakissii an yii ñaam, yii enndii ñaam. Laakissii ɓan an yii ɓeti, yii yaal, ndaga ɗú ɓéeɓpúu ɗú wíinoo ga Yéesu Kiristaa. 29 En lak Kiristaanii yërí laakkúunaa, ɗú bok ga níilii Abaraham ee ɗú hay kilam iñaa Kooh dígee Abarahamɗa✡.

4

1 Ɗú ínohin kon iñii yii mi wo''úuɗa: ɓaa jom kilam Paamci en ya lís ki'en oomaanaa, luu enee an alalaa tóohwa wuuci, dara wóotírohhiiri na ñaam. 2 Ɓiɓo' ɓërí toputu'anndi, ɓa toputu'i iñaa ya laakɗa, bi ga daa jamaanaa paamci wo' an ya mín hafci kiɓayɗa le'an. 3 Ee ɗí ɓan,

✡ **3:19** 3: 19 Malkat Léwítík 26: 46. ✡ **3:29** 3: 29 Malkat 3: 16.

ga wii ɗí en oomaaɗa*, ɗí enee ñaam baahcii ëldúna†. 4 Wayee nak ga
waa wahtaa Kooh wo'eeɗa le''a, ya wossa Kowukaagari, ka límukka
ga ƀeti, ka hayya ga jamaanaa Waasaa Móyíis, 5 doonaa Kowukaa laas
ƀuwii ay kipesƀa ga Waasii Móyíisɗa. Fodaama ka onndaruu ki'en
ƀitowu Kooh. 6 Kooh waareeruu kiteeƀ an ɗu ƀitowuci, këri tah, ya
wossa Helaa Kowukaagari ga keeñciigaruu. Helaa waama wëri ƀayiri
didóolí an: «*Abaa! Paammboo!». 7 Kon fu enissii ñaam, wayee fu
kowu. Ee waa fu kowu, Kooh hayyaa ki'on fu lam ga iñcaa ya ɗaaki'
towutaagariɗa.

Pool jaahli''a ga ƀu-Galaat

8 Kuɗewaa, ɗú ínohéeríi Kooh, ee ɗú daanee kijaamuk fodii ñaam
enaama ciliis caa enndii Kooh kayoh-kayohɗa. 9 Wayee diimaɗa, waa
ɗú hídohin na Kooh, wala sah waa Kooh hídohin narúu, ɗú mín na
kiƀoyukis ga baahcaa caama haydohɗoorúu tús ee ca caloo daraɗa?
Iñii tah ya ɗú waa' kiƀoyukis ki'en ñaam gaca? 10 Laakin ga bescii, ga
ñiincii, ga jamaanucii, wala tíkíistii, caa ɗú am, ɗú tíkkaca enaama
cilëekí'-solu. 11 Mi niikin man daal iñii mi son garúuɗa tóoh en sooy!
12 Mbokcii, mi kíimmbúu, tumat fodiigoo, waa mi tumin haffoo
fodii garúu‡. Ɗú mosooroo kitum iñaa mesikkoo. 13 Ɗú níindísukaa,
wii mi ɗeƀpúu kiyéegal Hewhewii winéwí'wiiɗa, lak mi ɗúukoolin.
14 Hídaa daa ɗúukoolii faanfiigoo sodaleerúuɗa tóoh tahhii bi ɗú
saŋngaroo ɗú sëbítukkaroo§. Wayee fodii malaaka-Kooh, wala sah
fodii Yéesu Kiristaa, ɗú ɗapparoo ga ɗuuycúu. 15 Wada keeñ-soosaa
ɗú taabee nawaɗa? Na dii ɗú safareeɗa! Mi mínin kiseedi' garúu an,
enee an mínukinaa eneenaa ɗú hay kilukit tuhastiigarúu, ɗú e'toota.
16 Kon diima, mi enin ƀaa ɗú waa'tii gari kihot ndaga kayohfii mi
wo''úuɗane?
17 Ɓuwum enu na kifool ga fenoorúuɗa, nofcumgaƀa moroo.
Ɓa heellúu kihëgísoh naroo*, en ɗanaa ɗú fooli ga fenooƀa.
18 Kikaantukoh ga yen jofin, wayee enat ga yijófí', ee ƀan ka enat ƀesaa
en ƀéeƀ. Ka hanat ki'en rek binaa mi en narúunaa. 19 Towutiigoo, ɗú
tahinndoo ki'enis ga coonu, en fan ƀetifaa en na kimatuk. Ee iñaama
yah bi ga daa Kiristaanii pesan garúu. 20 Dii mi waareerúu kideey
diima deŋɗa, bi mi tuuk, mi wo' narúu wo'een wiliisɗa. En ki'enaa,
mi ínohoo dii mi tumanndúuɗa.

Iñaa laakee ga díkaanti Agaa' na Saaraaɗa

21 Wo'attoo, ɗú ƀii ɗú waa' ki'ay kipeskiigarúu ga Waasii Móyíisɗa,
ɗú ínohoo iñii wa wo'ɗa hene? 22 En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa
an Abaraham laakee towu tanak tiyaal. Yíinoo, ya laakki na ñaam
yiƀeti, yíinooyaa, ya laakki na ƀetifaa enndii ñaam. 23 Kowukaa ya
laak na ƀetifaa en ñaamɗa límu fodii towutii ƀéeƀta. Wayee kaa ya
laak na ƀetifaa enndii ñaamɗa, límu ga kíntaanaa Kooh tum kimëtí

---

* **4:3** 4: 3 Pool am fodii oomaa, ƀéeƀ iñaa laakee balaa Kiristaa na Hewhewaa winéwí'wii hayanaa † **4:3** 4: 3 Baahcii ëldúna tumeencaa yaawúu'caa na ƀuwaa enndii yaawúu'ɗa ee ƀa gëmee gacaɗa. Malkat 4: 9 na Koloos 2: 8, 20 ‡ **4:12** 4: 12 Ga kiyaawúu'kaagari, Pool meyca ga tóoh iñcaa Waasaa Móyíis ebiloheeɗa. Fodaama, ya nak ƀu-Galaat ƀa tum fodaa gari, ƀa súmíyuk ga ƀéeƀ iñcaa baahcaagaƀa nakohɗa. § **4:14** 4: 14 Mëdírohat iñaama na wo'eencaa Ísayíi ga 53: 3-4 * **4:17** 4: 17 Galaat 3: 23 Iñaa Pool wo'ɗa ƀan wëri en an ƀuwaama kokohin ƀimooroomƀa ki'aas ga Nguuraa Kooh

iñaa ya dígoheeɗa. 24 Laakin yen yiliis yaa ɗaakuk ga wo'eenaama:
Ɓeticaama teewoh kifiiliimunoh kom kanak. Kifiiliimunohkaa kíinoo,
Kooh pokoheeka na Móyíis ga jaŋjagaa Sínayíi, ee lím towu-ñaam
kesi. Ɓeti-ñaamfaa ee teeku Agaa'ɗa fërí teewohka. 25 Agaa'
yërí mandarga jaŋjagaa Sínayíi en ga kúlkaa Arabíiɗa. Ya teewoh
Yéerúsaleem yii ga jamaanii diimaɗa. Yéerúsaleem yiima, na ɓuwaa
dëk daɗa, ɓa ɓiñaam. 26 Wayee kifiiliimunkaa kukanakkaa meydoh
Yéerúsaleemyaa en ga ɗookɗa†. Ya enndii ñaam ee yërí en eewwuu.
27 En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:

«Fu, ɓetifii mínoo kilaak kowuɗa,
neɓluka;
fu yii fu mosoo ki'ínoh mesiklaat kilaak kowuɗa,
kurnuka,
ndaga towutaa ɓetifaa foñuɗa tërí wëñan kiyewin taa ɓetifaa en na
yaalciɗa✡.»

28 Ɗú nak mbokcii, ɗú ɓërí en towutii límu, fodaa Ísaak, ga dígaa
Kooh dígohee na Abarahamɗa. 29 Kuɗewaa, kowukaa límsee fodii
towutii ɓéeɓtaɗa daanee kihatal ga kipes kowukaa límu ga doolii Helii
yisela'í'yiiɗa. Ee iñaama bi wati lís kilaak. 30 Wayee iñii yiida wo'see
Abaraham bídussa ga Këyítfaa an: «Kaalaa ñaamii ya na kowukiigari,
ndaga kowukii ñaamii jomoo kibok kilam na kowukii ɓetifii enndii
ñaamɗa✡.»?
31 Kon nak mbokcii, ɗu enndii ɓitowu ñaam wayee ɗu ɓitowu ɓetifaa
enndii ñaamɗa.

5

Watukat ki'enis ñaam

1 Kiristaanii ɓëgísinnduu doonaa ɗu laak haffuu kayoh-kayohɗa.
Kon nak, yëgísat ga iñii ɗú amɗa ee kaa tookat kiñaam galukis ga
ɗookkúu.
2 Súkúrukat, mi Pool, mi wo''úu an: binaa ɗú eroh haffúu ga
kigúrukaa, iñii Kiristaanii tumi'túuɗa laakɗoorúu jeriñ wíinoo. 3 Mi
yii wo'iska ɓan an: ɓéeɓ ɓaa eroh hafci ga kigúrukaa, ya joman
kitaabuk hen ɓéeɓ iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. 4 Ɗú ɓii
ɗú heeli ki'abu ɓiɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, ga kitaabuk Waasii
Móyíisɗa, ɗú hëgísohin haffúu na Kiristaanii ee ɗú meydohin haffúu
ga yërmaandaa Kooh. 5 Ɗí ɓii ɗí gëminɗa nak, Helii yisela'í'yii
yërí onndíi kiyaakaa' an Kooh hayyíi ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici.
Ee iñaama yërí ɗí sek wa gaaw kilaak. 6 En ki'enaa, binaa ɓo'
en wíinoo na Yéesu Kiristaanaa, iñaa laak soluɗa enndii kigúruk,
wala kigúrukkii. Iñaa laak soluɗa wërí en kilaak ngëmaa teewohi
tumeencaa taam na kiwaaroh.
7 Jaarii ɗú bëteeɗa dii wa jekeeɗa moos! Ɓii pellúu ɓa, hoonohharúu
kitaabuk kayohfii? 8 Iñaa ɗú gëmlukohu yaama meyohhii ga Kooh,
yii ɓayyúu ɗú hay gariɗa. 9 Wo'uunun an «Moloŋ kuun wijutuut,
waa kaañohin, dooyin kikaañohi kuuncaa ɓéeɓca.» 10 Moona déy,
mi abin yaakaa' garúu ndaga Ha'mudii. Mi ínohin an halaatciigaruu

---

† **4:26** 4: 26 Ɓetifii wo'u diiɗa fërí en Saaraa. Malkat Ínohlukoh 3: 12; 21: 2, 10 ✡ **4:27** 4: 27 Malkat Ísayíi 54: 1. ✡ **4:30** 4: 30 Malkat Sënees 21: 10.

wóotírohanndii ga iñuma. Wayee ɓaa aas ga ɗuuycúu, hícohha
helciigarúuɗa, ɓaa ya mín ki'en tóoh, Kooh hayyi kisaŋku'.
11 Kon mbokcii, mi ga kihaffoo, enee an mi lís kijëgíroh an kigúruk
tumsataa, eneenaa mi hatalsoo ga kipes. Kon iñii tah ya mi hatalu ga
kipessoo? Kikaankii Yéesu ga kuraanaa mi en kiyéegaloh ee ka newoo
ɓuwiiɗa, këri tahka. 12 Ɓuwiima jaahallúu ga iñaamaɗa, mi wo' man
ɓa hanat ki'eem ga kigúruk doŋ, wayee ɓa namat kigú' hen tóoh.
13 Ɗú nak mbokcii, Kooh ɓayinndúu, ɗú hay gari, en ɗanaa ɗú laak
haffúu. Wayee nak, kaa koorohat laakaa ɗú laak haffúu waama, ɗú
pesi ga iñaa neɓ kumuunndúu rek. Namat kiwaaroh hen, ɗú dímalohi
ga díkaantirúu. 14 En ki'enaa, Waasii Móyíis, iñcii wa nakohɗa tóoh
matin ga wo'eenii wiwóorí'wii wii: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu
waa' haffuɗa.» 15 Ee ɓan binaa ɗú tum fodii júu'cii ga ëgíriiɗa, ɗú
ɗowohi, ɗú ñamohi ga ɗuuycúunaa, ínohat an ɗú aaw ga kilëehɗoh
ga ɗuuycúu. Kon watukat iñaama.

Íisat Helaa yisela'í'yaa kuliyuk ga kipeskiigarúu

16 Iñii yii yërí mi yahhúu kiwo': Íisat Helii yisela'í'yii ya níi' kipeski-
igarúu, en ɗanaa, ɗú taabukoo neɓlaat-kumuunndúu. 17 En ki'enaa,
iñaa neɓ kumuun ɓo'-súusúus bokkii na iñaa Helaa yisela'í'yaa waa',
ee iñaa Helaa yisela'í'yaa waa'ɗa wóotírohin na iñaa neɓ kumuun
ɓo'-súusúus. Kon nak iñcaa kanakcaa caama mínohsoo, en ɗanaa,
enoo an iñaa neɓpúu ɓéeɓ ɗú mínndi kitum. 18 Binaa ɗú kuliyuki'
Helii yisela'í'yii ga kipeskiigarúunaa, Waasii Móyíis tíkukisoorúu.
19 Leerin an ɓaa taabuki neɓlaat-kumuun ga kipesci, tumi iñcii
cii: kiŋalaañuk; kiɓay halaat cisépí'í'; kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ;
20 kijaamuk koof; na kinaahuk, kimínohoo na mooroomfu, kiñaroh
na ki'iñaan, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kihëgískoh, na kifa'ɗoh,
21 kiñeeh ɓo', kiliiluk ga ki'an na kiñam, kihaabin na enaama ciliis
caa manɗa. Mi ɗeweerarúuka kiwo' ee mi yii wo'issúuka yii: ɓuwaa
enukoh iñcaamaɗa boksoo ga Nguuraa Kooh.
22 Wayee iñcii Helii yisela'í'yii límí ga ɓo'ɗa cërí en: kiwaaroh, kineɓ
keeñ, kilaak jam, kiteey, kijof, kilaak yërmaandi ga ɓo' na ki'en go';
23 kimo' keeñ na kimín ki'abuk. Ee wóorin an iñcaama Waasii Móyíis
saŋngiica. 24 Ɓuwii en ɓuu Yéesu Kiristaaɗa apuunun ga kuraanaa
kiɓo'kaagaɓa taabuki neɓlaat-kumuunɗa, na iñcaa cibóní'caa helɓa
líki gaɗa. 25 En lak Helii yisela'í'yii yërí onnduu kipesaa ɗu taaban
ɓan ga iñaa ya waa'ɗa. 26 Kindamukoh hanat kilaak ga díkaantiruu:
ɗu Íisat kidiiŋatoh, ɗu íis ki'iñaadoh.

6

Ki'amɗoh ga díkaantirúu

1 Mbokcii, binaa ɓo' abu ga kitum iñaa joffiinaa, ɗú ɓii ɗú taam na
Helii yisela'í'yiiɗa, ɗú ɓërí jommbi kiɓoyukidoh ga kayoh, ɗú taam ga
na teey. Ee ɗú, yaa en ɓéeɓ watukat hafci, doonaa dú keenoo ɓan
ga fí' Seytaani. 2 Ɗú, amɗohat ga díkaantirúu kikooruk ɗofciigarúu.
Fodaama, ɗú hay kimëtí' kitum ɓéeɓ iñii waasii*Kiristaanii nakohɗa.
3 En ki'enaa, binaa ɓo' tík hafci kilaak solu ee lak ya enndii dara, ya

* **6:2** 6: 2 Malkat 5: 14: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa»

ɗúk hafci. 4 Ɓaa en ɓéeɓ, malaksukohat iñcaa ya tumiɗa. Ya hot iñaa
ya ndamukan ganaa, ya eemdohatka ga hafci, ya hanat kinatuk ga
mooroomci. 5 Ndaga ɓaa en ɓéeɓ línan sasaagari. 6 Ɓaa en na kijëgíru
Hewhewii winéwí'wii, warat ɓaa jëgí'tiɗa ga ɓéeɓ iñcaa ya laakɗa.
7 Ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii: Kooh, ken yapoori. Ee iñaa ɓo'
sokaa, píikanndi. 8 Ɓaa fu sok iñaa neɓ kumuunfunaa, fu píikan iñaa
neɓlaat-kumuun límɗi ɓo'ɗa ee wërí en kikaan. Wayee ɓaa fu sok iñaa
Helii yisela'í'yii waa'ɗanaa, fu píikan iñaa Helaa yisela'í'yaa límɗi
ɓo'ɗa ee wërí en kipeskaa leehoo taa'ɗa. 9 Ɓu hanat kiyówí' yahhuu
ga kitum yijófí'. En ki'enaa, binaa ɗu am, ɗu íissiinaa, wahtaa le'aa,
ɗu hay kipíik iñaa laakin jeriñ. 10 Kon wahtaa ɗu mínka tóoh, leenaa
ɗu tumɗat ɓéeɓ iñaa jofin, wëñaa ga ɓuwii ɗu bok naɓa ngëmɗa.

Dígalcii mëeñjohɗa na këñí'cii

11 Ɓú hotin bínciigoo, dii ca yakɗa, mi yërí bínca na yahhoo.
12 Ɓuwaa gítínsirúu ga kigúrukɗa, ɓa heel kilaak teek ga ɗuuy ɓuwii.
Iñaa ɓa niik rekɗa wërí en kihatalu ga kipesɓa binaa ɓa yéegaloh
kikaankaa Kiristaanii ga kuraanaanaa. 13 En ki'enaa, ɓuwaama fa'
ga kigúrukɗa, ɓa ga kihafɓa sah taabukussii Waasii Móyíis. Ɓa
waa' ɗú gúruk doonaa ɓa mín kibakuk an ɓa tumlukohinndúu
iñaama ga faanndúu. 14 Mi ga kihaffoo, laakoo enaama yiliis yaa
tahanndoo kibakuk, enndii kikaankaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ga kuraaɗanaa. Ka tahin bi iñcii ga ëldúnaɗa kaanin garoo ee
mi kaanin ga iñcii ga ëldúnaɗa: 15 Yii gúrukin wala yii gúrukkii,
iñaama laakoo solu. Iñii laak soluɗa wërí en ki'en ɓo' yi'as. 16 Ɓéeɓ
ɓuwii taabuk iñum mi wo' yuma, na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh† enu
Isarayeelyiigariɗa, mi yii Kíimi'ɓa an: Kooh barkeelatɓa, onɓa jam.
17 Ee iñii aaw ga fíkíiɗa, ken hanattoo ki'ek coonu. En ki'enaa, ñancii
mi ɓay ga faanndooɗa teewohin an mi sodaluunun ndaga Yéesu.
18 Mbokcii, yërmaandaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu taabat
narúu‡ ɓéeɓpúu. Aameen.

† **6:16** 6: 16 Isarayeelyaa Kooh ‡ **6:18** 6: 18 na helciigarúu

Këyítfii Pool ƀín Ɓu-teeraa Efeesɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool ƀín kerceencaa ga teeraa Efeesɗa. Wayee fa eemmbii ga ƀu-Efees rek. Pool wosohinfa ƀikerceen ga teeru ciyewin ga gohaa Aasíi. Wii ya ƀín këyítfiima lak ya yaa lagussa ga kasu ga Room. Teeraa Efees wërí wëñ kilaak solu ga ƀéeƀ teerucaa ƀu-Room nguurukoh ga gohaa Aasíiɗa. Ɓo' ƀiyewin ga teeraama lëgëyƀa enee kitoon. Ɓa tawahi'ta Koohyaagaƀa ƀa teek Artémís ga kiGerekɗa kaan fimórí'. Artémís ƀu-Room teekki Janaa. Ɓa nataalla Artémís nataal ƀeti. Ɓu-Efees karee kikíimi Kooh ga kaanfaama. Yaawúu'caa na kerceencaa karéeríi daama kikíim Kooh. Ga waa Pool ƀoyuk Efees ga ƀaawaagari wukanakwaa, ya yaa jëgí' yaawúu'caa daamaɗa dímaasaa en tóoh. Pool ƀoyukka lak ya mínéeríi kimaañ ga Efees wayee ya díŋngaƀa kihayis daama. Ga waa ya karis daama ƀaawaagari wukaahaywaa, ya ennda daama tíkíis taahay taa ya jëgíree ƀuwaa (Tumeen 19–20).

Iñii yii yërí Pool teeƀpuu ga këyítfii fii: Kooh ga kijofkaagari teewinnduu iñaa ɗaakukee hen garuu. Wërí en an ya hay kihídíroh tóoh iñcaa en ga ɗook na dii ga kakay ee Yéesu kuliyuk gaca. Ya tíkka ga an kerceencaa jomin kijúwohu ƀa en wíinoo, laakoo yii an ya yaawúu', yii enndii yaawúu'. Seytaani yërí en ƀaa ƀa jom nari kisagoh. Kon ƀa jom kitaabi na ƀéeƀ, ƀa boki kikíim Kooh en ɗanaa Seytaani wëñooƀa dooli. Ya wo'in ga daa yaal jom kiman na ƀetici, daa oomaa jom kiman na paamci na daa ñaam jom kiman na ha'-kaanciɗa. Ya wo' an kerceencii jom ki'enu wíinoo na Kiristaanii.

Këyítfii Pool ƀín ƀu-Efeesɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kooroh ga Yéesu ƀéeƀ ƀuwii wíinoo ga fíkíi Kooh (*1: 3–3: 21*)
3 - Ki'en wíinoo na Kiristaanii límí ƀadukeen wi'as (paamun, kowu, súrga) (*4: 1–6: 20*)
4 - Taŋkoh (*6: 21-24*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi yërí
ƀínndúu Këyítfii fii, ɗú ƀuwii ga teerii Efees en ƀuu Kooh ee gëmuunun
ga Yéesu Kiristaaɗa. 2 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu
Kiristaa, Ha'mudii ƀa barkeellúu, ƀa onndúu jam.

Iñcii cijófí'cii Kooh tumi' ƀuwiigariɗa

3 Ɓu kañat Kooh, yii en Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa.
Ga dii ɗu en wíinoo na Kiristaaɗa, Kooh barkeelinnduu barkeelaa en
ƀéeƀ, waa Helaagari onnduu ee ca laak ga ɗookɗa. 4 Ya tanukinnduu
ɗu en wíinoo na Kiristaa, lak ya sakkii ëldúna duum, en ɗanaa ɗu en
ƀiƀo' ƀisela'í', ƀaa laakoo sík ga fíkíici. Ga kiwaa'kii ya waa'tuuɗa,
5 ya ammba kumëeñí' kitanukkuu ɗu en ƀitowuci ee kooroh ga Yéesu
Kiristaa. Iñaama yërí ya waaree ee yërí neƀpi. 6 Kon nak, ɗu
kañatti ndaga kijofkiigari paafin iñaa en tóohɗa: ya jofin garuu ee

ya meekissiiruu dara ga ndaga dii ɗu en wíinoo na Kowukiigari ya
wëñ kikeeñukɗa.
7 Ya kooroh ga ñífaa Kiristaa aamseeɗa, ya laassaruu, ya ƀayallaruu
tooñcaa ɗu tooñnjiɗa. Fodaama, ya teewinnduu dii kijofkiigari hín
kiyakɗa. 8 Kijofkiima, ya teewinnduuka bi dooyin sëk, ya sorin garuu
kiñaañkaa meyoh gari, na ƀan kilaak hel. 9 Ya oninnduu ki'ínoh iñaa
ya waaree kitum, wa newinndi ee enee kúmpa garuuɗa. Iñaama, ya
abeeri kumëeñí' ee ya koorohan ga Kiristaa ya tumwa. 10 Iñaama ya
mëtíran ga wahtaa ya amɗa, wërí en an ƀéeƀ iñcii en ga asamaanɗa,
na ƀéeƀ iñcii en ga kakayfiiɗa ya hídírohca wíinoo ee Kiristaa en ƀaa
kuliyukcaɗa.

11 Waa ɗí enin wíinoo na Kiristaanii, ɗí laakin ƀak ga tóoh iñcii
Kooh díŋ heetiigariɗa. Kooh tanukeeríi kumëeñí' fodaa ya nateeka
kitumɗa. En ki'enaa, ya tumi iñaa en ƀéeƀ fodaa ya natkaɗa na daa
ya waa'kaɗa. 12 Fodaama, ɗí ƀii ɗí en ƀuwii ɗeƀ kilík yaakaa'ƀa ga
Kiristaaniiɗa, ɗí teewoh ndamii Kooh ga kipeskiigaríi.

13 Ɗú ƀan, ga waa ɗú kelohha wo'eenii wukayohwii, wii en
Hewhewii winéwí'wii músallúuɗa, ɗú gëmmba ga Kiristaanii ee
Kooh tummba mandargaagari garúu. Mandargaama wërí en Helii
yisela'í'yii ya dígoheeɗa. 14 Helii yisela'í'yii yërí en iñii Kooh ɗeƀpuu
kiwa' ga ƀéeƀ iñcii ya faani'tuuɗa, bi ga daa ɗu ƀëgískan say ga tóoh
iñaa bonin. Kon ɗu yeekat ndamii Kooh laakɗa.

Pool Kíimi' kerceencii

15 Ga iñaama, mi ƀan, mi kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu
Ha'mudiiɗa, na ƀan dii ɗú hín kiwaa' ƀéeƀ ƀuwii enu ƀuu Koohɗa.
16 Fodaama, mi dëk ga kigërëm Kooh garúu, ee saycaa mi kíim
Kooh tóoh, helloo ka' garúu. 17 Mi yii kíim Kooh, yii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu; Paamudii líif na ndamɗa, ya so'túu Helaagari
onanndúu kiñaañ, wa teeƀpúu Kooh ee tum bi ɗú ínohhi kayoh-
kayohɗa. 18 Mi yii kíim ya léerí' helciigarúu doonaa ɗú ínoh yaakaarii
ɗú laak ga ƀayii ya ƀayyúu ga hafciɗa. Ɗú ínoh ƀan alalii wiyaakwii
laakoo ga fen ya faani' ƀuwii en ƀuuciɗa, dii wa hín kiyakɗa. 19 Ee ɗú
ínoh ƀan dooliigari lëgëy ga ɗuuycuu, ɗu ƀii ɗu gëm gariɗa, dii wa
hín kiyakɗa. Ya teewohha dooliigari wiyaakwiima ga daa iñaa wa mín
hín kiyakɗa 20 ga wii ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga ƀuwaa kaaninɗa, ya
ƀëwí'tari ɗook asamaan, yugi'tari, hanoh yah-ñaabaagari. 21 Daama,
Kiristaa hanohɗussa ga ɗook iñcii ga díkaanti ɗook na kakay, ca
cii nguuruk, ca kaañukoo, ca laakin dooli ee ca toon dooliɗa. Ya
hanohɗussa ga ɗook ƀéeƀ teek, waa ƀo' mín kiƀayohu. Iñaama
eemmbii doŋ ga jamaanii diima, wayee bi ga sah jamaanucaa yah
kihayɗa. 22 Kooh erin Kiristaa kinguuruk ga ɗook iñaa en tóoh*, ee
Kiristaaniima hanoh ɗook ga iñaa en tóohɗa, Kooh erinndi kikuliyuk
ga jaangii. 23 Jaangii wërí en faanfii Kiristaanii. Kiristaanii yii ga
jaangii bi gomin ee Kooh yii gari ƀan bi gomin†.

---

* **1:22** 1: 22 Ya tumin tóoh ga fíldoo kotcaagari. Mëdírohat na Kañcaa 8: 7 † **1:23** 1: 23 Mëdírohu na Efees 4: 10, iñaa Kooh waaree ga Aadamaɗa, ya líifí' ëldúnaɗa, Kiristaanii tuminwa na Helaagari yisela'í'yaa gom ga ƀéeƀ ƀuwii gëm gariɗa.

2

Ɓaa gëm ga Yéesu hay ki'en ɓo' yi'as

1 Ɗú nak, kuɗewaa, ɗú enee ɓuwaa kaanin ga fíkíi Kooh ndaga tooñcaa ɗú tooñeeri ee ɗú dëkee ga kitum baakaa' rek. 2 Ga ɗuuy
iñcaama ɗú taabukee kipeskii kibóní'kii ɓuwii ga ëldúna enukohɗa.
Ɗú kelohɗee buurii kaañukoo ee nguuruk ga iñcii en ga díkaanti ɗook
na kakayɗa. Buuriima yërí en helii wibóní'wii en na kilëgëy diima
ga ɗuuy ɓuwii saŋ kikelohi' Koohɗa. 3 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu bokee ga
ɓuwaama ɓan. Waama, ɗu pesee ga iñaa neɓ kumuunnduu, ɗu tumi
iñaa faannduu meekisoh na iñaa en ga helluu. Fodaama, ga daa ɗu
madeeɗa, ɗu enee ɓuwaa aylukaa Kooh jomee kikípuk ga ɗookɓa,
fodaa ɓuwaa ɓaama.
4 Kooh nak laakin yërmaandi wiyaak garuu, ee ya waa'tuu hen bi,
5 hídaa ga dii ɗu enee ɓuwaa kaanin ndaga tooñcaa ɗu tooñeeriɗa
tóoh, ya onndaruu kipesis na Kiristaanii. Ee, kijofkii Kooh onndúu
kimúc. 6 Ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, Kooh mílísɗinnduu nari
ee ya oninnduu ɗu bok kinguuruk nari ga ɗook asamaan. 7 Kooh
tumin iñaama doonaa ya teeɓ ɓuwii ga jamaanucii hayanɗa daa
yërmaandaagari hín ki'aŋ ee wa laakoo ga fenɗa. Kooh teewohinwa
ga kijofkaa ya laak garuu ee kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
8 En ki'enaa, kijofkaa Kooh kërí múlsallúu kooroh ga dii ɗú gëmin
gariɗa. Iñaama meyohhii garúu, Kooh yërí onndúuka. 9 Enndii
tumeenciigarúu tah iñaama kilaak. Kon ken hanat ga kindamuk.
10 En ki'enaa, Kooh yërí tummbuu ga dii ɗu manɗa. Ya kooroh ga
Yéesu Kiristaa, tummbaruu ɓiɓo' ɓi'as, en ɗanaa kipeskiigaruu líif na
tumeen cijófí', caa ya waayuk garuu kumëeñí' doonaa ɗu taabukca.

Kiristaanii tumin ɓuwii ɓéeɓɓa heet wíinoo

11 Ga iñaama, ɗú ɓii ɗú límukohhii yaawúu'ɗa, níindísukat iñaa
ɗú enee kuɗewaaɗa. Yaawúu'cii teekussúu haat, ɓa teekka hafɓa
ɓuwaa gúrukin, ee ɓa ay iñaama ga ku'enaama jijutuut jaa ɓa gú' ga
faanɓa. 12 Ga jamaanaama, ɗú ínohéeríi Kiristaanii, ɗú bokéeríi ga ɓu-
Isarayeel; ɗú enee sagac ga kifiiliimunkaa Kooh pokohee na heetiigari
na ɓan iñcaa ya dígeewaɗa. Ɗú laakéeríi yaakaa' wíinoo ga kipessúu,
ee ɗú ínohéeríi Kooh, ga dii ɗú enee ga ëldúnaɗa.
13 Wayee diimaɗa, ɗú ɓii ɗú úsaayeera Koohɗa, ɗú deeydohuunun
ndaga dii ɗú enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, kooroh ga ñífaa Kiristaa
aamseeɗa.
14 Kiristaanii, ga kihafci, haydohɗinnduu jam. Ya tuminnduu
heet wíinoo: ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu'. Ya nísin
kisagohkaa ɗígee díkaantiruu ga wii ya eroh kumuunkaagariɗa.
15 Fodaama, ya këlëembíssa Waasii Móyíis* ga iñcaa wa nakohi
kitum na kitaabukɗa. Ya hídírohha yaawúu' na ɓaa enndii yaawúu',
ɓa ennda ɓo' yíinoo yi'as gari, ee jam laakka. 16 Ya kooroh ga
kikaankaagari ga kuraanaaɗa, yaawúu' na ɓaa enndii yaawúu', ya
júwohirohhaɓa na Kooh; ya ɗúbí'ta kisagoh ga díkaantiɓa, tummbaɓa
ɓa en wíinoo. 17 Fodaama, Kiristaanii hayin ëldúna kiyéegaloh
hewhew jam garúu, ɗú ɓii ɗú úsaayee Koohɗa, hewhew jam ɓan ga

* **2:15** 2: 15 Ga loo Waasii Móyíis, iñcaa wa jëgíroh ee tawahi ɓo' yijúwí'ɗa sagussii hen (Mëccëe 5: 17 na Room 3: 31), wayee ga daa wa amseeɗa, Yéesu paafin da. Ken mínissii kikooroh gawa bi ya múc

ƀuwii deeysee gariďa. 18 En ki'enaa, ďu ƀéeƀpuu, ennda yaawúu',
ennda ƀaa enndii yaawúu', Yéesu Kiristaa oninnduu kimín kituuk ga
fíkíi Kooh kooroh ga Helii yisela'í'yii ee ya yíinooďa.
19 Kon nak, ďú ƀii ďú enndii yaawúu'ďa, ďú enissii sagac wala
ƀuwaa meyoh ín, wayee, ďú en ƀuwaa bok kidëk na ƀuwii enu ƀuu
Koohďa, ee ďú bok ga jawootii Kooh. 20 Ďú ekuunun ga tawahii
yípu ga ďook la'-atohiiďa, ee apotaa'cii na sëldíiga-Koohcii enussa la'-
atohiima. Yéesu Kiristaa, ga kihafci, yërí en atoh-koñii tawahii. 21 Ya
yërí on ƀéeƀ atohcii tawahii kitaaboh; tawahaa koluk, tuuk gík; ee
wa ennda kaan fisela'í'faa Ha'mudii tuuki'. 22 Ďú ƀan, waa ďú enin
wíinoo na Ha'mudii, ďú bokidohuunun ga tawahiima, ee ďú ƀërí en
Kaanfiima Kooh kooroh ga Heliigari yisela'í'yii, dëkka gafaďa.

3

Lëgëyaa Pool sasu kitumďa

1 Iñaama tah, mi yii kíimi'túu Kooh, mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu
ga teekii Yéesu Kiristaa, ndaga lëgëyii mi en na kitum ga ďuuycúu ďú
ƀii ďú enndii yaawúu'ďa.
2 Wóorin an ďú kelohin iñaa aaw ga lëgëyii Kooh sassoo kimëtí' ga
ďuuycúu ee kooroh ga kijofkaagariďa. 3 Kooh teewinndoo, onndaroo
ki'ínoh kúmpafaa meyoh gariďa. Iñaama, laakin iñcaa mi laassúu
ga kibín ga ďook. 4 Binaa ďú jaŋcanaa ďú hay ki'ínoh yen ga helii
mi laak ga kúmpafii ga Kiristaaniiďa. 5 Ga jamaanucaa paafďa, Kooh
onéerii ƀo'-súusúus ki'ínoh kúmpafaama, fodii dii ya hanfa kiteeƀ
wati apotaa'ciigari ƀisela'í'ƀii na sëldíigaciigari ee kooroh ga Helii
yisela'í'yiiďa.
6 Kúmpafaama fërí en an, ƀuwii enussii yaawúu'ďa bokidohuunun
na yaawúu'cii ga iñcii cijófí'cii Kooh faani' ƀuwii en ƀuuciďa, ƀa
bokka ga faanfii fa fíinoo, ƀa bokin ƀan ga iñaa Kooh dígoheeďa.
Iñaa tahkaďa wërí en ga dii ƀa enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ga wii
ƀa gëm ga Hewhewii winéwí'wiiďa. 7 Hewhewii winéwí'wii wiima
wërí Kooh, ga kijofkaagari, tummboo súrga kiyéegalohwa, ee ya
mínlukohhoo iñaama ga dooliigari mi ƀayďa. 8 Mi wëñ kijutuut
ga ƀéeƀ ƀuwii en ƀuu Koohďa. Moona déy, Kooh tanukinndoo
kiyéegaloh, fodii hewhew, ƀuwii enussii yaawúu'ďa alalii leehoo taa'
meyoh ga Kiristaaniiďa. 9 Ya oninndoo fodaama kimeydoh faŋ ga ƀéeƀ
ƀuwii iñaa ya waayukeeďa, ya yii ya sak iñaa en tóohďa. Ee iñaama
mos ki'en kúmpa ga ƀéeƀ. 10 Diimaďa nak, iñcii en ga asamaan, ca cii
nguuruk ee ca kaañukooďa, kooroh ga iñaa Kooh tumi' jaangiigariďa,
ca hotta kimma kiñaañkii meyoh ga Koohďa ga dii ka hín ki'aŋďa.
11 Kooh tumin iñaama fodaa ya nateeka kitum lak ëldúna sakussii
duum ee ya mëtírinwa kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
12 Kon waa ďu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ee ďu gëmin gari, ďu
mínin kituuk ga fíkíi Kooh na hel widëlí'. 13 Kërí tah, mi kíimmbúu,
kaa halaatat ga coonucii mi en na kiday ndaga ďú, bi tah ďú yówí'
yahhúu. Coonuciima límí'túu ndam kesi.

Pool kíimi' ƀuwaa gëm ga Yéesuďa

14 Iñaama tah mi yii yí' ga fíkíi Kooh, Paamudii kikíimmbi, 15 ya
yii ya en cosaanii ƀéeƀ jawootciiďa: ennda ga asamaan, ennda ga

kakayfii. 16 Kooh yewinin ndam ee yërí laak iñaa en tóoh. Kon mi yii
kíimmbi ya kooroh ga Heliigari yisela'í'yii, ya onndúu dooli wiyaak,
waa yëgísɗan ngëmiigarúu. 17 Ee kooroh ga ngëmaamaa, Kiristaanii
dëk ga keeñciigarúu, ndaga dii ɗú gëm gariɗa. Yípat níil ga ɗuuy
kiwaaroh ee ɗú tawah kipessúu ga kiwaarohkiima ga díkaantirúuɗa.
18 Fodaama, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú guu'guuluk ga
ki'ínoh dii kiwaarohkii Kiristaanii hín ki'aŋ, kihoo', kika' ɗook na
kihuutɗa. 19 Ɗú hay kimín ki'ínoh ɓan kiwaarohkiima paafin tóoh
iñaa ɓo' mín ki'ínohɗa; ee fodaama Kooh hay kigom garúu bi ɗú líif
muut nari.
20 Kooh, ga dooliigari en na kilëgëy ga ɗuuycuuɗa, mínin kitum iñaa
paaf fúuf, tóoh iñaa ɗu mín kikíim wala sah iñaa ɗu mín kihalaat. 21 Ya
laakat ndam ga tumeencii ɓuwii ga jaangiiɗa, ee ya laak ndam ga iñaa
Yéesu Kiristaa tumɗa, ga jamaanaa mín ki'en ɓéeɓ, bi taa'! Aameen.

4

Ki'en wíinoo ga Yéesu Kiristaa

1 Kon mi yii mi lagu ga kasu ndaga kilëgëyi' Ha'mudiiɗa, mi daassúu,
kipeskiigarúu taaboh na kipeskii Kooh ɓayohhúuɗa. 2 Dëkat ga
kiyóoskí' haffúu, mínat kiɗúkoh na ɓuwum, ɗú took kimúuñ. Ɓaa
en ɓéeɓ tookat kimúuñi' mooroomci, taam na kiwaaroh. 3 Tumat
tóoh bi, ga jamii akitohhúu yaa en ɓéeɓ na mooroomciɗa, ɗú am
enii ɗú en wíinoo Helii yisela'í'yii onndúuɗa. 4 Faanfii fa fíinoo, Helii
yisela'í'yii ya yíinoo, fodaa daa ɓan wa wíinoo yaakaarii laak ga ɓayii
Kooh ɓayyúuɗa. 5 Ha'mun yíinoo yërí laak, ngëm wíinoo wërí laak ee
bëtísi' wíinoo wërí laak. 6 Kooh yíinoo yërí laak, ee yërí en Paamudii
ɓéeɓ ɓuwii. Yërí hanoh ɓéeɓ ɗook, ya tumeenciigari koorohi ga ɓaa
en ɓéeɓ ee ya dëk ga ɓéeɓ.
7 Wayee ɓaa en ɓéeɓ garuu laasin iñaa Kooh, ga kijofkaagari,
onndiɗa fodaa daa Kiristaa wa' yaa en ɓéeɓɗa. 8 Kërí tah, bíduunun
ga Këyítfaa ga loo Kiristaanii an:
«Ga wii ya en na kilap ɗook asamaanɗa
ya ɓaydohin ɓiɓo' ɓaa abuunun*
Ee ya warohha ɓuwii iñcaa ya onohɗa.»†.
9 Kon wo'eenii wii an, ya lapin ɗook asamaanɗa, waa' ya kiwo'?
Wërí en an ya ɗeɓ kiyoosuk hen bi ga ɗekataa wëñ kihuutɗa. 10 Ɓaama
yoosukeeɗa yërí lap, hanohha asamaancii ɗook doonaa ya gom ga iñaa
en tóoh. 11 Yërí on ɓuwii: ɓii, ki'en apotaa'; ɓíinoo, ki'en sëldíiga-
Kooh; ɓíinooɓii, ki'en ɓiyéegaloh Wo'eenii winéwí'wii; ɓíinoo ɓiliis,
kiníi' jawootii Kooh na ki'en ɓijëgíroh. 12 Ya oninɓa iñcaama
kiwaayuk ɓuwii en ɓuu Koohɗa doonaa ɓa mëtí' lëgëyaa ɓa tumi
Kiristaaniiɗa ga kiɓaat kiyëgísí' ngëmii ɓuwii en faanfii Kiristaaniiɗa.
13 Ee iñaama, bi ga daa ɗu ɓéeɓpuu ɗu bokan ki'en wíinoo ga ngëmii
na ɓan ki'ínoh Kowukii Kooh, bi ga daa ɗu enan ɓuwaa matuunun, ɗu
le' ga daa ɗu tuukan kot cimëtí' fodii cii Kiristaanii. 14 Fodaama, ɗu
ensisoo tu'oomaa, taa ɓaa koluk kijëgíroh tóoh nookɓa na wo'een-nof-
moroocaa gëmlukohiɓa iñaa enndii kayoh, en fan gaal-loocaa dúuscaa

* **4:8** 4: 8 Ya teewohha ndamaa ya laak ga ɓuwaa ya ɓaŋɗa; Malkat Koloos 2: 15. † **4:8** 4: 8 Malkat ga Kañcaa 69: 19. Wo' ga ndamii Kooh laak ɗook ɓuwii sagohu nariɗa.

gek, uurisaa egisohiwa daa en ɓéeɓɗa. 15 Wayee ɗu hay kiwo'i kayoh,
taam na kiwaaroh ee ɗu aawi kiyak bi, ga iñaa en tóoh, ɗu madi na
Kiristaanii en hafii jaangiiɗa. 16 Yërí en ɓii hídíroh ɓéeɓ ɓuwii, ɓa
abohha wíinoo fodii cée'cii en ga faan aboh ga tëpísciiɗa. Fodaama,
kiwaarohkaa laak ga díkaantiɓaɗa onanɓa kiwëñ kiyak na kiyëgís ga
ngëm, binaa yaa en ɓéeɓ tum iñaa wa'tiɗanaa.

Kipeskii ki'askii ga Yéesu Kiristaaɗa

17 Iñii yii yërí mi wo''úu ee mi yii seedi'ka ga teekii Ha'mudii an: Ɗú
jomissii kipes fodii yiifa'cii taabuki halaatciigaɓa laakoo hafɗa. 18 En
ki'enaa, helciigaɓa kúnuk hen. Ɓa bokkii ga kipeskii Kooh onohɗa
ndaga ɓa ínohoo dara ee ɓa súwin ga keeñ. 19 Ɓa laakoo kaci ga dara,
ɓa taabuk kibonkaa en tóoh ee ɓa kapoo ga kitum iñaa moroo.
20 Ɗú nak, enndii iñaa manɗa yërí ɗú jëgíru ga loo Kiristaanii.
21 Man ɗú abin iñaa Yéesu wo' na iñaa ya jëgírohɗa? Ee ɗú ínohin
an kayoh. 22 Kon ɗú jomin kifoñ kipeskaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa.
Ɓadukeenaama hewi'in, ee iñcaa cibóní'caa wa meekisohɗa ɗúki ɓo'
hen, yasohiri. 23 Ɗú íis Helaa Kooh ga kihafci ya onndúu kiɓay halaat
ci'as, 24 ɗú ɓay ɓadukeen wiliis wi'as, waa Kooh tum garúu fodaa daa
ya manɗa; en ɗanaa, ɗú laak kipeskaa júwin, ee sela'in, kaa límuk ga
kayohfii.
25 Kon nak íisat kiwo' saboh. Ɓaa en ɓéeɓ garúu wo'at na
mooroomci kayoh ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu en faan fíinoo. 26 Binaa ɗú
aylukaa, leenaa watukat kikeen ga baakaa'; aylukkúu hanat kihoowuk
bi ga noh-soos. 27 Kaa onat Seytaani hal garúu. 28 Ɓaa lokeeranaa, ya
íisat kilok, ya anagohat, ya lëgëy bi jof na kihafci; fodaama ya laak iñaa
ya dímalohan ɓuwaa sooluk dímalɗa. 29 Kaa meydohat wo'eencaa
moroo ga kúuwrúu. Kiwo' na' kilaakaa, enat wo'eencaa jofin, caa
laakin solu ga ki'on ɓuwii ɓíinoo kiyëgís ga ngëmii, ee fodaama
ca haydohi yijófí' ga ɓuwaa kelohicaɗa. 30 Kaa léehɗat keeñii Helii
yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa. En ki'enaa, Heliima, Kooh yërí tummbi
garuu, ya en mandarga bi ga besaa Kooh yahhúu kiɓëgís ga ɓéeɓ iñaa
bonin. 31 Kaa abat aylook, kaa tamohat, kaa aylukohat, kaa ñarohat,
kaa ɓasohat, meydohat kisoot ga díkaantirúu. 32 Ɓaa en ɓéeɓ jofat ga
mooroomci ee ya teeɓpi kimo' keeñ. Bayalohat ga díkaantirúu fodaa
daa Kooh bayallúu ndaga dii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa.

5

Ɗú jom kipes ga lee'laat

1 Waa ɗú ɓërí en towutii Kooh keeñukɗa, guu'guulukat kon ga kitum
fodaagari. 2 Teewohat kiwaaroh ga kipeskiigarúu besaa en ɓéeɓ, fodii
dii Kiristaanii waa'taruu, ya e'ta Kooh kumuunkaagari ndaga ɗuɗa.
Ya erohhaka fodii sarah waa tëkí'si hen ee ngetaa newin Kooh.
3 Ɗú bok ga heetii Kooh, kërí tah kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ,
kitum iñcaa moroo, caa mín ki'en tóoh, wala kiɗíibuk iñaa en yuu
mooroomfu, iñcaama jomoo sah ki'en wo'een ga díkaantirúu. 4 Jekkii
ɓan ɗú meydoh ga kúuwrúu wo'eenca korukkii, wala wo'eencaa
laakoo haf, wala wo'een-yéenɗah cisépí'í'. Namat kay kimeydoh
wo'eencaa gërëmi Kooh. 5 Ee nak, ínohat dijófí' an ɓuwii faanuki
na ɓaa en ɓéeɓɗa, ɓuwii tumi iñaa moroo ɗa boksanndii ga nguuraa

Kiristaa na Kooh. Ɓuwii gooñi tóoh ga hafɓaɗa ɓan boksanndii ga
ndaga man na ɓa jaamuki alalaa ɓa laakɗa.
6 Ken hanattúu kiɗúk na wo'eencaa laakoo haf. En ki'enaa, iñcaama
cërí tah aylukaa Kooh keeni ga ɗook ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa.
7 Ɓuwaa man ɗa, kaa bokat naɓa dara. 8 Kuɗewaa, ɗú enee ga ñúus.
Diimaɗa, ɗú ɓii ga lee'laat ndaga ɗú enin wíinoo na Ha'mudii. Kon
teewohat ga kipessúu an ɗú ɓii ga lee'laat. 9 En ki'enaa, lee'laat
wërí límí kijofkaa en tóoh, kijúßkaa en tóoh na kayohfaa en tóoh.
10 Kon nak guu'guulukat ga ki'ínohsoh iñaa neɓ Ha'mudii. 11 Kaa
bokat ga tumeencaa caama laakoo jeriñ, ɓuwaama enukohi ga ñúusɗa.
Ɓuwaama sah namatɓa kiwíiñ hen. 12 En ki'enaa, ɓéeɓ iñcaama ɓuwii
tumi ga kakayɗa nam ki'apoh kaci hen bi ken kaañoo gaca sah kiwo'.
13 Wayee binaa ca teewohu fagaa, iñaa ca en kayoh-kayohɗa dal kimey
lañ ga lee'laataa. 14 En ki'enaa, iñaa faanu ga lee'laat tóoh en iñaa
leerin. Kërí tah wo'u an:
«Yúuduka, fu yii fu en na kineehɗa,
kolukohaa ga leeloo ɓuwii kaaninɗa,
ee Kiristaanii hayyaa kiniit na lee'latiigari.»
15 Kon malkiskohat bi jof ga dum ɗú en na kipesɗa: hanat ki'en
fodii ɓuwaa ñaañnjii, wayee enat fodii ɓuwaa lak kiñaañkaa meyoh
ga Kooh. 16 Ɗú gaaw kitum tóoh yijófí'yaa Kooh onndúu kimín watiɗa,
ndaga jamaanii ɗu enohɗa, ɓuwii yewinin kitumi yibóní'. 17 Kon nak
kaa enat dof wayee namat ki'ínoh iñii Ha'mudii waa' ɗú tumɗa. 18 Kaa
laalat ga biiñ: iñaama yah kiyasoh kipeskiigarúu. Namat kilíifi na
Helii yisela'í'yii. 19 Daasohat ga díkaantirúu, ɗú yeekɗi Ha'mudii na
ɓéeɓ keeñciirúu yeek-kañ, yeek-bak, na ɓéeɓ yeekcaa Helii Kooh
onndúu kiyeek. 20 Ga wahtaa en ɓéeɓ, na ga iñaa en tóoh, gërëmat
Kooh, Paamudii ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. 21 Ɗú ɓii ɗú
e' Yéesu Kiristaa cée'ɗa, yaa en ɓéeɓ kelohɗat mooroomci.

Ɓadukeen ga díkaanti ɓeticaa na yaalcaagaɓa

22 Ɗú ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu fodii dii ɗú kelohi' Ha'mudiiɗa.
23 En ki'enaa, yaal yërí kuliyuk, ɓetici taam ga, fodii dii Kiristaanii
kuliyuk ga jaangii en faanfiigariɗa, ee ya yërí en Músalkaatii jaangii.
24 Fodii dii jaangii kelohi' Kiristaaniiɗa, ɓeticii jom kikelohi' ɓiyaalɓa
fodaama ga iñaa en tóoh.
25 Ɗú yaalcii, waarat ɓeticiigarúu fodii dii ɓan Kiristaanii waaree
jaangii bi ya erohha kumuunkaagari ndaga waɗa. 26 Ya tumin iñaama,
kooroh ga músú na Wo'eeniigari, kisétí'wa, wa en wuu Kooh. 27 Ya
waa' jaangii, ga fíkíici, wa en jaangaa morin, waa setin wic, waa laakoo
sík ee laakoo iñaa jekkii ga. Wayee wa sela', ee wa en waa laakoo dara
iñaa ɓo' wo'an ga yibóní'.
28 Fodaama ɓan, yaalcii jomin kiwaa' ɓeticiigaɓa fodaa daa ɓa waa'
faanɓaɗa. Yaal waa' ɓeticinaa, lak ya waa' hafci. 29 En ki'enaa, laakoo
ɓaa saŋ faanfaagari. Ya namifa kiñëmíri hen, ya toputu'ifa fodii dii
ɓan Kiristaanii tumɗi jaangiiɗa. 30 Ee ɗu ɓërí en cée'cii faanfiigari.
31 Bíduunun an: «Kërí tah yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na
ɓetici, ee ɓa ɓanak, ɓa en faan fíinoo»✡. 32 Wo'eenuma enin kúmpa
fiyaak. Ee mi wo' an kërí laak ga díkaanti Kiristaanii na jaangii.

✡ **5:31** 5: 31 Sënees 2: 24.

33 Moona ka laak fodaama garúu ɓan: yaalaa en ɓéeɓ waarat ɓetici
fodaa daa ya waa' hafciɗa, ee ɓan ɓetifaa en ɓéeɓ onat yaalci cée'.

6

Ɓadukeen kowu ga díkaantici na paamci na eeci

1 Ɗú oomaacii nak, fodii dii Ha'mudii nakohkaɗa, kelohɗat
ɓipaammbúu na ɓi'eewwúu. Iñaama nak yërí jof. 2 Bídu ga Këyítfaa
an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Iñaama yërí Kooh ɗeɓ ki'ebaloh
kitum, waa taam na iñaa ya dígoh ga, wo' an: 3 «En ɗanaa, kipesfu
neɓ ee fu hoo' kumuun ga ëldúna»✡.
4 Ɗú nak paamuncii, kaa tëmírat keeñcii towutiigarúu, wayee
koratɓa, ɗú jëgíriɓa fodaa daa Ha'mudii waarohkaɗa.

Ɓadukeen ñaam na ha'munaagari.

5 Ɗú ñaamcii, kelohɗat ha'muncaagarúu ga ëldúnaɗa. Niikatɓa,
ɗú e'ɓa cée', taam na keeñ wisétí' fodii dii ɗú tumɗi Kiristaaniiɗa .
6 Ka hanat ki'en ga daa ɓa malaki garúuɗa tah ɗú tumi lëgëyaagarúu,
kiheel ndam ɓo'-súusúus. Wayee lëgëyat fodii ñaam Kiristaanii, fodii
ɓaa eki keeñɓa tóoh ga kitum iñaa Kooh waa'. 7 Tumat lëgëyumgarúu
na keeñ wisóosí'. Hanat ki'en fodii ɓuwaa lëgëyi' ɓo'-súusúus wayee
enat fodii ɓuwaa lëgëyi' Ha'mudii. 8 Ínohat gaka an, yaa en ɓéeɓ
garúu, ennda ñaam, ennda ɓaa enndii ñaam, iñaa ya lëgëy ga
yijófí'ɗa, yërí Ha'mudii íkanndi.
9 Ɗú nak, Ha'muncii ñaamcii, tumat fodaama ga díkaantirúu na
ñaamcumgarúu. Kaa dígukatɓa. Ɗú ínohin an ennda ɗú, ennda
ñaamciigarúu, ɗú ɓërí bok Ha'mun yíinoo, yii en ga asamaanɗa ee
ɓéeɓ ɓuwii ɓërí hín ga fíkíici.

Ganaaycii Kooh on kerceencii kiheñoh na Seytaaniɗa

10 Iñii mi mëeñjohhúu kiwo'ɗa yërí en an: Ɓaatukat dooli ga
Ha'mudii, na ga doolii wiyaakwii en gariɗa! 11 Níkukat ganaaycii Kooh
e'túuɗa tóohca, doonaa fíraa Seytaani waa'túu kiye'oh tóoh, ɗú tëhhi
tëc. 12 Ndaga ɗu heñohii na ɓo'-súusúus, wayee ɗu heñoh na iñcii
ga díkaanti ɗook na kakay, ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ee ca ɓay
doolaa ga nguu'caa ga ëldúnaanaama en ga ñúusɗa, na ɓéeɓ hel-nof-
moroocii enu ga díkaanti ɗook na kakayɗa.
13 Kërí tah nak, ɓewat ganaaycii Kooh e'túuɗa tóohca, en ɗanaa,
bescaa ciméeskí'caa hayaa, ɗú mín kitëh yibóní'yii heñohhúuɗa. Ee
ɗú heñoh bi ga siñdaanaa, ɗú lís kituuk tek. 14 Kon tuukat tek!
Ɓewat kayohfii ɗú pëkírukfa ndíŋ ee ɗú ɓeɓ kijúɓ, ɗú tumfa kúltí-
pewiñfaa ɗú ekukan kiheñohneeɗa. 15 Ɓewat kikaantukohkii ga
kiyéegaloh Hewhew winéwí'wii onohi jamɗa, ɗú ekukwa fodii ñafa'
ga kotciigarúu.
16 Wahtaa en ɓéeɓ na daa en ɓéeɓ, ɓewat ngëmii ɗú laak ga
Yéesuɗa, wa en iñaa ɗú yímohan ɓescii abin kiwii; cii sépí'í'-ga-nofii
weesirúuɗa. 17 Ɓewat ɓan kimúckii, ɗú ekukwa fodii baanu-pewiñ ga
hafciigarúu ee ɗú ɓeɓ wo'eenii Kooh, wa en kalaɓfii Helii yisela'í'yii.

Pool nakoh kikíim Kooh

✡ **6:3** 6: 3 Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16.

18 Ga wahtaa en ɓéeɓ, kíimat Kooh ga iñaa en ɓéeɓ, ɗú dímalukiri
kooroh ga Helii yisela'í'yii. Kaa neehat ee dëkat ga iñaama, ɗú kíimɗi
ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa. 19 Kíimɗattoo Kooh ɓan, doonaa saycaa
mi lëgís kúuwroo kiwo' tóoh, ya onndoo wo'eencaa mi jom kiwo'ɗa
ee mi kaañ kiyéegaloh kúmpafii en ga Hewhewii winéwí'wiiɗa. 20 Mi
enin ɓaa Kooh wos kiyéegaloh Hewhewiima, luu enee an mi yii ga
kasu. Kon kíimɗattoo bi mi kaañwa kiyéegaloh fodaa daa mi jomka
kitumɗa.

Taŋkoh

21-22 Mi yii wosohhúu Tísík, ya wo''úu tóoh iñii mi enukoh diiɗa na
iñii mi tumɗa. Ya mbok-kerceen, yaa mi waarin lool ee ya yii tum
dijúwí' lëgëyii Ha'mudii nakohɗa. Ya hayyúu kiwo' iñaa aaw garíi dii,
ee ya dëlí' keeñnjúu.

23 Kon mi yii kíim Kooh Paamudii ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii,
ɓa on ɓéeɓ mbok-kerceencii jam. Ɓa onndúu kiwaaroh yaa en
ɓéeɓ na mooroomci, taam na kigëm ga Yéesu. 24 Mi yii kíim Kooh
barkeel ɓéeɓ ɓuwii waaruunun Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ee
kiwaarohkaagaɓa kaama laakoo koocɗa.

Këyítfii Pool bín
ƀu-teeraa Filiipɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Filiipɗa. Pool ga ƀaawaagari wukanakwaa jangatta Hewhewii winéwí'wii ga teeraama bi ƀo' ƀiyewin daama gëmussa ga Yéesu. (Tumeen 16: 11-40). Ga waa Pool lagu ga kasu ndaga lëgëyii Ha'mudii, ƀu-teeraa Filiip nëgírohussa kopa'. Ɓa wossa ƀo' gaƀa, ya teeku Epaforodít kiƀayi' Pool iñaa ƀa nëgírohɗa. Pool bínnda këyítfii fii ga jamaanaama kigërëmƀa, ee ƀa ínoh ƀan an ya hotin iñaa ƀa tumɗa. Ya daassaƀa ƀan kiyëgís gík ga ngëmaagaƀa, ƀa watuk kitaabuk ƀuwaa jëgírohi iñaa taabohhii na iñaa Kooh nakohɗa. Ee fodaama ƀa en wíinoo na Koohɗa, ƀa enatɗa wíinoo ga díkaantiƀa ƀan.

Këyítfii Pool bín ƀu-teeraa Filiipɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiipɗa (*1: 3-11*)
3 - Kipes fodii Kiristaanii (*1: 12-30*)
4 - Pool daas kerceencaa ga Filiipɗa kiyóoskí' hafƀa fodii Kiristaanii (*2: 1-18*)
5 - Pool wo' na ƀu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít (*2: 19-30*)
6 - Kiheel kineƀloh KoohËrí laak solu (*3: 1–4: 9*)
7 - Pool gërëmmba ƀu-Filiip (*4: 10-20*)
8 - Taŋkoh (*4: 21-23*)

Këñɗoh

1 Mi Pool na Tímotée, ɗí, súrgacii Yéesu Kiristaa, ɗí ƀërí bínndúu
këyítfii fii, ɗú ƀéeƀpúu ɗú ƀii ɗú en ƀuu Kooh, ɗú dëk teerum Filiip ee
ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa; ɗú na ƀuwum kuliyuk ga jaangiiɗa
na ƀii amɗohƀa ga lëgëyiiɗa. 2 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya
na Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, ƀa barkeellúu, ƀa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiip

3 Saycaa heliigoo ka' garúu tóoh, mi gërëm Koohyii mi gëmɗa. 4 Ee
saycaa mi kíimi'túu Kooh tóoh, mi taabi ga na keeñ wisóosí', 5 ndaga
ɗú amɗohinndoo dijófí' ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, aboh
ga besaa ɗú aas ga ngëmiiɗa bi ga wati. 6 Iñii yii wóorinndoo:
Kooh, yii dalin kitum lëgëyii wijófí' wii wiima ga ɗuuycúuɗa haywa
kitumi bi ga daa wa matan ga bëríinaa Yéesu Kiristaa haysanɗa.
7 Binaa ɗú ƀéeƀpúu, mi halaat iñuma garúunaa, mi ëldohhii ndaga
mi ekinndúu ga keeñiigoo. En ki'enaa, ɗú abin ga lëgëyii Kooh sassoo
kitumɗa, ee ɗú ƀéeƀpúu ɗú hotin kijofkiigari ya laak garuuɗa. Ɗú
ƀii tumka, hídaa dii mi en ga kasuɗa, ee ɗú ƀii tumka ga dii mi
lebiroh kituuki' Hewhewii winéwí'wii, mi yaa jangatwa ga daa mi
wëñ kimínɗa. 8 Ehee! Ɓéeƀpúu, mi waarinndúu lool fodii dii Yéesu
Kiristaa waa'tuuɗa. Ee iñaama Kooh ínohin an kayoh. 9 Iñii yii,
yërí mi kíimi'túu Kooh: Mi kíim kiwaarohkii en ga keeñnjúuɗa wëñ
kiyak, aaw fíkíi, ɗú wëñ ki'ínoh kayoh-kayohɗa, ee ɗú mín ki'ínohsoh

iñaa en tóoh. 10 Fodaama, ɗú hay kimín ki'ínoh iñaa gëndɑ, doonaa
bëríinaa Kiristaanii hayisanɑ, ɗú en ɓiɓo' ɓisétí', ee ken laakoo iñaa
ya wo'an garúu yibóní'. 11 Kipeskiigarúu, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ka
líif na tumeen cijúwí', caa ndaman Kooh ee ca kañiri.

Kipes fodii Kiristaanii

12 Mbokcii, mi waa' ɗú ínoh an iñii dallooɗa nam ki'on Hewhewii
winéwí'wii kiɓaat kisíw. 13 Karin sah bi ɓéeɓ soldaa'cii watuki kaanfii
gúwernëe'ɗa na ɓéeɓ ɓuwii ɓíinoo ínohuunun diima an kisúrga'uk
ga Kiristaanii tah mi lagu ga kasu. 14 Ee iñii wëñ kiyewin ga mbok-
kerceenciiɗa, daa ɓa hotee an mi laguunun ga kasu, ɓa wëñnja ki'am
Ha'mudii, ee iñaama ɓaattaɓa fít bi ɓa ɓii yéegaloh wo'eenii Kooh
ee ɓa niikoo dara ga. 15 Laakin gaɓa nak ee kayoh, ɓuwaa en na
kijangat ga teekii Kiristaanii ee ki'iñaadohhoo na kiheel nookoh ekɓa
ga. Ɓíinoo nak, ɓii jangat ee ɓa tumka na keeñ wisétí'. 16 Ɓuwii
mi mëeñjoh kiwo' ɓii taabu ga na kiwaaroh. Ɓa ínohin an Kooh
yërí sassoo kilebiroh kituuki' Hewhewii winéwí'wii. 17 Ɓuwii mi ɗeɓ
kiwo'ɗa nak, enndii keeñ wisétí' ekɓa ga, wayee ɓa heel kinookoh doŋ.
Ɓa halaat fodaama kiɓaattoo coonu ga dii mi en ga kasuɗa. 18 Iñaama
ɓa tum ga helɓaɗa, waa wa jof, waa wa joffii tóoh, dara ɓíttiiroo ga!
Iñii laak soluɗa wërí en an Kiristaanii yii yéegalohu; mi yii neɓluk ga
ee mi hay ɗa kiwëñ kineɓluk ga.

19 En ki'enaa, wóorinndoo híl an iñcii mi dayɗa onanndoo kimúc
ndaga kíimcii ɗú kíimɗiroo Koohɗa na ɓan amɗohii Helii Yéesu
Kiristaa amɗohirooɗa. 20 Mi abin yaakaa' wiyëgísí' an mi kaci'anndii
múk ga fíkíi Kooh. Hanaa kay, ennda diimaɗa ee bi taa', waa mi
kaan waa mi pes, mi laakan hel widëlí', ee fodaama mi hay kiteewoh
kiyakkii ndamii Kiristaanii ga ɓéeɓ kipeskiigoo. 21 En ki'enaa, mi ga
kihaffoo, Kiristaanii en kipeskiigoo ee kikaan ɓaatanndoo hen. 22 Ee en
lak mi lís kipesaa, mi mín kiɓaat kilaak jeriñ, kon mi jom ya kitanuk?
23 Mi nak, mi laak hel kanak: mi waarin kimeyoh ga kipeskii kii,
mi ennee na Kiristaa. Iñaama yërí gën garoo fúuf. 24 Wayee iñaa
wëñ kilaak soluɗa wërí en mi tes ga ëldúna ndaga ɗú. 25 Iñaama
wóorinndoo ee mi ínohin an mi hay kites, mi en narúu ɗú ɓéeɓpúu
ki'amɗohhúu doonaa ɗú aaw fíkíi ga ngëmii, ee keeñnjúu soos ga
ngëmii ɗú laakɗa. 26 Fodaama, binaa mi hayis garúunaa, ɗú hay
kiɓaat kindamukoh Yéesu Kiristaa ndaga mi. 27 Ga iñaa mín kilaak
tóoh, pesat fodii dii Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaa nakoh
kaɗa. En ɗanaa, waa mi hayyúu kiwaaknee, waa mi en diliis tóoh, mi
hay kimín kikeloh an ɗú bokin hel ee ɗú bokin fít wíinoo kilebiroh
kituuki' ngëmii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa. 28 Mi hay kikeloh
ɓan an ɗú niikoo ɓuwii heñohirúuɗa. Iñaama nak hayɓa kiteeɓ an ɓa
aaw ga kisaŋku'uk, teeɓɓa ɓan an ɗú, ɗú aaw ga kimúc. Ee iñaama
meyoh ga Kooh. 29 En ki'enaa, Kooh yërí onndúu, eemmbii rek ga
kigëm ga Kiristaanii, wayee bi ga kitook kisodalu ndaga Kiristaanii.
30 Fodaama, ɗú naroo, ɗu ɓërí bok lebirii, wa wíinoo ee wa wërí ɗú
hotee mi lebirohee kuɗewaa ee wërí ɗú keloh mi lís lebiroh.

2

Kiristaanii yóoskíɗin hafci, Kooh ɓëwí'tari

1 Man enii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa dëlɗin hellúu ga tóoh,
kiwaa'kii ya waa'túuɗa daasin keeñnjúu ee Helii yisela'í'yii oninndúu
kitaaboh, yaa en ƀéeƀ waa' mooroomci, laak yërmaandi gari. 2 Kon
júwohat ga díkaantirúu, ɗú waaroh, ɗú bok hel, ɗú bok halaat.
En ɗanaa, keeñnjoo soos seƀ. 3 Kaa tumat dara kiheel kikuliyuk
ƀimooroommbúu wala kiheel ndamaa enndii tús, wayee namat haffúu
kiyóoskí' hen, ƀaa en ƀéeƀ tík mooroomci daa paafin daa ya tík
hafciɗa. 4 Kaa eemat rek ga kiheel iñaa gën garúu, yaa en ƀéeƀ
halaatat ga iñaa gën ga mooroomci ƀan. 5 Ɓayat ƀadukeenaa man
na waa Yéesu Kiristaa teeweerúuɗa.
6 Ya mos ki'en Kooh wayee ya mosoo kinookuk kihín na Kooh.
7 Wayee ya nammba kifoñ na kihafci tóoh iñaa ya laakeeɗa, ya
tummba hafci súrga.
Ya mannda na ƀuwii, ee ƀaa hotti tóoh, ínoh an ya ƀay faan ƀo'-
súusúus.
8 Ya yóoskí'ta hafci, ya teewohha kikelohi' Kooh bi ga kikaan, kikaan
sah ga kuraanaa.
9 Kërí tah, Kooh ƀëwí'tari, ya hanohha ƀéeƀ ɗook, ya e'tari teek waa
wëñ kiyak teekoo teek.
10 En ɗanaa, ga teekii Yéesu Kiristaa, ƀéeƀ bok kiyí' ga fíkíici, ennda
ga asamaan, ennda ga kakayfii, ennda ga fíldoo kakayfii,
11 ee yaa en ƀéeƀ meydoh ga kúuwci an Yéesu Kiristaa yërí en
Ha'mudii. Fodaama, Kooh, Paamudii laak Ndam.

Sasii kerceencii

12 Kon nak, ɗú ƀii mi keeñukinɗa, ɗú ƀii saycaa en tóoh ɗú
kelohɗeeraroo, ga waa mi en narúuɗa, wëñattoo kikelohi' wati, hídaa
ga dii mi enissii narúuɗa tóoh. Lëgëyat kiteewoh an ɗú múcin, taam
na kiniik Kooh, na ki'e'ti cée' wiyaak. 13 En ki'enaa, Kooh yërí lëgëyi
ga ɗuuycúu, ki'onndúu kimín kiwaa' na kitum iñaa taaboh na iñii
ya natɗa. 14 Iñaa ɗú tum tóoh nak, kaa taabat ga na kicapatuk wala
kiña'sukoh. 15 En ɗanaa, ɗú laakoo sík, ɗú set wic, ɗú en ƀitowu
Kooh taa laakoo dara iñaa ƀo' wo'an gaƀa yibóní' ee ɗú kíndohsoo ga
ƀuwii ga ëldúna júwussii ee ƀa ƀiƀo' ƀibóní'ɗa. 16 Ɓú jom kimelic
ga ɗuuy ƀuwii fodii dii olcii melici ga asamaanɗa, ɗú haydohi'ƀa
Wo'eenii onohi kipesɗa. Binaa ɗú tum iñaamanaa, mi hayyúu kimín
kindamukoh, bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa. Ee iñaama hay kiteewoh
an iñii mi dayɗa na iñcii mi sonɗa enndii sooy. 17 Luu enee an mi
apsan hen, ñífiigoo aamuk doonaa ngëmii ɗú laak ga Koohɗa mat, ee
mi man na anah waa akitohu na sarah waa tumɗu Kooh, mi neƀlukin
ga iñaama ee mi neƀluk ga narúu ɗú ƀéeƀpúu. 18 Ɓú ƀan, neƀlukat
fodaama ee ɗú bok naroo kineƀluk.

Pool wo' na ƀu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít

19 Mi abin yaakaa' kiwosohhúu Tímotée ga iñaa maañanndii, neƀ
Yéesu, Ha'mudiinaa. En ɗanaa helloo mín kidal ga iñaa ya yahhoo
kiƀéestí' ga loorúuɗa. 20 Enndii Tímotéenaa, mi laakoo ken dii ƀaa
bok naroo kiƀítuk na kihalaati garúu. 21 Ɓii tesɗa tóohƀa, hafƀa
wëñƀa kiƀít loo Yéesu Kiristaa. 22 Ɓú ga kihaffúu, ɗú ínohin an
Tímotée teewohin dii ya hín ki'am bi yëgísin ga lëgëyii kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii ee ya taabin naroo ga fodii kowu na paamci.
23 Kon, yërí mi am yaakaa' kiwossi garúu, mi laaki iñaa lee'too ga iñii

mi enukohɗanaa. 24 Ee mi abin yaakaa' wiyëgísí' an Ha'mudii hayyoo
ki'on, mi hayyúu kiwaaknee, mi ɓan, ga iñaa maañanndii.
25 Mi abin an mi jominndúu kiwosohis Epaforodít, mbok-
kerceeniigaruu, yii mi bok nari ga lëgëyii na lebirii kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii, ee ɗú woseeri garoo kihaydohi'too iñaa mi
dímalukohanɗa. 26 Ya waarin lool kihotissúu ɗú ɓéeɓpúu ee dii ɗú
kelohin an ya ɗúukoolee henɗa, ɓítinndi bi hëpin. 27 En ki'enaa, ya
ɗúukooleera bi ya deeyca kikaan. Wayee, Kooh laakka yërmaandi
gari. Ee ya yërëmmbiiri haŋci doŋ, wayee bi ga mi ɓan, doonaa
keeñnjoo leehoo lool. 28 Kërí tah, mi wosohhúuri ga iñaa wëñ kigaaw
doonaa ɗú hottinaa keeñnjúu soos ee mi ga kihaffoo helloo mín kidal.
29 Kon binaa ya hayaa, toputu'atti na keeñ wisóosí' ee ɗú abohhi fodii
mbok-kerceen ga Ha'mudii. Ɓuwum fodum gariɗa ɗú jominɓa ki'e'
cée'. 30 Tesee ga jutuut ya kaan ndaga kilëgëyi' Kiristaanii tahka, ee
ya tooneera kumuunkaagari ga wii ya haydohi'too dímalaa, ɗú ga
kihaffúu, ɗú mínéeríiroowa kihaydohi'ɗa.

3

Ki'ínoh Yéesu Kiristaa kërí laak solu

1 Ee diimaɗa mbokcii, neɓlukat ga enii ɗú en wíinoo na Ha'mudiiɗa.
Kiwo'issúu iñaama ga bín enndii coonu garoo, ee garúu, iñaama
yërí wëñ kiwóo'. 2 Watukat haffúu ga baay-baaycii*, ga ɓuwiima
jëgírohi sabohɗa na ɓii gítínohi an kigúruk bok ga kijaamuk Koohɗa.
3 En ki'enaa, ɗu, ɗu ɓërí tum kigúrukkii kukayohkii, enndiiɓa. Ɗu
jaamuki Kooh, kooroh ga Heliigari ee ɗu ndamukohi Yéesu Kiristaa.
Ɗu líkkii yaakaa'tuu ga ɓo'-súusúus. 4 Moona déy, mi ɓan mi míneera
kilík yaakaa'too ga fodaama. En an laakin ɓaa fooŋ an ya mín kilík
yaakaa'cii ga ɓo'aa, mi jommbika kiwëñ kimín. 5 Mi gúru ga besaa
wiyitnakaahaywaa mi límohuɗa. Mi bok ga heetii Isarayeel, ga níilaa
Beesamee. Mi iñii Ebërëe ee mi kowu Ebërëe. En ga loo kitaabuk
Waasii Móyíisaa, mi eneeËrísiyeeŋ. 6 Mi kaantukohee ga hen bi mi
ennda kihatal kerceencii ga kipesɓa. En ga loo kitaabuk iñii Waasii
Móyíis nakohɗanaa, laakéeríi dara iñaa mi ɗeeŋ ga, mi taabukeewa
hen ga tóoh. 7 Mi abee an iñcaama laakɗinndoo jeriñ, wayee diimaɗa,
mi hotohca sooy ndaga Yéesu Kiristaa. 8 Ee sah eemmbii ga iñcuma
doŋ. Iñaa en ɓéeɓ mi abohhi sooy ndaga iñii wëñ kijof ga tóoh ee wërí
en ki'ínoh Yéesu Kiristaa Ha'mudiigooɗa. Ya yërí tah mi foñin tóoh.
Iñcaama tóohca, mi aaminca caluus doonaa mi mín kilaak Kiristaanii,
9 ee mi en wíinoo nari bi en seŋis. Mi séentukissii ki'en ɓo' yijúwí',
kooroh ga kitaabuk Waasii Móyíis: kigëm ga Kiristaanii kërí onndoo
kijúɓ. Kijúɓ meyoh ga Kooh ee Kooh oniwa ɓaa gëm gari. 10 Iñii
mi waa' ga keeñnjooɗa wërí en ki'ínoh Kiristaanii, mi ínoh doolaa
mílísí'ti ga ɓuwaa kaaninɗa, mi day coonucaa ya dayɗa, mi man nari
bi ga kikaankaagari. 11 En ɗanaa, mi mín kiyaakaa' kimílís ga ɓuwaa
kaaninɗa.

Kifool aaw dile'aa'daa

* **3:2** 3: 2 Yaawúu'caa ɓaysee ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa baay-baay. Pool, dii, íkɓa wo'eenaama ga dii ɓa ɓërí cal kiɓayu fodaamaɗa

12 Mi wo''ii an mi foolin bi ga dile'aa'dii haat, wala an mi laakissii
sík. Wayee nak mi yii lís kifool doonaa mi mín kilaas neehalaa, ndaga
mi ga kihaffoo, Yéesu Kiristaa laasinndoo kumëeñí'. 13 Mbokcii, mi
fooŋngii múk an mi laasinwa niip. Enaama yíinoo doŋ yërí ƀíttoo
wati: mi nísin ga helloo iñaa paafinɗa, mi yii ëewrukka ga iñii hay ga
fíkíiɗa. 14 Fodaama, mi yii lís kifool bi mi le' daa mi laasohan neehalaa
Kooh faani'tuu ga asamaan ee ya ƀayohhuu ga hafci, kooroh ga Yéesu
Kiristaaɗa. 15 Kon ƀéeƀpuu, ɗu ƀii ɗu laakissii síkɗa, ɗu bokat halaat
ga iñuma. Wayee laak ƀuwaa ƀay halaataa wóotíroh na iñumanaa,
Kooh ga kihafci hayyúuwa kiléerí'. 16 Daa ka mín ki'en tóoh, ɗu lísat
kitaabuk waasii ɗu abee bi ga watiɗa.
17 Mbokcii, ƀéeƀpúu tumat fodiigoo! Ɗí teewinndúu daa jom
ki'enɗa. Kon yípat hassúu ga ƀuwii taabuk iñaa ɗí teewoh yaama.
18 En ki'enaa, mi yewininndúuka kiwo', ee mi yii wo'issúuka bi mi
yii koduk ga sah: yewinin ƀuwaa sagoh na kikeloh iñaa aaw ga loo
kikaankaa Kiristaa ga kuraanaaɗa. 19 Ɓuwiima yah kimëeñjoh ga
kisaŋku', ndaga lookciigaƀa cërí ƀa tum Koohyiigaƀa, ƀa ndamukoh
iñcii jomeeƀa ki'ap kaciɗa ee ƀa lík helƀa ga enaama ëldúna doŋ.
20 Ɓu nak, ɗu bok ga ƀu-asamaan ee ɗu ƀii sek Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu meyoh asamaan hayyuu kimúsal. 21 Binaa ya hayisaa,
ya hay kisúpít faanfiigaruu laakoo dooliɗa, fa man na faanfiigari
laakin ndamɗa, kooroh ga doolaagari tah iñaa en tóoh tooki'tariɗa.

4

Iñcii Pool dígal ƀu-Filiipɗa

1 Kon, ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, mi ɗoorukinnɗúu bi hëpin. Ɗú
ƀërí sóosí' keeñnjoo ee mi ndamukohirúu. Kon, ɗú fiiliimunciigoo,
dëkat ki'am bi yëgís ga Ha'mudii fodaama. 2 Fu Ewodí, na fu Sintiik,
bokat halaat ɗú en wíinoo ga Ha'mudii. 3 Fu ƀan, fu yii fu bok
ki'am wíinoo naroo ga lëgëyiiɗa*, mi kíimmbaa, amɗohaa ƀeticum
ƀanak ƀuma. En ki'enaa, ƀa taabin naroo ga lebirii kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii, mi na Kilimaa na ƀuwii ƀíinoo taabu naroo ga
lëgëyii ee Kooh bídin teekcaagaƀa ga këyítfaa ƀuwaa laak kipeskaa
leehooɗa✡. 4 Dëkat kineƀluk ga ki'en wíinoo na Ha'mudii. Mi
wo'issúuka, neƀlukat! 5 Teewohat kijoffúu ga ƀéeƀ ndaga kihayiskii
Ha'mudii deeyin. 6 Kaa jaahli'at ga dara, wayee ga iñaa en tóoh,
wo'at Kooh sooliciigarúu, ɗú kíimiri, ɗú dímalukiri ee ƀan ɗú
gërëmiri. 7 Fodaama, jamii Kooh paafin kiñaañ ƀo'-súusúusɗa hay
kiníi' keeñciigaruu na halaatciigaruu ca ëewruk ga Yéesu Kiristaa.
8 Ee diimaɗa mbokcii, iñii yii yërí mi wo''úu: líkat hellúu ga iñaa
en kayoh, iñaa cal ki'e' cée', iñaa júwin, iñaa setin, iñaa calin kiwaa',
iñaa ƀo' mínin kitook, iñaa jekin na iñaa calin kigërëm. 9 Kon, tumat
iñaa ɗú yoodohhi garoo, iñaa ɗú ƀewoh garoo, iñaa ɗú keloh garoo
na iñaa ɗú hot garooɗa. En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa, hay narúu
kitaam.

---

* **4:3** 4: 3 «Fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyii»: Wo'eeniima ga lak kiGerek bídu fodii «Sysygos» mínin ƀan ki'en teek ƀo'-súusúus, Súsúgos. Ken ínohhoo ati Pool wo' na ƀaa yaama, wala fodii rek ƀo' yiliis yaa mín ki'en tóoh ee bok nari ga lëgëyaa ya en na kitumɗa.
✡ **4:3** 4: 3 Malkat Ínohlukoh 3: 5.

Pool gërëm ɓu-Filiip ga iñcaa ɓa onndiɗa

10 Keeñnjoo soosin lool ga Ha'mudii ga dii ɗú teewohin an ɗú foñin
hellúu garooɗa. Mi ínohin an hellúu eneera ga wayee hal laakéerí
hen. 11 Enndii an mi laak sooli ga yen tah mi wo''úu iñuma. En
ki'enaa, iñii mi yoonɗa wërí en an, waa mi laak yen, waa mi laakkii
dara, keeñnjoo soosin. 12 Mi mínin kipes ga kiñak, mi mínin kipes
ga kilaak. Ga iñaa en tóoh, ga daa en tóoh, keeñnjoo pookin ga
kikap na kiyaaɓ, ga kiyéwíní' na kijutuuti'. 13 Mi mínin kitapukoh
na coonufaa en tóoh ndaga doolii Kiristaanii onirooɗa. 14 Daa ka mín
kiman tóoh, ɗú tumin yijófí' ga dii ɗú tuukukinndoo ga coonucii mi
enukohɗa. 15 Ɗú ɓu-Filiip, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin gaka an, ga
wii mi meyoh gohaa Maseduwaan ee lak mi han kidal kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wiiɗa, laakkii jaangu wíinoo waa tookkoo ki'amɗoh
ga hëelís enndii wiirúu dogaa. 16 Ga wii mi en ga gohaa Tesaloníkɗa
sah, ɗú wosohinndoo dímal kipay sooliciigoo ee enndii waas kíinoo
doŋ. 17 Enndii an mi heel kilaas dímal garúu, wayee mi heel Kooh
barkeellúu ee neehalaagarúu wëñ kihoom. 18 Mi laasin ga tóoh iñaa
ɗú wosoheerooɗa ee sah wa hëpin. Dii en dii mi laakin tóoh iñii mi
soolukɗa ndaga Epaforodít haydohɗinndoo iñcaa ɗú onohɗa. Iñcii
ɗú onohɗa man garoo fodii nget cúuraay winéwí', sarah, waa Kooh
tookin ee wa newinndi✡. 19 Koohyiigoo nak laakin alalaa leehoo taa',
waa teewoh ndamaagari, ee kooroh ga Yéesu Kiristaa, ya hay kipay
sooliciigarúu ɓéeɓca. 20 Ndam aawat ga Kooh, Paamudiigaruu bi taa'!
Aameen.

Taŋkoh

21 Këñí'ɗattoo ɓéeɓ ɓuwum enu ɓuu Kooh duma ee enu wíinoo
na Yéesu Kiristaaɗa. Mbok-kerceencii enu naroo diiɗa, ɓii këñí'túu
ga. 22 Ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Kooh diiɗa, ɓii këñí'túu ga, wëñaa ga ɓii
lëgëyi' ɓuu' Sesaa'ɗa✡. 23 Mi yii Kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ya barkeellúu ɓéeɓpúu.

✡ **4:18** 4: 18 Malkat Efees 5: 2. ✡ **4:22** 4: 22 Mëdírohat na 1: 13.

Këyítfii Pool bín Ɓu-teeraa Koloosɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Koloosɗa. Ya mosoo kika' daama, wayee ya wo'uunun an ɓuwaa daamaɗa abuunun bi yëgísin ga ngëmaagaɓa ga Yéesuɗa. Epafaraas yaa taabi na Poolɗa yërí yéegaloh Hewhewii winéwí' wii daama.

Ga tíkíistaa tík gaɗa, laakka ɓiɓo' ɓaa ka' Koloos, ɓa ɓaa jëgíroh daama iñaa taabohhii na iñaa Epafaraas jëgíreeɓa ga loo Hewhewii winéwí'wii. Ɓuwaama jëgíreeɓa an ɓa waa' Kooh músalɓanaa, ɓa jomin kijaamuk malaakacii, ɓa jaamuki enaamacii cidóoyí'-waa'cii wëñi ɓuwii dooliɗa. Ɓa nakeeɓa ɓan kigúruk ee ɓa wo'eeɓa an laakin iñcaa tabin kiñam.

Epafaraas ka'ta ga Pool ga Room lak yaama yaa ga kasu, ya wo''arika. Daa Pool kelohee iñaama, ya dallaɓa kibín këyít ki'ínohlukohɓa an kigëm ga Yéesu Kiristaaërí en iñaa onanɓa kimúcɗa.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Koloosɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool kíimi'ta kerceencaa ga teeraa Koloosɗa (*1: 3-14*)
3 - Ɓii Kiristaanii enɗa na iñcii ya tumɗa (*1: 15–2: 19*)
4 - Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii (*2: 20–4: 6*)
5 - Taŋkoh (*4: 7-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi na
Tímotée mbokiigaruu ga ngëmiiɗa, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii. 2 Ɓí
ɓii këñí'túu, ɗú ɓuwii en ɓuu Kooh ga teerii Koloos, ee ɗú en mbok-
kerceen ɓiwóorí' ga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa. Mi yii kíim
Kooh, Paamudiigaruu barkeellúu, ya onndúu jam.

Pool kíimi' kerceencaa ga teeraa Koloos

3 Ɓí dëk ga kigërëm Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu,
saycaa ɗí kíimi'túu Kooh tóoh. 4 En ki'enaa, ɗí kelohin ngëmii
ɗú laak ga Yéesu Kiristaaɗa. Ɓí kelohin ɓan dii ɗú hín kiwaa'
ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa. 5 Fodaama, iñii ɗú yaakaa' kilaas
ee Kooh faani'túu ga asamaanɗa yërí tah ka. Ee yaakaariima,
Wo'eenii wukayohwii en Hewhewii winéwí'wii ɗú keloheeɗa, wërí
ínohlukohhúuwa. 6 Hewhewii winéwí'wii wiima le'in bi garúu ee
fodaama wa wii wëñ kitas ga ëldúna tóoh. Wa wii laaki' Kooh jeriñ
ga ɓuwii ga dii wa en na kisíw rekɗa ee wa man ɗa garúu ɓan, aboh
ga ɓesaa ɗú ɗeɓ kikeloh Hewhewiima wo' ga kijofkii Koohɗa ee ɗú
ínohhaka kayoh-kayohɗa. 7 Epafaraas, yii ɗí keeñukin ee bok naríi
ga lëgëyiiɗa, jëgí'túu iñaama. Ya súrga Yéesu Kiristaa yiwóorí', ya
eni'túu duma ee ya yum tum lëgëyumgari dumaɗa. 8 Ya wo'inndíi
ɓan kiwaarohkii Helii yisela'í'yii tum garúuɗa.

9 Ërí tah, ɗí ɓan iñaa ɗí kelohee loorúu bi wati, ɗí dëk ga
kíimi'túu Kooh. Ɓí kíimiri, ya kooroh ga Helii yisela'í'yii, ya líifí'túu
na ɓéeɓ kiñaañ na ki'ínohkaa meyoh gariɗa. En ɗanaa ɗú mín

ki'ínoh bi jof iñii ya waa'ɗa. 10 En ɗanaa, ɗú mín kipes ga iñaa
neƀ Ha'mudii, ɗú tumi iñaa ya waa' ga iñaa en tóoh. Ɗú tumi
tumeen wijófí' waa en tóoh ee ɗú wëñi kiƀaat ki'ínoh Kooh. 11 Ɗí
ƀii kíim Kooh ya onndúu dooliigari taam na ndamɗa, wa yëgísí'túu,
doonaa ga coonufaa mínndúu kitíkuk tóoh, ɗú ƀaat kiguu'guuluk na
kimúuñ, taam na keeñ wisóosí'. 12 Gërëmat Kooh, Paamudii, ya yii ya
onndúu kimín kilaak ƀak ga iñcii cijófí'cii ya faani' ƀuwii en ƀuuci,
ga nguuraagari taam na lee'laatɗa. 13 Ya te'innduu ga doolii ñúusii,
ya ekkaruu ga nguurii Kowukiigarii ya keeñukɗa. 14 Kowukiima këri
laassuu, baakaa'ciigaruu bayalussaruu.

Ɓii Kiristaanii enɗa na iñii ya tumɗa

15 Kiristaanii yëri nataal Kooh yii hotukoo na hasɗa. Yëri en saawii
ee ya hanoh ɗook ga tóoh iñcii sakuɗa. 16 En ki'enaa, ƀéeƀ iñcii Kooh
sakɗa kooroh gari. Ennda iñcii ga asamaanɗa na cii ga kakayfiiɗa,
cii hotukin na cii hotukooɗa, cii en kinguuruk ee ca kaañukooɗa, cii
kuliyuk ga tóoh ee ca toon dooliɗa. Kooh sakin tóoh kooroh gari, ee
tíkin tóoh ga yahci. 17 Balaa dara sakunaa lak ya enin, ee yëri tuuki'
iñaa enin tóoh. 18 Ya yëri en hafii faanfii; ee jaangii en faanfiima.
Ya yëri en dalaarii, yii ɗeƀ kimílís ga ƀuwaa kaaninɗa doonaa ya
hanoh ɗook ga tóoh. 19 En ki'enaa, neƀ Kooh hen ya líiffa muut ga
Kowukiigari. 20 Ee kooroh gaka, ya júwohɗin ƀu-ëldúna ƀéeƀƀa na
hafci: ennda ga kakayfii ennda ga asamaan. Ya haydohi'ta ƀéeƀ jam
kooroh ga ñífaa Kowukaagari aamuk ga kuraanaaɗa.

21 Ɗú ƀan, kuɗewaa, ɗú enee sagac ga Kooh. Ɗú enee ƀuwaa
sagoh na Kooh ndaga halaatcaagarúu na tumeencaagarúu cibóní'caa
ɗú enukoheeɗa. 22 Diimaɗa, Kooh júwohɗinndúu na hafci, kooroh
ga kikaankaa Kowukiigari, kii hay, ƀayya faan ƀo'-súusúusɗa. En
ɗanaa, Kooh onndúu ki'en ƀiƀo' ƀisela'í' ga fíkíici, ƀaa laakoo sík ee
ken laakoo iñaa ya wo'an gaƀa yibóní'. 23 Kon nak, ɗú jom kidëk
kigëm ga Yéesu, ɗú am bi yëgís ee ɗú soofoo fenoo ga. Dara hanat
kinís ga hellúu yaakaarii meyoh ga Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗa.
Hewhewii winéwí'wii wiima yéegalohu ga ƀaa en ƀéeƀ ga ëldúna, ee
mi Pool, mi en súrga kiyéegalohwa.

Lëgëyii Pool sasu kitum ga jaangiiɗa

24 Diimaɗa, keeñnjoo soosin ga coonucii mi day ee laakɗinndúu
jeriñɗa. Coonuciima mi day ga faanndooɗa, mi ƀaatca ga caa Yéesu
dayeeɗa, ee mi tumka ndaga jaangii en faanfiigariɗa. 25 Mi enin
súrga ga jaangiima kitum sasii Kooh nakkooɗa: ennda kiyéegallúu
Wo'eeniigari bi mat sëk. 26 Wo'eeniima wëri en kúmpafii ɗaakkee
ga ƀéeƀ ga jamaanucii tóoh paafɗa. Wayee diimaɗa, Kooh teewinwa
ƀuwii en ƀuuciɗa. 27 Ya waareeƀa ki'ínohlukoh ndamiigari lee-
hoo enee ga kúmpafiima ya faani' ƀéeƀ ƀuwii enussii yaawúu'ɗa.
Kúmpafaama fëri fii: Kiristaanii yii garúu ee iñaama oninndúu kilaak
yaakaa' kilaas ga ndamii Kooh. 28 Kiristaaniima, yëri ɗí jangati ƀaa en
ƀéeƀ, yëri ɗí yéegali ƀaa en ƀéeƀ, yëri ɗí jëgíri ƀaa en ƀéeƀ taam na
kiñaañkii meyoh ga Koohɗa. En ɗanaa, ƀaa tuuk ga fíkíi Kooh ƀéeƀ
en ƀo' yimëtí' ndaga daa ya enin wíinoo na Kiristaaɗa. 29 Iñaama
nak yëri tahhoo kison ga kilebiroh. Ee mi lebirohoh doolii Kiristaa
onndooɗa. Wa wii lëgëy yiyaak ga ɗuuycoo.

2

Ngëmii ƀu-Koloos enin Pool halaat

1 En ki'enaa, ɗú ƀuu teerii Koloos, mi waarin ɗú ínoh lebirii
wiméeskí'wii mi enndúu na kilebirohi'ɗa. Mi yii lebirohi' ƀan
ɗú ƀuu teerii Lawodísée na ƀan ƀuwum ƀíinoo mosooroo kitík
hasɗa. 2 Mi lebiroh doonaa Kooh dëlí' hellúu, ɗú waaroh, ɗú en
wíinoo, ɗú laak kiñaañ kimëtí'kaa meyoh gari. En ɗanaa ɗú ínoh
kúmpafiigari en Kiristaaniiɗa. 3 Kiristaaniima yërí en dii ƀéeƀ alalcii
en Kiñaañkiima na ki'ínohkiima ɗaakohuɗa. 4 Mi wo''úu iñuma,
doonaa ken ɗúkoorúu na wo'een cinéwí'. 5 Ee luu enee an faanfii
gaa narúu, heliigoo wii narúu. Keeñnjoo soosin ga dii mi hot an
taabohumgarúu koorin waas ee ɗú yëgísin ga ngëmii ɗú laak ga
Kiristaaɗa.

Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii

6 Kon, waa ɗú tookin an Yéesu Kiristaa yërí en Ha'mudiigarúu,
pesat ɗú en wíinoo nari. 7 Níilciigarúu ga ngëmiiɗa cii yípussa gari,
kipeskiigarúu kii tawahussa gari, ngëmiigarúu wëñ kiyëgís taaboh
na iñaa ɗú jëgí'seeɗa. Kon wëñat kigërëm Kooh dijófí'. 8 Watukat
ƀo' fí'túu ga kiheel hamham, kaa en wo'een ɗúkoh, kaa enndii tús.
Hamhamaama kolkoh ga baah ƀo'-súusúus na ga iñcii ga ëldúna
laakin dooli ee ca hotukooɗa. Wa meyohhii ga Kiristaanii. 9 En ki'enaa,
Kooh yii dëkka ga faanfiigari, ya gomin gari. 10 Ee ɗú ƀan, dii ɗú enin
wíinoo nariɗa, ya gomin garúu, ya yii ya hanoh ɗook ƀéeƀ iñcii en na
kinguuruk, na ƀéeƀ iñcii laakin dooli ee hotukooɗa.

11 Ɗú enin ƀuwaa gúrukin ndaga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa.
Enndii nak gúrukaa kooroh ga yah ƀo'-súusúus, wayee en gúrukaa
meyoh ga Kiristaanii, ee wa nísin kiƀo'kiigaruu ëewdohhuu ga kitum
baakaa'ɗa. 12 Ɗú acuunun nari, ga wii ɗú bëtísi'uɗa, ee ga ki'enndúu
wíinoo nari, ɗú mílísin nari ƀan. Iñaama laakin ndaga ɗú gëmin ga
doolii Kooh mílísi'ti ga ƀuwaa kaaninɗa. 13 Kuɗewaa ɗú enee ƀuwaa
kaanin ga fíkíi Kooh ndaga lak ya níssii kiƀo'kiigaruúu ëewdohirúu
ga kitooñɗa. Diimaɗa Kooh oninndúu kipesis na Kiristaanii.

Ya bayalinnduu tooñcii ɗu tooñnjiɗa ƀéeƀca. 14 Këyítfaa atti'eeruu
ndaga ɗu taabukéeríi iñaa fa nakoh kitumɗa, Kooh níili'ɗinfa. Man na
ya daaydohinfa ga kuraanaa Kiristaanii. 15 Fodaama, Kooh nísin doolii
iñcii en ga díkaanti ɗook na kakay en na kinguuruk ee ca kaañukooɗa.
Ya wíiñnjaca ga fíkíi ƀéeƀ ƀuwii ga wii ya ƀaŋca na ceenɗa, ya
wëti'taca kiteewoh an ya ƀúukinca ga ɗook kuraanaa Kiristaanii.

16 Kërí tah, kaa tookat ken ña'túu ga loo ñamah, wala anah, ga
loo hew, ga loo baahcii tumsi ga ñiin wi'as, wala ga loo bes Sabat.
17 Iñcaama tóohca nataalee hen rek iñii enee na kihayɗa, wayee
kayohfii fii ga Kiristaanii. 18 Ƀuwii wo' an faan jomin kisodalu, ee
ƀan an malaakacii jomin kijaamukuɗa, kaa onatƀa hal ga haffúu ƀa
hoonohhúu kilaak ndam. Ƀa ndamuki iñcii ƀa hoti ee an Kooh yërí
teeƀƀacaɗa. Ƀa kuliyuki halaat ƀo'-súusúus, ee ca ekƀa ga kiƀëwí'
hafƀa. 19 Ƀa ammbii ga Kiristaanii en hafii kuliyuk ga faanfiiɗa. Ee
moona déy, Kiristaanii yërí toputu'i faanfii ƀéeƀfa, ya onnda cée'cii ga
faanfii ƀéeƀca, ki'aboh na tëpíscii na tísíltii, bi fa fii yak fodii dii Kooh
waa'ɗa.

20 Waa ɗú kaandohin na Kiristaanii bi ɗú ɓëgísukin ga iñcii ga
ëldúna laakin dooli ee ca hotukooɗa, iñii tah ya ɗú lís kitaabuk iñii ca
nakohɗa, en fan ëldúnaaniima ɓay kipessúu? Ɗú ebilohi an: 21 «Kaa
ɓewat iñii yii!», «Kaa yoohat wii!», «Kaa le'at ga wúunee!» 22 Iñciima,
ee ɓo' jeriñukohcanaa ca seeyɗa, ca enndii tús. Ɓuwii doŋ ebilohica
kitum, ɓa jëgírohica. 23 Kayoh, iñcaama nakohu kitumɗa jekin ga
kiyóodíroh ɓadukeen wijófí', ndaga ca ebiloh ki'apuk ga kitaabuk
baahcii, kiyóoskí' haffu na kisodal faanfu. Ee moona, ca laakoo haf
ndaga hoonohoo ɓuwii kitumi iñcii cibóní'cii ɓa enukohiɗa.

3

1 Waa ɗú bokin kimílísɗu na Kiristaanii, kon heelat kilaak iñcaa en
ga ɗookɗa, ga daa Kiristaanii enoh, yugoh yah-ñaabaa Koohɗa. 2 Líkat
hellúu ga iñcaa en ga ɗookɗa, hanat ki'en ga cii en ga ëldúnaɗa. 3 En
ki'enaa, ɗú kaanin ee kipeskiigarúu taabin kiɗaaku na Kiristaanii ga
Kooh. 4 Kiristaanii yërí en kipeskiigarúu ee bëríinaa ya feeñukanɗa,
ɗú hay kibok nari kitaam ga ndamaagari.

Kipeskaa kuɗewaa na kipeskii ki'askii

5 Kon apat iñcii en garúu ee ca enaama ëldúnaɗa, ennda: kifaanuk
na ɓaa en ɓéeɓ, kitum iñcaa moroo, kiɓeeduk ga yen, neɓlaat-kumuun
cibóní' na kiwaa' kigooñ tóoh ga haffu ndaga iñaama man na kijaamuk
alal fodii ɓaa jaamuk Kooh. 6 Iñcaama cërí tah aylukaa Kooh keeni ga
ɗook ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa. 7 Ɗú ɓan, ɗú madee ɗa kuɗewaa ga
wii ɗú taabuk iñcaama ga kipessúuɗa. 8 Diimaɗa nak, foñat ɓéeɓ iñcii
cii: ki'ayluk, kitamoh keeñ, kisoot, kiɓas na kimeydoh wo'een cibóní'
ga kúuwrúu. 9 Ísat kiwo' saboh ga díkaantirúu, ndaga ɓaa ɗú enee
kuɗewaaɗa, ya na tumeencaagari, ɗú súmi'inndi fodii kúltí, 10 ee ɓii
yi'asyii, ɗú ekukinndi fodii kúltí fi'as. Ɓiima dëkat rek ki'en yi'as, ka'
bi ya ínoh fodii dii Kooh yii sakki ínohɗa, ee ya man nari ɓan. 11 Ga
iñaama, laakissii solu an yii yaawúu', yii enndii yaawúu', yii gúrukin,
yii gúrukkii, yii meyoh ín, yii yúudukkii, yii ñaam, yii enndii ñaam.
Kiristaa doŋ laak solu: ya en tóoh ee ya en ga ɓaa en ɓéeɓ.

12 Waa Kooh tanukinndúu, ɗú en ɓuuci ee ya keeñukinndúu, laakat
yërmaandi ga ɓimooroommbúu, jofat ga ɓaa en ɓéeɓ, yóoskírat
haffúu, ɗú yewin jam ee ɗú múuñɗoh. 13 Yaa en ɓéeɓ tookat
mooroomci, ɗú bayalohi binaa laak ɓaa yen mesikki ga mooroom-
cinaa. Fodii dii ɓan Ha'mudii bayallúuɗa, ɗú ɓan bayalohat ɗa
ga díkaantirúu. 14 Ee ga ɗook iñcaama tóohca, waarohat ndaga
kiwaarohërí onanndúu ki'en wíinoo seŋis. 15 Jamii Kiristaanii níirat
keeñciigarúu. En ki'enaa, jamiima wërí Kooh ɓayohhúu ga hafci ɗú
ɓéeɓpúu ɗú en fodii cée'caa bok ga faan fíinoo. Kon dëkat Kooh
kigërëm.

16 Wo'eenii Kiristaanii, ga dii wa hín kihoomɗa tóoh, wa dëkat ga
ɗuuycúu. Jëgírohat, ɗú daasohi ga ɗuuycúu taam na kiñaañkaa Kooh
onndúuɗa. Yeekat Kooh na ɓéeɓ keeñciirúu, ɗú gërëmmbi kooroh ga
yeek-bak, yeek-ndam, na ɓéeɓ yeekcaa Helii Kooh onndúu kiyeek.
17 Ee iñaa ɗú mín kitum tóoh, ennda ga wo'een, ennda ga tumeen, enat
ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɗú gërëmi Kooh Paamudii, kooroh
gari.

Kitaabohkii jom kilaak ga ɗuuy jawoot kerceenɗa

18 Ɗú ɓeticii, kelohɗat ɓiyaallúu fodii ɓetifaa en yuu Ha'mudii jom
kitum. 19 Ɗú yaalcii, waarat ɓeticiigarúu ee kaa sootat gaɓa.
20 Ɗú oomaacii nak, kelohɗat ɓipaammbúu na ɓi'eewwúu ga iñaa
en tóoh. Iñaama yërí Ha'mudii sek garúu. 21 Ɗú paamuncii nak, kaa
tamohɗat keeñcii towutiigarúu, enndiikanaa, ɓa yah garúu kimey.
22 Ɗú ñaamcii nak, kelohɗat ha'munciigarúu ga ëldúnaɗa ga iñaa
en tóoh. Hanat ki'en rek ga daa ɓa malaki garúuɗa tah ɗú tumi
lëgëyiigarúu kiheel ndam ɓo'-súusúus, wayee kelohɗatɓa, taam na
keeñ wisétí' ndaga dii ɗú erin Ha'mudii cée'ɗa. 23 Lëgëyaa ɗú mín
kitum tóoh, ekat keeñnjúu ga ɓéeɓ fodii lëgëyaa ɗú tumi' Ha'mudii.
Hanat ki'en fodii ɗú tumi' ɓo'-súusúus rek. 24 Tumat iñaama ndaga ɗú
ínohin an ɗú hay kilam ga iñcii cinéwí'cii Ha'mudii faani' ɓuwiigariɗa.
Ha'mudii yukayohyii ɗu súrga'ukɗa, Kiristaanii yërí. 25 Ɓéeɓ ɓaa tum
iñaa joffiinaa nak, Ha'mudii íkanndi yibóní' yaa ya tumɗa. Ee ya
yahhii kifa'ɗoh ken.

4

1 Ɗú ha'-ñaamcii, taabat na ñaamciirúu ga iñaa júwin ee koorin
waas. Kaa alat an ɗú ɓan, ɗú laakin Ha'mun ga asamaan.

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ɓu-koloos kitumɗa.

2 Dëkat ga kikíim Kooh, ɗú ek hellúu ga kitaam nari na kigërëmmbi.
3 Kíimɗattíi Kooh ɓan, doonaa ya lëgísi'tíi hal ɗí yéegalohi
Wo'eeniigari, ɗí jangati kúmpafii ga Kiristaaniiɗa. Kúmpafiima fërí
tahhoo kilagu ga kasu. 4 Kíimat Kooh doonaa mi mín kijangat
kúmpafiima bi lee' lañ fodii dii mi jomka kitumɗa.
5 Ɓuwii enussii kerceenɗa, taabat naɓa na hel. Ee binaa ɗú laak
hal gaɓanaa, kaa íisat wa paaf. 6 Wo'eencaagarúu naɓa enat wo'een
cinéwí', caa laak haf. Ɓaa wo' narúu ɓéeɓ mínatti kitaas daa jomɗa.

Taŋkoh

7 Tísík, hayyúu kiɓéestí' ɓéeɓ iñaa aaw garoo. Ya mbok-kerceen, yaa
mi keeñukin ee ya súrga Ha'mudii yijúwí'. Ya taam naroo ga lëgëyii
Ha'mudii. 8 Mi wosinndi garúu doonaa ya ga kihafci, ya wo''úu iñii ɗí
enukoh diiɗa ee ya dëlí' hellúu. 9 Ya yah kitaam na Onesím, mbok-
kerceen yiwóorí', yaa mi keeñukin ee dëk kúllúu. Ɓa hayyúu kiɓéestí'
tóoh iñii laak diiɗa.
10 Arístarka yii en naroo ga kasiiɗa, yii këñí'túu ga, ya na Marka
yii bokoh na Barnabaasɗa. Marka nak, binaa ya hay garúunaa,
tëebílukatti, ɗú toputu'i dijófí' fodaa mi wo'eerúukaɗa. 11 Yéesu yii
ɓaysi Yustusɗa, yii këñí'túu ga ɓan. Ga yaawúu'cii enu kerceenɗa,
ɓuwum ɓaahayɓum ɓuma rek taam naroo ga lëgëyii Nguurii Kooh ee
ɓa daasinndoo. 12 Epafaraas ee dëk kúllúuɗa yii këñí'túu ga. Ya súrga
Yéesu Kiristaa ee ya yii kaantukoh ga kikíimi'túu Kooh, doonaa ɗú en
kerceen ɓiyëgísí' ga ngëmii, ɓaa tuukuunun ga kitum tóoh iñaa Kooh
waa'. 13 Mi yii seedi' gari an ya tookin kison lool ndaga ɗú, ɗú na ɓuu
teeraa Lawodísée na ɓaa teeraa Yeropolis. 14 Fiiliiruu Lúkkaa, payohii,
yii këñí'túu ga, ya na Demaas.
15 Këñí'ɗattíi ɓéeɓ mbok-kerceencum ga teerum Lawodíséeɗa, ɗú
këñíri'tíi Nímfas, ya na ɓéeɓ ɓuwaa gëmin ga Yéesu, hídírukohsi ga

kaanciɗa. 16 Binaa ɗú jaŋ Këyítfii mi bínndúu fiinaa, tumat tóoh bi
ɓu-Laodiíseeɓaa gëminɗa jaŋfa ɓan, ee ɗú jaŋ faa ɗú laasan meyoh
gaɓaɗa ɓan. 17 Wo'at Arkíp ya tuuk ga lëgëyum Ha'mudii e'tiɗa, en
ɗanaa, ya mínwa kitum bi mat.
18 Mi Pool, mi yërí bín bíncii cii na yahhoo kikëñí'túu. Kaa alat an
mi yii lagussa ga kasu. Mi yii kíim Kooh barkeellúu.

Këyítfii Pool ɗeƀ kibín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool deƀ kibín kerceencaa ga teeraa Tesaloník han ki'aasu ga ngëmaaɗa. Pool karee daama, ya yéegallaƀa Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa (Tumeen 17: 1-10). Ɓuwaa daamaɗa gëmussa ga Kiristaanii. Tíkkii ga iñaa maañ yaawúu'caa dëku daamaɗa ekussa ƀuwaa ga kisagoh na Pool ya na fiiliimuncaa-gari. Iñaama tahha kon, ƀa kaañissii kiyuŋ daama.

Kerceencaa daamaɗa ɗaakussa Pool ya na ƀuwaa taabee nariɗa. Ɓa meyca nari dëkaa, ga wek, kisaandohhi; Pool na ƀiyaaƀaagari karussa teeraa Beree (Tumeen 17: 10).

Tíkka ga iñaa maañ, Pool wossa Tímotée kiwaaknee kerceencaa ga Tesaloníkɗa. Tímotée ka'ta ee ga waa ya ƀoyukɗa, ya wo''a Pool an ƀuwaa lís ki'am ga waasaa. Wayee laakin gaƀa ƀaa saŋ kilëgëy kiƀay hafƀa. Ɓa abee an diimanaa Yéesu hayis, kon calooƀa kilëgëy. Ɓíinoo helcaagaƀa daléeríi ndaga an ƀa sekin iñaa maañ bi sah ƀipaamƀa na ƀi'eewƀa kaanin ee bi wati Yéesu hayyii. Iñaama tahha Pool bínndaƀa kidaasƀa. Ya wo''aƀa ƀan daa kihayiskii Kiristaanii yah kimanɗa, na iñaa ya yah kitumi' ƀuwaa gëmin gariɗa. Kon nak ƀa jomin kilís ki'am yaakaa' an bes waa hay, ƀa enan na Ha'mudii bi taa'.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1*)
2 - Kipeskaa na ngëmaa ƀu-Tesaloník laakɗa (*1: 2–3: 13*)
3 - Kipeskaa neƀ Koohɗa (*4: 1-12*)
4 - Kimílískaa ƀuwaa kaanin na kihayiskaa Yéesu (*4: 13–5: 11*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh kinak ƀu-Tesaloníkɗa (*5: 12-28*)

Këñɗoh

1 Mi Pool mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na Tímotée. Ɗí
ƀii këñí'túu, ɗú ƀu-jaangii ga Tesaloník ee bok ki'en wíinoo ga Kooh
Paamudii na ƀan ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa. Kooh barkeelattúu,
ya onndúu jam.

Kipeskaa na ngëmaa ƀu-Tesaloník laakɗa

2 Ɗí ƀii gërëm Kooh garúu ƀéeƀpúu besaa en tóoh ee saycaa ɗí
kíim Kooh ƀéeƀ, ɗí ƀaydohhúu ga ƀan. 3 Ɗí ƀii níindísuk rek ga
fíkíi Kooh, paamudiigaruu, tumeenciigarúu meyoh ga ngëmɗa, lëgëyii
wiméeskí'wii ɗú enukoh ndaga kiwaa' Yéesu Kiristaa, Ha'mudii
garuuɗa, na ƀan ga dii ɗú yëgísin ga yaakaarii ɗú laak gariɗa.
4 Mbokcii, ɗí ínohin an Kooh waarinndúu ee ya tanukinndúu ɗú en
ƀuuci. 5 En ki'enaa, ga wii ɗí yéegallúu Hewhewii winéwí'wiiɗa,
eeméeríi ga wo'eenciigaríi kesi, wayee ɗí taabee ga na doolii Helii
yisela'í'yii oneeríiɗa. Ee ɗí ínoheera híl an iñaa ɗí wo'ɗa kayoh. Ga
wii ɗí en narúu dumaɗa, ɗú hotin ga dum ɗí madee ga ɗuuycúu
ee laaki'tarúu jeriñɗa. 6 Ɗú nak, ɗú taabukkaríi, ɗí na Ha'mudii ga
dii ɗí manɗa. Ee ga ɗuuy coonu ciméeskí', ɗú tookka wo'eenii Kooh

* **1:1** 1: 1 Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

ee ɗú taammba ga na keeñ wisósí' waa Helii yisela'í'yii onndúuɗa.
7 Fodaama, ƀuwaa gëmin Yéesu ga gohaa Maseduwaan na waa Akayɗa
abohussarúu ƀuwaa ƀa mínin kitaabuk, ƀa mëdírohha kipeskaagaƀa
na kaa garúu. 8 En ki'enaa, Hewhewii wo' ga loo Ha'mudiiɗa meyoh
garúu, wa tassa ga ɗuuy ƀéeƀ gohaa Maseduwaan na Akay. Ee
eemmbii daama doŋ: ngëmii ɗú laak ga Koohɗa síwin daa en ƀéeƀ.
Kon caloo ɗí wo' dara ga. 9 Ɓéeƀ ƀuwaa ƀaa ƀéestí'koh tookaa ɗú
tookkíi ga waa ɗí hay dëkumgarúu, na daa ɗú foñ koofcaagarúu, ɗú
aawwa kijaamuk Koohyii yukayohyii en na kipesɗa. 10 Ee ƀan ɗú ƀii
sek Kowukiigari yah kihayis meyoh asamaanɗa. Kërí en Yéesu, yii
Kooh mílísi' ga ƀuwaa kaaninɗa, ee yërí músalluu ga aylukaa Kooh
yah ki'íif ga ɗook ƀuwiiɗa.

2

Lëgëyaa Pool ga teeraa Tesaloníkɗa

1 Mbok kerceencii, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an hayaa ɗí hay
garúuɗa enndii sooy. 2 Ɗú ínohin ƀan an wii ɗí le'an garúunaa,
ɗí ɗeƀ kitíku coonu na kiƀasu ga teeraa Filiip, wayee Koohyiigaruu
onndarii kikaañ kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh gariɗa ga
lebi' wiyaak✡. 3 Iñii ɗí jangattúuɗa enndii saboh wala en iñaa lee'tii,
ee ɗí heellii kiɗúk ken. 4 Kooh nak yërí malakkíi bi ya óolukkarii,
e'tarii kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Kon ɗí yéegalohaa, ɗí wo''ii
ga iñaa neƀ ƀo'-súusúus, wayee ɗí wo' ga iñaa neƀ Kooh, ya yii ya
ínohin iñaa ɗaakuk ga ɗuuy keeñciigaruuɗa. 5 Ɗú ínohin dijófí'
an ɗí mosoo kijay ken ga jangatiigarii ee ɗí mosoo kiheel iñaa ɗí
laakan ga; Kooh sah ínohin an iñii ɗí tumɗa júwin; 6 ee ennda ɗú
ƀu-Tesaloník, ennda ƀuwii tesɗa, ɗí mosoo kiheel ken ndammbii ga.
7 Moona déy, ɗí míneerarúu kigítín ɗú tumi'tii iñaa en tóoh ndaga
ɗí ƀi'apotaa' Kiristaanii. Wayee ɗí tummba ndaŋ narúu mannda na
eemunaa toputu'i liiraa ya laak. 8 Kiwaa'kii ɗí waa'túuɗa eemmbii
rek ga kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh ga Koohɗa, wayee ɗí
tookin sah ki'e'túu haffíi ndaga ɗú enee ga ɗuuy keeñnjíi. 9 Mbokcii,
ɗú níindísukaa ɗú hotin ga lëgëycaa ɗí tumeeɗa na daa ɗí hídee
kisonɗa. Wekoo nohoo ɗí enee ga kilëgëy en ɗanaa ɗí sodaloo ken ga
kitoputu''íi, hídaa daa ɗí eneerúu kiyéegal Hewhewii winéwí'wiiɗa
tóoh. 10 Ɗú hotin iñaa ɗí tumeeɗa ee Kooh ƀan hotinndi. Ɗú ƀii ɗú
gëmin ga Yéesuɗa, ɗí taabee narúu ga iñaa setin, iñaa júwin ee ga
iñaa laakoo sík. 11 Ɗú ínohin ƀan an ƀaa en ƀéeƀ garúu, ɗí abeeri
fodii paamun na towutaagari. 12 Ɗí ƀaa onndúu hel, ɗí ƀaa daassúu
ee ɗí ebilirúu kipes ga iñaa sóosí' keeñaa Kooh, ya yii ya ƀayyúu ki'aas
ga nguuraagari na kibok ga ndamaagariɗa.
13 Iñii tah ɗí íisoo kigërëm Koohɗa wërí en an, ga wii ɗú laas ga
Wo'eenii Kooh ɗí yéegaleerúuɗa, ɗú dallawa kitook ga keeñnjúu.
Ɗú tookkiiwa fodii wo'een ƀo'-súusúus wayee ga iñaa wa en kayoh-
kayohɗa, fodii wo'eenaa meyoh ga Kooh. Fodaama, wa wii lëgëy
ga ɗuuycúu, ɗú ƀii ɗú gëmin ga Yéesuɗa. 14 En ki'enaa, mbokcii,
ɗú taam ga kotcaa ƀuwaa ga jaangucaa Kooh ga gohaa Yúudée ee
enu ƀuu Yéesu Kiristaaɗa. Coonucaa yaawúu'caa tíkeeƀaɗa cërí
cii ƀuwiigarúu tíkussúu watiɗa. 15 Yaawúu'caama ƀërí apee Yéesu,

✡ **2:2** 2: 2 Malkat Tumeen 16: 19-24.

Ha'mudii, ya na sëldíiga-Koohcaa; ee ɓa ɓërí enndíi na kihatal ga kipes. Ɓa tumi Kooh iñaa newoori ee ɓa sagohin na ɓéeɓ ɓuwii, 16 waa ɓa heelirii kihoonoh kijangat ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa Wo'eenii Kooh jomɓa kimúsalɗa. Fodaama, ɓa ɓaatin ga baakaa'caa ɓa dëki ga kitumɗa bi matin sëk. Aylukaa Kooh nak mëeñjohin kikípuk ga ɗookɓa.

Pool waa' kihotis ɓu-Tesaloník

17 Mbokcii, ɗí nak, ɗí hëgískohin narúu iñaa samin kimaañ, wayee luu enee an ɗu úsaayoh ga has, enndii ga keeñ. Ɗí ɗoorukkúu hen bi ɗí tumin iñaa en tóoh kimínndúu kihotis. 18 Ɗí waa'ta kon kihayyúu kiɓaaɓ ee mi Pool, mi ga kihaffoo, mi jéeminka enndii waas kíinoo, enndii waas kanak, wayee Seytaani galukka ga. 19 En ki'enaa, ɗí ɓewohan yaakaa' ga ɓa? Ɗí ɓewohan ga ɓa iñaa sóosí' keeñnjii, na neehalaa ɗí ndamukohan ga fíkii Yéesu, Ha'mudii, binaa ya hayisaa? Enndii ɗúne? 20 Ahaŋ kay! Ɗú ɓërí en iñaa ɗí ndamukohan, ɗú en iñaa sóosí' keeñnjii!

3

1-2 Ërí tah nak, waa ɗí ka'ta bi ɗí mínissii kimúuñ sekeenaama, ɗí nammba kiwos Tímotée, ya hayyúu kihaltuk, ɗí, ɗí tes ga teerii Ateen. Tímotée, ya mbok-kerceen fodiigarii ee ya taabi narii ga lëgëyii Kooh en kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaaniiɗa. Ɗí wosinndi garúu, en ɗanaa ya amɗohhúu, ya daassúu ga ngëmumgarúu, 3 doonaa coonucii ɗu en na kidayɗa tahoo ngëm ken kiyëngëluk. Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an coonuciima bok ga iñaa Kooh wa'tuu. 4 En ki'enaa, wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerarúu kumëeñí' an ɗu hay kihatalu ga kipessuu, ee ɗú ínohin gaka an iñaama yërí laak. 5 Ërí tah, waa mi mínsiséerii kimúuñ sekeenaama, mi wossa Tímotée kihaltukkúu ati ɗú lís kiyëgís ga ngëmumgarúu. Ee lak mi niikee Seytaani fí'túu bi ɓéeɓ iñaa ɗí dayee ga kijëgí'túuɗa en sooy.

6 Diima nak Tímotée meyohin garúu ɓoyukin garii, ee ya hay-dohɗinndíi ɓéestí' winéwí' ga loo ngëmumgarúu na loo kiwaarohkum laak ga díkaantirúuɗa. Ya wo'in an helciigarúu lís kilík garii ee ɗú waarinndíi kihot lool fodii dii ɗí waa'túu kihotisɗa. 7 Kon mbokcii, hídaa ga coonucii na mesiklaatcii ɗu dayɗa, ɗú dëlírin hellii ndaga ngëmum ɗú laakɗa. 8 Diima deŋ, ɗí mínin ki'íik hëes, waa ɗú abin bi yëgísin ga Ha'mudii. 9 Ɗí mínoo Kooh kigërëm garúu bi dooy ndaga ga dii ɗú hín kisóosí' keeñciigarii ga fíkíici, ya yii ya en Koohyiigaruuɗa. 10 Wekoo nohoo, ɗí ɓii kíim Kooh ga daa ɗí wëñ kimín, ya onndíi ɗí mínndúu kihotis ee ɗí mín kijëgíroh iñii tes ga bi ɗú wëñ kiyëgís ga ngëmiigarúu ga Yéesuɗa.

11 Kooh, paamudiigaruu ga kihafci, na Yéesu, Ha'mudiigaruu, ɓa waayukɗattii waasii bi ɗí mín kihay bi garúu. 12 Ha'mudii onattúu kiwaaroh kiyaak, kidóoyí', yaa en ɓéeɓ na mooroomci, ka tas ga ɓéeɓ ɓuwii. Waarohat kon fodii dii ɗí waa'túuɗa. 13 Fodaama, Yéesu Ha'mudiigaruu ɓaatat dooli keeñciigarúu, en ɗanaa, ɗú en ɓiɓo' ɓisela'í', ɓaa laakanndii sík ga fíkii Kooh, Paamudiigaruu, bëríinaa ya hayisan taam na ɓuwii en ɓuuciɗa.

4

Kipeskaa neƀ Koohɗa

1 Kon nak, mbok-kerceencii, ɗú hotin garíi daa ɗú joman kiman bi
ɗú neƀloh Kooh. Ee sah ɗú taabuk iñaama. Ɗí ƀii kíimmbúu diima
ee ɗí ƀii dímalukkúu ga teekii Yéesu Ha'mudii, wëñat kiguu'guuluk
ga iñuma. 2 En ki'enaa, ɗú ínohin iñcii ɗí ebillúu kitum ga teekii
Yéesu, Ha'mudiiɗa. 3 Iñii Kooh waa'ɗa wërí en an ɗú sela': Kon
abukat ga kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ. 4 Ɓaa en ƀéeƀ garúu mínat ki'am
hafci*, ya pes ga iñaa sela'in ee tahanndi ki'onu cée'. 5 Hanat ki'en
neƀlaat-kumuun jíitalli, fodii yiifa'cii, ƀuwaama ínohsoo Koohɗa.
6 Ga loo iñuma, kaa tooñ múk mooroomfu ga ƀetici, fu ɗúkiri. Ɗí
wo'eerarúuka ee ɗí ƀii wo'issúuka an Ha'mudii hayka ki'ëldúk ga
ɗook ƀéeƀ ƀuwaa tumsi iñaamaɗa. 7 En ki'enaa, Kooh ƀayyiiruu ga
hafci kitaabuk iñaa moroo kitum, wayee ya ƀayyuu doonaa ɗu en
ƀuwaa sela'in. 8 Ɓéeƀ ƀaa fu saŋ wo'eenii wiinaa, fu saŋngii wo'een
ƀo'-súusúus wayee fu saŋ wo'eenii Kooh, ya yii ya onndúu Heliigari
yisela'í'yiiɗa.
9 En ga loo kiwaaroh ga díkaanti mbok-kerceenaa, caloo ɗí bínndúu
ga, ndaga Kooh lëdírinndúu, ɗú ga kihaffúu, kiwaaroh yaa en ƀéeƀ
na mooroomci. 10 Ee kiwaarohkaama kërí ɗú tíidi ga díkaantirúu na
ƀéeƀ mbok-kerceencii ga gohii Maseduwaanɗa. Kon mbokcii, ɗí ƀii
daassúu, ɗú wëñ kiƀaat kiguu'guuluk. 11 Ekat keeñnjúu ga kipes na
jam, aasat ga iñaa en waassúu ee lëgëyat ɗú ƀay haffúu, fodaa daa
ɗí nakeerúukaɗa. 12 En ɗanaa, ƀuwii enussii kerceenɗa hayyúu ki'on
cee' ee ɗú sekoo dara ga ken.

Kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa na kihayiskaa Yéesu

13 Mbokcii, ɗí waa'tii ɗú tesɗa ɗú ínohoo dara ga loo ƀuwaa
kaaninɗa, doonaa keeñnjúu leehoo ga iñaama fodii ƀuwii ƀiima
laaksoo yaakaa'ɗa. 14 Waa ɗu gëmin an Yéesu kaanin ee ya mílísin,
ɗu gëmat ƀan an ƀuwaa kaanin na ngëmaagaƀa ga Yéesuɗa, Kooh
hayƀa kimílísi', ƀa taam na Yéesu. 15 En ki'enaa, iñii yii yërí ɗí wo''úu
ee ɗí ƀewohhi ga iñaa Ha'mudii wo': ɗu ƀii, kihayiskii Ha'mudii
laakannduu lak ɗu ƀii lís kipesɗa, ɗu ɗëwírukanndii ƀuwaa kaaninɗa.
16 Ɗu hay kikeloh koonaa ka ebiloh yen, ɗu keloh koonaa malaaka ga
ƀaa kuliyuk ga malaakacaaɗa, na ríiraa mbiiwaa Kooh wiyaakwaa;
ee daama, Ha'mudii ga kihafci hay kiyoosukoh asamaan. Fodaama
ƀuwii kaanin ee kikaan laakƀa ga kitaabuk Kiristaaniiɗa ƀërí ɗewan
kimílís. 17 Lëehíraa, ɗu ƀii laakannduu lak ɗu lís kipesɗa, ɗu hay
kiƀëwíru naƀa ga ɗook yaayeelcii, ɗu hídohnee na Ha'mudii ga ɗook.
Ee fodaama ɗu hay nari ki'en bi taa'. 18 Kon nak, ƀaa en ƀéeƀ garúu
dëlírat hel mooroomci na wo'eencum cuma.

5

1 Kon Mbokcii, en iñaa aaw ga jamaanaa na wahtaa iñcuma yah
kilaakohɗanaa, caloo ɗí bínndúu ga. 2 En ki'enaa, ɗú ga kihaffúu,
ɗú ínohin híl an besaa Ha'mudii yah kihayisɗa betohan fodii dii lok
betohi ga wekɗa. 3 Laakan ƀuwii lak ƀa ƀaa wo' an: «Ɗu ƀii ga jam, hel

* **4:4** 4: 4 Ki'am hafci laakin lóogísohcaa taabuku waas wiliis ga iñaama: «kiƀeƀ ƀeti». Iñaa tahkaɗa, wo'eenii ga kiGerek diiɗa: «yen», mín kiwaa' kiwo' halaatcaa kanakcaama.

dalin!». Daama, kisaŋku' hay kikípuk waas kíinoo ga ɗookɓa, betɓa
fodii dii mesiklaat kimatuk beti ɓetifaa en na lookɗa. Besaama, ken
gaɓa mínanndii ga kisaan. 4 Wayee nak mbokcii, ɗú enndii ga ñúus
bi besaama mínirúu kibet fodii lok. 5 En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú
ɓitowu lee'laatii ee ɗú tíin na noh. Ɗu enndii ɓuwaa bok ga wekii ee
ɗu tíinndii ga ñúus. 6 Kon nak, ɗu hanat kineeh fodii ɓuwii ɓíinoo,
wayee ɗu neehat kiwatuk, ɗu wíisoh. 7 Ɓuwii neehiɗa, neehsi na
wek ee ɓuwii laaliɗa, laalsi na wek; 8 ɗu nak, ɗu ɓii ɗu bok ga noh
taŋɗa, ɗu wíisohat, ɗu ekuk kúltí-pewiñfii en kigëm na kiwaarohɗa,
ɗu ekuk ɓan baanu-pewiñii en yaakaarii kimúckiiɗa. 9 En ki'enaa,
Kooh waa'tiiruu ki'íif aylukaagari, wayee ya waa' ɗu laas ga kimúckii,
kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, 10 ya yii ya kaani'tuuɗa
doonaa waa ɗu kaan, waa ɗu pes, ɗu bok kipes nari. 11 Kon ɓaa en
ɓéeɓ daasat mooroomci ee ɓan ɓaa en ɓéeɓ amɗoh mooroomci kiɓaat
ngëmaagari fodii dii ɗú en naka kitum diima deŋɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kinak ɓu-Tesaloníkɗa

12 Ɗí ɓii kíimmbúu mbokcii, heelukat ɓuwum Ha'mudii tík ga
fíkíirúu ee ɓa yúudirúuɗa, ɓa enukoh lëgëy wiméeski' ga ɗuuycúu;
13 onatɓa cée' wiyaak ee ɗú waa'ɓa dijófí' ndaga lëgëyum ɓa tumiɗa.
Yaa en ɓéeɓ dëkat na mooroomci ga jam. 14 Mbokcii, ɗí nakkúuka:
ñarat sagoh-coonucum, daasat ɓuwum laakoo fítɗa, amɗohat ɓuwum
laakoo dooliɗa ee ɗú took kimúuñi' ɓaa en ɓéeɓ. 15 Watukat ki'ëldúk
ga mooroommbúu yibóní'yaa ya tummbúuɗa. Namat kitaabuk kitum
yijófí' besaa en ɓéeɓ, ennda ga díkaantirúu, ennda ga díkaantirúu na
ɓéeɓ ɓuwii.
16 Dëkat ga kineɓ keeñ, 17 dëkat ga kikíim Kooh, 18 ee ga iñaa
mín ki'en tóoh, gërëmat Kooh. Iñaama yërí Kooh sek garúu ga
kipeskiigarúu ga Yéesu Kiristaaɗa. 19 Kaa tuukirat lëgëyii Helii
yisela'í'yii, 20 kaa saganohat wo'eencii sëldíiga-Koohcii, 21 namat
kimalaksukoh hen ɓéeɓ iñaa ɗú wo'u: iñaa jof gaɗa, ɗú ammbi, 22 ee
úsaayat ɓéeɓ iñaa bonin.

Taŋkoh

23 Kooh yii laak jamɗa, ga kihafci, ya onattúu kisela' kimëtí' sëk,
ya níirat tóoh garúu: ennda helciigarúu, fítciigarúu, faanciigarúu,
doonaa dara laakoo sík gaca, bëríinaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
hayisan. 24 Kooh yii ɓayyúu ga hafciɗa hay kimëtí' iñaama ndaga iñaa
ya wo' tóoh ya tummbi.
25 Mbokcii, ɗú ɓan, kíimɗattíi Kooh.
26 Këñɗat ɓéeɓ mbok-kerceencum dumaɗa, ɗú mígínoh hafcum-
garúu fodii ɓuwaa bok eewun na paamun. 27 Ga teekii Ha'mudii,
mi dímalukkúu ga iñii yii: jagat këyítfii fii ga fíkíi ɓéeɓ mbok-
kerceencum. 28 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu!

Këyítfii fukanakfii Pool bín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Tesaloníkɗa. Ya wo'isƀa ga loo kitúkí'kaa ëldúna daa ka yah kimanɗa, kihayiskaa Kiristaanii na daa ƀuwaa gëm gari yah kimëeñjohɗa.

Ɓiyewin ga ƀu-teeraa wo'ee an Kiristaanii hayin kumëeñí' (2: 2); ƀíinoo wo'ee an iñaama laakkii duum, wayee besaa ka laakohanɗa deeyin. Ɓuwaama wo'ee an besaa deeyinɗa sagussa kilëgëy: ƀa wo'ee an calooƀa kilëgëy. Fodaama ƀa tëekíni lookcaagaƀa ga ƀuwaa tookin kilëgëyɗa (3: 6-12). Iñaama tah Pool bínndaƀa kiwo'ƀa an ƀaa en ƀéeƀ jomin ki'anaŋ, ya ñëmí' hafci. Ya wo''aƀa an saycaa ƀa hídoh na coonu tóoh, ƀa abat ngëmaagaƀa bi yëgís ee ƀa dëkat rek ga kitum yijófí'.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ƀu-Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga ƀu-Tesaloník (*1: 3-12*)
3 - Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa (*2: 1-12*)
4 - Pool ƀëytoh kiyëgís ga ngëm (*2: 13-17*)
5 - Pool nakoh kikíim Kooh na kitook kilëgëy (*3: 1-15*)
6 - Taŋkoh (*3: 16-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na Tímotée.
Ɗí ƀii këñí'túu, ɗú ƀu-jaangii ga teerii Tesaloník ee bok ki'en wíinoo
ga Kooh Paamudiigaruu na ƀan ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudii. 2 Kooh
Paamudii na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu, ƀa onndúu jam.

Pool gërëmmba Kooh ga ƀu-Tesaloník

3 Mbokcii, ɗí mínan Kooh kigërëm garúu besaa en ƀéeƀ, ee júwin
ɗí tum iñaama, ndaga ngëmiigarúu wii wëñ kiyëgís ee kiwaarohkii
ƀaa en ƀéeƀ garúu laak ga mooroomciɗa kii wëñ kiƀaatuk garúu
ƀéeƀpúu. 4 Ee ƀan, ɗí safarin kiwo' loorúu ga jaangucii Kooh ndaga
ɗú ƀii guu'guuluk ee ɗú yëgísin ga ngëmiigarúu, hídaa ga dii ɗú
hatalu ga kipes na mesiklaatcii ɗú en na kiday tóohɗa. 5 Iñaama
teewohin an atti'aa Kooh júwin ee wërí teewohan ƀan an Nguurii
Kooh tahhúu kisonɗa, joommbiirúu. 6 En ki'enaa, júwin ga Kooh ya ík
ƀuwii sodallúu watiɗa coonucii ƀa tíkkúuɗa, 7 ee ɗú ƀii ɗú daycaɗa,
ya onndúu ki'íikaruk, ɗú narii. Iñaama hay kilaak bëríinaa Yéesu,
Ha'mudii hotukan ga asamaan, taam na malaakacaagari ƀilëekí'-
dooliƀaa, 8 ga ɗuuy kiwii kiyëeñí', ki'atti ƀuwii ínohsoo Kooh ee sagu
kitaabuk Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, Ha'mudiigaruuɗa.
9 Ɓuwaama, fayaagaƀa yah kisaŋku'ƀa bi taa', ƀa gúrohu na Ha'mudii,
ƀa gúrohu na doolaagari onƀa kibok ga ndamaa ya laakɗa. 10 Iñaama
hay kilaak ga besaama ya yah kihayisɗa. Bëríinaa, ƀuwii enu ƀuuciɗa

* **1:1** 1: 1 Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

hayyi ki'eru ndam, ee ɓéeɓ ɓuwii gëm gariɗa hay gari kiwaaru'. Ɗú
ɓan, ɗú bok ga ɓuwaama ndaga ɗú gëmin wo'eeniigari ɗí yéegalohɗa.
11 Kërí tah, ɗí dëk kikíimi'túu Kooh, doonaa Koohyiigaruu tummbúu
ɓuwaa ɓëytohiigari naɓa joommbiiɓa, ee ya amɗohhúu ga doolaagari
doonaa ɗú mëtí' ɓéeɓ iñcii cijófí'cii ɗú waari kitumɗa na cii ɗú en na
kitum meyoh ga ngëmiigarúuɗa.
12 Ɗí ɓii kíim iñaama doonaa ɓéeɓ ɓuwii e' teekii Yéesu,
Ha'mudiigaruu ndam, kooroh garúu, ee Kooh e'túu ndam kooroh gari.
Iñaama hay kilaak ndaga Koohyiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii
barkeelinndúu.

2

Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa

1 Mbokcii, en ga loo kihayiskaa Yéesu, Ha'mudiigaruu, na
hídírukohaagaruu ga yahaaciɗanaa, ɗí kíimmbúu iñii yii: 2 luu
ɗú kelohee ga wo'een sëldíiga-Kooh an besii Ha'mudii le'in, wala
ɓo' jangattúuka, wala ɗú teewu këyítfaa bídu an fa meyoh garíi,
hafciigarúu hanat kigaaw kikúnuk ga iñaama wala ɗú yee ga kitíit.
3 Ken hanattúu kiɗúk ga iñaa mín ki'en tóoh. Ínohat an, bi besaama
hayaa, kiwedi' Kooh kiyaak hay kilaak ee sépí'í'-ga-nofii aaw ga
kisaŋku'ɗa hay kiteewukoh paay. 4 Yii lebirohi ee heñohi tóoh
iñcii ɓayohu teek Kooh ee jaamuksiɗa, hay kika' sah bi ga kiyuŋ
ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee ya teek hafci Kooh. 5 Wii mi en ga
kaanndúuɗa, man mi wo'eerarúuka, ɗú níindísukkiine? 6 Ee ɗú
ínohin iñaa ammbi diima deŋ, bi ya teewukohan ga wahtaa Kooh
amɗa. 7 Doolii sépí'í'-ga-nofii ɗaakuki henɗa wii lëgëy haat, wayee
ɓii ammbi, hoonohhi kiteewukohɗa kolukohan dii hen, doonaa ka
mín kihotuk. 8 Fodaama sépí'í'-ga-nofii hay kihotuk, wayee Yéesu,
Ha'mudii hayyi ki'ap na ëpaa meyohan kúuwciɗa, ya ɗúbí'ti na
lee'laataa taaban na kihayiskaagariɗa. 9 Sépí'í'-ga-nofaa nak, binaa
ya teewukohaa, ya hay kitaam na doolaa Seytaani, ya hay kitum
kíntaanaa en ɓéeɓ, mandargaa en ɓéeɓ na enaama cidóoyí'-waa'
kiheel kiɗúk ɓuwii. 10 Ya hay kitum yibóní'yaa en tóoh kiɗúk ɓuwii
en na kisaŋku'ɗa. En ki'enaa, ɓa te''ii ga keeñɓa kayohfii jomɓa
kimúsalɗa. 11 Iñaama tah Kooh tapohhaɓa na doolaa ɗúkohi hen,
waa gëmlukohanɓa saboh, 12 doonaa ɓéeɓ ɓuwii gëmussii ga kayohfii
ee yibóní' rek neɓlohɓaɗa, ɓa atti'u.

Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëmii

13 Mbokcii, ɗí mínan Kooh hen kigërëm garúu besaa en ɓéeɓ,
ɗú ɓii Ha'mudii waarinndúuɗa. En ki'enaa, Kooh tanukinndúu
ga dalaaraa, doonaa ɗú ɗeɓ kimúsalu kooroh ga tumeenaa Helii
yisela'í'yii onndúu kisela'ɗa, na ɓan ga ngëmii ɗú laak ga kayohfiiɗa.
14 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu, kihay gari, koorohha ga Hewhewii
winéwí'wii ɗí yéegaleerúuɗa, doonaa ɗú bok ga ndamaa Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu. 15 Kon fodaama, mbokcii, yëgísat ga
ngëmiigarúu, ɗú am dijófí' iñcaa ɗí jëgíreerúuɗa: ennda iñaa ɗí
wo''úu, ennda iñaa ɗí bínndúu hen.
16 Ɗí ɓii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ga kihafci, ya na
Kooh, Paamudiigaruu waarinnduuɗa, yii kooroh ga yërmaandaagari,
oninnduu iñaa dëlí' helluu bi taa' na ɓan yaakaa' wiyëgísí'ɗa, 17 ɓa

dëlí' hellúu, ɓa yëgísí'túu ga ɓéeɓ iñaa ɗú tum na iñaa ɗú wo' aaw ga yijófí'.

3

Pool nakoh kikíim Kooh

1 Kon diimaɗa nak, mbok-kerceencii, kíimɗattíi Kooh doonaa wo'eenii Ha'mudii gaaw kisíw daa en ɓéeɓ, ee wa onu cée' fodii dii ɗú onwa cée'ɗa. 2 Kíimɗattíi Kooh ɓan doonaa ya sommbíi ga ɓuwii ɓisóotí'ɓii, ɓibóní'ɓii. Ɗú ínohin an, enndii ɓéeɓ ɓuwii ɓërí gëm ga Ha'mudii. 3 Ha'mudii nak, iñaa ya wo' tóoh, tummbi, ya hayyúu ki'on kiyëgís ga ngëmii, ya sommbúu ga yibóní'yii. 4 Ya dëlírin hellíi garúu. En ki'enaa, iñcii ɗí nakkúuɗa ɗú ɓii taabukca ee ɗú lísanca kitaabuk.
5 Ɗí ɓii kíim Ha'mudii, ya níi' keeñciigarúu ɗú mín kiwaa' Kooh, ee ya onndúu kimúuñ fodaa Kiristaanii.

Kitook kilëgëy

6 Mbok-kerceencii, ɗí nakkúu ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ki'úsaay ɓéeɓ mbok-kerceen, yaa en ga kiwílíiluk ya saŋ kitaabuk iñcii ɗí jëgí'túuɗa. 7 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin daa ɗú koorohan bi ɗú tum fodii garíi. Ga wii ɗí en narúuɗa, ɗí moséeríi ki'en ga kiwílíiluk. 8 Ɗí moséeríi ken kikíim ñamah, Wayee wekoo nohoo, ɗí lëgëyee hen, ɗí sodi, ɗí anagi doonaa ɗí sodaloo ken ga kitoputu''íi. 9 Ɗí tumkanaa, enndii an ɗí jomoo kilaas dímal garúu, wayee ɗí waaree ɗú malak garíi, ɗú tum fodaa gari. 10 En ki'enaa, ga wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerúu iñii yii: Ɓaa saŋ kilëgëyaa, jomoo kiñam ɓan. 11 Ɗí wo''úu iñuma ndaga ɗí kelohin an laakin ga ɗuuycúu ɓiwílíilkoh, ɓaa lëgëyanndii dara enndii ki'aas ga iñaa waasɓa gaaga rekaa. 12 Ɓuwaama, ɗí nakinɓa ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii ee ɗí ɓii daasɓa an ɓa yeewukat ɓa aaw kilëgëy, ɓa ñam iñaa ɓa lëgëy na yahɓa. 13 Ɗú nak mbokcii, kaa soofat fenoo ga kitum yijófí'.
14 Binaa laak garúu ɓaa saŋ kitaabuk iñii ɗí bín yii ga këyítfiinaa, yéegalohatti, ɗú kíiduk gari doonaa ya kaci. 15 Wayee kaa abohatti ɓaa sagoh narúu, namatti kiña' hen ɗú abohhi fodii mbok-kerceen.

Taŋkoh

16 Ɗí ɓii kíimi'túu Ha'mudii laak jamɗa, ya ga kihafci, ya onndúu jam besaa en ɓéeɓ na ga iñaa en tóoh. Ha'mudii taabat narúu ɓéeɓpúu.
17 Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool mi yërí bínwa na yahhoo. Këyítfaa mi bín tóoh, mi lëehɗohifa foduma. Bíncumgoo cërí cuma.
18 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu, ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool ɗeƀ kibín Tímotéeɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool ɗeƀ kibín Tímotée. Tímotée, eeci enee yaawúu' aassa ga ngëm kerceen ee paamci enee Gerek. Pool, ga kotaa kukanakkaa ya ƀaaƀ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wiiɗa, hídohha nari ga Lísta' (Tumeen 16: 1-3). Aboh daama ya bokka ga ƀuwaa wëñ kideey Pool taabi nariɗa. Ya taabin na Pool kiƀaaƀ waas ciyewin ee ya bokin nari kilëgëy iñaa yewin ƀan. Saycaa Pool keloh an laakin ƀikerceen, ga teeru wíinoo, ƀaa waa' kifoñ ngëmaagaƀa wala an coow laakin daama tóoh, Tímotée yërí ya wosee kidaasƀa. Kërí tah, yewinin iñaa teekci wo'si ga këyítcii bídu fodii: Tumeen 17: 14-15; 18: 5; 19–22; wala ga këyítcaa Pool bín fodii: 1 Korenti 4: 17; 16: 10-16; Filiip 2: 19-24; 1 Tesaloník 3: 2-6, na ciliis. Këyítcii kanakcii cii bídu Tímotée na fii bídu Títɗa, ca enin këyítcaa wosohu ƀuwaa kuliyuk kerceencaaɗa ndaga ca jëgíroh ga loo daa ƀo' jom kitíidi' jaanguɗa.

Wii Pool bín këyítfii fiiɗa, lak ya wosinndi teeraa Efees kidaas kerceencaa kuliyuk ga jaangaaɗa: ƀa wëñ kiguu'guuluk ga ngëmaa. Fa laak Tímotée daama. Pool bínndari ya wo' kerceencaa ƀa watuk ƀuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wiiɗa. Ya wo''ari ƀan daa kerceen jom kiman ga ɗuuy jaangu, na ƀan daa ƀa jom kitum ƀa yah kitan ƀaa kuliyukan gaƀaɗanaa.

Këyítfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kipes kerceen daa ka jom kimanɗa (*1: 3–3: 13*)
3 - Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa (*3: 14–4: 5*)
4 - Pool dígalla Tímotée (*4: 6–6: 20*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Kooh yii músalluuɗa, ya na
Yéesu Kiristaa yii ɗu yaakaa' gariɗa, ƀërí nakkoo ki'en apotaa'. 2 Mi
yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tímotée, fu yii mi aboh fodii kowuroo
kayoh-kayoh ga ngëmiiɗa. Mi yii këñí'taa ga ee Kooh, Paamudii, ya
na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ƀarkeelattaa, ƀa laak yërmaandi
garaa, ƀa onndaa jam.

Kiwatuk ƀuwaa jëgírohi sabohɗa

3 Fodaa mi nakeeraaka ga wii mi en na kiyah gohaa Maseduwaanɗa,
tesaa duma ga teerii Efees, doonaa ƀuwum en na kijëgírohu saboh
dumaɗa, fu ebilƀa ki'íis iñaama. 4 Wo'aaƀa ƀan ƀa íis kitaabuk wo'een
ëdít na kikín-caasamunkaa ínohoo kileeh, ee iñcaama haydohi
nookoh doŋ. Ca amɗohoo ken ga kituuki' iñii Kooh nat kitum ee kigëm
Kooh onohiwa ki'ínohɗa.
5 Iñaa límukan ga iñii nakohu yiiɗa, yërí en an ƀa mín kiwaaroh ga
díkaantiƀa, kiwaarohkaa meyoh ga keeñ wimórí', kilaak hel widëlí',
na kigëm ga Kooh kayoh-kayohɗa. 6 Laakin ƀuwaa ɗeeŋ iñcuma, ƀa
múuyin, ƀa abin ga iñcaa laakoo haf. 7 Ɓa tíkin hafƀa jëgíroh ƀiyaak

ga iñaa aaw ga loo Waasii Móyíis wayee ƀa ínohoo tús, enndii iñcii
ƀa wo'iɗa, enndii cii ƀa sú'oh ga anërí en kayohɗa.
8 En loo Waasii Móyíisaa, ɗu ínohin an wa jofin, en lak ɗu
jeriñukohwa ga iñaa koo' waasaa. 9 Ee, ɗu ínohat dijófí' an enndii
ƀuwii ƀijúwí'ƀii tah Waasii Móyíis kituukiru, wayee wa tuuki'ɗu
ƀuwii tookussiiwa ee ƀa heñohiwaɗa, ƀuwii saŋ kigëmɗa, na ƀuwii
dëk ga kitum baakaa'ɗa. Wa tuuki'ɗu ƀuwii faali'ussi iñaa sela'in
ee tíkussii Kooh daraɗa, ƀuwii api paamƀa wala eewƀaɗa, ƀuwii
laŋsi kumuun ƀo'ɗa. 10 Wa tuuki'ɗu ƀan ƀuwii faanuki na ƀaa en
ƀéeƀɗa, yaal-ƀeticii na ƀuwii tooni ƀiƀo' kitum ñaamɗa, kaakoh-
sabohcii, ƀuwii cojuki ëgí'ɗa, na ƀéeƀ iñaa taammbii na jëgírohii
wiwóorí'wii, 11 wii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa. Jëgírohiima
taaboh na Hewhewii winéwí'wii Kooh díŋkaanndoo kiyéegalohɗa, wii
teewoh ndamii Kooh, yii yewinin múu'ɗa.

Pool gërëmmba Kooh ga yërmaandaa yaama laak gariɗa

12 Mi yii gërëm Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii onndoo dooli ga
lëgëyiigari mi enukohɗa. Mi yii gërëmmbi ga dii ya malakinndoo bi
ya óolukkaroo ga lëgëyiigari ya nakkoo kitumɗa. 13 Mi, kuɗewaa, mi
enee ƀaa ƀaseeri, hatalee ga kipes ƀuwii en ƀuuciɗa, na ƀaa sooteera bi
hëpin, wayee nak ya laakka yërmaandi garoo. En ki'enaa, mi gëméeríi
gari, kërí tah mi ínohéeríi iñaa mi enukoheeɗa. 14 Ha'mudiigaruu
yóoskírin garoo yërmaandi wiyaak, ya oninndoo kigëm gari na kiwaa'
ƀuwii. Ee kiwaarohkaama kërí paali ga keeñ ƀaa taam na Yéesu
Kiristaa.
15 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin ee ƀéeƀ jominwa ki'am dijófí':
Yéesu Kiristaa hay ëldúna kimúsal ƀuwii tumi baakaa'ɗa, ee mi Pool,
mi yërí kuliyuk gaƀa. 16 Wayee nak Kooh laakka yërmaandi garoo:
Yéesu koorohha garoo, mi, tumoh-baakaarii wëñ kiyiisɗa, kiteeƀ ƀuwii
dii ya hín kimín kimúuñɗa. Ya tum garoo iñaama kiteeƀ ƀéeƀ ƀuwaa
gëman gari ee ƀa joman kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
17 Ya buurii yah kinguuruk bi taa'ɗa,
Kooh yii kaananndii bi taa'ɗa,
yii has mínoori kihotɗa,
yii en Kooh ya haŋci doŋɗa,
cée' na ndam aawat gari bi taa'. Aameen.
18 Kon nak Tímotée, kowuroo, iñuma yërí mi ebillaa kitum ee taaboh
na wo'een sëldíiga-Koohcaa wo'see garaa kuɗewaaɗa. Ayukaa ga
iñcuma doonaa ca onndaa dooli kilebiroh bi jof ga lëgëyumgaraa.
19 Taabaa ga na kigëm, na hel widëlí'. Laakin ƀuwaa saŋ kitaabuk
iñuma, kërí tah ngëmaa ƀa laakeeɗa yímin. 20 Ɓuwaama, Ímenee na
Ëlíksaan boku ga. Mi íisohinƀa na Seytaani* doonaa ƀa koruk ee ƀa
wo'sisoo yibóní' ga Kooh.

2

Iñcii Pool nakoh ga loo kikíim Koohɗa

1 Mi ɗewohan ga iñii yii paay: mi nakoh kon kikíimi' ƀuwii
ƀéeƀƀa Kooh, kíimat Kooh, ɗú dímalukiri, ɗú gërëmiri gaƀa. 2 Ɗú

* **1:20** 1: 20 Ki'íisoh ƀo' na Seytaani wo'seeɗa waama ga ƀuwaa meydohu ga jaangucaaɗa. Malkat ƀan ga 1Korenti 5: 5

kíimɗi buu'cii na ɓuwii kuliyuk ga fíkíirúuɗa doonaa coow laakoo
ga kipessuu, ee ɗu en ga jam, ɗu júɓ ga fíkíi Kooh ga iñaa en
tóoh ee ɗu mat ga fíkíi ɓuwii. 3 Iñaama yërí jof ee yërí Kooh yii
músalluuɗa waa'. 4 Ya waa' ɓuwii ɓéeɓɓa múc ee ɓa ínoh kayohfii.
5 En ki'enaa, Kooh ya yíinoo doŋ ee ɓo' yíinoo doŋ yërí en ɓaa
tuukuk díkaanti Kooh na ɓuwii. Ɓaama, Yéesu Kiristaa yërí. 6 Yërí
eroh na kihafci kumuunkaagari, ya kaannda kilaas ɓuwii ɓéeɓɓa.
Ya teewohha fodaama ga wahtaa Kooh amɗa an Kooh waarin ɓuwii
ɓéeɓɓa múc. 7 Iñaama tah Kooh tummbaroo jëgíroh na apotaa'. Ya
wossaroo kijëgí'nee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa iñaa jom kigëmu ee yërí
en kayohfiiɗa. Iñii mi wo'ɗa kayoh, enndii saboh.
8 Iñii mi waa'ɗa yërí en an: daa mín ki'en tóoh, yaalcaa kíimat
Kooh, ɓa ɓëwíri gari yahcaa setin ga tóoh, ee ɓa hanat ki'aylukoh wala
kiñaroh.
9 Mi waarin ɓan ɓeticum, ɓa ekuk ekukaa koorin waas, waa hídin
ee hanat kihëp. Ɓa hanat kihëwíruk bi ɓa', ennda ga dúŋ, wúrúus,
siimii wala kúltícaa seerin, 10 wayee ɓa hëwíruk bi mo' ga tumeen
cijófí', ndaga ɓetifaa wo' an erin Kooh cée' tumi fodaama.
11 Ɓeticii, ɓa en na kijëgírunaa, ɓa yeewukat, ɓa korukat ga fíkíi
ɓaa jëgí'ɓaɗa. 12 Mi onndii ɓeticum kijëgíroh wala kikuliyuk yaal ga
jaangu. Ɓa laak kiɗekoh. 13 En ki'enaa, Kooh ɗeɓ kisak Aadama, tíkka
Aawa ga. 14 Ee ɓan enndii Aadama yërí Seytaani ɗúkee, wayee ɓetifaa
fërí, ee fa fërí ɗeeŋ iñaa Kooh nakohɗa. 15 Wayee kilaak-kowukaa
tíkukkiɗa hayfa kimúsal binaa fa dëk ga kigëm Kooh, taam na kiwaa'
ɓuwii, kijúɓ ga fíkíi Kooh, na ki'eref.

3

Ɓaa kuliyuk ga jaangu daa ya jom kimanɗa

1 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin: Binaa ɓo' helci ëewdohhi ga
ki'en ɓaa kuliyuk ga jaangunaa, lëgëyaama ya waa' kitumɗa jofin.
2 Wayee nak, ya jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'. Ya
jom ki'eem ga ɓetici doŋ, ya en ɓaa wíisohin, ɓaa mínin hafci ki'am ee
onuunun cée'. Ya en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa mínin kijëgíroh
Waasii. 3 Ya jomoo ki'en ɓaa waarin ki'an, wala ɓaa gaawin kiheñoh,
wayee ya jom ki'en ɓaa soosin keeñ ee yewinin jam. Ya jomoo ki'en
ɓaa gëmin kopa'.
4 Ya jomin kimín kiɓay ɓu-kaanci ɓay wijófí' ee ya ko' towutaagari
bi jof ta kelohi'ti ee ta e'ti cée' wimëtí'. 5 En ki'enaa, ɓaa mínoo kiɓay
ɓu-kaanci bi jof ya mínan na kiɓay jaangii Kooh? 6 Ɓaama ɓan jomoo
ki'en ɓaa han ki'aas ga ngëmii. Enndiikanaa, mínin ki'en ya ɓëwí'
hafci bi hëp ee baanaa Kooh hayyi ki'atti' fodaa ya atti'ee Seytaani ga
waa ya ɓëwí' hafciɗa. 7 Ee ɓan, ɓuwum enussii kerceenɗa, ɓa jom
gari kiseedi' yijófí', en ɗanaa ɓa tíkoori ɓaa laakoo haf ee ya keenoo
ga fíraa Seytaani.

Ɓuwaa amɗohi ga jaangaa daa ɓa jom kimanɗa

8 Ɓuwum amɗohi ga jaangaaɗa ɓan, ɓa jom ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí' ɓaa
wo'oo wo'een kanak. Ɓa jomoo ki'an anaa hëpin ee ɓa jomoo kiheel
kilaak hëelís ga iñaa enndii waas. 9 Ɓa jom kidëk ki'am ga kayohfii
yéegalohu ga ngëmiiɗa ee ɓa taam ga na hel widëlí'. 10 Ɓuwaama

ɓan, ɓa jom kimalaksukohu hen paay. Lëehíraa, laakkii dara yibóní'
yaa ɓo' wo'an gaɓanaa, ɓa han kitum lëgëyaama.
11 Fodaama ɓan, ɓeticaa amɗohi ga jaangaaɗa, ɓa jom ki'en ɓiɓo'
ɓiwóorí', ɓa jomoo kiɗooɓ ɓo', ɓa jomin kiwíisoh, ɓa wóo' ga iñaa en
tóoh.
12 Ɓuwaama amɗohi ga jaangaaɗa, yaa en ɓéeɓ jom ki'eem ga ɓeti
doŋ, ɓa ɓay towutaagaɓa na ɓu-kaanɓa ɓay wijófí'. 13 En ki'enaa,
ɓuwaama tumsi bi jof lëgëy ki'amɗoh ga jaangaaɗa, ɓa hay ki'onu
cée' wiyaak ee ɓa hay kikaañ kituuk ɓa jangat ga loo ngëmii ɗu laak
ga Yéesu Kiristaaɗa.

Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa.

14 Mi waarinndaa kihay kiwaak ga iñaa maañanndii, wayee këyítfii
fii mi bínndaafa, 15 doonaa mi yéeh kihayaa, fu ínoh daa ɓuwii en ɓuu
Kooh jom kimanɗa, ɓii en jaangii Kooh, yii laak kipesɗa. Ɓuwiima
ɓërí en jípii, dii kayohfii yípukohɗa. 16 Iñii ɗaakukee ga waasiigaruu
ee diima Kooh teewohinndiɗa yakin ee ken mínooka kisaŋ. Iñaama
yërí en:
Ya hayin, ya mannda fodii ɓo'-súusúus,
Helii yisela'í'yii teewohha an ya júwin,
malaakacaa hotuununndi,
ee ya jangatuunun ga ɗuuy ɓuwii enndii yaawúu'ɗa.
Ɓu-ëldúna gëmussa gari,
Kooh ekkari ga ndamaagari ga asamaanɗa.

4

Ɓuwaa jëgírohi sabohɗa

1 Helii Kooh wo'inka bi leerin an: ga jamaanucaa mëeñjohanɗa, hay
kilaak ɓiɓo' ɓaa foñan ngëmii, ɓa taabuk halaatcaa ëewdohi ɓo' ga
kimúuy na enaamacaa jëgírohu ee meyoh ga hel cibóní'. 2 Ɓa hay ki'íis
hafɓa ga yah ɓuwii jófjófɗuki ee wo'soo kayohɗa, ɗúkɓa. Ɓuwiima
jófjófɗukiɗa nak, helcaagaɓa këenírin bi man na odaa ñaasu na
pewiñpaa útu ga kiwii bi yo'ohin cor. 3 Ɓa hoonohi ɓuwii kipajoh, ɓa
gítínohi an ɓuwii abukat ga kiñam ñamahcii cíinoo. Ee ñamahcaama,
Kooh yërí sakca. Kon ɓuwii gëm ga Yéesu ee ínohuunun kayohfiiɗa,
mínuununca kiñam, ɓa gërëmmbi gaca. 4 Ɓéeɓ iñaa Kooh sakin
jofin. Laakoo dara iñaa jom ga kisagu. Ñamat hen rek ɗú taam ga
na kigërëm Kooh. 5 En ki'enaa, wo'eenaa Kooh, wa na kíimaa ɗu
kíimiriɗa onin iñaa en tóoh kisela'.

Súrga Yéesu Kiristaa yijófí'

6 Binaa fu jëgí' kerceencum iñcaama tóohcanaa, fu hay ki'en súrga
Yéesu Kiristaa yijófí', súrgaa líif na wo'eencii jëgírohu ga ngëmiiɗa
na jëgírohii wukayohwii fu taabukɗa. 7 Abukaa ga wo'een ëdítcum
laakoo haf ee taammbii na kigëm Koohɗa. Namaa haffu kiméerí'
ga kitum iñaa neɓ Kooh. 8 Jeriñaa ga kiméerí' haffu ga kiheel dooli
faanɗa laakin daa wa eem, wayee jeriñaa ga kiméerí' haffu ga iñaa
neɓ Kooh onohin iñaa en tóoh. Ka dígohin kipeskii diima na kipeskaa
hayanɗa. 9 Wo'eenii mi wo' wii wóorin ee ɓéeɓ jominwa ki'am dijófí'.
10 Ërí tah, ɗu apuki, ɗu lebirohi ndaga ɗu lík yaakaa'tuu ga Kooh yii
laak kipesɗa, yii músal ɓéeɓ ɓuwiiɗa, wëñaa ga ɓuwii gëminɗa.

11 Iñuma yërí fu jom ki'ebiloh kitum ee yërí fu jom kijëgíroh. 12 Kaa
took ki'eewu ndaga dum fu en oomaaɗa, wayee guu'guulukaa ga ki'en
ɓaa kerceencum mínan gari kimalak: ennda ga wo'eencum fu wo'iɗa,
ga ɓadukeenumgaraa, ga kiwaa'kum fu waa'ɓaɗa, ga ngëmum fu
laakɗa, na ga kiset ga fíkíi Kooh. 13 Dëkaa ga kijaŋ Wo'eenii Kooh
ga fíkíi ɓéeɓ, fu jangatiɓa, fu jëgíriɓa bi ga daa mi hayan. 14 Kaa
caahadoh doolum Helii yisela'í'yii onndaaɗa, wii koorohee ga wo'een
sëldíiga-Kooh ee yaakcaa tíkkaraa yah ga hafɗa. 15 Iñuma tumaari
ga helfu, fu ek keeñfu ga tóoh, doonaa ɓéeɓ hot ga dii ngëmiigaraa
ɓaatukɗa. 16 Malaksukohaa daa fu jom kiman ga kipesfu, fu ínoh iñcaa
fu jëgírohiɗa, ee fu dëk ga iñaama rek. En ki'enaa, fu tumkanaa, fu
hay kimúc, fu na ɓuwaa súkúrukanndaaɗa.

5

Kidaas kerceenaa en tóoh

1 Fu wo' na gu'ginaa, kaa gëtti, wayee saawalaa nari fodii ɓaa wo'
na paamci. Oomaa-yaalcum, abaaɓa fodii ɓikëmëeŋkífu. 2 Ɓeticum
enuunun yaakɗa, abohaaɓa fodii ɓi'eefu. Oomaa-ɓeticum, fu abohɓa
fodii ɓikëmëeŋkífu, ee fu taam ga na keeñ wisétí'.

Ɓeticaa yaalɓa kaaninɗa

3 Ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa haŋɓaɗa kayoh-kayohɗa,
toputu'aaɓa, fu onɓa cée'. 4 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa laakin
towu wala tucaasamun, oomaacaama, ɓa ɗewat paay kiyoon kiteewoh
ngëmaagaɓa ga ɓu-kaanɓa, ɓa ík ɓuwaa límɓaɗa na ɓicaasamɓa iñaa
ɓaama tumɗeeɓaɗa. En ki'enaa, iñaama yërí Kooh waa'.
5 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa tes haŋci, laakoo ɓaa toputu'anndi, fa
líkat yaakaaraagari ga Kooh, fa dëk ga kikíim Kooh wekoo nohoo, na
kikíimmbi dímal. 6 Wayee ɓetifaa yaalci kaanin ee fa taabuk iñaa
neɓfa rek, faama ɓeti kaanin hídaa ga daa fa en na kipesɗa tóoh.
7 Yéegalaaɓa iñuma doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an gaɓa yibóní'.
8 Binaa ɓo' toputu''ii mbokcaagari wëñaa ga ɓu-kaancinaa, ya taasukin
ngëmaagari ee yërí wëñ kiyiis ɓaa gëmmbii ga Yéesu.
9 Ɓetifaa yaalci kaanin, fa waa' kibok ga ɓeticaa bídu, jaangaa
jomɓa kidímalɗanaa, fa jomin kilaak tíkíis tidaaŋkaah-yitniinoo, ee
fa en ɓetifaa mos kilaak yaal yíinoo. 10 Fa jom ki'ínohu ga kitum
yijófí': ennda kiko' towutaagari dijófí', kiwaa' sagac ga kaanci, kitísi'
sagaccaagari en ɓuu Koohɗa kotcaagaɓa*, kidímal ɓuwaa en ga
coonuɗa na kitook kison ga ɓéeɓ iñaa jofin.
11 Ɓeticum yaalɓa kaanin ee ɓa lís oomaaɗa nak, kaa ɓínɓa, ndaga
binaa helɓa ka' ga kilaakis yaalaa, ɓa dal ki'íis Kiristaanii. 12 Fodaama,
Kooh hayɓa ki'atti ndaga daa ɓa foñin iñaa ɓa dígeeriɗa. 13 Ee sah
eemanndii rek ga iñaama. Ɓa yah kimëeñjoh ki'en ɓisagoh-coonu, ɓa
aasi ga kaan na kaan, taam na kúuw kihëpí' na kiwaa' ki'ínoh iñaa en
tóoh na kiwo' iñaa enndii waasɓa.
14 Kërí tah iñaa gënëlloo gaɓaɗa wërí en an ɓa pajukis, ɓa laak
towu, ɓa toputu' kaancaagaɓa bi ɓuwaa sagoh naɓaɗa laaksisoo iñaa

* **5:10** 5: 10 Kitísi' sagaccaagari en ɓuu Koohɗa kotcaagaɓa Malkat Lúkkaa 7: 44. Ga baahaa yaawúu'caa, ɓo' laak sagacaa, tísi'ti kotcaagari kile'dohhi na jam ga kaanfaa.

ɓa síkohanɓa. 15 En ki'enaa, laakin gaɓa ɓaa múuyin haat, ɓa ɓaa
taabuk Seytaani.
16 Ɓéeɓ ɓetifaa gëmin ee fa laakin ga mbokcaagari ɓeticaa ɓiyaalɓa
kaanin, fa amɗohatɓa, fa hanat jaangaa kikoo' ɓeticaama. En ɗanaa,
jaangaa hay kimín ëewruk ga ɓeticaa yaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa
haŋɓaɗa.

Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa

17 Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ee tumuunun lëgëyaagaɓa bi jofɗa,
ɓa calin ki'e' cée' waas kanak, wëñaa ga ɓaa enukoh ga kijangat
na kijëgíroh rekɗa. 18 En ki'enaa, wo'uunun ga Këyítfaa an: «Kaa
súum kúuwkaa enohfaa en na kiyon belaaɗa.» Wo'sussa ɓan an:
«Lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin ki'eru fayaagari.»
19 Ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa, laak yaa yabu yenaa, enndii
an ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓërí seedi' an iñaama kayohaa, kaa gëm!
20 Ɓaa kuliyuk ga jaangu, enukoh ga kitum iñaa joffiinaa, ñaraari ga
fíkíi ɓéeɓ, doonaa ɓuwaa tesɗa niik kitum fodaagari.
21 Mi yii dímalukkaa ga fikíi Kooh, ga fíkíi Yéesu Kiristaa na ga fíkíi
malaakacaa ɓisela'í'ɓaa an: guu'guulukaa ga iñcuma. Kaa fa'ɗoh ken
ee kaa gënantiloh.
22 Kaa gaawtuk bi fu tík ɓo' yah ga haf†, ee kaa bokidoh haffu ga
yibóní'yaa ɓo' tum. Fu ga kihaffu nak, dëkaa kiset ga iñaa en tóoh.
23 Kaa eem ga ki'ani músú doŋ, leenaa anaa biiñ jutuut ndaga look-
mesikum ɓúukiraaɗa na dum fu wakooɗa.
24 Laakin ɓuwaa, baakaa'caa ɓa tumiɗa hotuki hen faŋ bi ɓa laas
ki'atti'u sahaa. Ɓíinoo nak baakaa'caagaɓa hotuki lak karin bi maañin.
25 Fodaama, tumeen cijófí' hotuki hen faŋ. Ee luu enee an ca hotukkii
faŋ, ca mínoo kidëk kiɗaakuk.

6

Ɓuwaa abu ñaamɗa na ha'muncaagaɓaɗa

1 Ɓéeɓ ɓuwaa abu ñaam ee gëmuunun ga Yéesuɗa, jom ki'aboh
ha'muncaagaɓa fodii ɓuwaa jom ki'eru cée' wimëtí', en ɗanaa teekii
Kooh na iñcii ɗu jëgírohɗa, ken laakoo iñaa ya wo'an ga yibóní'. 2 Ee
ɓan ɓuwaa abu ñaam ee ha'muncaagaɓa gëmuunun ga Yéesuɗa, ɓa
hanat ki'am an ɓërí bok ngëm bi tah ɓa faali'ooɓa. Wayee ɓa namatɓa
kilëgëyi' ga daa wëñ kigën, ndaga ɓuwaama jeriñuk ga anagaagaɓaɗa,
ɓa gëmin ee Kooh waarinɓa.

Sabohcii jëgírohsiɗa na alalii wukayohwii

Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kijëgí' ee fu daasiɓa ga. 3 Laakin
ɓuwaa jëgíroh yen yiliis, ɓa sagin kitaam ga wo'eencii ciwóorí'cii
Yéesu KiristaaHa'mudiigaruu jëgírohɗa. Ɓa tookkii iñii ɗu jëgírohi
taaboh na ngëmii ɗu laak ga Yéesuɗa. 4 Ɓuwaama ɓëwírin hafɓa
bi hëpin, ee ɓa ínohoo dara. Ɓa ɓay ɗúukool kinookoh, ee ga
kuwo'een jíinoo doŋ ɓa ñarohi ga kiñaroh bi. Iñcaama, ca límí
ki'iñaan, kiñaroh, kicaakooroh, kifoogi' ɓo' yibóní', 5 kinookohkaa
leehoo múk ga díkaanti ɓuwii ɓay nof-moroɗa. Ɓa ínohissii kayoh
ee ɓa am ga helɓa an kigëm Kooh kërí onohi kilaak alal. 6 Moona

† **5:22** 5: 22 Iñaama enee kisassi lëgëy ga jaangii

déy kigëm iñaa alal wiyaak ga ɓo' en lak ɓaama dooylukohin iñaa
ya laakɗanaa. 7 En ki'enaa, ɗu hayyii na dara ga ëldúna, ee ɓan ɗu
soofanndii na dara. 8 Kon binaa ɗu laak ñamah, ɗu laak iñaa ɗu
ekkanaa, ɗu jomin kidooylukoh iñaama. 9 Wayee ɓuwii waa' kilaak
alal wiyewinɗa, Seytaani ɗúkinɓa, ɓa ɓagukin ga kiwaa' kilaak iñcaa
leehoo, caa newan gaɓa. Iñcaama laakoo haf ee ca joffii. Cërí yahi
ɓo', ca ëewdohiri ga kisaŋku'. 10 En ki'enaa, kiwaa' hëelís kihëpí' kërí
límí enaama yibóní' yaa en ɓéeɓ. Ɓíinoo waaru kilaak hëelís hen bi
tah ɓa gëmissii, ee keeñcaagaɓa gúri ga ndaga sooli cihëpí'.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

11 Kon fu nak, fu Tímotée, fu yii fu en ɓo'-Koohɗa, núpaa iñcaama.
Heelaa ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh. Taabukaa iñaa ya nakoh, dëkaa
ga kigëm gari, waaraa mooroomfu. Tookaa kimúuñ ee fu yewin jam na
ɓéeɓ. 12 Lebirohaa lebirii wijófí'wii ngëmii meekisohɗa, abaa kipeskii
leehoo taa' Kooh ɓayohhaa kilaas gakaɗa. Ngëmaama wërí fu seedi'ee
ga fíkíi ɓiɓo' ɓiyewin.

13 Fodaama, ga fíkíi Kooh yii on iñaa en tóoh kipesɗa, na ga
fíkíi Yéesu Kiristaa yii ga fíkíi gúwernëe' Poos-Pílaat, seedi''a seedi
wimórí'ɗa, mi ebillaa iñii yii: 14 taabukaa iñaa mi wo'eeraaɗa, kaa
líiɓ ga dara yibóní' ee ken hanat kilaak dara iñaa ya síkohanndaa,
bi ga daa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu feeñukan ga ndamaagari.
15 Feeñukaama, Kooh haywa kitum ga wahtaa ya amɗa. Kooh ya
haŋci, yërí mín ga tóoh, yërí onohi jam, yërí en Buurii buu'cii, yërí
en Ha'mudii ha'muncii. 16 Ya haŋci doŋ, yërí kaananndii, ya dëk ga
lee'laat waa ken mínoo kideey. Ken mosoori kitík has ee ken mínoori
kihot. Yërí laak ndam, ee yërí mín bi taa'; aameen.

17 Ha'-alalcii ga ëldúnaɗa, dígalaaɓa, ɓa watuk kiɓëwí' hafɓa. Fu
wo'ɓa ɓa hanat kilík yaakaa'ɓa ga alalaa wóo'tii. Ɓa namat kitík
yaakaa'ɓa ga Kooh yii oniruu iñaa en tóoh bi dooy ee ɗu neɓlukigaɗa.
18 Dígalaaɓa kitum iñaa jofin, ɓa en ɓuwaa yewinɗin tumeen cijófí',
ɓa took ki'onoh, ɓa took kiwaroh na ɓuwaa laakooɗa. 19 Fodaama, ɓa
hay hafɓa kinëgírohi alal wijófí', wiwóorí', waa aaw fayuu', en ɗanaa
ɓa mín kilaak kipeskaa kukayohkaa.

20 Kon, Tímotée, abaa iñum Kooh díŋkaanndaaɗa dijófí', fu watuk
ki'aas ga wo'eencaa laakoo haf ee ca taammbii na ngëmii. Watukaa
ɓan ki'aas ga iñcum ɓuwum toon ki'ínoh jëgírohi ga Waasiiɗa ee ca
enndii kayohɗa. 21 Laakin nak ɓuwaa taabuk iñcuma jëgírohuɗa, kërí
tah ɓa ɗeegin ngëmii.

Mi yii kíim Kooh ya barkeellúu.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa fërí fii. Man na ya bínfa lakanaa yaa lagussa ga kasu ga Room (2 Tímotée 1: 17; 2: 9; 4: 10,16).

Pool ɗewoh ga kigërëm Kooh ga kiwaarohkaa na ngëmaa Tímotée laakɗa.

Pool ínoheera an iñaa tessi ga kipesɗa yewinissii, tessari kibín Tímotée ki'ebilli ya am bi yëgís ga ngëmii, na kilebiroh bi jof ee ya heel besaa en ɓéeɓ ki'en soldaa' Yéesu Kiristaa yijúwí' (1: 3–2: 13). Ya nakki ki'am bi yëgís ga ngëmaa fodaa gari (2: 14–4: 5), na kiguu'guuluk ga kijëgíroh Wo'eenaa Kooh taaboh na iñaa Këyítfaa fisela'í'faa wo'ɗa ee ya abuk ga ɓéeɓ iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii. Pool tíkka ga an, ya lebirohin bi matin ee diimanaa ya ka' kilaaknee Yéesu Ha'mudii. Ya nakoh an kerceenaa en ɓéeɓ jom kitum fodaagari.

Këyítfii fii fërí ɓéeɓ yaakaa' an Pool mëeñjohfa kibín ga kipesci.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool dígalla Tímotée (*1: 3-18*)
3 - Kilebiroh ki'en soldaa' Kiristaa yijúwí' (*2: 1-26*)
4 - Ɓadukeenaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa (*3: 1-9*)
5 - Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa (*3: 10–4: 8*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa; taŋkoh (*4: 9-22*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa' ka, ya
wossaroo kiyéegaloh kipeskii dígussuu, ɗu ɓii ɗu en wíinoo na Yéesu
Kiristaaɗa. 2 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tímotée, kowukiigoo mi
keeñukɗa. Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, ɓa
barkeelattaa, ɓa laak yërmaandi garaa, ɓa onndaa jam.

Pool gërëmmba Kooh ga Tímotée

3 Mi yii gërëm Kooh, ya yii mi jaamuki na hel widëlí' fodaa daa
ɓicaasammboo tumeekaɗa. Wekoo nohoo, wahtaa mi kíim Kooh tóoh,
helloo ka' garaa. 4 Mi níindísuk moonca fu ɓúukee ga wii mi en na
kiyahɗanaa, mi waa'sissaa kihotis, bi fu mín kisóosí' keeñnjoo. 5 Mi yii
níindísuk ngëmii wiwóorí'wii fu taam nawaɗa. Ngëmaama mi ɗeɓwa
kihot ga Lówís caasamfu yiɓeti na ga Ëníis eefu, ee wóorinndoo an wa
wii garaa.

Pool daassa Tímotée

6 Ërí tah, mi níindíssaa fu obis fodii kiwii iñii Kooh onndaa kimín
ga wii mi tíkkaa yah ga haf kikíimi'taaɗa. 7 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii
Kooh onnduuɗa tumooruu niik, wayee wa en Helaa oniruu dooli na
kimín kiwaaroh ga díkaantiruu, na ɓan kimín ki'am haffu. 8 Kon nak,
kiseedi' Ha'mudiigaruu hanattaa ki'ap kaci, ee mi hanattaa ki'ap kaci
ɓan ga dii mi lagu ga kasu ndaga kiseedi''i'ɗa. Namaa sah kitook
kisodalu fodiigoo ndaga Hewhewii winéwí'wii, fu taam ga na doolii
Kooh onndaaɗa. 9 Kooh yiima, yërí músalluu, ya ɓayyaruu, ɗu en

ɓiɓo'ci ɓisela'í'. Enndii tumeenciigaruu tah ya tummbaka, wayee
yërí abeeka kitum ee ya waareeruu kiteeɓ kijofkaagari. Lak ëldúna
sakussii duum, ya ammbaruuka kiteeɓ kooroh ga Yéesu Kiristaa. 10 Ee
diima deŋ wa hotukin ga wii Yéesu Kiristaa, Músalkaatiigaruu hay
ëldúnaɗa. Ya ɗúbí'ta kikaan, ee kooroh ga Hewhewii winéwí'wii ya
léerí'ta ga ɓuwii kipeskaa kikaan mínoo yen gakaɗa. 11 Kiyéegaloh
Hewhewiima tah Kooh fallaroo mi ennda yéegaloh, apotaa' na
jëgíroh. 12 Iñaama tah ɓan mi kooruk mesiklaatcii cii. Wayee mi
rúussii ga ndaga ɓii mi gëm gariɗa, mi ínohinndi ee wóorinndoo an
ya laakin dooli kinii' iñii ya díŋkaanndooɗa bi ga besaama Yéesu yah
ki'atti ɓuwiiɗa. 13 Malkaa ga wo'eencii ciwóorí'cii mi wo''aaɗa, fu
taabukca. Abaa bi yëgís ga ngëmii na kiwaarohkii laak ga ki'enfu
wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa. 14 Abaa iñii yijófí'yii Kooh díŋkaanndaa
dijófí', taam na dímalii Helii yisela'í'yii en garuuɗa.

Fítaa Onesifoo' laakɗa

15 Fu ínohin an ɓéeɓ ɓu-gohaa Aasíi foñuununndoo ee ɓuwaama,
Fígeel na Hermogeen boku ga. 16 Ɓu-kaan Onesifoo' nak, mi yii kíim,
Ha'mudii laak yërmaandi gaɓa, ndaga Onesifoo' yewineera kidëlí'
heliigoo ee dii mi ɓagu na ceenɗa mosoo ki'en kaci gari. 17 Ee sah ga wii
ya hay Roomɗa, ya nammbaroo ki'aaw kiraas daa en tóoh bi ga daa ya
hotohhooɗa. 18 Mi yii kíim Ha'mudii onndi kilaas ga yërmaandaagari,
ga besaama Yéesu haysisanɗa. Fu, fu wëñ ɓaa en ɓéeɓ ki'ínoh daa ya
hídeeroo ki'amɗoh, ga waa mi en ga teeraa Efeesɗa.

2

Lebirohat

1 Kon Tímotée, kowukiigoo, lísaa kiɓaatuk dooli kooroh ga Kooh, ya
yii ya teeɓpuu kijofkiigari ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.
2 Ee iñcaa fu kelohee mi jëgírohi ee ɓo' ɓiyewin seedi'incaɗa,
jëgíraaca ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓaa ɓa ɓan hayca kimín kijëgí' ɓo' ɓiliis.
3 Ɓewaa ɓakfu ga coonucii ɗí en na kidayɗa, fu en soldaa' Yéesu
Kiristaa yijófí'. 4 Ɓaa ekuk kisoldaa' ɓítukoo ga enaamacaa ɓuwaa
enussii soldaa'ɗa en lak ya waarin kineɓloh ɓaa tahhi ki'ekukɗanaa.
5 Ee ɓan ɓaa tum lëgëy kifool laakoo ndam ga en lak ya taammbii ga
iñcaa foolaa meekisohɗanaa. 6 Línohaa kooruk coonufaa kilín yërí
ɗewan kiɓonuk. 7 Lëgísaa helfu ga iñcii mi wo''aa cii, en ɗanaa,
Ha'mudii hayyaa ki'on ki'ínoh iñaa en ɓéeɓ.

Kipeskaa Pool teewohɗa

8 Níindísukaa Yéesu Kiristaa, yii mílís ga ɓuwaa kaaninɗa, yii bok
ga níilaa buu' Dëwít, fodii dii Hewhewii winéwí'wii mi yéegaloh
wo'kaɗa. 9 Hewhewii winéwí'wii wiima wërí tah mi tíku mesiklaat,
karin bi ga kiɓagu na ceen fodii tumoh-kofeel, wayee Wo'eenii Kooh
ɓagussii. 10 Ërí tah mi tookin kikooruk ɓéeɓ mesiklaatciima ndaga
ɓuwii Kooh tanukɗa, doonaa ɓa ɓan, Yéesu Kiristaa músalɓa ee ɓa
laak ndam bi taa'. 11 En ki'enaa, wo'eencii cii wo'een ciwóorí':
«Binaa ɗu kaan narinaa,
ɗu hay nari kipes ɓan.
12 Ee binaa ɗu guu'guuluk bi leehaa,
ɗu hay nari kibok kinguuruk.

Wayee binaa ɗu taasukkinaa
ya ɓan, ya hayyuu kitaasuk.
13 Binaa ɗu tummbii iñaa ɗu dígoh nariɗanaa,
ya ga kihafci, ya hay kitum iñaa ya dígoh naruuɗa.
En ki'enaa, Kooh mínoo hafci kitaasuk.»

Lëgëyaa neɓ Koohɗa

14 Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kiníindís. Dímalukaaɓa ga fíkíi Kooh
ɓa íis ga kuwo'een jíinoo doŋ ɓa ñaroh ga kiñaroh bi. Iñcaama laakoo
haf ee ca ëewdohi ɓuwaa súkúrukicaɗa ga kisaŋku' doŋ.
15 Tumaa tóoh bi fu en ɓaa Kooh tookɗin, fodii ɓaa lëgëyaagari
enndii kaci gari, yaa jëgírohi bi júɓ Wo'eenii wukayohwii. 16 Kaa aas ga
wo'eencaa laakoo haf ee taammbii na kigëm Kooh. Ɓuwaa wo'icaɗa ɓa
wëñi ki'úsaayoh na Kooh. 17 Wo'eencaa ɓa jëgírohiɗa man na puusaa
uruk hen, waa línuk kilínuk. Ɓuwaama Ímenee na Fílet boku gaɓa.
18 Ɓa ɗeegin Waasii wukayohwii, ɓa ɓum ɗeeŋlukoh ɓiɓo' ɓiyewin
ndaga ɓa jëgíroh an kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa paafin. 19 Wayee
ɓuwii gëm kayoh-kayoh ga Koohɗa yëgísuunun ga ngëmiigaɓa en fan
la'-atoh wiyëgísí', waa yípohu tawah. La'-atohaama, wo'eencii cii cërí
bídu ga an: «Ha'mudii ínohin ɓuwaa en ɓuuciɗa.» Bíduunun ɓan an:
«Béeɓ ɓaa ɓay teekii Ha'mudii, úsaayat yibóní'.»
20 Ga kaan ha'-alal, enndii rek paŋkaahcaa hëwírohu wúrúus na
hëelís laak da, laakin ɓan caa pesu ga doo' na caa muulohu na ban.
Cíinoo lëgëyukohsi ga bes hew jam, cíinoo lëgëyukohsi ga besaa en
ɓéeɓ. 21 Man fodaama na ɓuwii gëminɗa: binaa ɓo' líiwí'tii hafci ga
iñcumanaa, ya man na paŋkaahcaama lëgëyukohsi ga hew jamɗa.
Ya yah ɓo' yaa faanɗu Kooh haŋ, yaa laakɗan Ha'mudii jeriñ, yaa
mínin kitum tóoh iñaa jofin.
22 Núpaa kitaabuk neɓlaat-kumuuncum ki'oomaa enukohiɗa. Hee-
laa ki'en ɓo' yijúwí', fu dëk ga kigëm ga Yéesu, fu waaroh na ɓuwii,
fu laak jam na ɓéeɓ ɓuwum wo'i teekii Ha'mudii na keeñ wisétí'ɗa.
23 Kaa aas ga wo'een-dofcum laakoo hafɗa ndaga fu ínohin an ca
límí ñaroh kesi. 24 Súrga Ha'mudii nak jomoo kiñaroh. Ya jom kineɓ
kiwo'oh, ya en ɓaa mínin kijëgíroh ee ya took kimúuñ coonucaa
ɓuwaa tíkiriɗa. 25 Ɓuwaa sagi iñcii fu jëgírohiɗa, ɗúkohaa naɓa
hen. Mín ki'en Kooh onɓa ɓa súpít halaatcaagaɓa bi ɓa ínoh Wo'eenii
wukayohwii. 26 Fodaama, helcaagaɓa íkuk gaɓa, ɓa rëc ga fíraa
Seytaani ɓageeɓaɗa, ɓa ennda ga iñaa neɓpiɗa.

3

Ɓadukeencaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa

1 Kon, fu Tímotée, ínohaa iñii yii dijófí': bescaa mëeñjohanɗa yah
bes ciméeskí'. 2 En ki'enaa, ɓuwii ínohsan hafɓa rek, ɓa hay kigëm
hëelís lool, ɓa kaañ kindamuk bi hëp, ɓa ɓëwiri hafɓa, ɓa yewin
kipok kiwo'. Ɓa kelohanndii wo'een paamɓa na wo'een eewɓa, ɓa
gërëmanndii ken, ɓa faali'anndii iñaa sela'in. 3 Ɓa hay kisúɓ keeñ, ɓa
yërëmanndii ken, ɓa yah kidëk ga kiwo' yibóní' ga ɓimooroomɓa, ɓa
mínanndii ki'am hafɓa, ɓa hay kisoot bi hëp ee ɓa waaranndii kihot
ga yijófí'. 4 Ɓa dëkan ga kitoon ɓimooroomɓa, ɓa leelan kibët, ɓa hay
hafɓa kiɓëwí' bi ɓa'. Ɓa wëñan kiwaa' iñaa neɓ gaɓa loo Kooh. 5 Ɓa

teewohan kilaak ngëm ee lak ɓa tookkii ga keeñɓa doolaa ga kigëmɗa.
Ɓuwaa man fodaama, úsaayaa gaɓa.
6 Ga ɓuwaama nak, laakin ɓaa aasi ga ɗuuy kaancii, kiɗúk ɓeticaa
nooyin haf. Ɓeticaama, dooli baakaa' tíkukinɓa ee ɓa taabuk neɓlaat-
kumuunaa en tóoh. 7 Ɓeticaa man fodaamaɗa ɓan, hídaa kidëkɓa
ga kijaŋ tóoh, mínsanndii múk ki'ínoh kayoh. 8 Fodaa Sanees na
Samberees✡ heñohsee Móyíis kuɗewaaɗa, ɓuwiima ɗúki ɓeticaaɗa
ɓii heñoh Kayohfii. Ɓa ɓay hel nof-moroo ee ngëmaagaɓa enndii
ngëm. 9 Ɓuwaama nak waasɓa úsaayanndii. En ki'enaa, ɓéeɓ ɓuwii
hay ki'ínoh an ɓa halaatoo fodaa ka dalee Sanees na Sambereesɗa.

Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa

10 Fu nak Tímotée, fu ínohin dijófí' iñii mi jëgírohɗa, na
ɓadukeeniigoo, iñii mi heel ga lëgëyii mi tumɗa, ngëmii mi laakɗa,
dii mi hín kimín kitook kimúuñɗa, dii mi hín kiwaa' ɓuwiiɗa, dii
mi kaañ kiguu'guulukɗa. 11 Fu ínohin ɓan dii mi hín kisodalu ga
kipessooɗa, na mesiklaatcaa mi day ga dëkaa Añcoos, waa Íkoñom na
waa Lísta'ɗa. Kihatalu ga kipeskii kiida mi daycii dii? Moona tóohca,
Ha'mudii músallaroo ga. 12 Ee sah ɓuwii waaru kijúɓ ga fíkíi Kooh, ɓa
en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa hay kihatalu ga kipesɓa, 13 wayee nak
ɓuwii ɓibóní'ɓii na ɓuwii wíili kiɗúk ɓimooroomɓaɗa, ɓa yah kiwëñ
kiɗúruk ga kibon. Ɓa yah kimúuyi' ɓuwii wayee ɓa ga kihafɓa, ɓa
hay kimúuy ɓan. 14 Fu nak, abaa bi yëgís ga iñum fu jaŋ ee fu hotin
an wa kayohɗa. Fu ínohin ɓuwaa jëgí'taawaɗa. 15 Bíncii cisela'í'cii, fu
ínohca ga ki'oomaafu bi ga wati. Ca dooyin kitum garaa hamham, waa
ëewdohi ga kimúc ɓéeɓ ɓaa gëmin ga Yéesu Kiristaa. 16 Ɓéeɓ Bíncii
cisela'í'cii, Kooh híi' ɓo'-súusúus ga kibínca. Ca laakin jeriñ kijëgíroh
kayohfii, kiteeɓ ɓo'-súusúus iñcaa ya tumi ee jommbiiɗa ki'en, kiko'
ɓuwii taammbii ga iñaa jofin, ki'ëewdoh ɓo' ga kipeskaa júwin. 17 En
ɗanaa, ɓaa en yuu Kooh ɓéeɓ hay kimat ee ya hay kimín kitum tóoh
iñaa jofin.

4

Pool nakoh kijangat Hewhewii winéwí'wii

1 Yéesu Kiristaa hay kihayis bes. Ya yah buu' ee ya yah ki'atti' ɓuwaa
kaaninɗa na ɓii en na kipesɗa. Kon mi yii dímalukkaa ga fíkíi Kooh
na ga fíkíi Yéesu Kiristaa: 2 jangataa Hewhewii winéwí'wii. Waa neɓ,
waa mesik tóoh, jangataa hen rek. Haydohaaɓa ga kayoh, fu ñariɓa, fu
daasiɓa, fu jëgíriɓa, taam na kimúuñ. 3 En ki'enaa, jamaanu waa hay,
waa ɓuwii waaranndii kisúkúruk jëgírohii wukayohwii. Ɓa waaran
kikeloh iñaa neɓɓa rek. Ɓa hay hafɓa kiheeli' ɓijëgíroh, ɓaa wo'anɓa
iñaa newin. 4 Ɓa hay kiɗúkúruk kayohfii, ɓa súkúruki wo'een ëdítcii
jëgírohuɗa. 5 Fu nak, taabaa ga na kiwíisoh ga iñaa en tóoh, fu took
kikooruk mesiklaat, fu tum lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, ee
fu tum lëgëyumgaraa Kooh nakkaaɗa bi mat.
6 En haffoonaa, mi enin anahaa seeyuunun bi ki'an doŋ tes ga ndaga
kikaanndoo deeyin. 7 Mi lebirohin lebirii bi jofin, mi foolin bi mi topin,
mi yii na ngëmiigoo bi wati. 8 Diimaɗa neehalaa Kooh faani'too ga
ndamii mi laak ga kijúɓ ga fíkíiciɗa waa sekkoo. Ha'mudii, atti'ohii

✡ **3:8** 3: 8 Malkat Eksoot 7: 11-22.

yijúwí'yii hayyoowa ki'e' bëríinaa ya hayisanɗa. Ya eranndiiroowa mi haŋngoo doŋ wayee ɓan ya eran ɓéeɓ ɓuwii neɓluk ga kihotissiɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

9 Tumaa tóoh fu hayyoo kiwaaknee ga iñaa wëñ kigaaw. 10 Demaas
foñinndoo, karin teeraa Tesaloník ndaga kiwaa' enaama ëldúna.
Kereseen karin gohaa Galasíi. Tít ɓan karin gohaa Dalmasíi. 11 Lúkkaa
doŋ yërí tes naroo dii. Fu en na kihayaa, ɓaydohaa Marka ndaga ya
laakɗinndoo jeriñ lool ga lëgëyii mi enukohɗa. 12 Mi wosin Tisik teeraa
Efees.
13 Fu en na kihayaa, haydohɗaaroo kúltí-soosoosfaagoo mi foñ ga
teeraa Torowaas, ga kaan Karposɗa. Haydohɗaaroo ɓan këyítcaagoo,
wëñaa ga caa hëwírohu onɗa.
14 Ëlíksaan, tíwohaa, tuminndoo mesiklaataa en ɓéeɓ. Wayee
Ha'mudii hayyi kifay ɓéeɓ iñcaa cibóní'caa ya tumɗa. 15 Kon fu
ɓan watukaari ndaga ya dëk kiheñoh ga daa ya mos kimín iñii ɗu
jëgírohɗa.
16 Waa mi ɗeɓ kika' kilayoh ga fíkíi atti'ohcaaɗa, ken amɗohhiiroo,
ɓéeɓ foñnjaroo. Kooh nak hanatɓaka ki'aboh. 17 Ha'mudii yërí
amɗohhoo, líifí'taroo na dooli, bi mi mínnda kiyéegaloh dijófí'
Wo'eeniigari. Ee fodaama ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa mínussawa
kikeloh. Ee ɓan Ha'mudii onndaroo kirëc ga kúuw gayindi.
18 Ha'mudii hayyoo kidëk kimúsal ga ɓéeɓ iñaa bonin; ee dara
ocooroo, ya ekkoo ga nguuraagari ga ɗookɗa. Ndam aawat gari bi
taa'. Aameen.

Taŋkoh

19 Kon këñí'ɗaaroo Pírísíl, ya na Akílaas, na ɓu-kaan Onesifoo'.
20 Erasti, yaa tessa ga teeraa Korenti. Torofím nak ɗúukoolee hen,
mi foñnjari ga teeraa Mílet.
21 Tumaa tóoh bi fu gaaw kile' dii balaa soosoosii aasaa. Ebulos,
Pudensi, Linus, Kolodíyaa na ɓéeɓ mbok-kerceencii diiɗa ɓii këñí'taa
ga.
22 Mi yii kíim Ha'mudii ya níi' helumgaraa, ya barkeellúu ɗú
ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool bín
Títɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín Tít. Tít enéeríi yaawúu' wayee ya gëmmba ga Kiristaanii. Ya taabin na Pool kiɓaaɓ waas ciyewin ee yërí tíidee kot kijúwohi' Pool na kerceencaa ga Korentiɗa (2 Korenti 7: 6-16). Këyítfii fii laak Tít ga Keret, dëk waa giiyaa wíil. Pool yërí foñeeri daama, sassari kitan ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga jaangaa. Ya jomee ɓuwaa kiteeɓ daa ɓaa en ɓéeɓ jom kiman ga mooroomciɗa na daa kipeskaagaɓa jom kimanɗa. Ya wo''ari ɓan ki'on hel gu'gicaa, oomaacaa, ñaamcaa na daa ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa jom kimanɗa.

Këyítfii Pool bín Títɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-4*)
2 - Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaaɗa (*1: 5-16*)
3 - Jëgírohii wukayohwii (*2: 1-15*)
4 - Ɓadukeen kerceen (*3: 1-11*)
5 - Taŋkoh (*3: 12-15*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi súrga Kooh ee mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi sasu
kinook ga ngëmii ɓuwii Kooh tanukɗa na ki'ínohlukohɓa kayohfii
taaboh na ngëmiigaruuɗa, 2 en ɗanaa, ɓa laak yaakaa' kilaas ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa. Kooh yii wo'i kayoh kesiɗa dígeeruu kipeskii
kiima, lak ëldúna sakussii duum. 3 Ga wahtaa Kooh Músalkaatiigaruu
amɗa, ya onnda Wo'eenaagari ki'ínohuk. Wo'eenaama wërí en iñii ya
sassoo kiyéegalohɗa.
4 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tít, fu yii mi aboh fodii kowuroo
kayoh-kayoh ga ngëmii ɗu bokɗa. Mi yii kíim Kooh, Paamudii, ya na
Yéesu Kiristaa Músalkaatiigaruu, ɓa barkeellaa, ɓa onndaa jam.

Ɓaa kuliyuk ga jaangu

5 Mi foñinndaa duma ga kúlkum Keret doonaa fu lëestí' iñcum tes
kituuki'ɗa, ee fodaa mi nakeeraakaɗa, ga teeraa en ɓéeɓ, fu tan ɓuwaa
kuliyukan ga jaangaa en daamaɗa. 6 Ɓaa kuliyuki ga jaangu nak jom
ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'. Ya jom ki'eem ga ɓetici
doŋ. Towutaagari jomin kigëm ga Yéesu, teekɓa hanat kibokidohu ga
iñaa joffii, ee ta kelohi'ti.
7 En ki'enaa, ɓaa kuliyuk ga jaangu jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo'
wo'an gari yibóní' ndaga ya sasu kituukuk lëgëyii Kooh: ya jomoo
kiɓëwí' hafci, ya jomoo kiyooɓ ki'ayluk, ya jomoo ki'en anoh, ya jomoo
kigaaw kifeekoh, ya jomoo kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas.
8 Wayee ya jom ki'en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa waarin yijófí'.
Ya jom ki'en ɓaa wíisohin, ɓo' yijúwí', ɓaa erin Kooh hafci, ɓaa mínin
hafci ki'am. 9 Ya jom ki'en ɓaa abin bi yëgísin ga Wo'eenii wukayohwii
taabohin na iñii jëgírohuɗa. Fodaama, ya hay kimín kidaas ɓuwaa
ɓíinoo, kooroh ga jëgírohii wukayohwii wiima, ee ɓan, ya mín kiɓúl
ɓuwaa saŋwaɗa.

Kiwatuk ɓuwii jëgírohi sabohɗa

10 En ki'enaa, yewinin ɓuwaa kelohsoo wo'een ken. Ɓa ɗúki ɓuwii
na wo'eenciigaɓa laakoo hafɗa. Ɓuwaama, yaawúu'cii enu kerceenɗa
wëñu ga kiyewin. 11 Ɓuwaama, fu jominɓa kiwo' ɓa laŋ túuwtaagaɓa,
ndaga ɓa hícísohi kaan ñeeɓ, ɓa jëgírohi iñaa jomoo ki'en ee kiheel
kilaak hëelís ga iñaa enndii waas tahka. 12 Laakin ɓo' yaa bok gaɓa
ee ya sëldíigaɓa, ya wo'ee an:
«Ɓu-Keret mos ki'enu ɓikaakoh-saboh,
ɓa ɓijúu' ɓisóotí',
ɓa ɓiɓo' ɓisëgí'-coonu, ɓaa liilukin.»
13 Ɓaa yaama, iñaa ya wo' gaɓaɗa kayoh. Këri tah, ñaraaɓa
ña' citamohí', en ɗanaa, ɓa laak ngëm wukayoh-kayoh, 14 ee ɓa íis
kitaabuk wo'een ëdítcii yaawúu'cii, na iñcii ɓa ebilohi kitum ee meyoh
ga ɓuwaa súugúrukuunun Kayohfiiɗa. 15 Ɓaa setin ga fíkíi Kooh, tóoh
setin ga fíkíici. Wayee ɓuwii setussii ga fíkíi Kooh ee ɓa gëmmbiiɗa,
dara settii ga fíkíiɓa. Halaatcaagaɓa na helcaagaɓa moroo. 16 Ɓa
tooni ki'ínoh Kooh, wayee tumeencaagaɓa kaakɗinɓa saboh. Ɓa ɓiɓo'
ɓi'araami', ɓa kelohoo wo'een ken ee ɓa mínoo kitum dara yijófí'.

2

Jëgírohii wukayohwii

1 Fu nak, jëgírohaa iñaa taabohin na jëgírohii wukayohwii.
2 Gu'gicum, wo'aaɓa ɓa en ɓuwaa wíisohin, ɓaa onuunun cée', ɓuwaa
taabu na hel, ɓuwaa laakuunun ngëm wiyëgísí', ɓuwaa waaruunun
ɓimooroomɓa ee tookuunun kimúuñ.
3 Fodaama ɓan, ya'ɓucum, wo'aaɓa ɓa ɓay ɓadukeen ɓaa pes ga
iñaa Kooh waa'. Ɓa hanat kiɗooɓ mooroomɓa, ɓa hanat kihaabin
ga ki'an, ɓa jom kidígaloh yijófí', 4 Fodaama, ɓa yóodí' ɓeticaa han
kipajukɗa kiwaa' yaalɓa na towutaagaɓa. 5 Ɓa yóodí'ɓa kitaam na
helɓa na kisaŋ caahan, kitook kitoputu' kaancaagaɓa bi jof, ki'en ɓiɓo'
ɓijófí', kikelohi' yaalcaagaɓa doonaa ken wo'oo yibóní' ga Wo'eenii
Kooh.
6 Oomaa-yaalcum ɓan, wo'aaɓa, ɓa en ɓuwaa taabi na hel 7 ga
iñaa en tóoh. Fu ga kihaffu, tumaa yijófí' doonaa fu en ga oomaa-
yaalcum ɓaa ɓa malakan gari. Jëgírohumgaraa setat, wa laak haf.
8 Wo'eencumgaraa enat wo'een kayoh, caa ken mínoo kinís, doonaa
ɓuwum sagoh naruuɗa hotoo dara iñaa ɓa wo'an garuu yibóní' ee ɓa
líif na kaci.
9 Ɓuwum abu ñaamɗa nak, ɓa kelohɗat ha'muncaagaɓa ga iñaa
en tóoh. Ɓa heelat kitum iñaa neɓ ha'muncaagaɓa ee ɓa hanatɓa
kiwedi'. 10 Ɓa hanatɓa kiloki'. Ɓa namatɓa kikelohi' ga tóoh, en ɗanaa
ha'muncaagaɓa ɓaama hay ki'e' cée' wiyaak iñii ɗu jëgíroh ga loo
Koohyii músalluuɗa.

Kijofkii Kooh onoh kimúc

11 En ki'enaa, Kooh teewohin kijofkiigari on ɓéeɓ ɓuwii kimúsaluɗa.
12 Kijofkiima jëgí'tuu ki'íis kitaabuk kipes kibóní' na kiwaa' ëldúna
ee ga jamaanii ɗu enoh diimaɗa, ɗu ëewruk ga kipes ga iñaa hídin,
ga iñaa júwin na kitum iñaa Kooh waa'. 13 Ɓu jom kisek fodaama
besaa winéwí'waa ɗu yaakaa'ɗa. Besaama wëri Yéesu Kiristaa,
Músalkaatiigaruu, yii en Koohyiigaruu wëñ ɓéeɓ, yah kihayis taam
na ndamɗa. 14 Ya ga kihafci, ya erohin kumuunkaagari ndaga ɗu,

kimúsalluu ga tóoh yibóní' ee ya tuminnduu heetaa en wuuci, waa
setin ee kaantukohi ga kitum yijófí'.
15 Iñuma yërí fu jom kijëgíroh, fu daasiɓa, fu ñariɓa, fu taam ga na
kimat sëk. Kaa took nak ki'eewu!

3

Ɓadukeen kerceen

1 Níindísaa ɓéeɓ ɓuwaa an ɓa jomin kikelohi' ha'-nguu'cii na
ɓuwum tuukukcaɗa✡, ɓa tooki'ɓa ee ɓa tuuk ga kitum yijófí'yaa en
ɓéeɓ. 2 Ɓa hanat kiɓas ken, ɓa yewinat jam, ɓa mínat kibayaloh, ɓa
teewoh keeñ wimórí' ga ɓéeɓ. 3 En ki'enaa, kuɗewaa, ɗu ɓan, ɗu
halaatéeríi kayoh, ɗu tookɗéeríi ken, ɗu múuyeera, ɗu enee ñaam
ɓéeɓ iñaa neɓ kumuunnduu na iñaa ɗu waa'. Ɗu ínohee kisoot na
kiɗíibuk kilaak. Ɗu ɓërí calee kisagu ee ɗu ɓaa sagoh ga díkaantiruu.
4 Koohyii músalluuɗa nak teewohha kijofkiigari na kiwaa'kii ya waa'
ɓuwiiɗa, 5 Ya músallaruu, ee enndii an iñcaa ɗu tumɗa júwin, wayee
ya laakee yërmaandi garuu hen. Ee, ya músalinnduu, onndaruu
kilímukis ga kipes ki'as koorohha ga músú-bëtísimaa, na Helaa
yisela'í'yaa. 6 Helii yisela'í'yii yiima, Kooh yoosukɗinndi ga ɗookkuu
bi dooyin koorohha ga Yéesu Kiristaa, yii músalluuɗa. 7 Fodaama,
ga kijofkaa ya teeɓpuuɗa, ya abohharuu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici ee ya
onndaruu kilaas ga kipeskaa leehoo taa' ɗu yaakaa'ɗa.
8 Iñii yii wo'een wiwóorí', ee mi waarin fu tuuk ga tek, en ɗanaa
ɓuwii gëmu ga Koohɗa, ɓa ëewruk ga kitum iñaa jofin. Iñaama jofin
ee laakin jeriñ ga ɓuwii.
9 Wayee kaa aas ga wo'een-nookohcaa laakoo haf, kaa aas ga kikín-
caasamunkaa ínohoo kileeh, kaa ñaroh ee kaa nookoh ga loo Waasii
Móyíis. Iñcaama laakoo jeriñ ee ca laakoo solu. 10 Ɓaa haydoh
kihëgískoh ga ɗuuy ɓuwumaa, ñaraari waas kíinoo bi ga waas kanak.
Ya íissiinaa, kaalaari ga jaangaa. 11 Ɓaa man fodaama, wóorattaa an
ya ɗeegin Waasii wukayohwii, ee ya ɗuucuk ga kitum baakaaraa, ya
yaa saŋku' hafci.

Taŋkoh

12 Mi hayyaa kiwosoh Artemas wala Tísík. Binaa ya le'aa, leenaa
tumaa tóoh fu gaaw kihay fu daɓpoo ga teeraa Níkópólís. En ki'enaa,
mi am ki'ennee daama binaa soosoosii aasaa. 13 Tumaa tóoh, fu
amɗoh Senaas, layohohaa, ya na Apoloos, en ɗanaa ɓa ñakoo dara
ga ɓaawaagaɓa. 14 Ɓuwii bok naruu ngëmɗa ɓan, ɓa guu'guulukat ga
kitum yijófí', en ɗanaa, sooliciigaruu wëñ kiɓítohɗa, ɗu mínca kipay.
Ee fodaama, kipeskaagaɓa laak jeriñ.
15 Ɓéeɓ ɓuwii enu naroo diiɗa, ɓii këñí'taa ga. Këñíraa ɓéeɓ
fiiliimuncumgaruu boku naruu ngëm enu dumaɗa. Mi yii kíim Kooh
ya barkeellúu ɗú ɓéeɓpúu.

✡ **3:1** 3: 1 Mëdírohat na Room 13: 1; 1 Pee' 2: 13.

Këyítfii Pool bín
Fílemoŋɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Pool bídeefa fiiliici Fílemoŋ. Fa wo' ga loo kimat ga ngëm na ga loo ki'en ñaam. Fílemoŋ nak dëk teeraa Koloos ee ya enee ɓo' yilëekí'-teek daama. Ya súkúrukka iñaa Pool jangat ga loo Hewhewii winéwí'wiiɗa, ya gëmmbawa, ee ga saasi, ya aassa ga kikerceen. Ya laakeera ñaamaa teeku Onesím. Onesím nak núppa; Kooh tummba ya hotohha na Pool lak yaama yaa ga kasu. Pool yéegallari Hewhewii winéwí' wii ga loo Yéesu Kiristaaɗa. Fodaama, ya aassa ɓan ga kikerceen.

Këyítfii fii nak Pool bínndafa Fílemoŋ ya bayal Onesím. Ya ebilla Onesím kiɓayfa na kihafci bi ga Fílemoŋ. Newee Fílemogaa ya tum ga Onesím iñaa neɓpi bi ga sah ki'ap ndaga lak waas oninndika. Pool nak kíimmbari ga këyítfiima ya abohoo Onesím fodii ñaamaa núp hen. Ya kíimmbari kitookki ga kaanci na keeñ wimórí' ndaga Onesím nari ɓa ɓanak ɓéeɓɓa, ɓa bok ngëm ee ɓa enin wíinoo ga Yéesu Kiristaa.

Këyítfii Pool bín Fílemoŋɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga Fílemoŋ (*4-7*)
3 - Pool nak Fílemoŋ yen aaw ga Onesím (*8-22*)
4 - Taŋkoh (*23-25*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu ndaga lëgëyii Yéesu Kiristaaɗa,
mi na mbokkuu Tímotée, ɗí ɓërí bínndaa këyítfii fii, fu Fílemoŋ, fu
yii ɗí keeñukin ee fu taam naríi ga lëgëyiiɗa. 2 Ɗí ɓii këñí'taa, fu na
ɓan mbokiigaruu yiɓetiyii, Apfíyaa, na Arkíp yii taam naruu ga lebirii
kituuki' ngëmiiɗa, na ɓan ɓuwum gëmin ga Yéesu ee hídírukohsi ga
kaanfuɗa. 3 Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii, ɓa barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga Fílemoŋ

4 Saycaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa ee mi gërëmi Koohyii
mi jaamukiɗa. 5 En ki'enaa, mi kelohin ngëmii fu laak ga Yéesu,
Ha'mudiiɗa na dii fu hín kiwaa' ɓuwii en ɓuu Koohɗa. 6 Mi yii kíim
Kooh, kibokkii fu bok naríi ngëmɗa laak jeriñ, en ɗanaa ka onndaa
kiwëñ ki'ínoh iñaa yijófí'yaa en tóoh ɗu mín kitumi' Kiristaaɗa.
7 Mbokii, en ki'enaa, kiwaa'kii fu waa' ɓuwiiɗa soosin keeñnjoo lool
ee dëlɗin helloo ndaga dii fu yii daas keeñcii ɓuwii en ɓuu Koohɗa.

Pool nak Fílemoŋ yen, aaw ga Onesím

8 Kërí tah, laakin iñaa mi waa' fu tumi'too. Ee hídaa ga dii Kiristaanii
oninndoo kimínndaa ki'ebil fu tummbiɗa tóoh, 9 mi kíimanndaa hen,
ndaga kiwaarohkii en ga díkaantiruuɗa. Mi tumka, mi Pool, mi
gu'gi'in ee mi yii lagussa ga kasu ndaga kilëgëyi' Yéesu Kiristaaɗa.

10 Mi kíimmbaa ndaga Onesím*, yii mi am fodii kowuroo, ee mi en
paamci ga ngëmii aboh dii ga kasii mi lagohuɗa. 11 Kuɗewaa, ya
laakɗéeríiraa jeriñ, wayee diimaɗa, ya hayyaa kilaaki' jeriñ lool fodii
ya laaki'too jeriñɗa.
12 Ya ga kihafci, mi yii ɓoykidohhi garaa, wayee man na mi ɓoykidoh
keeñiigoo sah-sah. 13 Mi waareerari kitëhdoh dii, ga yahaaroo, ya
amɗohiroo ga lëgëyaa fu jomee kitumɗa, waa mi yii lagussa ga kasu
ndaga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. 14 Wayee mi waa'tii kitum
dara ee fu taammbii ga, doonaa, iñii yijófí'yii fu tumɗanndooɗa enoo
gítín garaa, wayee wa en iñaa newanndaa hen.
15 Heyna sah, Onesím hëgísohu naraa iñaa maañnjii, doonaa binaa
ya ɓoyukis garaanaa, ɗú en bi taa'. 16 Ee ya ensisoo fodii ñaam, wayee
ya en iñaa gën kiñaam fúuf: ya yah mbok-kerceenaa ɓéeɓ keeñukin.
Mi ga kihaffoo, ya en iñaama garoonaa, wëñaa ga fu yuma, ndaga ya
yuufu ee ya mbokfu ga ngëmii ɗu laak ga Ha'mudiiɗa.
17 Kon en an fu abinndoo fiiliifunaa, tookaari ga kaanfu dijófí' fodii
enee minaa. 18 Ee ɓan, en an ya tooñinndaa wala ya ɓayɗinndaa
kobotaa, namaaroo kitaabuk. 19 Mi Pool, mi yërí bínndaa iñuma na
yahhoo an: «Mi yërí yahhaa kifay.» Enndii an mi waa'taa kiníindís
an fu ɓayɗinndoo kobot ɓan, ennda fu ga kihaffu. 20 Ee, mbok,
dímalaaroo ga iñaama ndaga Ha'mudii ɗu bokohɗa ee fu dëlí' helloo
ndaga dii ɗu en wíinoo na Kiristaaniiɗa.
21 Ga dii mi enndaa na kibínɗa, mi laakin yaakaa' an fu hay kitum
iñii mi kíimmbaaɗa. Fu hay kitum sah iñaa paaf iñii mi kíimmbaaɗa.
22 Ee ɓan waayukɗaaroo daa mi dëkan. En ki'enaa, mi abin yaakaa'
an mi hayyúu ki'íku ndaga Kooh kelohin iñcii ɗú kíimi'tooɗa.

Taŋkoh

23 Epafaraas, yii mi bok nari kilagu ga kasii ndaga lëgëyii Yéesu
Kiristaaɗa, yii këñí'túu ga. 24 Marka na Arístarka na Demaas na
Lúkkaa, ɓii taam naroo ga lëgëyiiɗa, ɓii këñí'taa ga ɓan.
25 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, barkeellúu.

---

* **1:10** 10 Onesím enee ñaam Fílemoŋ. Ya rëcca bes, ka'ta. Heyna, ya daanee Pool kiwaaknee ga kasu. Teekaa «Onesím» waa' kiwo' «jeriñ». Mëdírohat na 1: 11

Këyítfii bídu
Yaawúu'caaɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii bídu ɓiyaawúu' ɓaa gëmu ga Yéesu Kiristaa. Ɓii bínfaɗa ken ínohoori. En ki'enaa ya ínohin dijófí' Bíncii cisela'í'cii, ndaga ya kooroh gaca kiteeɓɓa kayohfii. Waama lak yaawúu'ciima hatalsee ga kipes hen bi ɓa waa' kifoñ ngëmaagaɓa, iñaama tah ɓii yii bínndaɓa këyítfii fii kidaasɓa, ɓa am bi yëgís ga ngëmaagaɓa ee ɓa soofoo fenoo ga.

Ga jamaanaa caasamuncaa, Kooh pokoh kifiiliimun na yaawúu'caa. Ya wo'eeɓa an binaa ɓo' tum baakaaraa, ya sarahat en ɗanaa Kooh bayalli. Këyítfii fii teewoh an kifiiliimunkii ki'askii Kooh aboh na ɓuwii gëm ga Kowukiigariɗa paafin kuɗewaakaa. Iñii Yéesu Kiristaa tumi' ɓuwiiɗa wëñ kiyak iñaa malaakacaa, yaa Móyíis, yaa Aaron, na yaa Yosúwée tumɗeeɓaɗa. Yéesu Kiristaa yërí en kubaal-sarahkii Kooh apu kinís baakaa'cii ɓuwiiɗa. Kon ɓaa gëm garinaa soolukissii kitum sarah júu' kibayaluk baakaa', Kooh hayyi kibayal.

Këyítfii bídu yaawúu'caaɗa tíidoh anee:

1 - Kooh wo'in kooroh ga kowukaagari (*1: 1-3*)
2 - Yéesu paafin malaakacii (*1: 4–2: 18*)
3 - Yéesu paafin Móyíis (*3: 1–4: 13*)
4 - Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa (*4: 14–7: 28*)
5 - Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii (*8: 1–9: 22*)
6 - Sarahii mëeñjoh kilaakɗa: Kiristaanii erohin hafci (*9: 23–10: 31*)
7 - Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa (*11: 1-40*)
8 - Kiguu'guuluk ga ngëmii (*12: 1–13: 19*)
9 - Taŋkoh na kíim-Koohii mëeñjohɗa (*13: 20-25*)

Kooh wo'in, kooroh ga Kowukiigari

1 Kuɗewaa, Kooh wo''a na ɓicaasammbuu waas ciyewin na ga
ɓadukeen ciyewin, caa bokkii kiman, koorohha ga sëldíigacaagari.
2 Ee ga jamaanuciima mëeñjohɗa, Kooh wo'in naruu koorohha ga
Kowukii. Ya erinka kilam iñaa en tóoh, ee kooroh gari ya sakka ëldúna
na tóoh iñcii en gaɗa. 3 Ka kërí en meliclaatii ndamii Kooh ee ka kërí
teewoh dii ya man kayoh-kayohɗa. Kërí tíidi' iñaa en tóoh kooroh
ga wo'eeniigari wilëekí'-dooliwii. Ya sétí'ta ɓuwii ga baakaa'caagaɓa,
lëehí'ta ya yuŋnga ga asamaan, hanohha yah-ñaabaa Kooh yii mín ga
tóohɗa.

Kowukii Kooh paafin malaakacii

4 Kooh tumin, Kowukiigari paafin malaakacii, kërí tah, ya e'taka teek
waa wëñ kiyak teekciigaɓa. 5 En ki'enaa, Kooh mosoo kiwo' yíinoo ga
malaakacii an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu», Ya mosoo
kiwo' ɓan yíinoo gaɓa an: «Mi yah Paamun gari, ya en kowu garoo»✡.
6 Ee ɓan, wii Kooh wos ëldúna Kowukiigari en saawɗa, ya wo'ee
an: «Ɓéeɓ malaakacii Kooh jaamukatti» 7 Ga iñaa aaw ga malaakacii,
bíduunun ga Këyítfii an:

✡ **1:5** 1: 5 Kañcaa 2: 7; 2 Samiyeel 7: 14.

«Ya tumin malaakaciigari, ɓa man na uuris,
súrgaciigari, ɓa man na kiwii.»
8 Wayee ga loo Kowukii, ya wo' an:
«Baŋ-buuriigaraa, fu Kooh, yah bi taa'
nguuriigaraa, fu tíindɗiwa ga iñaa júwin.
9 Fu warin yijúwí', fu sagin iñaa koo'tii waas.
Kërí tah fu Kooh, Koohyiigaraa leefinndaa dúuleen ga haf kifalla, fu en buu'.
Iñaama teewoh an, ga ɓéeɓ ɓuwii fu taabi naɓaɗa, fu wëñnji kineɓloh.»
10 Ya wo'in ɓan an:
«Fu Ha'mudii, fu yërí sak kakayfii ga dalaaraa
ee asamaanii fu hëwí'wa na yahfu.
11 Iñcuma hay kipaaf
ee fu yah bi taa'.
Kakayfii na asamaanii hay kiñamuk fodii kúltífaa rapin.
12 Fu hayca kipon fodii ɓaa pon kúltí;
ca hay kisúpítuk fodii kúltífaa líiwin,
wayee fu, fu yah ya ya.»
13 Kooh mossoo kiwo' malaaka yíinoo an:
«Hay, yugaa dii fu hanoh yah-ñaabiigoo
bi ga daa mi tuman ɓuwii sagoh naraaɗa ditogaa' kotfu.»✡
14 Ɓéeɓ malaakacii, ɓa en rek hel, caa lëgëyi' Kooh ee ya wosɓa ki'amɗoh ɓuwii jom kilaas kimúckiiɗa.

2

Kimúckii kiyaakkii Ha'mudii yéegalohɗa

1 Waa enin fodaama, ɗu jomin kiwëñ kiŋooy ga Wo'eenii ɗu jëgíruɗa, en ɗanaa, ken aawoo ëgíraa. 2 En ki'enaa, Wo'eenaa malaakacaa yéegalee ɓicaasammbuuɗa laakka ee ɓéeɓ ɓaa ɗeegeerawa wala kelohɗéeríiwa, Kooh ko'tari. 3 Kon ɗu ɓii ɗu kelohin kimúckaa hín na kiima kiyakɗa, binaa ɗu ammbiika bi yëgísaa, ɗu tuman na bi Kooh korooruu. En ki'enaa, Ha'mudii ga kihafci yërí ɗeɓ kiyéegaloh kimúckiima, tíkka ɓuwaa keloh kaɗa onussaruu ki'ínoh an kayoh. 4 Kooh koorohha ga mandarga ciyewin, enaama cidóoyí'-waa', kíntaan caa bokkii, ee ca teewoh doolaagari, ya warohhaɓa daa neɓpi iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ya teewohha fodaama an ɓa wo' kayoh.

Yéesu Kiristaa paafin malaakacii

5 En ki'enaa, enndii malaakacii ɓërí Kooh on kilaak dooli ga ɗook ëldúnanii en na kihay, ɗí wo' gawaɗa. 6 Laakin daa bídu ga Këyítfaa an:
«Éey Kooh, ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu foñi hel gari?
Ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu malaki hasfu gari?
7 Fu yóoskí'tari ya hanoh fíldoo malaakacii,
ee maañnjii fu onndari fodii ɓaa tíku baanu-buu' kilaak ndam na teek.
8 Fu oninndi kitík kot ga ɗook iñaa en tóoh.»
Ga dii ɗí wo' an: laakoo dara iñaa tes Kooh onndiiri kinguuruk gaɗa. Bi diima, ɗí hottii duum ga daa ɓo' nguuruk ga ɗook iñaa en tóoh.

✡ **1:13** 1: 13 Kañcaa 110: 1.

9 Wayee, ɗu hotin an Yéesu yóoskírussa, ya hanohha fíldoo malaakacii
ee maañnjii, en ɗanaa, ga yërmaandaa Kooh, ya kaani' ɓéeɓ ɓuwii.
Ee ɗu hotin diimaɗa an Kooh oninndi ndam na cée' wiyaak ndaga
kikaankaa ya dayɗa. 10 En ki'enaa, Kooh yii sak iñaa en tóoh ee yërí
am iñaa en tóohɗa waaree kihaydoh towuci tiyewin, ta bok nari ga
ndamaagari. Fodaama ɓii jomɓa kilëgísi' halii kimúckiiɗa, ya ammba
ki'onndi kimat, kooroh ga coonucaa ya dayanɗa. 11 Yéesu, yii on ɓuwii
kiset ga baakaa'ciigaɓaɗa, ya na ɓuwii ya on kiset ga baakaa'ɗa, ɓërí
bok paamun yíinoo.Ërí tah enndii kaci gari ya ɓayiɓa ɓimbokci.
12 Ee ya wo''a an:
«Kooh, mi hay kiyéegaloh teekiigaraa ga ɓéeɓ mbokciigoo.
Mi hayyaa kikañ ga leeloo mbooloomii ɓuwii jaamukkaaɗa.»
13 Ya wo'issa ɓan an:
«Mi, mi óolukan Kooh ga tóoh.»
Ya wo'issa an:
«Mi yeema na oomaacii Kooh onndooɗa.»
14 Oomaaciima, waa ɓa ɓiɓo', Yéesu hayya, tummba hafci ɓo' fodaa
gaɓa. En ɗanaa, kooroh ga kikaankaagarinaa, ya ɗúbí' Seytaani, yii
ɓay doolii kikaankii tíkukeeɓaɗa. 15 Fodaama, ɓuwaama, ga kipesɓa
tóohka ɓa madee na ɓa abu ñaam, ndaga kiniik kikaankiiɗa, ya
ɓëgíssaɓa. 16 En ki'enaa, wëerin an enndii malaakacii ɓërí ya hay
ki'amɗoh, wayee ya hay ki'amɗoh tucaasamuntii Abaraham. 17 Ërí
tah, ya jommba kiman na mbokciigari ga tóoh. En ɗanaa, ya en
sarahohii Kooh yiyaakyii laakin yërmaandi ee tookɗinndiɗa, doonaa,
ya bayal ɓuwii en ɓuuciɗa baakaa'ciigaɓa. 18 Waa ya ga kihafci, ya
dayeera coonu ga wii ya fíruɗa, ya mínin ki'amɗoh kimma ɓuwii en
na kifíruɗa.

3

Yéesu paafin Móyíis

1 Ërí tah, ɗú ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú ɓii Kooh tanukɗa, malakat ga
Yéesu yii ɗu gëm an Kooh yërí wossi ee yërí en sarahohii yiyaakyiiɗa.
2 En ki'enaa, ya tookɗeera Kooh yii tanukeeri kitum lëgëyaamaɗa
fodaa Móyíis tookɗeeri, ya tummba lëgëyaagari bi matta ga ɗuuy
ɓéeɓ ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa. 3 Ɓaa tawah kaan, yërí wëñi
ki'onu cee' kaanfaa ya tawahɗa. Iñaama tah Yéesu yërí cal ki'e' ndam
waa wëñ waa Móyíis eruɗa. 4 En ki'enaa, kaanfaa en tóoh, laak ɓaa
tawahfa. Ee Kooh yërí tawah iñaa en tóoh. 5 Móyíis ga kihafci enee
ɓaa kelohɗuseera ga ɗuuy ɓéeɓ ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa, ya enee
súrga rek, yaa sasu kile'doh ga ɓuwaa iñaa Kooh yah kiwo' fayuu'ɗa.
6 Kiristaanii nak tookɗin Kooh, ya yii ya en Kowukii kuliyukɗu ga fíkíi
ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa. Ɗu, ɗu ɓërí enan heetiima binaa ɗu
am ga iñii ɗu óolukɗa ee ɗu ndamukohi iñii ɗu yaakaa'ɗanaa.

Íikaraa Kooh yah ki'on ɓuwii gëminɗa

7 Ërí tah, fodaa Helii yisela'í'yii wo'ɗa an: «Wati, binaa ɗú keloh
koonaakii Koohaa, 8 kaa lagat keeñnjúu fodaa ɓicaasammbúu tumeeka
ga ëgí'-dúndagaaɗa: ɓa ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksukohhi.» 9 Kooh
wo''a an: Daama, ɓicaasammbúu ɓaa tooñnjoo, ɓa waareeroo
kimalaksukoh, hídaa ga daa ɓa hoteera iñcaa mi tumee, 10 bi ennda
tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa. Iñaama tah mi aylukkaɓa, mi wo''a an

helciigaɓa dëk ga kinaan, ɓa ínohhoo daa mi waa' ɓa ëewrukɗa. 11 Mi
waatta, lak mi aylukin, an: Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikarukɗa.
12 Mbok-kerceencii, watukat bi yíinoo garúu laakoo keeñ wibóní' bi
tah ya gëmoo, ya súugúruk Kooh yii laak kipesɗa. 13 Wayee ɓaa en
ɓéeɓ namat kidaas mooroomci besaa en tóoh, waa bi wati wo'eenii
«Wati» wo'uɗa, wa wii lís kiwo'u, en ɗanaa ken lagoo keeñaagari,
baakaa' wëñnji dooli. 14 En ki'enaa, ɗu bokan kitaam na Kiristaanii,
en an ɗu abin bi yëgísin ga yaakaariima ɗu laakee ga dalaaraaɗa bi
ga siñdaanaanaa. 15 Bídu ga Këyítfaa an:
«Wati, binaa ɗú keloh koonaakii Koohaa, kaa lagat keeñnjúu fodaa
ɓicaasammbúu tumeeka, ɓa ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksuko-
hhiɗa.»
16 En ki'enaa, ɓuwii ɓiida ɓërí kelohee wo'eenaa Kooh ee ɓa ɓaa
ña'sukoh fodaama? Man enee ɓéeɓ ɓuwaa Móyíis meydohee kúlkaa
Esíptiɗa! 17 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh aylukee bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-
nikiis? Man enee ɓuwaa tumee baakaa' ee faraafcaagaɓa keennda
ga ëgí'-dúndagaaɗa. 18 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh wo'ee naɓa an ɓa
aasoo múk daa ya onanɓa ki'íikaruk? Man enee ɓuwaa sageeri
kikelohi'ɗa! 19 En ki'enaa, ɗu hotin an ɓa mínndii ki'aas ga kúlkaa
Kooh waayukɗeeɓaɗa, ndaga ɓa sagee kigëm hen.

4

1 Kooh díginnduu ki'aas daa ya onannduu ki'íikaruk. Waa dígaama
lís bi wati, kon ɗu watukat bi yíinoo garuu aboo an ya tesin ga fenoo.
2 Wo'eenii Kooh yéegalsee ɓuwaa enee ga ëgí'-dúndagaaɗa, ɗu ɓan
ɗu yéegaluununwa. Wa laaki'tiiɓa jeriñ ndaga ɓa kelohhawa ee ɓa
te''iiwa na ngëm. 3 Ɓu ɓii ɗu gëminɗa, ɗu hay ki'aas ga daa ya
onannduu ki'íikarukɗa. Ga loo íikaraama, Kooh wo'ee an: «Mi waatta
lak mi aylukin an: “Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikarukɗa!”»
Íikaraa Kooh wo' waama, ya maañinwa kituuki' ga wii lëgëyaagari
mat ga waa ya sak ëldúnaɗa. 4 En ki'enaa, ga loo iñaama, laakin daa
ka bídu ga Këyítfaa an: «Ga besaa wu-yitnakanakwaa, Kooh íikarukka
ga tóoh lëgëyaagari.» 5 Kooh wo'sin daama ɓan an: «Ɓa aasoo
múk daa mi onanɓa ki'íikaruk.» 6 Ɓuwaa ɗewee kikeloh Wo'eenii
Koohɗa, ɓa aassii da ndaga ɓa te''iiwa na ngëm. Wayee bi wati, laakin
ɓuwaa hay aasu daama. 7 Tíkíis tiyewin tíkka ga, Kooh abissa bes
wiliis, ya teekkawa «Wati»; ya koorohhaka ga kúuw Dëwít, fodaa ka
ɗewin kiwo'uɗa an: «Wati, binaa ɗú keloh koonaakii Koohaa kaa lagat
keeñnjúu.»
8 Enee an Yosúwée onin ɓicaasammbuu ki'aas ga íikaraa, eneenaa
Kooh wo'sissoo, ga fenoogaa, iñaa aaw ga loo bes wiliis. 9 Kon
nak laakin íika', waa faanɗu heetii en wuuci, waa man na waa ya
íikarukee ga besaa wu-yitnakanakwaaɗa. 10 En ki'enaa, ɓaa aas ga
daa Kooh onanndi ki'íikaruk, ya ɓan, ya hay ki'íikaruk ga lëgëyaagari
fodaa daa Kooh íikarukee ga waagariɗa. 11 Kon, ɗu ɗíibukat ki'aas
daama; yíinoo garuu hanat kikeen ndaga kisaŋ kikelohi' Kooh fodaa
ɓicaasammbuu tumeeka ga ëgí'-dúndagaaɗa. 12 En ki'enaa, Wo'eenii
Kooh wii pes ee wa laakin dooli. Wa wërí wëñ kikaañ kalaɓ faa ɓakcaa
kanakcaa kaañin. Wa aasi ga ɗuuycuu bi ga daa wëñ kihuutɗa, wa
le'nee bi ga fítii, helii, tëpíscii na fabuuyfii. Wa mínin kimeydoh faŋ
iñaa ɓo' halaat na iñaa ɓo' am kitum ga keeñci. 13 Laakoo dara iñaa

saku ɗaakuk ga fíkíi Kooh. Ya ga kihafci ya hoti ga iñaa en tóoh ee ɗu ƀéeƀpuu ɗu hay kituuk ga fíkíici, ɗu taas ga iñcii ɗu tumiɗa.

Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ƀéeƀɗa

14 En ki'enaa, ɗu laakin sarahoh yiyaak, yaa paafin ƀéeƀ, ya
karin bi tuukin ga fíkíi Kooh ee Yéesu Kowukii Kooh yërí en
sarahohiima. Kon ɗu abat bi yëgís ga iñiima en kayoh ɗu gëm gawaɗa.
15 Sarahohii yiyaakyii ɗu laakɗa mínin naruu kibok ga ɗuuy kilaakoo-
doolikiigaruuɗa, ndaga fodii ɗu fí'siɗa, ya ga kihafci, ya fí'seera ga
ƀakaa en tóoh, wayee ya tummbii baakaa'. 16 Kon, ɗu deeyat na
hel widëlí' ga baŋ-buurii Kooh, dii kijof enohɗa, en ɗanaa ɗu laas
ga yërmaandiigari na kijofkiigari, ee ya amɗohhuu saycaa ɗu sooluk
tóoh.

5

1 En ki'enaa, sarahoh yiyaak yaa en ƀéeƀ tansi ga ɗuuy ƀuwaa ee
ya ƀewu ki'eni'ƀa súrgaa Kooh, yaa enan ga díkaanti ƀuwaa na Kooh.
Yërí laak lëgëy kifaan ga fíkíi Kooh iñcaa ƀuwaa onohiɗa na ƀan kitum
sarah kibayaluk baakaa'caagaƀa. 2 Waa ya ga kihafci ya mín kikeen ga
baakaa', ndaga ya ƀo'-súusúus kesi, ya ínohin dijófí' iñaa dal ƀuwaa
ƀíinoo keeni ga baakaa' ee ki'ínohoo tahkaɗa. 3 Waa ya ga kihafci
ya keenin ga baakaa', ya jomin kitum sarah kibayaluk baakaa'caagari
fodaa ya tumika kibayaluk baakaa'caa heetaaɗa.
4 Ken mínoo ki'on hafci cée' ki'en sarahoh; Kooh doŋ yërí oni ƀo' wa,
fodaa ka enee ga Aaronɗa. 5 Fodaama, Kiristaanii enndii yërí on hafci
céeraama ki'en sarahoh yiyaak, wayee Kooh yërí onndika ga waa ya
wo''i an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu.» 6 Ya wo'issa diliis
ƀan an: «Fu, fu yah sarahoh bi taa' ga lagaa Melkisedek.» 7 Ga wii ya
pes ga ëldúnaɗa, Yéesu enee ga kíimi Kooh, dímalukiri taam na tifiip
na moon, ya kíimi Kooh yii míneeri kimúsal ga kikaanɗa. Kooh nak
tummba iñaa ya kíimɗa ndaga daa ya kelohɗeeriɗa. 8 Hídaa ga daa
ya en Kowu Koohɗa tóoh, ya yoonnda kitooki'ti kooroh ga coonucaa
ga dayɗa. 9 Ga waa ya mëtí'ta fodaama, ya ennda ƀaa kimúckii leehoo
taa'ɗa meyohan gari, ka yoosuk ga ƀéeƀ ƀuwii kelohi'tiɗa. 10 Fodaama
Kooh tummbari sarahohii yiyaakyii ga lagaa Melkisedek.

Kofeelkii ga kifoñ ngëmɗa

11 En ga loo iñaamanaa, yewinin iñaa ɗí jom ga kiwo'. Wayee
kilóogísohi'túuwa enndii iñaa yooƀ ndaga ɗú enndii ƀuwaa gaawin
ki'am iñaa ɗú wo'u. 12 Ɗú laakeeraa jot widóoyí' ki'en ƀuwaa
jëgírohan wati, ee bi wati ɗú lís kisooluk ƀaa yóodíranndúu iñcii
ɗeƀsi kijëgíroh ga loo Koohɗa. Ɗú jomee wati kiñam ñamahaa tígin
ga look, wayee ɗú lís kisooluk miis, maa ɗú ƀapan. 13 Ɓaa ƀapi miis lís
oomaa, ya laakoo hel ki'ínohsoh iñaa júwin na yaa júƀpii. 14 Ñamah
witígí' nak wuu yaakcii, ƀa ƀii ƀa núusohɗin helƀa ga ki'ínohsoh iñaa
jofin na yaa joffii.

6

1 Ërí tah, ɗu hanat kimëeñí' haffu ga iñcii ɗeƀsi kijëgírohu ga loo
Kiristaaniiɗa. Ɗu namat ki'ëewruk ga cii yaak jom kijëgíruɗa, ɗu
watuk kiƀoyukis ga cii ɗeƀsi kijëgírohuɗa fodii: loo ki'íis tumeencii

ëewdoh ɓo' ga kikaanɗa, loo kigëm ga Kooh; 2 kijëgírohkii ga loo
bëtísi', loo kitík ɓuwii yah ga haf, loo kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa
kaaninɗa na loo atti'aa mëeñjohɗa. 3 Kon ɗu ëewrukat ga iñcii yaak
jom kijëgíruɗa, Kooh onnduukanaa.
4-6 En ki'enaa, ɓuwii mosin kilaas ga lee'laatii Koohɗa, ɓa yoohin ga
iñcii cijófí'cii meyoh asamaanɗa, ɓa laakin doolaa Helaa yisela'í'yaa,
ɓa yéegin ga keeñɓa neɓlaatii Wo'eenii Kooh, na ɓan doolaa
ëldúnaanii en na kihayɗa, ee hoonohhii ɓa ɓoykisin ga kipeskaagaɓa
kibóní'kaaɗa, laakissii iñaa ɓo' mín kitum kinookɓa bi ɓa súpít
kipeskaagaɓa. Ɓuwaama man fodaama, ɓa daaysin Yéesu ga
kuraanaa, ɓa ɓaslukinndi ga fíkíi ɓéeɓ.
7 Binaa kakay ëní' ga toɓcaa tíkísukohi kikeen ga ɗookfaɗa, fa paal
iñcaa laakɗin ɓuwaa línfaɗa jeriñaa, Kooh barkeelfa. 8 Wayee binaa
fa paal lúp na ñaawaawaa, fa laakoo jeriñ, fa aaw ga kicoju ee fa
mëeñjohan ga kitëkíru.
9 Wayee nak mbokcii, ɗú ɓii ɗí keeñukinɗa, luu ɗí wo'ee foduma,
wóorinndíi an ɗú ɓii taabuk waasii wijófí'wii aaw ga kimúcɗa.
10 Kooh enndii ɓaa júɓpii; ya mínoo ki'aluk iñcaa ɗú tumɗeeri na
kiwaarohkaa ɗú teeweeri, ga daa ɗú amɗohee ɓuwii en ɓuuciɗa; ee
ɗú lísca kitum bi watiɗa. 11 Ɗí nak, ɗí waa' ɓaa en ɓéeɓ garúu teewoh
kikaantukoh, kaa man fodaama bi ga siñdaanaa. En ɗanaa, iñii ɗú
yaakaa'ɗa laak bi mat sëk. 12 Kon, kaa enat sagoh-coonu, wayee taabat
ga kotcii ɓuwii guu'guuluk taam na ngëmɗa, ndaga ɓa ɓërí yah kilam
iñcii Kooh dígohɗa.

Iñii Kooh dígohɗa wóorin

13 Wii Kooh díŋ Abaraham ee ya laakkii ɓaa ya waatan gari wëñnji
kiyakɗa, ya waatta ga hafci, ya wo''a an:
14 «Mi hay kitum, fu barkeelan kibarkeel
ee tucaasamuntaagaraa yewinan kiyewin.»
15 Fodaama Abaraham yuŋnga yaa sek bi ya laassa iñaa Kooh
dígeeriɗa. 16 Binaa ɓuwii ɓa en na kiwaataa, ɓa waati ga ɓaa wëñɓa
kiyak; ee fodaama ɓa ayuki ga wóo'laataa ɓaa ɓa waatuk gariɗa,
kilëehí' wo'eenaa. 17 Kooh nak waaree kiteeɓ ɓuwii jom kilam iñcii ya
dígohɗa an ya soofoo fenoo ga iñaa ya am kitum, kërí tah ya waatta
ga hafci. 18 Fodaama iñaa Kooh dígoh yaama na waataa ya waat
ga hafciɗa enin enaama kanak caa teewoh an mínoo ki'en Kooh wo'
iñaa enndii kayoh. Iñcaama en garuu iñaa ɓaatannduu kidaas ɗu ɓii
ɗu foñin tóohɗa ee ɗu abin bi yëgísin ga iñcii ɗu yaakaa' kilaasɗa.
19 Yaakaariima wërí en jípii fítciigaruu ayukohɗa: wa wóorin ee wa
yëgísin. Wa oninnduu kipaaf rídóonaa kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa ee
ɗu le' bi ga daa Kooh enohɗa. 20 Ɗekataama, Yéesu kuliyukkuu da ee
haffuu tahhi da ki'aas. Ya enin sarahohii yiyaakyii yah bi taa'ɗa, ga
lagaa Melkisedek.

7

Melkisedek, buuraa, sarahohaa

1 Melkisedek yaama enee buuraa Saleem, ya ennda ɓan sarahohaa
yiyaakyaa Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Wii Abaraham meyoh ga heñaa

ya kaalee buu'caaɗa, Melkisedek ka'ta kitëebílukki, barkeellari✡. 2 Ya
yërí Abaraham eree ɓan komaa wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñcaa ya
ɓewohee ga heñaaɗa. Teekii Melkisedek waa' kiwo': «Buurii tíidi
yijúwí'.» Ɓaatta ga ya ennda buurii Saleem ee wërí en: «Buurii tíidi
jam». 3 Melkisedek yiima ken ínohi'tiiri eewun, wala paamun, wala
caasamun. Ken ínohoo dara ga loo kilímukci wala loo kikaanci. Ya
mëdírohu na Kowukii Kooh ee ya en sarahoh bi taa'.

4 Malakat ɓaamaa, daa ya hídee kilaak teek ga ɗuuy ɓuwiiɗa.
Abaraham, caasammbuu, e'tari komaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa wëñ
kijof ya te'ee ga ɓuwaa ya heñohee naɓaɗa. 5 Ɓuwaa enu sarahoh ga
tucaasamuntaa Léwíɗa, Waasaa Móyíis oneeraɓa kimeekisoh komaa
wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñaa ɓu-Isarayeel laakɗa. Ɓa meekiseewa
mbokcaagaɓa, ee moona mbokcaama tucaasamun Abaraham ɓan.
6 Melkisedek nak enéeríi kucaasamun Léwí, wayee hoonohhii ya
laassa ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa Abaraham ɓewohee ga
heñaaɗa. Wëñaa ga, ya barkeella ɓaa yaama laasee iñcaa Kooh
dígoheeɗa. 7 Wóorin an ɓii barkeelɗa yërí wëñ kiyak ɓii barkeeluɗa.
8 Ɓuwiima enu tucaasamun Léwí, ee ɓa laasi ɓakaa wudaaŋkaahwaa
ga ɓuwaaɗa, ɓa ɓiɓo' ɓaa aaw ga kikaan. Melkisedek nak Këyítfii
wo' an ya yii pes. 9 Ɓo' mínin kiwo' ɓan an, Léwí, ya yii,
tucaasamuntaagari tii laas ɓak wudaaŋkaahɗa, ya ga kihafci sah, ya
erin Melkisedek ɓak wudaaŋkaah, kooroh ga Abaraham. 10 En ki'enaa,
wii Melkisedek tëebíluk Abarahamɗa, lakanaa Léwí límussii duum,
wayee ya lísee ga geñaa Abaraham.

Yéesu, sarahoh yiyaak fodaa Melkisedek

11 Lëgëy sarahohaa ɓu-kaan Léwí ɓa tumee ga lagaa Aaronɗa, Waasii
Móyíis wërí ebiloheewa kitum. Enee an lëgëy-sarahohaama míneera
ɓuwaa ki'on kimat ga fíkíi Koohaa, eneenaa soolukan ya sarahoh
yiliis, yaa manndii na sarahohcaama, falu ga lagaa Melkisedek? 12 En
ki'enaa, binaa ki'en-sarahohkaa lofirunaa, Waasaa ɓan jomin kilofiru.
13 Ee Ha'mudiigaruu, yii wo'eencii ciima wo' ga loociɗa, bokee ga níil
wiliis waa, yíinoo ga ɓuwaa bok ga níilaamaɗa, mosoo kitum lëgëy-
sarahoh. 14 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ínohin an Ha'mudiigaruu bok ga
níilaa Yúdaa, ee Móyíis mosoo kiwo' loo lëgëy-sarahoh waa aaw ga
níilaama.

15 Iñii yii yërí ɓaat kiléerí' tóoh: sarahoh yiliis hayin, yaa man
na Melkisedek, 16 ee ya falussii sarahoh, koorohha ga kilamkaa ga
lagaa Léwí fodaa Waasaa Móyíis nakoheekaɗa, wayee ya falu, ayuk ga
doolaa kipeskaa dara mínooka kiyasohɗa. 17 En ki'enaa, seedi'uunun
gari an:

«Fu, fu yah sarahoh bi taa' fodaa Melkisedek.»

18 Fodaama, iñaa enee kuɗewaaɗa foñussa ndaga wa laakéeríi dooli
ee wa jeriñséeríi dara. 19 En ki'enaa, Waasii Móyíis mínoo ki'on ken
kijúɓ ga fíkíi Kooh, kërí tah ɗu haydohɗussa yaakaa' wiliis waa gën
ee wërí onannduu kideey ga Kooh.

Kiristaanii, sarahohii yah bi taa'ɗa.

✡ **7:1** 7: 1 Malkat Sënees 14: 17-20.

20 Wëñaa ga, ga waa Kooh fal Yéesu sarahohɗa, ya waateera ga
iñaama, wayee sarahohcaa ɓíinoo faluunun ee ya tummbii fodaama.
21 En ki'enaa, Kooh waatee hen, wo''ari an:
«Mi Ha'mudii, mi waatukin,
ee mi soofanndii fenoo ga:
fu, fu yah sarahoh bi taa'.»
22 Ga iñaama, Yéesu enin ɓaa tuuki' kifiiliimunkii gën ga ɓuwii ga
díkaantiɓa na Koohɗa.
23 Baatta ga, ɓuwaa falsee sarahohɗa kuɗewaaɗa yewineera, ndaga
kikaan onéeríiɓa kites bi taa'. 24 Yéesu nak, waa ya pesan bi taa', ya
enan sarahoh bi taa' ɓan. 25 Këri tah, ya mínin kimúsal waas kíinoo,
leeh tak, ɓuwii kooroh gari, ɓa deeyca ga Koohɗa, ndaga ya yii pes bi
taa' kikíimi'ɓa Kooh.
26 Yéesu yëri en sarahohii gën garuuɗa: ya sela'in, ya ínohoo kitum
yibóni', ya laakoo baakaa', ya hëgísohussa na tumoh-baakaa'caa, ya
ɓëwírussa ga ɗookaa-ɗook asamaan. 27 Ya manndii na sarahohcii
ɓiyaakɓii ɓíinoo, ya soolukkii kitum sarah saycaa en tóoh fodii gaɓa
kibayaluk baakaa'caagari na ɓan caa mbooloomaa. En ki'enaa ya
tumin sarah waas kíinoo kibayaluk baakaa'cii ɓuwii ee bi taa' ga wii
ya eroh kumuunkaagariɗa. 28 Waasii Móyíis, ɓiɓo' kesi ɓaa mínin
kikeen ga baakaa' ɓëri wa falee ɓisarahoh ɓiyaak. Wayee wo'eenii*
Kooh waatuk, hay ga fenoo Waasii Móyíisɗa, Kowukiigari matin ga
tóohɗa kërí wa fal sarahoh yiyaak ee bi taa'.

8

Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii

1 Iñii yii yëri wëñ kilaak solu ga iñii ɗí en na kiwo'ɗa: Ɗu laakin
sarahoh yiyaak, yaa yugin ga asamaan, hanoh baŋ-buuraa Kooh yii
mín ga tóohɗa yah-ñaam. 2 Ya yëri tumi lëgëy-sarahoh ga ɗekataama
wisela'í'waa en ga taalii* wukayohwiiɗa. Taaliima, ɓo'-súusúus
yíppiiwa, Ha'mudii yëri yípwa. 3 Sarahoh yiyaak, yaa en tóoh, falu
kihaydoh ga fíkíi Kooh iñcaa faanɗu Kooh sarahɗa na kitumi'ti sarah.
Kon sarahohiigaruu yiyaakyii ɓan jomin kilaak iñaa ya sarahohan. 4 Ya
enee dii ga kakayaa, eneenaa ya enoo sarahoh, waa laakin sarahohcaa
laak kihaydoh ga fíkíi Kooh iñcaa faanɗussi sarah fodaa Waasaa
Móyíis nakohkaɗa. 5 Lëgëyii sarahohcii ɓiyaakɓii tumi ga ɗekataa
wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa nak, wa en nataal na sóogúu ga iñaa
tumu ga asamaanɗa. Iñaama tah, ga wii Móyíis yah kiyíp taalaama
jaamukohsiɗa, Kooh wo''ari an: «Foñaa helfu ga iñii fu yah kitumɗa bi
tóoh man fodaa mi teeweeraaka ga ɗook janjagaaɗa»✡. 6 Wayee diima,
lëgëy-sarahohaa Yéesu sasuɗa wëri wëñ waa sarahohcaa ɓíinoo kiyak
fúuf, ndaga ya yëri tíin ga díkaanti Kooh na ɓuwii kipok kifiiliimunkaa
gën kaa kuɗewaa. Ee Kooh díginnduu ga kifiiliimunkaama iñcaa gën
ga tóohɗa.
7 Enee an kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakéeríi sík wíinoonaa,
eneenaa caloo ka kilofirohu na kukanak. 8 Wayee Kooh ña' heetiigari
hen ga waa ya wo' an:

---

* **7:28** 7: 28 Malkat wo'eenaama ga 7: 21 * **8:2** 8: 2 Taalaa wëri en ga daa Kooh faanohee wo'eencaagari bídu ee níi' ɓu-Isarayeel ga ngëmaa ɓa laak gariɗa. Ga ɗekataama, laakeera ɗekataa wo'u wisela'í'waa na ɗekataa wo'u wëñ kisela'ɗa. ✡ **8:5** 8: 5 Malkat Eksoot 25: 40.

«Mi Ha'mudii mi wo' an:
Bes caa hay, caa mi hay kipok kifiiliimun ki'as na ɓu-Isarayeel,
na ɓu-Yúdaa ɓan.
9 Kifiiliimunkaama madanndii na kaa mi pokohee na ɓicaasamɓa,
bëríinaa mi amɓa ga yahhoo, mi meydohhaɓa kúlkaa Esíptiɗa.
Ɓa ga kihafɓa, ɓa ammbii kifiiliimunkaa kaama,
ërí tah, mi foñlukkaɓa ɓan.
10 Kifiiliimunkii kiimaërí mi yah kipokoh na heetii ɓu-Isarayeel,
besciima paafaa:
Mi hay kiso' iñcii mi ebilohɗa ga helɓa,
mi bínca ga keeñɓa.
Mi yah Koohyiigaɓa
ee ɓa yah heetiigoo.
11 Yíinoo gaɓa soolukanndii kijëgí' ɓaa bok nari kúl,
wala mbokci an ya heelat ki'ínoh Ha'mudii.
En ki'enaa, lak ɓéeɓ ínohinndoo,
daloh ga yaa wëñ kijutuutɗa bi ga yaa wëñ kiyakɗa.
12 Mi hayɓa kibayal tooñcaagaɓa ee mi aluk baakaa'caagaɓa.»
13 Kooh wo' loo kifiiliimun ki'asaa, lak kaa ya pokee kuɗewaaɗa
kasohin ee iñaa kasohin aaw ga kileeh.

9

Daa Kooh jaamuksee ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa

1 Kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakeera iñcaa Kooh ebilohee kitum ga
loo daa ɓuwaa jommbi kijaamukɗa. Laakeera ɓan kaan ga ëldúna,
faa yípɗuseeri. 2 En ki'enaa, laakeera taalaa yípu, hëgísohussa
kom kanak. Waa ɗeɓɗa teeku «*Ɗekataa wisela'í'waa». Iñaa
tíkohsee lampuɗa, wa na mbúurúcaa faanɗusee Kooh sarahɗa, na
palaaŋfaa ca faanohseeɗa, ca enee daama. 3 Komaa wukanakwaa
teeku «*Ɗekataa wëñ kisela'ɗa», ee enee ga fenoo rídóonaa hëgísoh
ɗekatcaa kanakcaaɗa. 4 Loteel-wúrúus, waa cúuraaycaa tëkírohsiɗa,
wa na gaalaa kifiiliimunkaa* ee leefsee na wúrúus bi gommbaɗa, ca
enee daama. Kaas-wúrúus waa tum ñamahaama meyohee asamaan,
wo'si maanɗa, na dooraa Aaron tapiseeɗa, na atohcaa bídu wo'eencaa
kifiiliimunkaa pokohuɗa eksee ga gaalaama. 5 Nataal enaama kanak
caa wo'si Serubee ee ca teewoh ndamaa Koohɗa faanussa ga ɗook
gaalaa. Sëegúufaa paaɓcaagaca kúnnda daa ñífaa wíssi kibayaluk
baakaa'ɗa. Wayee iñcaama, diima caloo ɗu lóogísohca wíinoo
wíinoo.
6 Iñcaama tóohca, waa en ɓéeɓ faanussa fodaama. Sarahohcaa,
saycaa en tóoh, ɓa aas ga ɗekataa ɗeɓɗa kitum lëgëyaagaɓa.
7 Ɗekataa tík gaɗa, sarahohaa yiyaakyaa, ya haŋci rek yërí aasi
daama, ee eni kíiskaa en tóoh waas kíinoo. Ee ya jomin ki'aam ñíf júu',
yaa ya tumi' Kooh sarah kibayaluk baakaa'caagari, na ɓan caa heetaa
tum ee ɓa ínohéeríi✡. 8 Fodaama, Helii yisela'í'yii teewohha an, waa
ɗekataa ɗeɓɗa waa lís kilaak, kon daa koorohsi, ki'aas ɗekataa wëñ
kisela'ɗa lëgísukkii duum. 9 Iñaama teewoh yen ga jamaanii diima.
Ca teewoh an iñcii onohsiɗa, na júu'cii tumɗusi Kooh sarahɗa, ɓaa
jaamuki Kooh fodaama, iñaama tahhoori kiset ga fíkíici. 10 Ɓéeɓ iñaa

* **9:4** 9: 4 Iñaa tumee Bíncaa Kooh níiree ɓuunciɗa ✡ **9:7** 9: 7 Malkat Léwítík 16: 2-34.

nakohu ga loo ñamahcaa, anahcaa, na kiƀookuk kisétíruk, iñaama
enee iñcaa Kooh nakee ƀuwaa kitum ki'ëbílkoh rek, bi ga daa ya
lofiran tóoh en yi'as.

Kiristaa erohin hafci sarah

11 Kiristaanii nak hayin, ennda sarahohii yiyaakyii erohi iñcii
cijófí'cii ee diima deŋ ca hotukinɗa. Ya aassa, paaffa bi ga ɗekat
waa tumohsi sarah, waa wëñ kilaak solu, wëñnja kimat taaloo taal.
Ɗekataama hëwrohussii yah ƀo'-súusúus, ee waa' kiwo' an wa bokkii
ga ëldúnaanii wii. 12 Ga waa Kiristaanii aas ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa,
ya aas da waas kíinoo, ee bi taa'. Ya aassii da, ya aammba ñíf súkút
wala ñíf naal, ñífaagari ga kihafci wërí ya aam. Fodaama ya laassaruu
bi taa'. 13 Fodaa ka nakohu ga baahaa Waasaa Móyíisɗa, ñíf súkútcii
na cii naalcii, na wetcii meyoh ga enoh ƀitëkíruɗa, ca wísu ga ƀuwii
kisétí'ƀanaa, ka eem rek ga faancaagaƀa ƀokituɗa. 14 En an iñaama
laakohɗanaa, wëñaa ga ñífaa Kiristaanii paafin ñífoo ñífɗa! Ya erohin
hafci sarah ga Kooh, waa laakoo sík, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii
yah bi taa'ɗa. Fodaama ya hay ki'sétí' keeñciigaruu bi ɗu tumsisoo
iñcaa ëewdohi ƀo' ga kikaanɗa; en ɗanaa ɗu mín kijaamuk Kooh yii
laak kipesɗa.

Ñífii Kiristaa wërí pokohu kifiiliimunkii Kooh na ƀuwiiɗa

15 Iñaama tah Kiristaanii ki'en ƀii tíin kifiiliimunkii ki'askii poku
ga díkaanti ƀuwii na Koohɗa. En ɗanaa, ƀuwii Kooh haydoh ga
hafciɗa mín kilaas ga iñcii cijófí'cii ya díŋƀa kilam bi taa'ɗa. Ɓa
míninka kilaak ndaga Kiristaa kaanin ga kuraanaa ee kikaankaa
kaama kërí ƀëgís ƀuwii ga baakaa'caa ƀa tumee, ga wii ƀa taabuk
kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa. 16 Binaa ƀo' bín këyít kiwo' ga daa
alalaagari warohsanɗanaa, bi ƀo' tum dara ganaa, jomin kilaak iñaa
teewoh an ƀaa bínfaɗa kaanin. 17 En ki'enaa, ƀaa bín këyítfaamaɗa
kaanaa, iñaa ƀuwaa lam gariɗa han kimín kiwarohu. Wayee, en rek ya
lís kipesaa, këyítfaa faama laakoo solu. 18 Iñaama tah kifiiliimunkaa
kuɗewaakaa bi ka enaa, lakanaa ñíf aamuk hen paay. 19 En ki'enaa,
Móyíis ɗewoh ga kiyéegaloh, ga fíkíi heetaa ƀéeƀwa, tóoh iñaa Kooh
ebilohɗa fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa. Lëehí'ta ya ƀeƀpa ñíf ɗoon
yinaal na ñíf súkút, ya akitohha músú ga, weella koy ga kedikkaa
teeku Isoop, ya múulla fënúf baal ficógí' ga dooraama, ya wíssa ñífaa
ga ɗook Këyítfaa waasaa na ga ɗook heetaa Isarayeel ƀéeƀwa. 20 Ya
wo''a an:
«Wii wërí en ñífii pokohu kifiiliimunkii Kooh narúu
ee ɗú jomka ki'amɗa.»

21 Móyíis wíssa ƀan ñífaa ga ɗook taalaa, na ga ɗook ƀéeƀ
paŋkaahcaa ƀeƀsi binaa ƀuwaa en na kijaamuk Koohaa. 22 Ga Waasaa
Móyíis, daanaka iñaa en tóoh sétírohsi na ñíf; ee ñíf aamussiinaa,
baakaa' bayalohsoo.

Sarahaa Yéesu tumɗa matin

23 Iñcii en ga ëldúna ee ca nataal caa en ga asamaan cukayohcaaɗa
jomee kisétíru fodaama. Caa en ga asamaanɗa nak meekisoh sarah
waa gën waama fúuf. 24 En ki'enaa, Kiristaanii aassii ga ɗekat wisela'í',
waa ƀo'-súusúus hëwí', ee nataal rek waa ga asamaanɗa, wayee ya aas
ga wukayohwaa ga asamaanɗa; en ɗanaa ya tuukuki'tuu diimaɗa ga

fíkíi Kooh. 25 Ya aassii ga ɗekataa wisela'í'waa waas ciyewin ki'eroh
kumuunkaagari, fodaa ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa. En ki'enaa,
waama, sarahohaa yiyaakyaa aasee daama na ñíf waa enndii waagari.
26 Enee fodaamanaa, ennaa ya hay kiday coonu waas ciyewin, aboh
ga iñaa ëldúna saksee bi wati. En ki'enaa, ya erohin hafci sarah waas
kíinoo ee bi taa', ga jamaanucii mëeñjohɗa, kinís baakaa'cii ɓuwii.
27 Waa ɓaa en tóoh hay kikoo' ga kikaankii waas kíinoo, lëehíraa
ya atti'u, 28 fodaama Kiristaanii hayin, erohha ñífaagari waas kíinoo
kinís baakaa' ɓo' ɓigëñ. Ya hay kihayis waas wukanak, waa enanndii
kinís baakaa', wayee enan kimúsal ɓuwii enussi na kisekɗa.

10

Sarahii Kiristaanii tumɗa haŋwa wërí laak jeriñ

1 En ki'enaa, iñcii Waasii Móyíis teewohɗa ca en sóogúufii iñcii
cijófí'cii en na kihayɗa; wa mínoo ki'on ɓuwaa kilaas ga iñcaama
kayoh-kayohɗa. Daa ka mín kiman tóoh, ga dii kíiskaa en tóoh,
sarahcaa tumsiɗa caca caca, iñaama teewoh an Waasaa Móyíis mínoo
ki'on ɓuwii deeyi ga Koohɗa kimat. 2 Enee an wa míninkanaa,
eneenaa ɓuwaa jaamuki Kooh fodaamaɗa setuunun kumëeñí', ndaga
lak ɓa ɗaakissii baakaa' wíinoo ga keeñɓa. 3 Wayee nak, sarahcaama
ɓa tumi kíiskaa en tóohɗa, cërí níindísohi baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa.
4 Wóorin an ñíf naal na ñíf súkút mínoo múk kinís baakaa' ga ɓo'.
5 Iñaama tah, wii Kiristaanii aas ëldúnaɗa, ya wo''a an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanu sarahɗa,
fu wo'issii dara ga,
fu hëwíri'taroo faan.
6 Sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
wíinoo newissiiraa gaca.
7 Ërí tah mi wo' an: Mi yeema, mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa, fu Kooh,
taaboh na iñaa bídu garoo ga Këyítfaaɗa.»
8 Kiristaanii ɗeɓ kiwo' an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanɗusaa sarahɗa,
sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
fu waarissiica ee wíinoo newissiiraa gaca.»
Moona déy, iñciima tumu fodii dii Waasii Móyíis nakoh kaɗa.
9 Tíkka ga, ya wo''a an:
«Mi yeema; mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa.»
Fodaama ya nísin daa Kooh jaamuksee kuɗewaaɗa, ya tuukirin
kijaamuk ki'as diima. 10 Yéesu Kiristaa tumin iñaa Kooh waareeɗa
bi matin. Ya erohin faanfaagari waas kíinoo, fa tumɗussaruu sarah,
ee fodaama, ɗu sétíruunun ga baakaa'.
11 Sarahohaa mín ki'en tóoh, besaa en ɓéeɓ hay kituuk, tum
lëgëyaagari. Ya tumɗi Kooh sarahcaa caca rek, ee ca mínanndii múk
kinís baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa. 12 Kiristaanii nak tum sarah waas
kíinoo kinís baakaa'cii ɓuwii, ee wa en sarahaa jeriñaagawa yah bi
taa'; lëehí'ta ya yuŋnga, hanohha yah-ñaabaa Kooh. 13 Diima deŋ, ya

yaa sek daama bi ga daa Kooh tuman ɓuwii sagoh nariɗa ditogaa'-
kotci. 14 En ki'enaa, kooroh ga kumuunkaagari ya erohɗa, ya onnda
ɓuwii en ɓuu Kooh setuunun ga baakaa'ɗa kimat ga fíkíi Kooh.
15 Iñaama, Helii yisela'í'yii ɓan seedi'ɗinnduuri. En ki'enaa, ya
ɗewin kiwo' an:
16 «*Ha'mudii wo' an: kifiiliimunkii kii, kërí mi yah naɓa kipokoh.
Binaa bescaama paafaa,
mi hay kitum iñcii mi ebilohɗa ga keeñɓa,
mi bínca ga helɓa.»
17 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
«Mi hay ki'aluk baakaa'caagaɓa bi taa',
ca na tooñcaagaɓa.»
18 Ee binaa baakaa' bayalohunaa, calisoo kifaani' Kooh sarah waa
nísanca.

Ɗu deeyat ga Kooh

19 Fodaama mbokcii, ɗu hay ki'aas na hel widëlí' ga ɗekataa wëñ
kisela'ɗa, ndaga ñífaa Yéesu tumu sarahɗa. 20 Ya lëgísɗinnduu
waas wi'as, waa onohi kipes, kooroh ga rídóonaa hëgísoh ɗekataa
wisela'í'waa na waa wëñ kisela'ɗa; waa kiwo' kooroh ga faanfaagari.
En ki'enaa, faanfaagari sarahuɗa fërí lëgís waasaama. 21 Fodaama,
ɗu laakin sarahoh yilëekí'-solu, yaa hanohɗu ga fíkíi heetii en wuu
Koohɗa. 22 Kon ɗu deeyat ga Kooh na keeñ wimórí', na ngëm
wiyaak, ndaga keeñciigaruu setin wic, ɗu laakissii halaat cibóní', ee
faanciigaruu ɓookuunun ga músúmii misétí'mii. 23 Kon ɗu abat bi
yëgís ga iñcii ɗu yaakaa' ee kayohɗa, ndaga Kooh hay kitum iñcii
ya dígohɗa. 24 Ɓaa en ɓéeɓ amɗohat mooroomci, ëewdohhi ga
kiwaaroh na kitum yijófí'. 25 Ɗu hanat kifoñ hídohcii ɗu tumi kikíim
Koohɗa, fodii ɓuwii ɓíinoo meeruunun kimaasohoocaɗa. Ɓaa en ɓéeɓ
wëñat kidaas mooroomci, wëñaa ga dii ɗu ínohin an besii Ha'mudii
deeyinɗa.
26 En ki'enaa, binaa ɗu ínoh kayohfii ee ɗu lísi kitum baakaa' ga iñaa
neɓpuunaa, laakissii sarah wiliis waa mín kitumu bi baakaa'ciigaruu
bayalussuu. 27 Iñaama laakaa, ɗu tíitat, ndaga atti'aa yah kikeen ga
ɗookkuuɗa na kiwiikaa yah kitëkí' ɓéeɓ ɓuwii heñoh Koohɗa, cërí
sekkuu. 28 Ɓéeɓ ɓaa fu këldúk iñii Waasii Móyíis ebilohɗa, ee ɓo'
ɓanak seedi' ganaa, fu hay ki'apu ee ken yërëmanndiiraa. 29 Ɗú
fooŋ an ɓaa faali'ii Kowukii Kooh, keeñukkii ñífii pokohu kifiiliimunkii
ki'askii onndi kisétíruɗa, ee ya ɓasi Helii yisela'í'yii teeɓpuu kijofkii
Koohɗa, ɓaama, atti'aa ya jom kitíkuɗa enndii wërí wëñan kimesike?
30 En ki'enaa, ɗu ínohin ɓii wo' an: «Mi yërí laak ki'atti', mi yërí yah
kifay ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya tumɗa.» Ya wo'in ɓan an: «Ha'mudii hay
ki'atti' heetiigari.» 31 Ɓaa fu keen ga yah Kooh yii laak kipesɗanaa, ati
fu yah yuuɓa?
32 Níindísukat wii ɗu han kilaas ga lee'laatii meyoh ga Koohɗa. Ga
bescaama, ɗú enee ga lebi' wiméeskí' na coonu ciyaak. 33 Cii ga cii, ɗú
ɓassi, ɗú sodalsi ga fíkíi ɓéeɓ; cii ga ciinaa, ɗú amɗohi ɓuwaa enu ga
coonu fodaamaɗa. 34 En ki'enaa, ɗú bokka na ɓuwaa abu ga kasuɗa
coonucaagaɓa, ee ga wii iñcaa ɗú laak te'uɗa, ɗú tookkaka na keeñ
wisóosí', ndaga ɗú ínoheera an ɗú laakin alalaa gën, ee alalaama yah
bi taa'. 35 Kon kaa foñat yaakaarii ɗú laakɗa, ndaga neehal wiyaak wii

sekkúu ga. 36 En ki'enaa, kiguu'guuluk kërí ɗú sooluk, en ɗanaa, binaa
ɗú mëtí' kitum iñii Kooh nakohɗanaa, ɗú laas ga iñii ya dígohɗa.
37 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Tes ga jutuut, jutuut sah,
ɓii jom kihayɗa dal kihay,
ee diimanaa ya hay.»
38 Kooh wo''a an:
«Ɓaa mi aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗanaa hay kipes.
Wayee ya soof fenoonaa,
keeñnjoo soosanndii gari.»
39 Ɗu nak, ɗu bokkii ga ɓuwii enu na kisoof fenoo, aawu ga
kimúuyɗa. Ɗu bok ga ɓii gëmuunun, aawu ga kimúcɗa.

11

Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa

1 Kigëm Kooh eni kilaak wóo'-wóo' ga iñaa fu yaakaa'ɗa na ɓan ga
iñcii hotukoo na has ee ca laakin sah sahɗa. 2 Ngëmiima wërí ɓuwaa
múus laakee ee Kooh seedi''a gaɓa yijófí'.
3 Kilaak ngëm kërí tah ɗu ínoh an ëldúna, wo'eenaa Kooh wo'eeɗa
wërí tah wa laakka, na ɓan ki'ínoh an ëldúnaanii hotuk wii kúlkoh ga
waa hotukooɗa.
4 Kilaak ngëm kërí tah Abeel tumi'ta Kooh sarahaa gëñ waa Kayee.
Ngëmaa Abeel laakee waama wërí tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee
ya seedi''a an iñcaa ya onohɗa jofin. Ee ngëmaama tah bi, luu enee
an ya kaanin, wo'eenaama wii lís kiwo'u.
5 Kilaak ngëm kërí tah Henok koo'tii ga kikaan, ya ɓëwírussa ga
yahaa Kooh, ee ken hotissiiri ndaga lak Kooh ɓëwírinndi ga yahaaci.
En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Wii ya ɓëwí'sanaa, lak ya neɓlohin
Kooh.» 6 Wayee ɓaa laakoo ngëm, mínoo múk kineɓloh Kooh. Ɓaa
waa' kideey ga Koohaa, ya jomin kigëm an Kooh laakin ee ɓuwii heelli
ki'ínohɗa, ya yii neehalɓa.
7 Kilaak ngëm kërí tah Nowee hëwí'ta gaal-giiy wiyaak kisom ɓu-
kaanci. Iñcaa Kooh teeweeri ee lak ca hotukkiiɗa ya abohéeríica
caahan. Fodaama ya ɓúlla ɓu-ëldúna, ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí'
ndaga ngëmaagari waama.
8 Kilaak ngëm kërí tah Abaraham kelohi'ta Kooh. Waa Kooh ebilli
kika' ya dëknee ga kúl, kaa ya yah kilam fayuu'ɗa, ya ka'ta ee
lak ya ínohoo sah daa ya yah kihakɗa. 9 Kilaak ngëm kërí tah ya
dëkka ga taal fodii sagac ga kúlkaama Kooh dígeeri kilamɗa. Ísaak
kowuci, bi ga Yakoop, kucaasamunkaagari, ɓaa bokee ga dígaa kilam
kúlkaamaɗa, dëksee ga taal ɓan. 10 Abaraham yaa sek teeraama
yípsan ga la'-atoh ciyëgísí', ee Kooh ennda natohaa, na tawahohaaɗa.
11 Kilaak ngëm kërí tah ɓan, Saaraa, hídaa ga daa ya ya'ɓu'eeɗa tóoh
ee ya mínéeríi kilaak kowuɗa, ya laakka kowu ndaga ya gëmeera an
Kooh hay kitum iñaa ya dígoheeɗa. 12 Fodaama, kooroh ga yaal yíinoo
ee lak ya kasohin, tucaasamun tiyewin taa hín na olcii ga asamaanɗa,
ee ta yewin ɓan en fan tukakaytii en ga yahaa giiyiiɗa límukka.
13 Ɓéeɓ ɓuwaama kaanu na ngëmaagaɓa. Ɓa laasséeríi duum ga
iñcaa Kooh dígoheeɗa, wayee ɓa séenee gaca di'úsaayí', ɓa lëríssaca
yah. Ɓa tookeera an ɓa ɓisagac ga ëldúna, ɓa hay kiɓaaɓ. 14 Ɓuwaa

wo' fodaamaɗa, ɓa teewohin bi leerin lañ an ɓa lís kiheel kúlkaa
ɓa laakɗan hafɓa. 15 Binaa helɓa tesee ga kúlkaa ɓa meyoheeɗanaa,
eneenaa ɓa hay kilaak halaa onanɓa kiɓoyuk daama. 16 Wayee nak, ɓa
séentukee kilaak kúlkaa gën: ennda kúlkaa ga asamaanɗa. Iñaama
tah Kooh laakkii kaci ga kiɓayu Koohyiigaɓa, ee ya waayuki'taɓa dëk.
17 Kilaak ngëm këri tah Abaraham yaa yah ki'ap kowuci Ísaak
kitumi' Kooh sarah, ee lakanaa Kooh eneeri na kimalaksukoh.
Abaraham tuukka tek ga kitumi' Kooh sarah Ísaak, kowukaagari ya
laak doŋɗa ee lak Kooh díginndi, 18 wo''ari an: «Fu hay kilaak
tucaasamuun tiyewin ee koorohan ga Ísaak.» 19 Abaraham abee ga
helci an Kooh mínin kimílísi' ɓaa kaanin. Kërí tah ya laasissa ga Ísaak
ee iñaa ennda gari fodii kowukaa mílísɗu hen ga ɓuwaa kaaninɗa.
20 Kilaak ngëm kërí tah Ísaak barkeella towutaagari, Yakoop na
Esawuu kiwaayukɓa ga iñaa en na kihayɗa.
21 Kilaak ngëm kërí tah, Yakoop wii ya yah kikaanɗa, ya barkeella
yaa en ɓéeɓ ga towutaa Yoseef. Ya ëbílukka ga dooraagari, ya yaa
jaamuk Kooh.
22 Kilaak ngëm kërí tah, Yoseef wii ya yah kikaanɗa, ya wo''a ga loo
kimeykaa heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptiɗa, ya nakohha kiɓaydoh
faraaffaagari* binaa ɓa en na kiyahaa.
23 Kilaak ngëm kërí tah wii Móyíis límuɗa, eeci na paamci
ɗaakussari ñiin kaahay ndaga ɓa hotee daa oomaanaa hín kimo'ɗa†,
ee ɓa faali''ii iñaa Farawoŋ ebiloh kitumɗa. 24 Kilaak ngëm kërí tah
Móyíis, wii ya ennda yaak ya saŋnga kiwo'u an ya kowu kowukaa
Farawoŋ kiɓetikaa. 25 Kibok kisodalu na heetaa en wuu Koohɗa wërí
gënëlli loo kipesi ga baakaa', ya taabuki neɓlaat-kumuun ee iñaama
maañanndii. 26 Ya ammba an kisodalu fodaa Kiristaanii iñaa alal, waa
wëñ kiyak alalcaa ga kúlkaa Esíptiɗa. En ki'enaa, hasci yípee rek ga
neehalaa en na kihayɗa. 27 Kilaak ngëm kërí tah ya meyca kúlkaa
Esípti ee ya niikkii aylukaa Farawoŋ. Ya ammba bi yëgíssa ee ya
ennda ɓaa hot ga Kooh, yii ɓo' mínoo kitík hasɗa. 28 Kilaak ngëm
kërí tah Móyíis húmballa hewaa Paakaa, ya wíssa ñíf ga iñaa hanoh
halcaa túuycaa ɗookɗa, en ɗanaa malaakaa ɓay kikaankaaɗa le'oo ga
saawcaa heetaa Isarayeel.
29 Kilaak ngëm kërí tah heetaa Isarayeel koo'ta ga ɗuuy giiyaa
wiyo'ohwaa, tíidussa ga kakay kaw. Ɓu-Esípti ɓaa jéemee kikoo'
gaɗa, giiyaa onndaɓa.
30 Kilaak ngëm kërí tah wii heetaa Isarayeel wíilla teeraa Yéríkóo bi
ennda bes ciyitnakanakɗa, míiraa dëkaa ɓú'ta. 31 Kilaak ngëm kërí
tah Rahap, faankoh-pakayaa bokkii kikaan na ɓuwaa ga dëkaa sagee
kikelohi' Koohɗa. Iñaa tahkaɗa: ya ɗapee ga kaanci ɓu-Isarayeel ɓaa
aasee yoloos✡ ga dëkaa kiheel ki'ínoh iñaa ɓuwaa enukoheeɗa.
32 Mi wo'at ya yiliis, waa mi laakanndii jot kiwo' wíinoo wíinoo
ga loo Gedewoŋ, Barak, Samson, Yeftee, Dëwít, Samiyeel na sëldíiga-
Koohcaa ɓíinooɓaa? 33 Kilaak ngëm kërí tah ɓuwiima, ɓa mínnda
kiɓúuk nguu'caa, ɓa tuuki'ta iñaa júwin, ɓa laassa iñaa Kooh dígohɗa.
Ɓa múuffa túuwtaa gayindicaa, 34 ɓa yímmba dooli kiwii kiyaak, ɓa

* **11:22** 11: 22 Wo'eenii diiɗa enin yohcaa Yoseef † **11:23** 11: 23 Farawoŋ wërí en teekaa eru buuraa ga Kúlkaa Esíptiɗa ✡ **11:31** 11: 31 Malkat Yosúwée 2: 1-21; 6: 22-25.

rëcca ga ki'apu na kalaɓ; ga wii ɓa mínissii daraɗa, Kooh onissaɓa
dooli‡; ɓa enee ɓuwaa kaañin heñ, ɓa kaalla ɓuwaa heñohee naɓa
meyohsee ínɗa.
35 Kilaak ngëm këri tah laakka ɓeticaa hot ɓuwaagaɓa kaanɗa
mílísɗussa. Laakka ɓiɓo' ɓaa sodalu bi ɓaa kaanan, wayee ɓa tookkii
kisomu, en ɗanaa, ɓa kaan ee ɓa mílísaa, ɓa laas ga kipeskaa
leehooɗa. 36 Ɓiɓo' ɓiliis tumussa yensirukaah, ɓa feekussa, ɓa
ɓagussa na ceen, ɓa lagussa ga kasu. 37 Ɓii tapisohussa na atoh bi ɓa
kaannda, ɓíinoo ɗarussa kom kanak, wala ɓa apussa na kalaɓ. Laakka
ɓan ɓaa ensee ga kiwíil daa en ɓéeɓ, ɓa ekukee kúltí-on baal wala on-
pe' ndaga ɓa laakéeríi dara iñaa ɓa ekukan; ɓa dëkka kihatalu ga
kipes na kisodalu. 38 Ɓa joobeera ëldúna, ɓa enee ga kiwíil ga ëgí'-
dúndaŋcaa na jaŋjaŋcaa, ɓa dëkee ga noŋcaa atohcaa na cúl-cúlcaa.
39 Ɓéeɓ ɓuwaama Kooh seedi''a yijófí' gaɓa ndaga ngëmaa ɓa
laakɗa, ee moona ɓa laassii ga iñaa ya dígoheeɗa. 40 Waa Kooh
waayukɗinnduu iñaa wëñ kiyak fúuf, kon nak jomoo ki'en ya onɓa
kimat ee ɗu, ɗu bokoo ga.

12

Kiguu'guuluk ga ngëmii

1 Kon fodaama, waa mbooloomaa hínɗa kiyaak wëri wíilluu ee wa
seedi'in ngëmiigawa ga Kooh, ɗu ɓan, ɗu këlëembísukat tóoh ɗof,
waa hoonohannduu ki'aaw fíkíi, na ɓan baakaa', wii yoowinnduu
kiwíilɗa; ɗu guu'guulukat ga kifool jaarii ɗu naku kifoolɗa. 2 Ɗu yípat
hasciigaruu ga Yéesu yii onnduu kilaak ngëm, aboh ga dalaaraa bi ga
leehaaraa; ya koorukka coonucaa ki'apu ga kuraanaa, ee ya ɓítukkii
ga kacifaa en ga kikaankaa kaamaɗa, ndaga lak ya hotin haat keeñ-
soosaa ya yah ga kilaakɗa. Ee diima deŋ ya yaa yugohha baŋ-buuraa
Kooh ɓakaa hanoh yah-ñaamɗa.
3 Foñat hellúu gari, ya yii ya tookka kimúuñ, hídaa ga daa tumoh-
baakaa'caa hídeeri kiheñohɗa tóoh. En fodaamanaa, ɗú meydohoo
yaakaa'túu ga, ee ɗú soofoo fenoo. 4 En ki'enaa, ɗú ka'tii duum bi ga
kikaan ga heñiigarúu na baakaa'ɗa, 5 ee ɗú alukin wo'eencii cii Kooh
daasoheerúu, ɗú ɓii ɗú en ɓitowuciɗa, an:
«Fu kowukiigoo, Ha'mudii, ko'taa ga yenaa, watukaa iñaama,
ee ya ña'taanaa, kaa soof fenoo.
6 En ki'enaa, Ha'mudii ɓaa ya waarin, ya koriri hen
ee ɓaa ya am fodii kowuci, ya feekiri hen.»
7 Tookat coonucii ɗú dayɗa; Kooh enndúu na kiko'. En ki'enaa,
coonuciima teewoh an ya tíkkúu ɓitowuci. Kowukii kiida, en na
paamcinaa, paamci koroori? 8 Kooh kori towutiigari hen ɓéeɓta. Kon
binaa ya ko'tiirúunaa, lak ɗú enndii ɓitowuci, ɗú en fodii towutaa
límu ga iñaa koo'tii waas.
9 Ɗu níindísukat paamunciigaruu ga ëldúna: man ɓa koreeruu hen
ee ɗu e'taɓa cée'. Kon paamudiigaruu ga asamaanɗa, ɗu jommbi na
kihín kikelohi', en ɗanaa ɗu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa? 10 En
ki'enaa, paamuncaagaruu, koraagaɓa naruuɗa maañnjii ee enee ga
iñaa ɓa am an wëri júɓ. Kooh nak ko'taruu ga iñaa gën garuu, en

‡ **11:34** 11: 34 Onissaɓa dooli laakin ɓuwaa hotu dii an wo'u ɓa wakka ga ɗúukool

ɗanaa ɗu laak ɓak ga kisela'kaagari. 11 Binaa ɗu korunaa, ga saasi
keeñnjuu soosoo ga, wayee nami ga kileeh hen. Binaa ka' bi ga
fíkíinaa, ɓuwaa koru fodaamaɗa ɓa hot jeriñaa koraama: ɓa en ɓo'
jam ee ɓa pes ga iñaa júwin.

Iñcii ebilohu na cii jom kiwatuku kitumɗa

12 Kon nak, ɓëwírat yahciigarúu neewohinɗa ee ɗú on dooli
yí'ciigarúu nagaminɗa. 13 Hëwí'ɗat kotciigarúu waascaa júwin, en
ɗanaa kotaa yíiwin tíin ganaa ɗíidukohoo wayee naman kiwak hen.
14 Guu'guulukat ki'en ga jam na ɓaa en ɓéeɓ, na kipes ga iñaa sela'in,
ndaga ɓéeɓ ɓaa sela''ii, hotanndii Ha'mudii. 15 Watukat, ken hanat
kisúugúruk yërmaandaa Kooh laak gariɗa. Fodii kedikkaa aayin, ka
ndomi tediktaa tíinoo ga aaylaataagakaɗa, watukat laak garúu yaa
man fodaama, ya ndom ɓuwii ɓíinoo. 16 Watukat, ken hanat kifaanuk
na ɓaa en ɓéeɓ. Erat cée' iñcii Kooh cisela'í'cii, ee kaa madat na
Esawuu, ya yaa ñamah wíinoo waa ya ñaman tahhi kitoon ki'en-
saawkaagariɗa. 17 Ɗú ínohin an, ga waa iñaama paafɗa, ya waa'ta
paamci barkeelli, wayee ya tookɗussiika. Ya mínndii sah paamci
kiɓoyukidoh fenoo ga iñaa yaama amɗa, luu enee an ya kíimeeri
iñaama na moon.
18 En ki'enaa, ɗú manndii na heetaa Isarayeel deeyee ga jaŋjagaa
Sínayíi, ɓo' mín kile' yahci gaɗa; ɗú hottii kiwiikaa tak ga ɗook gaanaa,
yaayeel cisúusúus sí'ís, ñúus tërúus na uurisaa taam na toɓ wiyaakɗa.
19 Ɗú kelohhii ríi' mbiiɓ, ɗú kelohhii ɓan koonaakaa ríi' bi ɓuwaa
keloheekaɗa sah ɓaa kíim an ka hanat naɓa kiwo'is. 20 En ki'enaa, ɓa
hatinéeríi iñii yii ebilohseeɗa an: «Ɓéeɓ ɓaa le' ga jaŋjagiinaa, bi ga
júu' sah, tapisohatti na atoh bi ya kaan.» 21 Iñaama ɓu-Isarayeel hotee
ga jaŋjagaaɗa tíitalohee hen bi Móyíis sah wo''a an: «Mi tíitin bi mi
yii saak.»
22 Ɗú nam sah kideey ga jaŋjagaa Síyoŋ, teeraa Kooh yii laak
kipesɗa, waa en Yéerúsaleem yaa ga asamaanɗa, daa malaaka-Kooh
ɓijúnni júnni enu, ɓaa mbúumbaayukɗa. 23 Ɗú aasin ga mbooloomaa
towutaa Kooh enu saaw, ee teekcaagaɓa bíduunun ga asamaanɗa. Ɗú
deeyin ga Kooh yii laak ki'atti' ɓéeɓ ɓuwiiɗa, ɗú taabin na ɓéeɓ ɓuwii
fítciigaɓa setin say ee matin ga fíkíi Koohɗa. 24 Dú deeyin ga Yéesu yii
tuukuk kifiiliimunkii ki'askiiɗa, ɗú deeyin ɓan ñífiigari aamu ee iñii
yéegalohu gaɗa gën iñaa yéegalohsee ga aamaa ñífaa Abeel aamuɗa.
25 Watukat kon kiɗúkúruk ɓii wo' narúuɗa. En an ɓu-Isarayeel ɓaa
sagee kikelohi' Móyíis, yaa wo'ee naɓa dii ga ëldúnaɗa, ɓërí rëcussii
ga kisaŋku'aa, wëñaa ga, ɗu ɓii ɓii, binaa ɗu súugúruk yii wo' naruu,
en ga asamaanɗa. 26 Koonaakaagari kërí yëngëlee kakayfii kuɗewaa,
diimaɗa nak, ya dígoh an: «Mi yëngëlis kimmanaa, eemanndii rek
ga kakayfii, wayee mi hay kiyëngël asamaan ɓan.» 27 Wo'eenii an:
«Mi yëngëlis kimmanaa» teewoh an Kooh hay kiɓewoh dii iñcii saku
ee yëngëlkinɗa, en ɗanaa cii yëngëlkooɗa doŋ tesan. 28 Kon waa ɗu
hay kilaas Nguuraa ken mínoo kiyëngël, ɗu gërëmatti ga iñaama, ɗu
súrga'ukki ga daa ya waarohkaɗa ee ɗu e'ti cée', ɗu niikki. 29 En
ki'enaa, Koohyiigaruu en kiwii, kaa tëkíri hen tóoh iñaa joffii.

13

Iñaa tahannduu kineɓloh Koohɗa

1 Dëkat kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; enat ɓuwaa bokoh ga
Kiristaanii. 2 Kaa alat kitoputu' bi jof sagaccaa hay garúu. En ki'enaa,
ɓuwaa tumeekaɗa, laakin gaɓa ɓaa toputu'ee ɓimalaaka ga✡, ee ɓa
ínohhii gaka sah. 3 Kaa alat ɓuwaa lagu ga kasuɗa, níindísukatɓa bi
man na ɗú ɓërí bok kilagu ga kasu. Kaa alat ɓuwaa en na kisodaluɗa,
níindísukatɓa bi man na ɗú ɓërí bok kisodalu.
4 Ɓaa en ɓéeɓ erat së y cée', ee ɓuwaa pajoh, yaa en ɓéeɓ eemat ga
mooroomci. Kooh hay ki'atti' ɓuwaa ɗúki yaalɓa wala ɓetiɓa ee ɓa
faanuki na ɓiɓo' ɓiliisɗa, wala ɓéeɓ ɓuwaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa.
5 Sagat kiwaa' hëelís kuliyuk ga kipessúu. Eemat ga iñaa ɗú laakɗa,
ndaga Kooh ga kihafci wo' an: «Mi íisanndiiraa múk, mi foñanndiiraa
bi taa'.» 6 Kon ɗu mínin kiwo' na hel widëlí' an:
Ha'mudii yërí en ɓii yahhoo kisomɗa,
mi niikanndii dara.
Ɓo' mínndoo ya kitum?
7 Kaa alat ɓuwaa kuliyukee ga fíkíirúu kuɗewaa yéegalseerúu
Wo'eenii Koohɗa. Malakat ga daa ɓa madee ga kipesɓa bi ga
kikaanɓaɗa; gëmat fodaa gaɓa. 8 Yéesu Kiristaa, ya ya rek: daa ya
madee wútúwaaɗa ya manɗa wati ee ya yahɗa kiman bi taa'. 9 Kaa
íisat ken nëení' helciigarúu na jëgírohcaa en tóoh ee bokkii dara
na Wo'eenii Kooh yéegalohuɗa. Iñaa gënɗa wërí en an doolii ɗú
laak ga keeñnjúuɗa ɗú mínwa kiɓewoh ga kijofkaa Kooh. Kitaabuk
iñcaa ebilohu ga loo ñamah, waa onohu kiñam wala hoonohuɗa,
haydohɗoorúu dara.
10 Loteelii ɗu laakɗa, ñamahcii en gaɗa, sarahohcaa tumi
lëgëy kisarahohkaagaɓa ga taalaa yaawúu'caaɗa onussii ga kiñam.
11 Sarahohaa yiyaakyaa haydoh ñífaa júu'caa tumu sarahɗa ga ɗook
ɗekataa wisela'í'waa kibayaluk baakaa'caa ɓuwaa, ee faancaa júu'caa
tëkíru ga foogaanaa daa ɓa dalɗa. 12 Iñaama tah Yéesu kaannda
ga foogaanaa teeraa kisétí' baakaa'caa ɓuwaa na ñífaagari sah-sah.
13 Kon ɗu meyat gari ga foogaanaa daa ɓa dalohɗa, ɗu bok nari
kikooruk kacifaagari. 14 En ki'enaa, ɗu laakoo dii ga ëldúna teeraa
yah bi taa', kërí tah ɗu ɓii ga kiheel waa yah bi taa'ɗa. 15 Kon
ɗu koorohat ga Yéesu, ɗu kañ teekii Kooh; iñaama en sarahaa ɗu
tumi'tiɗa. Túuwtiigaruu dëkatti kiyeek yeek-kañ, 16 ee kaa alat kitum
yijófí' na ɓan kidímaloh ga díkaantirúu, ndaga sarahcaa man fodaama
cërí neɓloh Kooh.
17 Kelohɗat ɓuwii kuliyuk garúuɗa, ɗú taabuk iñcaa ɓa wo''úuɗa.
En ki'enaa, ɓa dëk ga kiwatuk fítciigarúu, waa ɓa hay kituuk bes ga
fíkíi Kooh kiɓéestí' lëgëyaagaɓa. Kon ɓa mínat kitum lëgëyɓa na keeñ
wisóosí'; ka hanat ki'en na kiheeñ ndaga iñaama laakɗanndiirúu jeriñ
wíinoo.
18 Dëkattíi kikíimi' Kooh. Wóorinndíi an hellíi dalin, waa ɗí tuukin
ga ki'enukoh yijúwí' saycaa en tóoh. 19 Mi wëñnjúu kikíim iñii yii:
kíimɗattoo Kooh bi mí kigaaw kiɓoyuk garúu.

Taŋkohii na kíim-Koohii mëeñjohɗa

20 Kooh yërí onohi jam. Ya mílísi'ta Yéesu, Ha'mudiigaruu en
níirohii yiyaakyii baalciiɗa, ee ñífiigari aamuɗa pokka kifiiliimunkii
yah bi taa'ɗa. 21 Mi yii kíim Kooh yaama, ya onndúu kimín kitum

✡ **13:2** 13: 2 Malkat Sënees 18: 1-8; 19: 1-3.

yijófí' ga ɓakaa en tóoh doonaa ɗú mëtí' iñii ya waa'ɗa. Ya tumat garuu iñaa neɓpi, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ee ndam aawat gari bi taa'. Aameen!
22 Mbokcii, mi kíimmbúu tookat, taam na kimúuñ, wo'eencuma mi
bínndúu kidaassúuɗa. En ki'enaa, iñcii mi bínndúuɗa hoo'tii. 23 Mi yii
yéegallúu an Tímotée mbokiigarúu meyin kasu. Binaa ya teel kile'aa,
mi hay nari kitaam, ɗí hayyúu kiwaaknee.
24 Këñí'ɗattoo ɓéeɓ ɓuwum kuliyuk ga mbooloomumgarúuɗa, na
ɓéeɓ ɓuwum en ɓuu Kooh dumaɗa. Mbokcii en dii ga kúlkii Ítalíiɗa
ɓii këñí'túu ga ɓan. 25 Mi yii kíim Kooh, ya barkeellúu ɓéeɓpúu.

Këyítfii
Saak
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Saak bín ɓéeɓ ɓuwii en ɓu-Kooh tasaarukoh ga ëldúnaɗa. Saak enee ɓo' yilëekí'-teek ga kerceencaa ga Yéerúsaleemɗa. Wo'u an Yéesu yërí en yaakci. Ɓiyewin ga ɓuwii ya bídee këyítfii fiiɗa wo'ee an ɓa gëmin ee ka hotukéerí ga ɓadukeenaagaɓa. Iñaama tah ya wo''aɓa an kigëm jom kitaam na kitum yijófí'. Saak kelohha an ga ɗuuy kerceencaa, ɓuwaa laakooɗa ensee ga coonu ndaga ha'-alalcaa yéeŋsee hafɓa doŋ. Iñaama tah ya wo''a ha'-alalcaa ɓa watuk kitum fodii ɓuwaa fiiliimunoh na ëldúnaɗa, wayee ɓa am ɓuwaa laakooɗa yah kanak. Tíkka ga ya wo''a ɓéeɓ watuk kiñaroh, ɓa am túuwtaagaɓa, ɓa dëk ga kitaabuk yijófí' fodaa Kooh nakohkaɗa.

Këyítfii Saak bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1*)
2 - Kigëm na kiñaañkaa meyoh ga Koohɗa (*1: 2-18*)
3 - Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohɗa (*1: 19-27*)
4 - Kigënantiloh jomoo kilaak (*2: 1-13*)
5 - Kigëm jom kitaam na tumeen (*2: 14-26*)
6 - Kiñaañkaa meyoh ga Koohɗa na kiwatuk perem (*3: 1-18*)
7 - Kifiiliimunoh na ëldúna (*4: 1–5: 6*)
8 - Kimúuñ na kikíim Kooh (*5: 7-20*)

Këñɗoh

1 Mi Saak, mi súrga Kooh mi súrga Yéesu Kiristaa, Ha'mudii. Mi yii
këñí' jawootcii Isarayeel* cidaaŋkaah na kanakcii tasarukoh ga ëldúna
tóohɗa.

Kiyëgís ngëm ga coonu

2 Mbokcii, binaa ɗú keen ga coonu, ga daa ca mín kiman tóoh, leenaa
taabat ga na keeñ wisóosí' seɓ. 3 Ndaga ɗú ínohin an coonucaama
mínndii yen ga ngëmiigarúunaa, onanwa kiwëñ kiyëgís. 4 Kon
teewohat kiyëgís kimëtí' sëk en ɗanaa ɗú síkoo ga dara ee ɗú mat
ga tóoh. 5 Binaa laak garúu, ɓaa hamhamaagari dooyyiinaa, ya kíimat
Kooh hamham, Kooh hayyiwa ki'on. Ndaga Kooh oni ɓéeɓ, foñoo ken
ee ñaroo ken ga. 6 Wayee ya en na kikíimaa, ya taabat ga na ngëm
ee ya hanat kilaak hel kanak ga, ndaga ɓaa laak hel kanak man na
dúusaa giiyaa uuris ɓëwí' egiwa daa en ɓéeɓ. 7 Ɓaa man fodaama
hanat kitum helci ga kilaak yen ga Ha'mudii, 8 ndaga iñaa ya aasoh
tóoh ya laak hel kanak ga, ya egiskohi.

Kinduul na kilaak alal

9 Ɓaa en nduul garúunaa ya neɓlukat ndaga Kooh hayyi kiɓëwí',
10 ee ha'-alal, ya neɓlukat ɓan ndaga Kooh hayyi kiyóoskí'. En ki'enaa,
ha'-alal lëehɗuki fodii sapuus-pëegíi. 11 Nohii kolukaa, wa tam jír, wa

* **1:1** 1: 1 Jawootcii Isarayeel waa' kiwo' ɓuwii gëm ga Yéesu ga ëldúna tóohɗa.

tëkí' pëegíifaa, sapuuscaa keen, mo'laataa pëegíifaa ka'. Ha'-alal, ga ɗuuy lëgëyaagari, yah kilëehɗuk fodaama.

Coonucii dali ɓo' na iñcii eki ɓo' ga kitum iñaa joffiiɗa

12 Ya yewinin múu', ɓaa yëgísin ga coonucaa ya hídohi nacaɗa. Ndaga ya teewoh kiyëgískaagari na ndam ga ɗuuy coonucaamanaa, ya hay kilaas kipeskaa en neehalaa Kooh díŋ ɓuwaa waarussiɗa.
13 Ɓo', binaa helci ka' ga kitum iñaa joffiinaa, ya hanat kiwo' an: «Kooh yërí híi'too ga.» Ndaga laakoo iñaa híiran Kooh ga kitum iñaa joffii, ee ya ga kihafci, ya híiroo ken ga kitum iñaa joffii. 14 Ɓaa en ɓéeɓ, neɓlaat-kumuunci wërí nookiri, wa ɗúkiri bi ekki ga kitum iñaa joffii. 15 Lëehíraa neɓlaat-kumuun taabukkinaa, wa lím baakaa', ee baakaaraa ka' bi mataa, wa lím kikaan.
16 Ɓú, mbokciigoo mi keeñukɗa, ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii. 17 Iñaa ɗu onu yijófí' tóoh na ɓéeɓ sërcaa matin, ca yoosukoh ɗook, ca meyoh ga Paamudii en tóoh lee'laatɗa. Ndaga Kooh laak ɓadukeen wíinoo ee ga daa ya hanoh tóoh, ñúus laakoo da. 18 Neɓ Kooh hen ya límmbaruu, koorohha ga wo'eenii en kayohɗa, doonaa ɗu en fodaama ɓuwii kuliyuk ga tóoh iñcii ya sakɗa.

Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohɗa

19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, foñat hel ga iñii mi wo' yii: ɓaa en ɓéeɓ gaawat ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, wayee ya hanat kigaaw kiwo', ee ya hanat kigaaw ki'ayluk. 20 Ndaga ɓaa aylukin tumoo iñaa júwin ga fíkíi Kooh. 21 Ërí tah meydohat ga haffúu ɓéeɓ iñaa líiɓɗan keeñnjúu, na ɓan kisoot kihëpí'. Yóoskíɗat haffúu ga fíkíi Kooh, ɗú took kite' wo'eenii mínndúu kimúsal ee Kooh sok ga keeñnjúuɗa.
22 Kaa eemat rek ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, ɗú ɗúki haffúu ga iñaama. Wayee tumat iñaa wa nakohɗa. 23 Ndaga ɓaa súkúruk wo'eenii Kooh ee tumoo iñaa wa nakohɗa, man na ɓo', yaa malak fíkíifaagari ga seetu, ya hotfa ga daa fa manɗa. 24 Ya seetu'uk bi ya lëehíraa, ya yee, ya dal ki'al daa ya manɗa. 25 Wayee ɓo' yaa ga, yaa heel ki'ínoh dijófí' Waasii Kooh wimëtí'wii on ɓuwii kilaas hafɓaɗa. Ya abinwa dijófí' ee foñnjiiwa. Ya eemmbii ga kisúkúruk iñaa wa wo'ɗanaa ya aluk, wayee ya yaa tum iñaa wa nakohɗa. Ɓaa yaama, iñaa ya tumɗa, keeñci hay ga kisoos.
26 Ɓaa fu fooŋ an fu taabuk Kooh ee fu mínoo ki'am kúuwfunaa, fu ɗúk haffu: kitaabuk-Koohkaagaraa kaama laakoo jeriñ. 27 Kitaabuk-Koohkaa setin ee laakoo sík, ga fíkíi Kooh, Paamudii,ërí en: kihaltuk baayucii na ɓeticii yaalciigaɓa kaanin ee enu ga coonuɗa, na ɓan ki'abuk ga iñcii ga ëldúna, líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa.

2

Kigënantiloh jomoo kilaak

1 Mbokcii, ngëmumgarúu ɗú laak ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu laak ndamɗa, hanat kitaam na kigënantiloh ga díkaantirúu. 2 Fodii dii: ha'-alalaa ekuk kúltí cimórí' na kipii-wúrúus ga tokontaa, yërí hay, aassa jaangaagarúu. Laakka nduulaa ekuk líil-kúltí hay, aassa ɓan. 3 Yaa ekuk kúltícaa cimórí'caaɗa, ɗú onndi cée' wiyaak, ɗú wo''i an: «hay, yugaa dii ga fíkíi.» Ee ɗú wo' nduulaa an: «fu, tuukaa hen»,

Wala «fu, yugaa kakay ga kotciigoo!» 4 Iñaama ɗú tummbinaa, lak ɗú
gënantilohin ga díkaantirúu ee ɗú atti''ii na keeñ wimórí'.

5 Mbokciigoo mi keeñukɗa, súkú'kattoo: ɓuwii tíku nduul ga
ëldúnaɗa, Kooh tanukɓa, doonaa ngëmaa ya onɓaɗa dooyɓa alal
ee ɓa laas ga Nguurii Kooh díŋ ɓuwii waa'tiɗa. 6 Wayee ɗú tíkkii
nduul ɓo'! Enndii ha'-alalcii ɓërí hoonohirúu kilaak jame? Enndii
ɓërí fasirúu bi ga paancii atti'ohsiɗane? 7 Man ɓërí ñaawali teekii
Kiristaanii wimórí'wii ɗú ɓayɗa. 8 Waasii Nguurii Kooh, fodaa daa
bídu ga Këyítfaaɗa, nakoh an: «waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa'
haffuɗa.» Binaa ɗú taabuk iñaamanaa, ɗú tumin iñaa jofin. 9 Wayee
binaa ɗú gënantiloh ɓuwiinaa, ɗú tumin baakaa', ee waas tíkkinndúu,
ndaga ɗú këldúkin iñaa waas nakohɗa. 10 Ërí tah, ɓaa fu taabuk tóoh
iñcaa waas nakoh ee fu këldúk wíinoo rek gacanaa, lak waasaa tóoh
tíkkinndaa. 11 Ndaga Kooh yii wo' an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu, fu
faanuk na ɓo' yiliisɗa» yërí wo' an: «Kaa laŋ kumuun ɓo'.» Kon binaa
en an fu ɗúkkii yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk na ɓo' yiliis, wayee fu
lagin kumuun ɓo'aa, fu këldúkin iñaa waas nakoh.

12 Kon wo'at, ɗú tumi fodii ɓuwaa jom ki'atti'u ga waas, waasaa
oni ɓuwii kilaas hafɓaɗa. 13 En ki'enaa, ɓaa laakoo yërmaandi ga
mooroomci, Kooh atti'oori na yërmaandi; wayee luu Kooh atti' atti',
yërmaandaagari mín.

Kigëm jom kitaam na tumeen

14 Mbokcii, kiwo' an «mi laakin ngëm» ee ngëmaagaraa taammbii
na tumeen, jeriñ ya? Ngëmaama mínin ɓo' kimúsale? 15 Fodii dii: ɗú
laak mbok yiyaal wala yiɓeti, yaa laakoo iñaa ya ekukan ee ya laakoo
iñaa ya ñaman besaa en ɓéeɓ. 16 Laak garúu yaa wo''i an: «Karaa na
jam ee fu ekuk faanfu bi ɓít, fu ñami bi fu kap!». Ya wo''i iñaama ee
ya e'tiiri iñaa ya soolukɗanaa, laak ya jeriñ? 17 Ngëm man fodaama:
ngëm kesi taammbii na tumeenaa, wa leeh.

18 Heyna ɓo' hayyoo kiwo' an: «Bii laak ngëm, ɓii laakka tumeen.»
Wayee mi taasanndi an: «teewaaroo ngëmaa ɓo' mín kilaak ee
taammbii na tumeen, mi, mi teeɓpaa ngëm ga tumeen.» 19 Fu gëmin
an Kooh ya yíinoo doŋ. Raɓcii ɓibóní'ɓii ɓan gëmuunun iñaama
ee ɓa ɓii saak ga ndaga kitíit. 20 Fu laakoo hel kat! Fu waa'
iñaa teewanndaa an ngëm taammbii na tumeenaa laakoo jeriñe*?
21 Caasammbuu Abaraham, Kooh abohhi ɓo' yijúwíraa, enndii ga daa
ya faanee kowuci Ísaak ga loteelaa kitumi' Kooh sarahɗane? 22 Kon fu
hotin an ngëmaagari taabee na tumeencaagari. Fodaama ngëmaagari
mínnda kimat sëk ndaga tumeencaa taam gaɗa. 23 Fodaama iñaa bídu
ga Këyítfaaɗa, matta an:

«Abaraham gëmin ga Kooh,
ërí tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí'✡»
Kooh teekkari fiiliici✡. 24 Kon ɗú hotin an Kooh abohi ɓo' an ya júwin,
ga tumeencaagari, wayee enndii ga ngëm kesi.

---

* **2:20** 2: 20 laakoo jeriñe laakin ga Këyítcaa ciɗewaacaa ɓaa wo': ngëmaa kaanin ✡ **2:23** 2: 23 Malkat Sënees 15: 6. ✡ **2:23** 2: 23 fiiliici Ísayíi 41: 8.

25 Enee ɗa ɓan na Rahap, faankoh-pakayaa. Kooh ammbari ɓaa
júwin ndaga tumeencaagari†. Yërí ekee ɓuwaa ɓu-Isarayeel woseeɗa
ga kaanci, ya dímallaɓa kisaadoh ga waas wiliis. 26 En ki'enaa, fodaa
daa faan, fa íikissiinaa, fa kaanɗa; ngëm ɓan, taammbii na tumeenaa,
wa leeh.

3

Kiwatuk peremfu

1 Mbokcii, hanat ki'en ɓaa koluk garúu ɓéeɓ waa' ki'en jëgíroh,
ndaga ɗú ínohin an ɗí, jëgírohcii, ɗí wëñan kimesik atti'. 2 En ki'enaa,
ɗu ɓéeɓpuu ɗu yewinin ki'ëldoh ga iñii yii wala iñaa yaa. Ɓaa
ëldohoo taa' ga kiwo', ɓaa yaama ɓo' yimëtí' ee mínin ki'am hafci
ga tóoh. 3 Ɓu eki lahaɓ ga kúuw pënís doonaa ya tooki'tuu, fodaama
ɗu ëewdohhi ñúm daa neɓpuu. 4 Malakat ga gaal-giiy ɓan: daa wa
hín kiyakɗa tóoh ee uuris ɓayiwaɗa, kuwalaŋ jijutuut fóolíriwa. Luu
uuris wiyaak ye'eewa, wa aawi ga daa neɓ fóolírohaa. 5 Perem manɗa
ɓan. Pa enaama yijutuut ga faan ɓo', wayee pa ndamuk kilím enaama
ciyaak. Malakat hemet-kiwii. Ja jijutuut ee ja dooyin kitëkí' luuf
wiyaak. 6 Perem ɓan kiwii. Pa líif na yibóní' kesi. Pa en ga faannduu
eeërí líiɓɗifa ɓéeɓfa. Pa tamin na kiwiikaa safara ee pa tëkíri
kipeskiiruu ga ëldúnaɗa, aboh ga kilímuk bi ga kikaan. 7 Ɓo' laakin
hel kitagat heet rawaa en tóoh: ennda rap-luuf, ennda sel, ennda
raɓcii fasukiɗa na ɓii ga ɗuuy giiyɗa; ee ya tagattaɓa. 8 Wayee perem,
ken mínoopa kiko'. Pa enin enaama yibóní' yaa abukoo, ee pa líif na
daŋaraa apin. 9 Peremërí ɗu kañohi Paammbuu Ha'mudii, eeërí
ɗu cojohi ɓuwii Kooh sak, mëdí'taɓa na hafciɗa. 10 Kúuwkii ka kíinoo,
kërí meydohi wo'een barkeel, na wo'een coñ. Mbokcii, iñaama jomoo
ɗa kimín ki'en. 11 Músúmaa newin na maa aayin mínan na kihaal
ga kuhaalaa jíinoo? 12 Mbokcii, een mínan na kilím towu yaawuun
wala kedik-reseŋ lím towu een? Fodaama ɓan, kuhaalaakaa meydohi
músúmaa aayin maraa, meydohoo músúmaa newin.

Hamhamaa meyoh ga Koohɗa

13 Yiida garúu laak kiñaañ ee ínohin yen? Ga ɓadukeenci wijúwí', ya
teewohatka ga tumeencaa teeyin, caa teewoh kiñaañ kimëtí'. 14 Wayee
en lak keeñnjúu líif na ki'iñaan kiyaak na kinookoh kilaak rekaa, kaa
ndamukat kiñaañ ndaga ɗú taammbii ga kayoh. 15 Kiñaañkaagarúu
kaama meyohhii ɗook, ka kuu ëldúna, kuu ɓo'-súusúus ee ka kuu
Seytaani. 16 Ndaga daa ki'iñaan na kinookoh kilaak enoh ɓéeɓ, coow
na tumeen cibóní'caa en ɓéeɓ caada. 17 Wayee ɓaa laak kiñaañkaa
meyoh ɗookɗa, ɗeɓ kiset hen paay, ya hannda kiyewin jam, ya teeyya;
ya hídírohi hen, ya líifin na yërmaandi, ya límí yijófí'; ya fa'ɗohoo ken
ee ya ínohoo kijófjófɗuk. 18 Ɓo'-jam daa ya enoh tóoh, ya soki jam da,
ee yijúwí' yërí ya píiki ga.

4

Kifiiliimunoh na ëldúna

---

† **2:25** 2: 25 Rahap Ga waa yaawúu'caa hayu teeraa Yéríkóo kimalakwa balaa ɓa hay kiheñoh na ɓu-teeraamanaa, Rahap yaama, ee enee faankohɗa, yërí ɗaakeeɓa, lëehí'ta dímallaɓa ɓa saan ee ken hottiiɓa.

1 Heñcii na ñarohcii ga ɗuuycúuɗa iñii haydohcaɗa ya? Kiwaa'
neƀlaat-kumuunkii dëk kiheñoh ga ɗuuycúuɗa kërí haydohca. 2 Ɗú
ɗíibukin yen, ɗú mínoori kilaak ee ɗú hatinin kilaŋ kumuun ƀo' ga.
Ɗú kaani na ki'iñaan ee ɗú laakoo iñaa ɗú waa'ɗa, faf ɗú en ga
kiñaroh na kiheñoh. Iñaa ɗú waa'ɗa ɗú laakoori, ndaga ɗú kíimoowa
Kooh. 3 Luu ɗú kíimee Kooh ya onoorúu, ndaga ɗú kíimoo ga daa
jomɗa ee ɗú ëewrukkii dara ga, enndii iñaa neƀ kumuunndúu kepaa.
4 Ɗú oorin Kooh!* Ɗú ínohoo an kifiiliimunoh na ëldúna kërí en kisaŋ
Kooh hanaa? Ɓaa fu waa' kifiiliimunoh na ëldúnanaa, fu tumin haffu
ƀaa waa'tii Kooh. 5 Kaa foogat an Këyítfaa wo' sooy. Fa wo' an: «Helaa
Kooh tum, wa dëkka garuuɗa, ya waa'wa hen bi ya naalohinwa.»†
6 Ee sah kijofkii Kooh teeƀpúuɗa paafin daama, ndaga bíduunun ga
Këyítfaa an: «Kooh tookɗoo ƀuwii ƀëwí' hafƀaɗa, wayee ya laakin
yërmaandi ga ƀuwii yóoskí' hafƀaɗa.» 7 Kon ayat haffúu ga Kooh, ɗú
sagi' Seytaani, ya soof fenoo, ya úsaayyúu. 8 Deeyat ga Kooh ee ya hay
garúu kideey. Ɗú, tumoh-baakaa'cii, sétírat yahhúu ga yibóní', ɗú ƀii
ɗú laaki hel kanakɗa, sétírat keeñciigarúu. 9 Keeñnjúu leehat, aawat
kitoŋ ɗú looyi. Tiyentiigarúu enat moon, keeñciigarúu soosɗa, ca
leehat tak. 10 Yóoskírat haffúu ga fíkíi Ha'mudii ee ya hayyúu kiƀëwí'.

Ki'abuk ga ki'atti' mooroomfu

11 Mbokcii, ken hanat kiwo' ga mooroomci iñaa bonin. Ɓaa wo' ga
mooroomci iñaa bonin wala atti''inaa, ya wo'ɗin Waasii iñaa bonin ee
ya atti'inwa. Ee waas, fu atti'wanaa, fu enissii ƀaa taabukwa wayee
fu en ƀaa atti'iwa. 12 Kooh haŋci doŋ, yërí hëwí' Waasii, ee yërí laak
ki'atti'. Ya doŋ yërí mín ƀo' kimúsal, ee ya mín ƀo' kisaŋku'. Haa fu
yii fu atti'i mooroomfuɗa, fu tík haffu ƀa?

Watukat kiyéeŋ haffúu

13 Súkú'kattoo diima, ɗú ƀii ɗú wo'i an: «Wati wala kuwis, ɗí hay
kika' teeru nangam, ɗí tum da kíis. Ɗí toonsuki daama bi ɗí laak
kopa'.» 14 Ɗú ínohoo dara ga kipessúu, iñaa ka yah kuwisɗa! Ndaga
ɗú man na eeƀ. Wa kolukaa, maañoo dara wa keen. 15 Ɗú jom anee
kiwo' kay: «Neƀ Kooh, Ha'mudiinaa, ɗí hay kipes, ɗí hay kitum iñii
yii wala iñaa yaa.» 16 Wayee ó'óo! Ɗú yéegin haffúu ee ɗú ndamuki
rek. Kiyéeŋ haffu fodaama daal, joffii! 17 Kon, ƀaa fu ínohin iñaa fu
jom kitum yijófí', fu tummbiirinaa, fu koorukin baakaa'.

5

Iñcii yoot ha'-alalciiɗa

1 Súkú'kattoo diima, ɗú ha'-alalcii! Aawat kilooy, ɗú weleluki ndaga
coonucii sekkúuɗa! 2 Alalciigarúu nopin ee kúltíciigarúu maasohin.
3 Wúrúusiigarúu na hëelísiigarúu homaakin✡. Homaakaama hay
kiteewoh fodii seedi iñcaa cibóní'caa ɗú tumeeɗa. Ee homaakaama,
fodii kiwii, hay kiñam faanciigarúu. Ëldúna, daanaka, leehin ee ɗú
ƀii lís haffúu kigari' alal! 4 Malkat, koparii jomee kifayohu píikohcii
lëgëysee ga yoonciigarúuɗa, ɗú tëhdohinwa kak, wa wii fiip rek. Ee

* **4:4** 4: 4 Ɗú oorin Kooh wo'eenii ga kiGerek diiɗa man na «ƀetifaa ɗúk yaalci ya faanukka na ƀo' yiliis.» † **4:5** 4: 5 Helaa Kooh... naalohinwa Lëegísoh ciliis wo' da an: Helaa Kooh tum dëk garuuɗa, iñaa ya waa'ɗa, ya sagin wa bokidohu na yen yiliis. ✡ **5:3** 5: 3 Malkat Mëccëe 6: 19.

jambatcii píikohcii aasin nof Kooh, Ha'mudii wëñ buuroo buu'ɗa. 5 Ɗú
cattii dara ga ëldúnarúu, ɗú dëk ga mo'laat na neƀlaat rek. Ɗú kapin
dút en fan júuraa yafalu hen, ɗú ƀii sek bëríinaa ɗú hoossanɗa. 6 Ɓaa
tummbii dara, ɗú atti'inndi kikaan, ɗú lagin kumuunci ee ya nookohhii
ga.

Múuñat, ɗú seki

7 Kon mbokcii, múuñat ɗú seki bi ga daa Yéesu, Ha'mudii haysisan.
Malakat ga daa línoh múuñi, aboh ga toƀcaa ɗewi kikeen bi ga daa
seek wíisan, kakay eroh towu tilúudí'. 8 Ɗú ƀan, múuñat fodaama, ɗú
am bi yëgís, ndaga kihayiskii Ha'mudii deeyin.
9 Mbokcii, ken hanat kijambatuk ga mooroomci, en ɗanaa Kooh
atti'oorúu. Malkat ƀii yah ki'atti'ɗa sah yeema ga halii. 10 Mbokcii,
malkat ga sëldíiga-Koohcaa. Ɓa wo'ee ga teekii Ha'mudii ee ga ɗuuy
coonucaagaƀa, ƀa múuñee hen. Taabat ga kotcaagaƀa. 11 Ínohat an,
ɗí wo' an ƀa yewinin múu', ƀuwii yëgís ga ɗuuy coonucaagaƀaɗa. Ɗú
kelohin iñaa wo'u ga Yoop✡, ga daa ya tookee kimúuñɗa. Ee ɗú hotin
iñaa Kooh, Ha'mudii mëeñjohi kitumi'ɗa, ndaga Kooh, Ha'mudii líif
na kijof na yërmaandi.

Kiwaat joffii

12 Ee sah mbokcii, kaa waatat múk✡. Enndii ga teekii ɗook-Kooh,
enndii ga teekii kakayfii wala ga enaama yiliis. Ga daa ka mín kiman
tóoh, wo'eenndúu en «Eheenaa», enat «Ehee», en «Ó'óonaa» enat
«Ó'óo». En ɗanaa Kooh atti'oorúu.

Doolaa laak ga kikíim Koohɗa

13 En laakin garúu yíinoo yaa en ga coonunaa, ya kíimat Kooh.
En laakin garúu yíinoo yaa en ga jamaa, ya kañat Kooh na tiyeek.
14 En laakin garúu yíinoo yaa ɗúukoolinaa, ya ƀaylukat yaakcaa ga
jaangaaɗa. Ɓa kíimi'ti Kooh, ƀa leeffi dúuleen✡ ga teekii Ha'mudii.
15 Kíimaama taam na ngëmɗa hay kimúsal ɗúukoolíraa: Ha'mudii
hayyi kiwëkí'. Ee en an ya tumin baakaaraa, ya bayaluca.
16 Kon ƀaa en ƀéeƀ wo'at baakaa'caagari ga fíkíi mooroomci ee yaa
en ƀéeƀ kíimi' mooroomci Kooh, en ɗanaa ɗú wak. Ɓaa júwin kíim
Koohaa, kíimaagari waama, doolaagaɗa límin yiyaak. 17 Malkat ga
Ili, sëldíiga-Koohaa, ya enee ƀo' doŋ fodii garuu. Wayee ga waa ya
kíimmba Kooh na ngëm doonaa ya towooɗa, músú keenndii kakay bi
laakka tíkíis taahay na caban. 18 Waa ennda ɗa, ya kíimissa Kooh ya
toƀ, Kooh toƀpa, doo kakayfaa, faa han ki'eroh iñaa pesohohsan.

Gíndí'at ƀuwii múuyɗa

19 Mbokcii, laak garúu yíinoo yaa ɗeeŋ kayohfii, ee laak garúu yaa
gíndi''inaa, 20 leenaa níindískat iñii yii: Ɓéeƀ ƀaa fu gíndi tumoh-
baakaa' ee lak ya múuyee hen ga waas wibóníraa, fu ƀewohinndi
ga waasaama, fu sominndi ga kikaan ee fu hay kitah bi baakaa'
ciyewincaa ƀaa yaama tumɗa Kooh bayallica.

✡ **5:11** 5: 11 Malkat Yoop 1: 20-22; 2: 10. ✡ **5:12** 5: 12 Malkat Mëccëe 5: 33-37. ✡ **5:14** 5: 14 Malkat Marka 6: 13.

Këyítfii
Pee'
ɗeƀ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pee', apotaaraa Yéesu, bín kerceencaa teerucaa ciyëtúuscaa ga gohaa Aasíiɗa (ga dii kúlkaa Turukíi enoh watiɗa). Këyítfiimaa Pee' bídeefa kerceencaama hatalu ga kipesɗa.

Ga wii Yéesu en ga ëldúnaɗa, Pee' taabee nari. Ga waa Yéesu meyoh ëldúnaɗa, Pee' enee apotaaraa yaawúu'caa. Kerceencii Pee' bídee këyítfii fiiɗa enee ƀuwaa hatalsee hen ga kipesƀa ndaga daa ƀa gëmee ga Yéesu Kiristaaɗa. Iñaama tah ya bínndaƀa kiwo'ƀa, ƀa am bi yëgís ga ngëmii. Enndii ƀërí ɗewoh ga kitíku coonu. Ya wo''aƀa an Yéesu yii ƀa gëm gariɗa yërí ɗeƀ kitíku coonu, bi ya apussa. Iñaama teewoh an binaa ƀa hídoh na mesiklaataa, ƀa tookat kimúuñ fodaagari. Ya wo''aƀa ƀan daa kipesƀa jom kiman ga ɗuuy ƀuwaa sagu kigëm ga Kooh.

Këyítfii Pee' ɗeƀ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Yaakaarii onoh kipesɗa (*1: 3-12*)
3 - Kipeskaa sela'in (*1: 13–2: 17*)
4 - Kitaabuk kotcaa Kiristaa (*2: 18–4: 19*)
5 - Níirohcii yopii Kooh (*5: 1-11*)
6 - Taŋkoh (*5: 12-14*)

Këñɗoh

1 Mi Pee', apotaa' Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii ɗú ƀuwii
Kooh tanuk enu sagac ga gohcii ƀa tasaarukohɗa: ennda gohaa Pom,
waa Galasíi, waa Kapadoos, waa Aasíi na waa Bítíníi. 2 Kooh, Paamudii
tanukinndúu kumëeñí' fodaa ya nateeka kitumɗa, doonaa ɗú en ƀuuci
ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, en ɗanaa ɗú kelohi' Yéesu Kiristaa ee
ñífaagari aamuɗa onndúu kiset. Mi kíim Kooh barkeellúu bi dooy,
onndúu jam wiyewin.

Yaakaarii onoh kipesɗa

3 Ɗu kañat Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga
yërmaandaagari wiyaakwaa, ya oninnduu kilímukis ga kipes ki'as, ee
ɗu laakin yaakaaraa onohi kipes, ga daa ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga
kikaankaaɗa. 4 Fodaama, ɗú laas ga iñcaa cinéwí'caa Kooh faani'túu
ga asamaanɗa. Iñcaama yasukohoo, ca líiwoo, ca neewoo. 5 Kooroh
ga ngëmii ɗú laakɗa, Kooh hayyúu kiníi' na dooliigari mín ga tóohɗa,
bi ga besaa mëeñjoh ya yah kiteewoh kimúckiima ya waayuki'túuɗa.
6 Keeñnjúu soosin ga yaakaaraama, luu enee an ɗú jomin kikooroh
diima ga coonucaa en tóoh. Coonucaama nak maañanndii, 7 ca
en kimalaksukoh ngëmiigarúu, dii wa hín kiyëgísɗa, fodaa ɗaa
wúrúus útsi ga kiwii kimelici'waɗa. Ee ngëmiigarúu wëñ solu fúuf
wúrúusaama aaw ga kiyasukoh doŋɗa. En ɗanaa ngëmiigarúu
hayyúu ki'on ɗú laak gërëm, ɗú laak ndam, ɗú eru cée', bëríinaa
Yéesu Kiristaa feeñukanɗa. 8 Ɗú mosoo kihot Yéesu ee moona ɗú
waarinndi. Bi wati ɗú hottiiri, ee kokohhii ɗú gëmin gari.Ërí tah

ɗú taabin ga na keeñ wisóosí', waa ken mínoo kiwo' na kúuw, waa
taam na ndam. 9 En ki'enaa, ɗú laasin ga iñii ɗú séentuk ga ngëmii
ɗú laakɗa. Iñaama yërí en an fítciigarúu, ca múc.
10 Ga loo kimúckiima, sëldíiga-Koohcaa heelussa ki'ínoh na kiha-
laat ga dijófí', ee ɓa yéegalohha kijofkaa Kooh nareerúu kiteeɓɗa.
11 Ɓa ɓaa heel ki'ínoh bi jof jamaanaa iñcaama Helii Kiristaanii
ínohlukoheeɓa, yah kilaakohɗa, na daa ca yah kimanɗa. Heliima
taabee naɓaɗa yéegaleeɓa, balaa ka laakaa, coonucaa Kiristaanii
na' kidayɗa na ndamaa yah ga kitíkɗa. 12 Kooh teeɓpaɓa an iñaa
ɓa yéegalohee yaama, ɓa ga kihafɓa, aawéerii gaɓa wayee aawee
garúu. Diimaɗa, ɓuwii en na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa
wo'inndúu iñaama, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii Kooh wosoh,
meyoh asamaanɗa. Malaakacii sah waaruunun kitík hasɓa ga
iñcaama.
13 Kon waayukat haffúu, ɗú wíisoh wecen̥, ɗú lík yaakaa'túu
ɓéeɓwa ga iñaa yijófí'yaa Kooh yahhúu ki'on bëríinaa Yéesu Kiristaa
feeñukanɗa. 14 Enat oomaacaa kelohɗin Kooh. Kaa taabukat neɓlaat-
kumuuncaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa; lak ɗú ínohhii Kooh duum,
15 wayee sela'at hen ga ɓéeɓ kipeskiigarúu fodii dii ɓii ɓayyúu ga hafci
sela'ɗa. 16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Enat ɓuwaa ki'in, ndaga
mi, mi sela'in».
17 Waa Kooh yii atti'i ɓaa en ɓéeɓ ga iñaa ya tumi ee fa'ɗohoo kenɗa
yërí ɗú ɓayi «Buba» ɗú en na kikíimaa, kon nak, ga kipeskiigarúu dii
ga ëldúnaɗa, ɗú jominndi ki'e' cée' wiyaak. 18 Ɗú ínohin an iñaa ɗú
laasohu ga kipeskaa enéerii dara ɗú lam ga ɓicaasammbúuɗa enndii
iñaa yah kiyasukoh fodii hëelís wala wúrúus.
19 Ó'óo, ɗú laasuunun ndaga ñífaa wilëekí'-soluwaa Kiristaa aamu,
fodii sarah kubaalkaa dara nëewísukkiigari ee laakoo sík. 20 Kooh
tanukinndi kumëeñí', lak ëldúna sakussii duum ee ya onin ɓuwii
ki'ínohhi ga jamaanuciima en cii mëeñjohɗa, ndaga ɗú. 21 Kooroh
gari, ɗú gëmin ga Kooh, yii mílísi'ti ga ɓuwaa kaanin, e'tari ndamɗa.
Fodaama, ngëmiigarúu na yaakaariigarúu cii ëewrukka ga Kooh.
22 Ga wii ɗú taabuk kayohfiiɗa, fodaama ɗú sétírin fítciigarúu bi ɗú
mínin kiwaa' ɓimooroommbúu kayoh-kayohɗa. Kon nak, waarohat
kayoh-kayohɗa na keeñciigarúu ɓéeɓca. 23 Ɗú límuksin kilímuk
ki'as kaa meyohhii ga pesohpaa yah kiyasukoh, wayee ka meyoh ga
pesohpaa yasukohanndii. Ee pesohpiimaërí en Wo'eenii Kooh onohi
kipes ee wa tuukan bi taa'ɗa. 24 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓo'-súusúus man na pëegíi;
ndam ɓo'-súusúus man na sapuus-pëegíi.
Pëegíi súwin, sapuuscaa keen,
25 wayee Wo'eenii Ha'mudii tuukan bi taa'.»✡
Ee wo'eeniima wërí en Hewhewii winéwí'wii ɗú yéegalseeɗa.

2

Atoh-koñii tawahii Kooh

1 Kon foñat tóoh iñaa en kisoot, kiñaañukoh ɓo', kijófjófɗuk,
ki'iñaan, kipok kiwo'. 2 Fodii lii', ɗíibukat kiɓap ga miismii koocussii

✡ **1:25** 1: 25 Mëdírohat na Kañcaa 103: 15-17.

en Wo'eenii Koohɗa, en ɗanaa, ma onndúu kiyak bi ɗú múc. 3 En
ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Ɗú hotin dii Ha'mudii hín kijofɗa».
4 Ha'mudii yërí en atohii en na kipes ɓuwii jafeeɗa wayee Kooh
tanukwa ee wa laakin solu gari. Deeyat gari. 5 Waa ɗú enin atohcaa
en na kipes, ɗú ɓan, deeyat gari doonaa ɗú en tawahii Kaanfii
Helii yisela'í'yii dëkohɗa ee ɗú en ɓisarahoh, ɓaa en ɓuu Kooh,
kitumi'ti sarahcaa Helii yisela'í'yii onnduuca kitumɗa. Sarahcaama
Kooh tookinca kooroh ga Yéesu Kiristaa . 6 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa
an:
«Mi yii yíppa atoh-koñ dii ga Síyoŋ,
mi yërí tanukwa ee wa wërí wëñ kilaak solu.
Ɓaa gëm gawanaa, yaakaa'fu tasoo múk.»✡
7 Kon ɗú ɓii ɗú gëminɗa, wa erinndúu cée', wayee ɓii gëmmbiiɗa,
ɓa ínohat an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa
wërí mëeñjoh ki'en atoh-koñii tawahii»✡.
8 «Wa enin ɓan atohii këfíti ɓuwii,
wii ɓúukíɓaɗa.»✡
Wa këfítinɓa ndaga ɓa tookkii kigëm Wo'eenii Kooh, ee iñaama yërí
sekeeɓa.
9 Wayee ɗú, ɗú en heetii Kooh tanukɗa ya tuminndúu ɓisarahoh na
ɓibuu'. Ɗú en heetii wisela'í'wii, heetii ya heeli' hafciɗa, doonaa ɗú
yéegaloh tumeencii ciyaakcii✡.
Ya ɓewohhúu ga ñúusii, haydohharúu ga lee'laatii neɓ kiniirukɗa.
10 Kuɗewaa, ɗú enéerii heetii Kooh wayee diimaɗa ɗú enin heetiigari.
Kuɗewaa ɗú laaséerii ga yërmaandii Kooh wayee diimaɗa ɗú laasin
gawa.

Kipes fodii súrga Kooh

11 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú man na ɓuwaa kooroh ëldúna hen
rek, fodii ɓisagac, kërí tah mi daassúu ga iñii yii: Abukat ga
neɓlaat-kumuuncii heñohi fít ɓo'ɗa. 12 Ɓadukeenumgarúu ga ɗuuy
yiifa'cumɗa enat wimórí'. En ɗanaa, luu ɓa pokɗeerúu ki'en ɓitumoh-
kofeel, ɓa hotan tumeenciigarúu cijófí'cii, ee ɓa ndami Kooh bëríinaa
yaama ɓaawanɓaɗa.
13 Ɓéeɓ nguu' waa ɓo'-súusúus mín tuuki' ga ëldúna, kelohɗatwa
ndaga Ha'mudii: ennda buurii hanoh ɓéeɓ buu'cii ɗookɗa, 14 ennda
ɓan gúwernëe'ciigari ya wos kiko' tumoh-kofeelcii na kikañ ɓuwii
tumi yijófí'ɗa. 15 En ki'enaa, iñii Kooh waa'ɗa wërí en an: ɗú tum
iñaa jofin. En ɗanaa ɗú laŋ túuwtii ɓuwii laakoo hel, ínohsoo daraɗa.
16 Ɓayat ɓadukeen ɓuwaa laak hafɓa, ee kaa tumat iñaama úuf kikún
tumeen cibóní'. Namat ki'en ɓisúrga Kooh. 17 Erat ɓuwii ɓéeɓɓa cée',
waarat mbok-kerceencii, niikat Kooh ee ɗú e' buurii cée'.

Súrga na ha'mudaagari

18 Ɗú súrgacii, kelohɗat ha'munciigarúu, ɗú e'ɓa cée' wimëtí' sëk.
Hanat ki'eem rek ga ha'muncii ɓijófí'ɓii wala ɓii ɗúkohsi narúu
henɗa, wayee bi ga sah ɓii tamohinɗa. 19 Kayoh, kikooruk coonucaa
ɗú tíku ga iñaa enndii waas ndaga kitaabuk Kooh, ínohat an Kooh ga
kijofkaagari onndúuka kimín. 20 En ki'enaa, ndamii wiida wërí laak

✡ **2:6** 2: 6 Malkat Ísayíi 28: 16. ✡ **2:7** 2: 7 Malkat Kañcaa 118: 22. ✡ **2:8** 2: 8 Malkat Ísayíi 8: 14. ✡ **2:9** 2: 9 Malkat Eksoot 19: 5; Ísayíi 43: 20.

ga kikooruk doo'caa ɗú feekuca ndaga lak ɗú tum iñaa joffii? Wayee
binaa ɗú took kikooruk coonu ndaga kitum iñaa jofinaa, ínohat an
Kooh ga kijofkaagari yërí onndúu kimín iñaama.
21 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu. Kiristaanii ɓan sodin ndaga
baakaa'ciigaruu, ee fodaama ya teewinndúu waas waa ɗú kooran,
doonaa ɗú taabuk kotcaagari.
22 Ya mosoo kitum baakaa' wíinoo ee saboh fíinoo mosoo kimeyoh
kúuwci.
23 Ya ɓasuunun, ya mossii kitaas na ɓasee.
Ya tíkuunun coonu, ya mossii kidíguk ken ki'ëldúk,
wayee ya díŋkaanohee hafci ga yah yii ɓay atti'ii wijúwí'wiiɗa.
24 Ya koorukka baakaa'ciigaruu ga faanci, ya ɓayyaca,
ya ga kihafci ga wii ya kaan ga kuraanaaɗa.
En ɗanaa baakaa' mínsisoo yen garuu ee ɗu aas ga kipeskii kijúwí'kii.
Ɗú wëkírohu kon ga gaañcaagari.
25 En ki'enaa, kuɗewaa ɗú madee na baalcaa múuy hen, wayee
diimaɗa, ɗú ɓii ëewrukka ga níirohii watuki fítciigarúuɗa.

3

Beti na yaalci

1 Ɗú ɓan, ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu. En ɗanaa, laak gaɓa yaa
gëmmbii Wo'eenii Koohaa, daa ɗú manɗa mínɓa ki'ek ga ngëmii.
Iñaama soolukanndii kiwo': 2 ɓa malakan rek ga ɓadukeenaagarúu,
daa ɗú hín kiset keeñ ee ɗú erinɓa cée'ɗa. 3 Kaa heelat rek kimo' ga
fooh: ennda kidúguk bi jek, kipokuk ceen-wúrúus na ki'ekuk kúltí
cimórí'. 4 Wayee heelat kimo'kaa en ga ɗuuy keeñ, yasukohooɗa:
ennda kilewet na kiyewin jam. Kimo'kaa kaama kërí laak solu ga
fíkíi Kooh. 5 En ki'enaa, ɓeticaa waama ɓisela'í'ɓaa tíksee yaakaa'ɓa
ga Kooh ee tookɗusee ɓiyaalɓaɗa, iñaama yërí enee kimo'kaagaɓa.
6 Madee fodaama ga Saaraa. Ya kelohɗee Abaraham hen bi, ya ɓayeeri
Ha'mudaagari. Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa jofin ee taammbii na kiniik
daranaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú tucaasamun Saaraa.
7 Ɗú yaalcii ɓan, ɓaa en ɓéeɓ ga kipeskaagari na ɓetici, ya jomin
kifoñ hel ga an ya hínndii nari dooli. Eratɓa cée' wimëtí' ndaga ɓa hay
narúu kibok kilam kipeskaa kukayohkaa Kooh onndúuɗa. En ɗanaa
dara honohoorúu kikíimi Kooh bi jof.

Kitook kisodalu ga kitum iñaa jofin

8 Iñii mëeñjohɗa wërí en ɓéeɓpúu, bokat halaat, ɗú bok keeñ
wíinoo. Waarohat ga díkaantirúu fodii ɓuwaa ɓërí bokoh; ɓaa en
ɓéeɓ laakat yërmaandi ga mooroomci ee ɓaa en ɓéeɓ yóoskí' hafci.
9 Kaa íkat mesiklaat ga mesiklaat ee kaa taasat ɓasee ga ɓasee;
namatti kikíimi', Kooh barkeelli. Kooh ɓayohhúu ga hafci iñaama,
kibarkeellúu. 10 En ki'enaa, bídu ga këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa waa' kineɓluk ga ëldúna ee kipesci newaa,
ya abat kúuwkaagari ga yibóní',
ee perempaagari hanat kiwo' saboh.
11 Ya úsaayat yibóní' ee ya tumi yijófí',
ya heelat jam ee ya taabukiwa.
12 Ya ínohat an Ha'mudii yii yíppa hasciigari ga ɓuwii ɓijúwí'ɓii

ee ya yii déekka nofiigari ga iñii ɓa kíimiriɗa.
Wayee ɓuwii tumi iñaa boninɗa, Ha'mudii súugúrukinɓa.»✡

Yaakaa' ga ɗuuy kihatalu ga kipes

13 Ee sah, ɓii yiida tumanndúu iñaa mesikin binaa ɗú kaantukoh
ga kitum yijófíraa? 14 Luu enee an ɗú jom kikooruk iñaa meskin
ndaga kitum iñaa júwin, ínohat an ɗú yewinin múu'. Kaa niikat ɓuwii
ga dara ee ɓan ken hanat kihícoh hellúu. 15 Tookat ga keeñnjúu an
Kiristaanii sela'in, ee ya haŋci doŋ ya en Ha'mudiigarúu. Tuukat tek
ga kitaas ɓéeɓ ɓaa meekisanndúu iñii tah yaakaarii ɗú laakɗa. 16 Ee
nak taabat ga na teey, ɗú on ɓéeɓ cée', ee ɗú dëlí' hellúu. En ɗanaa
ɓuwii pokɗirúu kiwo' ndaga kipeskiigarúu kijúwí'kii ga Kiristaaniiɗa
kaci'u ga iñcii ɓa pokɗirúuɗa. 17 En ki'enaa, kikooruk mesiklaat ndaga
kitum yijófí', en ga iñaa Kooh waaraa, kërí gën kikooruk mesiklaat ga
kitum yibóní'.
18 Kiristaanii ga kihafci koorin ga mesiklaat waas kíinoo ndaga
baakaa'cii ɓuwii. Ya yii ya en ɓo' yijúwí'ɗa, ya kaannda kimúsal
ɓuwii júwussiiɗa doonaa ya haydohɓa ga Kooh. Ya apussa, faan
ɓo'-súusúusfaagari kaannda, wayee Helii yisela'í'yii onndari kipesis.
19 Koorohee ga Heliima, ya ka'ta ga helcaa tëcuk ga ɓu-baamɗa
kiyéegalɓa iñaa laakɗa*. 20 Helcaama cërí en cii sagee kikelohi'
Kooh, ga jamaanaa músúmaa miyewinmaa Kooh toweeɗa. Wiima lak
Kooh yii múuñ rek, hídoh ga wahtaa Nowee enee na kihëwí' gaal-
giiyaa wiyaakwaaɗa. Ɓiɓo' ɓijutuut ɓërí múcee ga músúmaama,
ee enee ɓo' ɓiyitnaɓaahay. 21 Iñaama yërí mandarga bëtísii ɗú
bëtísi'u ga músú wati, onndúu kimúcɗa. Bëtísi' nak, enndii kinís
iñaa líiɓ ga faan, wayee nam ki'en kitaas Kooh na hel widëlí'. Ee wa
músalinndúu kooroh ga kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa, 22 yii
lap ɗook asamaan, hanohha yah-ñaabaa Koohɗa. Malaakacii, iñcii
en na kinguuruk ga ɗook ɓuwiiɗa na iñcii laakin dooli ee hotukooɗa,
kelohɗinndi.

4

Kigúroh na baakaa'

1 Kon nak, waa Kiristaanii dayeera mesiklaat ga faanfaagari, ɗú
ɓan, ɓewat helaa Kiristaa waama, ɗú tumwa ganaay. En ki'enaa, ɓaa
day mesiklaat ga faanfaagari gúrohin na baakaa'. 2 Kon, aboh diima
deŋ, iñii tes ga kipessúu ga ëldúnaɗa hanat ki'en ga iñaa neɓ ɓo'-
súusúus wayee enat ga iñaa Kooh waa'. 3 En ki'enaa, dooyin sëk ga
dii ɗú pesee kuɗewaa ga iñaa neɓ yiifa'ciiɗa: ɗú enee ga kifaanuk na
ɓaa en ɓéeɓ, kiɗíibuk iñaa en yuu mooroomfu, kilaal kihëpí', kihíp
look ga kiñam na ki'an, ki'aamuk koof ki'araamí'. 4 Diimaɗa, yiifa'cii
lëyuunun ga dii ɗú taabissii naɓa ga kipeskiigaɓa kibóní'kii kiima
ɓarinɗa. Kërí tah ɓa ɓii ɓassúu. 5 Ɓa hay kituuk bes kitaas ga fíkíi
ɓii tuuk ga ki'atti ɓuwii en na kipes na ɓuwii kaaninɗa. 6 En ki'enaa,
iñaama tah Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ɓan ga ɓuwii diima
deŋ kaanuununɗa. Ɓodaama, luu enee an ɓa atti'uunun kikaan ga
faancaagaɓa fodii ɓéeɓ ɓuwii, ga fítcaagaɓa ɓa ɓii pes fodii Kooh.

✡ **3:12** 3: 12 Mëdírohat na Kañcaa 34: 13-17. * **3:19** 3: 19 Lëegísoh ciliis wo' «ya ka'ta ga fítcaa ɓuwaa kaaninɗa... »

Ki'amɗoh mooroomfu ga iñaa Kooh onndaa

7 Iñaa enin tóoh, jamaanaa wa leehanɗa deeyin. Kon taabat na hel
na kiwíisoh, en ɗanaa ɗú mín kikíim Kooh. 8 Balaa daranaa, waarohat
ga díkaantirúu kiwaaroh kiwóorí' ndaga kiwaaroh kúnin baakaa'caa
leehoo. 9 Ɓaa en ɓéeɓ tookat mooroomci ga kaanci ee hanat kitaam
na kicapatuk. 10 Ɓaa en ɓéeɓ garúu laakin iñaa Kooh onndi. Ya ɓewat
iñaa ya onuɗa, ya amɗoh ɓuwaa ɓíinoo ga, fodii ɓuwaa tuukuk lëgëy.
Fodaama, ɓa tuukuk dijófí' ɓéeɓ iñcii cinéwí'cii Kooh onohɗa. 11 Ɓo'
en na kijangataa, ya wo'at iñii Kooh wo'ɗa. Ɓaa en na ki'amɗoh ga
lëgëyiinaa, amɗohat na doolii Kooh onndiɗa. En ɗanaa, Kooh eru
ndam ga iñaa en tóoh, kooroh ga Yéesu Kiristaa yii laak ndam na
dooli bi taa'ɗa. Aameen!

Ɓuwii hatalu ga kipesɓa ndaga Kiristaaɗa

12 Ɓú ɓii mi keeñukinɗa, kaa lëyat ga mesiklaatcii citamohí'cii
dallúuɗa en fan enndii waas. 13 Namat kineɓluk hen, ndaga ɗú ɓeɓ
ɓakkúu ga coonucii Kiristaa dayɗa, doonaa bëríinaa ya feeñukan ga
ndamaagariɗa, keeñnjúu soos seɓ. 14 Ɓú yewinin múu', binaa ɗú ɓasu
ndaga teekii Kiristaaniinaa, ndaga lak Helii Kooh líif na ndamɗa wii
dëkka ga ɗuuycúu. 15 Binaa laak garúu yaa tíku coonunaa, hanat ki'en
an lak ya ap ɓo', wala ya lok hen, wala ya tum kofeel, wala an ya aas
ga iñaa enndii waasci. 16 Wayee en an ki'en kerceen kërí tah ɓo' tíku
coonunaa, ya hanat kilaak kaci ga iñaama. Ya namat kay kigërëm
Kooh daa ya ɓay teekii kerceenɗa.
17 Wahtii ki'atti'kii le'in, ee wa ɗewoh ga ɓuwii en ɓuu Koohɗa. En
lak wa daloh garuunaa, kon ɓuwii sagu kigëm ga Hewhewii winéwí'wii
Koohɗa, ɓa yah na kimëeñjoh? 18 Fodaa këyítfaa wo'ɗa: «En lak
kimúc ɓo' yijúwí' kërí yooɓpiinaa, kon ɓaa tumi baakaa', faali''ii
Koohɗa, ya aaw na?»✡
19 Fodaama, ɓuwii dayu mesiklaat ndaga kitaabuk iñaa Kooh
waa'ɗa, ɓa lísat kitum iñaa jofin. Ɓa ayat kipesɓa tóoh ga yii sakɓa
ee tumi iñaa ya dígohɗa.

5

Níirohcii yopii Kooh

1 Diimaɗa nak, mi daas ɓuwii ga ɗuuycúu en ɓiyaak ga jaangiiɗa.
Mi yaak ga jaangii fodii gaɓa. Mi seedi'in coonucaa Kiristaa dayeeɗa
ee mi laakin ɓak ga ndamaa yah kihotukɗa. 2 Níirat yopii Kooh
díŋkaanndúuɗa ee ɗú toputu'iɓa. Ee hanat ki'en an ɗú gítínu ga
hen wayee enat ga iñaa newinndúu fodaa Kooh waa'kaɗa. Hanat
ki'en an kiwaa' hëelís ekkúu ga, wayee enat an ɗú gëm lëgëyaama
hen. 3 Kaa heelat kilaak dooli ga ɗook ɓuwii Kooh tík ga yahhúuɗa,
namat ki'en ɓuwaa yopii Kooh malakan gaɓa. 4 Ee binaa yii kuliyuk
ga tóoh níirohciiɗa feeñukaa, ɗú hay kilaas ndamii fodii baanu-buu',
waa fúrí'anndii.
5 Ee ɓan, ɗú oomaacii, kelohɗat ɓuwii en yaak ga jaangiiɗa. Ee
ɓéeɓ ɓuwum, yaa en ɓéeɓ yóoskírat hafci ga fíkíi mooroomci ee
ekukat iñaama fodii kúltí ndaga bídu ga Këyítfaa an: «Kooh kaalin
ɓuwaa ɓëwí' hafɓaɗa, wayee ɓuwaa yóoskí' hafɓaɗa, ya teewinɓa

✡ **4:18** 4: 18 Mëdírohat na Liiwuk 11: 31.

kijofkaagari✡». 6 Kon yóoskírat haffúu ga fíldoo yahii Kooh wilëekí'-
dooliwii. En ɗanaa, ya ƀëwí'túu ga wahtaa ya amɗa. 7 Këlëembískat
tóoh iñaa ƀítinndúu ga ɗookci ndaga yërí toputu'irúu.
8 Wíisohat ee ɗú watuki! Yii heñohirúuɗa, Seytaanii, yii yoot en fan
gayindifaa en na kimbëmbuk kiheel ƀaa ya seelsohan. 9 Abat bi yëgís
ga ngëmiigarúu, ɗú tëhhi tëc, ee ɗú ínoh an mbok-kerceenciigarúu
tasaarukoh ga ëldúna tóohɗa, coonucaa man ɗa cërí ƀa day ƀan. 10 Ɓú
hay kiƀaat kiday coonu jutuut, wayee Kooh ga kijofkaagari kiyaakkaa,
hayyúu kiƀëwíris, ya onndúu kiyëgís gík, ya ƀaattúu dooli bi dara
mínoorúu kiyëngël. Ya ƀayinndúu kibok ga ndamiigari leehoo taa',
ndaga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa. 11 Ya yërí laak kimín bi taa'.
Aameen!

Taŋkoh

12 Sílwee, ee ya en garoo mbok-kerceenaa mi óolukin, yërí
amɗohhoo bi mi mínndarúu kibín këyítfii fii. Mi bínndúu kidaassúu
na kiseedi''úu kijofkii kiwóorí'kii meyoh ga Koohɗa. Abat ga iñaama
bi yëgís.
13 Ɓu-jaangii ga Babíloon* Kooh fal fodii garúuɗa, ƀii këñí'túu ga.
Marka yii mi aboh fodii kowu ga ngëmiiɗa, yii këñí'túu ga ƀan. 14 Ɓaa
en ƀéeƀ mígínohat na mooroomci haf, kifuunndi fodii ƀuwaa bokoh.
Jam taabat narúu ƀéeƀpúu, ɗú ƀii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa.

✡ **5:5** 5: 5 Malkat Liiwuk 3: 34. * **5:13** 5: 13 Pee', ga teekaa Babíloon, mínin ki'en, wo' dëkaa Room

Këyítfii fukanakfii Pee' bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pee' bínďa. Jom ki'en an ya bínfa ga ƀéeƀ kerceenoo kerceen (1: 1). Laakkii ken ƀaa wo' an kerceencaa ya bídee këyítfaa ďeƀďa ƀërí ya bídis fii, ee wóo'tii ken an këyítcii kanakcii cii doŋ cërí ya bín. Ya wo' rek an këyítfii fii fërí en fukanakfii ya bínƀaďa (3: 1).

Pee' wo' an laakin ƀuwaa kari ga kerceencaa, ƀa jangati ga ďuuyƀa iñcaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii ƀa yéegalee ƀuwaamaďa. Jëgírohcaama taabuk neƀlaat-kumuunƀa doŋ ee ƀa wo'i an Yéesu hayisanndii.

Pee' wo' ƀan an kipes kerceen jom kitaam ga iñaa neƀ Kooh. Iñaama yërí Yéesu jëgíree ƀuwaa taabukeeri ga wii ya en ga ëldúnaďa, ee iñaama yërí ƀaa en ƀéeƀ jom kitum ga helci.

Këyítfii fukanakfii Pee' bínďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1-2*)
2 - Iñii Kooh ƀayoh ƀuwii ga hafciďa (*1: 3-15*)
3 - Wo'een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuďa kayoh (*1: 16-21*)
4 - Ƀuwaa jëgíroh sabohďa na iñcaa sekƀa gaďa (*2: 1-22*)
5 - Kihayiskii Ha'mudii dígohuďa (*3: 1-18*)

Këñďoh

1 Mi Simoŋ-Pee', súrgii na apotaarii Yéesu Kiristaa, mi yërí
bínndúu këyítfii fii, ďú ƀii, ďú laakin ngëm ga Koohyiigaruu, Yéesu
Músalkaatiigaruu fodii ďí gëm gariďa. Ee iñaama, ya yërí onnduuka
ga kijúƀkiigari. 2 Waa ďú ínohin Kooh, ya na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu, mi yii kíim ƀa barkeellúu bi dooy, ƀa onndúu jam
wiyewin.

Iñii Kooh ƀayoh ƀuwii ga hafciďa

3 En ki'enaa, Kooh, ga doolaa ya ƀayďa oninnduu tóoh iñaa ďu laak
sooli ga kipes, ee ďu am gari, ndaga ďu ínohin yii ƀayyuu ga ndamaa-
gari na kijofkaagariďa. 4 Fodaama, Kooh oninnduu kilaas ga iñcii
ciwóorí'cii ee wëñ kiyak ya dígeeruuďa. En ďanaa, kooroh gacanaa
ďú rëc ga neƀlaat-kumuuncii posoni kipeskii ƀuwii ga ëldúnaďa, ďú
ƀeƀ ƀadukeenaa Kooh. 5 Kon ga iñaama, tumat iñaa ďú mín tóoh,
ngëmiigarúu taam na ƀadukeen wijófí', ee ƀadukeeniigarúu wijófí'wii
wii taabat na ki'ínoh. 6 Ki'ínohkiigarúu taabat na kimín ki'abuk, kimín
ki'abukkiigarúu taabat na kiguu'guuluk, kiguu'guulukkiigarúu taabat
na ki'am ga Kooh. 7 Ki'am ga Koohyiigarúu taabat na kifiiliimunoh ga
díkaantirúu ee kifiiliimunohkiigarúu taabat na kiwaaroh.

8 En ki'enaa, binaa ďú ƀay iñcii ciima ga keeñnjúu ee ca
yewin garúunaa, ca hay kitah ki'ínohkiigarúu na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu hay kiƀaat kilaak jeriñ ee lím yen. 9 Wayee ƀaa ƀayyii
iñcaama ga keeñci man na búumí', ya hotoo di'úsaayí'. Ya alin an ya
sétíruunun ga baakaa'caa ya tumee kuďewaaďa.

10 Këri tah mbok-kerceencii, guu'guulukat, ɗú am faali' ga ɓayii
Kooh ɓayyúu ga hafciɗa na tanukii ya tanukkúuɗa. Binaa ɗú tum
iñaamanaa, ɗú keenoo múk ga yibóní'. 11 Ee iñaama yëri onanndúu
kilëgísɗu bi aŋ hal ga nguuraa leehoo taa'ɗa, wii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu ee en Músalkaatiigaruuɗa.
12 Këri tah, mi jominndúu kiníindísi iñcuma besaa en tóoh, luu
enee an ɗú ínohinndi ee ɗú abin bi yëgísin ga kayohfii ɗú wo'uɗa.
13 Kon waa mi yii lís ki'en ga ëldúna, mi abin an júwin mi níindísirúu
iñcaama, ɗú lík helciigarúu ga. 14 En ki'enaa, fodii dii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu ínohlukohhookaɗa, diimanaa kipessoo leeh
ga ëldúna. 15 Mi hay kitum nak iñaa mi mín tóoh bi ɗú níindísuk
iñcuma wahtaa en ɓéeɓ, binaa mi kaanaa.

Wo'een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuɗa kayoh

16 En ki'enaa, ɗí ayukkii ga liiɓ, caa halaatu hen bi jekin,
ki'ínohlukohhúu kihayiskii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu líif na
ndamɗa, wayee ɗí nam kihot na hasciigarii kiyakkaagari. 17 En
ki'enaa, Kooh, Paamudii erinndi cée' na ndam, ee Kooh ga ndamaagari
wiyaakwaa wo''a gari an: «Ɓii yii yëri en kowukiigoo mi keeñukɗa,
keeñnjoo soosin gari!»*. 18 Ɗí ga kihaffii, ɗí kelohha koonaakaa
kaama meyohee asamaanɗa, lakanaa ɗí ɓaa nari ga ɗook janjagaa
wisela'í'waa.†
19 Ga iñaama ɗí wëñin ki'ayuk bi yëgísin ga iñcii sëldíiga-Koohcaa
wo'eeɗa. Ee ɗú foñ hel bi jof gacanaa, ɗú tumin iñaa jof, ndaga
wo'eenciima man na lampu, waa en na kiniit ga ɗekataa ñúusin bi ga
daa Kooh wíisan. Lee'laatii Kiristaa melic fodaama ga keeñciigarúu
fodii olii meyi na kím lée'ɗí ëldúnaɗa. 20 Balaa daranaa, ínohat iñii
yii dijófí' an, ken mínoo na kihafci kilóogísoh wo'een sëldíiga-Koohcii
ga Këyítfaaɗa. 21 En ki'enaa, wo'een sëldíiga-Kooh wíinoo meyohhii
ga iñaa ɓo'-súusúus waa', wayee Helii yisela'í'yii yëri ëewdohi ɓo' ga
iñaama, ya aawi kiwo' ga teekaa Kooh.

2

Ɓuwii jëgíroh sabohɗa na iñcii sekɓaɗa

1 Kuɗewaa, laakeera ɓan ga heetaa Isarayeel ɓuwaa tíkee hafɓa
ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Fodaama ɓan, hay kilaak ga ɗuuycúu
ɓuwaa jëgíroh saboh. Bi ɗú yéegaa, ɓa hay kijëgíroh ga ɗuuycúu
waas ciliis caa enndii kayoh, caa ëewdohi ɓo' ga kisaŋku'. Ɓa
hay kitaasuk teekii Ha'mudii laasɓaɗa, ee fodaama, ɓa hay kitík
hafɓa kisaŋkuk ga gaaw gaaw. 2 Ɓo' ɓiyewin hayɓa kitaabuk ga
kipeskaagaɓa kisépí'í'kaa ɓa enukohɗa ee ɓa hay kitah ɓuwii aaw
kiñaawal waasii wukayohwii. 3 Ɓuwaama hayyúu kiɗúku na wo'een,
caa ɓa tokisoh kiwaa' kiñam hëelís garúu. Wayee Kooh tuukin tek ga
ki'atti'ɓa kumëeñí'; ya neehhii ee ya nímmbii, ya hayɓa kiɗúbí'.
4 Ínohat an malaakacaa tooñsee Koohɗa, Kooh múuñí'tiiɓa. Ya
jaffaɓa ga safara, ɓa ɓagussa ga ñúusaa kisek besaa ɓuwii yah
ki'atti'uɗa. 5 Ɓuwaa kuɗewaa ensee ga ëldúnaɗa, Kooh múuñí'tiiɓa

* **1:17** 1: 17 Mëdírohat iñaa bídu ga Mëccëe 3: 17; 17: 5 † **1:18** 1: 18 Janjagaama wëri en daa Yéesu enee na kikíim Kooh balaa soldaa'caa hayussi ki'amɗa. Jëmmaa Yéesu súpítukee daama ga fíkii Pee' na Saŋ.

ɓan. Ya toɓpa músú miyewin maa onan ɓuwaama faali'ussiiriɗa, wayee ya sommba Nowee, yaa nakee ɓuwaa kipes ga yijúwí'ɗa, ya na ɓo' ɓiyitnaɓanak ɓiliis. 6 Kooh atti''a ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo', ca tëkírussa na kiwii bi ennda wet. Ee fodaama, ya teewohha iñii yah kidal ɓéeɓ ɓuwii faali'ussiiriɗa. 7 Ya sommba Loot, yaa enee ɓo' yijúwí' ee keeñci leehee hen tak ga tumeencaa cisépí'í'caa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa enukohee ga jamaanaagariɗa. 8 Ɓaa yijúwí' yaama dëkee naɓaɗa, keeñaagari wijúwí'waa dëkee ga kileeh ndaga tumeencaa ɓuwaa cibóní'caa ya hotee, ya kelohee wekoo, nohooɗa.

9 Kon iñaama teewohin an Ha'mudii ínohin daa ya tuman bi ya músal ɓuwii am gari ga coonucii ɓa enukoheeɗa, na daa ya ɗaakan ɓuwii ɓisóotí'ɓii, ya tóróyí'ɓa bi ga bëríinaa ëldúna yah ki'atti'uɗa. 10 Ya wëñan kitóróhí' ɓuwiima faali'ussiiri, taabuku rek iñaa neɓ kumuunɓa ee líiɓɗiɓaɗa. Ɓa niikoo dara ee ɓa yéegin hafɓa, ɓa kaañin sah kiɓas iñcii en ga asamaan laakin dooliɗa. 11 Wayee malaakacii wëñɓa dooli, mínndaɓaɗa, wo'soo ga iñcaama iñaa bonin ee en ɓasee ga fíkíi Ha'mudii.

12 Ɓuwaama nak madu na júu', ɓa laakoo hel ee ɓa baahkoh ki'abu, ɓa apu fodii júu'. Ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo ee ɓa apsan fodii júu'. 13 Yibóní'yii ɓa tumiɗa yërí ɓa faysan. Iñaa neɓɓaɗa wërí en kitaabuk neɓlaat-kumuunɓa na noh taŋ. Binaa ɓa bok narúu kanu kiñamaa, ɓa neɓluki hen ga sabohcaa ɓa wo'irúuɗa. Ɓa soofin ee ɓa apohin kaci. 14 Ɓa heeli kifaanuk na ɓeticaa enndii ɓuuɓa, ee ɓa kapoo ga kitum baakaa'. Ɓa abi ga fí'caagaɓa ɓuwaa ngëmaagaɓa yëgíssiiɗa. Ɓa mín ɓéeɓ ga kiheel hëelís: Kooh cojinɓa. 15 Ɓa ɗeegin waasii wijúwí'wii, ɓa múuyin, ɓa taabuk waasii Balam, kowu Boosoo'. Yaama, kiwaa' hëelís ekeeri ga kitum yibóní'. 16 Wayee ya tíkussa ga waas ga waa ya saŋ kikelohi' Koohɗa. En ki'enaa, baamaa mínoo kiŋaah, wo''a nari fodii ɓo'-súusúus, ee níssa sëldíiga-Koohaama ga kidofkaa ya waaree kitumɗa.

17 Jëgírohcaama madu na ne'caa síiñin, ɓa man na húyaa uuris tas. Kooh faanɗínɓa ɗekataa ɓa enan ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa. 18 En ki'enaa, ɓa taabi ga na kijangat kiyaak, kaa laakoo haf, ee ɓuwaa han kirëcohu ga ɓuwaa múuyinɗa, ɓa teewiɓa neɓlaat-kumuuncaa apohin kaciɗa, kinookɓa. 19 Ɓa dígi ɓuwii kilaak hafɓa ee lak ɓa ga kihafɓa, ɓa ɓiñaam ɓadukeen cibóní', caa ëewdohɓa ga kisaŋku'. En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ñaam ga iñaa wëñŋji dooliɗa. 20 Ɓuwii rëcuunun ga tumeencii cibóní'cii ga ëldúna ndaga ɓa ínohin Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, músalluuɗa, binaa ɓa íisis hafɓa ga yah ɓuwaama jëgírohi sabohɗa, bi ɓa ɓúukisɓanaa, ɓa keensisin kimma ga ɓadukeenaa wëñ kiyiis waa ɓa enukohee kuɗewaaɗa. 21 Iñaa gënee gaɓaɗa wërí en ki'ínohoo Waasii ëewdoh ɓo' ga kitum yijúwí'ɗa, loo ki'ínohwa, lëehíraa ɓa súugúrukwa, ɓa foñ iñii Kooh nakɓa kitum ee ɓa yéegaluununwaɗa. 22 Iñii dalɓaɗa teewohin kayohfii ga wo'eenii liiwuk an: «Baay ɓoykisi kiñam ciɓotcaagari», ee «Mbaam lëehíri kiɓookunaa, bíraañuki ga duupuul».

3

Kihayiskii Ha'mudii dígohuɗa

1 Ɗú ɓii mi keeñukɗa, këyítfii fii fërí en diima fukanakfii mi
bínndúuɗa. Ga ɗuuy këyítcii kanakcii mi bínndúuɗa, mi níindíssúu
iñaa ɗú jëgíruunun, en ɗanaa, mi yúun helciigarúu ga kilaak halaat
ciléerí'. 2 Níindísukat wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa ɓisela'í'ɓaa wo'ee
kuɗewaaɗa, na ɓan iñii Ha'mudii, yii en Músalkaatii ebiloh kitum ee
apotaa'caagarúu yéegalseerúuɗa. 3 Ínohat iñii yii paay: ga ɓescaa
mëeñjohanɗa, hay kilaak ɓuwaa taabuksan iñaa neɓ kumuunɓa rek,
ɓa yensirukirúu, 4 ɓa wo'i an: «Man Ha'mudaagarúu dígohee an
ya hay kihayis! Haa ya da? Caasamuncaagaruu kaanuunun, ee
bi wati, iñaa Kooh sakee ëldúna, tóoh lís ɗa.» 5 En ki'enaa, ɓa
aluk iñii yii tay: waama, Kooh, ga wo'eenci, sakka asamaanii na
kakayfii. Ya méyí'ta kakayfii ga ɗuuy músúmii ya hëgísohhaca ca
kanak. 6 Fodaama ɓan, kooroh ga músú, músúmaa miyewinmaa
Kooh toweeɗa, ëldúnaanaama ɗúbírussa. 7 Fodaama, Wo'eenii Kooh
faanin asamaanii na kakayfii wati bi ga ɓesaa ɓuwii waarusii Kooh yah
ki'atti'u, ɓa ɗúbíruɗa. Besaa bëríi, asamaanii na kakayfii hay kitëkíru
na kiwii.
8 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, laakin enaama yíinoo yaa ɗú jomoo ki'al:
ga Ha'mudii, ɓes wíinoo man na tíkíis tijúnni ee tíkíis tijúnni man
na ɓes wíinoo. 9 Luu enee an laakin ɓuwaa halaatu an yéehin, iñaa
Ha'mudii dígohɗa, ya hayyi kitum ga ɓesaa na wahtaa ya amɗa. Nam
ki'en kay an ya múuñí'túu hen ndaga ya waa'tii ken saŋku', wayee
ya waa' ɓéeɓ mín kisúpít ɓadukeen. 10 En ki'enaa, ɓesaa Ha'mudii
yah kihayisɗa ɓetan ɓuwii fodii lok. Besaa bëríi, asamaanii hay ki'en
mes, taam na yëngël wiyaak. Ɓéeɓ iñcii en ga asamaanɗa hay kitak, ca
seey ee kakayfii na iñcii fa ɓayɗa hay kiɗúm. 11 Kon waa ɗú ínohin an
ɓéeɓ hay kiɗúbiru fodaama, ɗú jomin ki'ínoh dijófí' daa kipeskiigarúu
jom kiman. Ɗú jom kiɓay ɓadukeen wisela'í', waa teewoh an ɗú am
ga Kooh. 12 Ɗú jomin kisek ɓesii Kooh haysanɗa, ɗú gaawtuk wa
le'. Besaama wërí asamaanii tëkí'san na kiwii wa seey ee iñcii ga
asamaanɗa hay kiseey ndaga tamohlaataa kiwiikaa. 13 Wayee Kooh
díŋngaruu asamaan wi'as na kakay fi'as: ɗekatcaama iñaa júwin doŋ
tumsan da ee iñaama yërí ɗu sek.
14 Kërí tah, ɗú ɓii mi keeñukɗa, waa ɗú ɓii sek ɓesaama, tumat iñaa
ɗú mín tóoh bi ɗú set ga fíkíi Kooh, ɗú laakoo iñaa ɓo' wo'an garúu
yibóní', ee ɗú en ga jam. 15 Ee ínohat an Ha'mudiigaruu múuñí'túu
fodaamanaa, ya onndúu halaa ɗú múcohan. Iñaama ɓan, Pool
mbokiigaruu ɗu keeñukɗa, ga kiñaañkaa Kooh onndiɗa, bídinndúuri.
16 Ga ɓéeɓ këyítcaa ya bín wo' ga loo iñumaɗa, ya wo' fodaama.
Laakin ga këyítcaama ɗekatcaa yooɓpii ki'ínoh ee ɓuwii ínohsoo dara,
ee ngëmiigaɓa yëgíssiiɗa súpítsi iñaa ca wo'ɗa hen fodaa ɓa tumika
ga Këyítcaa cisela'í'caa cíinoo. Fodaama nak, ɓa saŋku' hafɓa. 17 Kon
ɗú ɓii mi keeñukinɗa, waa ɗú yéegaluunun iñii yah kilaakɗa, watukat
ɓuwii júwussii múuyuununɗa ɓa ɓaydohhúu ga kimúuykiigaɓa. Ɗú
watuk ɓan kiyówí' yahhúu ga yëgísii ɗú yëgís ga ngëmiiɗa. 18 Wayee
namat ki'aaw fíkíi ga kikijofkii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ee en
Músalkaatiigaruu teeɓpúuɗa, ee ɗú wëñiri ki'ínoh. Ndam aawat gari
wati, bi taa'. Aameen!

Këyítfii
Saŋ
ɗeƀ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Saŋ ɗeƀ kibín. Saŋ yiima laakin këyít filiis faa ya bídee, ya ƀéestí'ta ga ɗuuygaanaa daa kipeskaa Yéesu madee ga ëldúnaɗa. Fa wo'u: «Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa». Tíkka ga, ya bínnda këyít kanak ciliis.

Waama laakee ƀuwaa wo'ee ƀuwaa saboh, an Yéesu Kiristaa yii tum hafci ƀo' hayya ëldúnaɗa enndii kowu Kooh. Ɓa wo'ee ƀuwaa ƀan an ƀaa en ƀéeƀ mínin kitum iñaa neƀpi, Kooh abohoori ka. Iñaama tah Saŋ bínnda kerceencaa këyít kiwo'ƀa ƀaa en Yéesu kayoh-kayohɗa. Ya wo''aƀa ƀan iñaa aaw ga kipeskaa leehooɗa, na daa ƀo' jom kitum bi ya mín kilaas gakaɗa: ƀéeƀ ƀaa gëm ga Yéesu Kiristaanaa hay gaka kilaas.

Ya tíkka ga an ƀuwaa enat wíinoo na Kooh ya na Yéesu Kowukiigari; ƀa waa' Kooh, ƀa waa' ƀimooroomƀa ƀéeƀƀa. Binaa ƀa tum iñaamanaa, wóorin an ƀa hay kilaas kipeskaa leehooɗa.

Këyítfii Saŋ ɗeƀ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa (*1: 1-4*)
2 - Kooh lee'laat kesi (*1: 5–2: 6*)
3 - Iñii nakohu kitumɗa (*2: 7-17*)
4 - Buwii sagoh na Kiristaaniiɗa (*2: 18-29*)
5 - Ɓuwii enu ƀitowu Koohɗa (*3: 1-10*)
6 - Waarohat ga díkaantiruu (*3: 11–4: 21*)
7 - Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh (*5: 1-21*)

Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa

1 Ɓii iñii mi bínndúu yii wo' ga loociɗa, enin lak ëldúna sakussii duum. Ɓiima nak, ɗí kelohinndi ya wo', ɗí hotinndi na hassíi, ɗí malaksukohinndi dijófí', ɗí le'in yahhíi gari. Ya yërí en wo'eenii Kooh onohi kipesɗa. 2 Kipeskii teewukohin, ɗí hotinka ee kërí ɗí seedi'. Ɗí yéegallúu kipeskii leehoo taa'ɗa, kii enee kumëeñí' ga yahaa Kooh Paamudii ee ka teewukohin garíiɗa. 3 Iñii ɗí hotin ee ɗí kelohinɗa, yërí ɗí yéegallúu ɗú ƀan, doonaa, ɗú narii, ɗu en wíinoo, ee ɗu ƀéeƀpuu ɗu bok ki'en wíinoo na Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa, Kowukiigari. 4 Ɗí ƀii bínndúu iñcuma doonaa ɗu ƀéeƀpuu keeñnjuu soos bi mat.

Kooh lee'laat kesi

5 Iñii ɗí keloh ga Yéesu Kiristaa ee ɗí yéegallúuɗa yërí en an: Kooh, lee'laat kesi, laakoo dara iñaa ñúus gari. 6 Binaa ɗu wo' an ɗu enin wíinoo na Kooh ee ɗu tíidi ga ñúusiinaa, lak ɗu wo''ii kayoh ee ɗu taabukkii waasii kayohfii. 7 Wayee binaa ɗu tíin ga lee'laatii fodii dii Kooh ga kihafci ya yii ga lee'laatiiɗanaa, lak ɗu enin wíinoo, ee ñífii Yéesu, Kowukiigari aamukɗa, hayyuu kisétí' ga baakaaraa en ƀéeƀ. 8 Binaa ɗu wo' an ɗu laakoo baakaaraa, lak ɗu ɗúk haffuu ee kayohfii gaa garuu. 9 Wayee binaa ɗu took an ɗu laakin baakaaraa, Kooh hayyuu kibayal, ya seti'tuu ga tóoh iñaa ɗu tum ee júƀpii, ndaga ya

júwin ee iñaa ya wo' tóoh ya tummbi. 10 Binaa ɗu wo' an ɗu mosoo
kitum baakaaraa, ɗu tíkin Kooh ɓaa wo'oo kayoh ee wo'eeniigari gaa
garuu.

2

Kiristaanii yërí amɗohiruu

1 Oomaaciigoo, mi bínndúu iñcii cii doonaa ɗú tumoo baakaa'.
Wayee laak garuu yaa tum baakaaraa, ínohat an ɗu laakin ɓaa
wo'ɗannduu ga fíkíi Paamudii; Yéesu Kiristaa yërí, ee ya júwin.
2 En ki'enaa, ya ga kihafci yërí eroh kumuunkaagari sarah, doonaa
baakaa'ciigaruu bayalu. Ee sah, eemmbii ga baakaa'ciiruu doŋ, wayee
bi ga cii ɓu-ëldúna ɓéeɓca.
3 Iñii teewannduu nak an ɗu ínohin Kiristaaɗa, wërí en kitum iñcii
ya nakohɗa. 4 Kon binaa ɓo' wo' an: «Mi ínohin Kiristaa» ee ya
tumoo iñcii Kiristaa nakoh kitumɗanaa, ɓaama wo' saboh ee kayoh
gaa gari. 5 Wayee ɓaa tumi iñaa Kiristaa nakoh kayoh-kayohɗa, ɓaama
teewohin kiwaa'-Kooh kimëtí sëk ga keeñci. Fodaama kon ɗu mín
ki'ínoh an ɗu bok nari ki'en wíinoo. 6 Ɓaa wo' an ya bokin ki'en
wíinoo na Kiristaanaa, ya jomin kidëk kitíin ga kotcaa Kiristaanii.

Iñii nakohu kitumɗa

7 Iñii mi bínndúu yii enndii enaama yi'as yaa nakohu kitum. En
ki'enaa, wa en iñaa maañin kinakohu kitum ee ɗú laasee ga, ga
dalaaraa. Ee iñaama Kooh nakohee kitum kumëeñí'ɗa, wërí en
wo'eenii ɗú maañ kikelohɗa. 8 Hoonohhii wa enin enaama wi'as, waa
mi bínndúu. Wa enee kayoh ga kipeskaa Yéesu ee wa enin kayoh
ga kipeskiigarúu. En ki'enaa, ñúusii wii yah ee lee'laatii wukayohwii
wii melic haat. 9 Ɓaa wo' an ya yii ga lee'laatii ee ya waa'tii kihot ga
mooroomci kerceen, ya lís ga ñúus. 10 Ɓéeɓ ɓaa waarin mooroomci,
dëk ga lee'laat. Ee waa ya yii ga lee'laatii, laakoo dara iñaa ɓúukanndi.
11 Wayee ɓaa waa'tii kihot ga mooroomci, ya ga ñúus. Ya tíin ga ñúus
ee ya ínohoo daa ya yahɗa, ndaga ñúusaa kúnin hascaagari.
12 Ɗú oomaaciigoo, mi bínndúu an, kooroh ga teekii Yéesu Kiristaa,
Kooh bayalinndúu baakaa'ciigarúu. 13 Ɗú paamuncum, mi bínndúu
an,, ɗú ínohin ɓaa enee ga, aboh ga dalaaraa bi ga watiɗa. Ɗú
wahambaanicum, mi bínndúu an, ɗú ɓúukin Seytaani. 14 Mi
bídinndúu, ɗú oomaaciigoo: ɗú ínohin Kooh Paamudii. Mi bídinndúu,
ɗú paamuncii: ɗú ínohin ɓaa enee ga, aboh ga dalaaraa bi ga watiɗa.
Mi bídinndúu, ɗú wahambaanicii: ɗú yëgísin, wo'eenii Kooh wii
dëkka ga keeñciigarúu ee ɗú ɓúukin Seytaani. 15 Kaa keeñukat ëldúna
ee kaa keeñukat ɓan iñcii en gaɗa. Ɓaa keeñuk ëldúna, mínoo
kikeeñuk Kooh, Paamudii. 16 En ki'enaa, iñcii ga ëldúnaɗa: ennda
neɓlaat-kumuun, kiɗíibuk kilaak ɓéeɓ iñaa fu hot, na kiyak-yakɗuk
ndaga alal. Iñcuma meyohhii ga Kooh, Paamudii, wayee ca meyoh
ëldúna. 17 Ee ínohat an ëldúna na ɓéeɓ iñcii ɓuwii ɗíibuki kilaak
gaɗa, hay kipaaf, wayee ɓaa tumi iñcii Kooh waa'ɗa, hay kipes bi taa'.

Ɓuwii sagoh na Kiristaaniiɗa

18 Oomaaciigoo, wahtii mëeñjohɗa le'in. Ɗú kelohin an ɓaa heñoh
Kiristaaniiɗa hay kihay. Ee diima deŋ ɓo' ɓiyewin, ɓaa en na kiheñoh
Kiristaanii, hayuunun. Kon ɗu ínohin an ɗu ɓii ga bescii mëeñjohɗa.

19 Ɓuwiima nak heñoh Kiristaaniiɗa meyohu ga ɗuuycuu, Wayee ɓa
bokéeríi garuu. Ɓa bokee garuunaa, eneenaa ɓa tesan naruu. Wayee
ɓa foñinnduu doonaa ɓa hotuk faŋ an ɓéeɓɓa ɓa bokéeríi garuu. 20 Ɓú
nak, ɓii yisela'í'yii sorinndúu heliigari. Ee fodaama ɗú ɓéeɓpúu ɗú
ínohin kayohfii. 21 Mi bínndúunaa enndii an ɗú ínohoo kayohfii. En
ki'enaa, ɗú ínohinfa, ee ɓan ɗú ínohin an saboh meyohoo ga kayoh.
22 Kon ɓii yiida en yii wo'oo kayohɗa? Ɓaa wedi' an Yéesu yërí en
Kiristaaniiɗa, yërí. En ki'enaa, ɓaama yërí en ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa
ee yërí saŋ kitook Paamudii na Kowukii. 23 Ɓéeɓ ɓaa saŋ an Yéesu
yërí en Kowukii Koohaa, mínoo kilaak Kooh fodii paamun. Ee ɓaa
took an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, laakin Kooh fodii Paamun.
24 Ɓú nak, iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraa, ɗú te''ariɗa, dëkat ga
keeñciigarúu. Iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraaɗa binaa dëk ga
keeñciigarúunaa, ɗú hay kidëk ki'en wíinoo na Kowukii na Paamudii
ɓan. 25 Ee iñii yii yërí Kiristaanii dígeeruu. Ya dígeeruu kipeskaa
leehoo taa'ɗa.
26 Kon iñuma yërí mi waareerúu kibín, aaw ga loo ɓuwum hellúu
kimúuyi'ɗa. 27 Ɓú nak, Kiristaanii sorin heliigari garúu. Ee waa
Heliigari wii dëkka ga ɗuuycúu, ɗú soolukissii ɓo' yiliis jëgí'túu. En
ki'enaa, Helii yisela'í'yii ya so' garúuɗa, jëgírinndúu iñaa en ɓéeɓ ee
iñii ya jëgí'túuɗa kayoh, enndii saboh.Ërí tah, taabukat iñii Helii
yisela'í'yii jëgírohɗa ee ɗú dëk ki'en wíinoo na Kiristaanii.
28 Kon nak oomaaciigoo, dëkat ki'en wíinoo na Kiristaanii, en ɗanaa,
binaa ya haysisaa, helluu mín kidal ee ɗu kaci'oo bi ɗu híil ga fíkíici.
29 Waa ɗú ínohin an Kiristaanii júwin, kon tookat an ɓaa tumin iñaa
júwin tóoh kowu Kooh.

3

Ɓuwii enu ɓitowu Koohɗa

1 Kon malkat ga dii Paamudii hínnduu kiwaa'ɗa bi ya wo' an ɗu
ɓitowuciɗa. Ee sah ɗu ɓitowuci. Iñii tah ɓu-ëldúna ínohsooruuɗa
wërí en ga dii ɓa ínohoo Paamudiiɗa. 2 Mbokciigoo mi keeñukinɗa,
diima deŋ ɗu ɓitowu Kooh ee daa ɗu yah kimanɗa teewohussii bi
lee' duum. Ɓu ínohin nak an binaa Kiristaanii teewukohis garuunaa,
ɗu madan nari ee ɗu hotanndi ga daa ya man deŋɗa. 3 Ɓéeɓ ɓaa
laak yaakaaraama ga Kiristaaniinaa, hay kisétí' hafci fodaa daa ya ga
kihafci, ya setinɗa.
4 Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kitum baakaa', lak ya ɗeegin Waas-Kooh, ndaga
baakaa' wërí en kiɗeeŋ Waas-Kooh. 5 Ɓú ínohin an Yéesu Kiristaa
hayin ëldúna kinís baakaa'cii ga ɓuwii ee ya ga kihafci ya laakoo
baakaa'. 6 Ɓaa en nari wíinoonaa dëkoo ga kitum baakaa'. Ɓaa dëk
ga kitum baakaa' nak hottii Yéesu Kiristaa ee mossiiri ki'ínoh.
7 Oomaaciigoo, ken hanattúu kiɗúk. Ɓaa dëk ga kitum yijúwí',
júwin fodii dii Yéesu Kiristaa júɓɗa. 8 Ɓaa dëk ga kitum baakaa'
nak, yuu Seytaani. En ki'enaa, Seytaani, ga dalaaraa bi ga wati, dëk
ga kitum baakaa'. Iñaama tah Kowukii Kooh hayin ëldúna kiɗúbí'
iñcii Seytaani lëgëyɗa. 9 Ɓéeɓ ɓaa en kowu Kooh, dëkoo ga kitum
baakaa', ndaga iñaa Kooh sok gariɗa wërí paal gari. Ya mínoo kidëk
ga kitum baakaa', ndaga ya kowu Kooh. 10 Ɓo' ínohsohan towutii

Kooh na towutii Seytaani ga iñii yii: ƀaa tumoo iñaa júwin ee waa'tii
mooroomci kerceen enndii yuu Kooh.

Waarohat ga díkaantiruu

11 En ki'enaa, aboh ga dalaaraa bi wati, wo'eeniiwii wërí ɗú wo'u:
Ɗu waarohat ga díkaantiruu. 12 Ɗu hanat kiman na Kayeeŋ. Ya taabee
na Seytaani bi faf ya appa këmëeŋkíci. Ya ga kihafci tumeencaagari
enee cibóní', ee caa këmëeŋkíci enee cijúwí'. Kërí tah ya appari. 13 Ɗú
mbok-kerceencii, binaa ƀu-ëldúna sagussúunaa, iñaama hanattúu
kijaahal. 14 Ɗu ínohin an ɗu múcin ga kikaan, ɗu laasin ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa. Ɗu ínohin gaka, waa ɗu waarin ƀimooroommbúu.
Ɓaa waa'tii mooroomci, lís ga kikaankaa bi wati. 15 Ɓéeƀ ƀaa
saŋ mooroomci kerceenaa lak ya apoh-ƀo'. Ɗú ínohin an apoh-ƀo',
kipeskaa leehoo taa'ɗa dëkkii gari. 16 Ɗú ínohsohan kiwaaroh ga iñii
yii: Kiristaa erohha kipeskaagari ndaga ɗu. Kon ɗu ƀan, ɗu jomin
ki'eroh kipeskiigaruu ndaga ƀimooroommbuu. 17 Binaa ƀo' yaa laakin
alal dii ga ëldúna, ya hot mooroomci kerceen yaa laakoo ee soolukin
dímal, ya tëc keeñci ga ƀaamanaa, kon kiwaarohkaa Kooh nakohɗa
ka hanoh gada ga keeñci? 18 Oomaaciigoo, kiwaarohkiigaruu hanat
ki'eem ga wo'een doŋ, ga túuwtii, wayee ka enat kayoh-kayohɗa taam
na kitum.

Kowu Kooh niikoo

19 Iñii yii yërí onannduu ki'ínoh an ɗu ƀii ga kayohfii ee fodaama
helluu hay kidal ga fíkíi Kooh. 20 Luu enee an helluu yabinnduu ga yen,
ɗu míninwa kidëlí ga Kooh, ya yii ya mín helluu fúuf ee ya ínohin
tóohɗa. 21 Kon ɗú ƀii mi keeñukinɗa, binaa helluu yammbiiruu ga
daranaa, ínohat an helluu hay kidal ga fíkíi Kooh. 22 Ee iñaa ɗu
kíimmbi tóoh, ɗu hayyi kilaas, ndaga ɗu ƀii taabuk iñcii ya nakohɗa,
ee ɗu ƀii tum iñcii ya waa'ɗa. 23 Iñii yii yërí ya nakoh kitum: ɗu gëmat
ga teekii Yéesu Kiristaa, Kowukiigari ee ɗu waaroh ga díkaantiruu
fodaa ya nakkuukaɗa. 24 Ɓaa taabuk iñcuma Kooh nakoh kitumɗanaa,
ya en wíinoo na Kooh ee Kooh dëk gari. Ee Helii yisela'í'yii ya
onnduuɗa hayyuu ki'on ki'ínoh an ya yii dëkka garuu.

4

Ki'ínohsoh Helii Kooh, wa, na helii Seytaani

1 Ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa gaawat kigëm ƀéeƀ ƀaa wo''úu
an ya taam na Helii yisela'í'yii, wayee malaksukohatƀa hen paay bi
ɗú ínoh ati helaa ƀa ƀayɗa meyoh ga Kooh ati na. Mi wo''úu iñuma
ndaga laakin ƀiƀo' ƀiyewin, ƀa tík hafƀa ƀisëldíiga-Kooh, ee enndii
kayoh. Ɓa ƀii tasaarukohha ga ëldúna. 2 Ɗú ínohsohan ƀaa taam na
Helii Kooh ga iñii yii: ƀaa wo' faŋ an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna
ga faan ƀo'-súusúusaa, ƀaama taam na Helii Kooh. 3 Wayee ƀéeƀ
ƀaa tookkii an Yéesu hayin ëldúna ga faan ƀo'-súusúusaa, yaama
ƀo' taammbii na Helii Kooh, ya taam na helaa meyoh ga bii heñoh
Kiristaaniiɗa. Ɗú keloheera an ya hay kihay ëldúnaɗa, ee sah (mi
wo''úu man) ya hayin kumëeñí'. 4 Kon nak, ɗú oomaaciigoo, ɗú
ƀuu Kooh ee ɗú ƀúukin ƀuwaama tík hafƀa ƀisëldíiga-Kooh ee lak
sabohɗa, ndaga Helii taam narúuɗa wërí wëñ dooli wii taam na ƀuwii
enu ƀu-ëldúnaɗa. 5 Ɓuwaama tíku hafƀa ƀisëldíiga-Koohɗa, ƀa bok

ga ëldúna këri tah ɓa wo'i wo'een ëldúna ee ɓu-ëldúna súkúrukiɓa.
6 Ɗu nak, ɗu ɓuu Kooh. Ɓaa ínohin Kooh súkúrukinnduu, wayee
ɓaa enndii yuu Kooh súkúrukooruu. Fodaama, ɓaa taam na Helii
yukayohyii meyoh ga Koohɗa na ɓaa taam na helii ɗúki ɓuwiiɗa, ɗu
ínohsohanɓa ga iñaama.

Kooh líif na kiwaaroh

7 Mbokciigoo mi keeñukɗa, ɗu waarohat ga díkaantiruu ndaga
kiwaaroh meyoh ga Kooh, ee ɓéeɓ ɓaa waarin mooroomci, límuk ga
Kooh ee ya ínohin Kooh ɓan. 8 Ɓaa waa'tii mooroomci nak, ya ínohoo
Kooh ndaga Kooh líif na kiwaaroh. 9 Kooh teeɓpuu an ya waarinnduu
ga iñii yii: ya wosin Kowukiigari ya laak doŋɗa ëldúna, doonaa ka
onnduu kipes. 10 Kon, kiwaaroh kayoh-kayohɗa këri en ya? Enndii an
ɗu ɓëri waa' Kooh, wayee nam ki'en an Kooh yëri waa'tuu, ya wossa
kowukaagari ëldúna, ka erohha kumuunkaagari, ka ennda sarahaa
tumsi kibayaluk baakaa'ɗa, doonaa ka kinís baakaa'cumgaruu.
11 Mbokciigoo mi keeñukɗa, en lak Kooh ga kihafci yëri waa'tuu
fodaamanaa, ɗu ga kihaffuu ɓan, ɗu jomin kiwaaroh ga díkaantiruu.
12 Kooh nak, ken mosoori kihot. Wayee binaa ɗu waaroh ga
díkaantiruunaa, ya hay kidëk ga ɗuuycuu ee kiwaarohkaa meyoh
gariɗa hay kimat ga keeñciigaruu. 13 Iñii onannduu ki'ínoh an ɗu
enin nari wíinoo ee ya enin naruu wíinooɗa wëri en an ya oninnduu
Heliigari yisela'í'yii. 14 Ɗí nak, ɗí hotin ee ɗí ɓii seedi' an Kooh
Paamudii wosin Kowukiigari ëldúna ka músal ɓu-ëldúna. 15 Ɓéeɓ
ɓaa took kiwo' faŋ an Yéesu yëri en Kowukii Koohaa, Kooh dëkin
gari ee ya enin wíinoo na Kooh. 16 Ɗu ga kihaffuu, ɗu ínohin dii
Kooh hínnduu kiwaa'ɗa, ee ɗu gëminka. Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kiwaa'
mooroomcinaa, ya enin wíinoo na Kooh ee Kooh enin wíinoo nari
ɓan. 17 Ɗu ínohsohan an kiwaaroh matin ga keeñciigaruu ga iñii yii:
ɗu mëdí' kipeskiigaruu na kaa Yéesu. Fodaama helluu hay kidal ga
bëríinaa Kooh yah ki'atti' ɓu-ëldúnaɗa. 18 Kiwaaroh, kiniik gaa ga
ɗuuygaa, ee ka mat ga ɗuuycuunaa ka kaal kiniik garuu. En ki'enaa,
ɓo' niik yenaa lak helci ka' ga doo'caa sekkiɗa. Kon ɓo' niikaa lak
kiwaaroh mattii ga kipeskaagari.
19 Kooh ga kihafci yëri ɗeɓpuu kiwaa', këri tah ɗu waarinndi, ya
na ɓuwii enu ɓuuciɗa. 20 Binaa ɓo' wo' an: «Mi waarin Kooh», ee
lak ya waa'tii kihot ga mooroomci kerceenaa, ya wo''ii kayoh. En
ki'enaa, ɓaa waa'tii mooroomci, yii ya hotɗa, mínan na kiwaa' Koohyii
ya hottiiɗa? 21 Kiristaanii ga kihafci nakkuu iñii yii: «Ɓaa fu waarin
Koohaa, waaraa mooroomfu ɓan.»

5

Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh

1 Ɓéeɓ ɓaa fu gëm an Yéesu yëri en Kiristaaniinaa, fu kowu Kooh.
Ee ɓaa fu waa' Paamun ɓéeɓ, fu waa' towutaa límukoh gariɗa ɓan.
2 Binaa ɗu waa' Kooh, ɗu taabuk iñcii ya nakoh kitumɗanaa, iñaama
hayyuu kitah ki'ínoh an ɗu waarin towutiigari tíinootii ɓan. 3 Kiwaa'
Kooh nak, këri en kitaabuk iñii ya nakoh kitumɗa. Ee iñcuma ya
nakohɗa, ca ɓítoo ga ɗookkuu. 4 En ki'enaa, towutii Kooh laakuunun
ndam ga ɗook ëldúna. Kigëm ga Yéesu këri onnduu kilaak ndamaama

ga ëldúna. 5 Kon ƀii yiida mín kilaak ndam ga ɗook ëldúna? Hanaa
ƀaa gëm an Yéesu yërí en Kowukii Kooh.

Iñcii teewoh an Yéesu Kowu Koohɗa

6 Yéesu Kiristaa hayin ëldúna, ya koorohin ga kibëtísi'u ga músú,
ee ya aamin ñífaagari ga wii ya kaanɗa. Enndii músú doŋ wayee
ga músú na ñíf. Helii yisela'í'yii seedi'in an iñaama kayoh ndaga
Helii teewohi kayoh rek. 7 En ki'enaa, ya laakin seedi ƀaahay: 8 Helii
yisela'í'yii, músúmaa, na ñífaa. Ee ƀa ƀaahay, ƀa júwohin ga iñaama.
9 Binaa ƀiƀo' seedi' yenaa, ɗu tookin iñaa ƀa wo'ɗa. Seedi'aa Kooh
nak wërí wëñ kiƀít ee iñaa ya seedi' yaamaɗa, ya ëewdohwa ga
Kowukaagari. 10 Fodaama, ƀaa gëm ga Kowukii Kooh ƀayin seedaama
ga keeñaagari, wayee ƀaa gëmmbii Kooh, ya tíkinndi ƀaa wo'oo
kayoh, waa ya gëmmbii iñii Kooh seedi' ga Kowukiigariɗa. 11 Iñii
yii yërí en iñii Kooh seedi'ɗa: Ya oninnduu kipeskaa leehoo taa', ee
kooroh ga Kowukiigari, ɗu laassa ga kipeskiima. 12 Ɓéeƀ ƀaa enin
wíiinoo na Kowukii Kooh, laasin ga kipeskii, ee ƀaa enndii wíinoo na
Kowukii Kooh, laassii gaka.

Iñii onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa

13 Mi bínndúu iñcuma tóohca ɗú ƀii ɗú gëmin ga teekii Kowukii
Koohɗa, doonaa ɗú ínoh an ɗú laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
14 Helluu nak dalin ga fíkíi Kooh ga iñii yii: binaa ɗu kíimmbi yen
ee taam ga iñaa ya waa'ɗanaa, ya hay kisúkúruk iñaa ɗu kíimmbiɗa.
15 Ee waa ɗu ínohin an ya súkúrukinnduu, ga iñaa ɗu mínndi kikíim
ƀéeƀ, ɗu ínohat ƀan an ɗu laasin ga iñaa ɗu kíimmbiɗa. 16 Binaa ƀo'
hot mbokci kerceen, yaa tum baakaa', waa ëewdohoori ga kikaan ya
hëgískoh na Kooh bi taaraa, ya kíimɗatti Kooh. Fodaama, Kooh hay
ki'on ƀaa yaama kipes. Iñii mi wo'ɗa eem ga ƀuwaa tumsi baakaa'caa
ëewdohooƀa ga kikaanɗa. En ki'enaa, laakin baakaa' waa ëewdohi
ƀo' ga kikaan bi taa', wayee nak enndii baakaaraa manɗa tah mi
nakkúu kikíim Kooh. 17 Iñcii cibóní'cii ɗu tumiɗa tóohca iñcii baakaa'
ga fíkíi Kooh. Wayee nak, enndii an baakaa'cii tóoh ëewdohi ƀo' ga
kikaan bi taa'.

18 Ɗu ínohin an ƀaa en kowu Kooh dëkoo ga kitum baakaa'. En
ki'enaa, Kowukii Kooh kërí watukiri ee sépí'í'-ga-nofii mínoo yen gari.
19 Ɗu ínohin an ɗu ƀuu Kooh, ee ɗu ínohin an sépí'í'-ga-nofii tíkin yah
ga ɗook ëldúna tóoh. 20 Ɗu ínohin an Kowukii Kooh hayin ëldúna
ee ya oninnduu hel ki'ínohsoh Koohyii yukayohyii. Ɗu enin wíinoo
na Koohyii yukayohyii ndaga dii ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa,
Kowukiigari. Ya yërí en Koohyii yukayohyii, yërí en kipeskii leehoo
taa'ɗa. 21 Kon oomaaciigoo, watukat haffúu ga kijaamuk iñcaa enndii
Kooh.

Këyítfii fukanakfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa fërí fii. Ya bínfa ɓuwaa ya teek fodii «ɓeti na towutaagari». Ɓuwaama mínin ki'en ɓiɓo' ɓaa ya ɗaak teekcaagaɓa. Mínin ki'en ɓan wo'een waa mandarga «Jaangaa na ɓuwaa bok gaɗa».

Ya wo''aɓa daa kerceencaa jom kiwaarohɗa, ya nakkaɓa ki'am bi yëgís ga ngëmaa na ɓan kiwatuk ɓuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii.

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Kayohfii na kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci (*4-11*)
3 - Taŋkoh (*12-13*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fu ɓetifii*
Kooh tanuk, yíppafaɗa, fu na towutumgaraa mi keeñuk kayoh-
kayohɗa. Enndii mi haŋngoo doŋ mi waa'túu, wayee ɓan ɓéeɓ ɓuwii
ínoh kayohfiiɗa waaruununndúu. 2 Ɓí keeñukinndúu ndaga kayohfii
dëk ga keeñciigaruu ee fa yah naruu ki'en bi taa'ɗa. 3 Kooh, Paamudii
na Yéesu Kiristaa Kowukii Paamudii, ɓa barkeelattuu, ɓa yërëmmbuu,
ɓa yóoskí' jam garuu, fodaama ɗu pes ga kayoh na kiwaaroh.

Iñii nakohu kitumɗa

4 Ga wii mi hot an ga towutumgaraa laakin taa taabuk kayohfii, fodii
dii Paamudii nakkuukaɗa, keeñnjoo soossa ga lool. 5 Diima nak, fu
ɓetifii, mi dígallaa iñii yii: ɗu waarohat ga díkaantiruu. En ki'enaa,
iñii mi dígallaa yii enndii enaama yi'as yaa nakohu, wayee en enaama
ya ɗu laasee ga dalaaraa. 6 Kiwaarohërí en kipes ga iñaa Kooh nakoh.
Ee iñii ya nakkúu, aboh ga dalaaraaɗa, wërí en ɗú dëk ga kiwaaroh
ga díkaantirúu.
7 Mi wo''úu iñuma, ndaga ɓo' ɓiyewin tasaarukohuunun ga ëldúna,
ee ɓa ɓii ɗúk ɓuwii, ɓa sagin kitook an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna
kayoh-kayohɗa ga faan ɓo'-súusúus. Ɓaa manɗa, yërí en ɗúkoh-
ɓo'ii, yii heñoh Kiristaaniiɗa. 8 Kon watukat haffúu dijófí', en ɗanaa
ɗú ñakoo neehalaa ɗú jom kilaas ga lëgëyiigaruu, wayee ɗú laas
neehal wimëtí'. 9 Ínohat nak an, ɓéeɓ ɓaa eemmbii ga iñii Kiristaanii
jëgírohɗa, ya ɓaat yen ganaa, ɓaama laakkii Kooh. Wayee nak ɓéeɓ
ɓaa taabuk iñii Kiristaanii jëgírohɗa, laakin Paamudii, laakin ɓan
Kowukii. 10 Binaa ɓo' hay garúu ee haydohi'túu jëgíroh wiliisaa, kaa
tookatti ga kaanndúu, ee sah, kaa këñɗohat nari.
11 En ki'enaa, ɓaa fu këñɗoh nari ɓéeɓ, fu amɗohinndi ga tumeen-
caagari cibóní'caa.

Taŋkoh

---

* **1:1** 1: 1 Ɓetifaa wo'u faama mín ki'en jaangaa ee towutaa en kerceencaa enu daamaɗa

12 En ki'enaa, mi yewinin iñcaa mi waa'túu kiwo', wayee mi
waaréeríica kibín ga këyít fodii dii. Mi yaakaarin kihay kaanndúu, mi
yuŋ kisaawal narúu, mi na kihaffoo, en ɗanaa ɗu ɓéeɓpuu, keeñnjuu
soos seɓ. 13 Mbokiigaraa en dii Kooh tanukɗa, towutiigari tii këñí'taa
ga.

Këyítfii fukaahayfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukaahayfii Saŋ bínɗa. Ya bínfa kerceen yaa teeku Gayus. Laakee ɓiɓo' ɓaa Saŋ wosee ga gohcaa kijangat ɓuwaa loo Yéesu Kiristaa. Wayee, ga wa ɓa le' teeraa Gayus dëkohɗa, laakka ɓo' daama yaa teeku Yoteref, ya saŋnga kitook ɓuwaa Saŋ woseeɗa ga kaanci. Kerceencaa dëlí' ɓuwaamaɗa ya kaallaɓa jaangaa. Iñaama tah Saŋ bínnda Gayus kidaassi ya am bi yëgís ɓuwaa Kooh hay daama kijangat Hewhewii winéwí'wiiɗa ya dëlí'ɓa bi jof. Iñaama yërí mandarga kibokohkaa ɓuwaa enu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

Këyítfii fii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-4*)
2 - Kerceen jom ki'amɗoh mooroomci hen (*5-12*)
3 - Taŋkoh (*13-15*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fiiliiroo Gayus.
Mi keeñukinndaa kayoh-kayohɗa. 2 Fiilii, mi yii kíim Kooh ya onndaa
ki'aaw fíkíi ga tóoh, ee faanfu soos fodii dii helumgaraa en wecenɗa.
3 Laakin mbok-kerceencaa haysee duma, ɓa hayin dii ee ɓa seedi'in
kayohfii fu enukohɗa, an fu yum taabuk kayohfii dijófí' ee fu dëk ga.
En ki'enaa, keeñnjoo soossa ga seɓ. 4 Mi keloh an oomaaciigoo taabu
ga kayohfiinaa, laakkii iñaa hínndoo ɗa kisoos ga keeñ.

Kijúɓkii Gayus

5 Fiilii, fu taam na ngëm ga dii fu tookin kison ga mbok-kerceencii,
luu enee sah an ɓa ɓisagac. 6 Ɓuwaa fu dímaleeɗa, ɓa seedi'in
kijofkiigaraa ga fíkíi ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa. Jofin, fu amɗohi
ɓuwaa manɗa, bi ɓa mín kiɗíidoh ɓaawaagaɓa fodaa daa Kooh
waarohkaɗa. 7 En ki'enaa, kiyéegaloh teekii Kiristaanii tahɓa kikoluk
ee ɓa tookkii kite' dara iñaa meyoh ga ɓuwii enussii kerceenɗa. 8 Kon
ɗu jomin kidímal ɓuwaama, en ɗanaa, ɗu ek yahhuu ga lëgëyaa ɓa
en na kitum en kiyéegaloh kayohfiiɗa.

Kibonkaa Yoteref na kijofkaa Dímitiriyus enukoheeɗa

9 Mi bídin mbok-kerceencum enu dumaɗa këyít, wayee Yoteref na
kihafci tookkii iñaa ɗí wo'ɗa. Ya waa' rek kikuliyuk ga iñaa en tóoh.
10 Kon, binaa mi hay dumanaa, mi hay kiwo' ga fíkíi ɓéeɓ iñcum
ya tumiɗa: ya pokɗinndíi wo'ee cibóní'. Ee ya eemmbii ga iñaama:
binaa laak mbok-kerceencaa hayu daamanaa, ya saŋɓa ki'ek kaanci.
Ee ɓaatta ga, ɓuwaa tookɓa ki'ek ga kaancaagaɓaɗa, ya hoonohɓaka
ee ɓa sagaa ya kaalɓa ɓan jaangaa.
11 Fiilii, kaa taabuk yibóní', taabukaa yijófí'. Ɓaa tumi iñaa jofin yuu
Kooh, ee ɓaa tumi yibóní' ínohoo dara ga Kooh.

12 Dímitiriyus nak, ɓéeɓ ɓuwii wo' yijófí' gari, ee kayohfii sah ya
taabukɗa seedi'inndika. Ɗí ɓan, ɗí seedi'in iñaama gari, ee fu ínohin
an iñii ɗí seedi'ɗa kayoh.

Taŋkoh

13 Mi yewinin iñcaa mi waa'taa kiwo', wayee mi waa'tiica kibín ga
këyít fodii dii. 14 Mi yaakaarinndaa kihot ga iñaa maañoo, ɗu yuŋ
kisaawal ɗu ɓanak. [15 Kon jam taabat naraa. Ɓéeɓ fiiliimuncii en
diiɗa ɓii këñí'taa ga. Fiiliimuncumgaríi en dumaɗa, këñíraaɓa ga, yaa
en ɓéeɓ ga teekaagari.]

Këyítfii Yúut bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Yúut bín. Ya na Saak na Yéesu ƀërí bok eewun ee Yéesu en yaakƀa. Këyítfii fii waa' kiman na këyítfaa fukanakƒaa Pee' bínɗa. Ƀa lebiroh rek na ƀuwaa en na kijëgíroh saboh ga leeloo yaawúu'caa na ƀuwaa enndii yaawúu'ɗa. Yúut bínfa ƀéeƀ kerceencii Kooh tanukɗa. Ya wo'ƀa kiwatuk ƀuwii jëgírohi sabohɗa. Ƀuwaama madukeenaagaƀa teewohin an ƀa enndii ƀuu Yéesu. Ya wo''aƀa ƀan daa Kooh yah kitum ƀuwaama tumoo yijófí'ɗa. Ya ebiloh kon ki'am bi yëgís ga yaakaaraa Kooh e' ƀéeƀ kooroh ga Yéesu Kiristaa na Helaa yisela'í'yaa.

Këyítfii Yúut bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-2*)
2 - Iñaa sek ƀuwii jëgíroh sabohɗa (*3-23*)
4 - Taŋkoh (*24-25*)

Këñɗoh

1 Mi Yúut, mi súrga Yéesu Kiristaa ee mi këmëeŋkí Saak, mi yërí bínndúu këyítfii fii ɗú ƀii Kooh, Paamudii ƀay ga hafci, ee
ya keeñukinɗa, ƀuwii Yéesu Kiristaa níiriɗa. 2 Mi yii kíim Kooh
laak yërmaandi garúu, ya onndúu jamaagari na kiwaarohkaa meyoh
gariɗa, ca yewin kiyewin rek.

Ƀuwii jëgírohi sabohɗa

3 Mbok-kerceencii mi keeñukinɗa, mi waareerarúu kibín lool ga loo
kimúckii ɗu ƀéeƀpuu ɗu bok gaɗa. Mi hotta kon an laakin solu mi
bínndúu iñii yii kidaassúu, ɗú aaw kilebirohi' ngëmii Kooh tumin
garúu waas kíinoo, ɗú ƀii ɗú en ƀuuciɗa. 4 En ki'enaa, laakin ƀiƀo'
ƀaa lokuk, aasuunun ga ɗuuycúu. Ƀa waa'tii Kooh ee ƀa móoñísin
Wo'eenii yéegalohu ga loo kijofkii Koohyiigaruuɗa, kiheel kimórí'
kipeskiigaƀa kibóní'kii. Ƀa taasukin fodaama Yéesu Kiristaa, ya yii, ya
rek, ya laakkuu ee ya en Ha'mudiigaruuɗa. Atti'aa tíkuk ƀuwaamaɗa
bíduunun kumëeñí'.
5 Hídaa ga dii ɗú ínohinka bi leehin takɗa, mi wa'túu kiníindís
hen ga daa Ha'mudii tum bi ya músalla ƀéeƀ heetaa Isarayeel ga
kúlkaa Esíptiɗa, tíkka ga, ya saŋku''a ƀuwaa sagee kigëm gariɗa.
6 Níindísukat ƀan malaakacaama* sagee ki'eem ga doolaa Kooh
oneeƀaɗa, ƀa foñnja daa ƀa dëkeeɗa. Kooh ƀaŋlukinƀa na ceencaa
gúroo taa', ɗaakinƀa ga ñúusaa ƀu-ƀaam bi ga besaa wiyaakwaa ƀa
yah ki'atti'uɗa. 7 Níindísukat ƀan teeraa Sodom na waa Gomoo'✡, na
dëkcaa wíileecaɗa. Ƀa tumee fodaa malaakacaama, ƀa enukohha ga
kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ, na ƀan kitaabohkaa keeñ na faan tookkii. Ƀa
atti'ussa, ƀa tëkírussa na kiwii bi taa', ee iñaama korin ƀaa en ƀéeƀ.

---

* **1:6** 1: 6 Mëdírohat na 2 Pee' 2: 4. Malaakacaa wo'u ƀaama ƀéestírussii ga Këyítfaa Kooh wayee meyoh ga ƀéestí'caa kerceencaa ƀiɗewaaƀaa ✡ **1:7** 1: 7 Malkat Sënees 19: 24.

8 Ɓuwiima aasu ga ɗuuycúuɗa nak tumi fodaama deŋ. Ɓa heeyi
ëldúnaanaa ekanɓa ga kilíiwí' hafɓa ga fíkíi Kooh. Ɓa sagin Ha'mudii
kuliyuk ga kipeskaagaɓa, ɓa ɓasi enaamacii en ga asamaan ee
laakuunun ndamɗa. 9 Iñiima, Míseel ee bok ga malaakacaa kuliyukɗa
sah tummbiiri. Ga wii ya en na kinookoh na Seytaani ga loo faraaffaa
Móyíis ee ya ñarohha nariɗa, ya ga kihafci sah ya kaañnjii Seytaani
ki'atti' wala kiɓas, wayee ya eemmba ga kiwo''i an: «Ha'mudii
torohɗattaa». 10 Ɓuwiima nak, ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo. Ee ga daa
ɓa ñaañoh has, fodii júu'ɗa ekɓa ga kisaŋku'. 11 Massa ɓuwaama! Ɓa
taabuk kotcaa Kayee†. Ɓa múuyin ndaga kiwaa' kopa' fodii Balam. Ɓa
saŋku'in ndaga ɓa faree ga kisaŋkaa Koree ɓëytoheeɗa. 12 En ki'enaa,
binaa ɓa bok narúu kanu kiñamaa, ɓa ɓërí yahi hídohaagarúu. Ɓa
sori lookcaagaɓa ee ɓa laakoo kaci ga, ndaga ɓa ínoh hafɓa rek. Ɓa
man na húyaa towoo ee uurisaa ye'iwa rek. Ɓa man na tediktaa
límoo towu luu enee ga wahtaagaca, ee ca ɗofukaa, man na lak ca
kaanin waas kanak. 13 Ɓa man na dúuscaa giiyaa aylukin. Ca weesi
kúuwaagaca ga tewisaa, ee kúuwaama mandarga tumeencaagaɓa
apohin kaciɗa. Ɓa man na olcaa wesoh ga asamaan ee Kooh faanɗinɓa
ɗekat waa ɓa enohan bi taa', ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa.
14 Henok, caasamunaagaruu yuyitnakanakyaa aboh ga caasammbuu
Aadamaɗa, yéegaloheera loo ɓuwiima an: «súkúrukat, Ha'mudii yii
hay, taam na ɓiɓo' ɓisela'í' ɓijúnni júnni, 15 ki'atti' ɓéeɓ ɓuwii. Ya
hay kiɓúl ɓéeɓ ɓuwii heñoh Koohɗa, ndaga ɓéeɓ iñcii on Kooh bíiŋ
ɓa tumee ga wii ɓa heñoh Koohɗa, na ɓan ɓéeɓ wo'een-ɓaseecii
ɓuwaama laaksoo kaci wo'si aaw gariɗa.» 16 Ɓuwiima, keeñɓa soosoo
múk, ɓa dëk ga kijambatuk ga kipesɓa. Ɓa taabuk neɓlaat-kumuunɓa,
ɓa yakin kúuw ee ɓa ndami ɓimooroomɓa ndaga kiwaa' kilaak yen
gaɓa.

Kiguu'guuluk ga ngëmii

17 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, níindísukat wo'eencaa apotaa'caa
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu yéegaleerúu kuɗewaaɗa. 18 Man ɓa
wo'eerúu an: Ga jamaanucaa mëeñjohɗa hay kilaak ɓiɓo' ɓaa yahhúu
kiyénsíruk, ɓa wedi' Kooh ee ɓa taabuk neɓlaat-kumuunɓa. 19 Ɓa
ɓaama nak, ɓa ɓërí hëgísoh kerceencii. Ɓa ɓayyii Helii Kooh, ɓa ɓay
doŋ halaat ɓo'-súusúus. 20 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, guu'guulukat ga
ki'amɗoh ga díkaantirúu bi ɗú yëgís ga ngëmii wisela'í'wii ɗú laakɗa.
Kíimat Kooh taam na doolii Helii yisela'í'yii. 21 Abat ga kiwaarohkii
Kooh waa'túuɗa, ɗú seki Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii ga
yërmaandaagari, onanndúu kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. 22 Ɓuwii
laak hel kanak ga ngëmiiɗa, laakat yërmaandi gaɓa. 23 Somat ɓuwii
mínukɗa, ɗú meydohɓa ga kiwiikaa. Ɓuwaa ɓíinoo nak, yërëmatɓa
wayee watukat ɓa ekkúu ga baakaa'. Sagat sah kúltícaagaɓa ɓa
ekukin ga faanɓa ɗewin ga tumeencaagaɓa cimoroocaaɗa.

Kooh yërí cal kikañ

24 Kañat Koohyii mínndúu kiwatuk bi ɗú keenooɗa, Koohyii onndúu
kituuk ga fíkíi ndamiigari ee ɗú en ɓuwaa laakoo sík ee ɗú líif na
jamɗa. 25 Ɗu kañat Kooh, yii en yíinoo doŋɗa, yii músalluu, kooroh

† **1:11** 1: 11 Malkat Hewhewaa ɓéestíru ga Sënees 4: 8

ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ndam, kimín, dooli na nguu' aawat gari, ga iñaa mosee ki'en, diimaɗa, ee bi taa', Aameen!

Iñcii Yéesu
Ínohlukoh Saŋ
ca jom kilaakɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Saŋ ee apotaa' Yéesu Kiristaa yërí bínfa. Ya wo' an ɓéeɓ iñcii ya bín gaɗa, ya hotca na hasci, ya kelohca ɓan na nofci. Ya wo' an Helaa Kooh wërí sorukki bi ya mínnda ki'ínoh iñciima ɓéeɓca. Ya amsee hen ɓayussa Patmos, dëk waa giiyaa wíil ee hanoh kúlkaa Aasíi aasaa'-nohɗa ndaga daa ya yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa. Iñaama tah ya bínnda këyít, ya wosohhaca ga jaangu ciyitnakanak ga gohaa Aasíi kidaasɓa ga ngëmaa ndaga lak waama ɓa hatalsee ga kipesɓa hen. Ya wo''aɓa ki'am ngëmaagaɓa bi yëgís, ee ɓa am yaakaa' ndaga Yéesu wo' an: Ɓaa lebiroh bi mey ga na ndamaa, ya hayyi ki'on ya ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipeskaa leehoo taa', ee ka en ga dëraa Koohɗa. Ee diimanaa Yéesu hayis, ya ɗúbí' yibóní'.

Laakin enaama cilëekí'-solu ga Këyítfii fii:

- Wii deɓɗa wërí en an: enaamacii cibóní'cii cii nguuruk ga ëldúna, ee kerceencii hay ki'enu ga mesiklaat bi ga sah ɓíinoo kumuunɓa lagu ga.
- Wukanakwii wërí en an: Yéesu yërí en Ha'mudii ee ya hay kiɓúuk ɓuwaa saŋ kitaabuk Koohɗa, ya ɗúbí' ɓéeɓ enaamacii cibóní'cii ciima.
- Wukaahaywii wërí en an: Kooh faanɗin ɓuwii gëm gariɗa neehal, wëñaa ga ɓaa kumuunɓa laŋsee ndaga kigëm gariɗa.

Kooh teeɓ Saŋ an ya hay kitúkí'i' ëldúna, ya tuukɗis wiliis wi'as, ya músal ɓuwaa kelohi'tiɗa, ya jaf Seytaani na malaakacaagari ga ɓu-baam, lëehíraa ya na Ha'mudii ɓa hay, ɓa dëk na ɓéeɓ ɓuwaa kelohi'tiɗa.

Këyítfii Ínohlukoh tíidoh anee:

1 - Saŋ këñɗohha, ya yéegalohha an ya súrga Kiristaanii (*1: 1-20*)
2 - Këyítcaa Saŋ bín teerucaa ciyitnakanakcaa (*2: 1–3: 22*)
3 - Kijaamukkaa ga asamaanɗa (*4: 1-11*)
4 - Kubaalkaa; Këyítfaa na capcaa ciyitnakanakcaaɗa (*5: 1–6: 17*)
5 - Jaamukaa ga fíkíi baŋ-buraaɗa (*7: 1-17*)
6 - Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa típpa (*8: 1–11: 19*)
7 - Goŋ-jësíkaa na raɓcaa ɓanakɓaa (*12: 1–13: 18*)
8 - Atti'aa Kooh atti' ɓuwiiɗa; ɓuwaa laasuɗa (*14: 1–15: 8*)
9 - Kaascaa tum aylukaa Kooh (*16: 1-21*)
10 - Ɓuwaa sagoh na Kooh hay kiɓúuku (*17: 1–20: 10*)
11 - Atti'aa mëeñjohɗa (*20: 11-15*)
12 - Asamaan wi'as; kakay fi'as; Yéerúsaleem wi'as (*21: 1–22: 5*)
13 - Kiristaanii yii hayis (*22: 6-21*)

Dalaarii Këyítfii

1 Këyítfii fii wo' ga loo iñcii Kooh e' Yéesu Kiristaa kiteeɓ súrgacaagari, en ɗanaa, ɓa ínoh iñcaa joman kilaak ga iñaa maañanndii. Fodaama, Yéesu Kiristaa wossa malaakaagari ga súrgaci Saŋ, ya ínohlukohhi'ca. 2 Saŋ wo' an ɓéeɓ iñcii ya ɓéestí'ɗa, ya

hotca hen, ennda iñaa Kooh wo' na kayohfii Yéesu Kiristaa seedi'ɗa.
3 Yewinin múu' ɓaa jagan, na ɓuwaa súkúrukan wo'eencii ciima
meyoh ga Kooh ee ɓa am iñcum bídu ga Këyítfiiɗa. En ki'enaa, wahtii
abu ca jom kilaakohɗa, deeyin.

Saŋ këñí' mbooloo kerceencaa ciyitnakanakcaa

4 Mi Saŋ, mi yërí bínndúu këyítfii fii, ɗú ɓuwii ga jaangucii ciyit-
nakanakcii ga gohii Aasíiɗa: Kooh yii en, yii enee ee ya yah kihayɗa
barkeelattúu, ya onndúu jam, ya na helcaagari ciyitnakanakcaa tuuk
ga fíkíi baŋ-buuraagariɗa, 5 na Yéesu Kiristaa, seedii yiwóorí'yii
ɗeɓ kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa; yii en buurii buu'cii ëldúnaɗa.
Kiristaaniima waarinnduu, ee ya ɓëgísinnduu ga baakaa'ciigaruu,
kooroh ga ñífaagari aamu fodii sarahɗa. 6 Ya tummbaruu ɓibuu' na
ɓisarahoh doonaa ɗu súrga'uk Kooh, Paamudiigari! Ndam na dooli
aawat gari bi taa'. Aameen.

7 Malakatti! Ya yii hay ga ɗuuy yaayeelcii, ee ɓéeɓ ɓuwii hayyi kihot
na hasɓa, bi ga ɓuwaa maageeri núɓɗa. Ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa hay
kikodukohu. Ehee, yahɗa kilaak deŋ! Aameen. 8 Ha'mudii en Koohɗa
wo' an:

«Mi en Alfaa, mi en Omegaa*,
mi yërí en, mi yërí enee, ee mi yah kihay,
mi yërí mín ga tóoh.»

9 Mi Saŋ, mbokiigarúu, mi bokin narúu kiday coonu, mi bokin narúu
Nguurii Kooh, na kiguu'guuluk ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu. Mi
toolsee na dooli, mi ɓayussa Patmos, dëkaa giiyaa wíilɗa, ndaga dii mi
yéegalohi Wo'eenii Kooh, mi seedi'i Yéesu Kiristaaɗa. 10 Laakka bes,
hídoh ga besaa Ha'mudii jaamukohsiɗa, Helii yisela'í'yii sorukkaroo.
Mi kelohha ga fenooroo koonaa kaa rii' didóolí' en fan mbiiɓ wiyaak.
11 Koonaakaa wo''aroo an:

- Iñcii fu hotɗa bídaaca ga këyít, fu wosohca ga jaangucii
ciyitnakanakcii, cii en ga teerucii ciiɗa: teeraa Efees, waa Ismíi',
waa Pergaam, waa Tíyaatíi', waa Sardes, waa Fílaadelfíi na waa
Lawodísée.

12 Mi heelukka kimalak ɓaa wo' narooɗa. Daama, mi hotta tofaa'-
lampu-wúrúus ciyitnakanak. 13 Mi hotta ɓan iñaa man na ɓo'†, tuukin
ga leeloo lampu-wúrúuscaa ciyitnakanakcaa. Ya ekuk sabadoo' síp,
waa yoosukin bi ga kotcaa, ya pëkírukin liiɓ wúrúus ga kenohkaa.
14 Hafaagari na fenfaagari yaanaawin ɗer en fan perkaal. Hascaagari
caa bac en fan kiwiikaa jaalohin. 15 Kotcaagari man na përëmaa útu ga
kiwii bi waa melic. Koonaakaagari kaa rii' en fan yëngëlaa dúuscaa
ga giiyaa. 16 Ya abin ga yahaagari ñaabaa tu'ol tiyitnatanak, ee laakka
kalaɓfaa mey ga kúuwkaa, ɓakcaa kanakcaa kaañin. Fíkíifaagari
faa melic en fan noh njaloo' 17 Daa mi hoteeri, mi keennda kakay
ga kotcaagari, mi mannda na ɓaa kaanin. Waa ennda ɗa, ya tíkka
yahaagari ñaabaa ga ɗookkoo, wo''aroo an:

- Kaa niik dara! Mi yërí en yii, iñaa en tóoh, ɗewoh gari ee tóoh
mëeñjoh gariɗa. 18 Mi yërí en yii en na kipesɗa. Mi kaaneera, mi
mílísin ee mi yah kipes bi taa'. Mi yërí ɓay kucëwíikii mín kilaŋ na

* **1:8** 1: 8 Alfaa na Omegaa wërí en ocii ɗeɓ na wii mëeñjoh ga bín Gerekɗa. † **1:13** 1: 13 Ga kiGerek wo'u «iñaa man na kowu ɓo'»: wërí en teekaa eru Yéesuɗa «*Kowukii ɓii», malkat Dañeel 7: 13; 10: 16.

kilëgís kikaankii, ka na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa. 19 Kon
iñcii fu hotɗa, bídaaca ga këyít. Fu bín iñcii en na kilaakɗa na
caa tíkan ga, yah kilaakɗa. 20 Tu'oltii tiyitnatanaktii fu hot ga yah-
ñaabiigooɗa na tofaa'-lampucii ciyitnakanakcii fu hotɗa, mi hayyaa
kiteeɓ iñii ca waa' kiwo'ɗa: tu'oltii tiyitnatanaktii teewoh malaakacaa
jaangucaa ciyitnakanakcaa; tofaa'-lampucii ciyitnakanakcii teewoh
jaangucaa ciyitnakanakcaa.

Këyítcaa wosohu ga jaangucaa ciyitnakanakcaaɗa

2

(2: 1–3: 22)

1. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Efeesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa* watuki ɓu-jaangaa
ga teeraa Efeesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa am ga
yahci ñaam olcaa ciyitnakanakcaa ee ya tíin ga leeloo tofaa'-lampu-
wúrúuscaa ciyitnakanakcaaɗa. 2 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyum garaa
na coonucii fu dayi gaɗa, na dii fu took kiguu'guulukɗa. Mi ínohin an
fu wo''ii dara ga ɓo' yibóní'. Ɓuwii tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee ɓa enndii
apotaa'ɗa, fu malaksukohinɓa dijófí' bi fu ínohin an ɓa ɓikaakoh-
saboh. 3 Mi ínohin an fu tookin kiguu'guuluk: teekiigoo calalinndaa
kiday coonufaa en ɓéeɓ ee fu mosoo kisoof fenoo ga. 4 Wayee nak mi
hayyaa kiña' ga enaama yíinoo: yërí en an fu keeñukissiiroo fodaa daa
fu keeñukeeroo kuɗewaaɗa. 5 Kon níindísuka ga daa fu ɗëegískohɗa,
fu súpít kipesfu, fu ɓoyukis kitum fodaa daa fu tumee kuɗewaaɗa.
Binaa fu saŋ kisúpít kipesfunaa, mi hay kihay garaa, mi ɓewoh lampu-
wúrúusiigaraa ga ɗekatii wa tofohuɗa. 6 Wayee fu neɓlohinndoo ga
iñii yii: fodiigoo, fu sagohin na iñcaa ɓuwaa Nikolaa† tumiɗa.»

7 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii
wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii
na ndamaa, mi hayyaa ki'on fu ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipes,
en ga dëraa Koohɗa.

2. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Ismíi'ɗa

8 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa
ga teeraa Ismíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama enee,
lak dara sakussiiɗa ee yah ki'en binaa tóoh leehaa. Ya kaaneera ee
ya mílísin. 9 Ya wo' an: «Mi hotin iñii fu dayɗa na dii fu laakooɗa.
En ki'enaa, fu yërí en ha'-alal kayoh-kayohɗa. Mi ínohin ɓan iñcii
cibóní'cii ɓuwii wo'i garaaɗa. Ɓuwii wo'iraacaɗa, ɓa ɓay teekaa
yaawúu', ee ɓa enndii yaawúu': jaangu-yaawúuraagaɓa iñaa mbooloo
Seytaani. 10 Kaa niik dara ga coonucii fu yah kidayɗa. Malka, hay
kilaak garúu ɓaa Seytaani ek kasu, kinat ngëmaagari. Fodaama, ɗú
hay kiday coonu bi en bes cidaaŋkaah. Leenaa abaa ga ngëmiigaraa

---

* **2:1** 2: 1 Malaaka wo'eeniiwii ɓan waa' kiwo' «ɓaa wosu hen» † **2:6** 2: 6 Ɓuwaa Nikolaa enee mbooloomaa ɓay teekaamaɗa. Ɓa jëgírohee iñaa ngëm tookéerii. Ken ínohoo iñaa wëñɗa gaɓa. Malkat ɓan gúris 15.

bi ga kikaan. En ɗanaa, mi hayyaa ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ka en
neehalaagaraa.»
11 Ɓéeƀ ƀaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii
wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na
ndamaa, fu ínohanndii coonucaa kikaankaa kukanakkaa.

3. Këyítfii wosohu ƀu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa

12 Ɓaa wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ƀu-jaangaa ga
teeraa Pergaamɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ƀaa yaama ƀay
kalaƀfaa ƀakcaa kanakcaa kaañinɗa. 13 Ya wo' an: «Mi ínohin dum
fu dëkɗa. Seytaani yíp nguuriigari da, wayee tahhii bi fu líssa ki'am
ga teekiigoo. Ee ga kúllúu duma, dum Seytaani dëkohɗa, Antípas, yii
wo'ee ga fíkíi ƀéeƀ an ya yuuroɗa, ya apohsee da, wayee tahhii bi
fu sooffa fenoo ga ngëmii fu laak garooɗa. 14 Wayee nak laakin iñcaa
mi yahhaa kiñaroh: fu laakin duma ƀuwaa taabuk jëgírohaa Balam.
Balam jëgíree Balak daa ya kooran bi ya ɗúk ƀu-Isarayeel, ya ekƀa ga
kiñam koynohkaa sarahohu ga koofcaa, na ki'aas kifaanuk na ƀaa en
ƀéeƀ. 15 Ee ƀan, fu laakin duma ƀuwaa taabuk iñcii ƀuwaa Nikolaa
jëgírohiɗa. 16 Kon súpítaa kipeskiigaraa; fu tummbiikanaa, mi hay
kihay garaa diima-diima, mi heñoh na ƀuwaama na kalaƀfii meyoh ga
kúuwkiigooɗa.»
17 Kon ƀéeƀ ƀaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii
yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey
ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on ñamahaa wo'u maan, ee
wa ɗaakukinɗa. Mi onndaa ƀan atoh wiyaanaaw waa bíduunun ga
ɗookgaa teek wi'as waa ken ínohoo, enndii doŋ ƀaa eruwaɗanaa.

4. Këyítfii wosohu ƀu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa

18 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ƀu-jaangaa
ga teeraa Tíyaatíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw Kowukii Kooh,
kii hasciigari baci en fan kiwiikaa jaalohinɗa ee kotcaa melici en fan
përëmaa útu ga kiwii. Ya wo' an: 19 «Mi hotin lëgëyum garaa na
kiwaarohkiigaraa, ngëmiigaraa, kitook kidímalohkii en garaaɗa na
kiguu'guulukkiigaraa. Mi hotin ƀan an iñii fu tumi diima ga yijófí'ɗa
yërí wëñ yaa kuɗewaa. 20 Wayee nak, laakin enaama yíinoo yaa mi
ñarohhaa: Yërí en an fu íisin Yesabeel, ƀetifum tík hafci sëldíiga-
Koohɗa, yum ɗúki súrgacumgooɗa, ya jëgí'ƀa an ƀa aawat kifaanuk
na ƀaa en ƀéeƀ, ƀa ñami koynohkaa sarahohu ga koofcaa. 21 Mi
oninndi iñaa maañ doonaa ya mín kisúpít kipeskiigari, wayee ya sagin
ki'íis kibonkum ya tumiɗa. 22 Kon nak, mi hayyi kifaan ga fayaaŋ na
mesiklaat ciyaak. Ee ƀuwii faanuki nariɗa, binaa ƀa íissii iñaamanaa
mi hayƀa kitík coonu ciméeskí'. 23 Mi hay ki'ap towutiigari. En ɗanaa
ƀéeƀ jaangucii hay ki'ínohu an mi yërí en ƀii ínohin iñaa ɗaakuk ga
keeñ ƀo', na iñaa ya halaatɗa ƀan. Ee ƀaa en ƀéeƀ garúu, mi hayyi
kifay iñaa ya tumɗa. 24 Ɗú, ƀuwii ƀíinoo bok ga jaangii Tíyaatíi'ɗa, ɗú
ƀii ɗú taabukkii iñum yibóní'yum yuma jëgírohu ee ɗú heellii ki'ínoh
iñcum ƀa teek “cihóotí'cum Seytaaniɗa”, mi yahhiirúu kikoo' enaama
yiƀítí' yiliis. 25 Wayee yëgísat rek ga iñum ɗú amɗa, bi ga daa mi
haysan.

26 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndam ee fu dëk
ga kitum iñcii mi nakohɗanaa, mi hayyaa ki'on dooli ga ɗook heetcii
ɓéeɓca. 27 Fu hayca kiníi' na ngot pewiñ, fu pookisohca fodii dii kataa-
ban pooksiɗa. 28 Ee fodii dii mi laas ga paammboo kimín kitum iñaa
en tóohɗa, mi hayyaa ki'on ɓan olaa meyi na kím cuutɗa.»
29 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii
wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa.

3

5. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Sardesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga
teeraa Sardesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa ɓay helcaa
Kooh ciyitnakanakcaa na olcaa ciyitnakanakcaaɗa. Ya wo' an: «Mi
hotin lëgëyumgaraa, ɓuwii hotohhaa ɓaa en na kipes wayee fu
kaanin. 2 Yúuduka, fu mórí' iñii tes garaa ee en ga waas kikaanɗa
bi wa kaanoo. En ki'enaa, mi malaksukohin an tumeenciigaraa
tesohin kimat ga fíkíi Koohyiigoo. 3 Kon, níindísukaa wo'eencii
Kooh fu yéegalsee ee fu keloh ca wo'seeraaɗa, fu taabukca, fu súpít
kipeskiigaraa. Binaa fu yúudukkiinaa, mi hay kihay, mi bettaa
fodii lok, ee fu ínohanndii wahtaa mi yah kihayɗa. 4 En ki'enaa,
laakin duma ga teerum Sardes ɓiɓo', ɓaa líiɓɗussii kúltícumgaɓa, ɓa
hay kitaam naroo, ɓa tíidi, ɓa ekuk kúltí ciyaanaaw ndaga iñaama
joommbiiɓa.
5 Fodaama, ɓaa lebirohan bi mey ga coonucii na ndam, hay ki'ekuk
kúltí ciyaanaaw. Ee mi nísanndii múk teekaagari ga këyítfaa ɓuwaa
laak kipeskaa leehooɗa. Mi hay kiwo' ga fíkíi Paammboo na ga fíkíi
malaakacaagari an ɓa ɓuuroo.»
6 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh
ga jaanguciiɗa.

6. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa

7 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa
Fílaadelfíiɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓii yisela'í'yii ee ya
en kayoh-kayohɗa, yii ɓay kucëwíikii buu' Dëwítɗa. Ya lëgísaa, ken
mínoo kilaŋ ee ya lagaa, ken mínoo kilëgís. 8 Ya wo' an: «Mi hotin
lëgëyumgaraa, mi ínohin an fu laakoo dooli, ee moona fu taabukin
wo'eeniigoo ee fu taasukkiiroo. Kon mi lëgísɗinndaa hal ga fíkíifu
ee ken mínoowa kilaŋ. 9 Iñii yii yërí mi yah kitum mbooloomuma
en wu-Seytaaniiɗa. Ɓa tík hafɓa ɓiyaawúu' ee ɓa enndii yaawúu';
ɓa ɓikaakoh-saboh. Mi hayɓa kigítín, ɓa hay, ɓa yí' ga fíkíifu, ɓa
took an mi waarinndaa. 10 Waa mi nakoh kiguu'guuluk ee fu taabuk
iñaama, mi ɓan, mi hayyaa kisom ga jamaanaa coonucaa hayanɗa.
Coonucaama yah kidal ëldúna tóoh, kimalaksukoh ɓuwii. 11 Mi hay
kihay diima-diima. Abaa bi yëgís ga iñii fu laakɗa, en ɗanaa ken te'oo
neehaliigaraa fu laakan gaɗa.
12 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa
kiyíp fodii jíp-túuy ga ɗuuy Kaanfaa Koohyiigoo, ee fu meyoo da múk.
Mi hay kibín teekii Koohyiigoo ga ɗookfu. Mi bín ɓan ga ɗookfu

teekaa teeraa Koohyiigoo, Yéerúsaleem yaa yi'asyaa yah kiyoosukoh
ga asamaan, meyoh ga Koohyiigooɗa. Mi hay kibín ɓan ga ɗookfu
teekiigoo wi'aswii.»
13 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo'
ëewdoh ga jaanguciiɗa.

7. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa

14 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga
teeraa Lawodíséeɗa, wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama wo'u
Aameen, ee yërí en seedii yiwóorí'yii, yukayohyii, yii ɓéeɓ iñcii Kooh
sak koo' yahciɗa. 15 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, mi ínohin
an fu soossii, fu tamohhii. Fu soosee wala fu tamoh sahaa, ɓo' mín
kiwo'. 16 Wayee waa fu eem ga ki'íloh, fu soossii, fu tamohhii, mi
hayyaa kiɓíris. 17 Fu yii ndamuk an: “Mi laakin alal, mi hoomɗin,
mi soolukissii dara”. Fu ínohoo an fu torohin, fu calin kiyërëm, fu
nduul, fu búumí' ee fu tesɗa ɓuucuuce? 18 Kërí tah, mi dígallaa
kihay garoo, kilom wúrúuscaa tíwuunun ga kiwii bi setin, en ɗanaa
fu hóomí'. Lomaa ɓan kúltí ciyaanaaw, caa fu ekukan doonaa fu
úul faan-ɓuucuucfiigaraa apohin kaciɗa. Fu lom ɓan kedik, kaa fu
tuman ga hasciigaraa en ɗanaa fu mín kihot. 19 Mi nak, ɓéeɓ ɓuwii
mi waarinɗa, mi ñariɓa hen, mi koriɓa. Kon kaantukohaa ga, fu súpít
kipesfu. 20 Súkúruka! Mi yeema mi tuukka ga halii, mi yii fëekí'. Ɓaa
keloh koonaakiigoo, lëgís haliinaa, mi hay ki'aas kaanci, mi bok kiñam
nari ee ya bok kiñam naroo ɓan.
21 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa
ki'on fu yuŋ ga yahaaroo ga baŋ-buuraagoo, fodii mi, mi lebiroh bi
mi meyca na ndam ga coonucaa, ee mi yugin ga yahaa Paammboo ga
baŋ-buuriigariɗa.»
22 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo'
ëewdoh ga jaanguciiɗa.

4

Kooh yugin ga baŋ-buuraagari

1 Waa ennda ɗa, mi hotta halaa lëgísuk ga asamaan. Koonaakaama
man na mbiiɓ wiyaak ee ɗeweera naroo kiwo'ɗa, wo'issaroo an:
- Lapaa dii, mi teeɓpaa iñii tík ga, yah kilaakɗa.
2 Ga saasi, Helii Kooh sorukkaroo. Mi hotta ga ɗuuy asamaan baŋ-
buu' na ɓo', yugin gawa. 3 Ɓaama yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa melic en
fan atoh cimórí' cihiilii na ciyo'oh. Baŋ-buuraa ya yugohɗa, ko'kaa-
huulaa wíilinwa ee kaa melic en fan atoh wimórí' waa wo'si emëróot.
4 Ga iñaa wíil baŋ-buuraaɗa, laakin baŋ-buu' cidaaŋkaah-kanak na
cinikiis ee yaak ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiis yuguunun gaca. Ɓa
ekuk kúltí ciyaanaaw ɗer na baanu-buu' wúrúus. 5 Meliccaa caa
meyoh ga baŋ-buuraa ee toonaa na íníŋ caa ríi', meyoh da ɓan. Laakka
ɓan kocom-kiwii ciyitnakanak ciléerí', caa en na kitak ga fíkíi baŋ-
buuraa. Kocomcaama cërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii. 6 Laakin
ɓan ga fíkíi baŋ-buuraa, enaama en fan giiy-seetu, ee wa lee' en
fan seetu. Ga iñaa sës ga baŋ-buuraa rëk wíillawaɗa, laakin enaama
ɓinikiis ɓaa en na kipes ee ɓa gomin na has ga fíkíi na fenoo. 7 Yíinoo

man na gayindi, yukanakyaa man na ɗoon, yukaahayyaa fíkíifaagari
man na fíkíi ɓo', yunikiisyaa man na caagiyoofaa en na kipún.
8 Enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, yaa en ɓéeɓ ɓayin paɓ
ciyitniinoo ee ca gomin na has, ɗook na fíldoogaa. Wekoo, nohoo
ɓa dëkee ga kiyeek an:
«*Ha'mudii en Koohɗa, fu yii fu mín ga tóohɗa,
fu yii fu enee, fu en ee fu yah kihayɗa,
fu sela'in, fu sela'in, fu sela'in!»
9 Ee saycaa enaamacaa en na kipesɗa, ɓa ndam, ɓa kañ, ee ɓa gërëm
ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraa ee yah kipes bi taa'ɗa, 10 yaakcaa ɓidaaŋkaah-
kanakɓaa na ɓinikiisɓaa yí'u kúrúk ga fíkíi ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa,
yaa yah kipes bi taa'ɗa, ɓa jaamukiri; ɓa ɓúuk baanu-buu'caagaɓa ga
kakay, ga fíkíi baŋ-buuraa, ɓa wo''i an:
11 «Ha'mudiigaríi, fu yërí cal ki'e' ndam,
fu cal ki'on cée', ee fu yërí mín.
Fu yërí sak iñaa enin tóoh,
fu waaree hen ca en, ca sakussa».

5

Kubaalkaa Kooh ɓeɓpa këyítfaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta ga yah-ñaabaa ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa,
këyít fipoduu fodii kútúwaan, bíduunun ga ɗuuy na fooh, capuunun
cap ciyitnakanak. 2 Mi hotta ɓan malaaka yilëekí'-dooli, yaa wo'
didóolí' an:
- Ɓii yiida mat ga kinís capcii Këyítfii, ya pónísfa?
3 Wayee laakkii ken ɓaa mat kipóonís Këyítfaa, ya malak iñaa en ga
ɗuuygaaɗa: enndii ga asamaan, enndii ga kakayfii, enndii ga fíldoo
kakayfii. 4 Mi ennda ga kikoduk mooncaa leehoo ndaga daa laakoo ɓaa
mat ga kipóonís Këyítfaa na kimalak iñaa en ga ɗuuygaaɗa. 5 Daama,
yíinoo ga yaakcaa wo''aroo an:
- Kaa koduk, Malka! Gayindifii níilii Yúdaa, kuumkii paal ga buu'
Dëwítɗa, yeema. Ya lebirohin bi ya meyin ga na ndam ee ya hay kinís
capcii ciyitnakanakcii, ya pónís Këyítfii.
6 Waa ennda ɗa, mi hotta kubaal, jaa tuuk ga leeloo ɗekataa
enaamacaa ɓinikiisɓaa wíil ee yaakcaa wíillaɗa. Kubaalkaa man na
fodii hoossee hen ee ja ɓayin wiiy ciyitnakanak na tuhas tiyitnatanak.
Tuhastaa tiyitnatanaktaa tërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii wosohu ga
ëldúna tóohɗa. 7 Kubaalkaa deeyca kiɓeɓ Këyítfaa en ga yah-ñaabaa
ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa. 8 Daa ya ɓewee Këyítfaa, enaamacaa
ɓinikiisɓaa na yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa yí'ussa ga
fíkíici, yaa en ɓéeɓ ɓayin ga yahci riiti na aanda-cúuraay-wúrúuscaa
líifin muut ee cúuraayaa teewoh iñcaa ɓuwaa en ɓuu Kooh kíimiɗa.
9 Ɓa ɓaa yeek, yeek-kañ wi'as an:
«Fu yërí cal ki'e' Këyítfii fu nís capcii amfaɗa
ndaga fu apseera
ee kooroh ga ñífaagaraa aamukɗa,
fu laasi'ta Kooh ɓiɓo' ɓaa bok ga níilaa en ɓéeɓ
na lakaa en ɓéeɓ, heetaa en ɓéeɓ na kúlkaa en ɓéeɓ.
10 Fu bokidohinɓa ga ɓu-nguuriigaraa,
fu tuminɓa ɓibuu' na ɓisarahoh, ɓa en súrga Koohyiigaruu

ee ƀa hay kinguuruk ga ɗook ëldúna tóoh».
11 Lak mi lís kimalak, mi kelohha koonaa malaaka ƀiyewin, ken
ínohoo daa júnnicaa hín kiyewinɗa. Ɓa wíilin baŋ-buuraa na
enaamacaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa na yaakcaa. 12 Ɓa ƀaa yeek
didóolí' an:
«Kubaalkii hoosseeɗa yërí laak kimín,
yërí laak alal, yërí laak ki'ínoh,
yërí laak dooli, yërí cal ki'on cée',
yërí cal ki'on ndam, yërí cal kikañ!»
13 Daama, ƀéeƀ iñaa Kooh sakin en ga asamaan, ga kakay, ga fíldoo
kakay, ga ɗuuy giiy, ƀéeƀ iñcii en na kipes ga ëldúnaɗa, ƀaa yeek an:
«Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na kubaalkii
ƀërí cal kikañ, ƀërí cal ki'on cée',
ƀërí cal kindam, ƀërí mín bi taa'!»
14 Enaamacaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa taasussa an:
- Aameen!
Yaakcaa nak yí'ussa kúrúk ƀaa jaamuk.

Capcaa ciyinakanakcaa ga Këyítfaaɗa

6

Cap wíinoo ga ciyitnakanakcaa nísussa

1 Lëehí'ta, ga waa mi hotta kubaalkaa níssa capaa wíinoowaa ga
ciyitnakanakcaa, mi kelohha yíinoo ga enaamacaa ƀinikiisƀaa en na
kipesɗa lessa koonaa kiyaak en fan ínínŋ, an:
- Hay!
2 Mi dalla kihot pënís fiyaanaaw meyca mël. Ɓaa lapfaɗa ƀayin hëlí'
ga yahci. Ya erussa baanu-buu', ee ya yaa yah fodii ƀaa ƀay ndam ee
ya meyca kilaaksinee ndam.

Capaa wukanakwaa nísussa

3 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukanakwaa, mi kelohha enaamaa
yukanakyaa wo''a an:
- Hay!
4 Pënís filiis fiyo'oh cor en fan kiwii meyca mël. Ɓaa lapfaɗa onussa
kinís jam ga ëldúna, ƀuwii aaw ki'apoh ga díkaantiƀa. Ya erussa kalaƀ
fiyaak.

Capaa wukaahaywaa nísussa

5 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukaahaywaa, mi kelohha enaa-
maa yukaahayyaa wo''a an:
- Hay!
Mi dalla kihot pënís fisúusúus, meyca mël. Ɓaa lapfaɗa ƀayin
balaas ga yahci. 6 Mi kelohha, en fan koonaaërí meyoh ga díkaanti
enaamacaa ƀinikiisƀaa, kaa wo' an:
- Kílóo beli wíinoo calat cadam fay noh-noh ƀo' yíinoo. Ee kílóo
lorsu kaahay calat cadam fay noh-noh ƀo' yíinoo. Dúuleen na biiñ
nak, kaa le' gaca!

Capaa wu-nikiiswaa nísussa

7 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-nikiiswaa, mi kelohha enaamaa
yunikiisyaa wo''a an:
- Hay!

8 Mi dalla kihot pënís fihiilii*, meyca mël. Ƀaa lapfaɗa teeku
«Kikaan» ee ɗekataa ƀuwaa kaanin ɗaakohuɗa taabin ga fenooci. Ƀa
onussa dooli ga ɗook komii wu-nikiiswii ëldúna ki'ap ƀuwii na kalaƀ,
ki'apƀa kooroh ga a', ɗúukoolcaa karohin, wala kooroh ga raƀ ƀisóotí'.

Capaa wu-yëtúuswaa nísussa

9 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-yëtúuswaa, mi dalla kihot,
ga fíldoo loteelaa ga Kaanfaa Koohɗa, fítcaa ƀuwaa hoossee, ndaga
kitaabuk wo'eenii Kooh, na ƀan seedi'aa ƀa seedi'eewaɗa. 10 Ca nak,
caa fiip didóolí' an:

- Cic Kooh, fu sela'in ee fu kayoh kesi. Fu sekan bi kera ki'atti' ƀuwii
ga ëldúnaɗa na ki'ëldúki'tíi ñífiigaríi ƀa aamɗa✡?

11 Waa ennda ɗa, ƀa erussa yaa en ƀéeƀ kúltí fiyaanaaw, ƀa wo'ussa
kisékíruk jutuut paay, bi ga daa kídaa ƀuwaa boku naƀa lëgëy, ƀa na
mbok-kerceencaagaƀa jom ki'apu fodaa gaƀaɗa, matan.

Capaa wu-yitniinoowaa nísussa

12 Lëehí'ta mi hotta Kubaalkaa níssa capaa wu-yitniinoowaa. Kakay-
fii dalla kiyëngëluk didóolí. Nohii súusúussa sí'ís en fan kúltí togoh,
ñiidii ƀéeƀwa yo'ohha cor en fan ñíf. 13 Olcii ɗëegísukka kakay
fodaa daa towu een tihiilii wúuni, binaa uuris wiyaak yëngël bos
eenaanaa. 14 Asamaanii kerukka fodii kútúwaanfaa en na kipodu.
Jaŋjaŋcii ƀéeƀca na dëkcii giiyii wíilɗa léerukka ga daa ca eneeɗa.
15 Waa ennda ɗa, buu'cii ga ëldúnaɗa na ƀuwii ƀiyaakƀii, soldaa'cii
ƀiyaakƀii, ha'-alalcii na ha'-doolicii, ƀéeƀ, ennda ñaam, ennda ƀuwii
laakin hafƀaɗa, ƀéeƀƀa ɗaakkussa ga noŋ-noŋcii na ga fenoo atohcii
ga janjaŋciiɗa. 16 Ƀa ƀaa fiip janjaŋcii na atohcii an:

- Ƀúrat ga ɗookkíi, ɗú ɗaakkíi ga hascii Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa,
ɗí úsaay aylukii Kubaalkii, 17 ndaga besii wiyaakwii aylukiigaƀa yah
kikeen ga ɗookkíiɗa le'in. Ee ati ƀii múcan ga ƀa?

7

Ƀuwii Kooh kín ƀayu mandargiigariɗa

1 Tíkka ga, mi hotta malaaka ƀinikiis ƀaa tuukin ga topaa'cii ëldúna
cinikiiscii. Ƀa ammba uuriscii ëldúna cinikiiscii* doonaa uuris wíinoo
wëpoo: enndii ga kakayfii, enndii ga giiyii ee enndii ga kedik kíinoo.
2 Mi dalla kihot malaaka yiliis, yaa kolukoh meyaa'-noh, yaa lap. Ya
ƀayin ga yahci iñaa mandarga'ohsi ƀuwii enu ƀuu Kooh, yii laak
kipesɗa. Ya fiippa didóolí' malaakacaa ƀinikiisƀaa onu kiyah kakayfii
na giiyiiɗa 3 an:

- Kaa yahat kakayfii, giiyii na tediktii bi ga daa ɗí tuman mandarga
ga púkcii ƀuwii enu súrga Koohyiigaruuɗa.

4 Waa ennda ɗa, mi kelohha kídaa ƀuwaa mandarga'uɗa: ƀa ennda
ƀo' ƀijúnni citéemée' na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144.000), ƀaa
meyoh ga ƀéeƀ níilcii heetii Isarayeel : 5 ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na
ƀijúnni-kanak (12.000) mandarga'ussa ga níilaa Yúdaa, ƀo' ƀijúnni-
daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Ruben, ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah

---

* **6:8** 6: 8 Hiilii Ga iñaa íikin, mandargaama teewoh iñaa kaanin (bi nopin) ✡ **6:10** 6: 10 Malkat Sakarí 1: 12. * **7:1** 7: 1 Malkat Sakarí 6: 5. Ƀo' mínka kimëdíroh na lapoh pëníscaa wo'u ga Ínohlukoh 6: 1-8

na ɓijúnni-kanak ga níilaa Gaat, 6 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-
kanak ga níilaa Aasee, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga
níilaa Neftalíi, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa
Manasee, 7 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Simewoŋ,
ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Léwí, ɓo' ɓijúnni-
daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Ísakaa' 8 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah
na ɓijúnni-kanak ga níilaa Sabulon, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-
kanak ga níilaa Yoseef, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak
mandarga'ussa ga níilaa Beesamee.

Ɓuwaa ɓiyewinɓaa ekuk kúltí ciyaanaawɗa

9 Tíkka ga, mi hotta mbooloo wiyaak, waa ken ínohoo daa ɓuwaa
hín kiyewinɗa. Ɓa meyohee ga kúlkaa en ɓéeɓ, ga níilaa en ɓéeɓ, ga
heetaa en ɓéeɓ na ga lakaa en ɓéeɓ. Ɓa tuukin ga fíkíi baŋ-buuraa,
ga fíkíi Kubaalkaa, ekukuunun kúltí ciyaanaaw ee ɓayuunun soo'soo'
ga yahcaagaɓa. 10 Ɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Kimúckii kii ga yah Koohyiigaríi yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na
Kubaalkii.
11 Ɓéeɓ malaakacaa tuukussa ga iñaa wíil baŋ-buuraa, wíil yaakcaa
na enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa. Ɓa yíppa púk ga fíkíi baŋ-
buuraa, ɓa ɓaa jaamuk Kooh 12 an:
- Aameen! Koohyiigaríi, fu yërí cal kikañ, fu yërí cal ki'e' ndam, fu
yërí laak ki'ínoh, fu yërí cal kigërëm, fu yërí cal ki'on cée', fu yërí mín,
fu yërí laak dooli, bi taa'. Aameen!
13 Yíinoo ga yaakcaa nak meekissaroo an:
- Ɓuwii ɓii ekuk kúltícii ciyaanaawciiɗa, ɓa ɓiɓa? Ɓa meyoh gada?
14 Mi taassari an:
- Kiyaakii, iñaama, fu yërí ínohhi.
Ya wo''aroo an:
- Ɓërí en ɓuwii meyoh ga kihatalu ga kipes kiméeskí'ɗa. Ɓa naawin
kúltíciigaɓa, ɓa yaanaawí'taca ga ñífaa kubaalkaa. 15 Kërí tah, ɓa tuuk
ga fíkíi baŋ-buurii Kooh, ɓa kañi nohoo, wekoo ga Kaanfiigari. Ee yii
yuŋ ga baŋ-buuriiɗa hayɓa kisëegún ga taaliigari. 16 Ɓa yaaɓsisoo,
ɓa pílsisoo, noh wala taangaay wíinoo tamsisooɓa. 17 En ki'enaa,
Kubaalkii tuuk ga leeloo ɗekatii enaamacii ɓinikiisɓii wíil ee yaakcii
wíillaɗa, hayɓa kiníi', ɓayɓa ga tuhaalaataa músúmaa onohi kipesɗa.
Ee Kooh hay kimoos ɓéeɓ moon ga hascaagaɓa.

8

Capaa wu-yitnakanakwaa nísussa

1 Ga waa kubaalkaa níssa capaa wu-yitnakanakwaa, asamaan
eennda selew iñaa jomin kile' caban wahtu. 2 Mi dalla kihot
malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa tuuk ga fíkíi Koohɗa ee ɓa erussa mbiiɓ
ciyitnakanak.
3 Malaaka yiliis dalla kihay, tuukka ga yahaa loteelaa, ya ɓayin
aanda-cúuraay-wúrúus ga yahci. Ya erussa cúuraay ciyewin, ya
tëkí'ca sarah ga ɗook loteel-wúrúusaa en ga fíkíi baŋ-buuraaɗa✡,
taamdoh na iñcaa ɓuwaa Kooh ɓéeɓɓa kíimɗa. 4 Fodaama, iifiilaa
cúuraayaa ɓewukohha yah malaakaa, wa lappa, awwa ga Kooh,
taamdohha na iñcaa ɓuwaa Kooh kíimɗa. 5 Lëehí'ta, malaakaa ɓeɓpa

✡ **8:3** 8: 3 Malkat Yaawúu'caa 9: 1-5.

aanda-cúuraayaa, ya teffa ga kiwiikaa en ga ɗook loteelaaɗa bi líiffa, ya weessawa ga ɗook kakayfii. Ga saasi íníŋcaa awwa kitak na meliccaa, toonaataa taa ríi', kakayfaa faa yëngëluk.

Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa ciyaakcaa

Mbiiwaa ɗeɓɗa

6 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu mbiiɓcaa ciyitnakanakcaaɗa, ɓaa waayuk ga kimbiiɓ.
7 Malaakaa yíinoo dalla kimbiiɓ: toɓ-galaas wiyaak na kiwii, caa akitukoh na ñíf, íifukka ga kakayfii. Fodaama, Komii kakayfii wukaahaywii takka, komii tediktii wukaahaywii takka, ee ɓéeɓ iñaa en pëegíi fihiilii takka dúr.

Mbiiwaa wukanakwaa típpa

8 Malaakaa yukanakyaa dalla kimbiiɓ waagari: iñaa man na jaŋjaŋ wiyaak waa en na kitak, jafussa ga giiyaa. Fodaama, komaa giiyaa wukaahaywaa ennda ñíf, 9 komii wukaahaywii iñcii Kooh sak pesi ga giiyiiɗa, ɗúmmba, ee komii wukaahaywii gaal-giiycii yasukohha.

Mbiiwaa wukaahaywaa típpa

10 Malaakaa yukaahayyaa dalla kimbiiɓ waagari: ol wiyaak, waa yaañ en fan kocom-kiwii, ɗëegísukoh asamaan, dalla kikeen ga ɗook komii wukaahaywii húlúɓcii, na ga ɗook haalaa-músúcii. 11 Olaama teeku «gít». Komii músúmii wukaahaywii aayya heh en fan gít ee ɓo' ɓiyewin kaannda ndaga músúmaa ɓa anee maama, lak ma yasukohin.

Mbiiwaa wu-nikiiswaa típpa

12 Malaakaa yunikiisyaa dalla kimbiiɓ waagari: komii nohii wukaahaywii, na wii ñiidii, na wii olcii míkussa. Fodaama komii wukaahaywii lee'laatiigaca dalla kiñúus, ee komii wukaahaywii lee'laatii en na nohɗa yímmba, wii wekii ɓan yímmba.
13 Lëehí'ta mi hotta caagiyoofaa en na kipún ga jepitaa asamaan, mi kelohhari yaa wo' didóolí' an:
- Massa, massa, massa ɗú, ɓuwii ga ëldúnaɗa, ndaga mbiiɓcii tes malaakacii ɓaahayɓii yah kimbiiɓɗa!

9

Mbiiwaa wu-yëtúuswaa típpa

1 Waa ennda ɗa, malaakaa yuyëtúusyaa dalla kimbiiɓ mbiiwaagari: mi hotta olaa ɗëegísukoh asamaan keennda ga kakayfii. Olaa erussa kucëwíikaa nogaa ɓu-baam. 2 Ya lëgíssa nogaa ɓu-baam, ee iifiil dalla ga kimeyoh, waa ɗúuk en fan iifiil púu' wiyaak, bi nohii na ëldúnaanii ñúusí'ta ndaga iifiilaama. 3 Laakka paycaa meyoh ga iifiilaama, ɓa tasaarukohha ga ëldúna. Ɓa onussa kimín kitum mesiklaat fodii dagal. 4 Ɓa hoonohussa kile' ga pëegíifii, ga tediktii wala ga ɓéeɓ iñcii paali ga kakayfiiɗa, wayee ɓa eem rek ga ɓuwii ɓayussii mandargaa Kooh ga púkcaagaɓaɗa. 5 Ɓa onussiiɓa ki'ap, wayee ɓa sodalɓa iñaa le' ñiin ciyëtúus. Ee mesiklaataa ɓa yah ɓuwaa kitumɗa man na meskilaat ɗoɓ dagal ga ɓo'. 6 Ga bescaama, ɓuwii heelsan kikaan ee ɓa hotanndiika. Ɓa kíiman kikaan ee kikaan núpanɓa hen fír.
7 Paycaa madu na pëníscaa waayuku kiɓay kiheñohnee. Ɓa ɓayin ga hafcaa iñaa man na baanu-buu' wu-wúrúus ee fíkíicaagaɓa

man na fíkíi ɓo'-súusúus. 8 Ɓa ɓayin fencaa man na fen ɓeti
ee síscaagaɓa man na sís gayindi. 9 Fasaacaa man na eku kúltí-
pewiñ. Ríiraa paaɓcaagaɓa man na rii' sareet-pënís ciyewin caa íisuk
kiheñohnee. 10 Ɓa ɓayin lúk, fodii lúk dagal na kútúŋ ga siñdaanaa,
ee ga tútúŋtaama, daŋaraa ɓa yah ɓuwaa kisodaloh iñaa le' ñiin
ciyëtúusɗa, waa ga. 11 Buuraa paycaama yërí en malaakaa nogaa
ɓu-baam. Ya teeku Abadon ga lak ki'Ebërëe, ee ga kiGerek ya ɓaysi
Apoliyon*.
12 Kofeelkii ɗeɓɗa paafin. Tík ganaa, kanak ciliis jomin kihay ɓan.

Mbiiwaa wu-yitniinoowaa típpa

13 Malaakaa yuyitniinooyaa dalla kimbiiɓ mbiiwaagari: mi kelohha
koonaakaa meyoh ga wiiycaa cinikiiscaa ga loteel-wúrúusaa en ga
fíkíi Koohɗa. 14 Koonaakaa wo''a malaakaa yuyitniinooyaa ɓay
mbiiwaaɗa an:
- Ɓëgísaa malaakacii ɓinikiisɓii ɓagu ga yahaa húlúwii wiyaakwii
teeku Ëfaratɗa.
15 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓinikiisɓaa ɓëgísussa. Ɓa waayukee
wahtiima na ɓesiima, ñiidiima na kíiskiima kiɗúbí' komii wukaa-
haywii ɓuwii ga ëldúnaɗa. 16 Ga iñaa mi kelohɗa, soldaa'caa lapu
pënís kiheñohneeɗa enee ɓimílíyoŋ citéemée'-kanak (200 Mílíyoŋ).
17 Pëníscaa na ɓuwaa lapɓaɗa, mi hotɓa en fan ga heey, fodii
dii: ɓa ekuk kúltí-pewiñ ciyo'oh cor en fan kiwii, cibúloh, búlohaa
deey ga súusúus ee cimbaasaan en fan pëndël witamóhí'†. Hafcaa
pëníscaa man na haf gayindi. Kiwii, iifiil na pëndël witamóhí',
caa mey ga túuwtaagaɓa. 18 Kofeelcaa kaahaycaa caamaa, mey ga
túuwtaagaɓaɗa ennda: kiwiikaa, iifiilaa na pëndëlaa, ca ɗúbí'ta
komii wukaahaywii ɓuwii ga ëldúnaɗa. 19 Doolaa pëníscaa ɓayɗa nak
en ga lúkcaa na ga túuwtaagaɓa. En ki'enaa, lúkcaagaɓa man na goŋ;
ca ɓayin haf, ee ca tumi ɓuwaa iñaa meskin naca.
20 Wayee nak ɓuwaa tes kaanussii ga kofeelcaa-caamaɗa, foñussii ga
fen iñcaa cibóní'caa ɓa tumee na yahɓaɗa. Ɓa ɓaa lís kijaamuk raɓ-
seytaani na nataalcaa hëwírohu wúrúus, wala hëelís, wala përëm,
atoh cimórí' wala doo' kedik. Ee iñcaama mínoo kihot, ca mínoo
kikeloh, ca mínoo kitíin. 21 Ɓa ɓaa lís ga ki'ap ɓo', kinaahkaa ɓa
enukoheeɗa, kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, na kilok.

10

Malaakaa na kukëyítkaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yilëekí'-dooli yaa yoosukoh
asamaan, úulukin yaayeel. Ko'kaa-huulaa wíilin hafaagari, fíkíifaa
faa melic en fan noh ee kotcaa yo'ohin en fan jelem kiwii. 2 Ya
ɓayin ga yahci kukëyít jaa kúnísuunun. Ya yíppa kotaagari ñaabaa
ga giiyaa, wuseŋwaa ya yíppawa ga kakayfii. 3 Ya dalla kiles koonaa
ga ɗook en fan gayindifaa en na kibëmbuk. Daa ya fiipee, íníŋcaa
ciyitnakanakcaa tëesí'ta. 4 Daa íníŋcaa ciyitnakanakcaa tëesɗee, mi
waa'ta kibín iñaa ca wo'ɗa, wayee mi kelohha koonaakaa meyoh
asamaan, wo''aroo an:

---

* **9:11** 9: 11 Abadon na Apoliyon teekcaama ga lakcaagaca ca waa' kiwo' «yahoh» † **9:17** 9: 17 Mëdírohat na iñaa hewee ga Sodom na Gomoo'ɗa. Malkat Lúkkaa 17: 29

- Iñii íníŋcii ciyitnakanakcii wo'ɗa enat kúmpa ga ɓéeɓ, kaa bínndi.
5 Waa ennda ɗa, malaakaa mi hotee tuukin ga giiyaa na kakayfiiɗa,
ɓëwí'ta yahaagari ñaabaa, ëewdohha asamaan. 6 Lëehí'ta ya waatta
ga ɓii en na kipes bi taa'ɗa, yii sak asamaanii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa,
kakayfii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, giiyii na ɓéeɓ iñcii en gacaɗa, ya wo''a
an:
- Diimaɗa, laakissii kisekis dara. 7 Bëríinaa ɗú keloh malaakii
yuyitnakanakyii, fúrísan mbiiwaagariɗa, ɓéeɓ iñii Kooh am kitum
ee ínohukkii duumɗa, hay kimat sëk fodaa daa ya yéegaleeka
súrgacaagari enu sëldíigacaagariɗa.
8 Koonaakaa mi kelohee, meyoh asamaanɗa nak wo'issaroo an:
- Kara, fu ɓeɓ kukëyítkaa kúnísuunun en ga yah malaakaa tuuk ga
giiyii na kakayfiiɗa.
9 Mi ka'ta ga malaakaa, kiwo''i ya e'too kukëyítkaa jaama. Ya
wo''aroo an:
- Uuna, ñamaaja. Ja hay kicelem fodii kúum ga kúuwkiigaraa,
wayee le' lookfunaa, hay ki'aay heh✡.
10 Fodaama, mi ɓeɓpa kukëyítkaa ga yah malaakaa, mi ekkaja ga
kúuwroo, mi yaa ñam. Ja celemmba fodii kúum, wayee daa mi oneeja,
ja aayya heh ga lookkoo. 11 Lëehí'ta, mi wo'ussa an:
- Fu jomin kika' kiyéegalohis iñcii Kooh yah kitum, aaw ga heet
ciyewin, túl tiyewin, lak ciyewin na buu' ɓiyewin.

11

Seedicaa ɓanakɓaa

1 Waa ennda ɗa, mi erussa doo'-barahaa man na dooraa natohsi hen,
mi wo'ussa an:
- Koluka, fu nat Kaanfii Kooh, fa na loteelii, fu kín ɓuwii en na
kijaamuk Kooh gaɗa. 2 Ɓekatii Kaanfii Kooh hanoh foohɗa nak,
íisaawa, kaa natwa, ndaga wa foñɗu yiifa'cii. Ɓa hay kitogisoh
teerii wisela'í'wii iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis na ñiin kanak*. 3 Mi
hay ki'on seediciigoo ɓanakɓii, ɓa yéegaloh iñii Kooh wo'ɗa, ee ɓa
ekukan saaku, kitoŋ iñaa le' bes cijúnni na bes citéemée'-kanak na
cidaaŋkaah-yitniinoo (1.260).
4 Seedicaama ɓërí en tedik-ólíwíyéetii tanaktii na ɓan lampucii
kanakcii en ga fíkíi Ha'mudii laak kakayfiiɗa. 5 Ɓaa waa'ɓa kitum
iñaa mesikinaa, kiwii hay kimey ga túuwtiigaɓa, tëkí' ɓuwaa sagoh
naɓaɗa. Kayoh, ɓaa fu waa'ɓa kitum iñaa meskinaa, fu joman ki'apu
fodaama. 6 Seedicaama onuunun kimín kilaŋ asamaanii ee toɓ keenoo
kakay bi ga daa ɓa lëehɗan kiyéegaloh iñii Kooh wo'ɗa. Ɓa onuunun
ɓan kimín kisúpít músúmii ma en ñíf, na kimín kifeek ɓu-ëldúna na
kofeelcaa leehoo, wahtaa neɓɓa tóoh.
7 Ee binaa ɓa lëehí' kiseedi'aa, rawaa yisóotí'yaa✡ meyoh ga ɓu-
baamɗa hayɓa kiheñoh, ya laak ndam ga ɗookɓa, apɓa. 8 Fodaama,
faraafcaagaɓa hay kifoñu ga paanaa en ga teeraa wiyaakwaaɗa.
Teeraama, Kooh abohwa fodii Sodom wala Esípti ee Ha'mudiigaɓa
daayohsee ga kuraanaa daama. 9 Iñaa le' bes kaahay na caban,
ɓiɓo' ga heetaa en ɓéeɓ, ga níilaa en ɓéeɓ, ga lakaa en ɓéeɓ, na ga
kúlkaa en ɓéeɓ, hay kihayu kimalak faraafciigaɓa, ee ɓa íisanndii ken

---

✡ **10:9** 10: 9 Malkat Esekíyeel 2: 9–3: 3. * **11:2** 11: 2 Wo'u dii teeraa Yéerúsaleem: Mëdírohat na Lúkkaa 21: 24 ✡ **11:7** 11: 7 Malkat Dañeel 7: 3,7,21.

acca. 10 Ɓéeɓ ëldúna, keeñɓa hay kisoos ga iñaa dal ɓuwaamaɗa, ɓa neɓluki, ɓa wosohi cikëñí' ga díkaantiɓa ndaga seedicaa ɓanakɓaama sodalseera ɓuwii lool.
11 Wayee waa bescaa kaahaycaa na caban matɗa, ëpaa onohi kipes, ee meyoh ga Koohɗa hayya, sorukkaɓa, ɓa kolukka. Daama, ɓuwaa tuukee kimalakɓaɗa, tíitussa bi ɓaa saak. 12 Seedicaa ɓanakɓaa kelohussa koonaakaa wo' didóolí', meyoh asamaan, an:
- Lapat dii! Yaayeel úullaɓa, ɓa lappa ɗook asamaan. Ɓuwaa sagoh naɓaɗa ɓaa malak ga. 13 Ga wahtaama siiy, kakayfaa yëngëlukka didóolí', ee ga iñaama, kaan cidaaŋkaahcaa fu am ga teeraa tóoh, fíinoofaa ɓú'ta ga, ɓo' ɓijúnni-yitnaɓanak (7.000) kaanussa ga yëngëlaa kakayfaa waama. Ɓuwaa ɓíinoo múc gaɗa tíitussa, ɓa aawwa kindam Koohyii hanoh ɗookɗa. 14 Kofeelkii kukanakkii paafin foduma. Malakat kofeelkii kukaahaykii kii hay diima-diima.

Mbiiwaa wu-yitnakanakwaa típpa: Kihaykii Nguurii Kiristaanii

15 Malaakaa yuyitnakanakyaa mbiiɓpa ee ga asamaan laakka toon-aataa tëesí' an:
- Nguurii ëldúna tíkuunun kimma ga yah Kooh, Ha'mudiigaruu, na ga yah Kiristaaniigari, ee ya yah kinguuruk bi taa'.
16 Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa yuŋsee ga fíkíi Kooh, ga baŋ-buu'caagaɓaɗa, yípussa púk kakay, ɓa ɓaa jaamuk Kooh. 17 Ɓa ɓaa wo' an:
- Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, fu yii fu en ee fu eneeɗa, ɗí ɓii kañnjaa ndaga fu teewohin doolii kimínkiigaraa ee fu tuukirin nguuriigaraa. 18 Heetcii aylukuunun, wayee nak aylukiigaraa wërí yoosuk. Wahtii le'in, wii fu yah ki'atti' ɓuwii kaaninɗa, wii fu yah kineehal súrgaciigaraa enu sëldíigaciigaraaɗa, na ɓuwii en ɓuufuɗa ee niikuunun teekiigaraaɗa, oomaanoo, yaakoo. Wahtiima ɓan, wërí en wii fu yah kiɗúbí' ɓuwii yahsoh ëldúnaɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɗekataa wisela'í'waa Kooh ga asamaanɗa lëgísukka, gaalaa mandarga kifiiliimunkii Kooh na ɓuwiiɗa†, hotukka ga ɗuuygaa. Kooh awwa kimelic, toonaataa taa ríi', íníŋcaa caa tak kitak, kakayfaa faa yëngëluk, ee toɓ-galaas wiyaak waa keen.

12

Iñcaa ciyitnakanakcaa Kooh teewoheeɗa

Ɓetifaa na goŋ-jësíkaa

1 Fodaama, Kooh teeɓparoo enaama yiyaak yaa mey ga asamaan: ennda ɓeti, fa úulukin nohii, ñiidii hanohin fíldoo kotcaagari, ee ya ekukin baanu-buu', waa ɓay ol cidaaŋkaah na kanak. 2 Ɓetifaa enee na look bi fa faa yah kilaak kowu. Fa faa fiip ndaga lëgëyaa kilaakkaa na mesiklaataa kilímkaa.
3 Mi hotta enaama yiliis yaa mey ga asamaan ɓan: ennda goŋ-jësík yiyaak, yiyo'oh cor en fan kiwii. Ya ɓay haf ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah, ee hafaa en tóoh ekukin baanu-buu'. 4 Ya fëyëekíssa komii wukaahayii olcii ga asamaanɗa na lúkaagari, jaffaca ga kakayfii. Ya tuukka ga fíkíi ɓetifaa en na kilaak kowuɗa, en ɗanaa kowukaa

† **11:19** 11: 19 Gaalaama wërí ɗaakee atohcaa Waasaa Kooh bínsee gaɗa. Gaalaa faansee ga ɗekataa wëñ kisela' ga Kaanfaa Koohɗa

límsinaa, ya ñamka. 5 Ƀetifaa nak laakka kowu kiyaal, kaa yah
kiníi' heetcii ga ëldúnaɗa ƀéeƀca na ngot-pewiñ. Kowukaa dalla
kiƀewu ƀayussa ga yahaa Kooh, ga baŋ-buuraagari. 6 Ƀetifaa nak
núppa, ka'neera ëgí'-dúndagaa, ga ɗekataa Kooh waayukɗeeriɗa, en
ɗanaa, ya toputu'u daama iñaa le' bes cijúnni na citéemée'-kanak na
cidaaŋkaah-yitniinoo (1.260).
7 Waa ennda ɗa, heñ wiyaak dalla kilaak ga asamaan. Míseel,
malaakaa Kooh yiyaakyaa, ya na malaakacaagari ƀaa heñoh na goŋ-
jësíkaa. Yaama ƀan, ya na malaakacaagari, yaa heñoh naƀa. 8 Wayee
goŋ-jësíkaa mínndii ga heñaa, ee fodaama ya laakissii fen daa ya
enan ga asamaan, ya na malaakacaagari. 9 Ya jafussa ga fooh, ya goŋ-
jësíkaa, goŋ-cosaanaama wo'u sépí'í'-ga-nofii, wala Seytaanii, yii ɗúki
ƀéeƀ ëldúnaɗa. Ya jafussa ga kakay, ya na malaakacaagari.
10 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiyaak ga asamaan, kaa wo' an:
- Diimaɗa, jamaanii kimúckii le'in, diimaɗa Koohyiigaruu teewohin
iñii ya mínɗa ee tuukirin nguuriigari. Diimaɗa Kiristaaniigari
eruunun doolii. Ga iñaama, pokoh-kiwo'ii, yii wekoo nohoo ëpírohi
mbok-kerceenciigaruu na Koohɗa, jafuunun ga kakayfii.
11 Ƀa nak, ƀa laakin ndam ga ɗookci ndaga ñífii kubaalkii
aamɗuseeƀaɗa, na ƀan kayohfaa ga wo'eenaa ƀa seedi'eeɗa. Ƀa
keeñukkii kipeskaagaƀa bi ƀa niikka kikaan.
12 Ërí tah, fu asamaan na ɗú ƀii ɗú dëk gaɗa, neƀlukat!! Kakayfii
na giiyii nak, massa ɗú, ndaga sépí'í'-ga-nofii yoosukin garúu, ee ya
líifin na tam-keeñ ga dii ya ínohin an ya tesohissii yewinɗa.
13 Daa goŋ-jësíkaa hotee an ya jafuunun ga kakayfii, ya íisukka ga
fenoo ƀetifaa límee kowukaa kiyaalkaaɗa. 14 Ƀetifaa nak tokɗussa
paƀcaa kanakcaa caagiyoofaa* fiyaakfaa, en ɗanaa ya pún bi ga ëgí'-
dúndagaa, ya saan gogaa, ya en ga ɗekataa Kooh waayukɗeeriɗa,
ya toputu'u da iñaa le' tíkíis taahay na caban†. 15 Waa ennda
ɗa, goŋ-jësíkaa weessa na kúuwci músú miyewin en fan húlúƀ, ga
fenoo ƀetifaa, doonaa músúmaa ƀayfa. 16 Wayee kakayfaa sommba
ƀetifaa, fa lëgísukka, fa annda músúmaa goŋ-jësíkaa weesee na
kúuwciɗa. 17 Goŋ-jësíkaa nak, keeñci tammba ga ƀetifaa lool, ya
móoñísneera heñaa ga towutaa ƀetifaa tesɗa, ƀaa taabuk iñcaa Kooh
nakoh kitumɗa, ee ƀa dëk ga kiseedi' Yéesuɗa. 18 Waa ennda ɗa, goŋ-
jësíkaa tuukka ga seereenaa giiyaa.

13

Raƀ meyca ga giiyaa

1 Tíkka ga, mi hotta raƀ yidëyna yaa en na kimey ga giiyaa. Ya ƀayin
wiiy cidaaŋkaah na haf ciyitnakanak. Wiiyaa en ƀéeƀ ƀayin baanu-
buu', ee hafaa en ƀéeƀ bíduunun ga teek-ƀasee ga Kooh. 2 Rawaa
mi hotɗa nak, man na cígídoo, kotcaa man na kot rawaa wo'si úrsi*
kiyak na kikaañ, ee kúuwkaa man na kúuw gayindi. Goŋ-jësíkaa

* **12:14** 12: 14 Caagiyoofaama mín ki'en enaamaa yunikiisyaa en na kipes ee wíilee baŋ-buraaɗa. Malkat 4: 7 † **12:14** 12: 14 Ga kiGerek, wo' an: «jamaanu wíinoo, jamaanu ciyewin na caban jamaanu» Iñaama jomin kile' tíkíis taahay na caban. Malkat ƀan 11: 3; 12: 6 na 13: 5 * **13:2** 13: 2 Úrsi, iñaa raƀ yidëyna, yaa man na dëŋngín pëeníi. Ya ñami pëegíi ee tumoo ken dara en an fu le''ii ga towutaa ya laakɗanaa. Ya mínin ki'ap ƀo' ga iñaa gaaw na coginaacaagari.

e'tari kimínkaagari, e'tari baŋ-buuraagari, ee e'tari ɓan dooli wiyaak.
3 Wíinoo ga hafcaa ɓayin gaañaa man na hoossee hen, ee gaañaama
yeeri ki'apɗa, wakka. Ɓu-ëldúna ɓéeɓɓa waaru'ussa ga rawaa, ɓa
taabukkari. 4 Ɓéeɓ aawwa kijaamuk goŋ-jësíkaa ndaga daa ya on
rawaa dooliɗa. Ɓa ɓaa jaamuk ɓan rawaa, ɓa ɓaa wo' an: «Ɓii yiida
man na rawii? Ɓii yiida mín nari kiheñoh?». 5 Rawaa nak, onussa
kiwo' wo'een tay na wo'een-ɓasee ga Kooh. Ya onussa kon dooli kitum
ga iñaa neɓpi, iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis na kanak. 6 Rawaa nak
aawwa kiɓas Kooh, kiɓas teekii Kooh, kiɓas taalaa Kooh dëkohɗuɗa na
kiɓas ɓan ɓéeɓ ɓuwaa dëk ga asamaanɗa. 7 Ya onussa kiheñoh ɓuwii
enu ɓuu Koohɗa ee ya laak ndam ga ɗookɓa. Ya onussa ɓan dooli
ga ɗook níilaa en ɓéeɓ, heetaa en ɓéeɓ, lakaa en ɓéeɓ na kúlkaa
en ɓéeɓ. 8 Ɓéeɓ ɓuwii ga ëldúna, ee aboh ga iñaa wa saksee bi
wati, teekcaagaɓa bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaaɗa, hayussi
kijaamuk. Këyítfaama fuu kubaalkaa hoossee fodii sarahɗa.
9 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka! 10 Ɓaa Kooh wo' an fu
hay kiɓagunaa, fu hay kiɓagu. Kooh wo' an fu hay ki'apu na kalawaa,
fu hay ki'apu na kalaɓ. Iñaama tah ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɓa jom
kiguu'guuluk hen ee ɓa taam na ngëm.

Raɓ meyca ga kakayfii

11 Waa ennda ɗa, mi hotta raɓ yiliis yaa en na kimey ga kakayfii.
Ya ɓayin wiiy kanak, caa man na tuwiiy baal yiyín ee ya wo'ee fodii
goŋ-jësík. 12 Rawaa meyee ga giiyaaɗa, ɓéeɓ doolaa ya laakɗa, yiima
laakinwa ee ya yaa teewohwa ga fíkíi rawaa ga giiyaaɗa. Ya yaa gítín
ɓu-ëldúna kijaamuk rawaama meyoh giiyaa ee ɓay gaañaa man na
ya hoossee hen bi wakinɗa. 13 Ya yaa tum kíntaan ciyaak, caa karin
sah bi ga kiyóoskí' kakay, ga fíkíi ɓéeɓ, kiwiikaa meyoh asamaanɗa.
14 Fodaama, ya múuyɗi ɓuwii ga ëldúnaɗa na kíntaancaama ya onu
kitum, ga fíkíi rawaa meyohee ga giiyaaɗa. Ya yaa wo' ɓuwaa kihëwí'
nataalaa rawaa hoossee na kalaɓfaa ee ya yaa pesisɗa. 15 Ya onussa
kipesi' nataalaa rawaa waama, ya tummbawa bi wa mínnda kiwo',
ee wa onuunun an ɓéeɓ ɓaa fu jaamukkiiwanaa fu apu. 16 Rawaa
yukanakyaa gítínnda kon ɓéeɓ ɓuwii, oomaanoo, yaakoo, buuroo,
nduuloo, ñaamoo, ɓaa enndii ñaamoo, kiɓay mandarga rawaa ga yah-
ñaam wala ga púk. 17 En ɗanaa, ken mínoo kilom wala kitoon ee ɓayyii
mandargaa rawaa: ennda teekaagari wala kídaa hín nawa.†
18 Diima kilaak hamhamërí meekisohu dii: ɓaa laakin hel hay
kimín ki'ínoh iñii kídii teekii rawii waa' kiwo'ɗa. En ki'enaa,
kídiima hín na wii teekii ɓo'-súusúus‡. Wërí en téemée'-yitniinoo na
daaŋkaah-yitniinoo na yitniinoo (666).

14

Kubaalkaa na ɓuwaa ɓiyewinɓaa ya laasɗa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta Kubaalkaa tuukin ga jaŋjagaa Síyoŋ,
ya na ɓo' ɓijúnni citéemée' na ɓijúnni cidaaŋkaah-nikiis na ɓijúnni

† **13:17** 13: 17 Ga lakcaa waama, occaagaca kínsee hen, ocaa en ɓéeɓ ɓayeera mandarga kín, fodii dii: a = 1; b = 2; c = 3. Kon teek míneera kijagu fodii kikín. ‡ **13:18** 13: 18 Kídaa teekaama mandarga ëldúna na ɓuwii en gaɗa, ndaga ɓo' saku ga besaa wu-yitniinoowaa. Kon rawaa ɓay mandargaa ɓo' ee mandarga iñaa mattii. Kooh laak kín wu-yitnakanak.

cinikiis (144.000). Yaa en ɓéeɓ, teekii kubaalkii na wii Kooh paamci,
bíduunun ga púkaagari. 2 Mi kelohha koonaa, kaa meyoh asamaan, ee
ka ríi' en fan yëngëlaa dúuscaa ga giiyaaɗa, en fan ɓan íníŋ wiyaak.
Koonaakaa mi kelohɗa madin ɓan na ríi' riiticaa ɓiɓo' en na kiriiti.
3 Ɓéeɓ ɓuwaama ɓaa yeek yeek-kañ wi'as ga fíkíi baŋ-buuraa, ga
fíkíi enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, ee ga fíkíi yaakcaa ɓan.
Yeekaama, Ken mínoowa kiyoon, enndii ɓuwaa ɓijúnni-téemée'ɓaa
na ɓijúnni-daaŋkaah-nikiis na ɓijúnni-nikiisɓaa ɓaama Kooh laas ga
ëldúnaɗanaa.
4 Ɓuwaama nak mossoo kilíiɓ ga kitaam na ɓeti, ee ɓa setin wic. Ɓa
taabuki Kubaalkii daa ja aaw tóoh. Kooh yërí laasɓa ga díkaanti ɓuwii,
ɓa erohha hafɓa ga Kooh na ga Kubaalkii fodii iñaa nísu ga iñcaa
píiku, kifaani' Koohɗa. 5 Ee saboh fíinoo mosoo kimey ga kúuwɓa: ɓa
laakoo sík.

Malaaka ɓaahay yéegalohha atti'aa Kooh

6 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yaa en na kipún ga
jepitaa asamaan. Ya haydoh hewhew winéwí' waa nísukoo bi taa',
kiyéegalwa ɓéeɓ ɓuwii ga ëldúnaɗa: kúlkaa en ɓéeɓ, níilaa en ɓéeɓ,
lakaa en ɓéeɓ na heetaa en ɓéeɓ. 7 Ya yaa wo' didóolí' an:
- Niikat Kooh ee ɗú e'ti ndam! Kayoh, wahtii ya yah ki'atti' ëldúnaɗa
le'in. Kon jaamukat ɓii sak asamaanii, kakayfii, giiyii na haalaa-
músúciiɗa.
8 Laakka malaaka yiliis, yukanak, taammba ga fenoo yuɗewaayaa,
wo''a an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin! Ya yii ya ëelɗee heetcii ɓéeɓ
na biiñii kifaanuk-pakaykiigari kiyaakkii ya enukohɗa, ya keenin jac!
9 Laakka malaaka yiliis, yukaahay, taammba ga fenoo ɓanakɓaama,
wo''a didóolí an:
- Ɓéeɓ ɓaa fu jaamuk rawii na nataaliigari, ee fu ɓay mandargiigari
ga púkaagaraa wala ga yahaagaraanaa, 10 fu hay ki'an ɓan ga biiñaa
aylukaa Kooh. Biiñaama nak koocussii ee Kooh hafanndaawa ga
kaas aylukaagari. Fu yaama, fu hay kisodalu lool ga kiwiikaa na
pëndëlaa witëmí'waa, ga fíkíi malaakacii Kooh na ga fíkíi Kubaalkii.
11 Fodaama kiwiikaa yahhaa kisodalɗa, iifiilaagaka yah kiɗúuk bi taa'.
Ee ɓuwii jaamuki rawii na nataalaagariɗa, na ɓéeɓ ɓaa mandarga'u
na teekiigari, laaksanndii íika', enndii wek enndii noh.
12 Iñaama tah ɓuwii en ɓu-Kooh, taabuk iñcii ya nakoh kitum, ee
ɓa gëmin ga Yéesuɗa, ɓa jomin kiguu'guuluk. 13 Waa ennda ɗa, mi
kelohha koonaakaa meyoh asamaan, wo''aroo an:
- Bídaa iñii yii: «Aboh diima, ɓa yewinin múu' ɓuwii en wíinoo na
Ha'mudii bi ga kikaanɗa!» Helii yisela'í'yii wo' an:
- Kayoh, ɓa hay ki'íikaruk ga coonucaa ɓa dayeeɗa. En ki'enaa,
tumeencaagaɓa hayɓa kitaabuk.

Ëldúna píikussa

14 Waa ennda ɗa, mi hotta yaayeel wiyaanaaw ɗer, ee ga ɗookgaa
laakin iñaa yuŋ ga man na ɓo'✡. Ya ekukin baanu-buu' wu-wúrúus
ga hafaa, ee ya abin píikaa wikëeñí' ga yahaagari. 15 Laakka malaaka
yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh, ya yaa fiip ɓaa yuŋ ga yaayeelaaɗa an:

✡ **14:14** 14: 14 Malkat 1: 13; Dañeel 7: 13.

- Tíkaa píikaaniigaraa fu aaw kigú' ndaga kipíik le'in ee tóoh lúudin
kipíik ga kakayfii. 16 Fodaama, ƀaa yuŋ ga ɗook yaayeelaaɗa weessa
píikaanaagari ga kakayfii, ëldúna tóoh píikussa.
17 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh ga ɗookɗa. Yaama
ƀan abin píikaa wikëeñí'.
18 Lëehí'ta, laakka ƀan malaaka yiliis yaa meyoh loteelaa. Yaama
yërí laak dooli ga kiwii. Ya fiippa yaa ƀay píikaanaaɗa, didóolí an:
- Tíkaa píikaaniigaraa wikëeñí'wii, fu gú' yool-reseŋcii ga ëldúnaɗa,
ndaga ca lúudin.
19 Waa ennda ɗa, malaakaa weessa píikaanaagari ga kakayfii, gú'ta
yoolcaa reseŋcii ga ëldúnaɗa. Ya íiffaca ga seesaa'-biiñaa wiyaakwaa
en aylukaa Koohɗa. 20 Towu reseŋtaa togisohussa ga ɗuuy iñaa
seesohsiɗa, ga foogaanaa teeraaɗa. Ñíf meyohha ga, wa taakka iñaa
hín na kíloomeet citéemée'-kaahay (300) ga agilaat, ee wa lappa bi
hínnda na laaƀcaa pëníscaa ga ɗook.

15

Malaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa na kofeelcaa ciyitnakanakcaa mëeñdohɗa

1 Waa ennda ɗa, Kooh teeƀparoo enaama yiyaak yiliis ga asamaan,
yidóoyí-waa': malaaka ƀiyitnaƀanak ƀayuunun kofeelcaa ciyit-
nakanakcaa mëeñjoh ee cërí yah kimëtí' aylukaa Koohɗa. 2 Mi
hotta ƀan enaama, en fan giiy-seetu, waa akitohu na kiwii. Ɓuwaa
tëhin rawaa, ƀa jaamukii nataalaagari, ee ƀa ƀayyii kídaa hín na
teekaagariɗa, tuukuunun ga ɗook giiy-seetaa. Ɓa níkukin riiticaa
Kooh ereeƀaɗa, 3 ee ƀa ƀaa yeek yeek-kañii Móyíis, súrgaa Kooh na
wii Kubaalkii, an:
- Kooh, Ha'mudii ee mín ga tóohɗa, tumeenciigaraa yakin ee newin
kimalak, fu buurii ƀéeƀ heetcii, iñaa fu natin kitum tóoh, júwin ee
koo' ga waas.
4 Ha'mudii, ƀii kaañanndaa kiniikoo ƀa? Ɓii sagan kikañ teeki-
igaraaɗa ƀa? Kayoh, fu doŋ fu yërí sela', ee ƀéeƀ heetcii hay kihayu
yí'u ga fíkíifu, jaamuksiraa, ndaga ƀa hotin an tumeenciigaraa júwin.
5 Waa iñaama paaffa, mi hotta ga asamaan, ɗekataa wëñ kisela'
en ga taalaa teewoh kifiiliimunkaa Kooh na ƀuwiiɗa, lëgísukin.
6 Malaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa ƀayu kofeelcaa ciyitnakanakcaaɗa
meyohussa da. Malaakaa en ƀéeƀ ekuk kúltí sooy fiyaanaaw ɗer bi faa
melic, ee pëkírukin liiƀ-wúrúus ga fasaafaa. 7 Yíinoo ga enaamacaa
ƀinikiisƀaa en na kipesɗa✡ e'ta malaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa kaas-
wúrúus ciyitnakanak caa líifin muut na aylukaa Kooh, yii en na kipes
bi taa'ɗa. 8 Waa ennda ɗa, ɗekataama wëñ kisela'ɗa líiffa na iifiil,
kiteewoh ndamaa Kooh na doolaagari. Ee ken mínndii da ki'aas
bi ga daa kofeelcaa ciyitnakanakcaa malaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa
haydohɗa matan.

Kaascaa ciyitnakanakcaa tum aylukaa Koohɗa

16

Kaasaa ɗeƀɗa

✡ **15:7** 15: 7 Malkat 4: 6.

1 Tíkka ga, mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ɗekataa wëñ
kisela' ga Kaanfaa Koohɗa, ka wo''a malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa an:
- Karat, ɗú íif ga ëldúna kaascii ciyitnakanakcii tum aylukii Koohɗa.
2 Waa ennda ɗa, malaakaa ɗeɓɗa, ka'ta, íiffa kaasaagari ga
ëldúna. Taaw cibóní', ciméeskí' dalla kimey ga faancaa ɓuwaa ɓayee
mandargaa rawaa ee jaamuksee nataalaagariɗa.

Kaasaa wukanakwaa

3 Malaakaa yukanakyaa íiffa kaasaagari ga giiyaa, músúmaa dalla
kiman na ñíf ɓaa kaanin. Ɓéeɓ iñcaa pesee ga giiyaaɗa kaannda.

Kaasaa wukaahaywaa

4 Malaakaa yukaahayyaa íiffa kaasaagari ga húlúɓcii na haalaa-
músúcii, ca súpítukka ennda ñíf. 5 Daama, mi kelohha malaakaa onu
dooli ga ɗook músúciiɗa wo''a an:
- Fu yii fu en, fu enee ee fu sela'inɗa, fu júwin ga dum fu atti'
iñcumaɗa. 6 Waa ɓa ɓërí aamee ñífaa ɓuwaa en ɓuufuɗa na waa
sëldíigaciigaraa, fu nak, fu erinɓa ñíf ɓa an ee gënin gaɓa.
7 Mi kelohha koonaa kaa meyoh loteelaa tëkírohsi cúuraayɗa an:
- Ehee, Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, iñcii fu atti'ɗa koo' ga waas ee
júwin!

Kaasaa wu-nikiiswaa

8 Malaakaa yunikiisyaa íiffa kaasaagari ga ɗook nohii, wa onussa
kitëkí' ɓuwii na kiwiikiigawa. 9 Noh witëmí' aawwa ɓuwii kitëkí', ɓa
ɓaa ɓas Kooh, ya yii ya laak dooli ga ɗook kofeelcaa caamaɗa. Ee ɓa
saŋnga kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa e' Kooh ndam.

Kaasaa wu-yëtúuswaa

10 Malaakaa yuyëtúusyaa íiffa kaasaagari ga ɗook baŋ-buuraa
rawaa. Fodaama, kúlkaa rawaa nguurukohɗa ennda ga ñúus kërúus.
Ɓuwaa aawwa kiɗowuk perem ndaga mesiklaat. 11 Ɓa ɓaa ɓas Kooh
yii ga asamaanɗa ndaga kofeelcaa ɓa en na kidayɗa na taawcaa
amɓaɗa; ee bi wati, ɓa saŋnga kisúpít kipeskaagaɓa.

Kaasaa wu-yitniinoowaa

12 Malaakaa yuyitniinooyaa íiffa kaasaagari ga húlúwaa wiyaakwaa
wo'u Ëfaratɗa, músúmaa dalla kisíiñ kifoñi' buu'caa kúlkohu meyaa'-
nohɗa waas. 13 Waa ennda ɗa, mi hotta raɓ ɓibóní' ɓaahay ɓaa
waa' kiman na buuru-buu', ɓa meyca, yii ga kúuwkaa goŋ-jësíkaa,
yíinoo ga kúuwkaa rawaa*, yíinooyaa ga kúuwkaa sëldíiga sépí'í'-
ga-nofaa†. 14 En ki'enaa, iñcaa enee raɓ ɓibóní', ɓaa tumi kíntaan.
Ɓa ka'ta ga buu'cii ga ëldúnaɗa ɓéeɓɓa, kihídírohɓa kiheñohnee ga
besaa wiyaakwaa Kooh, yii mín tóoh amɗa.
15 Ha'mudii wo' an:
- Malakat, mi yii hay fodii lok. Ɓaa neehhii ee yaa na kúltícaagari,
yewinin múu' ndaga ya tíidoo faan ɓuucuuc bi ɓo' hoti kacici.
16 Fodaama, raɓcaa ɓibóní'ɓaa hídírohussa buu'cii ëldúna ga
ɗekataa wo'si ga ki'Ebërëe Armagedoŋɗa.

Kaasaa wu-yitnakanakwaa

---

* **16:13** 16: 13 Rawaa meyee ga giiyaaɗa † **16:13** 16: 13 Rawaa yukanakyaa, meyohee kakayɗa yërí ɓayu dii «sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa» ee en ɓaa tík hafci sëldíiga-Koohɗa. Malkat ɓan 19: 20.

17 Malaakaa yuyitnakanakyaa íiffa kaasaagari ga uurisii. Koonaa
kiyaak kelohukka ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, meyoh baŋ-buuraa. Ka
wo''a an:
- Matin sëk!
18 Daama, laakka melic, toonaa na íníŋ, caa en na kiríi', na yëngëluk-
kakay wiyaak, waa mosoo kilaak iñaa ɓo'-súusúus enee ga ëldúna
bi wati. 19 Teeraa wiyaakwaa ɗa'sukohha kom kaahay ee teerucii
túltii ɓéeɓca ɓú'ta. Babíloon nak, teeraa wiyaakwaama, Kooh alliiwa.
Ya anlukohwa kaas-biiñaa en aylukaagari witamóhí'waa. 20 Dëkcaa
giiyaa wíilɗa tóohca ennda mes ee ken hotissii jaŋjaŋ wíinoo. 21 Toɓ-
galaas wiyaak, waa ɓítlaataa kalamcaa jomin kile' kílóo cidaaŋkaah-
nikiis, meyohha asamaan, dalla kikeen ga ɗook ɓuwaa. Ɓuwaa nak
ɓaa ɓas Kooh ndaga mesiklaataa toɓ-galaasaa haydoh ga ɗookɓaɗa.
En ki'enaa, kofeelkaama dal gaɓaɗa, lak ɓarin.

17

Ɓeti faankoh-pakayfaa na rawaa

1 Waa ennda ɗa, yíinoo ga maalaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓay kaas
mesiklaatcaa ciyitnakanakcaaɗa, hayya, wo''aroo an:

- Hay, mi teeɓpaa atti'ii sek ɓeti faankoh-pakayfii* fiyaakfii yípuk ga
yahaa giiycii ciyaakciiɗa. 2 Buu'cii ga ëldúnaɗa faanukuunun nari, ee
ɓuwii ga ëldúnaɗa laaluunun ga biiñii en kifaanuk-pakaykiigariɗa.
3 Helii Kooh dallaroo kisooruk, malaakaa ɓayyaroo ga ëgí'-
dúndagaa. Mi hotta daama ɓetifaa lap ga ɗook raɓ yiyo'oh cor.
Faanfaa rawaa gomin na teek ɓasee ga Kooh, ee ya ɓayin haf
ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah. 4 Ɓetifaa ekuk kúltí ciyo'oh cor,
cimelic-melic, ya líifin na wúrúus na jamaa na pemi. Ya ɓayin ga yahci
kaas wúrúus, waa líifin na enaama cisépí'í' caa araamin ee límukoh
ga kifaanuk-pakaykaagari. 5 Laakin teekaa bídu ga púkaagari ee iñaa
kúmpa. Bídu ga an:
«Babíloon yii yiyaakyii, eew faankoh-pakaycii, eew enaamacii
ci'araamí'cii ga ëldúnaɗa.»
6 Mi hotta an ɓetifaa laalin ga ñífaa ɓuwaa en ɓuu Koohɗa, ɓuwaa
seedi'ee Yéesuɗa. Daa mi hoteefa, mi waaru''a lool. 7 Malaakaa nak
wo''aroo an:
- Fu waaru' ya hínɗa? Mi hayyaa kiléerí' kúmpafii en ga
ɓetifii, na rawii koorukki, ee ɓay hafcii ciyitnakanakcii na wiiycii
cidaaŋkaahciiɗa. 8 Rawii fu hotɗa peseera, kipesci leehha. Ya
hay kimeyoh ɓu-baam†, ya aaw ga kisaŋku'uk. Fodaama, ɓuwii ga
ëldúnaɗa, ee ga iñaa wa saksee bi wati, teekcaagaɓa bídussii ga
këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa, hay kiwaaru'u
binaa ɓa hot rawaanaa, ndaga rawaa peseera, kipesci leehha, ee ya
hay kihayis.
9 Diima, ki'ínoh iñii yii meekisoh kilaak hel na hamham: hafcii
ciyitnakanakcii teewoh tëgëlcii ciyitnakanakcii ɓetifii yípukohɗa; ca
teewoh buu' ɓiyitnaɓanak ɓan. 10 Ɓiyëtúus ga buu'caama laasin
kikeenu, yuyitniinooyii yii nguuruk diima, ee yuyitnakanakyaa hayyii

* **17:1** 17: 1 Ɓetifii faankoh-pakayfii wërí teewoh jíkaa hotuk ga teekaa teeraa Babíloonɗa.

† **17:8** 17: 8 Ɓu-baam Ɗekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki ɓesaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

duum. Wayee binaa ya hayaa, ya joman dii ki'en jutuut. 11 Rawii
pesee ee kipesci leehhaɗa, ya ga kihafci, iñaa buu' yuyitnakaahay. Ya
kíndohu ɓan ga ɓiyitnaɓanakɓaa ee ya aaw ga kisaŋku'uk.
12 Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa nak, cërí en buu' ɓidaaŋkaah, ɓaa
dallii kinguuruk duum. Ɓa hay kinguuruk, wayee ɓa onsan kinguuruk
wahtu wíinoo doŋ ee ɓa yah kibok kinguuruk na rawii. 13 Ɓa ɓéeɓɓa
nak, ɓa díiruk enaama yíinoo: ki'e' rawii kimínkiigaɓa na dooliigaɓa.
14 Ɓa hay kiheñoh Kubaalkii wayee Kubaalkii hay kilaak ndam ga
ɗookɓa, ndaga yërí en Ha'mudii ha'muncii, ennda Buurii buu'cii ɓan.
Ɓuwii ya nook ga hafci, ya fal ee ɓa gëm gariɗa, ɓa hay kibok ɓan
kilaak ndam nari.
15 Tíkka ga, malaakaa wo'issaroo an:
- Giiycii fu hotɗa, cii ɓeti faankoh-pakayfii yípukohɗa, tee-
woh heetcii, mbooloocii, túltii na lakcii ga ëldúnaɗa. 16 Wiiycii
cidaaŋkaahcii fu hotɗa, ca na rawii waa'sanndii kihot ga ɓetifii. Ɓa
hay kite' ɓéeɓ iñcii ya laakɗa, ya tesɗa ɗúŋ. Ɓa hay kiñam nahcii
faanfiigari, ɓa tëkí' iñaa tes gariɗa ga kiwii. 17 En ki'enaa, Kooh tumin
ga keeñcaagaɓa, ɓa mëtí' iñaa ya natee kitumɗa, ɓa bokka kidíiruk
iñaama, ennda ki'e' rawii doolaa nguu'caagaɓa, bi ga daa iñcaa Kooh
wo' ɗa matan.
18 Ɓetifii fu hotɗa nak teewoh teerii wiyaakwii nguuruk ga ɗook
buu'cii ga ëldúnaɗa.

18

Keenaa Babíloon, teeraa wiyaakwaa

1 Ga waa iñaama paaffa, mi hotta malaaka yiliis yaa yoosukoh
asamaan. Ya laakin dooli wiyaak ee lee'laataa meyoh ga ndamaa-
gariɗa gommba ga ëldúna. 2 Ya dalla kiles koonaa kiyaak an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin, wa keenin jac! Diimaɗa
ya enin didëkaa' raɓ-seytaanicii, ɗaakkaarii ɓéeɓ raɓcii ɓibóní'ɓii,
na ɓéeɓ selcii tabin kiñam [na ɓéeɓ júu'cii tabin kiñam], ee ken
waa'tiiɗa. 3 En ki'enaa, heetcii ga ëldúnaɗa tóohca anuunun ga
biiñiigari en kifaanuk-pakaykii kiyaakkii ya enukohɗa. Ɓuu'cii ga
ëldúnaɗa faankuunun nari, ee kiwaa' mo'laat ëldúnakiigari ɓarinɗa
onin toonohcii ga ëldúnaɗa kilaak alal ga.
4 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiliis kaa meyoh asamaan an:
- Ɗú heetiigoo, meyat gari, en ɗanaa ɗú bokoo ga baakaa'ciigari
ee ɗú akitohsoo ga kofeelcii yahhi kidalɗa. 5 Kayoh, baakaa'ciigari
tíkísukohin bi le'in asamaan ee Kooh hot ga tumeenciigari cibóní'cii.
6 Íkatti iñii ya tumee ɓuwaaɗa, fayatti waas kanak iñaa ya
wútíroheeɗa. Líifɗat kaasaagari na anahaa wëñ ki'aay waas kanak
waa ya eree ɓuwii ki'anɗa. 7 Ga daa ya hídí' kigooñi' hafci ndam
na mo'laatɗa tóoh, tíkatti iñaa hínɗa ga coonu na kofeel. Ya wo' ga
ɗuuyci an: «Mi yii yuŋnga dii dës fodii buu' yiɓeti, mi enndii ɓetifaa
yah kiñak yaal, ee mi ínohanndii múk kitoŋ.»
8 Iñaama yërí tahan bi kofeelcii sekkiɗa hídohan kidal ga ɗookci ga
bes wíinoo: ennda kikaan, kitoŋ na a', ee ya hay kitëkíru ga kiwii.
Kayoh, Kooh, Ha'mudii atti'iɗa, yërí mín ga tóoh. 9 Ɓéeɓ buu'cii ga
ëldúna faanuksee nari, bokussa nari kineɓluk ga alalaagariɗa, binaa
ɓa hot iifiilii kiwiikii ya yah kitëkírohuɗanaa, ɓa hay kifiipoh, ɓa

kodukiri. 10 Ɓa hay kiceel palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa,
ee ɓa wo'i an:
- Massa, éey massa, fu Babíloon, teerii wiyaakwii, teerii wilëekí'-
dooliwii! Wahtii wa wíinoo doŋ ee atti'ii fu atti'uɗa matta!
11 Toonohcii ga ëldúnaɗa, ɓa ɓan, ɓa hay ki'en ga kifiipoh, ɓa
kodukiri ndaga ken lomsisoo iñcaa ɓa tooniɗa: 12 ennda wúrúus,
hëelís, jamaa na pemi; ennda ɓan píis ci'elep-elep, píis cisooy, píis
ciyo'oh cor cimelic-melic; ennda ɓan heet haangacaa yooɓpii, na
enaamacaa hëwírohu sís cooh, na haanga ciséerí', përëm, pewiñ wala
atoh wimórí' waa wo'si marba; 13 ennda ɓan safalaah këedíi' na
éeñɗaah ciliis, la'koleñ, heet cúuraay ciyewin, biiñ, dúuleen, fëríñ
na beli, enoh, baal, pënís, sareet, bi ga ɓiñaam na ɓuwaa abu hen.
14 Toonohcaama hayyi kiwo' ɓan an:
- Iñcii fu heelee kilaak ga keeñfuɗa tóohca saadinndaa. Tóoh
alaliigaraa na mo'laatcii fu ɓayeeɗa, fu hídin gaca ɗa ɗúŋ, ee fu
laasissoo gaca bi taa'. 15 Toonohcaa laaku alal ga toonaagaɓa ga
teeraamaɗa hay kiceelu palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa,
ɓa fiipohi, ɓa koduki iñaama. 16 Ɓa hay kiwo' an:
- Massa, éey massa teerii wiyaakwii ekukee kúltí ci'elep-elepcii,
cisooycii, kúltícii ciyo'oh cor, cimo'laatcii; teerii pokukee wúrúuscii,
jamaacii na pemiciiɗa! 17 Wahtii wa wíinoo doŋ, alaliigaraa ɓéeɓwa
púdin! Fodaama ɓéeɓ fóolíroh gaalcii, ɓéeɓ ɓuwii aasi gaal kiɓaaɓɗa,
ɓuwii lëgëyi ga giiyɗa na ɓuwii ay kipesɓa ga giiyɗa, ceelussa palah,
18 ee daa ɓa hotee iifiilaa tëkíree teeraaɗa, ɓa fiippa an:
- Laakoo múk teeraa hín na teerii wii kiyaak!.
19 Ɓa ɓaa íifuk kakay ga hafcaa, ɓa ɓaa weleluk, ɓa ɓaa fiipoh, ɓa
ɓaa koduk iñaama, an:
- Massa, éey massa teerii wiyaakwii! Ha'-gaalcii ga giiyciiɗa ɓéeɓɓa
ɓewohu alalciigaɓa ga kisíidikiigari, ee wahtii wa wíinoo doŋ, wa
ɗúbírussa!
20 Fu asamaanii, neɓlukaa ga dii wa ɗúbíruɗa! Neɓlukat, ɗú ɓuwii
en ɓuu Koohɗa, ɗú, apotaa'cii, na ɗú sëldíiga-Koohcii. Kayoh, Kooh
ëldúkɗinndúu, ya atti'inndi.
21 Waa ennda ɗa, malaaka yilëekí'-dooli ɓeɓpa atoh wiyaak waa man
na cii ɗílohsi beliɗa, jaffawa ga giiyaa, wo''a an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii yah kijafu ɗa fúr, ken hotsisoowa bi
taa'! 22 Ken kelohsanndii ga leeloofu típ-halam na koonaa yeekoh,
mbiiwoh na típoh kúlúɓ. Ken hotsanndii ga leeloofu lëgëyoh, yaa mín
ki'en tóoh, na kandaŋ këdí. 23 Lee'laat lampu melicsisoo ga leeloofu, ee
ken kelohsisoo ga ɗuuyfu típuk sëgílook. Toonohciigaraa ɓërí wëñee
dooli ga ëldúna, ee luhuseeniigaraa tahin ɓéeɓ heetcii kimúuy.
24 Ɓaatta ga, ñífii sëldíiga-Koohcii, na wii ɓuwii en ɓuu Koohɗa,
na ɓan wii ɓéeɓ ɓuwii apsee ga ëldúnaɗa, hotukin ga kaanfu, fu
Babíloon.

19

Yeek-ndam ga asamaan

1 Ga waa iñaama paaffa, mi kelohha ga asamaan en fan koonaa
kiyaak, kaa en na kirí'i' meyoh ga mbooloo wiyaak an:
- Alélúyaa! Kimúc, ndam, na kimín kuu Koohyiigaruu!

2 Dii ya atti'iɗa taam ga kayoh ee júwin. Ya atti'in ɓeti faankoh-
pakayfii fiyaakfii yahsohee ëldúna na kifaanuk-pakaykiigariɗa, ee
ñífaa sëldíigacaagari ɓetifaama aamee na yahciɗa, ya ëldúkɗinɓawa
ga ɗookci.
3 Tíkissa ga, ka wo'issa an:
- Alélúyaa! Iifiilii teerii en na kitakɗa ɗúukin pútúl, ee yah bi taa'!
4 Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa, na
enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa yí'ussa ɓaa jaamuk Kooh, yii
yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ɓa ɓaa wo' an:
- Aameen! Alélúyaa!

Cuunoh sëgílookfaa kubaalkaa

5 Laakka koonaa, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, wo''a an:
- Kañat Koohyiigaruu, ɗú ɓéeɓpúu súrgaciigari, ɗú ɓii ɗú niikin-
ndiɗa, oomaanoo, yaakoo.
6 Lëehí'ta, mi kelohha en fan koonaa, kaa meyoh ga mbooloo wiyaak,
kaa rii' en fan dúuscaa ga giiyaaɗa, wala ínín ciyaak caa en na kiles,
an:
- Alélúyaa! Kayoh, Kooh, Ha'mudiigaruu mín ga tóohɗa aasin ga
nguuriigari. 7 Ɗu neɓlukat, ɗu koltukat ndaga keeñ wisósí', ɗu
e'ti ndam ndaga sëgílookfii Kubaalkii le'in kimma. Kílookkiigari
hëwírukin bi morin. 8 Ka onuunun ki'ekuk kúltí-sooy fiyaanaaw ɗer,
fimélící'. Kúlti-sooy faama teewoh iñcaa cijúwí'caa ɓuwaa en ɓuu
Kooh tumiɗa.
9 Malaakaa dallaroo kiwo' an:
- Bídaa iñii yii: Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɓayu kiñam ga sëgílookfii
Kubaalkiiɗa. Tíkka ga, ya wo'issaroo an:
- Wo'eencuma Kooh wo'ca sah-sah.
10 Waa ennda ɗa, mi jafukka kakay ga kotcaagari kijaamukki. Wayee
ya wo''aroo an:
- Múk, kaa tum iñuma. Mi súrga doŋ fodiigaraa, fodii ɓan mbok-
kerceencaagaraa abu kayohfaa Yéesu seedi'ɗa. Jaamukaa Kooh! En
ki'enaa, kayohfaa Yéesu seedi'ɗa fërí léerí' helcaa sëldíiga-Koohcaa.

Iñcii ciyitnakanakcii yah kimëeñjoh kilaakɗa

1. Ɓaa lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa

11 Lëehí'ta, mi hotta asamaan lëgísukin, pënís fiyaanaaw dalla
kimey. Laakin ɓaa lapfa, ee teeku “Yiwóorí'yii, Yukayohyii”. Dii
ya atti'iɗa júwin ee ya heñohi ga kayoh. 12 Hascaagari caa bac
en fan kiwiikaa jaalohin ee ya ɓayin ga hafaa baanu-buu' ciyewin.
Bíduunun gari teek, waa enndiirinaa, ken ínohoowa. 13 Ya ekukin
kúltí, faa ñoodu ga ñíf. Ya teeku “Wo'eenii Kooh”. 14 Heñohohcaa
ga asamaanɗa taabuunun ga fenooci lapu pënís ɓiyaanaaw ɓan, ɓa
ekukin kúltí sooy ciyaanaaw ɗer. 15 Kalaɓ fikëeñí', faa ya yah kifeekoh
heetciiɗa, meyca ga kúuwkaagari. Ya yah ɓuwii kiníi' na ngot pewiñ,
ee ya togisoh towu-reseŋtaa ga ɗuuy diseesaa'daa en aylukaa Kooh
witamóhí'waa, Kooh yii mín ga tóohɗa. 16 Bíduunun ga kúltífaagari
na ga poogalaagari teekaa wo' an “Buurii buu'cii, Ha'mudii ha'muncii”.

2. Mbúumbaayaa wiyaakwaa selcaa

17 Tíkka ga, mi hotta malaaka yaa tuukin ga ɗuuy nohii. Ya fiippa
ɓéeɓ selcii púdi ga jepitaa asamaanɗa an:

- Hayat, hídírukohat kiñam cuunohfii fiyaakfii Kooh ɓëytohɗa!
18 Hayat kiñam townohtii faancii buu'cii, townohtii cii ɓuwii ɓiyaakɓii
kuliyuki ga heñɗa, cii ha'-doolicii, cii pëníscii na cii ɓuwii lapɓaɗa, cii
ɓéeɓ ɓuwii: ennda ñaam, ennda ɓuwaa enndii ñaamɗa, oomaanoo,
yaakoo.

3. Rawaa ɓúukussa ya na sëldíiga-Seytaanaa

19 Waa ennda ɗa, mi hotta rawaa, ya na buu'cii ga ëldúnaɗa, na
ɓuwii taabi naɓa kiheñohɗa, ɓa hídírukohha kiheñohnee na ɓaa
yaama lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa, ya na ɓuwaa taam nariɗa ɓan.
20 Rawaa abussa, ya na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa tumee kíntaancaa
ga fíkíiɗa. Kíntaancaama cërí ya ɗúkohee ɓuwaa ɓay mandargaa
rawaa ee ɓa jaamukee nataalaagariɗa. Ɓa ɓanak, ɓa jafussa ga ɗuuy
kiwiikaa na pëndëlaa witëmí'waa ee lak ɓa ɓaa lís kipes. 21 Ɓuwaa
ɓíinoo tesɗa apussa na kalaɓfaa mey ga kúuwkaa ɓaa lap pënísfaaɗa,
ee ɓéeɓ selcii ñamussa ga faancaa ɓuwaama bi kapussa.

20

Nguuraa tíkíis tijúnnitaa

4. Goŋ-jësíkaa ɓagussa aaw tíkíis tijúnni

1 Lëehí'ta, mi hotta malaaka, yaa yoosukoh asamaan, ɓayin ga yahci
kucëwíikaa ɓu-baam, na ɓan ceen fidéena. 2 Ya ammba goŋ-jësíkaa,
goŋ cosaanaama wo'u sépí'í'-ga-nof, wala Seytaaniɗa. Ya ɓaŋngari
ndiit na ceenfaa, kitëhdohhi tíkíis tijúnni. 3 Ya jaffari ga ɓu-baam, ya
tëcca halaa, galla pewiñ ga ɗookgaa, en ɗanaa, ya mínsisoo kiɗúk
heetcii ga ëldúnaɗa bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa paafan. Paaf danaa,
ya jomin kiɓëgísu ya íisu jutuut.
4 Tíkka ga, mi hotta baŋ-buu'caa, ɓuwaa yuŋ ga ɗookgaaɗa onussa
kimín ki'atti'. Mi hotta fodaama fítcaa ɓuwaa hafcaa gú'see ndaga
daa ɓa seedi'ee Yéesu ee ɓa gëmee wo'eenii Koohɗa. Ɓuwiima
mosoo kijaamuk rawii, mosoo kijaamuk ɓan nataalaagari ee ɓa ɓayyii
mandargaa rawii, enndii ga púk enndii ga yah. Ɓa mílíssa*, ɓa bokka
kinguuruk na Kiristaanii tíkíis tijúnni. 5 Waama wërí en kimílískaa
ɗeɓɗa. Ɓuwaa tes ee ɓa kaaninɗa mílísanndii bi ga daa tíkíistaa
tijúnnitaa matan. 6 Ɓuwaama boku ga kimílískaa kaama ɗeɓɗa,
yewinin múu' ee ɓa sela'in. Kikaankaa kukanakkaa laakoo dooli ga
ɗookɓa. Ee ɓa yah ki'en ɓisarahoh Kooh, ɓisarahoh Kiristaanii, ɓa
bok nari kinguuruk ga tíkíistaa tijúnnitaa.

Seytaani jafussa ga kiwiikaa bi taa'

7 Binaa tíkíistaa tijúnnitaa mataa, Seytaani hay kiɓëgísu ga kasaa
ya enoheeɗa. 8 Ee ya hay kiɓoyukis kiɗúknee heetcii en daa en tóoh
ga ëldúnaɗa, ennda Gok na Magok†, ya hídírohɓa kiheñohnee. Ɓa
hay kiyewin bi ɓa hín na tukakaytii ga yahaa giiyiiɗa. 9 Ɓa tassa
daa en tóoh ga kakayfii, ɓa sooŋnga ɓuwii en ɓuu Koohɗa na teeraa
Kooh keeñukɗa. Wayee laakka kiwiikaa meyoh asamaan tëkí'taɓa.
10 Sépí'í'-ga-nofii ɗúkee ɓuwaaɗa nak jafussa ga giiy-kiwiinaa na

* **20:4** 20: 4 Laakin lëegísohcaa wo'u duma an «Ɓa pessa». Malkat ɓan 20: 5 † **20:8** 20: 8 Malkat Esekíyeel 38. Teekcaama cërí mandarga heetcaa sagoh na ɓuwaa Kooh, ga bescaa mëeñjohɗa.

pëndëlaa witëmí'waa, daa goŋ-jësíkaa na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa jafuɗa. Daama, ɓa yah ki'en ga mesiklaat wekoo, nohoo bi taa'.

Atti'aa mëeñjohɗa

11 Tíkka ga mi hotta baŋ-buu' wiyaak wiyaanaaw ɗer, mi hotta ɓan ɓaa yuŋ gaɗa. Asamaanii na kakayfii núpussa, úsaayussari, ee ken ínohissii daa ca aawɗa. 12 Mi hotta ɓan ɓuwii kaaninɗa, oomaanoo, yaakoo, tuukuunun ga fíkíi baŋ-buuraa. Laakka këyítcaa kúnísu. Këyít filiis kúnísussa ɓan. Faama fërí en këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Ɓuwaa kaaninɗa atti'ussa, ga iñaa bídu ga këyítcaaɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa. 13 Ɓuwaa kaan ga giiyɗa, giiyii íkkaɓa. Kikaankii na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa ɓan, íkussa ɓuwaa kaan ensee daɗa. Ee ɓéeɓ ɓuwaa atti'ussa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa. 14 Lëehí'ta, kikaankii, ka na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa jafussa ga giiy-kiwiinaa. Giiy-kiwiinaama wërí en kikaankaa kukanakkaa. 15 Ɓéeɓ ɓaa teekaagari bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa, jafussa ga giiy-kiwiinaa.

21

7. Asamaan wi'as na kakay fi'as

1 Tíkka ga, mi hotta asamaan wi'as na kakay fi'as. Wiima lak asamaanaa laakee kuɗewaa na kakayfaa laakeeɗa múuyin mes ee giiy laakissii. 2 Mi hotta ɓan teeraa wisela'í'waa, Yéerúsaleemyaa yi'asyaa, yaa yoosukoh asamaan meyoh ga Kooh. Wa waayukuunun bi jekin en fan kílookkaa hëwíruk kiyah kaan yaalci. 3 Mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, kaa wo' an:

- Diimaɗa, taalii Kooh dëkohɗa weema ga ɗuuy ɓuwii! Ya hay kidëk naɓa, ee ɓa, ɓa en heetiigari. Kooh ga kihafci, yah kidëk ga ɗuuyɓa, ya en Koohyiigaɓa. 4 Ya hayɓa kimoosi' mooncaagaɓa ɓéeɓca. Kikaan laaksisoo, loy na tikodukoh leeh, mesiklaat ɓan leeh. En ki'enaa, lak ëldúnaanaa laakee kuɗewaaɗa múuyin mes.

5 Waa ennda ɗa, ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa wo''a an:

- Malka, mi yii tum tóoh yi'as.

Ee ya tíkka ga an:

- Bídaa iñii yii, ndaga wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi.

6 Lëehí'ta ya wo''aroo an:

- Matin sëk! Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa, mi en dalaarii mi en siñdaanii. Ɓaa pílaa, mi, mi hayyi ki'on ya an ga kuhaalaakaa ɓay músúmaa onohi kipesɗa ee ya meekissoo dara ga. 7 Ɓaa lebiroh bi ya mey ga na ndamaa, iñuma yërí ya yah kiwaru, ee mi hay ki'en Koohyiigari, ya en kowuroo. 8 Wayee nak niikcaa, ɓuwaa gëmmbiiɗa, ɓaa tumi iñaa araamin, ɓaa lagi kumuun ɓo', ɓuwaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa, naahcii, ɓuwii jaamuki koofɗa, na ɓéeɓ ɓuwii wo'soo kayohɗa, waraagaɓa wërí en kijafu ga giiyaa abin jëpít na kiwii na pëndël witëmí'ɗa: kikaankaa kukanakkaa kërí kaama.

Yéerúsaleemyii yi'asyii

9 Waa ennda ɗa, yíinoo ga malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu kaascaa ciyitnakanakcaa líif na mesiklaatcaa ciyitnakanakcaa mëeñjohɗa, hayya garoo, wo''aroo an:

- Hay, mi teeɓpaa kílookkii, kii en ɓetifii Kubaalkiiɗa.

10 Helaa Kooh sorukkaroo, malaakaa ƀayyaroo ga ɗook janjaŋ
wiyaak, wihóorí'. Ya teeƀparoo teeraa wisela'í'waa, Yéerúsaleem,
waa yoosukoh asamaan, meyoh ga Kooh. 11 Ndamaa Kooh lee'ɗinwa
lañ. Meliclaataa teeraa man na atoh wimórí', waa wo'si yaspi* ee wa
lee' fodii seetu. 12 Tawah míi' wiyaak, wikërí' ɗook wërí wíil teeraa
ee tumuunun ga hal cidaaŋkaah na kanak. Malaaka ƀidaaŋkaah na
ƀanak ƀërí watukca. Teekcaa níilcii Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcii
bíduunun ga halcaama. 13 Lafcaa míiraa, waa en ƀéeƀ ƀay hal kaahay:
hal kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-nohɗa, hal kaahay ga lafaa hanoh
meyaa'-noh yah-ñaamɗa, hal kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-noh yah-
seŋɗa na hal kaahay ga lafaa hanoh aasaa'-noh. 14 Míiraa teeraa
nak yípuk ga ɗook atoh cidaaŋkaah na kanak, ee ga ɗook atohcaa,
bíduunun ga teekcaa apotaa'caa Kubaalkaa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa.
15 Malaakaa wo'ee naroo ɗa ƀayin iñaa natohsi: enee doo'-wúrúus
ee ya enoheewa kinatoh teeraa, halcaagawa na míiraa wíilwaɗa.
16 Teeraa enee koñ cinikiis, caa hín ga ƀakaa en ƀéeƀ; hoo'laataa
na agilaataa ca wíinoo. Malaakaa natta teeraa na dooraa ya ƀayɗa:
hoo'laataa na agilaataa na iñaa aboh kakay aaw ɗookɗa, tóohca
hínnda net. Waa en ƀéeƀ, ennda estaat† cijúnni-daaŋkaah na júnni-
kanak (12.000). 17 Malaakaa ƀan natta míiraa: wa ennda ŋaaw
citéemée' na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144). Ya nateewa fodii
dii ƀuwii natiɗa. 18 Míiraa nak tawahohu atoh wimórí', waa wo'si
yaspi ee teeraa tawahohussa wúrúus píi', waa man na seetu kilee'.
19 La'-atohcaa míiraa teeraa yípohuɗa nak, mo'ɗussa na heet atoh
cimórí' caa en ƀéeƀ. La'-atohaa hanoh kakayɗa hëwíru na atoh yaspi;
wukanakwaa hëwírohu atoh wibúloh, waa wo'si safíi'; wukaahaywaa
hëwrohu atoh wihiilii, waa wo'si kalseduwaan; wu-nikiiswaa, atoh
wihiilii waa sam kibúloh, ee wo'si emëróot. 20 Wu-yëtúuswaa,
atoh wiyo'oh, waa wo'si sardoník; wu-yitniinoowaa, atoh wiyo'oh
cor, waa wo'si sarduwaan; wu-yitnakanakwaa, atoh wimbaasaan,
waa wo'si kirisolít; wu-yitnakaahaywaa, atoh wibúloh fodii giiy ee
wa wo'si ƀéríl; wu-yitnanikiiswaa, atoh wimbaasaan, waa wo'si
topaas; wudaaŋkaahwaa, atoh wimbaasaan, waa samin kihiilii ee wa
wo'si kirisoparaas; wudaaŋkaah na wíinoowaa, atoh wiyo'oh, waa
samin kimbaasaan, ee wa wo'si yaasenti; wudaaŋkaah na kanakwaa,
atoh wibúloh, waa samin kiyo'oh ee wa wo'si ametísti. 21 Halcaa
cidaaŋkaah na kanakcaa iñcaa siimii cidaaŋkaah na siimii kanak.
Halaa en ƀéeƀ siimii wíinoo doŋ en ga. Paanaa teeraa iñaa wúrúus
píi', waa man na seetu kilee'.
22 Mi hottii ga teeraa fen daa wo'u an Kaanfaa Kooh. En ki'enaa,
Kooh yii mín ga tóohɗa, ya na Kubaalkaa, ƀërí en Kaanfaa Kooh,
daama. 23 Ee teeraa soolukkii noh wala ñiin waa yahwa kiléerí' ndaga
ndamaa Kooh lee'ɗinwa ee Kubaalkaa en lampaagawa. 24 Heetcii ga
ëldúnaɗa tíinsan ga lee'laataagawa, ee buu'cii ga ëldúnaɗa ndamcaa
ƀa laakɗa haydohsanca daama. 25 Halcaa teeraa yahhii kilagu taa'. En
ki'enaa, wek laaksanndii daama. 26 Ƀéeƀ iñaa on heetcii ndam, e'ƀa

* **21:11** 21: 11 Yaspi: iñaa heet atoh winóoyí', waa laakin hiilii-hiilii na yo'oh † **21:16** 21: 16 Estaat man na dii natsi ga Kíloomeet wala meeta'ɗa. Estaat wíinoo méeŋngoh na meeta' citéemée'-kanak (200). Kídaa 12.000 abu fodii iñaa matin ee meyoh ga Kooh. Malkat Esekíyeel 48: 30-35.

cée', hay kihaydohu daama. 27 Dara iñaa settii mínanndii ki'aas ga
teeraama. Ɓaa tumi iñaa araamin aasoo da, ee ɓaa wo'i saboh aasoo
da ɓan. En ki'enaa, ɓuwaa teekcaagaɓa bídu ga këyítfaa ɓay teekcaa
ɓuwaa laak kipeskaa leehoo, ee en fuu Kubaalkiiɗa, ɓërí doŋ aasan
daama.

22

Húlúwaa músúmaa onohi kipesɗa

1 Tíkka ga, malaakaa teeɓparoo húlúɓ, waa músúmaa onohi kipes.
Wa waa melic fodii seetu, ee wa waa haaloh ɗekataa baŋ-buuraa Kooh
enoh, ya na Kubaalkiiɗa, 2 wa waa íifuk ga leeloo paanaa teeraa.
Daama, ga díkaanti gaanahcaa húlúwaa kanakcaa, kedikkaa onohi
kipesɗa kaa da✡. Ka límí towu waas cidaaŋkaah na kanak ga kíiskaa,
ennda ñiidaa en ɓéeɓ waas kíinoo. Tuu'taa kedikkaa nak tërí on
heetcii ɓéeɓca kiwak. 3 Kofeel-Kooh wíinoo laaksisanndii ga ɓuwii.
Baŋ-buuraa Kooh ya na Kubaalkaa yah ga teeraama, ee súrgacaagari
hayyi kijaamuku. 4 Ɓa hay kihot fíkíifaagari ee teekaagari hay ki'en
ga púkcaagaɓa. 5 Wek laaksisanndii ee ken sooluksisanndii kiniitukoh
lee'laat lampu, wala lee'laat noh, ndaga Ha'mudii en Koohɗa hay
kiwésóhí' lee'laataagari ga ɗookɓa, ee ɓa hay kinguuruk bi taa'.

Kihayiskaa Yéesu

6 Tíkka ga malaakaa wo'issaroo an:
- Wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi. Ee Kooh, Ha'mudii, yii léerí'
helcii sëldíigaciigariɗa, wosin malaakiigari kiteeɓ súrgaciigari iñcii
yah kilaak ga iñaa maañanndiiɗa.
7 Yéesu wo' an:
- Kayoh, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Fu yewinin múu', ɓaa fu
am wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfii fiiɗa!
8 Mi Saŋ, mi yërí keloh iñcii cii, mi hottaca. Ee wii mi kelohha,
mi hottacaɗa, mi jafukka kakay ga kotcaa malaakaa teeweeroocaɗa,
kijaamukki. 9 Malaakaa nak dallaroo kiwo' an:
- Watuka! Kaa tumka. Mi, mi súrga fodiigaraa, fodaa ɓan mbokcaa-
garaa, sëldíiga-Koohcaa, na ɓan ɓéeɓ ɓuwaa taabuk wo'eencii bídu
ga Këyítfii fiiɗa. Jaamukaa Kooh!.
10 Lëehí'ta, ya wo'issaroo an:
- Kaa ɗekoh múk na wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfiiɗa.
En ki'enaa, wahtii abu ca jom kilaakohɗa deeyin. 11 Ɓaa júɓpiinaa
dëkat ga kitum iñaa júɓpii. Ɓaa settii ga fíkíi Koohaa dëkat ga kilíiwí'
hafci. Ɓaa júwinaa nak, dëkat ga kitum iñaa júwin ee ɓaa en yuu
Koohaa, dëkat ga kisela'kaagari.
12 Yéesu wo'in an: «Malkat, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Mi hay
kitaam na iñciigoo mi yah kineehal ɓuwiiɗa ee ɓaa en ɓéeɓ ga iñaa
ya lëgëyɗa. 13 Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa; yii iñaa en tóoh ɗewoh
gari ee tóoh mëeñjoh gariɗa; yii en dalaarii, en siñdaaniiɗa.»
14 Ɓa yewinin múu' ɓuwii naawin kúltíciigaɓaɗa. Ɓa hay kimín
kiñam ga towutaa kedikkaa onohi kipesɗa ee ɓa hay kimín ɓan
kikooroh halcaa, ɓa aas teeraa. 15 Wayee, ɓa yah ga fooh, ɓuwii
enukohi kibaayɗa, naahcii, faankoh-pakaycii, ɓuwii lagi kumuun

✡ **22:2** 22: 2 Malkat Sënees 2: 9; 3: 22; Esekíyeel 47: 12.

ɓo'ɗa, ɓuwii jaamuki koofɗa, na ɓéeɓ ɓuwii gëm saboh ee ɓa
taabukifaɗa.
16 Yéesu wo' an:
- Mi Yéesu, mi wosin malaakiigoo kiyéegallúu iñciima tóoh ga
ɗuuy jaangucii. Mi yërí en kuumkii paal ga ɓuu' Dëwít ee ɓok ga
heetiigariɗa. Mi yërí en olii wiléerí'wii meyi na kímɗa.
17 Helii Kooh wa na kílookkaa wo'ussa an:
- Hay! Ɓéeɓ ɓaa keloh iñiimanaa, wo'at ɓan an «Hay!»
Ɓéeɓ ɓaa pílaa, hayat.
Ɓéeɓ ɓaa sooluk músúmaa onohi kipesɗanaa, ya laasat ga ee ya
meekisohsanndii dara ga.
18 Mi Saŋ, mi yii yéegal ɓéeɓ ɓuwii keloh wo'eencii meyoh ga Kooh,
bídu ga Këyítfii fiiɗa an: «Binaa ɓo' ɓaat yen ganaa, Kooh hayyi kiɓaati
ga kofeelcaa tíkukkiɗa, cii ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa. 19 Ee ɓaa nís yen
ga wo'eencii meyoh ga Kooh bídu ga Këyítfii fiiɗanaa, Kooh hay kinís
ɓakaa ya laak ga towutaa kedikkaa onohi kipesɗa, na ɓan ɓakaa ya
laak ga teerii wisela'í'wii ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.»
20 Yii seedi' iñcii ciiɗa wo' an:
- Ee, mi yii hay ga iñaa maañanndii!
Aameen! Haya, Yéesu, Ha'mudii!
21 Yéesu, Ha'mudii barkeelat ɓéeɓ ɓuwii.